This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 1,461,300

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

SLOVANSKÝ PŘEHLED

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR

ADOLF ČERNÝ

ROČNÍK I.

S 19 PODOBIZNAMI A 2 MAPKAMI

V PRAZE 1899

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

AP
52
.S63
V.1.

Veškera práva vyhrazena.

Graduate Library
Kubon + Sagner
1442419-230
1-18-82

O b s a h.

S t a t i.

Strana

Balan A: Literatura bulharská r. 1898 398
Baudouin de Courtenay Jan: Slováci a koruna sv. Štěpána 2, 73, 125, 170
Baudouin de Courtenay Romualda: Dr. Zofja Daszyńska-Golińska 263
Borecký Jaromír: A. Mickiewicze „Sonety krymské" 309
Čechofil: Příspěvek k dějinám polsko-české vzájemnosti 427
Černý Adolf: Literatura lužickosrbská r. 1898 390
Dorošević V.: Světová popularita L. N. Tolstého 229
— Ruská literatura r. 1898 324
Franko Ivan: Literatura ukrajinsko-rusínská I.—II. 52, 103, 293
— III. Literatura ukrajinsko-rusínská r. 1898 385
Fs: Museálna slovenská spoločnosť 206
Hnatuk Vołodymyr: Rusíni v Uhrách, I.—II. 216, 418
Hudec Jan: Zmaj Jovan Jovanović 467
Chmielowski Piotr: Literatura polská r. 1898 333
Ilijć Dragutin: Literatura srbská r. 1898 346
Kuba Ludvík: Stopy řecké hudby. — Myšlenky a domněnky o písni jihoslovanské 68
— Texty písní srbochorvatských pod vlivem nápěvů 471
Kvapil Fr.: U hrobu Julia Słowackého 357
Lego Jan V.: Slovinská literatura 110
Lewandowski Stanisław Roman: Nejmladší malířství polské 257
Máchal Jan: Aleksandr Sergějevič Puškin 405, 459
Marianović M.: Literatura chorvatská r. 1898. (Mladé Chorvatsko) . 493
Mickiewicz Władysław: O rukopise Knih poutnictva 16
Quis Ladislav: Dva slovanští básníci samoukové 365
Řehoř Fr.: Rusínská „Sič" ve Vídni 85
— Jubilejní slavnosti rusínské 130
Šrobár Vavřinec: Literatura slovenská r. 1898 352
Štěpánek K.: K padesátému výročí smrti Bělinského 10, 79
Táborský Fr.: Jakov Petrovič Polonskij 117
Trinko Ivan: Italští Slovinci 223
Třeštík Jan: Z Bosny. I. Mohamedánští Srbochorvaté 177
— II. Pravoslavní 267, 319
Vidic Fr: Slovinská literatura r. 1898 340
Vrchlický Jaroslav: K jubileu A. Mickiewicze 165

Ze slovanské poesie.

Aškerc Anton: Moje Musa. — Já. — Soudruh na cestě. — Dělníkova dcera. — Afanasij Sjemjónovič. — (Ze slovinštiny přel. Jaromír Borecký) 412

Strana

Ćišinski Jakub: Astra. — Pohřeb léta. — Ach, já Ti nesmím říci ... (Z hornoluž. přel. Adolf Černý) 261
Ilijć Vojislav J.: Anděl míru. — Zůstav mne ... — Hvězda. — T*. — (Ze srbštiny přel. Ad. Černý) 371
Kasprowicz Jan: V temnosti ... — Ker plané růže v Temných Smrčinách I.—IV. — Na štítu. — (Z polštiny přel. Fr. Kvapil) 213
Mickiewicz Adam: Sonety krymské: I.—XVIII. (Přeložil Jaromír Borecký) 312
Polonskij Jakov Petrovič: Večer. — Noc v horách skotských. — Přechod přes Něman. — Žebrák. — Tatarská píseň. — Podle koranu. — Na předky zapomněv ... (Z ruštiny přel. Fr. Táborský) 120
Puškin Aleksandr Sergějevič: Pomník. — Obrození. — Talisman. — V album. — Zas jsem navštívil ten koutek země ... — Když velké vítězství se dokonávalo ... — Modlitba. — Když za městem já zádumčiv se toulávám ... (Přel. Fr. Táborský) . . 453
Ševčenko Taras Hryhorovyč: Teče voda v siné moře ... — Ach, proč ty jen zčernalo jsi ... — K čemu jsou mé brvy černé ... — Tři cesty. — (Z maloruštiny přel. Růžena Jesenská) . . 167
Tetmajer Kasimierz: Vzkříšený. — U Herculanea. — Hallucinace. — Zřím jakýs kraj ... (Z polštiny přel. Adolf Černý) 65

Dopisy.

Z Dalmacie (Hrvat Slavjanin) 37
Z Chorvatska (Stjepan Radić) 189, 276
Z Kalisze (Niklot) 380
Z Kijeva (—o—; O. N.) 137, 200
Z Korutan (F. Lenc, F. Svečán) 40, 93, 155, 382, 439
— P. František Lenc † (Místo dopisu z Korutan) 183
Z Krajiny (A. Dermota) 91, 187, 282, 437
Z Krakova (Svědek) 196, 240
Ze Lvova (F. K.) 29
Z Lužice (Lužičan) 22, 233
Z Moskvy (Letopisec) 199, 238, 373, 430
Z Niž. Novgorodu (*) 135
Z Oděsy (Svůj) 34, 133, 236
Z Paříže (W. G.) 32, 148, 288
Z Petrohradu (—ov; S.) 96, 376
Z Poznaně (K. Wojnowski) 145, 285
Ze Středce (Dr. A. Balan) 87, 150, 193, 274, 433
Ze Štyrska slovinského (P. M. Podrávský) 184, 246, 280
Z Varšavy (Aureli Wiszar) 25, 89, 138, 244
Z Videmu (y.) 44, 153
Z Vilna (Polonus) 142
Ze Železnik v Krajině (A. Dermota) 91

Posudky a oznámení spisů.

Auerbach Bertrand: Les races et les nationalités en Autriche Hongrie. (—r—) 210, 253
Balzer Oswald: O następstwie tronu w Polsce. (K. Kadlec) . . . 114
Bełza Stanisław: Nad brzegami Bosny i Narenty. (K.) 162
Džanšiev Gr.: Эпоха великихъ реформъ. (K. Kadlec) 56
Florinskij T. D.: Лекціи по славянскому языкознанію. II. (E. Smetánka) 395
Forman Stanislav: Dějiny obchodu bulharského. (—n—) 164

Strana

Francev V. A.: Матица Сербская въ Будишинѣ. — А. С. Пушкинъ въ чешской литературѣ. (K. Kadlec) 161
Gasztowtt W.: Francouzský překlad Pana Tadeáše. (—r—) . . 61
— Thadée Soplitza ou la Lithuanie en 1812. (Č.) 209
Gnědič P.: Исторія Искусствъ. (K.) 307
Hora F. A.: Slovník českopolský. (Upozornění) 62
Chociszewski J.: Cztery dramaciki na tle dziejów czesko-morawskich. (Č.) 500
Ilijć Dragutin: Покретачи источнога питања и панславизам са српскога гледишта. (K. Kadlec) 450
Kadlec Karel: Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském. (Č.) 60
Karłowicz J., Kryński A. A., Niedźwiedzki W.: Słownik języka polskiego. (Č.) 61
Košutić Radovan: Граматика пољскога языка. (K. K.) 257
Konopnicka Marya: Novelly. Přel. P. Maternová. (Č.) 307
Korzon T.: Zamknięcie Dziejów wewnętrznych polskich za Stanisława Augusta. (A. Černý) 302
Kryński A. A.: Gramatyka języka polskiego. (Č.) 256
Levickij J. E.: Прикарпатская Русь въ XIX вѣцѣ. (Řř.) . . . 209
Loschi Giuseppe: Resia. (J. Baudouin de Courtenay) 208
Miriskusstva — Миръ Искусства. (K.) 211
Mitrović A. L.: Са Вltаве на Нишаву. (K. Kadlec) 396
Muka Arnošt: Die slavischen Ortsnamen der Neumark. (Č.) . . . 61
Niederle Lubor: Věstník slovanských starožitností I, II. (Č.) . 62, 499
— Zur Frage über den Ursprung der Slaven. (—n—) 208
Orzeszkowa Eliza: Iskry. (—o) 59
Pamiętnik towarzystwa im. Adama Mickiewicza. VI. (J. Máchal) 160
Pětuchov E. V.: Объ отношеніяхъ императора Николая I. и А. С. Пушкина. — Лужицкіе Сербы. (K. Kadlec) 161
Pilk Jurij: Dwajatricyći narodnych hłosow za štyrihłósny mužski khor. (Č.) 452
Pryvit Ivanu Franku — Привіт Івану Франку. (Řř.) 116
Radó Rothfeld S.: Die ungarische Verfassung. (K. Kadlec) . . 451
Rozpravy filologické, věnované Janu Gebauerovi. (Č.) 306
Samokvasov D. J.: Изслѣдованія по исторіи русскаго права. (K. Kadlec) 113
Sič — Sič. Almanach (Řř.) 163
Ševčenko T. H.: Гайдамаки. (Řř.) 163
Šubert F. A.: Rujana, Wittow, Arkona. (Dr. A. Muka) 59
Tetmajer Kazimierz: Poezye III. (A. Černý) 112

Rozhledy a zprávy.

Číslo 1.: Jubileum L. N. Tolstého. — K jubileu Bělinského. — K jubileu Ad. Mickiewicze. — Z dopisu Sienkiewiczova. — Museum polské v Rapperswylu. — Uctění B. Chlebowského. — Z Poznaňska. — Obnovení ukazu o unitech. — † Sambratović 46
Číslo 2.: Jubileum Sienkiewiczovo. — Novinky polské literatury. — Změna „Kraje“ a „Życia“. — Horův českopolský slovník. — Stav obecného školství v Haliči. — Kněz Bilakiewicz. — Návrh „Světa“. — O. Makovej proti Haličaninu. — Rusínské memorandum. — „Kružok ruskych akademikiv hirnyčych“. — Památka smrti Pisareva a Ťutčeva. — Z ruského školství. — Divadlo pro lid. — Literární polemiky v Chorvatsku 98
Číslo 3.: K jubileu Mickiewiczovu. — Památník J. Šniadeckého. — Odhalení pomníku Sobieského ve Lvově. — Popularisování věd a hnutí osvětné v Polsku vůbec. — L. Godlewska (Exterus). — Slovník českopolský a vůbec otázka slovníková. — Jubileum

Strana

Kapnistovy komedie „Jabeda“. — Nový román Boborykinův. — Přípravy k jubileu Puškinovu. — Zákazy novin. — Jubileum 25leté činnosti literární Dra. I. Franka. — Rusko-ukrajinska spiłka vydavnyča 157

Číslo 4.: Odhalení pomníku Mickiewiczova ve Varšavě. — Slavnosti Mickiewiczovy jinde. — Nové listy polské. — Nové dílo Tolstého. — Jubileum K. S. Barancviče. — Listki Svobodnago słova. — Ještě oslavy Kotlarevského. — Krajevyj sojuz kreditovyj. — Sbírky na dům Matice lužicko-srbské. — Slovinská umělecká výstava. — Chorvati a Srbové 202

Číslo 5.: Museálna slovenská spoločnosť a maďarská vláda. — Jubileum Karla Brzozowského. — Otakar Mokrý. — Dozvuky roku Mickiewiczovského. — Ruská veřejnost a Mickiewicz. — Hlas „Věstnika Jevropy“. — Stať Těrnérova o hospodářském položení ruských sedláků. — Vyšší ženské kursy v Petrohradě. — Rusínské národní divadlo. — Ruská bursa remisnyča i promysłova 248

Číslo 6.: Padesáté narozeniny Hviezdoslavovy. — Sedmdesáté Spasowiczovy. — Úmrtí Julia Kossaka. — Paedagogické semináře pro učitele středních škol v Rusku. — Článek „Ruské Mysli“ o Mickiewiczovi. — Adriatische Post. — Bilance Rusínů v Bukovině za rok 1898. — Zaščita zemli 290

Číslo 7.: Jubileum A. S. Puškina. — Memorandum bukovinských Rusínů. — A. Toroňskij. — I. T. Hołowackij. — Nový knižní spolek ukrajinský. — I. Kunšič 354

Číslo 8.: V. Bilozerskij. — Biblioteka vydavnyčoji spilky. — Nový rukopis Kotlarevského „Eneidy“. — Spilka dla hospodarstva i torhovli. — Národní dům rusínský v Kołomyji. — Tolstého „Vzkříšení“. — P. J. Nakrochin. — Pypinova „Istorija russkoj literatury“. — Stať „Ruské školky“ o českém školství. — V. V. Čujko. — V. O. Michněvič. — A. F. Byčkov. — L. J. Polivanov. — Studentské nepokoje a žurnalistika. — Z Lužice: Hłowna zhromadźizna Maćicy Serbskeje. Jarní schůze studentstva. Svazek lidových spolků. — Výročí smrti Chopinovy a Słowackého. — H. Lisicki. — A. Lewicki. — Prohlídky a zatýkání ve Varšavě. — Slavisches Echo. — Brošurka o Bosně. — Slasti slovenských redaktorů 398

Číslo 9.: Jubileum I. Trnského. — Ilija J. Vukićević. — S. Ranković. — R. Roganović. — Z Lužice: Valná hromada „Towařstva swj. Cyrilla a Methodija“. — Tovarystvo im. Kotlarevskoho — Haličsko-rusínské museum ve Lvově. — Nový úvěrní spolek rusínský. — Perše ruśko-literaturno-dramatične obščestvo. — Rumunisatoři v Bukovině. — Proces „Národních Novin“. — Článek W. Karowského k otázce rusko-polské 442

Přehled časopisů.

Życie. — Nové časopisy polské a jihoslovanské. — Ze srbské statistiky. — Nada o české literatuře. — Kraj o Sienkiewiczovi. — Knížky pro lid místo pomníku 50

Divadlo.

Sewer (Maciejowski) a T. Miciński: Martin Luba. (Přel. Ad. Černý) 63
Slavnostní večer Mickiewiczův v Národním divadle. (—r—) 212
Pohostinské hry M. G. Saviny. (H.) 397
Zprávy o divadelních novinkách atd. 164, 212, 260, 397, 452

Umění výtvarná
str. 64, 116, 164, 211, 257, 307, 398, 452.

Drobné zprávy str. 164, 260.

Podobizny:

	Strana
Bělinskij S.	11
Baudouin de Courtenay	170
Čišinski Jakub	261
Daszyńska Z.	263
Franko Ivan	293
Hnatuk Vołodymyr	418
Kasprowicz Jan	213
Kłosopólski Mósak	22
Kovačov J. A.	194
Mickiewicz Ad.	309
Mickiewicz W.	16
Polonskij J. P.	117
Puškin A. S.	405
Savina Marie Gavrilovna	397
Słowacki Jul.	357
Styka J.	116
Ševčenko T. H.	167
Tetmajer Kaz.	65
Zmaj-Jovan Jovanović	467

Mapky:

Hranice Slovincův korutanských a italských	42
Slované v severní Italii. (Navrhl Ivan Trinko)	227

Slovo úvodní.

Jedenáct let po zaniknutí Jelínkova Slovanského sborníku, jehož každý želel a na nějž zejména slovanští horovatelé a pracovníci u nás stále vzpomínají, vydává se na pouť *Slovanský přehled*, veden podobnými úmysly a podobnou láskou redakce i nakladatelstva, s jakými byl kdysi založen Slovanský sborník. Účelem jeho bude, seznamovati čtenářstvo se životem ostatních kmenů slovanských. Od Slovanského sborníku tím se bude lišiti, že hlavní zřetel bude obraceti k současnému vření života slovanského, všímaje si všech otázek slovanské přítomnosti. Redakce jest si vědoma obtíží toho úkolu a dobře ví o úskalích, mezi nimiž jí bude plouti. Při té obtížné plavbě bude jí vodítkem dvojhvězdí lásky ke slovanským bratřím a lásky ku pravdě, jež zářilo i Palackému, když pravil: „Svoji k svému — a vždy dle pravdy.“ Vedlo ostatně i Jelínka, když napsal v čelo svého „Sborníku“ heslo „Poznejme se!“ Nenáležíme k těm, kdož se domnívají, že zatajení pravdy prospívá, také ne ovšem k těm, kteří pravdu odkrývají jen z všetečnosti anebo dokonce se škodolibostí, že našli mrvu v oku bratra svého. Máme přesvědčení, že vzájemnost slovanská, postavená na základě pravdivého vzájemného poznání, bude pevnější stavbou, než kdyby se opírala o pouhé mlhovité horování beze všeho základu. — Vedle palčivých otázek současného bytu slovanských kmenů dosti bude jiné, klidné látky, jejíž soustavné pěstování bude nám rozkoší a odměnou za obtíže. Je to především sledování rozvoje slovanských literatur, slovanské vědy, umění a vůbec snah kulturních. Při všem tom spoléháme na pomoc všech našich slovanských pracovníků a vůbec všech lidí dobré vůle.

Zahajujeme první ročník Slovanského přehledu, posvěcujíce jej památce dvou slovanských idealistů: zakladatele Slovanského sborníku, Edvarda Jelínka — a posledního z velkých apoštolů slovanských, Michala Hórnika.

REDAKCE.

J. BAUDOUIN DE COURTENAY

Slováci a koruna sv. Štěpána.

„Um die lebenden Geschlechter handelt es sich zu jeder Zeit; ihnen, wenn sie auch eine Minorität bilden, soll Gerechtigkeit widerfahren, ihre Nationalität, so lange sie besteht, soll geachtet werden, was immer der historische Grund sein mag, der sie in's Leben rief, oder eben auf diesen Boden verpflanzte ...“ (Die Stellung der Slowaken in Ungarn beleuchtet von Leo Grafen von Thun. Prag 1843, str. 11—12.)

„Offenbar ist es für die Slaven dasselbe, sich hier germanisiren, oder dort magyarisiren zu lassen; es ist für sie eben das, was es für die Magyaren wäre, sich germanisiren zu lassen.“ (Ibidem, str. 14.)

„Auch gegen jede Vermengung der nationalen Frage mit der kirchlichen muss ich geradezu protestiren. Kann der Mann von Ehre ein Recht seines Volkes um ein anderes verkaufen? oder ist Gewissensfreiheit nicht auch ein Recht, dessen Verweigerung eines Verbrechens schuldig macht, dessen Gewährung aber eben deshalb noch auf keine Gegenleistung Anspruch gewährt?“ (Ibidem, str. 14.)

„Wenn hergebrachte Verhältnisse mit den Bedürfnissen der Gegenwart in schreienden Widerspruch gerathen, so müssen sie geändert werden, und es ist ganz gleichgültig, wie lange sie bestanden.“ (Ibidem, str. 42.)

„Die Sprache zu wählen, die man für die seinige halten will, ist die erste und unschuldigste Forderung individueller Freiheit einzelner Personen, wie ganzer Gemeinden und Völker.“ (Ibidem, str. 53.)

„Der wahre Patriot muss bereit sein, dem Wohle des Vaterlandes jedes Opfer zu bringen. Vor Allem aber sei ihm die Gerechtigkeit heiliger, als jede Lieblingsidee.“ (Ibidem, str. 57.)

Z různých příčin vypsal jsem v čelo svého článku tolik míst z brošury jednoho z nejšlechetnějších a nejprozíravějších státníkův. Přiměl mě k tomu především ohled osobní. Ve vývodech hraběte Lva Thuna, vyslovených v té brošuře, nenacházím ani jediného výroku, jehož bych nemohl podepsati bez jakéhokoli obmezení.

Hrabě Lev Thun náležel k těm nesmírně vzácným lidem, kteří, povzneseni nad sobectví osobní, kastovní i národní, řídí se ve svých úsudcích a programech jedině toliko citem naprosté spravedlnosti. Může-li se tím citem vůbec jen málo smrtelníků honositi, bývá tak zvaným „státníkům“, politikům, diplomatům atd. obyčejně úplně cizím. Jak intensivně odrážejí se logické a spravedlivé vývody hr. L. Thuna od listů všedního „vlastence-národožrouta“, maďarona Pulszkého, vytištěných v téže brošuře! Ale ty logické a spravedlivé vývody ctitele „kosmopolitické“ spravedlnosti

zdají se nyní asi obzvlášť naivními, ba směšnými. Neboť nyní téměř všichni kormidelníci vládních lodí vyznávají více méně otevřeně cynickou zásadu nedávno zemřelého demoralisatora celého světa, zásadu „síly před právem“. Průvodem téže tóniny jest se zálibou hlásaná sentence anarchistického střihu, Suprema lex regis voluntas, sentence, která po dlouhé řadě evolucí nabyla ve hlavách přiměřeně uzpůsobených podoby Suprema lex mea voluntas a ozbrojuje vražednou dýkou ruku patentovaného „anarchisty“. Ó, ano, spravedlnost upadla zde v dokonalé zapomenutí.

Při četbě brošury hr. L. Thuna podléháme klamu, jako by byla včera napsána. Tak výborně hodí se na přítomné poměry! Tak málo změnilo se za 55 let! Jako tenkrát stojí i nyní proti sobě na jedné straně nepřátelské tábory odnárodňovatelův a odnárodňovaných, na druhé pak četné zástupy nestoudných a bezuzdných „patriotův“ — vedle osamocených hloučků hlasatelů spravedlnosti a mezinárodního míru, o ni se opírajícího.

V duchu těchto podával hr. L. Thun již více než před půlstoletím dokonalé prostředky k vyrovnání mezinárodních sporů. Konstituce rakouská rovněž šťastně vyřizuje tu záležitost. Její § 19. dává každému, což jeho jest, a každý „státník“, vystupující s jakýmikoliv zvláštními „nařízeními jazykovými“, dokazuje toliko, že nerozumí dosahu onoho paragrafu. Uhry mají také základní ústavu, uznávající práva všech národův, a přece ... privilegované tam plémě maďarské předstihlo v bezohlednosti národnostního útisku jak bismarckovské „bakatisty“, tak „возсоединяющихъ обрусителей“.

Z té příčiny nynější Uhry činí dojem neustálých lidských jatek. Pravda, nečtvrtí tam těl, ale mučí a zabíjejí duši lidskou, zabíjejí nejušlechtilejší city, zabíjejí víru v ideály, zabíjejí národnost, jazyk, poctivost a svědomí. A je-li toho zapotřebí? Není-li to pobloužení, není-li to obludné šílenství? A je-li tomu tak, co je toho příčinou? Příliš málo znám podrobnosti těch poměrů v historické jich souvislosti, než abych se mohl odvážiti na podrobné předvedení vzniku mezinárodního napjetí v Uhřích. Vedle Slováků náležejí k národům, Maďary utiskovaným, také Rusíni, Srbové, Rumuni i Němci. Já pak budu se zde obírati pouze Slováky. Ostatně lze výroky o položení Slováků mutatis mutandis obrátiti i na ostatní národy. Ale i při Slovácích jest mi se omeziti toliko na hrubé obrysy, neboť na podrobnosti nestačím.

Leč obraťme již pohled trochu nazpět do minulosti.

I.

Uchvatitelský šovinism maďarský probudil se více než před sto lety, koncem minulého věku. Šovinism tento vzmáhal se neustále, až r. 1848 vybuchnul krvavými událostmi pod licoměrnou maskou „svobody“. Jak přiostřené byly poměry několik let před r. 1848, jasně jest patrno z uvedené brošury hraběte Lva Thuna.

Tehdejší hlavní představitelé slovanské intelligence dokonale chápali nikdy neustávající kanibalské snahy Maďarů jakož i touhu po zachování dávných privilejí šlechtických, a vyslovovali to také jasně a bez okolků.

Když vláda Ferdinanda V. předložila uherskému sněmu r. 1847 celou řadu reforem, směřujících kromě jiného ke zmírnění osudu obecného lidu a k vysvobození jeho z poddanství pánů, tenkrát dokonce i „svobodomyslný patriota" Kossuth vystoupil proti těm reformám, neboť, jak tvrdil, poddanství a robota jsou předurčením lidu selského. Šlechetná šlechta maďarská byla ovšem na straně Kossuthově — k pořádku jej volal jedině poslanec slovenský, znamenitý Ludevít Štúr, jenž 21. prosince 1847 proslovil v zájmu osvobození lidu z jařma nevolnictví řeč, kterou celá sněmovna vyslechla s největší pozorností. Mimo jiné pravil:

„Osud je nevyhnutná potreba prirodzená, tejto ale v štátoch a historii nieto, ani byť nemôže, bo tu na čele dejov stojí vola ľudská a sama historia nič nie je inšie, než rozvijanie a uskutočnovanie sa tejto vôle. Bol síce voľakedy v historii osud, a to v štáte rimskom, keď rimskou zbrojou premožené národy, pred Capitolium kľačiac, celkom pod sebevôľu a samozvanstvo rimské dostali sa, bo títo len z tej námery premáhati národy, aby pred svetom svoju mužskosť a silu preukázali, a premožené národy, tak ako sa im zachcelo a páčilo, k svojmu osobu spotrebovali, bez toho, žeby sa o duchovný alebo materiálny dobrobyt týchto národov boli postarali. Medzitým tento hrozný stav, ktorý v rimskom svete nachádzame, kde podľa jednoho chýru jeho spisovateľov srdce sveta sa puklo, mohol sa tam udržať len pred vystúpením kresťanstva, ktoré jako každému človeku, tak aj každému národu slobodu duchovní dalo a prisľubilo, a ktoré v pomeroch človečenstva celkom novú epochu začalo. Bolo, pravda, aj potom a trvá až podnes potlačenie národov, ale toho nie je viac v tomto veku na poriadku, jako to v svete rimskom bolo. Tak teda je zo štátov a historie osud celkom vyhnaný, a priblížily sa naposledy časy, v ktorých následky slobody aj utlačený ľud precíti a cez dlhé stoletia poľahčenie stavu svojho túžobne očakávajúc, vo vydobytých človečenstva dobrodeniach účasť brať bude ..."

L. Štúr však nepřesvědčil šlechetných Maďarů; naopak, vzbudil proti sobě takovou nenávist, že na prosby přátel národa slovenského musil před terorismem zdivočilého sněmu prešpurského utéci do Vídně. Antagonism mezi Slováky a Maďary vždy více se rozněcoval. Jak silné bylo v slovenském táboře rozhořčení a pobouření proti utlačovatelům, nejlépe jest patrno z řeči jednoho z hlavních vůdců lidu slovenského, Dra. Jos. Hurbana, pastora v Hlbokém, proslovené 18. března 1848 k jeho přátelům, kteří se u něho shromáždili na jeho jmeniny. V této řeči v táboře slovenském poprvé zazněla trubka válečná.

„Nuž ale, bratia, čože máme už vyčakávať? Či vari to, až

si každý vezme svoje a vezme spolu i naše? Či čo? Pečené holuby nám nevletia nikdy do úst. A potom, nuž veď sa len najprv dorozumejme, o čo ide. Ja neviem, čo teraz Maďari zamýšľajú, ale to viem, čo už dávno zamýšľali. Viem, že všetky ich snahy ta smerovaly, aby nás Slovákov pomaďarčili, a to i teraz zamýšľajú, jako to Kossut každým slovom a ťahom pera svojho dotvrdzuje. Ako to už srovnať s vykrikovaním toho bratstva, slobody a rovnoprávnosti, to nech diabol chápe. A žeby revolúciu snovali, to je tiež viacej ako smiešno. Vari sa ten ľud bude biť za to panstvo proti svojmu zbožnovanému kráľovi? Kam že chodil ten ľud žalovať a ponosovať sa, keď ho to panstvo do krve zodieralo? Voždy do Viedne, nikdy nie do Budína. Ja neverím na možnosť revolúcie maďarskej. Medzitým keď si ju spravia, nech sa sami starajú, jako ju skoncujú, slovenský národ nestrhnú do nej; náš národ je z tohoto ohľadu pripobožne vychovaný, než aby pozdvihol zbraň proti svojmu kráľovi. My smelo chopme sa hesiel tých, teraz tak slávnostne a všeobecne proklamovaných: slobody, bratstva a rovnosti, a vštepujme i svojmu národu lásku ku slobode, vzbudzujme v ňom horlivosť za veci verejné tohoto času. Keď nás volajú do schôdzok a bratať sa chcejú s nami, chápme sa toho bratstva oboma rukama; keď horlia iní za rovnosť, nečušme v kútoch, ako by sa nás to ani netýkalo, ale horlime i my za všetky tie výdobytky tohoto času. Čert nech si tam vezme to hlúpe otroctvo. Keď kráľ ide napred, my bezpečno môžeme za ním. S takouto horlivosťou a činnosťou odkladať bol by hriech, ktorý by sa strašlive pomstil na našom národe, a na nás, jeho intelligenciu a jeho priateľov, padla by tá najťažšia zodpovednosť. Nuž, veď ak nás ľud opustí a učičíka sa sám proti rade našej v otroctve, nedbám, on ponesie zodpovednosť, ale prorokovať to — je polozrada na národe samom."

Tato řeč dodala ducha slovenským národovcům, kteří pod útiskem prešpurského sněmu již již propadali apathii, a dala vznik uvědomělému politickému ruchu Slováků r. 1848, povzbuzujíc je k činům. Z počátku vystoupili na cestě míru, jasně formulujíce svoje požadavky a prohlašujíce, že to jest u l t i m a t u m, od něhož neustoupí a jemuž musí být učiněno zadost, přejí-li si Maďaři urovnání vzájemných styků na základě sousedské shody, jež by měla panovati mezi různorodými národy, obývajícími touž zemi. Teprve když na toto mírumilovné prohlášení, založené na zásadách spravedlnosti a nikomu nekřivdící, odpověděno bylo pohrdlivým mlčením, došlo k nevyhnutelné roztržce ... a tekla krev.

Před samým výbuchem uherské revoluce r. 1848 aspoň někteří místní „zástupci národa maďarského" dali se pohnouti k vyjednávání se Slováky, aby docíleno bylo shody. Nejdůležitějším výrazem toho jednání bylo všeobecné národní shromáždění v Liptovském sv. Mikuláši 10. května 1848, jehož se účastnili nejen poslanci celého národa slovenského, ale i šlechta, považující se

přec za část národa maďarského. V tomto shromáždění panovala úplná harmonie a vzájemná přízeň, a výsledkem té spanilé národní manifestace bylo jednomyslné prohlášení, obsahující 14 přání národa slovenského. Zde jsou:

„Žiadosti Slovenského národa:

1. Slovenský národ v Uhorskej vlasti preciťuje po desaťstoročnom snu, ako pranárod krajiny tejto, osvedomujúc sa, že svätá zem táto a matka krajina, súc pôvodisko a kolíska povestí a starodavnej slávy jeho predkov a divadlo, na ktorom otcovia jeho a hrdinovia za uhorskú korunu krv vylievali, bola do nedávna len macochou jeho, zachodiacou s ním nemilosrdne, držiacou jeho reč na reťazách potupy a zhanobenia. Ale v okamžení tomto prebudenia svojho chce národ slovenský zabudnúť na stoletia ukrivdenosti svojej, odpúšťa sebe aj svojim ujarmiteľom, a nič inšie nehýbe jeho rozradovaným srdcom, ako svätý zápal lásky a horúca túžba po ubezpečení slobody, národnosti a krajiny svojej. Preto ako pranárod a niekdajší jediný majiteľ svätej tejto zeme povolává pod zástavou tohoto veku rovnosti všetky národy uhorské ku rovnosti a bratstvu a osvedčuje sa zo svojej strany, že nechce žiadnu národnosť v Uhorskej vlasti ukrivdiť, urazit, zmenšiť a tým menej vykoreniť; ale aj žiada od uhorských národov, aby aj oni z ich strany takýmto uhorským vlastenectvom naplnené boli a uctením slovenskej národnosti, národa slovenského priateľstva a lásky hodnými sa stali. Lebo národ slovenský, ako z jednej strany nechce utláčať iné národy, tak z druhej nedovolí seba do starého jarma zapriahnuť a osvedčuje sa teraz i napotom, že slávne meno uhorského vlastenca žiadnému neprisúdi, ktorý nešetrí práva národnosti druhého, pod korunou uhorskou bývajúceho národa. Následkom toho žiadame,

2. aby sa sriadil na základe rovnosti uhorských národov jeden všeobecný snem bratských národov, pod korunou uhorskou žijúcich, na ktorom bude každý národ ako národ zastúpený a každý zástupca národní zaviazaný svojou národnou rečou národ svoj zastupovať a reči národov na sneme zákonne zastúpených znať. Mimo toho krajinského všeobecného snemu národov žiadame

3. národnie osobitné snemy (kongressy), na ktorých sa povedú rady narodnie, a síce jak národnieho, tak všeobecne krajinského dobra sa týkajúce, ktorým cieľom sa majú vyznačiť medze národopisné, aby každý národ ku svojmu národniemu stredku mocne sa pritahovať mohol a smel, aby nebola prinutená menšina Maďarov väčšine slovenskej a zase menšina slovenská väčšine Maďarov slúžiť a sa poddávať, a pre toho prísne chránenie slobody a práv národných, žiadame po

4. aby vyslancovia všetkých národov uhorských zaviazaní boli prísahou vo smysle nárad, sebe od svojich vysielateľov vydaných, na sneme krajinskom hovoriť a na pripad nevernosti a zrady národnej, aby pokutám od vysielateľov ustanovit sa majúcim poddaní boli.

Menovite národ slovenský, najviac zradcov národnosti svojej počitujúci, má dostatočné príčiny žiadosť túto vysloviť a všemožne podporovať.

5. Žiadame, aby zákon ten, podľa ktorého už teraz v tomto počiatočnom preporodzovaní sa krajiny, pri rokovaniach stoličných a výborových, maďarská reč sa za reč rokovania predpisuje a tým samým náš národ zrovna ku bezzakonosti zákonom sa donucuje — žiadame, aby zákon ten hneď teraz tak premenený bol, že by sa do obecného verejného rokovania reč materinská uviedla. Lebo svätě slovo slobody je potupené v tom prípade, keď sa národ slovenský — nerozumiac maďarsky — pri rokovaniach v reči jemu nesrozumiteľnej k nemote odsudzuje. Hrešil by národ proti sebe a krajine, keby či prisviedčal, či odporoval uzavretiam takým, ktorým nerozumie. A k takejto nezákonnosti nesmie a nemôže rozumným spôsobom žiadon slobodný národ druhý priviazať. Ti ale úradnici a tie pravomocnosti, čo doteraz násilnému zákonu tomuto zadosť urobiť nemohli a rokovania mestské a vidiecke aj v národných rečiach dopustili, aby za tento krok prirodzenej spravodlivosti zodpovedať nemuseli.

6. Žiadame dokonalé sriadenie národních škôl, a to sice jak počiatočných (elementárnych) tak aj reálnych mešťanstkých, ústavov dievčenských, ústavov pre vychovávanie učiteľov a kňazov, potom ústavov literárnych vyšších, menovite: gymnásií, lyceumov, akademie, ústavu polytechnického a jednej university. Všetky tieto ústavy majú byť založené na zaklade slobodného vynaučovania a reč vynaučovania pre synov a dcery národa slovenského nemá byť inakšia ako slovenská, aby na zaklade tomto národ slovenský si mohol vychovať synov jemu a krajine verných.

7. Žiadame, aby maďarské stolice po svojich školách a vyšších i nižších ústavoch literárnych katedry reči slovenskej pre Maďarov, a stolice slovenské katedry reči maďarskej pre Slovákov pozakladali, aby sa tak národy tieto jeden ku druhému priblížili, menovite, aby Slováci Maďarov, na sneme hovoriacich maďarsky, a Maďari Slovákov, hovoriacich na sneme slovensky, rozumeť mohli.

8. Rovnosti národnej duchom vedení, žiadame, aby sa všetko panovanie jedných národov a národností nad druhými národnosťami uhorskými z kořeňa vyvrátilo a tak žiadon národ ani v najmenšom od svojho vlastnieho ustupovať prinútený nebol; z toho ohľadu žiadame, aby i slovenský národ svoju národnosť svojimi barvami a zástavami označovať smel bez prekážky. Zástavy červenobiele máme za slovenské, červeno-bielo-zelené za maďarské a zástavy červeno-bielo-zelené s címerom za krajinské. A tak chceme aj vodcov gardy národnej slovenskej len Slovákov a kommando pre ňu slovenské.

9. Žiadame, aby právo národnieho voliteľstva nebolo určované rodom a stavom, ale duchom a právom rovnosti; a preto chceme, aby každý rodu svojmu verný, zločinstvom a výstupkami nezašpintaný občan a obyvateľ uhorský, dvadsať rokov majúci, vy-

volený byť mohol. Odrodilí zradcovia národa, ktorí svoju materskú reč potupujú a či tajne či zjavne proti právu, cti a slobode skutočné úklady stroja, úrady verejné zastávať nesmejú. Menovite žiadame, aby od týchto čias žiadon zrádca slovenského národa medzi Slovákmi úradovať nemohol. Zabúdajúc na doterajšie viny odrodilstva, chceme sa ubezpečiť na budúcnosť s tým osvedčením, že zradu krve, reči a národnosti slovenskej za zradu nie len nášho národa, ale celej vlasti uhorskej považovať budeme.

10. Žiadame slobodu tlače bez zákona tlače, slobodu vydávania novín a časopisov bez kaucií, zakladanie tlačiarní a kamenopisarní tiež bez kaucií; ďalej slobodu úplnú schádzania a spolčovánia sa ku poradám verejným o vecach obecných; neináčej i osobnú bezpečnosť pri cestovaní po krajine, lebo s bolasťou sa žalovať musíme, že nadobudnutá teraz ústavná sloboda, skrze rozširujúci sa po krajoch našich slovenských terrorismus a neprestajné strašenie, vyhrážanie natoľko sa potlačuje, že i verejné pod holým nebom rečnenie k národu sa za buričstvo pokladá.

11. Žiadame, aby sa pre uspokojenie spoluobčanov našich, po dedinách, mestečkach a kopaniciach bývajúcich a od dávnych rokov na rozličné spôsoby od rozličných ľudí utláčaných, klamaných, o hory, pasienky, role, obecné živnosti, kopanice, výrobiská a iné jich majetky priprávaných, aby sa teda pre uspokojenie týchto ukrivdených občanov odrazu také poriadky porobily, žeby oni ku svojim predošlým nepohnuteľným majetkom, teda ku svojim dávnym kopaniciam, pasienkom, horám, výrobiskám atď. prísť a týmto imaním neobmedzene oni i jejich potomci podľa práva vládnuť mohli. Žiadame ďalej, aby sa v tomto smysle a tou cestou, ktorou sa urbársky poddaní od povinností urbárskych oslobodili, aj allodiálni poddaní (ktorí sú na iných miestach majiteľmi slobodných živností, kurialistmi, taxalistmi, kaštieľnikmi, komorníkmi, majerníkmi menujú) od poddanskej práce a povinnosti zbavili, hlavne tí, ktorí 36 rokov robotizeň panskú zbývali. Tak aby sa i regália beneficia k dobrému obci obrátily.

12. Poneváč slovenský básnik a spisovateľ Ján Kráľ i so svojim priateľom Rotaridesom, učiteľom v Príbelcach, do ťažkého väzenia v Šahách zatvorení sú preto, že ľud slovenský v Príbelcach pred verejne oznámeným zákonom ku hájeniu jeho slobody povzbudzovali; z tej príčiny žiadame, aby títo len preto nevinní väznovia a zástupcovia i rozširovatelia občanskej slobody čím skôr na slobodu prepustení boli.

13. Vediac to, že v súsednom kraji Haliči (Gallícia), tiež pod berlou rakúskou s nami súcom, bratimského rodu Poliaci, slobody, ktoré my požívame, nedosiahli — preto že jim veľmi prekážky nešťastná byrokracia v cestu klásť neprestáva — žiadame, aby všetky národy, pod uhorskou korunou súce, úradnymi svojimi cestami, mocný spolucitnosti kresťanskej a ľudskej hlas vy-

niesli a u Jeho Jasnosti, nášho kráľa a pána vo Viedni, o to prosebne nástojili, aby už konečne nešťastnému národu tomuto spravodlivosť a milosť sa stala.

14. Slovenský národ kladie výminku svojho šťastia a ubezpečenia svojej národnosti na vyplnenie týchto spravodlivých žiadostí; vyslovujúc predkom svoju úctu, vďaku a dôveru jak slavnému Ministerstvu, tak aj všetkým občanom uhorským, ktorí tieto žiadostia podporovať budú; naproti tomu v odkládaní alebo obchádzaní týchto našich žiadostí videť budeme odsudzovanie národa nášho ku bývalej slepote a služobnosti maďarskej.

Dané z národnieho v Lipt. Sv. Mikuláši dňa 10. maja 1848 vydržiavaného shromaždenia. Menom slovenského národa, Michal Misloslav Hodža, predseda národného shromaždenia."

V těch 14 odstavcích vysloveno vše, co bylo lze v tehdejších okolnostech žádati ve jménu svobody a bratrství národův, jakož i ve jménu svobody osobní a majetkové. Nezapomenuto ani (v odstavci 13.) bratrského národa polského, utiskovaného tenkrát byrokracií nepoměrně více než kterýkoli jiný národ monarchie habsburské. Všech těchto oprávněných žádostí zpanštělí „patrioti" maďarští jakoby neslyšeli — a po dvou měsících na národním shromáždění v Pešti postavili se na stanovisko výlučně maďarské. Když ve Vídni nesplnili jejich dalekosáhlé autonomně-centralistické požadavky, vypověděli Rakousku válku. Tito maďarští „patrioti" byli velmi podobni protoplastům vlašské Irredenty. Tam jako zde pod hlučnými frázemi o volnosti a bratrství ukrývalo se ne snažení po skutečné svobodě a rovnoprávnosti národů, ale touha po tom, aby po svržení „jařma" rakouského tím svobodněji bylo lze centralisovati a ničiti všeliké místní zvláštnosti. Ovšem v Uhřích musela tato vševládnost národa privilegovaného vystoupiti ve formě nepoměrně nestvůrnější a brutálnější, než ve Vlašich, kde jest obyvatelstvo daleko jednolitější. Ale i „sjednocená" Italie vystoupila zuřivě proti všelikým místním zvláštnostem, ať již rázu historického či etnografického — při čemž zároveň dostala chuť na integrálné části říše rakouské a pojala pevný úmysl, odnárodniti „poddané" či „spoluobčany" původu slovanského.

Vše to však vyjasnilo se teprve v pozdějších letech. Rok 1848 dal pouze první popud v tom směru. Zavířila vojna mezi Uhry a Rakouskem, vlastně mezi uherskými Maďary a Rakouskem; neboť Slované uherští vystoupili otevřeně proti Maďarům, hájíce netoliko své národní svobody, ale i celistvosti Rakouska. Kossuth nabízel korunu sv. Štěpána ruskému caru, ale Mikuláš I. byl příliš lojalným, než aby přijal podobný dar. Maďaři zradili svého legitimního vládce, Slováci zachovali mu věrnost a prolévali za něj krev ... Nyní jsou Maďaři jedinými pány Uher a mají neobmezenou moc utiskovati všelikým způsobem národnost slovenskou ...

(Pokračování.)

K. ŠTĚPÁNEK

K padesátému výročí smrti Bělinského.

Veškerá intelligentní Rus s pietou vzpomínala letos jména, s nímž úzce souvisí nejenom velkolepý rozvoj literatury ruské, ale i veškeré společnosti ruské vůbec. Vrtkavý osud byl Rusům příznivý a v dobách mlhavé neurčitosti, kdy z beztvárné ještě massy vykřesávaly se novodobé ideje pokroku a civilisace, určující rozhodný směr celým pokolením a národům, seslal jim muže, jenž rozžehl jasnou pochodeň pravdy a poznání a ozářil takto svému národu přímou cestu pro nejbližší jeho budoucnost. Tento muž velikého nadání a velikého srdce, usilující veškerou svojí plamennou duší, aby umění postavilo se do služeb života a humanity a tím stalo se skutečnou silou společenskou, přes veškeru nepřízeň doby a vlastních osobních poměrů vzal na svá bedra pravou Herkulovu práci vyčistiti Augiášův chlév tehdejší domácí literatury a zároveň vštípiti jí nový idejní obsah a život. A obrovská tato práce se mu zdařila. Bělinskij z ohnivého zápasníka za ideu stal se vychovatelem a učitelem nejlepších vrstev národa, celého pokolení mladých spisovatelů, z nichž téměř všichni — od Turgeněva po samého Tolstého — jsou mu zavázáni za idejní stránku svých spisů, která naplnila pravým obdivem celý západoevropský svět.

Je to tím pozoruhodnější, že Bělinskij nepropracoval se k systematickému katechismu svých dogmat, nezanechal potomstvu zakončeného učení, jež by bylo dokonalým, zaokrouhleným souhrnem jeho literárních i společenských thesí, jakousi rukojetí hlavních jeho zásad a snah. K tomu se mu nedostávalo ani klidu střízlivého myslitele, ani času, ba ani dosti dlouhého života. V dvanácti dílech jeho spisů nenalezneme jediné stati, která by systematicky pojednávala o jeho názorech a sumárně seznámila nás s hlavními jeho zásadami a ideály jak literárními tak společenskými. Nebyl theoretikem a doktrinářem, ale za to s živým srdcem a zatajeným dechem naslouchal životu a každý jeho projev stopoval s účastí a neochabujícím zájmem. Drahocenné myšlénky jeho rozptýleny jsou ve formě aforismů po nesčetných jeho úvahách a kritických poznámkách, jak právě se mu namanuly pod ruku při denním zaměstnání literárním.

Mnozí formulujíce hlavní zásady Bělinského, vytýkají mu nedůslednost a mluví o třech navzájem se potírajících fásích jeho rozvoje: O Bělinském let dvacátých, třicátých a čtyřicátých. Jedni chválí jej v období prvním a zavrhují jeho zásady z dob pozdějších, jiní činí právě naopak. Rozumí se, že dělení to jest zcela libovolné a řídí se stanoviskem posuzovatelovým. Možno-li mluviti vůbec o třech obdobích rozvoje Bělinského, je to jen potud, že

В. Бѣлинскій

světový názor Bělinského skutečně prošel tři stadia. V prvním období Bělinskij podlehl vlivu filosofie německé, jmenovitě Schellinga, Hegela a Onckena, kdežto později nezůstal prost vlivu slavjanofilů a západníků. Bělinskij byl prostě synem své doby a sdílel osud jiných intelligentních lidí, jež v letech třicátých a čtyřicátých německá filosofie šmahem si podmaňovala. Někteří z nich zůstali věrni tomuto směru, z něhož vypracovali učení slavjanofilské na straně jedné a učení západnické na straně druhé. Obě tato učení bez odporu vypučela tehdy na Rusi z mlhavého ovzduší německé filosofie. Jiní zamítli oba směry, zavrhli německou filosofii a vrhli se do náručí socialistických theorií francouzských.

V Bělinském splynuly tyto tři prameny, z nichž vytryskly tři mocné směry, jimiž dosud béře se veškerý život ruské společnosti. Prvním jest princip stálého osobního sebezdokonalování. „Miluj dobro a budeš nutně užitečným své vlasti, aniž bys myslil a staral se býti jí užitečným. Kdyby každý z jednotlivců, z nichž skládá se Rusko, cestou lásky došel k dokonalosti, tedy Rusko beze vší politiky stalo by se nejšťastnější zemí na světě . . . Občanská svoboda musí býti plodem vnitřní svobody každého individua, náležejícího k národu, ale vnitřní svobody lze nabyti uvědoměním.“ Druhým principem Bělinského bylo uznání historicky oprávněných a složivších se činitelů mohutnosti a pokroku Ruska. „Rusko nerozvine samo ze sebe svoje občanské zřízení a svoji svobodu, nýbrž dostane jedno i druhé od carů svých, jako mnoho již dostalo od nich v obou směrech.“ Tento výrok Bělinského jest úplným uznáním historických forem, jež přijal ruský život, a prozrazuje v Bělinském hluboký smysl. Konečně třetí princip ruského kritika publicisty může býti označen význačnou vlastností — protestem proti nedokonalé skutečnosti, charakterisovaným případně slovy: „Kdyby se mi podařilo vylézti na nejhořejší stupeň žebříku rozvoje, tedy i tam bych požadoval účty ze všech obětí podmínek života i historie, ze všech obětí nahodilosti, pověr i inkvisice Filipa II. atd. Nechci štěstí ani zadarmo, nebudu-li klidným v příčině každého z mých pokrevných bratří.“

Přihlédneme-li blíže k těmto třem principům, uvidíme, že Bělinskij pronikavým svým rozumem uhodl předem veškeré duševní hnutí ruské společnosti v nejlepších jejích zástupcích za ouček celých 50 let, jež dělí nás od jeho smrti. Princip mravního sebezdokonalení, princip postupného historického rozvoje i princip protestu dostihly v druhé polovici XIX. století v Rusku neobyčejné životní síly. Učení hraběte L. N. Tolstého není v podstatě ničím jiným než rozvitím zásady, vyslovené poprvé Bělinským, čímž také snadno se vysvětluje, proč Tolstoj nalezl pro své domněle nové ideje vhodnou půdu a hojný počet přívrženců. Veliké reformy cara Osvoboditele dokazují, jaký ohromný význam měl pro ruskou společnost druhý, Bělinským hlásaný princip, a konečně bouřlivé časo-

pisecké i společenské hnutí, jež počalo na Rusi v letech šedesátých, prozrazuje neobyčejnou pronikavost Bělinského, když jal se hlásati třetí ze svých principů.

Smířiti všecky tyto principy přesahovalo síly jednotlivcovy, nedovedly toho ani spojené snahy nejlepších ruských myslitelů a veřejných činitelů. Ale již to jest zásluhou nemaló váhy, že Bělinskij vyjasnil základní rysy ruského společenského sebevědomí. Jisto jest, kdyby osud dopřál mu dalšího života, že světlem své ohnivé lásky k pravdě a svojí občanskou zmužilostí ozářil by ještě další cestu ruské intelligenci a varoval ji před mnohými osudnými bludy a kroky.

Z toho, co bylo dosud řečeno, snadno vysvitne, že různé domácí strany vepsaly jméno Bělinského na svůj štít. Nejrozšířenější jest mínění, že byl *západníkem* čistého zrna a že *jím* vlastně počíná ruské západnictví svoji genesi. Není většího bludu než podobné mínění. Pravda, osobními sympatiemi svými Bělinskij stál blíže západníkům, ale sám v podstatě nebyl ani západníkem ani slavjanofilem. Význam jeho jest mnohem širší a nelze ho vyčerpati pouze působením na jedinou stranu, naopak, Bělinskij zasáhl svým vlivem jak západníky, tak slavjanofily, nihilisty, konservativce i liberály. Stal se vychovatelem a učitelem veškeré ruské intelligence a třeba-li již označiti jeho duševní osobnost případným názvem, tedy hodí se k tomu nejlépe dle J. M. Mazajeva (Національный трибунъ, Книжки Недѣли, 1898, № 5) označení *humanního nacionalisty*. Tak vyslovil se na počátku své literární dráhy a ještě určitěji na sklonku svého života: „Co jest osobnost v poměru k ideji člověka, to jest národnost v poměru k ideji lidstva. Jinými slovy: národnosti jsou osobnosti lidstva. *Bez národnosti bylo by lidstvo mrtvou logickou abstrakcí*, slovem bez obsahu, zvukem bez významu. Vzhledem k této otázce jsem hotov raději přejíti na stranu slavjanofilů, než zůstati na straně humanních kosmopolitů, neboť mýlí-li se první, tedy jako lidé, jako živé bytosti, kdežto druzí i pravdu hlásají jako jakési vydání nějaké logiky . . .“ A jinde: „*Co jest člověk bez osobitosti, to jest lid bez národnosti.*“ Z toho však nevyplývá, že princip národní zápasí s principem všelidským. Takového antagonismu Bělinskij neuznává. „Ano i tehdy, když pokrok jednoho národa děje se přejímáním od druhého, děje se nicméně národně. Jinak není pokroku. Když národ povoluje tlaku cizích mu idejí a obyčejů, nemaje v sobě síly zpracovati je samočinností vlastní národnosti pro vlastní svoji podstatu, hyne politicky.“ Boj národností mezi sebou seslabuje se osvětou. „Ale z toho vůbec nevyplývá, že by osvěta vyhlazovala národnosti a činila všechny národy vespolek si podobnými jako dvě kapky vody. Naopak, naše doba jest pro přednosti dobou silného rozvoje národností.“

Ještě jasněji vysvítá jeho stanovisko tam, kde obrací se přímo

k poměrům ruským. „Jest na čase, abychom přestali horovati pro evropské jen proto, že to není asijské — ale abychom milovali, vážili si ho jen proto, že jest lidské, a na základě toho všecko evropské, v čem není lidského, odmítali s touže energií jako všecko asijské, v čem není lidského. Evropských živlů tak mnoho vniklo do ruského života, do ruských mravů, že vůbec netřeba nám neustále obraceti se k Evropě, abychom uvědomili si své potřeby: i na základě toho, co jsme si již osvojili od Evropy, dostatečně můžeme souditi o tom, čeho nám třeba.“ A jako nejhorlivější vyznavač slavjanofilů hlásá plamenně a otevřeně vyznání své víry: „Ano, v nás jest národní život, jsme povoláni říci světu své slovo, svoji myšlénku, ale jaké slovo, jakou myšlénku, o to zatím jest ještě záhy se starati.“ Dotýkaje se státní reformy Petrovy a literární reformy Lomonosova, Bělinskij je schvaluje, ale vidí, že Rusko již je strávilo, že obě reformy dohrály již svoji úlohu, učinily vše, co mohly, a nyní jest na čase, aby Rusko rozvíjelo se samostatně ze sebe sama.

Tutéž národnost hlásal Bělinskij v literatuře a umění vůbec. Byl prvním, jenž ocenil velikou zásluhu Puškina, že instinktivně uskutečnil úkoly národního básníka — při čemž otevřeně prohlásil, že mimo národnost není literatury ani umění. Jeho lapidární slova ani dnes nepozbyla svého významu, když hlásá: „Umění jest reprodukce skutečnosti, opětovaný, jakoby znova stvořený svět; může-li býti jakousi osamělou činností, isolovanou ode všech cizích mu vlivů? Může-li básník neprojeviti se ve svém plodu jako člověk, jako charakter, jako povaha, slovem — jako osobnost! Rozumí se, že nikoliv, poněvadž i sama schopnost zobraziti zjevy skutečnosti beze všeho vztahu k sobě samému — jest zase výrazem povahy básníkovy ... Básník nesmí býti orgánem té či oné strany nebo sekty, odsouzené možná k efemérní existenci, určené k zániku beze stopy — ale skryté dumy vší společnosti, její snahy, jemu samému možná ještě nejasné. Jinými slovy: básník nesmí projevovati soukromé a nahodilé, ale všeobecné a nutné, co dává kolorit a smysl celé jeho době. Jak že rozezná v tomto chaose odporujících si mínění a snah, které z nich skutečně projevují ducha jeho času? V tomto případě jediným skutečně jistým pokynem může mu posloužiti především jeho instinkt, temný, neuvědomělý cit, který nejednou jest veškerou silou jeho geniální povahy: zdá se, jako by šel na zdař Bůh, proti obecnému mínění, na úkor všech přijatých pojmů a zdravého smyslu, ale zatím kráčí přímo tam, kam třeba jíti — a záhy i ti, kdo hlasitěji než jiní křičeli proti němu, chtěj nechtěj jdou za ním a již ani nechápou, jak bylo by možno nejíti po této cestě ... Mnohé unáší kouzelné slovo: směr; myslí, že všecko spočívá v něm a nechápou, že ve sféře umění předně žádný směr ani za groš nestojí bez nadání, a za druhé samý směr nesmí býti jenom v hlavě, ale

především v srdci, v krvi píšícího, musí býti především citem, instinktem — ale potom třeba snad i uvědomělou myšlénkou, že pro něj, pro tento směr rovněž třeba se zroditi jako pro samo umění“ Významná slova tato, třeba že upadla v zapomenutí, nepozbývají své váhy a své ceny, v nynějších bludných dobách snad více než kdy jindy.

Zásluha Bělinského spočívá především tedy v tom, že určil ruskému umění pravý jeho význam a společnosti ruské vykázal její pravou cestu, od které nikdy v nejlepších svých zástupcích neodbočovala. Byla to těžká doba, v níž žil, ale zároveň šťastná doba, ozářená jasným geniem Puškinovým. Bělinskij přišel, aby účtoval s kulturní tyranií oprav Petrových a zahájil nové období duševní samostatnosti ruské, aby stal se předchůdcem hnutí šedesátých let. Jeho pozemská pouť byla krátká, ale svoje poslání vykonal plně. Nástupci jeho kritického žezla neudrželi se na jeho místě, poněvadž nedovedli neb nepřáli si sloužiti obecnému a pravému účelu, tak že hynuli jako oběti vlastních svých chyb a vášní. Dobroljubov, Černyševskij, Pisarev, Michajlovskij a j. rozvíjeli jen jedinou stránku činnosti Bělinského — kritiku společenskou. Ale ani Botkin, Družinin, později N. N. Strachov a Grigorjev přihlížejíce i k umělecké stránce v literatuře, nedostihli Bělinského v jeho zásadních názorech, v jeho šířce a hloubce. Sám nejsa prost vášní, nikdy nedopustil, aby utlumily v něm božský oheň, tak že jeho mravní podoba stojí zde čistá a neposkvrněná. Byla to světlá povaha v pluém významu slova.

Na sebe nikdy nemyslil, ke vlastním nedopatřením přiznával se ihned, nebyl příliš vysokého mínění o svých schopnostech a své důležitosti. Každou osobní křivdu odpouštěl ochotně a mstivosti neznal. Ale když hájil svoji milovanou věc, neznal slitování. Skromný a nesmělý jako člověk, přes svoji churavost a slabý organismus projevoval podivuhodnou zmužilost a zoufalou odvahu, když hájil ideu. Vášnivé jeho polemiky zjednaly mu u protivníků název „zuřivého Vissariona“. Literaturu miloval nade všecko, obětoval jí všecky své síly, celý svůj život do posledního dechu. „Jsem literát,“ přiznává se s hrdostí, „pravím to s chorobným a zároveň radostným i hořkým přesvědčením. Literatuře ruské náleží můj život a moje krev.“ Žil literaturou hmotně i duševně. Vášnivé stopoval každý zjev v domácí slovesnosti, bystře střehl každého svatokrádežného zasáhnutí do posvátného chrámu umění a neprodleně poznamenal zločince a odsuzoval jej k náležitému trestu. Pozvedl mravní i společenský význam ruského literáta.

(Dokončení.)

WŁADYSŁAW MICKIEWICZ

O rukopise Knih poutnictva.

Ze spisův Adama Mickiewicze v cizině nejvíce hluku způsobily Knihy poutnictva; dočkaly se nejčetnějších překladův, v polské kritice nyní vyvolávají nejpřísnější posudky.

Výtky, jež činí se spisovateli, jsou hlavně tyto dvě: že užil slohu nového zákona a že Knihy poutnictva dle slov P. Henryka Lisického jsou „smíšeninou evangelií a revoluce“. [1])

Na prvou obžalobu odpověděl pastor Bedřich Frossard anonymním článkem v měsíčníku La Revue Suisse: „Ježíš nestal se nadarmo člověkem, Pán náš dosti se k nám přiblížil v evangeliu, aby dopustil k důvěrnosti svého slova ty, jimž slovo to jest svatostí.“ [2]) Co pak se týče strašného trestu, jímž hrozí vyšším třídám společenským a vládám evropským: Zdaž i proroci národa israelského nepřipomínali vladařům, k jaké zhoubě spějí, a zdali dnešní anarchisté nejsou děsným příkladem, že odvěké křivdy, páchané na národech, podkopávají úctu k vládám?

---

[1]) *Kwartalnik historyczny*, zeszyt 10. Lvov 1893. *Pozn. autora.*

Piotr Chmielowski píše v předmluvě k varšavskému vydání poesií Adama Mickiewicze o Knihách poutnictva: „Chtěje utištěným dodati důvěry, představil svůj národ jako lid vyvolený a jeho děje připodobnil k dějům života, umučení i vzkříšení Kristova. Básník nechtěl tím naplniti srdce polská pýchou, chtěl je toliko posíliti a vzbuditi v nich naději do budoucnosti . . . (Vystěhovalci polští) nechť jsou uprostřed cizích národů vzorem mravní dokonalosti, aby naklonili svět k uctění ideálů, jež jim byly svatými. Mickiewicz, pohrdaje materialistickou civilisací i rozumem knihovým a sobeckým, vedoucím ke lhostejnosti vůči vyšším potřebám, soudil, že vystěhovalci nemají čemu se učiti od Evropy, ale sami mohou ji osvěcovati, neboť každý má ducha sebeobětování, jehož se vychovancům hmotného blahobytu nedostává. Aby však mohli náležitě plniti poslání své, totiž šíření evangelia svobody na Západě, musí býti skromni, snášelivi, zanechati sporů o aristokracii a demokracii, o práva, o formy vládní, ale chopiti se práce. Každý ať dělá, co umí, ale ať při tom pamatuje, že nežije toliko pro sebe, ale že má povinnost pracovati i pro celek. První tudíž starostí každého budiž mravní sebezdokonalení. Oč zvětšíte a polepšíte duši svoji — pravil Mickiewicz — o to zlepšíte práva svá a rozšíříte hranice. Vzájemná láska, tiché plnění povinností a pokora jsou nejkrásnější ctnosti, jež by měly zdobiti vystěhovalce.“

Pozn. red.

[2]) V pojednání o Mickiewiczovi, díl III. Lausanne 1840.

V prvních letech vyhnanství cítil básník silnou potřebu chrániti vystěhovalce polské před svůdností obklopujících je živlův; radil jim, aby dávali přednost své bídě před bohatstvím cizozemcův; aby v podmanitelích vlasti své viděli bič boží, při tom však aby nepouštěli s mysli, že i nejnižší nástroj může sloužiti ku vykonání hněvu Předvěčného a že Israel přežil krále assyrské. A aby krajané jeho neklesli na duchu, těšil je Mickiewicz obrazem velkých obětí, přiresených Polskou a zástupem mučedlníkův, jejího to pokladu duševního a záruky budoucího vykoupení. [3])

Knihy poutnictva přeložil do jazyka francouzského hrabě Montalembert pomocí Bohdana Jańského. Poslední životopisec hrab. Montalemberta, kněz Lecannet, mylně tvrdí, že překlad ten učinil na prosbu Mickiewiczovu. [4]) Obdiv přátel, jež měl Montalembert v polské emigraci, pohnul jej k tomu, že chtěl poznati v originale spis, který tak mohutně hýbal emigrací. I požádal Mickiewicze, aby mu opatřil učitele jazyka polského. Básník nabídl se mu sám, když však toho Montalembert nepřijal, doporučil mu Jańského. Montalembert, rozhorlen na chování francouzských legitimistův, stranících Mikulášovi, pospíšil na pomoc Polákům tím spíše, an viděl, že tábor katolicko-monarchistický „byl vůči nim pln zášti, budícího vskutku rozhorlení". [5]) Knihy poutnictva měly býti rukavicí, vrženou nohsledům absolutismu. Montalembert přečetl úryvky ze svého překladu mládeži, jež se u něho scházela. Mickiewicz na těch schůzích též býval a několikráte chápal se slova. Montalembert psal 22. února 1833 Lamennaisovi: „Nikdy jsem neviděl opravdovějšího nadšení, než jaké vzbudil Mickiewicz v těch mladících; všechny uchvátil, tleskali mu hlučně." [6])

Nejhlavnější tehdy měsíčník katolický Les Annales de philosophie chrétienne takto posoudil Knihy poutnictva, když vyšel Montalembertův překlad: „Spis ten jest jaksi učebnicí, v níž Mickiewicz naznačuje víru, touhy a naděje celého svého národa v nynějších nešťastných osudech. Spisek ten, napsaný slohem biblickým, obsahuje mimo to rady ve způsobě proroctví, jež mají vésti poutnictvo, jak nazývá spisovatel své krajany v zemi vyhnanství. Není úkolem našeho časopisu projevovati úsudky o otázkách politických, jichž se takové dílo musí dotýkati — nemůžeme však nepochváliti víry spisovatelovy, nepřiznati, že svazeček ten má v sobě mnoho pozoruhodné krásy, především důvěry v Prozřetelnost, s jakou se nesetkáváme v dílech naší doby." [7]) Časopis

[3]) P. Henryk Lisicki, jenž bledí naklonit Polsku k neobmezené poddajnosti vládám podmanitelův, vidí v Knihách poutnictva „vliv půdy francouzské a vliv emigrace". (Kwartalnik historyczny, zeszyt 10, 1893.) Spisek ten však měl naopak býti lékem proti tehdejším proudům ve Francii a ve stranách emigračních.

[4]) *Montalembert, sa jeunesse*, Paris 1895.

[5]) Tamtéž.

[6]) Tamtéž.

[7]) Díl VI 1833.

ten divil se ještě tomu, že tím způsobem mluví Mickiewicz k vojínům, i citoval, co praví o vládě a vědě.

Montalembert poslal korrekturu svého překladu Lamennaisovi, jenž mu 28. května 1833 odepsal: „Dostal jsem včera třináct čtvrtek spisu Mickiewiczova; neznám nic dojemnějšího a originálnějšího. Spis ten ohromně prospěje nejen Polákům, nýbrž i Francouzům a všem národům, do jejichž jazyků bude přeložen. Bude potřebí poslati výtisky do Anglie, Německa a Italie.“ [8]) Dne 4. května Lamennais opětně píše Montalembertovi, že jest potřebí pečovati o rozšíření toho spisu: „Přál bych si velice, aby několik výtisků dostalo se do Španělska a do jeho dávných osad.“ Dne 5. května nazýval Knihy poutnictva „Knihami lidstva“.

Když Montalembert odevzdal svůj překlad veřejnosti, dostalo se mu slov uznání od nejznamenitějších lidí. Jules Michelet psal mu, že pouze dílo Silvia Pellica lze k němu přirovnávati, a Victor Hugo 23. června 1833 prohlásil, že se počítá k poutníkům Montalembertovým. Dne 5. července oznamoval Montalembert z Teplic, že generál Skrzynecki byl dílem tím unesen. [9])

Četba Knih poutnictva obracela mládež francouzskou k ideám náboženským. Lamennais psal 12. srpna 1833 Montalembertovi: „Obrácení mladého Gaboura jest nejlepší odpovědí na odporné pomluvy, s nimiž se Knihy poutnictva každodenně potkávají. Něco velikého se připravuje na zemi, většího, nežli se zdá.“ [10])

Mnoho jiných zmínek v listech Lamennaisa z té doby svědčí o tom, jak vysoko cenil Knihy poutnictva. U katolíků, kteří nešli za Lamennaisem, přetrval obdiv tohoto spisu i veřejné pokárání Řehoře XVI., namířené hlavně proti vášnivé protirakouské předmluvě Montalembertově. O jedenáct let později P. Bonnetty, ředitel časopisu Les Annales de la philosophie chrétienne, posuzuje přednášky Mickiewiczovy na Collége de France připomenul, že Knihy poutnictva obsahují strany obdivuhodné víry a poesie, [11]) a Eugen Cassin uveřejňoval v Echo de la littérature et des Beaux-arts [12]) veršem zpracovaná proroctví z tohoto spisu.

Zdaž dnešní kritika, hanící evangelický tón a isaiašovské hrozby básníkovy, nemá nic jiného již proti němu? Těm, kteří radí Polsce, aby za misku šošovice ustoupila od svých práv, zdá

---

[8]) Emigranti italští ihned přeložili Knihy poutnictva s předmluvou Montalembertovou pod titulem *Guida dei Pellegrini Polacchi*, Italia 1834, 208 str. v 16° (Emigranti polští ve Vlašich tiskli „Italia“ na knihách, vydávaných tajně v Luganu.) O tomto vydání není v žádné bibliografii Mickiewiczově zmínky.

[9]) Kněz Lecannet.

[10]) *Lettres à un disciple* v Revue britannique 3. listop. 1894.

[11]) P. Lecannet.

[12]) Č. 52, 2. dubna 1844.

se býti neoblomná víra Mickiewiczova v slavnou budoucnost Polsky rovněž pokárání hodným zjevem, jako židovským peněžníkům projevy sionistův, blouznících dosud po návratu do Jeruzaléma.

Nemáme úmyslu pouštěti se do rozvažování, potvrdí-li budoucnost předvídání Mickiewiczův nebo Lisických, či povede-li lidstvo cestami, jichž nepředvídali ani ti ni oni. Spokojíme se přehlédnutím rukopisu Knih poutnictva. Básník daroval jej Ignáci Domejkovi, který jej vzal s sebou do Chile, po letech pak nazpět přivezl a nám daroval.

Víme, že pedantským určením každé pravopisné chyby, každého přeškrtnutého slova v rukopise sláva autorova nic nezíská. Avšak Mickiewicz tím, že rukopisu svého nezničil, vydal se ohromné zvědavosti budoucích badatelův. Nepředejdeme jich, zaznamenávajíce každou drobnou odchylku znění tištěného od rukopisu. A konečně toho, kdo zná obraz, může zajímati a poučiti i pozornější prohlédnutí náčrtku.

Rukopis, darovaný Domejkovi, jest pouze prvým náčrtkem, bez dlouhých odstavců, bez četných podobenství a doplňkův, později dopsaných.

První titul byl: Katechizm pielgrzymstwa polskiego. Katechismus je tresť učení křesťanského. Ve Francii slova toho užívá se s významem odchylným od původního. Již v XVIII. století vyšla sbírka hrubých výrazů s titulem Le catéchisme poissard, nyní jest počet katechismů nesčetný, jsou: le catéchisme republicain, le catéchisme industriel atd. Mickiewicz se patrně bál zneužiti slova katechismus a proto dal svému spisu skromnější titul. V originalu čteme: „Od počátku světa do umučení národa polského", v rukopise je pouze: „Dávné děje".

Opravy spisovatelovy jsou ovšem vesměs odůvodněné, někdy jen nějaké vynechané místo objasňuje lépe myšlénku Mickiewiczovu. V rukopise místo „na počátku byla víra v jednoho Boha" stojí: „v době pohanské". Dále, když vypočítává různé otce, jež sobectví uštědřilo národům starověkým, praví Mickiewicz: „Jeden řekl, že pochází od země"; v rukopise pak jest dále: „z níž předkové jeho vyrostli jako houby", kteréžto místo snad pro svůj žertovný výraz jest vynecháno. K přirovnání zajetí římského a ruského spisovatel po slovech, že v Rusku Imperator jest hlavou církve a več rozkáže věřiti, v to že věřiti třeba, dodává: „panuje tedy i nad svědomím moskevským". Při zmínce o výpravách křížových chválí Mickiewicz rytíře, kteří šli osvobodit hrobu Spasitelova. V rukopise rytíři ti mají též cíl „zastavěti a zaliduiti Asii tak, jako nyní jest Evropa". Tento utilitarismus hlavní myšlénku oslaboval.

V popisu model, jimž lidé se klanějí, vynechal spisovatel několik rysův. Tak na př.: Králové učinili Francouzům modlu, zvanou Čest. Blíže jí autor nepopisuje. Z rukopisu dovídáme se, že králové učinili modlu „zářící, uvnitř prázdnou", že „ji ulili Židé", že „ulita byla z náušnic a náramků ženských". Místo to

nutilo by spisovatele, aby líčil též ostatní modly. Za onu podrobnost o Židech dostalo by se mu o jednu výtku více od Jana Czyńského. Feministek tehdy u nás neznali, proto by byla snad žádná paní Szeliga neujala se žen.

Pokud se týče rodičů novověkých národů, jsou též rozdíly mezi zněním knižním a rukopisem. V rukopise matkou Angličana není pára, nýbrž voda, otcem Němce není dílna, nýbrž chléb, matkou ne hospoda, nýbrž pivo. Spisovatel nahradil tu slova lepšími, jako učinil v seznamu model, kde v rukopise místo „vlády nad mořem“ měl pouze „bohatství“ a místo „prepondérance neb influence politické“ jen „sílu a moc“. Kde v Knihách poutnictva projevuje Mickiewicz rozhořčení na Francii, připisuje jí v rukopise za matku „Svobodu“, kdežto v tištěném znění „bursu“.

V tištěném znění stihá výtkami za rozdělení Polsky Marii Terezii, v rukopise jest řeč pouze o Josefu II., jejž nazývá „złośliwym i chytrym“. Blahopřeje Polsce proto, že neměla výrazu pro „interes“, píše Mickiewicz v rukopisu: „Neměla výrazu pro modlu Čest ani pro bohyni Kolísání, aniž pro jiné modly.“ [13]) Když vysvětluje emigrantům, že trpí křivdu a nouzi, aby vrátíce se jedenkráte do vlasti řekli nuzákům, že jsou jejich spoludědici, cizincům, že jsou spoluzákonodárci, užívá spisovatel v rukopise slabších slov: „abys byl otcem chudých nuzáků i abys uznal cizince za rovnoprávné bratry“. Podobenství o velkých válečných lodích spisovatel více rozvíjí v rukopise: „Povstala bouře a hodili kapitána do moře, i rozptýlilo se loďstvo a každá loď odplula svojí cestou, i utonuly velké koráby, jeden na skále, druhý na písčině a jiný ve vlnách. A na lodi rybářské nemnoho bylo veslařův, ale pracovali řádně, patříce na nebe a na střelku, i nezbloudili, ale vrátili se.“ Ve znění tištěném podáno jest podobenství toto ve formě shuštěnější a tím působivější.

Varuje, že není zapotřebí utíkati se pod ochranu knížat, jelikož nerozumem jest za bouře pouštěti se na velkou vodu, psal spisovatel původně: „Nerozumné jest sedati u vody chladné, prudké a bezedné. Hrom nejdříve tam bije.“ V místě o pronásledování mužů nejzasloužilejších vynechal Mickiewicz v tisku větu: „Tu naučí vás nepřítel, koho máte učiniti starším a jak ctíti máte svůj úřad.“ Po radě, že potřebí jest nakloniti se k smíru, jest v rukopise: „Zapotřebí jest pokloniti se rozumu a zásluze bližních. Modláři snaží se učiniti úřad ctihodným pro šat. Starší nebudou různiti se od mladších odznaky vojenskými ani přepychem, a přec je budou (lidé) poznávati a jich poslouchati.“

Napomínaje krajany, aby neodsuzovali bližního, praví v rukopise: „Chyba jest opovržení hodna, leč chybujícího třeba mírně

[13]) „Nie miała wyrazu na bałwana honor i na bałwaną boginię balansę i inne bałwany.“

souditi, a člověk rozumný, dokud není ustanoven představeným a soudcem, neodvažuje se souditi cizí chyby. Nehledejte chyb svých spolupoutníkův, neboť chyby snadno jest odkrývati, ale přednosti těžko. Včely hledají med a jsou užitečny, pavouci hledají jed a protivni jsou. Lidé zlí začínají od zlé stránky.“ V tomto místě bezděky projevuje se nepřemožitelný odpor, jejž měl Mickiewicz k pavoukům.

Na jednom místě spisovatel k vůli stručnosti obětoval překrásný odstavec: „Mnohý člověk se chlubí, že velmi nenávidí nepřátele vlasti. Leč na tom není dosti, neboť i Francouzi i Angličané umějí se nenáviděti, ale milovati vlast jako vy neumějí. I oni odplácejí za spálení města sežehnutím města, za uloženou daň na město uložením daně, za porobu porobou. A l e v y t ě m, k d o ž v á m p ř i n á š e j í p o r o b u, p ř i n e s e t e s v o b o d u, j a k m i l e b u d o u r o z b i t y m o d l y. V ě t š í a p o t ř e b n ě j š í j e s t l á s k a n e ž l i n e n á v i s t. Z l á s k y j e d i n ě r o d í s e l i d é i m ě s t a i s t á t y. Lidé, milující vlast, jsou jako pokrmy a léky. A lidé nenávidějící jsou jako jedy. A náčelník národa jako lékař nemá opovrhovati těmi ni oněmi, nýbrž užívati těch i oněch, leč prvých vždy, druhých někdy. Víte již, kdo jsou modláři; jsou to lidé, kteří se klanějí moci, úřadům, poctám, bohatství.“

Potom básník předpovídá modlářům, čí rukou zhynou: „Zahubí je lidé, kteří ctí svrchovanost [14]) lidu, rovnost a svobodu. Oni nenávidí modláře a jako Židé starého zákona nemají slitování s bližním, jsouce určeni k vyhubení Kananejských.“ (V tištěném znění čte se „všemohoucnost lidu“.)

V kletbě, vyřčené nad sebemilci, píše Mickiewicz ve znění tištěném: „Budete lízati zlato a žvýkati své papíry a nikdo vám nepodá chleba a vody.“ V rukopise čteme: „Zlato bude ležeti na ulicích a nohama do něho kopati budou. Dávali jste peníze na utlačení svobody a nenajdete nikoho, kdo by vám podal zrnka žita a pšenice.“

Adam Mickiewicz domníval se, že Evropa nedopluje do klidného přístavu bez strašných bouří. Dnes car Mikuláš chová tutéž obavu a chápe se slova pro odzbrojení státův. C o p l a t n o b y v š a k b y l o o d z b r o j i t i r u c e, k d y b y s e s o u č a s n ě n e o d z b r o j i l a s r d c e? A zda Polska na onu zprávu nezašeptala slova z K n i h p o u t n i c t v a: „A jako v době vzkříšení Kristova přestaly na celé zemi krvavé oběti, tak v době vzkříšení národa polského ustanou v křesťanstvě války“ ...[15])

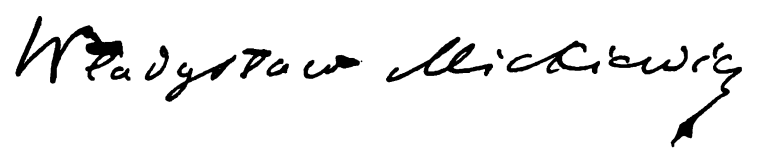

[14]) V originále těžko přeložitelné „najjaśniejszość“. *Posn. red.*

[15]) Władysław Mickiewicz (viz podobizna), nejstarší syn pěvce „Pana Tadeáše“, narodil se v Paříži 17. června r. 1838. Roku 1859

Dopisy.

Z Lužice. (*Mósak Kłosopólski †. — Skhadžowanka serbskeje studowaceje młodžiny. — Towařstwo pomocy. — Maćičny dom. — Svazek lužických spolků.*)

K. A. Mósak Kłosopólski.

První list z Lužice začínáme smutnou zprávou o úmrtí nejstaršího poslední dobou vlastence srbského, advokáta a justičního rady Karla Augusta Mósaka Kłosopólského (jehož německé úřední jméno bylo Mosig von Aehrenfeld). Rychle vymírá v posledních letech starší garda vlastenecká, která činně vystoupila v letech čtyřicátých: Po Hórnikovi (22. února 1894) první odešel Jenč (15. března 1895), po něm Domaška (7. června 1897), Imiš (12. prosince 1897), Tešnař (14. června 1898), Kućank (28. téhož měsíce) a nyní Kłosopólski. Zemřel na svém statku v Malé Swóńce dne 31. července. Zvěčnělý patriota narodil se 7. června 1820 v Njeznarovech (nedaleko Lubije). Gymnasium studoval v Budyšíně a již zde dal výraz svému srbskému a slovanskému vědomí. K jeho popudu a hlavně jeho přičiněním sdružili se srbští gymnasisté budyšínští ke společnému vzdělávání se v mateřštině a posilování v uvědomění národním. Na den 25. února 1839 sezval do bytu kollegy svého Imiše srbské gymnasisty tří nejvyšších tříd, aby se uradili o založení spolku srbských gymnasistů. Tak založena byla „Societas slavica Budissinensis“, a za prvního „staršího“ (předsedu) tohoto sdružení zvolen byl Kłosopólski, náměstkem jeho pak Imiš. Kromě nich byli prvními členy a spoluzakladateli spolku

---

počal redigovati žurnál *L'Espérance*, r. 1863 byl poslancem revoluční polské vlády do Stockholmu ke dvoru královskému, po povstání uveřejnil řadu spisů politických o polské otázce (*La question polonaise, La Pologne et ses provinces méridionales, Lettre au Comte de Montalembert sur l'insurrection Polonaise* a j.), vydával *Lidovou knihovnu polskou*, překládal polská díla do francíny, tiskl příležitostné brošurky *Congrès de Moscou, Lettre à MM. Palacký et Rieger* a *Congrès de Genève*, r. 1884 s J. Lerminon začal vydávati *Revue universelle internationale*. Nejdůležitější část jeho literární činnosti věnována jest jeho otci. Sem náležejí kromě drobnějších spisků *Współudział Adama Mickiewicza w sprawie Andrzeja Towiańskiego* (1877), *Mémorial de la légion polonaise de 1848, crée en Italie par Adam Mickiewicz* (též) a *Adam Mickiewicz, sa vie et son oeuvre*. Největším a nejznamenitějším jeho dílem jest čtyřsvazkový *Żywot Adama Mickiewicza* (1890 atd.), vzácný pramen ku poznání života pěvcova. (Viz článek Fr. Kvapila ve Zlaté Praze 1898, strana 415.) *Pozn. red.*

Domaška (na počátku vzpomenutý), Rjenč, Libuša, Žur, Šolta, Hilbrig, Pjetawa a Pohlenc. Ani jediného již není na živu. Dne 24. dubna bylo sdružení srbských studentů potvrzeno ředitelem gymnasia, a od té doby odbývaly se v jedné z gymnasijních tříd ve volných hodinách řádné hodiny srbského jazyka. Zahájení tohoto soukromého vyučování mateřštině bylo velmi šťastné a pro další vzrůst národního uvědomění mladistvých nadšenců velice významné. Navštívil je totiž hned v první hodině mladistvý tehdy vlastenec slovenský, student hallské university Ludevít Štúr. Seznámení mladého Slováka se studující mládeží srbskou dalo vznik korrespondenci lužickoslovenské. Lužickým studentům dopisovali kromě Štúra i Jan Kollár, Hurban, Červenák a jiní, a dopisy československých vlastenců staly se důležitým faktorem v rozvoji mladé generace lužické.[1]) Na podzim roku 1839 odebral se Kłosopólski do Lipska na právnickou fakultu. I zde pracoval mezi studujícími tu rodáky svými ve směru uvědomění národního a slovanského. Nejprve působil mezi theology srbskými v „Srbském kazatelském spolku" (Serbske prědarske towarstwo), v jehož rukopisné „Srbské novině" nacházíme několik jeho článků, týkajících se ostatního Slovanstva. Roku 1842 založil pro lužické Srby v Lipsku studující „Słowjanske towarstwo", jehož členy byli i někteří Poláci a jižní Srbové. Pohříchu neudrželo se dlouho. Odchodem Kłosopólského zaniklo, ani obnovené později M. Cyžem neudrželo se déle než do roku 1848. Knihovnu jeho dostalo potom sdružení srbských gymnasistů v Budyšíně. Za svého pobytu v Lipsku přeložil Kłosopólski Šafaříkovy „Starožitnosti" do němčiny.[2]) To byla jediná jeho literární práce. Třeba však nepracoval pérem, náležel vždy k nejpřednějším vlastencům lužickým. Národní rozvoj podporoval s počátku účastenstvím v důležitých institucích národních — tak byl roku 1847 mezi zakladateli Matice Srbské — v pozdějších letech poskytováním hmotné pomoci různým podnikům národním, vždy pak neohroženým hájením práv srbských, za něž

[1]) Viz Mich. Šewčika *Stawizny serbskeho studentstwa*, Łužica 1892, 27. — *Listy na młodych Serbow*, Łužičan 1879—80, str. 41. atd. — Mich. Hórnika *Listy Jana Kollára do Lušic*, Časopis Musea království Českého 1861, str. 366. — Viz též Hórnikův článek ve sborníku „Jan Kollár".

[2]) Počátkem roku 1895 před jubileem Šafaříkovým psal jsem Kłosopólskému, žádaje od něho zpráv o jeho stycích se Šafaříkem. Na dopis můj odpověděl mi Kłosopólski dne 23. února takto: „K překladu Šafaříkových „Starožitností" pohnul mne tehdejší soukromý docent, pozdější professor Dr. Wuttke — dávno již nebožtík, spisovatel slezských historických událostí —, když jsem r. 1842 v Lipsku studoval. Wuttke hledal a našel nakladatele v knihkupci Engelmannovi. Když jsem překlad ukončil, vydal jsem se do Prahy, navštívil jsem Šafaříka a domluvil jsem se s ním. Byl se vším spokojen. Později poslal jsem mu pěkně vázaný výtisk překladu. Nepsali jsme si nikdy." — Tehdáž mi Kłosopólski také poslal úryvek ze svých pamětí. Podaří-li se nám získati celek, uveřejníme z něho aspoň důležitější části. *Adolf Černý.*

nejednou bojoval (zejména žurnalisticky) proti útokům německým. Kromě štědrých podpor Matici Srbské a jiným důležitým institucím národním sluší zejména uvésti pomoc, jíž umožnil vytištění Zejlefových sebraných spisů, vydaných studující mládeží lužickou. Za vše to zasluhuje vděčné a čestné paměti!

Smutno jest v duši při odchodu kohokoliv ze starovlastenecké, ctihodné gardy — ale zároveň zmocňuje se nás při tom pocit naděje, vzpomeneme-li si, že již tenkráte, když tito odcházející starci začali usilovati o národní probuzení, vyvolávalo jejich počínání na tvářích nepřátelů srbského národa útrpný úsměv, a když tito nepřátelé lámali hůlku nad budoucím osudem lužických Srbů, předpovídajíce: „Vše marno! Za padesát let nebude jediného Srba v Lužici.“ A ejhle, po šedesáti letech odcházejí poslední z tehdejších mladých nadšenců a buditelů — a my jsme tu dosud, silnější literaturou i národním uvědoměním, a zase máme dorost, jenž jako Klosopólští usiluje o prohloubení tohoto uvědomění a chápe se národní práce!

Ve dnech 6.—8. srpna sešli se zase tito mladí zákopníci lužické budoucnosti, jako každého roku o prázdninách, v Malém Vlkově (Mały Wjelkow) u Budyšína, aby si navzájem a lidu svému složili účty ze své celoroční práce, jakož i aby poskytli okolnímu lidu ušlechtilé zábavy a potěšili se s ním i posílili jej i sebe v národním vědomí. Ze zpráv jednotlivých studentských spolků na této dvacáté čtvrté „hlavní schůzi srbského studentstva“ uvádíme na prvním místě zprávu kand. ov. theol. B. Šwjely o činnosti dolnolužického studentského „Zwěstka“. Čím smutnější jsou poměry dolnolužické, tím potěšitelnější byla zpráva o pilném přičiňování dolnolužických studentů, ve „Zwěstku“ sdružených. Na letošní „Hłownej skhadźowancy serbskeje studowaceje młodźiny“ stalo se skutkem užší spojení studentů hornolužických a dolnolužických. Dosud tvořili předsednictvo člen pražské „Serbowky“ a lipské „Sorabije“, od nynějška bude v předsednictvu vždy dle možnosti i dolnolužický student.

Mluvíme li o lužickém studentstvě, přichází nám na mysl pražský lužický seminář na Malé Straně, nad jehož budoucím osudem vznáší se velký otazník. Koncem loňského roku byli všichni theologové lužického semináře (Srbové i Němci) náhle z Prahy odvoláni a posláni do Mohuče. Byl to stín pražských bouří, jenž padl i do Lužice. Tenkrát jsme se dali přesvědčiti, že to jest opatření jen dočasné, po prázdninách že se vše vrátí do starých kolejí. Ale sklamali jsme se. Po prázdninách posláni byli theologové zase nad Rýn, a v Praze zůstali jen gymnasisté. Obáváme se, že jde o zničení srbského semináře v Praze! . . .

Dne 1. června mělo svoji valnou hromadu „Towarstwo pomocy za studowacych Serbow. Účastenství bylo dosti silné v našich poměrech — 32 osoby. Patrno, že naše společenstvo uznává důležitost spolku. Ze zprávy vyjímáme: Spolek

má nyní jmění 24.000 hřiven (luž. „hriwnow“ = marek). Loňského roku udělil na podporách 750 hřiven, z nich 390 hřiven pěti studentům na universitě a 360 hřiven 8 gymnasistům a seminaristům (= kandidátům učitelství). Za 18 let svého trvání rozdělil spolek 9450 hřiven. Přes to si „Towarstwo Pomocy“ stěžuje na nedostatek podpory; valná hromada znova vyslovila přání, aby bývalí stipendisté vraceli spolku obdržené podpory, když se domohou stálého postavení v životě. K tomu činí „Łužica“ trpké a pravdivé poznámky a úvahy. Za celou dobu trvání spolku splnilo se toto přání snad jen v jediném případě. Proto navrhuje „Łužica“ uveřejňování jmen stipendistů, aby lužická veřejnost mohla chování jejich ke spolku kontrolovati.[3])

Záležitost m a t i č n í h o d o m u učinila valný krok ku předu. Dne 1. října bude polovice nového matičního domu otevřena, před tím, 28. září, oslaveno bude otevření tichou slavností v budyšínské „Bjesadě“. Knihovna jest již přenesena do nových místností a srovnána, museum, jehož hlavní část budou tvořiti sbírky národopisné, již se pořádá a bude otevřeno 1. ledna 1899. Nyní jest zapotřebí největšího sběratelského úsilí, aby co nejdříve mohla býti postavena i druhá polovice domu.[4]) O záležitostech matičního domu rozepíšeme se příště obšírněji.

Dne 16. července přinesly „Serbske nowiny“ provolání „Nakhwilneho zarjadnistwa wubjerka z w j a z k a S e r b s k i c h T o w a r s t w o w“, umluvené na schůzi zástupců hornolužických spolků 10. července v Njeswačidle. „Serbske towarstwa“ — vyzývá se v provolání — „narodne, spěwanske, burske, nalutowańske abo kajkemužkuliž nadawkej sće so hewak zjenoćili, was wšěch napominamy, zamknće so hromadu k pilnemu dźěłu za čestne wobstaće našeje lubeje serbskeje narodnosće, za zachowanje našich najdróžšich narodnych kubłow.“ Je to myšlénka velmi dobrá, kteréž věnujeme veškeru pozornost. Fakt sám jest příznakem probudilosti našeho lidu — spolky, o něž jde, jsou totiž skoro šmahem spolky lidové. Jak patrno, přešlo již národní vědomí, jehož nositelem byla s počátku jen hrstka intelligence, konečně do lidu, jenž jest u nás celým národem. V jaké míře, ukážeme v dalších dopisech. Ukážeme tam také, jak působí naše spolky — bez všelikého mísení se do politiky. LUŽIČAN.

Z Varšavy. (*Ze školství. — Vyloučení 100 žáků středních škol. — Vyučování polštině na středních školách. — Otevření polytechniky. — Přeložení Bron. Grabowského.*)

Blížící se jeseň vždy tísnivě působí na nás ve Varšavě — netoliko svým smutkem, jímž každého člověka skličuje, ale i z jiné

---

[3]) Čechové měli by pamatovati i na tento důležitý spolek. Roční členský příspěvek jest nepatrný — 1 hřivna. Adresa pokladníka: Jurij Świbus, kupec v Budyšíně (Bautzen) v Sasku. *Red.*

[4]) Dary buďtež zasílány buď redaktoru Slov. přehledu, nebo kanovníku J. Łušćanskému, předsedovi Matice Srbské v Budyšíně. *Red.*

příčiny. Je to doba přijímacích zkoušek do škol, gymnasií a jiných vyšších ústavů učebných. S tlukoucím srdcem, neklidem a bázní vedou rodiče děti své do útulku poučení, neboť obyčejně předem již vědí, že na každé volné místo jest několik, několikanácte ba několik desítek kandidátů. Většina zkoušených dovídá se po tom skutečném božím soudě, že přes výborný výsledek zkoušek nemůže býti přijata z nedostatku místa. To se opakuje rok od roku. Letošní rok je pro naše školství tím smutnější, že značné procento mládeže zbaveno bylo práva ku postoupení do vyšších tříd nebo ke skládání zkoušek do škol odborných, a to z příčiny tak malicherné, že těžko uvěřiti v možnost čehosi podobného na sklonku XIX. století — a to v osvícené Evropě. V květnu tohoto roku dali se žáci VI. a VIII. třídy třetího gymnasia a VI. třídy realné školy Vojtěcha Górského dle běžného zvyku fotografovati na památku společných studií. Žáci VI. třídy třetího gymnasia užili k ozdobě své skupiny pohledu na zámek varšavský, na sloup Zikmundův na náměstí zámeckém, na palác Staszycův před jeho přestavbou a pomník Mickiewiczův dle schváleného samým carem návrhu Godebského, krom toho citátu z Mickiewiczovy „Ody do młodości.“ [1]) Žáci VIII. třídy téhož gymnasia zvolili si k ozdobě své fotografické skupiny rovněž pohled na palác Staszycův a pomník Mickiewiczův, krom toho pohled na pomník Sobieského z Łazienek. Konečně žáci VI. třídy školy Górského ozdobili svoji skupinu pouze sloupem s planoucím ohněm a připojili úryvek z censurované básně Asnykovy „Do młodych“ (Mládeži):

Ale nie depczcie przeszłości ołtarzy,
choć sami macie doskonalsze wznieść;
na nich się jeszcze święty ogień żarzy,
i miłość ludzka stoi tam na straży,
i wy winniście im cześć!

Censor jeden spatřil fotografickou skupinu, vystavenou ve fotografickém závodě „Oryon“, oznámil to hned svému představenstvu, jež učinilo o tom podání do kanceláře jenerálního gubernátora. Kníže Imeretinskij odsoudil majetníky fotografického závodu (Kowalského a Karolyho) k pokutě po 500 rublech a sl. Golczovu k pokutě 300 rublů. Kurátor školního okresu, tajný rada Ligin, rozeslal po všech školách v království i císařství okružník, jímž vylučují se žáci, fotografovaní na vzpomenutých skupinách, na jeden rok ze všech ústavů v celé říši ruské. Následkem toho kolem 100 mladých lidí ztrácí rok svého života a jest zvikláno ve své karieře. K víře nepodobno — a přece pravda! —

V dopise, věnovaném výhradně našemu školství, musí býti učiněna zmínka o zamýšlené změně vyučování jazyku polskému v středních školách. Otázka vyučování mateřskému jazyku v našich školách dlouho byla přetřásána v polských i ruských novinách —

[1]) Vytištěné i v censurovaném vydání varšavském.

konečně přešla do nejoddanějšího memoriálu, jejž kníže Imeretinskij 12. ledna (ruského) podal caru. „Nyní zaujímá vyučování polštině — píše jenerální gubernátor varšavský — takřka poslední místo mezi ostatními učebnými předměty. Nejhlavnější vadou užívané dosud methody při vyučování tomu jazyku jest okolnost, že se polština ve středních školách vykládá po rusku. Další udržování tohoto systému bylo by s hlediska paedagogického křiklavou nedůsledností; těžko jest ho hájiti i jako politickou nezbytnost, ovšem nechceme-li se dát uchvátiti utopickými a mlhovitými tendencemi rusifikačními. Pohříchu však změna tohoto systému vyučovacího překračuje kompetenci zdejšího úřadu školního, kterýž má o něm přesvědčení nepříznivé. Pohroužíme-li se trochu hlouběji v pozorování učby polského jazyka, překvapuje nás přímo jakási nevážnost toho předmětu, jdoucí tak daleko, že při nedostatku podrobných osnov není dovoleno užívati jiných učebnic jazyka polského kromě dvou, sestavených tak neštastně, že naprostá jejich bezcennost zřejma jest každému, i úplnému laikovi v methodice. Při takovém stavu věcí jest nemyslitelno, že by rodiče polští mohli býti spokojeni s takovým zanedbáváním polštiny ve školách, navštěvovaných jejich dětmi, a že by nehledali jiných cest k ukojení potřeby zcela přirozené a oprávněné, potřeby opatřiti dětem co nejdokonalejší vyučování mateřštiny. Z té příčiny vyučuje se jazyku polskému mimo školu, a učiteli polštiny nebývají lidé s předepsaným vzděláním — a ne vždy bezúhonného smýšlení politického. Za těchto okolností jest pro státní ústavy velmi důležito zdokonaliti program vyučování polštině co do jakosti i kolikosti. Tím způsobem odstraněna by byla příčina k vyhledávání pokoutních učitelů domácích, kteří začasté podkopávají základy stavby, budované státní školou s takovým vynaložením práce i hmotného nákladu. Kromě toho zdokonalením vyučování jazyku polskému zmizela by jedna z hlavních příčin oné hluboké dissonance mezi školou a rodinou, která sice není pouze příznakem kraje Povislanského, ale přivádí zde daleko horší následky než uvnitř Ruska. Uvnitř Ruska jest sice nespokojenost se současným školstvím, ale není tam té hluboké nenávisti, nedůvěry a pohrdání pro ně, které jsou tak nápadným příznakem království (polského).“ [2])

Tolik kníže Imeretinskij. Car k tomu na okraj poznamenal: „Vše to podrobně uvážiti a zbádati.“ Dle carovy vůle rada ministerská dne 17. února (ruského) zbádala odstavec memoriálu, týkající se vyučování polštině, i podala carovi ve zvláštním protokole z téhož dne následující dobrozdání: „K návrhům varšavského jenerálního gubernátora poznamenal ministr osvěty, že nynější řád vyučování polštině na středních školách varšavského

[2]) *Tajne dokumenty rządu rosyjskiego w sprawach polskich.* Memorjał ks. Imeretyńskiego. Protokóły komitetu Ministrów. Nota kancelarji komitetu ministrów. Londýn, 1898, str. 16—17.

okruhu školního jest výsledkem celé více než 30leté historie školství téhož kraje. Dle zákona z roku 1862 byla ve středních školách polských vyučovacím jazykem polština. Ale již roku 1866 byly ty ústavy zreformovány a dle nejvyššího rozhodnutí z 10. února 1868 a 1. května 1869 postupně zavedena ve všech předmětech ruština jako jazyk vyučovací, nevyjímaje ani hodiny polštiny. Později po zavedení všeobecného řádu pro gymnasia nižší i vyšší také v školním okruhu varšavském (1872) stala se polština předmětem n e p o v i n n ý m a vyměřeno jí 14 hodin,[3]) roku 1881 pak 19, to jest právě tolik hodin, jako francinč a němčině; vyučovacím jazykem v hodinách polštiny zůstala i nadále ruština. Poněvadž pak Poláci dosud se nespřátelili s tímto způsobem vyučování polštině na středních školách a vyhledávají jiných cest, aby opatřili svým dětem co možná nejdokonalejší vyučování mateřštině, poněvadž proti tomu vítězně bojovati zlepšením vyučování polštině ve škole sotva jest možno — proto dle dobrozdání bývalého jenerálního gubernátora varšavského, jenerála-adjutanta Šuvalova, dle dobrozdání, aprobovaného Vaší Císařskou Milostí v jeho nejpoddanějším memoriale z roku 1896, d o p o r u č o v a l o b y s e s p í š e p o s t u p n ě o b m e z o v a t i a p o z d ě j i ú p l n ě z r u š i t i v ý k l a d y j a z y k a p o l s k é h o n a s t ř e d n í c h š k o l á c h (kromě přípravné třídy) a zůstaviti je úplně osobní iniciativě rodičů. Tato fakta z historie středního školství v království Polském sklánějí ministra osvěty k závěru, že změna vyučovacího jazyka ruského v polský, byť jen v hodinách polštiny, byla by povážlivým ustoupením od celého školského systému v kraji Povislanském, jelikož t e n t o s y s t é m s p o č í v á n a v ý k l a d ě v š e c h p ř e d m ě t ů b e z v ý j i m k y (ve školách středních i vyšších) j a z y k e m ú ř e d n í m, r u s k ý m... K vyslovenému tuto dobrozdání doplnil varšavský jenerální gubernátor své dřívější úvahy osvědčením, že on, jenerál adjutant kníže Imeretinskij, nikterak nesměřoval ku změně onoho směru školského, jenž dle správného pozorování ministra osvěty vyvinul se v království Polském za posledních 30 let. Tento směr spočívá na pevné zásadě, že jazykem vyučovacím ve všech předmětech, od nižších škol do nejvyšších, jest ruština — a tato zásada bude neměnně rozhodně zachována i v budoucnosti. Jako dosud, i příště bude ž á k ů m d o v o l e n o v e š k o l e m l u v i t i s p o l u j e n r u s k y. Jediná navrhovaná výjimka týče se hodin jazyka polského. Ale vyučování tomuto nám příbuznému nářečí slovanskému (— pokračuje zase zpráva ministerská —) nemůže býti staveno na roveň s výklady francziny a němčiny[4]) již z té příčiny, že by to budilo odpor proti úřední ruské škole — a takováto škola jest i dle přesvědčení varšavského jenerálního gubernátora jediným tmelem, jímž lze docíliti trvalého

[3]) T. j. 14 hodin týdenních n a c e l é m ú s t a v ě, nikoli v jedné třídě.

[4]) Těm jazykům totiž dovoleno jest učiti pomocí francziny a němčiny, což jest ovšem zcela rozumné.

sloučení zemí polských s Ruskem, stane-li se vůbec někdy takovéto sloučení skutkem.“ [5])

Po těchto úvahách dala ministerská rada otázku vyučování polštině bádati na místě a vyříditi ji cestou dorozumění ministra osvěty s varšavským jenerálním gubernátorem — ovšem na zásadách právě uvedených.

Komentářů k tomu zajisté netřeba . . .

Kníže Imeretinskij svěřil celou záležitost kurátoru školního okruhu varšavského Liginovi, a ten sestavil devítičlennou komisi k vypracování nové osnovy vyučovací pro polštinu na středních školách, k výboru nebo opatření nových učebnic (ovšem psaných rusky) a k sestavení rozvrhu hodin, věnovaných polštině. Do této komise povolání Rusové: Karskij, Uljanov, Sozonovič, K. Zaustinskij, V. Šimanovskij i A. Kosminskij, a jen tři Poláci: T. Wierzbowski, M. Rowiński a E. Łapiński. Řečená komise teprve nyní přikročí k vlastním poradám o zpracování nového programu vyučování polštině; počet hodin vyučovacích pak jest již ustanoven. Na gymnasiích vyměřeno polštině 19 hodin týdenních, totiž 3 hodiny v třídě přípravné a po 2 hodinách v ostatních třídách, na realkách pak 18 hodin, totiž po 3 hodinách v přípravce a první třídě, a po 2 hodinách ve třídách ostatních. Vyučovati se bude polštině i příště po rusku, i zamýšlí p. Šimanovskij, učitel r u š t i n y ve IV. mužském gymnasiu, napsati gramatiku polskou po rusku. [6])

Dne 15. září otevřena ve Varšavě nová polytechnika, ovšem ruská, na niž sebrali „ugodoví“ Poláci [7]) potřebný náklad (milion rublů) — a jejíž založení potom milostí carovou bylo povoleno.

První svůj dopis, věnovaný našemu školství, ukončím zprávou rovněž školskou, ale i literární. Všeobecně vážený professor, známý slavista a upřímný i opravdový Váš přítel, B r o n i s l a v G r a b o w s k i, po třicetiletém působení učitelském byl náhle přeložen z vyššího gymnasia čenstochovského na n i ž š í gymnasium v Pińczově, nepatrném městečku, takřka městysi v gub. Kielecké. Proč — neznámo. Praví se, že z trestu za účastenství při pražských a krakovských slavnostech. Také k tomu komentáře netřeba.

AURELI WISZAR.

Ze Lvova. (*Výjimečný stav. — Konservativci. — Strany demokratické. — Společný projev proti výjimečnému stavu. — Jubilea. — Řeč L. Zajączkowského. — Nová díla vědecká. — Z divadla.*)

Již třetí měsíc vládne ve 33 ze 76 haličských okresů výjimečný stav, k němuž se v poslední době připojilo zcela neodůvod-

---

[5]) *Tajne dokumenty* atd., str. 74—80.

[6]) *Kurjer Warszawski*, č. 147 ze dne 29. V. a č. 241 ze dne 1. IX. t. r.

[7]) „Ugodovci“ nazýváni jsou politikové polští (a jejich strana), kteří usilují o sblížení ruskopolské, byť za cenu sebe nepatrnějších ústupků národu polskému. Pobříchu jsou ty ústupky podobné ceny, jako ústupek ve „prospěch“ vyučování polštině na středních školách v království.

něné zrušení porot. Útlak se strany šlechty, kteráž považuje se u nás za jedině způsobilou k vládě a za jediného pravého zástupce národa, hospodářská tíseň rolnictva a jeho úplné zotročení židovskými lichváři, konečně i nezdravá a perfidní agitace nepravých a neupřímných antisemitů — vše to poštvalo neosvícené chudáky selské a maloměstské na třídy majetné, především na Židy. Vytloukána okna v krčmách (v těchto místech znemravnění a ochuzení polského sedláka), rozparovány Židům peřiny a peří z nich rozhazováno, vylévána nebo i vypíjena kořalka a pivo, vyhrožováno zabitím — avšak jen několik ztýráno, na život nebylo sáhnuto nikomu. A za to tekla krev mazurských „chłopů“, sta lidí pozavíráno v čas žní, ve dvou měsících odsouzeno 240 ubožáků celkem na 52 léta těžkého nebo lehkého vězení — z nichž jen 50 odsouzeno méně než na měsíc! „A kde byli zástupcové lidu? Kde nezávislá žurnalistika?“ ptáte se. Kdo jsou z největší části zástupci lidu, bylo již řečeno. Ti páni mnou si jen spokojeně ruce, že výjimečný stav rozestřel nad západní Haličí křídla reakce a že pod jeho záštitou mohou beztrestně utlačovati také pravé hnutí národní, lidové, které počalo již býti jejich nadvládě a politickému postavení nebezpečným. Demokracie naše proti tomu je slabá, roztříštěná v strany, navzájem se potírající, jež proto nedovedou důstojně a mocně čeliti reakčním choutkám konservativců — kteří sic na venek také mají různá jména více méně vábivá, ale v boji proti demokracii, pokroku a reformě společenské stojí vždy v svorném šiku, „ramię do ramienia“. Kéž by v tom následovaly jejich příkladu strany lidové — jako se stalo 14. srpna. Na ten den k podnětu strany lidové s redaktorem J. Rewakowiczem a levice sněmovní s redaktorem T. Romanowiczem v čele svolána schůze stran demokratických, pokrokových. Za předsednictví univ. prof. Dra. L. Piętaka usnesly se vyslati k haličskému místodržiteli, hr. L. Pinińskému, deputaci s pamětním spisem, v němž by byly vylíčeny neblahé následky výjimečného stavu a jenž by obsahoval žádosti za jeho zrušení. Leč místodržitel zaujal stanovisko naprosto odmítavé. Postranní vlivy byly mocnější než důvody pamětního spisu. I ptáte se dále: „A což neodvislý tisk?“ Ano, v tom jest háček. Pan místodržící po vyhlášení výjimečného stavu pozval k sobě chefredaktory všech politických žurnálů lvovských a přemluvil je k loyalnému mlčení a uznání nezbytnosti toho kroku. Demokratické noviny příliš pozdě prohlédli, a Kurjer Lwowski se Slovem Polským zahájily tažení proti stavu výjimečnému a po něm následujícímu zrušení porot. Leč kromě krakovské Nové Reformy žádný z denních listů jich nepodporuje. Tak se falešný krok haličských demokratů mstí na nich samých. — Ale opusťme již to nemilé a neblahé thema. Snad na zakročení říšské rady bude výjimečný stav zrušen dříve, než budou tyto řádky vytištěny.[1]) Tak se aspoň těší optimisté.

---

[1]) Právě podali poslanci lidoví, Bojko, Krempa a Stapiński, interpellaci k předsedovi ministerstva. *Posn. red.*

Obraťme raději zřetel k životu kulturnímu v Haliči. Letošní rok jest v Polsku rokem Mickiewiczovským, jak známo. V Haliči stále ještě ozývají se dozvuky slavnosti krakovské. Chystá se odhalení pomníku Mickiewiczova ve Stanislavově a sbírá se na pomník lvovský. Poslední zpráva pokladníkova vykazuje 10.539 zl. 57 kr. dosud sebraných peněz. — Dne 11. září odhalen byl pomník románopisce a dramatického spisovatele Józefa Korzeniowského v Brodech, jeho rodišti (nar. 1797). Byl to epilog jubilea, oslavovaného loni v celém Polsku. — Ženský a vychovatelský svět polský slaví letos jiné stoleté jubileum — památku narozenin zasloužilé spisovatelky Klementiny z Tańskich-Hoffmanové, jejíž spisy, zejména „Památka po dobré matce", byly vzorem Honoratě z Wiśniowskich-Zapové. Trvalou památkou toho jubilea bude „Výbor spisů" Hoffmanové v 6 dílech, vydaný právě redakcí předního našeho kritika literárního, Piotra Chmielowského.

O životě společenském a literárním není ještě co psát; nedávno teprve jsme se vrátili ze Zakopaného, Jaremče, Vorochty atd. „Koło literacko artystyczne" zahájilo v pátek dne 16. t. m. své „pogadanki" (rozhovory). Zahájil je p. Liberat Zajączkowski (známý Pražanům ze slavností Palackého), předseda spolku žurnalistického. Z řeči jeho sluší zaznamenati místo o poměru polskočeském: „Ještě před půlstoletím takřka nebylo národa českého — a díky svému lidu vydobyli si Čechové tak říkaje před našimi zraky svého národního bytu, zušlechtěli, zmohutněli, sesílili a šťastně brání svou vlast proti Němcům. Poněmčenou kdysi Prahu proměnili v spanilé město české a stali se politickým činitelem ve světě slovanském a naším vážným spojencem. Tomuto spojenci svému v nynější těžké době musíme my Poláci věrně státi po boku, ponechávajíce jemu úplnou svobodu jednání tam, kde jde o jeho zájmy národní. Čechové dokázali, že znamenitě porozuměli tomu, co je na prospěch věci jejich. Není dnes politika polského, který by se odvážil hlasitě a otevřeně říci národu polskému, že jeho spojencem na rakouské politické půdě měla nebo mohla by býti levice vídeňského parlamentu. Spolek polskočeský sluší počítati k prospěchům polské politiky. V tom ohledu dospělo veřejné mínění polské během posledních let k jasnému a určitému názoru." Hlučný potlesk byl projevem souhlasu se stanoviskem řečníkovým — a protestem proti politice trojice ze Slova Polského, toužící po spolku s vídeňskými liberály.

Jiné spolky odborné — filologický, národopisný, historický, mickiewiczovský a paedagogický — nezahájily dosud svou činnost, ale co nevidět naváží tam, kde před prázdninami přestaly. Filologický spolek vypracoval před prázdninami pamětní spis v příčině reformy četby starověkých klassiků ve školách středních, krom toho chrestomathii z básníků polsko-latinských doby renaissanční, kterou počal vydávati člen výboru, doc. Dr. M. Jeziernicki. Z novějších

prací historických upozorňuji na zajímavé dílo Dr. Alex. Hirschberga, kustoda knihovny Ossolinea, o Dimitriji Samozvanci. Bývalý docent slavistiky na universitě vídeňské, prof. Jan Leciejewski, chystá dílo o runách slovanských.

Nedávno meškal ve Lvově básník A. Lange z Varšavy, překladatel básníků francouzských, za příčinou studií k pojednání „O romantismu polském před Mickiewiczem.“ Přinesl nám zprávu, že co nevidět vyjde ve Varšavě svazek překladů prosy Zeyerovy a jeho básní. — Ředitelství divadla zdejšího ohlašuje pro zimní sezónu Šubertovo drama „Jan Výrava“. Překladatel není v ohlášení divadelní správy uveden. Jest si přáti, aby byl překlad tak zdařilý, jako Szukiewiczův překlad Hilbertovy „Viny“, jíž však ve Lvově neporozuměli. Přání to není zbytečno po nezdařilých překladech libret „Prodané nevěsty“ a „Dalibora“. Překladatel těchto libret jest zároveň autorem dramatu „H. K. T.“ (zkratka známého pruského spolku protipolského v Poznaňsku, dle níž nazývají Poláci členy toho spolku „hakatisty“), jehož premiéra byla 10. září — a jež se nelíbí obecenstvu ani kritice. Kromě tendence nevyniká ničím, nejméně již uměním. Praví se, že se již překládá do češtiny, aby bylo zadáno Národnímu divadlu. Mně se zdá, že by tam spíše náležely moderní dramata polská jako Zalewského „Kraj“, Szutkiewiczovo „Popychadło“ nebo Szukiewiczova „Uluda“.

F. K. LWOWIANIN.

Z Paříže. (*Polské instituce v Paříži: škola batignolská, ústav polských dívek v „hotelu Lambert“, polská knihovna a vědecká stanice, instituce „Cti a chleba“. — Ústavy náboženské: polská missie, ústav sv. Kasimíra, polské Visitky. — Družstva a spolky. — Klub literárně-umělecký. — Museum rapperswylské. — Úmrtí Dr. Julia Jasiewicze.*)

Četněji a slavněji bylo kdysi representováno Polsko v Paříži a v celé Francii. Emigrace z r. 1831, k níž se připojili noví vystěhovalci v letech 1846—48 a 1863, nebyla jen obyčejnou kolonií, ale politickým tělem, trestí celého národa, kypící nadmíru pohyblivým, ba bouřlivým životem, ale nezabývající se jedině politikou. Z institucí, kteréž se po dnešní dobu zachovaly z tehdejších pohnutých časů, na prvním místě sluší jmenovati dva ústavy učebné, jeden pro mládež mužskou, druhý pro dívky — totiž školu polskou, t. zv. batignolskou a ústav dívek polských v „hotelu Lambert“.

Škola batignolská, založená r. 1842 jenerálem Josefem Dwernickým a poslancem Janem Ledóchowským, zvelebená r. 1853 Dr. Sewerynem Gałęzowským — jenž k návrhu místopředsedy Rady, Adama Mickiewicze, zvolen byl tehdáž za předsedu téže Rady — byla od r. 1844 do 1874 umístěna v rozsáhlé budově na bulváru Batignolském pod číslem 56. Odtud její jméno. Měla tenkrát na 340 žáků a náležela k nejlepším pensionátům pařížským.

Od r. 1874 následkem porážky Francie r. 1870 a potlačení polského povstání 1863 ztenčily se důchody školy tak, že bylo

nutno pomýšleti na skrovnější umístění a na snížení počtu chovanců. Přeložena byla do ulice Lamandé 15, rovněž v Batignolech. Ředitelem jejím již od r. 1853 byl tehdy a zůstal jím až do smrti (1890) Stanislaw Malinowski. Škola má nyní kolem 60 žáků, i koná tytéž služby jako dříve, ochraňuje od bídy a odnárodnění syny a vnuky emigrantů z let 1831, 1848 a 1863. Předsedou Rady jest slavný okulista Dr. Xawery Galęzowski, ředitelem školy bývalý žák její, povoláním inženýr, Artur Stępiński, jenž ukončiv studia technická věnoval práci svoji polské škole. Professorů jest 5; kromě oddělení počátečného, v němž podává se žákům veškero vyučování ve škole samé, jest oddělení lycealné (klassické), jehož žáci od 12. roku až do konce vychování středoškolského chodí do Lycea Condorcet a vyznamenávají se pilností a dobrými výsledky; konečně jest oddělení kolegialné (technické), jehož chovanci navštěvují kollegium Chaptal, kdež se polská škola rovněž těší nejlepší pověsti. Jednomu z jejích chovanců (Stan. Feintuchovi) dostalo se letos trojího vyznamenání na obecném konkurse v Sorbonně, což jest případ velice řídký a čestný.

Všecka oddělení mají kromě toho ve škole samé kursy jazyka polského, dějepisu a zeměpisu polského, rovněž polské literatury — a tak Rada i učitelé vštěpují mladým chovancům všelikým způsobem polské vědomí. Důkazem, že tyto snahy nevycházejí na plano, jest sdružení bývalých chovanců školy batignolské, trvající od r. 1865 a rozmnožující se stále novým dorostem; tento spolek vydává Bulletin polonais, v němž dle svých sil seznamuje francouzské obecenstvo s polskými a vůbec slovanskými záležitostmi.

Ústav polských dívek, založený r. 1844 kněžnou Adamovou Czartoryskou, po její smrti pak trvající pod ochranou zakladatelčiny dcery, hraběnky Działyńské, vzdělává 20 dívek (10 narozených ve Francii a 10 v Polsku) na soukromé učitelky pro polské rodiny. Ředitelkou jest sl. Glaudinova. Vyučování řízeno jest vzorně. První místo v programě zaujímají: řeč, historie a literatura polská. Vychovanky „hotelu Lambert“ vycházejí každoročně se skvělými výsledky z dívčích konkursů Sorbony.

K institucím dávné emigrace náleží také Bibljoteka polska (Quai d'Orléans 6), řízená kdysi Historicko-literární Společností (Towarzystwo historyczno-literackie), nyní pak postoupená Akademii Umiejętności v Krakově, která v ní udržuje polskou vědeckou stanici v Paříži. Tohoto roku vstoupila ve spojení s českou Prahou, i bude v budoucnosti ohniskem nejen polské, ale i české vědy a osvěty. Delegátem krakovské Akademie Umiejętności při této vědecké stanici již po dvě léta jest známý novellista Dr. K. Górski.

Starou emigrací byla také založena instituce „Czci i Chleba“, hlavní dílo knihkupce Królikowského a básníka Bohdana Zaleského. Povstala r. 1862 a stále zkvétá. Hlavním jejím účelem

bylo udílení „cti a chleba“ starým veteránům národních bojů v podobě pense od kříže „Virtuli militari“, udílené v poměru k hodnostem, jaké zaujímali ve vojsku polském r. 1831. V poměru, v jakém ubývají tito veteráni, udílí se pomoc veteránům z let pozdějších. Budoucně má býti obracen zřetel i ke všelikým zásluhám jiného druhu, tedy uměleckým, literárním i občanským. Instituci tuto řídí zvláštní Rada, jejímž předsedou jest p. T. Błonijewski, emigrant z r. 1848.

Missie polská, t. zv. „Ojców Zmartwychwstańców“, jichž náčelníkem jest nyní O. Orpiszewski, jest rovněž dávného založení. Vlastního kostela polského sice nemá, ale mívá stálé polské služby boží v kostele Nanebevzetí (l'Assomption — St. Honoré).

Dobré služby koná i útulna pro starce a vychovatelna chudých dětí v klášteře sv. Kazimíra (Rue de Chevaleret, Irry), vydržovaná zvláštní Radou a řízená sestrou Siwickou. Mohl bych připomenouti ještě klášter polských Visitek ve Versailích, v němž se nachází polsko-francouzský pensionát. Ale dnes podávám toliko zběžný přehled polských institucí v Paříži, zamýšleje o důležitějších rozepsati se obšírněji v příštích dopisech.

Připojuji ještě seznam polských spolků v Paříži: spolek bývalých žáků školy batignolské, spolek bývalých chovanek „hotelu Lambert“, Towarzystwo pracujących Polaków, Towarzystwo bratniej pomocy, „Spójnia“ čili spolek vzájemné pomoci studentů polských v Paříži, svazek polského vystěhovalectva (či spíše jeho pařížská filialka, spojená s výkonným výborem), Towarzystwo litewskie a nedávno založené Koło artystyczno-literackie, jehož účelem jest udržování styků literátů, učenců a umělců polských za hranicemi a ve vlasti. Tyto styky bylo by lze rozšířiti i na literáty a umělce české — otázka tato jest nyní v polském „Kroužku umělecko-literárním“ na denním pořádku.

Nemluvil jsem o národním polském museu v Rapperswylu, ačkoli jest rovněž institucí polské emigrace; omezuji se zatím na náš život pařížský. O tomto životě polsko-pařížském na podkladě dnešního listu rozhovořím se obšírněji v následujících dopisech.

Končím smutnou zprávou. Právě při psaní těchto řádků dochází mne zvěst o předčasném skonu Dr. Julia Jasiewicze, jednoho z hlavních redaktorů Bulletinu polonais a duše spolku bývalých chovanců školy polské. Velká to ztráta a všeobecný pro ni zármutek v naší polské kolonii. Zesnulému bylo sotva 42 let ... W. G.

Z Oděsy. (*Všeobecný ráz města jako velkého obchodního přístavu. — Mořské lázně a Limany. — Klesání pobřeží. — Kosmopolitický ráz obyvatelstva — Nejčetnější kolonie slovanská. — Duševní ruch. — Časopisectvo. — Divadlo a výtvarné umění.*)

Žádné město ruské nerozvinulo se v krátké poměrně době tak znamenitě jako Oděsa. Malé, nevzhledné město, připojené k Rusku před 100 lety za panování Kateřiny II., proměnilo se za

šťastných podmínek zeměpisných v jedno z nejbohatších a nejkrásnějších měst v říši, jež co do počtu obyvatelstva zaujímá po Petrohradě, Moskvě a Varšavě první místo mezi městy gubernialními (majíc 420.000 ob.). Ráz města jest převážně obchodní: zde uzavírají se obrovské transakce zahraničných kupců na obilí z celého jižního Ruska, vyvážené do všech přístavů Středozemního moře — proto možná nikde v říši není tak velkých skladišť ku přechovávání plodin zemských jako v našem městě. Sem přivážejí se v ohromném množství z končin nejvzdálenějších, jako z Kavkazu, Buchary a ruského Turkestanu, plodiny těchto bohatých provincií s přeskvělou hospodářskou budoucností: bavlna, rýže, víno i výrobky hedvábné. Tudy Evropa za surové plodiny posílá do všech jižních měst ruských i na daleký východ výrobky svého průmyslu. Proto ve přístavu, ovroubeném krásnými procházkami, rojí se množství parníkův i lodí plachetních, ruských i cizích. Kypí zde ruch a život jako v největších přístavech evropských.

V letní léčebné sezóně spěchá do Oděsy z různých končin Ruska množství chorých neurastenikův do mořských lázní a rheumatikův, artretikův i chorobných paní do lázní blatných v tak zvaných Limanech. Zvláště tyto při svých vynikajících vlastnostech léčivých dávají zdraví tisícům. Spojení Oděsy s Limany (blatnými jezery) drahou i koňskou tramwayí jest zcela pohodlné — ale poněkud primitivní zařízení léčebných ústavů i panující tam drahota jest příčinou, že nepřichází tam tolik lázeňských hostí, jak by se dalo očekávati při výborných vlastnostech blatných lázní. Tři nejlepší ústavy toho druhu, nacházející se v rukou polských lékařů (dva na Limaně Kujalnickém a jeden na Hadžibejském), mohou pojmouti sotva po 100—200 hostí — ostatní ústavy (jakož i villy pojezerní) jsou v rukou židovských a daleko nevyhovují požadavkům. — Skutečným neštěstím města jest občasné klesání mořského břehu, jež ničí pobřežní villy, náležející místním boháčům. Právě před třemi měsíci část předměstská s několikanácti rozkošnými domky na t. zv. Malé Fontáně stala se obětí tajemných sil podzemních. Štěstí ještě, že si osudný ten zjev geologický nevyžádal žádného lidského života, byv ještě záhy zpozorován.

Ačkoli úředním jazykem v městě jest ruština, a všecky nápisy na budovách veřejných i soukromých závodech jsou ruské, přece ráz města jest kosmopolitický, a to v největší míře mezi všemi městy ruskými. Vlastních Rusů je zde poměrně nemnoho, jsou to po většině úředníci a vojíni, spisovatelé a umělci. Největší část obyvatelstva tvoří Židé, Poláci, Řekové, Arméni, Vlaši, Němci, Francouzi, Angličané, Rumuni ze sousední ruské Besarabie, Bulhaři, a různá plemena kavkazská. [1]) Největší zámožnost nalezneme u židovských a řeckých kupců, mezi nimiž několikamilionoví boháči nejsou vzácností. Bývalý starosta města, Řek Marazli, za několik

[1]) Pořádek dle počtu.

let vydal k dobru a okrášlení města z vlastní kapsy kolem 2 mil. rublů. Pestrost obyvatelstva charakterisují kostely. Vedle tří velkých cerkví pravoslavných (a jiných menších) jsou zde: kostel katolický (stavba druhého se projektuje), protestantský, anglikánský, cerkev řecká a tři velké synagogy.

Ze Slovanů po Rusech nejsilněji jsou zastoupeni Poláci, a to ve světě obchodním (jako zástupci firem varšavských a łódzkých) i úřednickém. Nemohouce obdržeti míst (zejména vyšších) ve své otčině, snaží se dostati do města, kde jest příjemný život a kde vyšší úřadové za svědomité plnění povinností spravedlivě se k nim chovají. Od té doby, co Polákům zakázáno kupovati pozemky na Litvě, Podolí i na Ukrajině, mnoho zemanů polských nabylo koupí statků v okolí Oděsy.

O české kolonii napíši vám v příštím dopise dle možnosti podrobně, zatím zaznamenávám, že Čechů je zde dosti sporý počet. Důkazem toho mohou býti Národní Listy a Zlatá Praha, předplácené ve zdejší největší cukrárně Franconiho.

Duševní ruch rozvinul se zde zejména v posledních dobách velmi značně. Zdejší universita (o třech fakultách, právnické, filologické a mathematicko-fysické) poskytuje vědecky vzdělaných lidí, kteří — ať jsou národnosti kterékoliv — starají se o duševní stravu chudého dělnictva. Před několika lety postaven obrovský sál přednáškový (Народная аудиторія); v něm pořádány bývají takřka denně večerní populární přednášky z různých oborů vědění, k nimž se shromažďuje často až několik set posluchačů. — Koncem minulého roku utvořilo se zde akciové vydavatelské družstvo, vydávající vědecké i belletristické práce zdejších spisovatelů. Učiněn tedy počátek ryze místní literatury. — Z pěti denních listů — Одесскій Листокъ, Одесскія Новости, Южное Обозрѣніе, Одесская Газета, Ново-Россійскій Телеграфъ — první čtyři jsou redigovány v duchu pokrokovém, řídíce se zásadou spravedlnosti ke všem národnostem, poslední, konservativní list, šíří ideje nesnášelivé. Největší oblibě v jižním Rusku se těší Одесскій Листокъ a Одесскія Новости, jsouce výborně redigovány. Členy jejich redakcí jsou nejlepší literární síly místní i stoliční, krom toho mají korrespondenty ve všech hlavnějších městech evropských.[2]) Každé neděle přidávají illustrované literární přílohy. V prvním z nich spolupracuje nejnadanější nyní feuilletonista ruský p. Doroševič (Дорошевичъ), jehož feuilletony „За день“ vyznamenávají se věru brillantním vtipem a humorem. Bohužel ostrost jeho péra, jež nešetřila ani četných vysoce postavených osobností místních, byla příčinou, že městský starosta zakázal další uveřejňování těch perel humoru. Nyní tiskne p. Doroševič v témž listě své dojmy z cest, vykonaných na útraty redakční do Palestiny a po Sibiři. Zvláště Sibiř s její „kátorgou“, s typy tamních úředníkův a tre-

[2]) Což v Praze? *Pozn. red.*

stanců, našla v p. Doroševičovi fotografa, blížícího se Dostojevskému. — Ostatní listy konkurrují s jmenovanými denníky buď lácí, buď cennými přílohami; tak na př. jeden z nich přidává nyní svým předplatitelům zdarma illustrovaný týdenník Свѣтъ a každého měsíce svazek povídek Sienkiewiczových v dobrém překladě ruském.

Při redakci Одесскаго Листка nachází se velká čítárna, v níž jest vyloženo kolem 150 časopisů v různých evropských jazycích; čítárny mohou užívati předplatitelé denníku za poplatek 5 kop., ostatní obecenstvo za poplatek dvojnásobný. Z českých časopisů pozorovali jsme tu Světozor, Zlatou Prahu, Národní Listy a Hlas Národa.

Zdejší městské divadlo (Городской театръ), připomínající král. dvorní divadlo drážďanské, náleží k nejpěknějším v Rusku. Druhé divadlo (Русскій театръ) jest budova již stará, nehezká. Stálé společnosti operní ani dramatické Oděsa nemá, ale v určitých dobách máme hosty dramatické: po výborné obyčejně vlašské opeře přijíždí jedna z nejlepších ruských divadelních společností a jednou za rok i ruská opera z Petrohradu, po nějakém čase máme i operetku maloruskou, polskou, francouzskou, německou nebo rumunskou; nezřídka navštěvují nás i divadelní hvězdy, jako Salvini, Rossi, Duse, Sarah Bernhardtová, Monnet-Sully nebo Possardt se svými společnostmi. Tak má čas od času každá z národností, v Oděse zastoupených, duševní pokrm ve svém jazyce.

Obyvatelé Oděsy vůbec se živě zajímají o krásná umění — zvláště pak o hudbu. Máme zde spolek jihoruských skladatelů, kteří zde vydávají své skladby, i klub jihoruských malířů, kteří čas od času pořádají výstavy svých prací. K nim náleží slavný marinář evropského jména, Ajvazovskij, rodem Armén, jenž má stálé sídlo v Theodosii u Černého moře; pak jeden z nejlepších ruských portretistů, Kurnĕcov. — Jednou z nejváženějších osobností v zdejším světě hudebním jest Čech p. Přibík, kapelník opery a výborný organisátor symfonických koncertů. Minulého roku přičiněním p. Doroševiče byl zde založen umělecko-literární klub, v jehož překrásném sále konají se každé soboty koncerty pěvecko hudební a každého čtvrtku přednášky a rozhovory literární. Členů čítá do tisíce. Duší odboru literárního jest Dorošević, v hudebním byl do nedávna mladý, velice slibný skladatel polský Emil Młynarski, profesor zdejší hudební školy. Nyní jsme ho, bohužel, ztratili; byl povolán k ředitelství opery varšavské, kdo bude míti více klidu k dokončení počaté opery na thema Sienkiewiczova „Quo vadis“. svůj.

Z Dalmacie. (*Hnutí v mládeži. — Rozháranost politická. — Počátek mladého hnutí. — Hrvatska Misao. — Myšlénka sjednocenosti jihoslovanské. — Novo Doba. — Narodna Misao. — Dr. Fr. Potočnjak. — Charakteristika mládeže.*)

Jedním z pozoruhodnějších a důležitějších zjevů v našem chorvatském národně-politickém životě jest nové a ve svých začát-

cích dosti mocné hnutí, které ovládlo srdce značné části naší chorvatské mládeže. Míníme tu dorost středoškolský i universitní. Je to potěšitelný zjev za nynějších smutných, rozháraných poměrů srbo-chorvatských. S jedné strany úplná demoralisace rozhodující právě strany vládní v Chorvatsku, zvané „maďaronské", skládající se z lidí mravně kleslých, byť pocházeli ze řad chorvatských a srbských, — s druhé pak strany jak politická tak společenská rozháranost v kruzích s dnešním stavem sice nespokojených, avšak ve svých cílech neorganisovaných, ba desorganisovaných, někdy mimoděk přímo protichůdných; dále nedostatek orientace a určitého vymezení postupu a způsobu dobývání národních práv v řadách oposice, a co nejhoršího (— a to vrhá velice podivné světlo na naše vlastenecké kruhy chorvatské a srbské —) různé, odlišné a sobě odporující pojímání subjektu, pro nějž se národní politická práva mají dobývati, rozdělování toho jednoho subjektu, tohoto nositele práv na dva, čehož nutným následkem jest i domnělá různost a dělení zájmů i tvoření dvou proti sobě stojících zájmových kruhů, — to všechno dlouho mocně a bolestně působilo na mladá srdce, až pod vlivem takovýchto neutěšených a nesnesitelných poměrů vznikla jiskra nového hnutí, jež hned ve svém začátku obrátilo na sebe pozornost doma i za hranicemi. Ovšem i naši vždy starostliví přátelé v Pešti a ve Vídni věnují mu veškerou svoji otcovskou péči.

Toto hnutí dlouho již tkvělo v duších mladých vlastenců — ale veřejnost byla poprvé upozorněna na něco, co nebylo pouhým okamžitým výbuchem, při poslední návštěvě našeho krále v Záhřebě. Byla to známá aféra spálení maďarského praporu na náměstí Jelačičově, a to před samým pomníkem zvěčnělého bana chorvatského, který před padesáti lety náležitě poučil Maďary o vlasti Chorvatů, jíž před tím nemohli na mapě nalézti. To byl první čin chorvatské mládeže, za nějž pak, jak se samo sebou rozumí, pykala několikaměsíčním žalářem. V něm dlužno spatřovati první výraz jejího přesvědčení a smýšlení. Další skutky její poznala veřejnost teprve potom, když mladí vězňové po odbytém žaláři rozešli se za studiemi po různých universitách mimo domov, byvše ze záhřebské vyloučeni. Nejvíce jich odebralo se do Prahy.

Po krátkém pobytu založili si zde časopis, jehož první číslo pod jménem „Hrvatska Misao" (Chorvatská Myšlénka) vyšlo 10. února loňského roku. Časopis vycházel v podobě měsíční revue. Maďaronská vláda v Chorvatsku odepřela mu poštovní dopravu do Chorvatska v domnění, že jej tím zničí, avšak přepočítala se. Časopis vycházel dále, těše se oblibě studentstva i starších vlastenců. Heslem jeho bylo: Náš národ nepřestává tam, kde přestávají politické hranice, náš národ jsou všichni lidé jednoho ducha, jedněch obyčejů, jednoho jazyka; tam, kde končí obvod tohoto jazyka, končí teprve naše vlast; v ní žije náš národ, ať slove Hrvat anebo Srb či Slovinec, ať je pravoslavný, katolík nebo mo-

hamedán. Ovšem že ta myšlénka není zcela novou. Zanášeli se jí v době národního obrození chorvatští Illyrové, vždy měla sledovatele a má i dnes svého mocného zastance v biskupu Strossmajerovi, jenž jí nejkrásnější pomník postavil zřízením „Jugoslavenske Akademije“ (Jihoslovanské Akademie). Ale přes to všechno nyní tato idea nabývá zcela jiného rázu, jest politicky mnohem jinak pojímána.

Přímost a otevřenost způsobu psaní, pokrokový směr byly příčinou, že se časopis těšil oblibě. Co mu dodávalo významu, byl souhlas studentstva i jiných kruhů nejen mezi Chorvaty v Chorvatsku, Dalmacii a Bosně i Hercegovině, nýbrž i mezi Srby (i v samém Srbsku) a mezi bratry Slovinci. Myšlénka, časopisem zastávaná, šířila se mezi jižními Slovany a osvojovala mladá srdce, tak že v Praze postupem času rostl počet chorvatských studentů. Počátkem nového roku školního už v Praze bylo lze napočítati na 40 studentů Chorvatů, Srbů a Slovinců, zastanců této ideje. Časopis nabyl nových spolupracovníků a též dopisovatelů, a to v lidech velice vážných a vážených z Chorvatska, ze Srbska (z Bělehradu) a ze Slovinska. Tak zahájil nový ročník pod jménem „Novo Doba“, list sjedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine, seskupiv takto kolem sebe mládež celého našeho národa při společné práci.

Současně, co naše sjednocená mládež v Praze zahájila svoji činnost, vydala sjednocenná mládež chorvatsko-srbská v Záhřebě knihu „Narodna Misao“ (Národní Myšlénka), ve které vyložila svoje názory o idei národnostní a o politické práci v našem národě. Tím věc, samostatně na dvou místech vzniklá, se stejnou horlivostí zastávaná a hájená, nabývala většího významu. Krátce po té ozývala se i síň chorvatského sněmu těmito myšlénkami, an v ní nově zvolený poslanec, mladý Dr. Franko Potočnjak, odvážně rozvinul prapor čisté národní jednoty, zbavené cizích živlů. Za nedlouho potom založen v Záhřebě Drem. Potočnjakem a Drem. Erazimem Barčičem, starým známým vlastencem, list politický, nazvaný rovněž „Narodna Misao“, který, vycházeje dvakrát týdně, hájil národní program. Než ustavičné konfiskace, jimž propadalo téměř každé číslo, pak odnětí poštovní dopravy do Cislajtanie, konečně i protizákonné otevírání a vracení balíků, určených pro Černou Horu, znemožnilo existenci listu. Musil býti aspoň na čas zastaven. Podobně i pražské „Nové Době“ odňata byla poštovní doprava v Translajtanii. Tím ale sama myšlénka neztrácela půdy, spíše naopak.

Co této myšlénce zajišťuje budoucnost, jest fakt, že se k ní hlásí značná část mládeže chorvatské, srbské a slovinské bez rozdílu náboženství. Mládež tato nevidí svůj cíl v hlučných demonstracích, častých telegrafických projevech souhlasu neb nevole, ve slavnostním spalování novin, zkrátka ve vlasteneckém citlivůstkářství — ale v práci, ve snaze po vzdělání a umravnění, ve vážné přípravě k budoucímu praktickému zasáhnutí v ústrojí národního

života. Kéž na té cestě vytrvá — kéž nestane se obětí starých vad slovanských, zejména mlhavosti, nestálosti, nesvornosti a jak se všecky jmenují. Ať si vezme poučení ze života nynějších našich domácích stran — v Chorvatsku i Srbsku! HRVAT SLAVJANIN.

Listy z Korutan. I. (*Počet a rozšíření korutanských Slovinců — Praktiky při sčítání lidu. — Neuvědomělost korutanských Slovinců. — Církev a lid. — Budoucnost Slovinců korutanských.*)

Při všeobecném sčítání lidu r. 1890 napočtena v Korutanech mezi 360.443 obyvateli tohoto vévodství sotva jedna třetina Slovinců. Kdo by však věřil úředním výkazům o Slovincích, velice by se klamal. Mnoho korutanských Slovinců vydělává si svůj chléb v cizině, zvláště drvařstvím v Haliči, v Chorvatsku, v Rumunsku a hornictvím v horním Štyrsku. Ti Slovinci jsou ve spojení se svojí vlastí, mnoho jich odbírá knihy „Družby sv. Mohora“, leč nejsou zde počítáni. Kdo pak byl svědkem r. 1890 tohoto státního úředního sčítání lidu v ohledu národnostním, žasnul, jak se dálo. Dělníci v německých továrnách byli šmahem zapisováni za Němce na povel svých chlebodárců. Členy sčítací komise byli na mnohých místech učitelé — a kdo zná korutanské učitele ve slovinských krajích, vyrozumí, co to znamená. Na pokyn vyšších pracují skoro všickni germanisatorsky. Výjimky spočítáš na prstech jedné ruky. V Celovci byli všickni slovinští pacholci a děvečky v německé službě připočteni k Němcům, neboť prý pán má právo zapsati svou čeleď, jak mu libo. V mnohých krajích se terrorisovalo. Mnozí Slovinci se dali zapsati za Němce z bázně a strachu, mnozí pak v domnění, že jde o to, mluví-li také německy. Tak na Gosposvetském poli v jisté rodině udala matka: „Ich bin schon deutsch, meine Tochter ist lei windisch.“ V Běláku zapsal hostinský za Němce sebe i svou ženu, ačkoli žena jeho německy ani nerozumí. Když se ho tázali, je-li také jeho synáček Němec, odpověděl: „Zdaj še ne“ — (nyní ještě ne). Jistý majetník domu v Celovci, úplně neodvislý to Krajinec, který se ještě r. 1880 ohlásil za Slovince, dal se r. 1890 zapsati za Němce, protože se bál, aby mu daně a přirážky obecní nezvýšili. Ostatně jest v Celovci mnoho neuvědomělých Slovinců, zvláště řemeslníků, kteří se vydávají za Němce, ač sotva němčinu lámou. V obci Wernbergu, hodinu cesty na východ od Běláku, je mnoho Čechů. Ve dvou vesnicích zaslechneš mluviti skoro výhradně česky. Starosta obce, známý odpadlík Oraš Matouš, z milosti renegátů a Němců poslanec zemský, zapsal všecky Čechy za Němce až na 8 výjimek. Ostatně napočítal v celé obci 800 Němců. Vyptal jsem se osobně rodilých a tam usedlých Němců, mnoho-li skutečně je Němců v té obci. Praveno mi, že ne více než 15. Právě tak se dálo v městysi Železné Kapli, který, ač slovinský, přec jest všude rozhlášen za „německou tvrz“.

Takové přímo neuvěřitelné poměry panují v Korutanech. Ne-

chybím, tvrdím-li, že Slovinců korutanských je daleko více než třetina veškerého obyvatelstva země. Leč předem napovím a v příštích listech dokážu, že není národa v Předlitavsku, jenž by byl tolik utiskován ve veřejném životě, v úřadech a školstvu, vůbec ve svých ústavou zaručených právech národních, jako národ slovinský v Korutanech. Staletí trvá germanisace ve školách a úřadech, Slovinec je zanedbáván a přezírán v každém ohledu, — a přec je Slovinců doposud několik tisíc nad třetinu obyvatelstva.

Slovinci nebydlí snad roztroušeně v zemi, nýbrž souvisle zaujímají celý jižní díl Korutan: od Hermagora v Zilském údolí táhne se národnostní hranice na jih do Potabla (Pontáflu), nyní již odnárodněného. Za to hned ve východním sousedství vesnice a fara Lipalja Vas je úplně slovinská. Nastupme cestu dále na východ do Kanálského údolí. Pevnost Malborghetto (Malboret) je německá, Slovinci promíchaná farnost. Dále Trbíž (Tarvis) a ves Kokovo (Goggau) se hlásí k Němcům. V Zilském údolí od Sv Mohora (město a okres. hejtmanství) žijí Slovinci, kteří posud se drží starého svého malebného kroje. Zilanky upomínají živě na naše Plzeňačky. Severní strana Zilského údolí, zvláště mohutná hora Dobrač, je mezníkem mezi Slovinci a Němci. Město Bělák ukazuje cizinci německou tvář, ač zde najdeš velmi mnoho Slovinců; ti však na veřejnost nikdy nevystupují. Jsou tiši, jakoby zde byli hosty. — Dlouhá léta působil na zdejším gymnasiu slovinský národovec a spisovatel J. Lendoušek, jehož vliv na studující mládež byl velmi blahodárný. Kolem něho kupili se všickni okolní vlastenci. Škoda, že ho smrt Slovincům a Slovanům záhy vyrvala. Zemřelť v mladém ještě věku před 3 lety (19 září 1895).

Od Běláku jde národnostní hranice na severovýchod jižně od Osojského jezera (Ossiach) do Kostaň a pověstného Blatohradu (Moosburg), jemuž hrozí úplné poněmčení, přes Karnský hrad, známý svým knížecím kamenem, na Gosposvetsko polje, skoro úplně již poněmčené; o slovinské minulosti svědčí málem již jen slavný gosposvétský vojvodský stůl, kde byli slovinští vévodové nastolováni. Staré slovanské právo zmizelo úplně . . . Z Gosposvéte vystupuje slovinský živel do hor na vysoké Djékše, kde se Slovinci statně drží, pak na východ dále na úpatí velké Svinské Alpy do Krčáň, jež Petr Kozler, známý statistik z let padesátých, zabral do kraje německého, které však podnes jsou úplně slovinské. Sestupujíce na jihovýchod, najdeme v Grebenji Slovince, zápasící o svou národnost s odpadlíky, až k faře Rudě, jejíž obecní zastupitelstvo skládá se z renegátů. Odtud, dosud severně od Drávy, najdeme Slovince na jih od pohoří železitého, jež ohraničuje údolí potoka Granice, zcela již poněmčeného až na Led (Eis čili Eisenberg). Zde přestupme Drávu, neboť v Labodu (Lavamünd) nenajdeme ve veřejnosti Slovinců, ačkoliv mi tvrdil tamní starý rodák, že skoro polovici obyvatelstva labodského tvoří Slovinci. Ti však

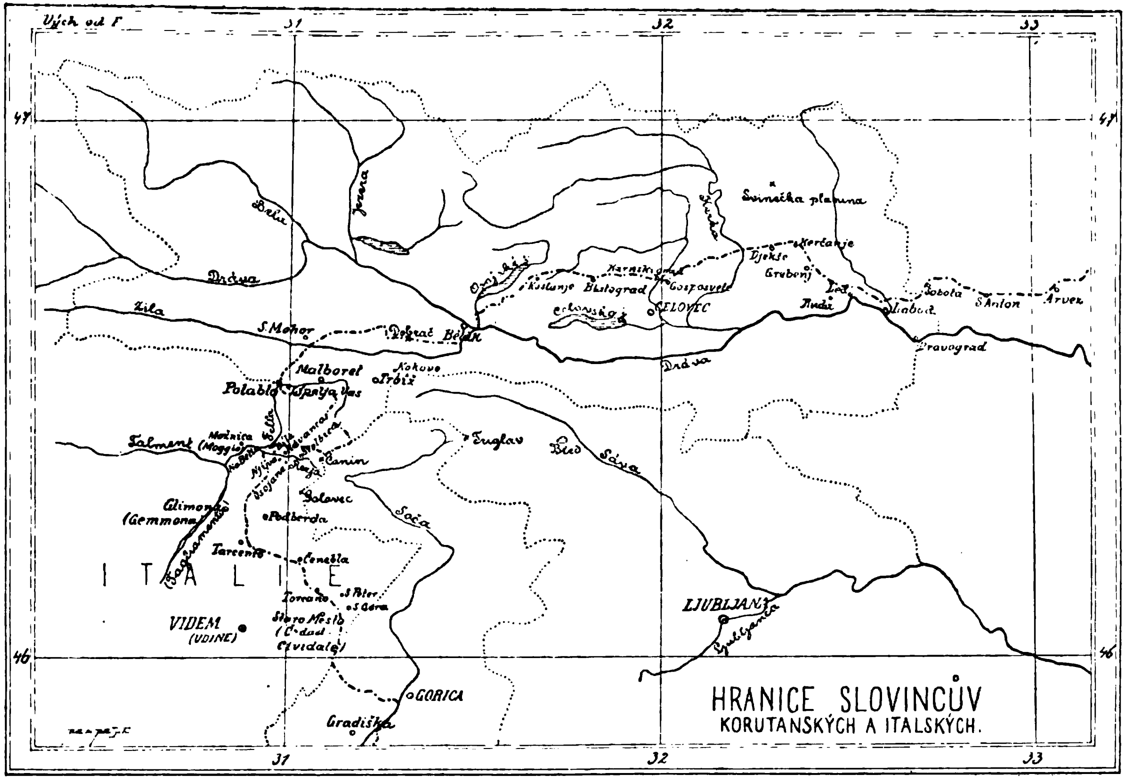
HRANICE SLOVINCŮV
KORUTANSKÝCH A ITALSKÝCH.
ITALIE
VIDEM
(UDINE)
GORICA
Gradiška
LJUBLJANA
Ljubljanica
Sáva
Bled
Triglav
Soča
Canin
Podberda
Tarcento
Glimone
(Gemmona)
Talment
Malborel
Trbiž
Kokovo
Zila
S. Mohor
Drava
Bela
Jezera
CELOVEC
Gospa sveta
Krka
Svinečka planina
Dravograd
S. Anton
Arvež
Starо Mesto
Torrano
S. Peter
Vých. od F.
31
32
33
47
46

neužívají žádných práv národních, nemajíce ani slovinských učitelů ani úředníků znalých slovinčiny. Od městyse Labodu najdeme zase Slovince v horách přesně na východ až do štyrské hranice. V horách germanisace nepokračuje, není tam škol, a školy v Korutanech jsou nebo aspoň dle vůle vysokých úřadů mají býti nejsilnější pákou germanisace. Od Labodu jde národnostní hranice směrem východním do Štyrska. Zde na východě se stýkají Korutanci se Slovinci štyrskými a na jihu s Krajinci. Srázné zdi mohutných Karavank dělí Korutany od Krajiny, a bohužel, předpojatost širokých vrstev slovinského lidu korutanského dělí „Korošce" od „Kranjců" a „Štajerců". Neuvědomělý Korutanec nevraží na Štajerce i Kranjce. Jenom v uvědomělých a probouzejících se Korutancích doutná jiskra národní solidárnosti. Na četných táborech a shromážděních národních, hojně navštěvovaných, slyšíme hrdé „Mi smo Slovénci".

Nebudiž zde zamlčena ještě jedna charakteristická známka sčítání lidu dle obcovacího jazyka. Roku 1880 bylo napočteno v Korutanech 102.000 Slovinců. Ve farních osadách katolických (protestantů mezi Slovinci až asi na 100 duší není), v nichž se káže pouze slovinsky, jest dle úředních výkazů Slovinců zcela málo. Tak na př. má fara sv. Jakuba u Celovce 580 duší, služby boží jsou pouze slovinské — a úřední statistika nalezla tam toliko dva Slovince! Fara sv. Jiří u Celovce má 1454 duše, služby boží jsou rovněž jenom slovinské, ač se v posledním čase zasazují renegáti o německá kázání — a sčítací komise tam našla jen 4 Slovince! Město Bleiburg a průmyslové místo Borovlje (Ferlach) platí před světem za místa německá, ve skutečnosti je tam více Slovinců než Němců — vždyť boží služba je slovinská. Toť jsou příklady víc než nápadné! Schematismus diecése korutanské (Kerške) vykazuje 353 far a expositur. Z těch je 223 německých, ve 118 se káže výhradně slovinsky a ve 12 střídavě.

Již z toho můžeme páčiti počet korutanských Slovinců okrouhle aspoň na 130.000.

Bohužel jsou krajiny Slovinců prostoupeny cizinci a zarputilými odpadlíky, kteří jazykem slovinským pohrdají a prorokují, že do 20 let propadnou celé Korutany poněmčení. Toto proroctví se bohdá nesplní — dospívají Slovinci přece pomalu k národnímu uvědomění. Mají však velmi tuhý boj, o jakém my Češi v království nemáme potuchy — a postavení jejich jest vskutku nanejvýš kritické. [1]) Nejosudnějším pro rolnický národ korutanských Slovinců jest, že se mezi nimi uvelebili cizí osadníci — Němci. Skoro ve všech čelnějších místech působí německý vliv, jenž takřka udává tón. Za Němci jde mnoho „nemškutárů", t. j. Slovinců, kteří

[1]) Přirovnej úsudek J. Lega (v rubrice literární) i A. Dermoty (Slovince) v dopise ze Železnik (v příštím čísle). Oba pohlížejí na postavení Slovinců korutanských mnohem beznadějněji. *Pozn. red.*

s Němci drží a svůj původ zapírají, pravíce se býti „deutschfreundlich“. Oni zavinili, že si zde cizinci Slovinců neváží, ba jimi pohrdají, jejich jazyku se neučí, protože školy úsilně se přičiňují, aby se Slovinci naučili německy a rozuměli svým německým úředníkům a vůbec lidem, kteří z jejich mozolů žijí.

V příštích listech vylíčím, jak se vede Slovincům v zastupitelstvu zemském a říšském, ve školstvu, v úřadech a obcích, na poštách a železnicích, jak se Slovinci již probudili a jaké ústavy si osnovali pro svou obranu a neodvislost. F. L.

Z Videmu (Udine). (*Italští Slovinci. — Počet a rozšíření. — Pohled do minulosti. — Nynější jejich postavení. — Otázky do budoucnosti.*)

Asi nemnohému českému čtenáři Slovanského Přehledu je známo, že obrovský strom slovanských národů sahá koncem jihozápadní větve své až i do italského království. První italská provincie, do níž vstoupí, kdo cestuje z Rakouska přes Potablo nebo mimo Gorici do Italie, jest V i d e m s k o (provincia di Udine — regione Veneta). Právě v této žijí italští Slovinci, a to v přímém sousedstvu s rakouskými jakožto jejich další část. Jsou všichni rolníky, částečně pastýři, a bydlí po horách a dolinách podél státních hranic na severovýchodu Videmska. Nedá se snadno určiti, kdy jejich předkové přišli v tyto kraje, aniž zdali přišli všichni hromadně; avšak v VII. století byli již všichni na místě, jak o tom svědčí různé dokumenty.

Ačkoliv italští Slovinci nejsou ve spojení se svými rakouskými bratry, přece se ještě dosti statečně drží. Všech je nyní okolo 40 000 a dělí se na tři mezi sebou značně se lišící skupiny. Nedaleko Potabla, známého to vchodu do Italie, v m o ž n i c k é m okresu (distretto di Moggio), pod horou Ćanýnem (Monte Canino) žijí ve svém ústranném údolí R e z j a n c i; níže podél hranic pak g l e m o n š t í a t a r č e n t š t í Slovinci (Sloveni dei distretti di Gemona e di Tarcento) a dále, stále podle hranic, zase s v a t o p e t r š t í a č e d a d š t í Slovinci (Sloveni dei distretti di S Pietro e di Cividale). Pouze svatopetrský okres je čistě slovinský s 19.000 obyvateli, kdežto ostatní jsou promíseny italskými Furlany.

Ve starších dobách zaujímali Slovinci také velikou část šíré furlanské roviny na jihu a jihozápadu Videmska, zvláště v oblasti řeky Tulmenty (Tagliamento). To jasně dosvědčují rozličná místní jména slovanského původu a pak též některé staré listiny, v nichž nalezáme zapsána čistě staroslovinská osobní jména tamních obyvatelů. Vznik těmto osadám daly asi zbytky slovinských vojáků, kteří buď sami, buď společně s jinými národy, zvláště Avary, přicházeli do Italie plenit a vlastnit si bohatých rovin. Ale že byli odloučeni od celku národa a tím že si nezachovali spojení s ostatními Slovinci, znenáhla zanikali, až dokonce zmizeli v latinském živlu, v němžto žili, tak že nyní mimo zmíněná místní jména nezůstalo po Slovincích na rovině jiné stopy.

Vlny latinské národnosti, jež zaplavily a pohltily Slovince na rovině, hrnou se a dorážejí neustále také až do samých hor, kde bydlí Slovinci. Jejich zhoubná síla má největší úspěch u tarčentských Slovinců, kde během staletí pohltily mnohou slovinskou dědinu a pofurlanštili ji. Rezjanci však a svatopetrští Slovinci s čedadskými drží se statně a vytrvale, neboť po tisíci letech neztratili skoro nic ze své půdy. Příčina toho jest, že tvoří souvislejší celek a že mezi nimi a furlanskými sousedy vládne stará antipathie i dosti značná různost v povaze a zvycích, následkem čehož se s nimi nestýkají nikdy, leda jen v obchodních záležitostech.

Zda-li svou národnost ještě dále zachovají? To jest vážná otázka! Díváme-li se do minulosti a přihlížíme-li k houževnatosti, s jakou dosud chránili svou národnost a svůj jazyk, můžeme souditi, že tak brzy nezahynou. Ale když zase uvážíme novější poměry, novými cestami a novými potřebami způsobené hojnější obcování s Furlany a pak zejména ještě působení vlády k jich povlaštění, musíme se pak skutečně obávati, že tito Slovinci, nenapnou-li se všechny síly proti odnárodňování, přece jenom — byť znenáhla — vymrou!

S rakouskými Slovinci, svými sousedy, vůbec neobcují, poněvadž přirozená poloha jejich zemičky obrací je do Italie, a zájmy jejich malého obchodu jakož vůbec jejich všední a všeliké potřeby poutají je k blízkým furlanským městům Čedadu (Cividale), Videmu (Udine) a podobným takovým středištím. Kromě toho jsou bez národního vědomí, bez národních vůdců, bez národních práv a vůbec bez všeliké národní organisace a kultury. Slovinských knih přichází mezi ně jen málo a také jim i málokdo rozumí. Všecky úřady, všecky školy a vůbec vše, co je vládní a veřejné, jest úplně a výlučně vlašské. Zanedbaná a pronásledovaná slovinština nenalézá nikde jinde útulku, než v kostele, a ještě tu neužívá se spisovného jazyka, nýbrž jen pokaženého nářečí místního; neboť duchovní, ač Slovinci, nemají nikde příležitosti, aby se naučili správné slovinštině. Vůbec mají duchovní ještě nejvíce národního uvědomění a zvláště v poslední době věnují více pozornosti jazyku a obětují mnoho k zachránění národní mluvy. Ostatní vzdělanci pokládají se vůbec za Italy a nestarají se o svůj jazyk naprosto; učitelstvo však pečuje ještě zvlášť o to, aby se vlaština co nejdříve rozšířila po slovinských dědinách, a k tomu konci rozdává mezi školní mládež hojně modlitebních a jiných knih vlašských, jež od vlády dostává.

Toť v hlavních rysech nákres postavení, v jakém se nalézají Slovinci v Italii. Dopisovateli vidělo se to v prvním svém listě zkrátka vylíčiti, aby čtenářstvo pak snadněji porozumělo budoucím podrobnějším článkům, jež Slovanský Přehled o italských Slovincích čas po čase přinese. r.

Rozhledy a zprávy.

(*Jubileum L. N. Tolstého. — K jubileu Bělinského. — K jubileu Ad. Mickiewicze. — Z dopisu Sienkiewiczova. — Museum polské v Rapperswylu. — Učitelé B. Chlebowského. — Z Poznaňska. — Obnovení ukazu o unitech. — † S. Sembratovič.*)

Lev Nikolajevič Tolstoj, jenž vedle D. V. Grigoroviče jest jediným dosud žijícím zástupcem skvělého souhvězdí spisovatelů ruských z let čtyřicátých, slavil v měsíci srpnu své sedmdesáté narozeniny. Veliký jasnopoljanský stařec jest nevšedním příkladem zvláštního osudu v literatuře. Vzdálen všeho světského hluku, v prostém zátiší jasnopoljanského statku jest předmětem upřímné úcty a obdivu, tisícové a tisícové naslouchají jeho většímu slovu, an se zápalem mladistvého bojovníka láme neunavně kopí za ideály pravdy a dobra, a to v letech, kdy jiní po daleko menší vykonané práci hledají zaslouženého odpočinku. Ale pro jeho činnost všeobecný zájem nejen že neutuchal, uýbrž naopak s lety ještě stoupal. A přece Tolstoj dávno přestal hověti umělecké zábavě a cele oddal se klopotné práci, hledaje pouze životní ideály. Důkaz to, jak citlivé má srdce pro potřeby, vady a neřesti tohoto osvíceného století, v němž často pokrok celku bývá vykupován za cenu zmařených životů jednotlivců. Tolstoj téměř každoročně posílá do světa některé ze svých rozjímání, v němž snaží se řešiti nejpalčivější otázky a pochybnosti současné společnosti, a možno říci bez nadsázky, že pokaždé dovede pohnouti strunami živého lidského srdce, jak ostatně nasvědčují též četné ohlasy, provázející jeho plamenné protesty proti dosavadním zřízením a domnělému blahu civilisace. Reformatorská činnost jeho nalezla hojně přívrženců nejen doma, ale i v daleké cizině. Ba ani protivníci jeho nemohou upříti opravdového zápalu a přesvědčení jeho snahám, i když zdají se jim neuskutečnitelnými a paradoxními. Nemůže býti pochybnosti, že Tolstoj s neobyčejnou silou svého vytříbeného rozumu proniká k samým záhadám, k samým kořenům existence lidské a taková usilovná práce, vyžadující všech sil celého života nemůže zůstati bez sympatií a bez dobrého ovoce. Mnozí žebrali na Tolstého pro to, že opustil svoji dřívější činnost, zasvěcenou umění, ano že došel k úplnému popírání základů nynějšího umění a vědy. Ale veliký umělec, jenž podal nehynoucí vzory slovesného umění ve svých skvělých dvou epopejích získal si tím též právo svobodného projevu v této otázce a nezbývá, než diviti se mravní síle slovanského reformátora a myslitele, jenž dovedl mužně a otevřeně nastoupiti novou cestu, ač mohl již tehdy užívati spokojeně plodů své činnosti umělecké a těšiti se slávě jednoho z nejslavnějších.

U příležitosti sedmdesátých narozenin Tolstého vyskytly se v některých listech zprávy též o jeho padesátiletém jubileu činnosti literární. Zprávy ty nebyly však správné, neboť Tolstoj vystoupil v literatuře poprvé r. 1852, kdy otiskoval v „Sovremenníku“ Někrasova své „Dětství“, ovšem že anonymně. Někrasov byl první, jenž měl příležitost oceniti talent budoucího „velikého spisovatele země ruské“. Z dopisů Někrasova, které uveřejnila „Niva“ ve svých „Literárních přílohách“, vysvitá, že Někrasov přednosti péra Tolstého dobře vystihl hned při první jeho práci. Obdiv jeho pak vzrůstal, tak že při povídce „Kácení lesa“ (Рубка лѣса) psal již otevřeně: „Moje mínění v této věci jest následující: formou skutečně připomíná Turgeněva, ale tím končí též podobnost; všecko ostatní náleží Vám a nikým kromě Vás nemohlo by býti napsáno. V této črtě jest množství ku podivu trefných poznámek a celá jest nová, zajímavá, zdařilá. Nepohrdejte podobnými črtami; o vojáku naše literatura dosud nic neřekla kromě hnusnosti. Vy teprve počínáte a v jakékoliv formě vyslovíte, co víte o tomto předmětě, všecko bude v nejvyšším stupni zajímavé a užitečné.“

Ze všech pozdravů a projevů za příčinou sedmdesátých narozenin

Tolstého jsou zejména dvě věci, jež zasluhují zvláštní pozornosti. Jest to v první řadě zajímavá a svého druhu snad jediná publikace Какъ живетъ и работаетъ Л. Н. Толстой, vydaná nákladem knihkupectví Suvorinova. Sborník obsahuje příspěvky předních ruských spisovatelů a mnoho nových, dosud neznámých podrobností ze života slavného muže a nevšedního člověka. Můžeme stopovati takořka nejintimnější stránky jeho života, plného ruchu a živosti, ano řekli bychom přímo mladistvého zápalu. Řada illustrací dodává knize ještě větší názornosti.

Druhým, pro Tolstého velmi potěšujícím faktem byl manifest carův, jenž uznal v zásadě jednu z jeho hlavních idejí — zhoubnost a neoprávněnost války. Při té příležitosti veškerá intelligence ruská s vděčností vzpomínala Tolstého, jakožto hlavního průkopníka a obhájce čistých zásad křesťanských.

Potěšujícím zjevem bylo rovněž, že ani u nás nezapomenuto významného dne v životě ruského spisovatele, jenž při několika příležitostech sympaticky vyjádřil se o našich snahách kulturních i politických, jmenovitě pak o činnosti Chelčického a Českých bratří. Nejen týdenníky naše, ale i některé denní listy přinesly případné projevy a Umělecká Beseda zaslala tento telegram: „Umělecká Beseda vřele blahopřeje svému čestnému členu k sedmdesátým narozeninám. Český národ vychován jsa v ideách Chelčického, Husa a Komenského ve svém těžkém postavení přijímá k srdci Vaše vroucí hlásání pravdy, lásky a rovnoprávnosti všech národů. Bůh dopřej Vám síly a dlouhého zdraví.“ *Šk.*

K tomu oznamujeme (dle Naší Doby), že v Anglii vychází nový čtrnáctidenník směru Tolstovského, „Bratskij listok“, vydávaný Čertkovem pod redakcí P. A. Boulangera (Mundow, Essex); kromě toho ohlášena jest nová revue směru Tolstého „Svobodnoje slovo“, jež bude vycházeti rovněž v Anglii redakcí P. J. Birjukova (Purleigh, Essex).

*

Jubilejní slavnosti na počest *Bělinského*, o jehož významu mluvíme na jiném místě, počaly ještě před uplynutím padesátiletí od jeho smrti. Zahajila je moskevská Společnost přátel ruské slovesnosti slavnostním zasedáním u přítomnosti osmdesátileté příbuzné Bělinského A. V. Orlovy. Dcera Bělinského O. V. Benzi žije v Paříži a nemohla se účastniti slavností pro nemoc. Při slavnostním zasedání promluvil předseda N. I. Storoženko o vývoji kritických názorů Bělinského, I. I. Ivanov vyličil jej jako kulturně-historický typ, V. J. Jakuškin promluvil o jeho přátelích a nepřátelích, A. N. Veselovskij líčil jej jako „Orlanda furioso“ a konečně G. A. Džanšijev dotkl se jeho poměru k reformám cara Osvoboditele. Známý herec Južin (kníže Sumbatov) přečetl pak některé básně Někrasova (mezi nimi nevydanou dosud báseň „Bělinský“). Velmi zajímavá byla výstava Bělinského, uspořádaná touže Společností. Vedle několika karrikatur Bulgarina, Greče a Krajevského poutal především obraz Naumova „Bělinský před smrtí“. V Petrohradě uspořádaly slavnostní shromáždění Jednota spisovatelů, akademie a universita. Podobné schůze a slavnosti pořádaly korporace a veřejné ústavy po celém Rusku. *Šk.*

*

Hlavní bod a vyvrcholení *jubilejního roku Mickiewiczova* se blíží. Odhalení pomníku položeno jest na 24. prosinec, den básníkových narozenin. Slavnost bude mít ráz tichý, až příliš tichý — spíše by tu přiléhal výraz: přidušený, přitlumený. Všeliký „kult Mickiewiczův“ jest zakázán, ať by se jevil v řečech, přednáškách nebo vystavováním poprsí a podobizen věštcových v době slavnosti. Mluviti bude jedině Sienkiewicz jako předseda komitétu. Ale budiž! Hlavní potěšitelná věc jest, že pomník Mickiewiczův ve Varšavě stane. Bude sice jednodušší než krakovský, ale krásnější. Dílo Godebského (postava věštcova), odlité v Pistoji z nejlepšího bronzu florentinského barvy temně zelenavé se zlatým, teplým pableskem, bude působiti překrásným dojmem na granitovém podstavci, jejž budou

označovati prostá slova: Adamowi Mickiewiczowi — rodacy. — Literatura mickiewiczovská množí se denně, od četných populárních brošurek a laciných vydání básníkových spisů až k odborným pojednáním v časopisech a obšírným knihám. Největší váhu má letošní svazek „Pamiętnika towarzystwa literackiego imienia Adama Mickiewicza", o němž promluvíme příště v rubrice literární, a dvousvazkové dílo Jos. Tretiaka „Młodość Mickiewicza". Stále se objevují pojednání v různých časopisech i samostatně. Tak lvovský „Tydzień" — jenž ke krakovským slavnostem vydal celá dvě čísla, posvěcená výhradně Mickiewiczovi — uveřejňuje studii Jos. Kotarbińského „Pan Tadeusz Mickiewicza jako epos", svěží sešit „Prac filologicznych" má drobnost G. Korbuta „Mickiewicz jako leksykograf", Tad. Pini vydal studii „Mickiewicz jako wydawca poezyj Garczyńskiego", Stan. Tarnowski skizzu „Adam Mickiewicz, życie i dzieła" atd. — Mládež polská, studující v Německu, vypsala cenu 500 marek na nejlepší práci o „Stosunku Adama Mickiewicza do młodzieży". A tak jubileum Mickiewiczovo stále jest ohniskem letošního života polského a pákou ku práci.

*

Na podnět Sienkiewiczův umístěno bude nad pamětní deskou Edvarda Jelínka v dolině Strążyské u Zakopaného poprsí zvěčnělého idealisty slovanského Vyjímáme o tom zprávu z listu slavného románopisce: „Doufal jsem, že se sejdu s Wyczółkowským,[1]) jenž měl vymodelovati poprsí našeho nedoceněného a nezapomenutelného přítele Jelínka a umístit je v Zakopaném v dolině Strążyské... Poprsí jest hotovo. Wyczółkowski chtěl dokonce odebrati se ještě do Zakopaného, aby je dal vezditi do skály, ale radil jsem mu, aby věc odložil do jara. Letos jest již pozdě. Hosté skoro všichni se rozjeli, já pak bych si přál, aby se odhalení odbylo nejen u přítomnosti dam, které na moje vyzvání sebraly potřebný peníz — ale vůbec za účastenství co největšího množství lidí ze všech zemí polských. Třeba, aby se to stalo co nejdůstojněji, aby někdo řádně vylíčil zásluhy vzácného nebožtíka a pověděl lidem, kteří se sem sjedou ze všech končin Polska, čím byl Jelínek pro nás, pro náš národ. Nenajde-li se nikdo výmluvnější, sám s největší radostí převezmu ten úkol; myslím, že památka té šlechetné bytosti bude při nynějším hesle shody a společných zájmů stejně drahou Čechům i Polákům."

*

Rada *Národního musea polského v Rapperswylu* ve Švýcařích vydá ještě tohoto roku jubilejní katalog sbírek mickiewiczovských (rukopisů atd.), pak seznam sbírek koperníkovských. V nejbližším čase otevřen bude badatelům archiv z r. 1863, což jest rozhodnutí pro zbádání historie posledního povstání důležitosti nesmírné.

*

Varšavští učenci a literáti uctili 25. září zásluhy prof. Bronislava Chlebowského, redaktora rozsáhlého „Słownika geograficznego Królestwa Polskiego", nedávno dokončeného. Odevzdali mu kromě adressy 600 rublů na vydání laciného, populárního zeměpisu polské vlasti.

*

Z německé brošurky o činnosti kolonisační komise vyjímáme: Za 11 let, t. j. od r. 1886—97, pohltil stomilionový fond kolonisační 92.724 hektary země převážně polské, z toho 240.000 jiter v *knížectví Posnaňském*. Zaplaceno za tu půdu 56 mil. marek. Nejméně škod způsobila kolonisační komise Polákům mezi malými rolníky, od nichž zakoupila v prvních 3 letech toliko 1300 hektarů, v dalších 3 letech 41 a r. 1896 již ani jediného hektaru. Nejvíce utrpěly dosud okresy žninský, středský a hnězdenský; v tomto získala komise již 7536 hektarů polské půdy. Kolo-

[1]) Malíř i sochař, jeden z nejtalentovanějších moderních umělců polských.

nistů nemá komise dostatek; do konce minulého roku osadila jich pouze 1975, z nichž značná část již před tím byla usazena v polských krajích (436 v Poznaňsku, 872 v Prusech záp.) a jen zbytek přistěhoval se z hloubi Němec. Tedy na usazení těchto 1167 kolonistů mezi Poláky vydáno 75 mil. marek! — Dále jest v brošuře věnována stať spolku „zur Stärkung des Deutschthums in den Ostmarken" čili „hakatě" (H. K. T.), jak jej Poláci nazývají dle jeho zakladatelů a hlavních sloupů, Dra. Hansemanna, Kennemanna a Tiedemanna. Členů vlastního, ústředního spolku jest 400, jimiž jsou hlavně velkostatkáři, úředníci, ev. duchovní atd; i 20 universitních professorů jest mezi nimi. Straně hakatistů slouží 16 novin, s Berliner neueste Nachrichten v čele. Ke svým cílům utvořil spolek hakatistů „Landbanku", jež dosud zakoupila kolem 100.000 jiter — ale zase není německých kolonistů.

*

Car potvrdil dávné předpisy o *unitech*, vrácených v polovici let sedmdesátých násilně ku pravoslaví, jemuž se dosud vzpírají. Hlavní body obnovených nařízení jsou: 1. Všichni bývalí řeko-uniti na základě aktu nového jich připojení k církvi pravoslavné r. 1875 pokládáni jsou za pravoslavné. 2. Potomci bývalých řeko-unitů pokládáni jsou za pravoslavné, byť byli křtěni i před r. 1875 v kostele (rozuměj unitském). 3. Potomci rodičů vyznání římsko-katolického, křtění před r. 1875 v kostelích unitských, nemusí být počítáni k bývalým řeko-unitům. 4. Děti, zrozené před r. 1875 ze smíšených manželství bývalých unitů s katolíky, počítají se k vyznání otcovu neb matčině dle pohlaví. 5. Prosby jednotlivců (opatřené dokumenty) o vrácení ke katolicismu jsou dovoleny, hromadné prosby nikoli. 6. Poslední instance takových protestů jest sv. synod, z jehož rozhodnutí není odvolání. — Jaký to středověk — ve vlasti apoštola Tolstého!

*

Dne 4. srpna zemřel ve Lvově po delší nemoci a v kryptě tamní svatojirské katedrály byl pochován haličský metropolita, kardinál *Silvestr Sembratovič*, člen panské sněmovny a zemského sněmu haličského. Narodil se r. 1836 v Došnyci v Jaselském okresu v Haliči z rodiny kněžské. S podporou svého strýce, pozdějšího metropolity Josefa Sembratoviče studoval v Přemyšli, ve Vídni a v Římě. Zde ukončil studia filosofická i theologická a získal doktorát bohosloví. Vysvěcen r. 1860, vrátil se jako kaplan do Haliče, r. 1863 jmenován byl prefektem unitského semináře ve Lvově, záhy potom stal se referentem metropolitní konsistoře a r. 1869 professorem dogmatiky na lvovské universitě. Povýšiv r. 1878 na archipresbytera metropolitní kapitoly, jmenován již za rok sufraganem lvovským, a po odstoupení metropolity Josefa Sembratoviče jeho nástupcem r. 1885. Konečně r. 1895 jmenován kardinalem. Rusíni velebí v zesnulém muže krajně obětivého pro národní instituce. Přičinil se o založení rusínského kolegia v Římě, o zrušení řeckého semináře ve Vídni a za to o rozdělení semináře lvovského dle tří diecésí, aby se theologové vzdělávali v otčině. V posledních letech bral velice živou účast v národním ruchu politickém; od založení nové politické frakce křesťansko-národního „sojuzu", k níž dal podnět, znepřátelil si posavadní mocné strany národovců a staroruskou. Roku 1891 svolal do Lvova synod za příčinou naléhavých oprav v unitské církvi. Jsa professorem, počal vydávati a redigoval časopis „Ruskyj Sion", jenž vycházel 13 let; jím položen základ k národní literatuře bohoslovecké. Za něho vydány první modlitební knihy pro lid v mateřštině a pro vždy z nich vyhostěna méně srozumitelná církevština. V závěti odkázal veškeré své skvosty (v ceně 10.000 zl.) metrop. kapitole, 30.000 zl. rusínským bursám ve Lvově a v diecési a 80.000 zl. na rusínský dívčí pensionat (Ruskyj institut divočyj) ve Lvově, vyhradiv si, aby ústav ten podržel pro věčné časy národně rusínský charakter. *Ř.*

Přehled časopisů.

(*Życie. — Nové časopisy polské a jihoslovanské. — Ze srbské statistiky. — Nada o české literatuře. — Kraj o Sienkiewiczovi. — Knížky pro lid místo pomníku.*)

Krakovský literárně umělecký týdenník „*Życie*“, orgán mladé generace, bude nyní vycházeti také jako měsíčník pod týmž názvem. Měsíčník „Życie“ tištěn bude ve Varšavě a určen pro království (ruské Polsko). V posledním čísle Życia dokončuje Antoni Lange svoji pozoruhodnou studii O romantyzmie przed Mickiewiczem. V témž čísle uveřejněn jest list jednoho z nečetných již Towiańčíků, s nímž se však redakce nesolidarisuje. Dopisovatel vystupuje proti souhlasnému úsudku životopisců a kritiků Mickiewiczových, kteří označují vliv Towiańského za škodlivý pro ducha Mickiewiczova a jeho díla. Proti tomu nepodepsaný přívrženec Towiańského praví: „Osudem vlasti, chorobou ženy a mnohými jinými protivenstvími až k apatii uštvaný Mickiewicz poznáním Towiańského ožil na duchu, obrodil se a povznesl nejvýše, o čemž svědčí jeho čtení o literatuře slovanské v Paříži. To jedině bylo jeho bludem, že se horečně hnal k zevnímu činu, bohem ještě neustanovenému, jako bylo na př. sestavování legionů napřed ve Vlaších a potom v Turecku. Towiański jej z toho zrazoval, a neuposlechnutí jeho rad stalo se možná příčinou předčasné smrti básníkovy.“ — „Niva“ varšavská bude vycházeti pod změněným názvem „*Niwa polska*“. — Marjan Gawalewicz bude od 15. října vydávati „*Tygodnik polski*“. — V Łodzi bude vycházeti nový illustrovaný týdenník „*Ognisko rodzinne*“.

*

Následkem nového tiskového zákona srbského (platného od 9. srpna t. r.) „koji ima vrlo mnogo zahteva štetnih po srpsku novinarsku književnost“, přestaly vycházeti politické listy Српска Застава, Потпора, Либерал, Таково а Вече. Místo Odjeka počal vycházeti Народни Одјек, Дневни Лист změnil se v Новы Дневни Лист, konečně Гласник proměnil se v Занатлиски Гласник.

V Curychu budou srbští, chorvatští, slovinští a bulharští studenti vydávati list „*Čovečnost*“ (Човечност). List chce se vystříhati „nynějších nebratrských společenských předsudků, nebude se mísiti v ničí náboženské a národní přesvědčení, nebude státi ve službě žádné politické strany; bude hlásati zásady ryzí lidskosti a slibuje věnovati bedlivou pozornost i otázce ženské důstojnosti.“ List bude tištěn ve všech třech jazycích jihoslovanských: srbochorvatském, slovinském a bulharském a bude vycházeti každého čtvrtka. Roční předplatné 5 zl. Adressa: N. Obradović, Curych ve Švýcarech, Spiegelgasse 12. III. Dvojí věc je potěšitelná při tom oznámení: zásady ryzí lidskosti — a nový důkaz, že mladé pokolení jihoslovanské odkládá staré nerozumné předsudky, které šly tak daleko, že dovedly jediný národ srbochorvatský děliti na dva nepřátelské tábory. V tuto mládež skládáme naději, že neblahý spor srbochorvatský a vedle toho i bulharsko-srbský odkáže minulosti. — V Sarajevě počal vycházeti redakcí Slovince Fr. Šelaka týdenník *Stimmen aus Bosnien*. Organ für Politik, Volkswirthschaft und Literatur. — Il Pensiero Slavo vychází nyní po francouzsku pod názvem *La pensée slave* (Red. A. Jakić v Terstu)

*

Bělehradské Дело podává v zářijovém sešitě výtah z 12. knihy „Statistiky království Srbského“. Dle sčítání ze dne 31. prosince 1895

má král. Srbské 2,312.484 obyv., z nichž 2,093.482 Srbů; pravoslavných jest 2,281.018; zemědělcův jest 1,926.494; analfabetů *1,991.262!*

*

Sarajevský týdenník *Nada*, který přinesl již celou řadu překladů Jos. Milakoviće „Iz češke lirike" a jenž si bedlivě všímá české literatury, měl ve svém 18. čísle zase obšírný přehled nových zjevů našeho písemnictví pod názvem „Crtice iz češke književnosti". Jsou tu referáty o sbírce J. Vrchlického „Na sedmi strunách", o Heydukových „Ptačích motivech" a „Nových cigánských melodiích", o A. B. Dostálově sbírce „Touha", o Hilbertově dramatě „O Boha", Stolbově „Na letním bytě", o J. Vlčkových „Dějinách české literatury", Černého lužické knize „Mythiske bytosće", Raisových „Půlpánech", Klostermannově „Domku v Poledni ulici", o 24. svazku Jiráskových Sebraných spisů, o povídkách G. Preissové „Když hvězdy padaly", Hejdových „Karikaturách", Jelínkových črtách „Od Bzenca", Heritesových „Vráskách duše", o črtách R. Svobodové „V odlehlé dědině" a Legrově „Emancipované". Krom toho vzpomínky na Kosmáka a Dra. E. Kováře.

*

Petrohradský *„Kraj"* přináší zprávy o nových pracích a plánech slavného románopisce Henryka Sienkiewicze. Píše: Sienkiewicz nyní se zabývá pouze psaním románu Křižáci, jejž doufá skončiti do jara.[1]) Po ukončení románu přečte jednu z posledních jeho kapitol, totiž popis bitvy u Grünwaldu, nejprve ve Lvově ve prospěch spolku žurnalistů, a pak v Krakově ve prospěch domu Matejkova. Sienkiewicz stal se nejpopulárnějším v Americe a v Rusku. Románu Quo vadis prodáno ve Sjednocených státech již 800.000 výtisků! Curtin, překladatel Sienkiewicze na jazyk anglický, přeložil již hotové části Křižáků a četl je v různých literárních kroužcích v Americe. Po Křižácích prý bude Sienkiewicz psáti román, určený pro Ameriku, jenž také vyjde nejdříve jazykem anglickým; rekem jeho bude Kościuszko, předmětem válka o samostatnost amerických osad. V Rusku stále se množí překlady ze Sienkiewicze;[2]) právě vycházejí současně tři překlady „Křižáků". V lidových čítárnách nejčtenějšími knihami jsou „Ogniem i mieczem" a „Potop". Ruský mužík, dychtivě čtoucí Sienkiewicze — není-liž to fakt nadmíru zajímavý!

*

V 38. čísle varšavského *Głosu* čteme zprávu o velmi krásném zjevu společenském. V laciné (lidové) knihovně, redigované Mieczysławem Brzezińským, známým spisovatelem lidovým, vyšla knížečka Terezy Jadwigy „Doczekali". V čele knížečky nacházíme podobiznu hošíka s podpisem: Pamięci Bolesia Onufrowicza — rodzina. Kdesi vzdálen vlasti zemřel hošík — a rodiče jeho postavili mu pomník krásný a prospěšný: Vydávají s jeho jménem knížky pro lid.

---

[1]) Právě počíná v knihovně Přítele domoviny vycházeti jeho český překlad, jejž pořídil J. J. Langner, překladatel Sienkiewiczowa románu Quo vadis. Kromě těchto románů bylo v českém rouše o sobě vydáno: Ohněm a mečem, Promarněno, Črty uhlem, Na slunném pobřeží, Hana a Starý sluha. Oznámen jest překlad povídky Bez dogmatu a románu Potopa. — Črtu o Sienkiewiczovi viz v letošním Světozoru č. 44.

[2]) Přír. dopis z Oděsy.

Literatura, věda, umění.

DR. IVAN FRANKO:

Literatura ukrajinsko-ruská (maloruská).

I.

(*Století ukrajinsko-ruské čili maloruské literatury. — Přípravy k jeho oslavě v Haliči a na Ukrajině. — Charakteristika nové ukrajinsko-ruské literatury. — Čím se liší od staroruské a od starší jihoruské literatury. — V čem jest podobna jiným novodobým literaturám. — Její důležitější představitelé na Ukrajině a v Haliči. — Význačnější současní spisovatelé. — Pokusy o organisaci osvětové a spisovatelské práce. — Jaký jest hlavní zájem ukrajinsko-ruské literatury.*)

Přeje si pokud možná nejlépe vyhověti sympatickému programu Slov. Přehledu a podati co nejdůkladnější informace i širším slovanským kruhům o nynějším stavu, výsledcích a hlavním významu maloruského národního rozvoje — myslím, že nejlépe učiním, počnu-li od faktu, jenž stojí nyní v popředí snah ukrajinsko-ruské inteligence. Míním oslavu stoletého trvání nové ukrajinsko-ruské literatury, jež počíná vydáním prvních tří zpěvů travestované Aeneidy, spisu Poltavce Ivana Petroviče Kotljarevského. Na Ukrajině rovněž jako v Haliči ten fakt dává podnět k pěkným, byť skromným památným slavnostem. V Poltavě, městě, kde žil a umřel Kotljarevskij, položen byl v těchto dnech základní kámen jeho pomníku, jenž má býti postaven ze sbírek celé Malorusi — ruské i haličské. Ve Lvově chystají rusínské spolky na podnět „Učené společnosti jména Ševčenkova“ (Наукове товариство імени Шевченка) vážnou manifestaci, jež má býti spojena s poradou ukrajinsko-ruských spisovatelův o užší organisaci literárního a osvětového hnutí. I na poli literárním tento slavnostní rok ohlásil se již několika vážnými zjevy. „Učená společnost jména Ševčenkova“ ve Lvově počala vydávati Literárně-vědecký věstník (Літературно-науковий Вістник). Podnik ten dobyl si rázem takové přízně obecenstva, že je to prvý vážný, výlučně literárně-vědecký podnik na Ukrajinské Rusi, jenž mohl i finančně stanouti na vlastních nohou. Do té doby nemohl se žádný podnik téhož druhu honositi takovým úspěchem. Táž učená společnost uctila dvěma zvláštními svazky svých vědeckých publikací jinou ukrajinsko-ruskou všenárodní památku, totiž 250. výročí povstání Bohdana Chmelnického. Konečně osvětový spolek „Prosvěta“ (Просьвіта) ve Lvově uctil dvěma populárními knížkami třetí památku, důležitou pro rozvoj haličské Rusi, totiž 50letou ročnici zrušení roboty. Na ruské Ukrajině projevil se tento jubilejní rok právě vydaným číslem velmi důležitého měsíčníku „Kijevskaja Staryna“ (Киевская Старина); číslo to věnováno jest skoro výhradně objasnění spisovatelské

činnosti otce nové ukrajinské literatury — Ivana Kotljarevského. První kritické vydání veškerých jeho spisův a další řada prací, věnovaných studiím o jeho životě a práci, oznamuje se zároveň na Ukrajině i v Haliči. K potěšitelným těm zjevům můžeme ještě zaznamenati (snad jen náhodou právě v tento čas přicházející) svolení ruského ministerstva vnitřních záležitostí k založení spolku jména T. H. Ševčenka v Petrohradě, jehož účelem bude podporování nezámožné ukrajinské mládeže na petrohradských školách. Jisto jest, že století nové ukrajinské literatury oslavovati se bude ve všech haličských městech, kde jest rusínská inteligence, ba i v mnohých vesnicích, kde národní vědomí dostatečně již se rozvinulo — večírky, schůzemi, přednáškami, koncerty a divadelními představeními. Lze se nadíti, že tím způsobem slavnostní rok přispěje v mnohém ohledu k oživení národního a pokrokového ruchu, jenž jest v značné části výsledkem právě nové ukrajinsko-ruské literatury — a hromadné hnutí naopak zase bude míti prospěšný vliv na další rozvoj literatury.

Přihlížeje k tomuto momentu myslím, že nebude nemístno, podati krátkou charakteristiku celého duševního a kulturního rozvoje jižní Rusi a jmenovitě nejnovější jeho doby za posledních sto let a ukázati, čím tento rozvoj může býti zajímavým i pro ostatní Slovany. Je toho tím více potřeba, poněvadž právě v nynější době v Rusku i Haliči vede se velice nemilá polemika, týkající se samých základů tohoto rozvoje — a to způsobem velice jednostranným a dalekým vědecké objektivnosti. Musím připomenouti, že ukrajinsko-ruská (maloruská) literatura má dosud mezi svými i cizími urputné a mocné odpůrce. Vycházejíce se stanoviska státního, národního nebo i náboženského buď vůbec dekretují, že není ukrajinsko-ruské literatury, nýbrž pouze hrstka fantastů-spisovatelův (což při dobré vůli dalo by se říci o každé jiné, jmenovitě menší literatuře) — nebo sice přiznávají její jsoucnost, ale vidí v ní jen jakýsi dočasný pathologický zjev, proti němuž třeba pracovati všemi prostředky, zjev, který musí časem pominouti — nebo konečně v nejlepším případě nevěstí jí trvalé budoucnosti a prorokují, že s šířením uvědomění a osvěty v širokých vrstvách maloruského národa potřeba zvláštní maloruské literatury zmizí a ukrajinsko-ruský duševní proud splyne s všeruským, doplní velikou, mohutnou harmonii všeruské národnosti. S tímto posledním názorem nelze polemisovati tomu, kdo není prorokem; rovněž nemožno polemisovati s těmi, kteří zamykajíce oči před živými fakty — nařízeními a dekrety diktují, že těch faktů vůbec není na světě. Přijde čas, že i oni budou nuceni otevříti oči, ba některé příznaky ukazují, že doba ta se již blíží. Proti tomu přímo se domáhají diskuse námitky těchto odpůrcův „maloruské literatury, kteří v ní vidí jakous „intriku“ (jedni polskou, druzí moskevskou), jakési odbočení od přímé, přirozené dráhy rozvoje, jakési zpronevěření tisícileté evoluční tradici ruského kmene. Mnoho-li je pravdy v těch výtkách? Mnoho-li je pravdy v tom, že nová ukrajinsko-ruská literatura jest umělým útvarem,

nasazeným z ciziny, jakousi negací jednoty, jež prý byla ještě před r. 1798, že jest takořka Prokrustovým ložem, na němž má býti veliká, tisíciletá všeruská civilisace přikrojena až po časy Kotljarevského? Myslím, že nestranný vědecký pohled do minulosti jižní Rusi dá nejlepší odpověď na ty otázky.

Jak známo, již na samém počátku politického a národního života staré Rusi, v době, kdy u rozptýlených a široko rozvětvených plemen začínají se roditi prvé pokusy jednoty a solidárnosti, vidíme dva hlavní středy, dvě hnízda té solidárnosti — severní Novgorod a jižní Kijev. Od času Olega Kijev nabývá převahy, stává se „mateří ruských měst", ale ještě dlouho potom do Vladimíra a Jaroslava Moudrého Novgorod vedle něho hrál důležitou úlohu v politickém životě Ruska. Zda též v duševním a literárním? Najisto o tom nevíme, ale některá pozdější svědectví dovolují domýšleti se toho. V každém však případě první počátky ruského písemnictví, spisy, jež měly rozhodující vliv na jeho další rozvoj, povstaly na jihu, v Kijevě nebo nedaleko něho. Tu napsány byly znamenité duchovní řeči Ilariona, tu povstaly prvé životopisy ruských svatých, tu zrodil se první ruský letopis, sjednocující v sobě tradice a písemné památky různých plemen, útvar na svou dobu neobyčejný svými střízlivými úsudky a širokým historicko-politickým názorem. Bylo by lze příti se o to, mají-li se ty spisy pokládati za předchůdce pozdější maloruské nebo velkoruské literatury — možno trvati též na tom, že jsouce sepsány v jazyce starocírkevním, tedy nikoli staroruském, stejným právem příslušejí té i oné literatuře. Ale již z XII. neb XIII. věku máme památku, jež, ač zachovala se v severoruském, a to dosti pozdním opise, přece nijakým způsobem nemůže býti vřaděna do literatury nářečí velkoruského, ale jazykem i vnitřním rázem náleží rozhodně jižní, ukrajinsko-ruské literatuře. Tato památka je zároveň jediný básnický, ryze světský a nikoliv církevní spis, který se nám dochoval ze staré Rusi; je to znamenité „Slovo o pluku Igorovu" (Слово о полку Игоревѣ). A co nejzajímavějšího — tato památka, jako okénko, náhodou prorubané ve zdi, svědčí o existenci daleko většího počtu takových památek, o existenci celé svérázné rytířské poesie, psané týmž jazykem, jakým mluvilo ono staroruské rytířstvo. Toto básnictví je pro nás ztraceno až na stopy, jež zůstavilo v letopisech a jiných staroruských památkách; že žilo a rozvíjelo se ještě po Slově o pluku Igorově, o tom svědčí prodchnutý jím Volyňský letopis, plný barvitosti a dramatičnosti, jejž někteří kritikové uznávají (vedle historické a literární jeho důležitosti) málem za cennější, než Slovo o pluku Igorovu. A opět je zajímavo, že ač Volyňský letopis zachoval se také v severní Rusi v severoruském opisu, přec žádnému historikovi staroruské literatury nenapadne řaditi jej k památkám severní, velkoruské literatury. Již v té době, v XIII. a XIV. věku, zřejmě pozorujeme v staroruské literatuře dva proudy, dva typy značně od sebe se různící, jižní a severní, jež byly předchůdci

jednak ukrajinsko-ruského, jednak velkoruského písemnictví. Tento rozdíl daleko určitěji vyznačuje novější velkoruský historik, — jemuž jistě nikdo neučiní výtku separatismu — M. Solovjev. Charakterisuje staroruské letopisy severní (t. j. Novgorodský a Suzdalský) a jižní (Kijevský a Volyňský), píše: „Novgorodský letopis vyznačuje se stručností a suchostí vypravování. To vyplývá z chudoby jeho obsahu. Novgorodský letopis, toť letopis událostí jednoho města, jednoho okresu; leč při tom nelze pominouti vlivu národního charakteru, neboť v hovorech Novgoroďanů, podaných v letopisu, pozorujeme neobyčejnou stručnost a sílu: je zřejmo, že Novgorodci neradi mnoho hovořili, ba mluvili i větami úryvkovitými, nedokončenými — a přes to si navzájem dobře rozuměli; lze říci, že svou řeč končili skutkem. Naproti tomu vypravování jižního letopisce vyznačuje se bohatstvím podrobností, živostí, obrazivostí, možno říci uměleckostí. Jmenovitě Volyňský letopis vyznamenává se neobyčejně básnickou komposicí; patrně se tu projevuje jižní příroda, charakter jižního obyvatelstva Konečně vypravování suzdalského letopisce je sice suché, leč bez síly mluvy novgorodské, při tom hovorné, leč bez uměleckosti mluvy jižní.“ (М. Соловьевъ, Исторія Россіи, díl I. str. 802.)

A tato různost spisovného slohu, založená na různosti národní povahy, byla patrna ještě tehdy, kdy Rus, byť rozdělena, žila ještě svým nezávislým politickým životem. Ale v polovici XIII. století to pominulo: tatarský nájezd rozbil ruskou politickou samostatnost, ve XIV. století litevské podmanění odervalo jižní Rus od jakékoli spolnosti s Rusí severní — a rozvoj obou částí šel různými cestami. Severní Rus po dlouhé a těžké práci knížat „shromaždítelův“ svrhla tatarské jho a stvořila nový stát, ničím nepodobný zřízení staré, předtatarské Rusi. Jižní Rus zároveň s Litvou stala se součástí polské říše a v XVI. a XVII. století vytvořila v sobě počátky osvěty, duševního i náboženského života, úplně nepodobné staroruským a severoruským. Ve stoletích XVI. a XVII. obě části, severní a jižní, tak se již od sebe různily, že dokonce již přestaly navzájem si rozuměti. Tato různost ostře se jeví v literatuře. Severní Rus, skoro úplně pozbavená osvěty, beze škol, pohybuje se v témž kruhu literární tradice, jenž se vytvořil ještě v tatarské Rusi, nepřinášeje do ní nového obsahu. Jižní Rus zatím tvoří vlastní skutečnou školu, vytvořuje nový spisovný jazyk, nové literární formy, mnohem samostatnější a původnější než staroruské, a na konci XVII. stol. jeví se býti semeništěm osvěty severního Ruska. Hodí-li se staroruské památky jako Slovo o pluku Igorovu a Volyňský letopis ještě jakž takž do rámce všeruské literatury — za to památky celé této středověké jihoruské literatury, jako spisy Konstantina Ostrožského, Herasyma Smotryckého, Ivana Vyšenského, bratří Zyzanův, Jurka Rohatynce, Cyryla Stavroveckého, Meletyje Smotryckého, Zacharia Kopytenského, Petra Mohyly, Galatovského, Baranoviče, Šumljanského, Velička, Hrabjanky a mnohých pozdějších, stojí tak daleko

od spisovného slohu a zájmův Ivana Hrozného, metropolity Makaria, protopopa Avakuma atd., že nejnovější historik velkoruské literatury Pypin buď se o nich vůbec nezmiňuje, nebo jen tak dalece, pokud stojí v souvislosti se severním Ruskem. A tak můžeme bez váhání říci, že již v XVI. a XVII. stol. byly dvě ruské literatury, tak vzdálené odsebe jazykem a spisovným slohem, že objektivní badatel nemůže o nich jednati pod jednou střechou. A když v polovici XVII. století povstáním Chmelnického počalo se opět politické sjednocování severní a jižní Rusi (kteréž bylo a jest dosud jen částečné!), nemělo nikterak za následek také sjednocení literární. Severní Rusko, pravda, dlouho absorbovalo osvětné a kulturní síly jižní Rusi, usilovalo přivésti ji k literární jednotvárnosti, pálilo (z náboženských příčin) mnoho jihoruských knih — ale jihoruská literatura příliš těsně byla srostlá s tradicemi, zájmy a vkusem jihoruského národa, než aby mohla zmizeti s tváři země. Ač odstrčena od tisku, v XVIII. stol. nejen že žila rukopisnou tradicí, ale právě proto přiblížila se k lidu, stala se majetkem širokých vrstev, přelitím starého pokladu knižního dobře sloužila potřebám lidu a přinášela mu trochu nového, alespoň formou, ne-li obsahem. Z pozůstatkův někdejšího náboženského dramatu povstávají „virši“ nebo orace, skládané lidovým jazykem, obsahu ostře satyrického a humoristického. Vedle církevních látek zpracovávají tyto „virši“ též současné historické události a zjevy sociální — a tím způsobem vytvořuje se již v polovině XVIII. věku spisovný sloh a manýra, jaké nacházíme v Aeneidě Kotljarevského, ve „virších“ Hulaka-Artemovského, v některých povídkách Kvitkových (Konotopska viďma). Spisovatelé ti nebyli novotáři, navazovalit ve svých ukrajinských spisech přímo na to, co dřívějším duševním a literárním rozvojem jihoruského, ukrajinského národa se vytvořilo. (Dokončení.)

*

ГР. ДЖАНШІЕВЪ, Эпоха великихъ реформъ. Историческія справки. 6-е дополненное изданіе. Москва 1896. Str. 797.

Registrujeme na tomto místě knihu, která sice vyšla již předloni, avšak okolnost, že časopis náš teprve na sklonku letošního roku jest založen, jakož i cena knihy buďtež nám omluvou, že ještě dnes upozorňujeme na dílo Džanšijeva, které vším právem zasluhuje, aby mu věnována byla pozornost nejen v Rusku, nýbrž i u ostatních Slovanů. O úspěchu jeho v Rusku svědčí již to, že během necelých pěti roků dočkalo se šesti vydání. Myšlénka jeho vznikla r. 1891, když byla v Rusku neúroda. Spisovatel pojal úmysl sebrati v jedno rozličné své statě o velikých reformách Alexandra II. a jejich činitelích a vydati je souborně ve prospěch obyvatelstva stiženého hladem. Dílo došlo takové obliby, že sotva vyšlo na počátku roku 1892 v prvém vydání, ihned bylo rozebráno, tak že za dva měsíce přikročeno bylo k novému vydání a za necelé tři další měsíce k vydání třetímu. Roku 1893 vydáno dílo Džanšijeva po čtvrté, r. 1894 po páté a na počátku r. 1896 po šesté.

Kniha má 797 stran a rozdělena jest na 10 dílů s těmito názvy: Osvobození rolnictva (str. 1—150), Zrušení tělesných trestů (str. 151—220),

Universitní autonomie(str. 221—277), Zemská samospráva (str. 279—317), Censurní reforma (str. 319—366), Soudní reforma (str. 367—476), Obecná vojenská povinnost (str. 477—502), Městská samospráva (str. 503—545), Z veřejné kroniky (str. 547—580), Činitelé reformní doby (str. 581—783). Nejobšírnější jsou oddíly Osvobození rolnictva, Soudní reforma a Činitelé reformní doby.

V oddílu Osvobození rolnictva líčí autor význam zrušení nevolnictví a popisuje též roli Tverské šlechty v této důležité reformě, jež byla základem a pramenem všech ostatních společenských reform v Rusku. Souviselat jedna reforma s druhou. Zrušením nevolnictví udělena byla najednou svoboda celé polovici ruského obyvatelstva. Dvacet tři milliony sedláků emancipovaly se od poměščíka. To však nedostačilo. Sedlák musel se emancipovati také od úředníka, činovníka. Bylo nutno zříditi samostatný, nezávislý soud a položiti základy k ruské samosprávě, aby sedlák i jiný prostý občan nabyl příležitosti spravovati sám své záležitosti. Člověk měl se plně státi člověkem. Z děcka, resp. otroka poručníkovaného vládou, poměščíkem a činovníkem měl se státi samostatný svéprávný muž. Zrušeny byly kruté tělesné tresty, uvolněna byla myšlénka hlásaná tiskem i s universitní stolice.

Zajímavo jest čísti, jak při rolnické reformě narazily na sebe dvě strany, jedna liberální, k níž náleželi osvícení činitelé jako N. A. Miljutin, J. F. Samarin, kn. V. A. Čerkasskij a j., a druhá, t. zv. krěpostnická, k níž náležel sám ministr spravedlnosti hr. V. N. Panin (později svěřena mu byla péče o vyhotovení manifestu zrušujícího nevolnictví) a rovněž tak metropolita Filaret. Dne 5. (17.) března 1861 byl památný akt zrušující nevolnictví publikován, neučinil však na lid toho dojmu, jak bylo snad očekáváno. Těžkopádný úřední sloh byl málo srozumitelný, a kromě toho měl manifest veliký objem a obsahoval mnoho podrobností. Nejen lid, nýbrž i tisk ruský uvítal reformu s velikou reservou. Vezmou-li se do ruky Moskevské Vědomosti z té doby, najde se tam sice mnoho zpráv o francouzském senátě, o světské moci papeže, o utvoření italského království atd., avšak nic o rolnické reformě. Časopisy bály se vysloviti ve věci své mínění.

Jest pochopitelno, že šlechta, která osvobozením rolnictva přišla nejen o obsáhlá práva, nýbrž i o část jmění, nehořela příliš pro rolnickou reformu. Jen menšina šlechty sympatisovala s emancipací rolnictva. Výjimku tvořila šlechta Tverské gubernie, jejíž většina zaujata byla z přesvědčení pro myšlénku osvobození rolnictva. V čele Tverské šlechty stál Alexej Michajlovič Unkovskij, později advokát petrohradský (zemřel 20. prosince r. 1893). Džanšijev nejen že vypisuje účastenství Tverské šlechty v rolnické reformě, nýbrž rozbírá mezi jiným též obsah spisu, jejž sestavil Tverský šlechtický komitét o rolnické emancipaci.

V oddíle druhém píše autor o zrušení krutých tělesných trestů zákonem ze 17. (29.) dubna 1863 Před vydáním tohoto zákona byly v užívání tělesné tresty všemožných způsobů a stupňů, jež vzaly svůj původ v Uloženiji Alexeje Michajloviče z roku 1648, vlastně již v Sudebniku Ivana III. z r. 1497, ve kterém zavedeny byly tělesné tresty po způsobu tatarském. Do virtuosnosti zavedlo tělesné tresty řečené Uloženije z r. 1648, jež znalo kromě bití knutem (v rozličných formách) též uřezávání rukou, noh, nosu, uší, rtů, vytrhávání nozder. Trestní řád z r. 1845 zaměnil trest knutu bičem, avšak v podstatě bylo to jedno a totéž. Dle zákona z r. 1857 byl tělesný trest u osob neprivilegovaných nevyhnutelným doplňkem každého těžkého trestu. Osoby odsouzené ke galejní práci (katoržníci) byly veřejně od kata mrskány bičem. Těžký byl též trest bití holemi u vojáků. Mnoho lidí přišlo tak o život. — Největší vliv na zrušení tělesných trestů měla rolnická reforma a kromě toho i literatura, zejména Dostojevský. Jeho román Zápisky z mrtvého domu, tištěný v l. 1861—1862, připravoval půdu k zákonu ze 17. (29.) dubna 1863. Iniciativa vyšla od kn. N. A. Orlova, vyslance v Bruselu, který podal prostřednictvím kn Gorčakova panovníkovi na konci března r. 1861 spis o zrušení krutých tělesných trestů. Spis

Orlova odevzdán byl komitétu při druhém oddělení císařské kanceláře, jenž sestavoval projekt nového vojenského trestního zákona. Jako největší odpůrci tělesných trestů vystoupili vrchní prokuror moskevských departementů senátu N. A. Buckovskij a moskevský gubernský prokuror (později senátor) D. A. Rovinskij. Velikým obhájcem reformy byl též ministr války D. A. Miljutin. Při posuzování záležitosti v říšské radě byl jediným zastancem dosavadních řádů ministr spravedlnosti hr. V. N. Panin. Hlavní obsah zákona ze 17. (29.) dubna 1863 jest tento: Kruté tresty, totiž bití holemi jakožto trest vojenský, mrskání bičem jakožto trest civilní zrušeny byly naprosto; zrušeno bylo též cejchování vinníků; osoby ženského pohlaví kromě těch, jež byly odsouzeny k vyhnanství, vůbec byly osvobozeny od tělesných trestů, trestání metlami podrženo bylo jen dočasně do r. 1885.

V oddíle III. Universitní autonomie vypisuje autor změny, jež nastaly universitním řádem z 18. (30.) června 1863, nyní arci již neplatným. Byl zaměněn novým řádem z 15. (27.) srpna 1884. Před universitním řádem z r. 1863 byla ruská věda ve stavu skutečně žalostném, poněvadž spjata byla pouty státního poručníkování. Původcem reformy byl liberální ministr osvěty A. V. Golovnin. Zákon z 18. (30.) června 1863 zůstavil universitním radám značnou část samosprávy, ponechal však kuratorům (dříve všemohoucím) jistou diskreční moc.

Po reformě universit přišlo na řadu zavedení zemské samosprávy zřízením (Položenijem) o zemských institucích z 1. (13.) ledna 1864. Ačkoli reforma v tomto směru jest daleka svého ideálu (občanstvu poskytnuto bylo jen málo samosprávy, a státní dozor jest přílišný), měla přece blahodárné účinky. Zemstva získala si veliké zásluhy o školství, medicinu, zemské pojišťování, zemskou statistiku a stala se školou politického vychování národa. Původcem reformy byl ministr vnitra P. A. Valujev.

Velmi zajímavá jest též kapitola o reformě censurní, provedené zákonem ze dne 6. (18.) dubna 1865. Přípravné práce k ní trvaly mnohem déle než u ostatních reform. Protáhly se na celé desetiletí, a výsledek jejich byl ještě méně uspokojivý než výsledek reformy zemské. Hlavním činitelem byl rovněž ministr Valujev. Spisovatel pěkně ukazuje v práci své, jak reforma censurní byla jen polovičným opatřením, a že v praxi měly se věci docela jinak, než jak reforma slibovala.

Neobyčejný význam měla reforma soudní, jež připravována byla skoro po celých dvacet let. Spočívala v rukou hlavního ředitele druhého oddělení císařské kanceláře hr. D. N. Bludova. Hlavními pracovníky byli V. P. Butkov, S. J. Zarudnyj a j. Základní zásady, na nichž reforma spočívala, byly tyto: moc soudní byla skoro úplně oddělena od moci správní, zavedena byla advokacie, veřejnost a ústnost řízení, porotní soudy, rozhodování záležitostí jen ve dvou instancích atd. T. zv. Sudebnyje Ustavy, jimiž reforma soudní byla zavedena, vydány byly 20. listopadu (2. prosince) roku 1864.

Zákon o obecné vojenské povinnosti pochází z 1. (13.) ledna 1874. Jest to jeden z nejdůležitějších a nejhumannějších zákonodárných aktů Alexandra II., kterým doplněn byl jmenovitě osvobozující manifest z r. 1861. Bylyť do vydání zákona z 1. (13.) ledna 1874 jen t. zv. „daňové třídy" (podatnyja soslovija) obyvatelstva povinny konati vojenskou službu, tedy právě nejchudší vrstvy obyvatelstva, které se nemohly z povinnosti své vykoupiti, kdežto třídy zámožné byly povinnosti vojenské prosty. Zásluha o tuto reformu náleží ministru války D. A. Miljutinu.

Oddíl o městské samosprávě zakončuje řadu článků Džanšijeva o jednotlivých reformách. Městské zřízení, o němž píše v osmém oddílu své knihy, bylo sice vydáno 16. (28.) června 1870, avšak městská samospráva sahá počátky svými až do minulého století.

V oddílu Ze společenské kroniky umístěny jsou články Jak vznikl Moskevský právnický spolek a Dvacetipětiletí Věstníku Jevropy (1866—91).

V posledním (nejdelším) oddílu Činitelé reformní doby vypsán jest život a zásluhy jednotlivců zasloužilých o reformy, jako byl na př. S. J. Za-

rudnyj, velký kníže Konstantin Nikolajevič, V. A. Arcimovič, D. A. Rovinskij a j.

Dílo psáno jest slohem populárním, namnoze žurnalistickým a zasluhovalo by, aby aspoň jednotlivé jeho kapitoly byly přeloženy do češtiny.

DR. KAREL KADLEC.

ELIZA ORZESZKOWA: **Iskry.** Nowele. Warszawa 1898. Nákl. Gebethnera i Wolffa. Cena rub. 1·50.

Každým novým svazkem svých prací roste před námi postava Orzeszkové jako umělkyně vzácného zrna. Tak novely tohoto svazku jsou skutečně drobnými arcidíly uměleckými. Mistrným pérem líčí lidi zdánlivě vyhaslých srdcí, v nichž však přece ještě odhaluje jiskřičku citu, schopnou vzplanutí pro ideály a dobro. Perličkami nejvzácnějšího lesku jsou Uschlý list, Sítko, Babička, Slečna Růža, Keř bezu. Vídeňský redaktor Garski, rodem z Litvy, naučil se v světovém městě egoistické theorii životní, že faktum, číslo, zájem a síla jedině mají význam v životě, vše ostatní, ideály a city, náleží do skladiště haraburdí. Dovede přizpůsobiti se okolí, dovede užívati dle potřeby masek — a přec podobnost místa budí v něm náhle jiskru citu, dřímající hluboko pod popelem šablonovitosti a sobectví, vyvolává vzpomínku na Vladislavu, kterou kdysi miloval a s jejímiž ideály souhlasil. — Jsou na světě povahy lehkomyslné, vznětlivé, ve chvíli nadšení schopné dobrých činů, brzo však svých předsevzetí zapomínající. Žádost života a jeho radostí v nich vše potlačuje, rády se oddávají veselí, v němž zapomínají citů, které je před chvílí do hloubi vzrušovaly. Jsou jako síto, jímž vše snadno propadá. Takovým sítkem jest i Bronislava. Po smrti otcově vdala se ve Varšavě, vzala si úředníka Rusa, zapomenula na otce, rodinné a národní tradice, žije hlučným, veselým životem ruského úřednictva v Polsce — leč pohled na podobizny Štěpánovu, k níž ji kdysi nejsilněji rodinná tradice poutala, budí v srdci jejím jiskru z ohně, který v něm vznítil kdysi její otec. — Překrásně kreslena jest babička, odstrkávaná v domě synově, ba i od lůžka nemocného vnoučete žárlivou matkou odháněné. Mistrně vylíčena jest vzpomínka stařenina na jasnější minulost, z níž ji probouzí pláč vnoučete. — Jinou zajímavou živoucí postavou knihy jest Slečna Růža, stará panna, žijící u bratra svého bývalého ženicha, jenž zhynul v povstání. Je terčem nemilosrdných žertů — nikdo v jejím okolí však netuší, jaký svět skryt je v duši staré panny, jakého sebezapření byla schopna z lásky ke svému ženichu. — Anja Lindova sotva přijela z Paříže, okouzlila svým zpěvem vznešenou společnost vídeňskou. Šťastna vrací se do svého hotelu; jest opojena slávou — vše ostatní, vlast, dobro, Bůh vyhaslo v jejím srdci. Ale stačí bezděky vyslechnutý hovor stařeny Polky, aby jiskra v popelu vzplanula. — Vše tak jednoduché motivy — ale jak svrchovaně umělecky zpracované! Přáli bychom si, aby — ne-li celá kniha — aspoň tyto novely co nejdříve vyšly v českém překladě! —o—

FR. AD. ŠUBERT: **Rujana, Wittow, Arkona.** O původu a významu těchto jmen. V Praze 1898. Otisk z Věstníka Král. České Společnosti Náuk. Str. 41 velké 8°.

O těchto jménech a jejich významu mnoho se již psalo, ale nešťastně a nesprávně. Výklad F. A. Šuberta jest první, o němž lze vážně mluviti s hlediska vědeckého. Předchůdci jeho byli buď dilettanti, buď přímo fantasti. První z nich, MUDr. Beyersdorf („Slavische Streifen"), rodem Němec, sice byl si vědom obtíží svého počínání a byl by jistě také došel k lepším výsledkům, kdyby byl mocen aspoň některé slovanské řeči. Druhý, Lužičan J. Jakub („Das wendische Rügen"), odvážil se na neschůdnou tuto cestu s opravdovou lehkomyslností fantastického laika. Zdálo by se, že bylo zbytečno tak obšírné vyvraceti jeho fantasie — ale i toho bylo zapotřebí, poněvadž mnohým německým badatelům starožitností jest Jakub

dosud autoritou. — Jména Rujana a Wittow vykládá Šubert nepochybně správně; výklad jména Arkona mohl by býti správný, jest však dosud pochybný. Při výkladu jména Rujana či Ruja užil Šubert správné vědecké methody, i podařilo se jemu prvnímu podati dobrý jeho výklad. Výsledek svého studia shrnul sám v těchto třech bodech: 1. Všechna slovanská, slovansko-latinská a slovansko-německá, ba i severská jména ostrova mají jeden a týž společný kmen slovanský, a to kmen *ru* od slovesa routi (ru-ji, ru-ješ, ru-je) = rváti, trhati, dráti; 2. prvotvar jména byl Ruja (-e, -i), druhotvar Rujana, Rujan, Rujen — odkud také jsou německá pojmenování Rügen, Ruyen, Rojjen — a třetitvar Rana a Ruň; 3. obyvatelé ostrova byli Slované a zvali se Rujané nebo Ruji (Rujové) a z prvého jména zkráceně Rané, Ranové. (Str. 22) Při jméně Wittow dokázal Šubert, že již Fabricius a Dr. Beyersdorf správně vykládali původ slova od jména Svantovít domnívajíce se, že neznamená nic jiného, než „Svantovítův (polo-)ostrov, ostrov Pána svatyně, Boží ostrov". Připomínám, že bych slovanské jméno Svętovitŭ nevykládal s J. Rozwadowským jako „sacri dominus", ale spíše jako ἱερὸς κύριος, t. j. silný, mocný pán, pán pánů, poněvadž prvotní smysl slov. adjektiva svętŭ byl týž, jako řec. ἱερὸς = mocný, silný, nepřemožitelný. Staroslovanský tvar jména ostrova byl jistě Vitov (ostrov, nebo rujansky wostrow), listinný tvar „in Wythowy" a ještě špatněji zapsaný „in Wythuy" je lokál = oŭ Vitově; Wittowe (špatně Wittoya) jest jednou genitiv, podruhé nominativ Vitov s latinskou koncovkou -a. Wittowei je holý výmysl Jakubův — Co se týče jména Arkona, soudí Šubert správně, že jeho stará podoba byla Jarkun (jako Velun, Dargun, Zemun, Libuň, Raduň atd.). Odvozuje pak je od příd. jarký (= červený, rudý, ohnivý): „Jarkun... nemůže znamenati nic jiného leč (ohnivě) červený svatohrad." (Str. 31.) Je sice možný tento výklad, já bych však jméno Jarkun vykládal spíše z osobního jména Jarko, jako Velun, Darsun, Dargun, Zemun, Libuň, Raduň, Hostouň atd. nepochybně třeba odvozovati od Velo, Darso, Dargo, Zemo, Libo, Rado, Hosto, což jsou zkráceniny osobních jmen Velimír Darsoslav, Dargomír nebo Dargoslav, Zemovít, Ljubomír, Radoslav, Hostomil nebo podobných, tak že by Jarkun znamenal hrad Jarka, t. j. Jaromíra, známého rujanského knížete. — Těšíme se po této práci na další Šubertovy výklady místních jmen rujanských. První ukázka jest rozhodně zdařilá. DR. ARNOŠT MUKA.

KAREL KADLEC: **Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském.** Nákl. vlast. (s podporou České Akademie). V Praze 1898. V komisi Bursíka a Kohouta. Stran 136 lex.

Spis velmi cenný, důkladný, psaný na základě pilného studia a podrobné znalosti bohaté odborné literatury. Při svém studiu vyšel spisovatel od Bogišićova Zborniku sadašnjih pravnih običaja a Jakuškinova spisu Обычное право, od nichž přešel k probádání ostatní literatury i pramenů původních a došel k zajímavým a cenným výsledkům. Při tom vedle běžného nyní v literatuře výrazu zádruha užívá, hlavně pokud se týče Čechů a Poláků, výrazu rodinný nedíl, jejž oživil ze staré literatury (za Všehrda říkalo se v Čechách „žíti v nedílu"). Po obšírném přehledu literatury pozoruje nejprve zádruhu na slovanském jihu v době nové i staré, pak se obrací k rodinnému nedílu (большая, сложная семья) v právu ruském (opět v době nové i staré), dále k rodinnému nedílu v právu českém a konečně v právu polském. Litujeme, že obmezenost místa nedovoluje nám podati podrobnější výtah obsažných těch kapitol. V následujících, posledních dvou kapitolách vyslovuje svůj pohled na zádruhu, jejž lze shrnouti v tyto dvě věty: 1. Rodinný nedíl (zádruha) jest základní prvek slovanského společenského ústroje. 2. Zádruha jeví se zvláštním ústavem soukromého práva, spočívajícím jednak na principech práva rodinného, jednak na zásadách pospolitého (kollektivného) věcného práva k nemovitostem. Spis páně Kadlcův jest skutečným obohacením literatury o slovanském právu, v níž zaujme jistě místo čestné. *Č.*

Słownik języka polskiego ułożony pod redakcją J. KARŁOWICZA, A. KRYŃSKIEGO i W. NIEDŹWIEDZKIEGO. Seš. 1., str. 160 velké 8° (A— Blacha). Varšava 1898. Cena seš. 50 kop., předplatné na celý slovník 10 rublů.

Ve Varšavě počalo vycházeti monumentální dílo, jež právě ohlašujeme. Potřeba jeho byla svrchovaná; oba velké slovníky, Lindeho i Wileňský, jsou jednak vyčerpány, jednak nevyhovují nynějším požadavkům. Myšlénka nového slovníku vznikla před 9 lety. Po pilných pracích přípravných přistoupeno konečně nyní k vydání čtyřsvazkového díla, jež bude vyčerpávati celé bohatství řeči polské, jazyka živého i spisovného s bedlivým zřetelem k dialektům a staropolštině. Slovník bude obsahovati netoliko výrazy, jich význam a užívání ve frázích, ale i etymologii. Kromě etymologického výkladu každého slova podán bude na konci díla přehled všech slovných kmenů polsko-slovanských s přirovnáním příslušných arijských. Při sestavování slovníku spolupracovala řada nejlepších polských jazykozpytců; vedle zvučných jmen redaktorů budtež jmenováni aspoň A. Kalina, L. Korotyński, J. Baudouin de Courtenay. Slovník není podnikem spekulačním. Redakce pracuje bezplatně a majetnictví díla odevzdala Kase Mianowského. Redaktoři jsou zároveň nakladateli a z výtěžku nevezmou ničeho, než potřebný peníz na honoráře ostatním spolupracovníkům, tisk a papír. Z té příčiny může býti cena tak neobyčejně nízká; 10 rublů v předplacení za půltřetího asi sta archů (16 str.) — tedy 4 kopejky za arch! Adresa: „Gazeta Handlowa", Warszawa, Szpitalna 10. Doporučujeme dílo co nejvřeleji. *Č.*

Francouzský překlad „Pana Tadeáše". Veledílo Mickiewiczovo vychází právě poprvé ve francouzském rouše! Čiperný *Bulletin polonais littéraire, scientifique et artistique* (Polský oznamovatel literární, vědecký a umělecký), vydávaný již po třiadvacátý rok v Paříži péčí sdružení bývalých žáků Polské školy v Batignollech a seznamující ve svých úhledných měsíčních sešitcích neunavně s odbornou obsažností cizinu se všemi zjevy, proudy a snahami kulturního života svého národa, uveřejňuje v letošním ročníku nejslavnější výtvor polské epiky pod názvem *„Thadée Soplitza ou La Lithuanie en 1812"*. Překlad pochází z péra *W. Gasztowtta*, je psán veršem a čte se velice plynně. Osmou knihu (Zajazd — L'attaque à main armée) srovnali jsme verš za veršem s originálem a shledali jsme, že překlad je na zachovanou básnickou formu a různost obou jazyků dosti přesný. Věc i když uchyluje se od slov, vystihuje smyslem vždy správně a hledí v lahodné své alexandriny zachytiti především *poesii* originálu. Převádí zkrátka báseň opět básní. Při celkovém vydání bude lze ještě zcela snadno místy těsněji přidržeti se originálu, jinde uhladiti nějakou maličkost, kterou znalec francouzské poetiky mohl by tu a tam vytknouti buď v rýmu, nebo co do rythmu v rozdělení akcentů po jednotlivých poloverších, činícím je ihned tvrdšími sluchu, zvláště není-li také přerývka dosti určitě vyznačena. Než to jsou jen nepatrné drobnůstky ztrácející se úplně v dobrém a krásném této práce, která znamená *literární čin*. My Češi jen litovati musíme, že nemáme také podobných zdárných pracovníků, kteří by prostřednictvím francouzského jazyka plody našeho písemnictví uváděli ve známost cizího světa. *—r—*

DR. ARNOŠT MUKA: **Die slavischen Ortsnamen der Neumark.** Otisk z Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Neumark. Landsberg a. W., 1898. Str. 141.

Sympatický učenec a zasloužilý národní vůdce lužický vykládá tu methodou přesně vědeckou místní jména t zv. „Nové marky", prostírající se východně od dolní Odry částečně na bývalém jazykovém území pomořském, dílem polském. Na základě zachovalých, byť v podobě zkomolené, původních místních jmen slovanských stanoví Dr. Muka rozhraní mezi oběma nářečími slovanskými, dokud v těch končinách ještě zaznívaly. K polské

jazykové oblasti náležejí nynější kraje východo- a západosternbergský, k pomorské pak všecky ostatní kraje (königsbergský, soldinský s landbergským, arnswaldský s friedebergským a dramburgský s schievelbeinským). Při výkladu dělí jména v tyto skupiny: 1. jména hradů, 2. sídel rodových a vsí držebných, a 3. jména porub čili nových vsí. Každému oddílu předesílá úvod, v němž vykládá, s jakého vědeckého hlediska třeba jména toho oddílu vykládati. Celkem vyložil buď nepochybně nebo aspoň pravděpodobně 540 místních jmen, při čemž opravil bludné výklady R. Reicha (Bausteine zur Geschichte der Stadt Königsberg in der Neumark). Vykonal tím práci velikou a vzbuzující všecek respekt. *Č.*

Věstník slovanských starožitností. Indicateur des travaux relatifs à l'antiquité slave. Vydává DR. LUBOR NIEDERLE. Svazek I. Praha, 1898. Nákl. vlast. Str. 135. Cena zl. 1·60.

Tímto svazkem učiněn počátek pravidelné bibliografie prací z oboru slovanských starožitností. Cena záslužného tohoto podniku bude s lety stoupati. Již v prvním svazku snesen jest bohatý material bibliografický a kritický — časem stane se *Věstník* Niederlův nezbytným vodítkem, jakýmsi kriticko-bibliografickým slovníkem vědeckým pracovníkům. Při ohromně rozrůstající se literatuře vědecké jsou nyní řádné řízené přehledy bibliografické nezbytností. *Věstník* Niederlův ukazuje, jak by měly takové přehledy vypadati — ač, jak sám vydavatel doznává, není první svazek ještě ve všem všudy úplný. Ale mezery lze snadno vyplniti v dalších svazcích, když jest již pěkný základ. A ten jest rozhodně pěkný. Vydavateli podařilo se skupiti kolem podniku řadu vědeckých jmen namnoze velmi skvělého zvuku z různých národů slovanských i cizích, jejichž příspěvky (vědecké posudky) otiskl v původních jazycích. Je to první pokus toho druhu v takovém rozměru. V prvním svazku posouzeno jest či u výtahu podáno nebo aspoň oznámeno a charakterisováno 331 spisů, pojednání a článků 234 autorů. Mezi mimočeskými referenty nacházíme jména jako A. Brückner, M. N. Charuzin, J. Kochanowski, J. J. Mikkola, M. N. Speranskij, J. Šišmanov, Th. Volkov a j. Posudky a oznámení srovnány v tomto pořádku: práce anthropologické, práce o nejstarších dějinách a ethnologii, zprávy o nálezech archeologických, práce týkající se různých oborů kultury staroslovanské a práce rázu povšechného. Přejeme novému podniku, aby se mu podařilo dosíci žádoucí úplnosti, k níž směřuje. *Č.*

Slovník českopolský. Již od r. 1860 seznamuje prof. F. A. HORA obecenstvo naše s literaturou polskou a dle sil svých přispíval k uskutečnění a utužení vzájemnosti českopolské. K tomu cíli uvefejnil v jazyku českém velký počet zdařilých překladů větších děl (Kraszewského, Ježa, Orzeszkowé, Br. Grabowského, Grudzińského a j.), jakož i menších prací polských. Roku 1887 vydal *Rukověť konversace českopolské* a roku 1890 *Slovník polskočeský*. Soudě, že k oživení styků českopolských jest nutně potřebí *slovníku českopolského*, jehož posud není ani v literatuře české ani polské, jal se psáti toto dílo, jemuž věnoval všechen volný svůj čas od roku 1889—1893. Na 1840 stranách ve 4° obsahuje rukopis slovníku asi 54.000 slov a 10.000 frasí českých, do polštiny přeložených. Leč právě pro tyto větší rozměry setkalo se vydání tohoto díla s překážkami nepředvídanými. Od roku 1893 nabízel spisovatel rukopis svůj za skrovný honorář neméně než osmnácti nakladatelům v Čechách, na Moravě, ve Vídni a v Lipsku, ale bohužel marně. Jediný nakladatel byl ochoten vydati slovník, kdyby dostal 1000 zl. subvence a rukopis zdarma. Prof. Hora předložil tedy roku 1894 krakovské Akademii Umiejętności ukázku z rukopisu se žádostí o subvenci; dostalo se mu sice lichotivého uznání, že jest jeho „praca skrzętna, niestrudzona i pożyteczna“, ale subvence na vydání jemu neposkytnuta, poněvadž toho stanovy nedovolují. Česká Akademie

cís. Františka Josefa, jíž byl spisovatel předložil podobnou žádost s ukázkou z rukopisu, přiřkla mu 500 zl. odměny, z čehož mu polovina vyplacena hned a druhou polovinu by dostal, až bude pro slovník nalezen nakladatel. Dvě největší knihkupecké firmy polské, Th. Paprocki i sp. ve Varšavě a Gubrynowicz i Schmidt ve Lvově ochotně se spisovateli nabídly, že se přičiní, aby slovník českopolský došel co možná největšího odbytu v obecenstvu polském. U nás by za nynějších poměrů dílo to, mající sloužiti potřebám praktickým, nenašlo pozornosti kruhův intelligentních; tážeme se tedy: bylo by skutečně naprosto nemožno vydati p o s e š i t e c h slovník tak potřebný?

*

Martin Luba. Drama o 4 dějstvích. Napsal SEWER (MACIEJOWSKI). Přeložil A d o l f Č e r n ý. (Repertoir českých divadel LIII.)

Drama řeší konflikt z nejzajímavějších: rozpor mezi otcem a synem. Nepojímá ho však toliko z rozdílu věkového, jako spor práv, předsudků, zkušeností stáří s požadavky, odstřelky, snahami mládí, nýbrž líčí jím zároveň srážku dvou zcela různých duševních světů, dvou vzdělanostních vrstev.

Otec sedlák pracuje v potu tváří, lopotí se, těžce shrabuje svůj majetek. Tvrdý k sobě, je tvrdým i k bližnímu. Má svůj světový názor, úzký, jednostranný, úporný jako život, jejž vede. „Nejen dobytče, také člověk musí pracovat na člověka.“ Tu zásadu i ve skutečnosti pevně provádí. Skoro celá ves je mu tím dobytčetem, které se musí naň dříti. Zachytil kdysi pravý okamžik. Do vsi přijechaly hlad a nouze. Co dříve jiní pili, lenošili, Luba plahočil se a shromažďoval. Má teď zásoby — otevře je, pomůže. Přirozeno, že vyhradil si podmínky; ale nejsou pouze výhodné, v blízké budoucnosti ukáží se krutými. Když časy se zlepšily, a starý Luba žádá své netoliko se značným úrokem, ale s úroky z úroků, rozbreskne se sousedům, jakým že jim byl Martin dobrodincem. Úrodu z polí do jeho stodol svážejí, pro něho ořou, sejí a žnou, ba půdu kus po kuse jim rve. Marně ho uprošují, marně se s ním soudí. Lubovy peníze upraví si cestu i k slepé spravedlnosti.

Do těch poměrů vrátí se najednou syn jeho Jan. V mládí do světa utekl, matky nepoznav a otcem nucen do stavu, pro nějž nebyl. Studia ho vábila, pluh odpuzoval. V cizotě na vlastní pěst protloukl se až na vysoké školy, kde dokončuje práva. Tvrdá lebka, neoblomná povaha jako otec; ale v jiném prostředí vyrostl, jinými se napojil myšlénkami. Je zrovna v nejkrasším, prvním rozmachu mladistvých ideálů. Hoří pro dobro a právo. Ve vsi vítají v něm všichni spasitele: jako hocha měli ho tak rádi a on je, nezměnil-li se, k právu jim jistě u otce dopomůže. Jan ani věřiti nechce, jaké žaloby slyší. Sám napřed se přesvědčí! Jde k otci, ač neví, jak ho přijme. Ale ten zvědav, že syn věnoval se právům, hned ochotněji se s ním smiřuje, ač ovšem také krev promluvila v zkornatělém srdci. Hledá v synovi pomocníka proti sudičům a sám ho do svých sporů zasvěcuje. Jan pozná z listin, že chlopi měli bohužel pravdu. Snaží se nejdříve tatíka odvrátiti od křivé cesty, a když nadarmo, potlačí v zápalu pro právo rodinný cit a sebere všechny vědomosti své háji, až obhájí před soudem vyssávané. Starý Luba z moci rozsudku musí vrátiti, co vlastně hromadil — pro něho, své jediné dítě. Nedosti na tom. Pře udělala v městě poplach. Všiml si jí státní návladní, vznesl na Martina Lubu obžalobu z lichvy. Z civilní záležitosti vyklubala se věc trestní. A všechno způsobil syn! Toho hrdý otec nesnese, tím méně, že nepřesvědčen zůstává o svém bezpráví. Tak houževnatě, celým životem ulpěl na svých názorech. Nežli do vězení a rukou synovou tam býti připraven, raději smrt.

Spor práva a křivdy hnán tedy do posledních důsledků „Zabil jsem otce!“ úpí nyní syn probojovav spor, který hned obrátkou v jiném světle se jeví. Kdož dříve pokorně škemrali, dupají si nyní, a již ani práva rozsudkem nabytá jim nestačí. I úrodu z bývalých svých pozemků, jíž nesili, chtějí. Jan poznává za krátko, že ti, pro něž obětoval otce, nejsou z jiného

fládru. Týž úzký obzor, táž sebeckost, ba ještě větší hmotnost smýšlení, poněvadž oproti jeho otci schází jim síla povahy. Jediná bytost, u níž nalézá porozumění, je ta, od níž povinnost káže mu prchati, jeho mladá macecha. Hrozná chvíle katastrofy srazila je k sobě, ty dvě snivé, horoucí duše, jako blesk projelo jimi vědomí sourodosti, ale táž chvíle, totéž poznání je rozlučuje na věky. Jich rozchod krystalisuje teprve do čista mravní ideu celku: nejdražší s největším sebezapřením obětovati právu a dobru.

Jak viděti, je drama poněkud thematické. Ale tu thematičnost odnáší si hlavně jen postava Jana Luby. Ostatní jsou jako ze skutečna vyříznuty. Kdo jen trochu zná Halič, neupře životnosti tém Gofronům, Mašlankům, Kubům, Zoškám, Kateřinám a Sobocinám. Autor pracoval vůbec s bohatým detailem realistickým a vystihl typy skutečně lidové. Platí především o hlavní postavě kusu, Martinu Lubovi. Toť charakter z jednoho kvádru tesaný a ve všem všudy pravdivý. Bledou folií je proti němu syn Jan. Jsa motorem celého děje, stává se spíše schematem spisovatelových myšlének a úmyslů, než aby vyhranil se v osobu zcela životnou. Za to líbí se mi opět Eva v své něžné ženskosti a dobrotě. Ta měkká trpnost, v níž autor ponechává ji skoro až do konce hry, je právě vším, čím prosnívá své živořivé dni taková bytost, do cizí půdy zasazená. V luštění svého thematu není Sewer vždy mathematicky nevývratným. Leckterý tah vzbouzí pochybnost, leckterý obrat neobstojí proti námitkám, neujdou jim zcela ni návěty, z nichž vyvozuje základní rozpor svého dramatu. Ale třeba pohyboval se mnohdy ve vývodech na samém ostří pravdivosti, způsob, jímž buduje své drama, kypí vervou, výplň té thematické příze má většinou barvy teplého života. Techniku dramatickou ovládá spisovatel, jak již dlouho jsme při hrách jinoslovanských neviděli. Výjevy plynně se mu rozvíjejí a živě, zvláštní smysl se jeví pro účin velkých scén. Je to sice technika spíše staršího genru (i samomluvy ještě podrženy), ale ani samostatných rysů ani náběhů k novému, modernímu jí nechybí. V prvním jednání příliš rozpředen motiv vítání, ač spisovatel vždy nové barvy naň a pestřejší nanáší, tak že přes tuto jinak důvodnou námitku právě toto dějství náleží k nejživotnějším a lidový kolorit v něm vystupuje nejrázovitěji. Poněkud zdržován je spád děje; škrty v posledním výjevu hry odpomohly by úplně. Řeč dramatu jest osobitá, jadrná; český překlad vystihuje cele její ráz. Úhrnem: v „Martinu Lubovi“ seznali jsme ušlechtilou hru lidovou, psanou nadaným, obratným pérem, v níž je mnoho dobře pozorovaného.

Novinka vypravena byla Národním divadlem co nejpečlivěji. Režie páně Seifertova nesla patrné známky bedlivého studia národopisného; svršky i vnitřky, jež vystavil, překvapují polským svérázem. Z výkonných umělců vynikl nad jiné p. Šmaha; Martin Luba je novým, vzácným obohacením jeho charakteristických hlav selských. Pan Želenský nedorostl ještě na úlohu Jana, ale zajímalo stopovati v ní pokrok toho snaživého herce. Drama v zásobě má celou řadu episod. Náš činoherní soubor dobře je na takovou lupenkovou práci charakteristiky zařízen, a stačí prostě vyjmenovati zaměstnané umělce: sl. Volfovu, pí. Hübnerovou (výbornou Zošku), Kvapilovou (poetickou Evu), Danzerovou, Pštrossovou, pp. Šedláčka, Mošnu, Kafku a ze Steinsberků. —r—

*

Vydána byla právě překrásná reprodukce Lisiewiczowa obrazu „*Zgon-wieszcza*“, představujícího Mickiewicze na smrtelném loži, kterak se mu zjevují postavy z jeho básní, z Pana Tadeusze, Konrada Wallenroda, Dziadů, Ballad atd. Ctitelé Mickiewiczovi mají příležitost pořídit si za laciný peníz (5 zl.) krásnou tu apotheosu nesmrtelného věštce. Doporučujeme obraz tím spíše, že jest výtěžek z jeho prodeje určen na založení fondu Mickiewiczova k účelům vědeckým a literárním. (Dotazy zodpoví ochotně red. t. l)

ADOLF ČERNÝ

Z nové poesie polské.

Kazimierz Przerwa Tetmajer.

Kazimierz Przerwa Tetmajer.

Vzkříšený.

Šel snivý klid a zadumání
v stříbrné luny melodii,
šly v ticho nekonečných plání,
i ozářených dotkly strání
i strží, kde se stíny kryjí.

Kdes ve výši, hor po úbočí
střel měsíc stříbrné své mření —
kol něho závoj mlh se točí,
on teskné, lesknoucí své oči
vbod' v moře dálné, ztichlé v snění.

Svět v noční nachýlil se mdlobě
v snů zadumané, němé tůně —
jen květy v rosných perel zdobě,
a zamyšleny samy v sobě
v dál k hvězdám posílaly vůně.

Kol hrobu v šedé skály skrytu
již bylo pusto, ticho teskné.
I stráže tvrdým spánkem sní tu,
spí každý měkce na svém štítu
a nad ním kopí hrot se leskne.

V tom hrobní deska rázem padla,
a měsíční svit linul bílý
na tvář, jež v hrobě k smrti svadla:
vstal Kristus, ovit v prostěradla,
a nad hrobní se skálu chýlí.

Jak bytosti by odcházely,
jež právě zbudily jej v hrobě,
On na kámen sed', osamělý,
svou hlavu sklonil k řízy bělí
a čelo ukryl v dlaně obě.

Na jeho šíj a rusé vlasy
zář linula se ručejemi,
vřes, na skálu jejž vsily časy,
naň krůpěj setřás' třpytné krásy . . .
On seděl, mlčky hledě k zemi.

Již hvězdy zbledly v nebes pláni,
kraj od východu zaplál skvěle —
On ještě seděl v zadumání — —
A na zem spadly k rose ranní
dvě hořké slzy Spasitele.

U Herculanea.

Blíž k břehu spějí mořské vlny
tak líně, jako mdloby plny,
blankytná voda na pobřeží
v prach roztříští se, rozesněží
a s šumem kaskadami tryská
na šedivých zdí rumoviska.

Červánkem barvíc plachty v moři
v stín ostrovů se slunce noří,
hor na temena padá vdoví
mlh závoj zlatofialový,
a nad zelení vinic vzhůru
tam sopka chrlí dýmu chmuru.

Nad San Angelem mha se schvívá,
jak bílá krajka s nebem splývá,
dál nad skal rozervaných pruhy
obláčků bílých visí stuhy,
a dole, sotva že je zříti,
se domky u stop horských svítí.

A kolem zříceniny ztmělé,
zdi zčernalé a zprách nivělé,
ve vodě černé skály v řadě,
a láva ... pusto ... Na západě
teď slunce, klesajíc vždy níže,
z chmur zaplálo v podobě kříže.

Jak tichý, šírý hrob! Tam v hloubi
se s žitím život nezasnoubí —
jak před věky je uzavřela,
tak v lávě leží mrtvá těla,
jich nikdo odtud nevyruší —
vždyť strach k nim sejít lidské duši!

A srdce v hrudi rozbuší se,
břeh pod nohou když od vln chví se —
vždyť útokem vln s pěny sněhem
snad kostra chví se pod tím břehem
a v ztuhlé hlíně údy svými
se v taktu hýbe se živými.

Zde ticho. Přízraky jen bledé
krok neslyšný v poušť rumu vede;
zde v rumech spřádají svou dumu,
vln mořských naslouchají šumu
a vychylují tváře ptačí
zřít, po hrobech kdo tady kráčí? ...

Smích veselý snad jest jim katem,
zrak jasný děsí je — a s chvatem
se v jámy kryjí, které voda
i v šedých balvanech si hlodá,
a potom skulinou jen slídí,
zda ticho jest — zda není lidí?

Snad ještěrkami ze svých skrýší
ven plíží stínové se tiší,
se rozhlédnou, a na kamení
zas usedají v rumech k snění
a patří v němé moře kdesi ...
Smích šťastných lidí snad je děsí ...

Hallucinace.

Fosforným stříbrem plný měsíc šeří —
po nekonečné, temné mořské pláni
loď zvolna sune se jak v zadřímání,
šíř moře sama, opuštěná měří.

A v lodi měkce — vlny kol se čeří —
v přísvitu luny, hlavu na své dlani,
přimknutá víčka, ústa v usmívání,
sní žena. Plyne loď — a měsíc šeří ...

V tom z temných, tichých hlubin mořské pláně
obludný vodník zdvihá svoje skráně,
sem tělo měděné a slizké točí
a k lodi s nahou lodnicí již plyne,
v ni příšerné své vpíjí skelné oči,
a ona sní — či zří již v světy jiné ...

Zřím jakýs kraj ...

Zřím jakýs kraj kdes v dálce, v dáli, v dáli,
kraj z řídké mlhy, sosen rozšumění,
z polední letních, z časné vesny vření,
z tich smaragdových, v luhy žár kdy pálí,

a z třpytů, jas kdy moře rozopálí,
z májových nocí milostného snění,
a z modrých zvonků polních hlaholení,
z limb dumných šeptu, jež se rozkývaly ...

Zřím závojem jej modrým, s třpytným leskem,
jenž ověšuje mladé, svěží háje
jak pavučina chvějící se jemně.

Toť kraj tvé duše — z toho ona kraje,
mých snění zblankytnělá steskem,
se v paprscích a písních snesla ke mně ...

Kaz. Przerwa-Petmajer

LUDVÍK KUBA

Stopy řecké hudby?

Myšlénky a domněnky o písni a hudbě jihoslovanské.

Nikdo nečekej nic vědeckého. Neboť těžkopádné a nestravitelné není ještě vědecké. K tomu třeba čehos jiného — a toho melografie dosud postrádá. Aspoň melografie, pokud by se chtěla zabývati prastarými pozůstatky umění pěveckého a hudebního. K projednávání takých předmětů nutno míti k ruce naprosto zjištěný material, nevyvratitelná fakta, porážející doklady, způsobilou pro analysi látku.

Toho však melografie nemá.

Je pravda: zapsané nápěvy značí mnoho. Aspoň dříve musily značiti, a každý musil důvěřovati sběrateli nápěvů, že nedopouštěl se podvodů nebo chyb, a že co předkládá, je pouhá pravda, že vše zapsáno tak, jak to pěvec pěl nebo hudec hrál.

Jindy ukážu, že ten způsob vedl k chybnému názoru, k nepravdivé představě o pravé, živoucí písni a hudbě lidu vůbec. Teď však jen připomínám, že nyní, kdy nám stojí k službám zvukopis, fonograf, je sousedský ráz melografie naprosto bezdůvodný a že tedy nikdo není dnes povinen věřiti „dobrému člověku", že píseň tak se pěla, jak on ji zapsal.

I můj dnešní článek patří do té epochy dobráctví, kdy více se dalo na „poctivé" slovo nežli na jasný důkaz — neboť pokud vím, nenastal dosud v melografii žádný radikální obrat, žádná revoluce následkem vynálezu Edisonova. A přece se mohlo zdáti, že zrovna pro melografy, sběratele zpěvů a hudby lidu, genialní muž vynález svůj učinil! Nepochopitelno!

Pisatel řádků těchto je pronesenou výtkou stižen více než kdo jiný, neboť po léta zabýval se melografií na způsob, jejž sám odsuzuje, a nového prostředku neužil. Ale kdo jeho osobní poměry znají, vědí, že u něho na exkurse fonografické prostředků nebylo: ani vlastních ani cizích.

Má tedy každý na vůli, zaujmouti vůči věcem, které budu o jihoslovanském umění hudebním vyprávěti, stanovisko, jaké mu libo — a třebas uznávám, že nemám práva na hodnověrnost, budu vyprávěti jako naschvál právě věci, jež pro důvěru čtenářovu budou obtěžkávací zkouškou.

Jihoslované totiž dle mé osobní domněnky ve svém nynějším způsobu, jakým zpěv a hudbu v lidu pěstují, zachovali stopy starořecké hudby.

Zejména zpěv a hudba skupiny západobalkánské: jižního Chorvatska, Hercegoviny, Bosny, Starého Srbska, Černé Hory a Dalmacie, dýchají takým pravěkem hudebním, že s úžasem naslouchámе zvukům tajemným, neznámým, nepochopitelným. Při poslechu prvém jsme ovšem chladnými zatvrzelci. Vše, co neladí do posledního tónu s hudbou naší a jejími zásadami, je nám „chybou", kterou můžeme přičísti na vrub náhody, pokládati za vinu nezpůsobilého zpěváka. Ale co máme činiti, když na území několika set mil shledáváme se neustále s tím, co jsme na počátku měli za nahodilou „chybu", když ty „chyby" se nám zjevují všady s neuprosnou p r a v i d e l n o s t í, když mají pevný, utkvělý tvar, když se nám představují jako veliká mohutná tradice, neotřesená útokem hudby nové, jež tam všady po městech místa sobě dobyla a jen na ves nemůže? Co si máme mysliti, když slyšíme pravý, venkovský, jihoslovanský lid, ty nadané a bystré bytosti, pěti zvláštním, velice obtížným způsobem, ač by jim hračkou bylo zpívati to, co z měst k nim zaléhá, co denně sice slyší, ale čeho se téměř štítí?

Co máme tu činiti? Opustiti omezené stanovisko školské nauky a panující „chybu" nazvati pravidlem a mohutné tradici, na níž lid tak dojímavě lpí, pokloniti se jako zvláštnímu, odůvodněnému, svéráznému kultu.

A z tajemné jeho tváře chci dnes vyčísti několik rysů, a to těch, jež zdají se pocházeti od řeckého dláta. Je pravda, že Jihoslované přišli na Balkán ve století VII., tedy kdy řecká kultura byla již zcela utonulá ve vlnách kultury římské, a kdy tato již sama byla v posledním tažení. A je dále pravda, že naopak zjevy, o nichž chci se zmíniti, ukazují na dobu dávno před Kristem. Avšak v době, kdy nebylo tisku a telegrafu a železnic, bylo vše pomalejší a za to trvalejší, a jestli za našich časů u nás přichází do mody, co v Paříži již z mody vyšlo, dálo se tenkráte prostupování vrstev a národů vymoženostmi novými na poli kulturním tím volněji. A kdyby vůbec nebyli přišli Slované do přímého styku s Řeky a Římany, je tu možnost, že od Illyrů zdědili to, co dnes jako lehký dech klasické hudby se nás dotýká a co se u balkánských Slovanů tak podivuhodně až po naše časy zachovalo. A Illyři zajisté nebyli prosti klasického vlivu.

Vyčtu řadou body, ve kterých se mi zdá dotýkati se hudební kultus Jihoslovanů se starořeckou hudbou, na kolik je nám známa.

Na prvém místě nápadným je zjev jihoslovanského g u s l a r a.

Gusle jsou dosud nejoblíbenějším a nejrozšířenějším nástrojem hudebním po celém Jihoslovanstvu, a „pjevati uz gusle" je dosud nejmilejší zábavou pro výkonné živly a největším požitkem pro posluchače. Nástroj všude visí, v domácnostech i v hospodách, a svobodno je každému sejmouti jej a spustiti. Guslarství není zvláštním stavem. Skoro každý z mládí učí se tomuto umění,

a je věcí talentu, vyloupne-li se z hocha výborný guslar, či prostřední, či nalezne-li mladík posléze hrozny viseti příliš vysoko.

Pravý guslar je týž typ, jímž byli pěvci starořečtí. Až do pátého století před Kristem byl každý z nich třemi osobami v osobě jediné: básníkem, skladatelem a interpretem zároveň (protagonista)! A tak je tomu i u Jihoslovanů. Z mládí učí se každý sice zpěvům starých guslarů, ale pak pěje samostatně, skládá samostatně a doprovází samostatně.

Músiké značilo u Řeků trojí toto umění dohromady — a rovněž u Jihoslovanů slovo pjevati značí básniti a složené verše v hudebním rouše reprodukovati. Proto vídáme prostý lid, pokud se naučil čísti, že čta verše, zpívá je. A zase naopak, když jsem od někoho slyšel povědíti pěknou sentenci veršovanou a žádal, aby to „zazpíval", nechápal, co tím chci říci, neboť dle svého mínění to už udělal. Oni nedovedou dobře rozlišovati recitaci od hudebního provedení, obé jest jim pojmem jediným. Mnoho mne to muky stálo, nežli jsem přišel na způsob, jímž jsem jim přání své učinil pochopitelným, chtěje slyšeti nápěv. Řekl jsem: „Glasom meni pjevaj!" Co nám je dvojím a trojím uměním, jest jim uměním jedním, jako Řekům.

O Řecích stejně jako o guslarech vládla tradice, že recitují. Ale u obou to není pravda. Již rozměr (metrum) veršů je tvrzení tomu na odpor. Dokázalo se, že u Řeků nejoblíbenějším byl takt, jemuž my nyní říkáme třípůlový — a týž takt vládne při zpěvech guslarských, neboť proslulý jihoslovanský verš desetislabičný (pětistopý) má metrum, které tentýž takt ($^3/_2$) zcela dobře připouští:

Charakteristikou řeckého zpěvu byla zásada: kolik slabik, tolik not. Témuž pravidlu bez výjimky podrobuje se zpěv guslarský.

Tato vlastnost má příčinu v tom, že u Řeků stejně jako u guslarů stojí v prvé řadě slovo, jeho smysl. Jen tak může býti slovo zcela zřetelným. Spojováním více tónů na jednu slabiku by se srozumitelnosti ublížilo. Posluchači, stojící kolem guslara, nenajdou v pozornosti a v zájmu, s jakým sledují zhudebnělé vyprávění guslarovo, asi nikde sobě rovných. Na tvářích lze jim vyčísti obsah vypravování, a co chvíli vydere se jim vzdech či bezděčné potakání, nebo vyskočí někomu libovolně výraz radosti či dokonce nějaká případná „glosa". Pro ně je vše zároveň pravdou.

Zdánlivě monotonní nápěv posluchačstvu tuzemskému ani nepřekáží ani ho neodpuzuje. Tomu není tak u „Evropejce", jenž

se k podobné produkci náhodou dostavil. A to z jednoduché příčiny, že je vychován v době, kdy hudební umění samostatně se pěstuje, kdy není ve zvyku naslouchati slovům, nýbrž jen tónům, kdy na slovo se nereflektuje a kdy je zvykem v divadlech a koncertech čísti libretta, proto že nikdo se neosměluje ani žádati srozumitelný zpěv. Zde se nám však před oči staví onen pradávný stav „musického" umění, kde poesie a hudba byly bílkem a žloutkem jednoho vejce, z něhož ku podivu časem vyklovala se kuřata dvě. Jako když buňka roste, až se pojednou rozpůlí a zrodí organismy dva. Poměry u nás vyvinuly se tak, že — kdežto hudba byla dříve podřízenějšího významu, děje se tak oplátkou v našem umění slovům. Poměry naprosto převrácené, a my jsme jejich odchovanci. Na jihu je však dosud poměr původní, poměr nám tedy cizí, s nímž i při dobré vůli máme potíž. Musíme teprve přivykati myšlénce, že melodie guslarovy nemají za účel „uchvacovati", nýbrž jen dodati vypravování rázu slavnostního, vznešeného. Naše hudba naopak poesii přerostla — a kritika horlivě volá při naší operní produkci po reakci, po opětném povznešení slova a jeho výrazu, jež ve svém manželství s hudbou vězí „pod pantoflem".

U guslara nalézáme původní, přirozený stav. Výraz slova je předmětem jeho největší píle a úsilí. Během času vyvinul se dokonce zvláštní, výstředně pathetický způsob deklamace, při němž je zajímavo, že ve všech zemích je stejný, a rozdíl jenom je ten, že tu onde způsob onen více nebo méně přiléhá k individualitě pěvcově, že ten onen guslar dovede onu tradici více či méně skutečným citem a duševním vzrušením prodchnouti. Následkem toho nalézáme krajnosti: jeden guslar je nám směšný a druhý nás pronikne a uchvátí.

A nejen deklamací podporují guslaři výraz slova, nýbrž i — tváří. I tu nalézáme podivuhodně zachovanou avšak vládnoucí tradici: všichni, jeden jako druhý, před početím zpěvu prodlouží tvář, svraští čelo, stisknou chřípí nosu a naberou na se výraz hlubokého bolu. Poněvadž pak tato forma tváře se po celou píseň tak pevně a utkvěle zachovává (bez ohledu na to, zda se ve přítomné chvíli v písni něco veselého nebo vážného opěvuje), dělá líce guslarovo vždy dojem masky, a to tragické, řecké masky divadelní. Domnívám se tedy, že i tu jest nám co činiti s památkou řeckou, a to s příkladem, vzatým z řeckého divadla, při němž herci užívali masek. Jeden výraz její provázel všecka slova řeckého herce. Prostý lid, jenž nemohl si masky opatřiti, navykl si — dle mého domnění — vypomáhati si vlastním obličejem. Tak se snad stalo, že guslar doprovází výkon svůj jedním a týmž výrazem obličeje, a to výrazem namáhavě nabytým a napjatě udržovaným.

Zpěv při guslích je jednohlasý jako u vyprávěcích pěvců řeckých, průvod guslí však je svobodný, jako byl u řecké kithary.

Výkon celý je tedy dvouhlasý, nikoliv unisonní, a to se rovněž srovnává s tím, co o řecké hudbě víme.

Samostatné hry na gusle není, jako nebylo samostatné hry na kitharu.

Tím vyčerpali jsme guslara.

Hudební výtvory lidu jihoslovanského však vyznačují se dominantním závěrem, neobyčejně častým, přímo typickým, jenž byl též charakteristikou hudby starořecké.

Kdežto teprv Pythagoras (569—470) objevil oktavu, doplniv kitharu osmou strunou, u Jihoslovanů nikde nenalézáme — kromě cizích, očividně naplavených nápěvů — rozsah jedné celé oktavy! Z veliké části spokojují se zpěvy rozsahem kvinty nebo pouhým tetrachordem (zpěvy guslarovy jsou vesměs jen posléze jmenovaného rozměru) nebo dokonce i dvěma tóny.

Lyra řecká zachovala se nejen dle jména („lirica", hudebník = „liričar") ale i ve skutečnosti: tři struny.

Kithara nezachovala se sice dle jména, za to však pod tureckým názvem kobza.

Dechové nástroje jazýčkové tvoří se dosud jen ze třtiny jako za časů starých Řeků, a již malí chlapci mají v tom neobyčejnou zručnost. Strhnou se střechy stéblo rákosu a v okamžiku mají své „dyple", dvojitou to píšťalu jazýčkovou.

Tolik v krátkosti o zjevech, které ukazovati se zdají, že lidová hudba jihoslovanská může více poučiti nás o tom, jak asi hudba starořecká opravdu vypadala, nežli její popis. Kdo zná tuhý konservatism lidu, komu je známo, že mohamedánství bylo lidu v konservatismu tom ještě nápomocno, protože nikomu nic nevnucuje ani od něho nevynucuje, tomu nebude se zdáti nemožnou věcí, že se v písni jihoslovanské nalézá snad ještě mnohem více elementů hudby klasické, a jest jen třeba, aby přišel nějaký hudební Schliemann, prvky dobře vyhledal, vybral a sestavil. Vzdálená doba zde nic neznačí. Je sice píseň lidu to nejpohyblivější, co jen si lze mysliti, ale proto mohou zákony a zásady její býti z cementu, vždyť kotví v nitru toho železného lidu.

A konečně — jak jindy ukážu — zachovaly se u lidu zpěvy, jež mají daleko do vyvinuté hudby řecké, jež představují nám skutečný pravěk hudební. A mohlo-li se zachovati to, co ještě dříve bylo, proč ne to, co přišlo teprve později?

J. BAUDOUIN DE COURTENAY

Slováci a koruna sv. Štěpána.

(Pokračování.)

II.

Minula krvavá léta 1848 a 1849, kteráž, jak přirozeno, nemohla přispěti ku zlepšení poměru maďarsko-slovenského. Vzájemná nechuť a nenávist nejen že neslábla, ale spíše čím dál více rostla. Slováci viděli, že jsou v každém ohledu odstrkováni a že se jimi pohrdá, u Maďarů pak k odvěčné pohrdě přistoupila hořká vzpomínka válečného pokoření r. 1849 a žádost pomsty za to, že Slováci pomáhali tenkrát jejich nepřátelům k tomu pokoření.

A přece Slováci znova vystupují s olivovou ratolestí, navrhujíce jediný možný východ z politování hodného stavu, navrhujíce modus vivendi, založený na zásadách spravedlnosti a neskracující v ničem národnosti maďarské.

Národní shromáždění slovenské ve dnech 6. a 7. června 1861 schválilo memorandum, jež by mohlo posloužiti za podklad k urovnání národních sporů netoliko v Uhrách, ale i v mnohých jiných zemích a říších. Myslíme, že nebude bez zajímavosti, znova je zde připomenouti u výtahu:

„Memorandum národa slovenského k vysokému snemu krajiny uhorskej, obsahujúce žiadosti národa slovenského, cieľom spravodlivého prevedenia a zákonom krajinským zabezpečenia rovnoprávnosti národnej v Uhrách, kroz národnie slovenské shromaždenie v Turč. Sv. Martine dňa 6. a 7. Junia r. 1861 vyslovené“ uznává celistvost Uher, jež nazývá společnou matkou všech národův uherských, i táže se, jaký že bude její, společné všech matky, osud nyní, „keď duchom času hýbajúca otázka národnosti v nej na rozlúštenie svoje čaká?“ „Přejeme si,“ praví dále memorandum, „aby otázka tá nestala sa nezhojitelnou ranou spoločnej matky našej, ale aby stala sa jej neprebitným štítom, strely nepriatelské odrážajúcim. Povedomie naše hovorí nám, že my Slováci práve tak národom sme, jako Maďari, alebo ktorýkoľvek národ druhý vlasti tejto; z čoho ... nasleduje to, že jako národ menej práva mať nemôžeme, ako ho má ktorýkoľvek národ druhý spoločnej vlasti našej. A predca“ — žaluje memorandum — „keď na stav zákonitý z roku 1848 pozornosť našu obrátime, najdeme to: že nie len dávniejšie snemy naše od roku 1791, 1792, 1805 — ale i pozdejšie zákony, najme od roku 1832—36 až po 1848, jedine národ maďarský jako národ uznávajú, jedine o reči maďarskej ako národnej a vlástenskej hovoria, jedine o zveľadenie národa maďarského a reči maďarskej sa starajú — o nás žiadnej nerobiac zmienky, jakoby nás, ktorí sme predca najstarší dědičovia spoločnej vlasti tejto, vo vlasti našej ani nebolo ...“

I žádá memorandum:

I. Aby osobnosť národa slovenského a vlastenskosť reči slovenskej zákonom positívnym a inauguralnými diplomami uznaná ... bola ...

II. Potreba je osobnosť našu národniu uznať v priestore tom, ktorý ona jako súvislá nepretržená massa skutočne zaujíma, pod menom horňo-uhorského slovenského Okolia, so zaokrúhlením stolíc podľa národnosti... Slovenské čiastky stolíc — prešporskej, nitránskej, tekovskej, hontianskej, novohradskej, gemerskej, torňanskej, abaujvárskej a zemplínskej — národopisnou čiarou označené môžu sa bez významných ťažkostí, alebo jako nové župy usporiadať, alebo, kde to nemožno, súsedným slovenským stolicám privtelit. Utvorenie spôsobem horespomenutým jednoho horno-uhorského slovenského Okolia v dosavadňom politickom podelení Uhorska žiadnej nerobiloby promeny, len tú: že na miesto mrtvých hraníc, na ktorých dosiaľ 4 distrikty vlasti našej spočívaly, nastúpily by medze živé, nie ľubovoľou ľudskou, ale rečou a národnosťou a tak vôľou božou a prírodou samou nezrušitelne určené...

III. Jestliže rovnosť je ona miera, ktorou sloboda a právo millionov občanov v živote občianskom skutočnými sa stávajú, a všetkých údov obce v jeden harmonický celok, v jednu slobodnú obec spojujú; tým väčšia potreba je, v jednej vlasti, ktorá harmonickým celkom národov v nej žijúcich byť má, práva národnie a práva reči mierou touto rozmierať.

Podľa zásady tejto žiadame, aby v Okolí národ náš sosobňujúcom:

1. Jedine a výlučne reč slovenská bola žlebom tým, ktorým tok života verejného, občianského, cirkevnieho a školského prúdiť sa ma... Žiadame teda: aby vzhľadom na nás Slovákov, pri nastávajúcom zriadení krajiny a stolíc, v Okolí slovenskom jeden odvolávací súd, tak tiež aspoň jeden smenkový súd, pri ktorých by úradnia reč slovenská bola, utvorený bol; aby pri najvyššom súde krajinskom, tak tiež i pri najvyšších správnych dikasteriách krajinských mužovia obecnou mienkou slovenskou za národovcov slovenských uznaní, nasledovne i v reči slovenskej dokonále zbehlí, v pomeru počtu obyvateľstva jako referenti s potrebným osobníctvom postaveni boli, ktorí by tam nie len úradné práce konali, ale spolu v čas potreby i záujmy slovenského národa zastávali.

To samé platí pri ustanovení kommissie k vedeniu záležitosti školských.

2. ... My Slováci... hotoví sme na slušné medze obmedzení diplomatičnosť reči maďarskej vo vlasti našej uznať, nie ale preto, jako by sme snáď skrze to naduprávnenosť národnosti a reči maďarskej nad národnosťou a rečou našou uznávali..., ale preto, aby sme bratom našim Maďarom neodtajitelný dôkaz podali toho, že k vôli svornosti národov uhorských my i v najsvätejších, Bohom daných a s nami srodených právach našich samých sebä naskoľko to bez hrubej samovraždy možno je, zaprieť hotoví sme.

3. Podľa zásady vyše spomenutej žiadame a žiadať musíme: aby snemové articule tie, ktoré sa s rovnoprávnosťou a slobodou národov nesrovnávajú, menovite art. 16 : 1791, 7 : 1792, 4 : 1805, 3 : 1836, 6 : 1840, 2 : 1844, 5. § 3 : 1848 a 16. lit. e 1848 zákonom positívnym vyzdvižené boly...

4. Žiadame ďalej na sneme sámom shotovenú osnovu zákonov reči našej hodnovernú.

5. Aby nám k náležitému politickému a právnemu vychovávaniu a vzdelávaniu slovenskej mládeže, v príhodnom meste slovenskom, akademia právnická, a mimo toho kathedra reči a literatury slovenskej na universite peštianskej na útraty krajinské založené boly...

Tak tiež aby ústavy naše literárne z krajinských dôchodkov pomerne podporované boly.

6. Aby literárne i mravno-vzdelavatelné národnie spolky, právom slobodnej associacie zakladať, a k cieľom tým potrebné príspevky sbierať nám vždy dovolené bolo.

7. Obciam slovenským v živle inonárodňom jako i obciam inonárodním v stoliciach slovenských ... náleží právo to: v obvode občianskeho života svojho reč svoju vlastnú užívať, a národnosť svoju slobodne pestovať a vzdelávať ... My reč našu nikomu nenatískame; len to žiadame, aby reč naša z jej prirodzeného práva vytiskovaná nebola.

8. Žiadame, aby pri očekávanom reorganisovaní tabule velmožov ... i záujmy národnosti, a menovite našej slovenskej národnosti do ohľadu vzaté a pomerne zastúpené boly.

IV. Konečne osvedčujeme, že záujmy národa slovenského ohľadom slobody občianskej sú tie samé, sú jednostajné so záujmami všetkých uhorských, z ohľadu slobody národnej ale so záujmami všetkých doteraz zákonami utlačených národov, menovite: Rusinov, Rumunov, Srbov a Chorvatov; takže v priestore tom, ktorý národ slovenský obýva, úplne to isté žiada pro sebä (ohľadom totiž národnosti a slobody), čo bratia Maďari skutočne už majú, a zato aj jeden za všetkých a všetci za jednoho dobre stáť a bojovať chce ... Heslo naše je: jedna, slobodná, konštitucionálna vlasť, a v nej sloboda, rovnosť i braterstvo národov!

Toť asi obsah a nejhlavnější zásady a požadavky memoranda.

Požadavky Slováků a zásady, vyslovené v memorandu, lze shrnouti ve čtyři body: 1. Uznání a zabezpečení ústavní cestou osobitosti národa slovenského a „vlasteneckosti“ řeči slovenské; 2. zaokrouhlení okresů (stolic) podle národností; 3. vymezení práv jazyka národního dle zásady rovnosti mezi národy uherskými; 4. osvědčení solidarity národní mezi Slováky, Rusíny, Rumuny, Srby a Chorvaty. V celém memorandu není jediného výroku, s nímž by nemohl souhlasiti člověk, opírající politiku mezinárodní a mezipleminnou o rozum a spravedlnost. Ba ono dokonce i uznává jazyk maďarský za společnou diplomatickou řeč v Uhrách, čímž dává Maďarům privilegované postavení, žádajíc pouze rovnoprávnosti v přesně vymezených hranicích okresů, obydlených skoro výlučně Slováky. Již samo vyzvání k slavnostnímu shromáždění v Turčanském Sv. Martině, vydané ze shromáždění svatomartinských měšťanů dne 9. května 1861, znělo velice mírovolně a snášelivě. Byli v něm zváni všichni národovci slovenští v Uhrách na den 6. června 1861 „ku porade a usporiadaniu žiadostí Slovákov na základe svornosti všetkých národností v Uhorsku a na základe jednoty celého Uhorska.“

Resoluce shromáždění svatomartinského ze dne 6. a 7. června, navržené Daxnerem a sformulované v memorandu, měly býti předloženy pešťskému sněmu. Deputaci přijal vůdce opposice Koloman Tisza jako místopředseda poslanecké sněmovny — přijal ji hrubě a pohrdlivě; mezi jiným se přímo vyslovil, že Slováci neexistují.

Sám parlament, řídě se patrně maďarským příslovím „Kása nem étel, Tót nem ember“ (kaše není potrava, Slovák není člověk), přešel přes memorandum k dennímu pořádku.

Současně k zdánlivému ospravedlnění toho brutálního a vyzývavého jednání nařízeno z Pešti úřadům ve slovácích okresích, aby terorisovaly lid a vynucovaly na obcích protesty proti shromáždění svatomartinskému. Úřadům nebylo těžko učiniti zadost tomu nařízení, neboť, jak správně praví Svetozár Hurban Vajanský v knížce „Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesa“ (Turč. Sv. Martin 1897, s. 67), „kto má v rukách organisovanú politickú moc, nasbiera dosť protestov, aby slnko v lete nesvietilo a v zime aby sňah nepadal.“

Ony vynucené protesty by samy nebyly mnoho uškodily, kdyby celé politické položení neznemožňovalo uskutečnění programu Memoranda, podnes životného a aktualného. Ale za to na onom velkém shromáždění svatomartinském zrodila se Matice Slovenská, instituce neobyčejného významu, jejíž uskutečnění vděčili Slováci vřelému účastenství v politickém ruchu biskupa báňskobystřického, nezapomenutelného Štěpána Moysesa.

Zvěděv o nezdaru, jenž potkal deputaci shromáždění ze dne 6. a 7. června 1861 v Pešti, umínil si jíti dále, až k trůnu. Zorganisovav novou deputaci postavil se jí v čelo a vydal se s ní do Vídně, kde si vymohl slyšení u císaře 12. prosince 1861. Promluvil ve jménu národa slovenského s veškerou důstojností i dostal od panovníka přiznivou odpověď. Vzájemné porozumění usnadnila vlastní slova reskriptu královského ze dne 21. července 1861, jimiž odpovědělo bylo na adressu sněmovní: „Co se týče pozůstalých částí ústavy z r. 1848, jest sněmu známo, že ony zákony, neshodujíce se v mnoha bodech s jasným ustanovením pragmatické sankce, nemohou nikterak obstáti se stanoviska právního a že netoliko porušují práva jiných našich zemí, ale i křivdí značné části národův, žijících pod korunou uherskou, v jejich zájmech národních a tím nevyhovují místním poměrům národním v zemi Uherské.“ A dále: „I máme za potřebno vyzvati sněm, aby buď na základě našich královských předloh nebo po návrzích poslanců rokoval o takovém zákoně, jenž by v sobě obsahoval jasně a zřetelně vyslovená práva nemaďarských obyvatelů našeho království Uherského, jak co do rozvoje jazyka a národnosti, tak co do jejich poměru k veřejné správě.“

Vycházeje od těchto slov císařových podotkl biskup Moyses, že netoliko se nestalo dle těch slov, ale že naopak uherská vláda chce do nemaďarských škol obecných zavésti vyučovací jazyk maďarský, jejž zavedla již ve všech katolických gymnasiích.

Slováci že očekávají již pomoci jedině od trůnu, i prosí deputace, aby na základě slov panovníkových národní práva nejvěrnějšího národa slovenského byla podrobně stanovena a trvale zabezpečena příslušnými institucemi.

Ku konci své promluvy podal Moyses králi písemnou prosbu Slovákův s připojeným memorandem a vlastním dodatkem. Prosba obsahuje 4 punkty: 1. Utvoření provincie (okolia) ze stolice prešpurské, nitranské, těkovské, trenčanské, hontské, zvolenské, turčanské, oravské, liptovské, novohradské, gemerské, spišské, šaryšské, abaujské a tornánské; 2. tento distrikt budiž integrálnou částí Uher; 3. panujícím jazykem v něm při poradách i správě budiž (s malými výjimkami) slovenština; 4. školy své budou si říditi Slováci ve shodě s platnými předpisy.

Ve svém dodatku, jenž má velikou důležitost historickou i politickou, ukazuje Moyses především na nezvratnou historickou pravdu, že zakladatel království Uherského, sv. Štěpán, nezbudoval ho na některé zvláštní národnosti, ale na křesťanském náboženství a zákonech, přijatých od národů předkřesťanských. Inkunabule toho království nic nevědí o privilegovaném národě maďarském. Štěpán mluví výslovně o rovnosti všech jazykův. Po přijetí křesťanství žila všecka plemena ve shodě; teprve Josef II. svými snahami germanisačními na úkor úřední dosud latiny vzbudil národní ruch v Uhrách, u Slováků pouze literární, u Maďarů však i státní. Dnes nemaďarští obyvatelé ponechávají Maďarům prvenství, ale žádají práv i pro sebe — kdežto Maďaři, ignorujíce ty spravedlivé požadavky, usilují zejména lidu slovenskému uzavříti cestu k osvětě a chtějí, aby lid slovenský ve stavu mravně i národně neuvědomělém sloužil za materiál a kořist budoucí maďarisaci. Vyličiv potom všecka násilí maďarská, páchaná zejména ve školách, končí Moyses takto:

„Strannictví patrno jest i z toho, že kvalifikované professory, dávno sloužící ale nehlásící se k pramaďarským tendencím, nechávají při malých platech, kdežto problematická individua s kvalifikací nejbídnější honorují nejvyšším platem, hlásí-li se jen k pramaďarství. Nemaďarské obyvatelstvo vystaveno jest všemožnému pronásledování od stoličných úředníkův. Přípisy dostává jen maďarské, proti utiskování a přehmatům úřadů nenachází ochrany ani u stolice aniž u náměstnictva. Jest naschvál vydáno zhloupnutí, neboť mu berou všecky prostředky vzdělavací ... A v Pešti na sněmě ostentativně mlátí prázdné fráze o rovnoprávnosti, aby si zjednali nezasloužené slávy pro svou svobodomyslnost.“

Po těch slovech „ako prirodzený obranca duchovných majetkov národa“ a odvolávaje se na neodcizitelná práva svých diecésanův, na jejich zásluhy, získané jak v míru tak i ve válce před

nepřítelem, odvolávaje se na posledních 25 let zemské historie a „spoliehajúc sa na svätost najvyššieho cisárskeho a královského slova“ prosí Moyses panovníka, „aby ve smyslu nejvyššího reskriptu, řízeného dne 21. července 1861 k uherskému zemskému sněmu, byla národnostní práva věrných nemaďarských národů, jak ve vývoji jazyka a národnosti tak v poměrech správy, určitě a jasně formulována a účinně a trvale zabezpečena.“ A podpisuje: „Vášho cis. kráľ. apoštolského Veličenstva najvernejší poddaný a najponíženejší paplán Štefan Moyses, biskup baňsko bystrický. Viedeň, 5. decembra 1861.“

Odpověď panovníkova zněla: „Těší mě, že vás tu vidím jako tlumočníka smýšlení mého, ve všech těžkých dobách věrného a loyalného národa slovenského z uherské části říše. Vaše stížnosti a prosby vezmu v úvahu a dle možnosti budu k nim míti zřetel. Co se týče záležitostí školských, vzpomenutá zařízení, jakož sami pravíte, stala se proti mé vůli, i zařídím co nejdříve, aby se tomu odpomohlo. I v jiném ohledu dám prosby a žaloby prozkoumati, aby se jim podle možnosti vyhovělo. Opakuji, že mě těšilo, vás vidět.“

Přes tato příznivá slova panovníkova intriky peštské způsobily, že slovácké memorandum i ve Vídni bylo uloženo ad acta. Sklamán a roztrpčen tím nezdarem a mnohými jinými zjevy, vysvětlil to sám Moyses jak se zdá velmi případně: „Vo Viedni je hlavným hýbadlom celej politiky strách. Kto vie tam na patričnom mieste nahnať dostatočnú porciu strachu, ten je pánom.“ [1])

Přece však nezůstala prosincová výprava Slováků do Vídně zcela bez výsledku. Kdyby jí nebylo, jistě by nebyly potvrzeny stanovy „Matice Slovenské“, což se — ač dost pozdě — konečně stalo 21. srpna 1862. Kdyby jí nebylo, nedošlo by k obnovení báňsko-bystřického gymnasia, založeného Moysesem, a očištění jeho od demoralisujícího maďaronství. (Pokračování.)

---

[1]) Svetozár Hurban Vajanský: *Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesa*, str. 61.

K. ŠTĚPÁNEK

K padesátému výročí smrti Bělinského.

(Dokončení.)

Klassický svědek — Turgeněv — praví o něm, že cítil ruskou podstatu jako nikdo jiný. Neuznávaje pseudoklassických a pseudonárodních autorit, vyvraceje je napořád lépe a podstatněji než všichni ostatní, cítil a uměl oceniti i jiným objasniti to, co bylo skutečně samostatného a původního. Nikdo neměl tak bystrý sluch, nikdo necítil živěji harmonii a krásu ruského jazyka. Od dob Bělinského Rusové poznali sami sebe, jeho přičiněním uvěřili ve své poslání, a proto není pro ně dražších jmen nad Puškinovo a Bělinského.

Vnější podmínky životní, jak jsme již pravili, nebyly pro něho příliš příznivé. Vissarion Grigorjevič byl synem lékaře, jenž pocházel z kněžské rodiny, žijící v Bělini. Otec Bělinského dostal odtud své jméno v penzenském semináři. Později navštěvoval petrohradskou lékařskou akademii a od r. 1809 sloužil při baltickém loďstvu. Téhož roku oženil se s dcerou námořního důstojníka v Kronštatě a následujícího roku 30. května 1810 v Sveaborgu narodil se jim první syn Vissarion, jehož kmotrem v zastoupení byl velkokníže Konstantin Pavlovič. Roku 1816 otec Bělinského stal se újezdním lékařem v městě Čembaru penzenské gubernie. Zde strávil Bělinskij své dětství. Lažečnikov, vzpomínaje dětských let Bělinského, praví, že společnost, s níž se stýkal v domě otcově, skládala se většinou z městských a policejních úředníků. Viděl tuto společnost v nedbalkách, slyšel často jejich hovory, točící se výhradně téměř kolem soukromých zájmů, viděl vlastníma očima všecku společenskou lež a životní mrzkost. Duše jeho, do níž od dětství zapadla boží jiskra, musela bouřiti se při těchto řečech a odporných výjevech.

Ovšem že otec jeho, Grigorij Nikiforovič, byl vzdělaný člověk a stál nad svým okolím. Byl prost různých předsudků, netajil svého mínění, jež často zdálo se příkrým. Jmenovitě v náboženském ohledu platil za neznaboha, nechodil do chrámu, až místní obyvatelstvo prohlásilo jej za stoupence Voltairova. Jsa nedůvěřivý a podezřívavý rozešel se s místní společností, a nenalézaje doma porozumění, oddal se pití a nestaral se o rodinu. Došlo to s ním tak daleko, jak vysvítá z dopisů k synovi, že přestal dojížděti k nemocným, obávaje se, že chtějí ho zabiti aneb učiniti mu násilí.

Matka Bělinského byla dobrá žena, ale neměla vzdělání. K tomu byla hašteřivá a podrážděná.

Péče její o děti obmezovala se na to, že je čistě oblékala a sytě krmila. Dle A. N. Pypina poměr rodičů od samého sňatku

nebyl pokojný. Dělily je rozdílné povahy, pojmy, domácí potřeby, na něž otec neměl prostředků; to všecko vedlo k rozporům, pro děti málo poučným. Matka neuměla přemoci svoji podrážděnost, otec buď mlčel nebo odbýval ji žertem, kterému nerozuměla, nebo konečně sám vzplanul, a pak nastávaly scény, že všichni v pravém smyslu slova utíkali z domu. K synu svému Vissarionovi chovala se přímo macešsky, tak že dětství jeho bylo plno trpkosti a bouří právě tak jako pozdější jeho život.

Naučiv se čísti a psáti u učitelky Citrovské, pochytil něco z latiny od svého otce, načež vzdělával se v založeném tehdy čembarském újezdním učilišti. Lažečnikov vydal mu z té doby nejlepší vysvědčení. Ve svých vzpomínkách píše, že čelo jeho bylo velmi pěkně vyvinuto a že v očích jeho zářil rozum dospělého člověka. Pohled jeho byl vážný a při zkoušce odpovídal k otázkám rychle, snadno a s jistotou, jakoby vrhal se na ně po způsobu jestřába, uchvacujícího svoji kořist. Odpovídal z větší části vlastními slovy, přidávaje mnohdy, čeho ani nebylo v učebnici, poněvadž již té doby velmi mnoho čítal. Sám v pozdějších letech přiznal se v jedné ze svých kritik, že již jako žák újezdního učiliště ve dne v noci zabýval se literaturou, přepisuje básně Karamzina, Dmitrijeva, Sumarokova, Děržavina, Cheraskova, Petrova, Bogdanoviče, Krylova a jiných. „Plakal jsem při čtení ‚Chudé Lízy' a ‚Marjiny rošči' i pokládal jsem za svatou svoji povinnost toulati se po polích při matném svitu luny se zachmuřeným obličejem... Příroda obdařila mě velmi citlivým srdcem a učinila mě básníkem, neboť již jako žák újezdního učiliště psal jsem ballady a myslil jsem, že nejsou horší ballad Žukovského a ‚Rajisy' Karamzinovy, která mne zbavila rozumu."

V srpnu r. 1825 Bělinskij vstoupil do penzenského gymnasia a setrval zde půltřetího roku. Jeden z jeho učitelů, M. N. Popov, charakterisuje jej těmito slovy: „Podle let a tehdejších poměrů Bělinskij nebyl mi roven; ale nepamatuji se, že bych v Penze s někým jiným tak otevřeně hovořil o vědě a literatuře jako s ním ... Když jsme chodívali se žáky za město, Bělinskij často obracel se ke mně s otázkami o Goetheovi, Byronovi, Puškinovi, o romantismu a o všem, co rozčilovalo té doby naše mladá srdce". Proto nicméně Bělinskij byl z gymnasia vyloučen, poněvadž „nechodil do školy". Příčinou takové nedbalosti byl ovšem špatný stav gymnasia. Nespokojen jsa gymnasijním vzděláním a gymnasijními pořádky, Bělinskij rozhodl se vstoupiti na universitu. Šlo to ovšem dosti ztuha, neboť otec neměl prostředků, aby mohl vydržovati syna v Moskvě. Ale ohnivý mladík byl ochoten raději tříti bídu, než vzdáti se své myšlénky. Dne 19. září roku 1829 Bělinskij složil přijímací zkoušku, stal se posluchačem moskevské university a záhy byl přijat i na státní útraty.

Bylo mu tehdy 19 let, ale rozum jeho byl již neobyčejně vyvinut. Zkoumavostí jeho rozumu a láskou k literatuře vysvětluje

se též okolnost, že byl špatným studentem: jsa všechen zaujat vášnivou snahou po pravdě, kterou hledal v literatuře, neměl času ani chuti zabývati se předměty gymnasijního a universitního vzdělání. Na universitě poslouchal pouze přednášky Naděždina a Pavlova, kteří seznamovali své posluchače s literaturou a ideami německé filosofie, unášel se divadlem, kde umělci jako Ščepkin a Močalov svoji hrou tlumočili literární plody. Jednolitost povahy Bělinského projevila se již z mládí neobyčejně výrazně: každé rozdvojení práce a mysli odporovalo vnitřní jeho bytosti, mohl žíti pouze jedinému úkolu, a ten jej pohlcoval tak, že jiného neviděl a neslyšel. Ač byl lenivým žákem a studentem, vynikal železnou pracovitostí, jednalo-li se o to, co mu bylo dražším nad vlastní život.

Za studentských let byl horlivým členem studentských kroužků a s M. B. Čisťakovem, později proslulým paedagogem, založil jakousi společnost literárních večerů, při nichž členové čítali vlastní práce. Bělinskij vynikal na nich jako horlivý stoupenec romantismu a nepřítel nevolnictví. Názory ty zrcadlí se též v jeho tragedii, kterou v oněch dobách napsal a která byvši censurou zadržena, způsobila svému autoru mnoho nepříjemností.

V srpnu roku 1832 Bělinskij byl vyloučen z university „pro neschopnost", a tím jeho školní vzdělání bylo ukončeno. Soukromě nepřestával vzdělávati se do konce života. Jakmile opustil universitu, jal se pracovati literárně, překládaje mezi jiným romány Paul de Kocka. V září roku 1834 objevil se v „Molvě" počátek jeho stati „Literaturnyja mečtanija" (Литературныя мечтанія), kterou nazval elegií v próse a jež v podstatě byla skvělým obzorem historického rozvoje literatury ruské. Stať tato, podepsaná pouze konečnými písmenami jména Bělinského, zůstavila mocný dojem a položila základ k jeho literární slávě. Byla psána pod silným vlivem názorů Naděždina, jemuž se též připisovala, kdežto na druhé straně obrážely se v ní zásady kroužku N. V. Stankeviče. Bělinskij byl nejhorlivějším členem tohoto kroužku filosofů idealistů, ale členem úplně samostatným. Sblížil se zde nejvíce s V. P. Botkinem a Kolcovem, jejž vroucně si oblíbil a který na dlouho zůstal pak pod jeho vlivem.

Když v květnu roku 1835 Naděždin odjížděl za hranice, odevzdal redakci „Molvy" a „Teleskopu" Bělinskému a jeho přátelům. Bělinskij vložil do nich celou svoji duši a oba listy nabyly jeho vlivem určité esthetické tvářnosti. V této činnosti pokračoval i po návratu Naděždinově, do samého zákazu obou časopisů pro otištění pověstných „filosofických listů" P. J. Čaadajeva. Bělinskij po zákazu „Teleskopu" zůstal beze všech prostředků. Pracoval sice nějakou dobu v „Litěraturnych pribavlenijach k Russkomu Invalidu", ale záhy rozešel se s jejich vydavatelem Krajevským a nemaje jiné práce, počal sestavovati učebnici ruské mluvnice, kterou vydal svým nákladem roku 1837. Avšak sklamal se, kniha neměla úspěchu, tak že byl nucen přijati pomoc od Botkina

a jiných přátel. Zálohy a půjčky tísnily jej nevýslovně. K tomu se rozstonal a nucen byl hledati úlevy na Kavkaze.

Zajímavo jest, že právě v té době uzrávala základní změna v jeho názorech, což jasně svědčí, že názory ty byly úplně nezávislé na životních podmínkách. Z Kavkazu vrátil se Bělinskij značně osvěžen, načež na jaře roku 1838 stal se redaktorem časopisu „Наблюдатель". Tou dobou sblížil se s I. I. Panajevem a jeho přispěním přešel v druhé polovici roku 1839 k „Otěčestvenným Zápiskám" (Отечественныя Записки), kde pak uveřejnil své nejlepší práce.

Přesídlení jeho do Petrohradu nezůstalo bez vlivu na další jeho rozvoj: Bělinskij úplně se smířil s druhým moskevským kroužkem a spřátelil se s vůdcem jeho A. I. Herzenem. Osobní život jeho však byl neustále pro něho těžkým břemenem. Vnitřní boje, smrt Stankevičova, potom Kolcova, tuhá polemika se slavjanofily a těžké literární podmínky vůbec — to vše ztrpčovalo mu život nemálo. Na podzim roku 1845 vážná choroba podkosila jeho život a Bělinskij, tehdy již ženatý, nucen byl vzdáti se redakce, kde pracoval do úmoru za skrovných podmínek. Přátelé jeho hodlali v jeho prospěch vydati almanach, ale k uskutečnění myšlénky nedošlo a veškerý materiál byl pak odevzdán časopisu „Sovremennik", obnovenému pod redakcí Panajeva a Někrasova. Bělinskij podniknuv zatím cestu s proslulým hercem M. S. Ščepkinem po Rusku a navštíviv Kalugu, Charkov, Cherson, Oděssu a Krym, jal se po svém návratě od roku 1847 pracovati opět při tomto listě, ale síly jeho byly již vyčerpány, tak že lékaři poslali jej do láznì. Pomocí přátel s V. G. Botkinem v čele odejel Bělinskij za hranice, v Berlíně sešel se s Turgeněvem a horlivě dopisoval si s Gogolem. V Paříži nejlepší lékaři radili mu k delšímu pobytu v Passy. Zde skutečně značně se mu ulevilo, ale touha po vlasti táhla jej zpět do Petrohradu, kam přibyl v listopadu roku 1837. Jeho stati v „Sevremenniku" počaly opět buditi pozornost, ale jeho chvíle byly již sečteny. Dne 26. května roku 1848 přestalo biti jeho šlechetné, veliké srdce, sloužící vášnivě ideálům pravdy a krásy.

Zevnější jeho rysy popisuje Turgeněv takto: „Byl to člověk prostřední postavy, na první pohled dosti nehezký, ano neforemný, hubený, se zapadlýma prsoma a svěšenou hlavou. Jedna lopatka značně vystupovala proti druhé. Každého, i nelékaře, překvapily v něm okamžitě všecky příznaky souchotin, celý tak řečený habitus této zlé nemoci. Při tom skoro neustále kašlal. Obličej měl neveliký, bledočervenavý, nos nepravidelný, sploštělý, ústa zlehka zkřivená, jmenovitě když se otvírala, malinké, husté zuby; husté, plavé vlasy padaly v kučerách na bílé, krásné, ačkoliv nízké čelo. Neviděl jsem krásnějších očí než u Bělinského. Modré tyto oči se zlatými jiskerkami v hloubce zornic, obyčejně polozakryté řasami, rozšiřovaly se a blýskaly v okamžicích oživení; v dobách veselosti pohled jejich byl okouzlující dobrotou a klidným štěstím. Hlas

Bělinského byl slabý, chraplavý, ale příjemný. Mluvil se zvláštními přízvuky a přídechy — *uporstvuja, volnujas i spěša*, jak se vyjádřil Někrasov. Smál se z duše jako dítě. Rád se procházel po pokoji, klepaje prsty krásných a malých rukou po stolku s ruským tabákem. Kdo viděl jej pouze na ulici, když v teplé čapce, ve starém kožíšku a sešlapaných kaloších spěšně a nerovnou chůzí ubíral se kolem zdí a s ustrašenou přísností, vlastní nervósním lidem, ohlížel se kolem, ten nemohl učiniti si o něm pravého pojmu, i chápu výkřik jakéhosi venkovana, kterému jej ukázali: ‚Viděl jsem jenom v lese takové vlky a k tomu ještě štvané!' Mezi cizími lidmi, na ulici Bělinskij často stával se nesmělým a ztrácel pod nohama půdu. Doma obyčejně nosil šedý vatovaný kabát a žil vůbec velmi čistě. Jeho výslovnost, způsoby, držení těla živě připomínaly jeho původ; celé jeho chování bylo čistě ruské, moskevské; ne nadarmo v jeho žilách kolovala čistá krev — náležel k velkoruskému duchovenstvu, nedostupnému tolik století vlivu cizího plemene. Bělinskij byl, co u Rusů zřídka bývá, skutečně vášnivým a při tom zároveň upřímným člověkem, mohoucím se unášeti, ale oddaným zcela pravdě, dráždivým, ale ne samolibým, umějícím milovati a nenáviděti nezištně."

Poslední vlastností vysvětluje se též jeho veliký vliv. Poctivý slavjanofil a horlivý odpůrce jeho za posledních let jeho literární činnosti, I. S. Aksakov, psal svému otci upřímně, že celé Rusko dělí se na dvě nestejně veliké polovice — na polovici čtoucí Bělinského a na nečtoucí ho. První jest světlo, snaha po pravdě, zdravé jádro ruského venkova, druhá — bahno, říše úplatků, pěstí, vodky a karet. Na svých cestách po Rusku Aksakov se přesvědčil, že nebylo jediného učitele na středních školách ruských, jenž nebyl by ctitelem a čtenářem Bělinského, a setkal-li se s poctivým úředníkem, mohl býti předem jist, že tito poctiví lidé a vytrvalí idealisté jsou čtenáři a stoupenci Bělinského. Ano i vzdělané dívky a ženy, rovněž jako vzdělanější měšťané a kupci ruští četli Bělinského, sestupovali se v kroužky, posuzovali jeho články a poučovali se jimi. Takovým způsobem Bělinskij připravil celý duchovní převrat v nejživější a nejčinnější části společnosti ruské, neboť hlavní humanní ideje, jak ohledně vychování dítek, lepšího postavení ženy, tak ohledně nevolnictví, osobní svobody před soudem a officialním světem, jakož i mnohé jiné myšlénky byly jím poprvé v Rusku vysloveny s takovým plamenným nadšením, s takovým upřímným citem, že nemohly zůstati bez vlivu na nejširší kruhy. Žurnalistika v jeho rukou stala se vážnou politickou silou, ale poněvadž byla to v ruském životě síla nová, neporozuměli jí rázem, pokládali ji za škodlivou a Bělinskij sám stal se první obětí tohoto nedorozumění. Jeho jméno vzato bylo z oběhu, jako by i v jeho zvuku spočívalo kouzlo, mohoucí zmámiti a zavléci massy. Nejenom spisy a ideje jeho zdály se nebezpečnými, ale i sama památka muže, jenž první podrobil kritice

ruskou skutečnost a v ruské společnosti probudil sebevědomí. Nebezpečnou zdála se jmenovitě snaha Bělinského, směřující k individualisaci osobnosti, k zabezpečení vlastního „já“, snaha sesíliti a přesně vymeziti oblast, která ležela by mimo ochranu státní a na kterou tato neměla by práva. Pronásledování památky Bělinského vysvětluje se ovšem křivým výkladem základních úkolů říše. Kvas vnesený Bělinským nečelil k seslabení a rozkotání říše, ale k jejímu duševnímu a kulturnímu sesílení, jakým právě liší se Rusko Alexandra II. od Ruska let čtyřicátých. Cílem zápasu Bělinského bylo odpoutání lidského ducha, záměna říše otroků říší svobodných lidí. Jakmile byla pochopena tato zásluha Bělinského, ihned byla mu vrácena jeho politická reputace a těšil se jí i tehdy, když podléhali ostrakismu i jeho přímí následovníci. . .

Zbývá zmíniti se několika slovy o jeho zásluhách čistě literárních. Především sluší vytknouti jeho ocenění Puškina, jak bylo již dříve podotčeno. Bělinskij podal jediný svého způsobu komentář ku všem pracím geniálního básníka ruského, vysvětlující nejenom historický a společenský, ale i umělecký význam jeho prací. Kritika Bělinského do poslední doby nepozbyla svého významu, přes to, že o Puškinovi zatím vzrostla celá literatura. V osmém díle jeho spisů nalézáme rozbor i nejmenší Puškinovy básně; každý velkolepý obraz jeho, hudební verš, zdařilé přirovnání, vše jest náležitě oceněno vnímavým kritikem, snažícím se proniknouti svojí krásnou, velikou duší všechnu vznešenost genialního umělce. Mimo to v historickém úvodu ke stati o Puškinovi podal případný a věcný rozbor Lomonosova, Dmitrijeva, Žukovského, Batuškova, Gnědiče, slovem všech jen poněkud vynikajících básníků před Puškinem. V jiných statích jeho nalezneme rozbory všech ostatních spisovatelů ruských před Bělinským, jako Děržavina, Gogola, Lermontova, Kolcova a j. Ale nedosti na tom, Bělinskij odhalil Dostojevského, obrátil pozornost na první práce Turgeněva, objasnil lyrické básně Majkova a Feta a mnohých jiných, tlumočil ruskému obecenstvu krásy vynikajících plodů cizích, básní Homérových, jakož i předních spisovatelů německých a francouzských. A to všecko v dobách, kdy na Rusi panovala téměř neproniknutelná temnota o všech těchto věcech. Náleží-li jeho publicistická činnost dějinám, tedy tato stránka jeho činnosti jakožto čistě uměleckého kritika jeví se dosud v ruské literatuře a není spisovatele, jenž by nepřiznával tohoto rozhodujícího vlivu Bělinského. Tak na něho pohlížejí též všichni jeho životopisci od Černyševského, jenž ve svých statích „Очерки гоголевскаго періода“ (1855) vlivem okolností jmenoval jej pouze „kritikem čtyřicátých let“, až do Pypina, který mu posvětil obsáhlou, věcně a s pietou psanou monografii „Бѣлинскій, его жизнь и переписка.“ Nemůžeme případněji zakončiti přítomnou stať než slovy tohoto na slovo vzatého a spravedlivého literárního historika ruského: „Mnoho se vypravuje a uvádí o omylech

a krajnostech Bělinského, ano mnozí dosud obracejí tyto přehnané zprávy ve zbraň proti němu. Ale bylo by lehkomyslným zastavovati se při těchto vnějších odhaleních a neviděti šlechetné a povýšené podstaty charakteru Bělinského a onoho hlubokého názoru na život, které od prvních kroků jeho vědomí unášely jeho mysl a fantasii k ideálním ústrojím tohoto života. Přes všechny jeho krajnosti a rozpory o Bělinském spravedlivě možno říci, že nikdy nezradil svých ideálů, poněvadž vlastně převládající ideál jeho byl vždycky jeden . . . Řídil se vždy jediným principem, jemuž sloužil všemi svými vlastnostmi: silným, pronikavým rozumem, fantasií i vroucím citem. A princip tento byl hluboký cit mravní pravdy a lidské důstojnosti . . . Osobní jeho život, plný utrpení a strádání, zůstane beze vší pochyby nejen pro nynější pokolení vznešeným příkladem mravní důstojnosti a úsilí po životní pravdě."

Rusínská „Sič" ve Vídni.

Když před 30 lety vídeňští Rusíni, převahou studující tamních vysokých škol, chtěli se soustředit ve spolku „Русская Основа", objevilo se na společné schůzi, že většina je vzdálena národního programu a menšině že tudíž nezbývá, než utvořiti středisko nové. Ale prve ještě, než se pro ně rozhodla a oddělila se od „Osnovy", měla se táž po její žádosti prohlásiti za spolek maloruský s maloruským úředním jazykem a pracující ve prospěch tohoto národa. Odštěpená menšina vytkla potom svůj vlastní program: „My Rusíni stojíme na témž stanovisku mezi Slovany, na jakém stojí druhá plemena slovanská. Proto nesměřujeme k separatismu, ale také ne k panrusismu. Chceme jednotu, ale takovou, která by plnou autonomii našeho jazyka žádným způsobem neztenčovala. Jazyku velikoruskému přiznáváme velký význam mezinárodní a pokládáme za potřebné osvojiti si jej, nicméně za jazyk našeho národa ho nikdy neuznáme, tím méně si jej dáme oktrojovati ve vlastním příbytku." Tak tedy politickému rozdvojení národa v Haliči dán výraz ve Vídni staroruskou „Osnovou" a ukrajinofilskou nově založenou „Sičí (Січ)". Jejím prvým předsedou stal se nynější poslanec Natal Vachňanyn a za protektora dožádán haličský metropolita Žytvynovyč, jenž slíbil jí podporu morální i finanční. Již v prvém roce (1868) „Sič" dávala dychánek na počest rusínského vlastence Šuškevyče pěstovala, styky s kruhy slovanskými, s účastnilase při kladení úhelného kamene k Národnímu divadlu v Praze a pohřbu Jana Kollára. Její kroužek pěvecký měl ostatní Slovany seznamovati s maloruskou písní, kdežto kroužek přátel národní osvěty udržuje styky s lvovskou „Prosvitou", bral účastenství v ruchu vydavatelském tohoto spolku. Tak r. 1870 „Sič" vydala Fedkovyčův „Сьпіванник для господарских дїточок" a súčastnila se vydání Slovanského Almanachu, k němuž vyšel

podnět od vídeňských Čechů. Přeměniv se r. 1873 ze spolku zábavného v literárně zábavný, zahájila vědecké přednášky pro své členy. Prvý přednášel Iv. Puluj, nynější prof. na pražské německé technice. Vědecký ruch byl v „Siči" probuzen hlavně vlivem M. Dragomanova, jenž dopisoval si s jejími předními členy. Rychlý rozvoj „Siče" datuje se od r. 1874. Tehdy čítala 41 členů, měla vlastní čítárnu a vypsala odměny za práce literární. Shora řečenou změnu stanov místodržitelství s počátku nepotvrdilo, ale učinilo tak o něco později, tak že „Sič" mohla vydati v 1000 výtiscích prvou část dějin Ivana Markevyče a r. 1876 již čtyři knížky Ševčenkových básní pro lid v 18.000 ex. Spolková knihovna rozmnožena ponejvíce Dragomanovem a Terlec'kým čítala tehdy kolem $1^1/_2$ tisíce svazků knih. Pohříchu „Sič" netěšila se dlouho svému rozkvětu, neblahá honba za socialisty r. 1877 v Haliči, jíž padl za oběť mimo jiné též Ivan Franko, způsobila i „Siči" policejní revisi a v zápětí na to uvěznění několika jejích členů. Toho roku a v následujícím spolkový život v „Siči" nadobro utuchl, nekonaly se žádné schůze, a úředně zakázána i nevinná oslava výročí Ševčenkova úmrtí. Do té doby spadá první pokus o sloučení „Siče" s „Osnovou", tehdy rovněž vládou pronásledované. Delegáti obou spolků se usnesli, aby „Sič" i „Osnova" byly zrušeny a založen spolek nový. Ale místodržitelství ho nepotvrdilo, a „Sič" opět ožila. Od r. 1880 nově se v ní probouzí čilejší ruch: sebrán literární fond, z něhož věnováno po části na vydávání „Drobné biblioteky" a „Slov. almanachu". Za rok po té „Sič" měla býti zaměněna v akad. spolek ryze studentský, ale přes to, že myšlénka ona přetřásána ještě r. 1897, nedošla uskutečnění, arci hlavně proto, že by spolek odpadnutím členů nestudentských byl finančně ohrožen. Třenice vzniklé v lůně „Siče" měly r. 1891 za následek odštěpení se menšiny, která nesouhlasivši s radikálnějším směrem většiny a sympatisujíc s nejnovějším kursem rusínské politiky, založila si nové akad. středisko „Громаду". Odtud počíná se novinářská potyčka dvou mladorusínských spolků vídeňských v „Díle" (Siče) a „Pravdě" (Hromady). Ani druhý pokus o sloučení „Siče" se staroruskou „Bukovinou" nedodělal se úspěchu, ač vybízel k němu na jedné straně konflikt „Siče" s vídeňským polským „Ogniskem", na druhé zase nové politické poměry za éry Romančukovy: „Sič" protestovavši proti ujednáním rusínských poslanců s vládou, zakoušela proto od ukrajinofilského tisku. Roku 1893 po známé demonstraci na vídeňském nádraží proti haličskému metropolitě Sembratovyčovi, vracejícímu se z Říma, padlo podezření z účastenství v demonstraci také na členy „Siče", která byla proto rozpuštěna. Díky rekursu „Sič" vrácena podruhé a bohdá již pro vždy trvalé a záslužné své existenci, čehož patrný doklad podává v soujmenném almanachu, vydaném nedávno u příležitosti třicetiletého jubilea svého založení. Z něho též čerpáno pro přítomnou zprávu, posudek pak o knize samotné odkládáme do příštího čísla. FR. ŘEHOŘ.

Dopisy.

Ze Srědce. (*V. D. Stojanov. — D. Cankov, Blgarski knižici. — Literárni jednota v Cařihradě. — „Otázka církevní“ — Novinářstvo. — Blgarsko književno družestvo v Braile. — Periodičesko spisanie. — Pohroma družstva. — Obnovení jeho a přenesení do Srědce.*)

Říjnem roku 1869. zahájena byla v rumunském městě Braile na Dunaji vědecká a literární činnost společnosti, kterouž horlivým osobním přičiněním V. D. Stojanova založili a prostředky peněžitými nadali bulharští vlastenci, meškající jako obchodníci v Rumunsku, Rusku a Rakousku.

Té doby národ bulharský neměl žádného střediska duševního. Počátek, učiněný za tím účelem již roku 1858. v Cařihradě D. Cankovem a jinými vlastenci, byl sice mnohoslibný, zejména když začal vycházeti časopis „Blgarski knižici“ jako orgán zvláštního „Literárního spolku“ — ale brzy zanikl ve víru praktické činnosti, jakéž vyžadovala rozněcená tehdy rozepře mezi Bulhary a Řeky pro bulharskou církevní samosprávu. Malý počet Bulharův, literárně činných v orgáně spolkovém, odvolán byl na jiné pole zápasu, na pole časopisectva politického. V národě nebylo pohotově jiných sil, jež by mohly zaujati uprázdněná místa dospělých i zkušených spisovatelův a pokračovati v jejich práci vědecké a literární v „Blgarských knižicích“; proto časopis tento zaniknul a s ním i „Literární jednota“ v Cařihradě.

„Otázka církevní“, jakž obyčejně Bulhaři jmenují svůj zápas s řeckým kněžstvem v záležitostech církve, zkyprila půdu pro noviny. Zde jedině mohl bulharský spisovatel dáti průchod svému citu pro politickou svobodu svého krutě utlačovaného národa, ačkoliv svoboda tato byla kvalifikována pouze jako národní samospráva církevní. Avšak přirozený běh věcí dal vzrůsti vedle citu svobody církevní též citu svobody politické; a tu začaly se vydávati bulharské noviny v neodvislých státech dunajských a brojiti přímo proti jhu tureckému. Vycházením těchto novin a jejich „velezrádným“ (pro Turky) obsahem zhoršilo se postavení novin a novinářův bulharských v Cařihradě velice; u vlády turecké upadli v podezření, že jsou ve spojení se svými rodáky za Dunajem, nebezpečnými osmanské říši, a nejeden z nich byl nucen se zříci další činnosti publicistické, aneb složiti nečinně ruce v klín — v kobce žalářní.

Zatím touha všeobecné svobody získávala vždy více vyznavačův, z nichž každý chápal se práce, s kterou byl, aby touha jeho i obecná došla stělesnění. V novinách, jimž turecká censura darovala život, i v samostatných časopisech, jež stále vznikaly v Bukurešti, denně byly činěny nejrozmanitější projekty ku zajištění

bulharskému národu nějakého snesitelného stavu, hodného svobodymilovného člověka; v Cařihradě bulharští vlastenci nemohli jinak, než lichotiti sultánovi za jeho otcovskou péči o věrné jemu Bulhary, kdežto za Dunajem bylo navrhováno tu politické spolčení se Srby, tu zakročení ohněm a mečem za vzkříšení starého bulharského carství, tu zase dualismus s Tureckem po příkladě dualismu rakousko-uherského. Jistá strana v Bukurešti vyhlašovala zápas o svobodu církevní za boj o nové jařmo pro národ, i žádala, aby si národ sám pomohl všeobecným povstáním; v zápětí té vyhlášky propukly v Bulharsku revoluční pikle, jež se nám brzy zle vyplatily nenahraditelnou ztrátou životův a majetků. Tím byla kompromitována také sama „otázka církevní", vedená opatrně v Cařihradě, jež jedině poskytovala pevný základ pro budoucí bulharskou „otázku státní" proti násilí tureckému.

Tato různost v náhledech a vzájemný odpor v jejich uskutečňování mařily snahy vlastenecké a velice škodily citu veřejné povinnosti. I národ sám, vrhán jsa ze směru do směru, vychovával svou duši pouze v rozhořčení a nedůvěře. Tu seznali jeho vůdcové, že nejsou na správné cestě, že jest především zapotřebí zjednati národu takového vzdělání všeobecného, jež by potrvalo a neslo ovoce přes všecky nezdary toho či onoho směru politického; takové vzdělání by pak jistě samo v sobě bylo základem i veškeré svobody veřejné. V tom přesvědčení byla s několika stran najednou podniknuta zařízení s účelem vzdělávacím a zušlechťovacím. Utvořeny zase literární jednoty a založeny jejich orgány. První bylo „Blgársko knižovno družestvo" v Braile. Jeho původce, do té doby student v Praze, V. D. Stojanov, a ostatní jeho zakladatelé zvolili za sídlo jednoty rumunské město Brailu předně proto, že velmi četné jeho obyvatelstvo bulharské jevilo mezi Bulhary v cizině vždy nejčilejší zájem pro záležitosti národní, a za druhé, že bylo vzdáleno onoho směru ryze revolučního, který pořád ještě panoval v Bukurešti a nestaral se o žádné otázky církevní a všeobecné vychování národa. Orgánem brailské jednoty byl časopis „Periodičesko spisanie" (1870). Touž dobou utvořila se v samém Cařihradě druhá jednota literární, jež založila časopis „Čitalište". Věcí dotud u Bulharů neslýchanou byl v tom časopise oddíl paedagogický, řízený D. Cankovem; návrhy Cankova na založení škol mateřských objevily se tu jako nějaké zjevení! K té cestě dospěli tehdáž přední mužové bulharští, poučeni zkušeností vrtkavých zdarů a nezdarů. Směr vychovávací nabyl konečně uznání i se strany, od níž bylo lze se toho nejméně nadíti. Byl to L. Karavelov, nejbezohlednější odpůrce otázky církevní, jenž od roku 1869 až po rok 1874 vydával v Bukurešti politický časopis „Svoboda" (posledně „Nezavisimost"), a roku 1875 neočekávaně časopis ten zastavil, založiv sám jediný „Spolek pro šíření vědomostí užitečných" a začav vydávati poučný a belletristický časopis „Znanie".

Nemíním tu vyličovati, jaký byl pro národ užitek z těchto podniků v novém směru; zdravý strom vždy dává dobré ovoce. Ale na neštěstí či štěstí národa bulharského strom ten byl podťat povstáním balkánským r. 1876 a hned po té i válkou rusko-tureckou r. 1877. Z bývalých jednot literárních zbyla po válce jenom „Bulharská společnost literární" v Braile, ač toliko dle jména, poněvadž orgán její dávno již se neobjevoval. Když byly v nově založeném knížectví bulharském věci tak dalece spořádány, že bylo možno mysliti i na práci literární, usneseno přenésti literární společnost z Braily do hlavního města knížectví, Srědce. Roku 1882 zahájen nový život společnosti, když vláda vložila pro ni do svého rozpočtu 12000 franků roční podpory a řídící odbor přikročil k dalšímu vydávání orgánu „Periodičesko spisanie". Redaktorem zvolen V. D. Stojanov, a hlavními pracovníky byli profesoři Dr. K. Jireček a M. Drinov. Ve jménu „Bulharské společnosti literární" v Srědci znělo každému milovníku bulharského vzdělání a vědy jméno budoucí bulharské akademie. Společnost pěkně prospívala do konce roku 1885. Od té doby však jest „Bulharská společnost literární" vinou svého předsedy v dokonalém úpadku — tak že všichni, kdož v ní viděli budoucí důstojnou akademii bulharskou, jsou trpce sklamáni.

Dr. A. BALAN.

Z Varšavy. *(„Ve Varšavě panuje pořádek." — Zatýkání. — Lidové čítárny. — Boj proti katolicismu či proti Polákům?)*

V srpnu zesnulý znamenitý malíř francouzský F. Rops má v řadě svých znamenitých obrazův a náčrtků jeden, který se mezi ostatními odlišuje obsahem i provedením. Obraz pochmurný. V huraganu, zasloněn lehkou mlhou, blíží se z dáli na koních zajisté apokaliptických celý pluk kozáků, zadupávajících lidi, v pozadí jeví se oku šibenice s visícími obětmi, v popředí leží mrtvola muže pod přikryvkou s nápisem „Volnost", a nad ním v tom chaosu krouží dvouhlavý orel. Pod obrazem jest podpis: Ve Varšavě panuje pořádek. Fantasie ta budí zděšení — a jaká jest skutečnost?

Ve Varšavě panuje pořádek!

Kdo se chce o tom přesvědčiti, ať se zeptá v rodinách polských, kolik synů, bratrů, mužů vyrváno v posledních týdnech z jejich objetí. Varšavská citadela naplnila se zase po kraj. Zatýkáno zejména mezi mládeží universitní, ve školách obchodních ba i na gymnasiích. Grzegorzewski, Krysiński, Jaźwiński, Załuska, Jastrzębski, Dmochowski, Grabowski, Ulanowski, — toť malá hrstka jmen, jež mohli jsme zachytiti z dlouhého seznamu zatčených. Do dnešního dne počet jich vzrostl na sto. Trestným činem, jehož se dopustili, bylo prý rozšiřování knih mezi lidem — ale knih, vydaných ve Varšavě s dovolením censury.

Zatím co v rodinách vzbuzují postrach žandarmi — v bezplatných čítárnách, trvajících přičiněním varšavského Dobročinného

spolku (Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności) od roku 1861 a nově potvrzených carem 22. února 1891, hospodaří na žádost knížete Imeretinského zvláštní komise, skládající se z hraběte Josefa Wielopolského, místogubernátora varšavského hr. Pohlena a dvou úředníků z kanceláře jenerálního gubernátora, Popova a Gressera; kromě nich sleduje činnost čítáren úředník pro zvláštní rozkazy jenerálního gubernátora, Kovzan. Tato pětihlavá stvůra paralysuje činnost bezplatných čítáren lidových, zkoumá čtenáře, přicházející pro knížky, studuje katalogy, censuruje knihy již censurované a vylučuje díla, která se do knihoven lidových po jeho soudě nehodí. Právě v těchto dnech tato revisní komise poslala správě bezplatných čítáren při „Dobročinném spolku varšavském" příkaz, aby okamžitě vyloučila 180 děl; krom toho 80 označila pochybnými. Škoda, že úzký rámec časopisu nedovoluje, abych podal celý seznam vyloučených spisů; uvádím jich aspoň několik, aby čtenář poznal, jaké spisy uznal ten areopág za nemravné a lidu nebezpečné. Náležejí k nim: Karoliny Světlé „Obrazki z gór", Hoffmanové „Karolina a písmo svaté", povídka T. T. Ježe „Po ciemku", T. Lenartowicze „Sv. Žofie", Niemcewicze „Powrót posła", Sewera „Polka a Američanka" a „Črty z Anglie", spisy Brodzińského, P. Chmielowského „Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi", Czartoryské „Poutník v Dobromilu", Kraszewského „Rozhovory o literatuře a umění", Franklina „Cesta k blahobytu", Ed. Jelínka „Polské paní a dívky" a — risum tenatis amici — Pavla Berta „První vědomosti z geometrie zkušebné", „Základy zoologie", dra. Ołtuszewského „Rozvoj mluvy u dítěte" atd. atd.! — Mimovolně si člověk vzpomíná na manifest Alexandra III. o vyloučení celé řady knih z biblioték studentských (rozuměj z knihoven, určených studentům universitním).

Připadají mně tu namnoze skutečně nemravné knížky, vydávané — byť po polsku — se strany ruské proti katolicismu. Ale toho pominu, proto že tu těžko jest rozeznati rozhraní mezi antipolonismem a antikatolicismem. Mohlo by se moje počínání vykládati jako stranění katolicismu — ale u nás jsou poměry zvláštní. U nás boj pravoslaví proti katolicismu je z velké části bojem proti polskosti. I je mnohdy těžko rozlišiti hranici odporu proti usilováním katolicismu a proti Polákům zvlášť. Jak se oboje slučuje a jak je začasté těžko oboje rozloučiti, toho důkazem může býti tento případ:

Vláda navázala styky s osobností z nejbližšího okolí arcibiskupa varšavského, jeho kaplana P. Skarzyńského. Ten jí podával zprávy o všem, co se dálo v duchovenstvě, o poradách, plánech, stycích s Římem, o neloyalných osobnostech mezi kněžími atd. Před několika nedělemi dostal se do rukou arcibiskupových list pana Vojejkova (úředníka pro zvláštní rozkazy v kanceláři jenerálního gubernátora, pokud se týče záležitostí nepravoslavných vyznání v království polském), adressovaný P. Skarzyńskému a týkající se

odstranění rektora varšavského semináře kněžského, P. Kubiaka. Arcibiskup okamžitě odstranil nevěrného kněze a poslal jej na faru mimo Varšavu. Potud jest záležitost bojem obou kurií. Ale v krátce potom dostali biskupové v království polském vynesení, že se v katolických kněžských seminářích rozmnožuje počet týdenních hodin jazyka ruského z 6 na 14 a že vyučování ruštině má býti svěřeno pravoslavným Rusům. Biskupové s arcibiskupem v čele podali proti tomu protest, vláda nechtěla ustoupiti — i byly semináře uzavřeny. —

Z toho patrno, jak těžko jest mnohdy rozlišiti, co jest bojem proti katolicismu a co jest namířeno proti Polákům — zdá se, že se oboje kryje, a že první bývá často jen maskou druhého.

AURELI WIESZAR.

Ze Železnik v Krajině. (*Sjezdy. — Jednota obecních starostů. — Županski list. — Studentský sjezd. — Strany politické. — Poměry v Korutanech a Přímoří.*)

Rok 1898 byl dosud pro Slovince rokem slavností. Sjezd za sjezdem konal se po našich krajích. Což divu; my, dynastii do poslední krůpěje krve oddaní a věrní Slovinci, slavili jsme se vším zanícením císařovo jubileum. — Oslavili jej na svém sjezdu učitelé, holdovali mu na starostenském sjezdu náčelníci slovinských obcí, blahopřálo mu křesťansko-socialní dělnictvo o své slavnosti; jenom sborování studentstva vysokých škol nemělo toho rázu.

Velikých výsledků tyto sjezdy neměly, zvláště první ne. Na druhém založila se Jednota slovinských obecních starostů, jíž stojí v čele lublaňský starosta Ivan Hribar; pronesena opět myšlénka, vydávati „Županski list“, jenž by byl velmi vítán našim obecním starostům, kteří si poučení přejí a také ho potřebují. Bude-li vycházeti, ať pak jim také neustále uvádí na mysl, že my Slovinci nepotřebujeme německých okresních hejtmanů, zvláště takových ne, kteří slovinštinu sotva lámou, a že odstranění jich jest v moci starostů samých. Avšak do toho času uplyne ještě mnoho vody; neboť nikterak ještě nejsou bílými vranami starostové, kteří sami, z vlastního popudu, jen aby se okresním hejtmanům zalíbili — obcují s nimi německy . . . Takových a podobných úspěchů přáli bychom si od starostenského sjezdu!

Sjezd slovinských akademiků konal se proto, aby byl učiněn projev ve prospěch zřízení slovinské university v Lublani a pak aby se docílilo pevné a trvalé organisace studentstva, jak by mělo pracovati za školní doby a jak působiti o prázdninách v národě.

Mám-li mluviti o politických stranách, musím doznati, že nejagilnějšími jsou u nás křesťanští socialisté. Každé neděle a každého svátku pořádají schůze, pěstují v nich své ideje a nabývají tak stále nových přívrženců, kteří při volbách vždy podporují kato-

licko-národní stranu. Na konec jsou naši křesťanští socialisté národnější nežli naši „národní“ starostové obecní, z nichž někteří si ještě netroufají předložiti resoluce ke zřízení slovinské university a slovinského vrchního soudu v Lublani.

V pokrokově svobodomyslné straně proti tomu je mrtvo od té doby, co došlo k tak zvané „správě“, jíž se zajistil status quo mezi ní a stranou katolicko-národní.

Katolicko-politické družstvo slovinské usneslo se onehdy o resoluci, aby říšská rada byla rozpuštěna a všeobecné, tajné, přímé volební právo oktrojováno, poněvadž nynější státní krisi jinak rozřešiti nelze. Resoluci tuto odůvodňuje v obšírném článku „Slovenec“, orgán katolicko-národní strany. Dr. Ivan Krek, říšský poslanec za V. kurii, užil letošních prázdnin sněmovních k poučování lidu na četných schůzích o politickém životě, mezi jiným doporučoval kromě kulturního i politické spojení Slovinců s Chorvaty. My Slovinci jsme příliš malý nárůdek, než abychom sami a beze škody mohli dlouho ještě snášeti nátlak Němců, kterých je tolik milionů, a Vlachů, jimž se dostává stále podpory vlády i z království. Spojencův musíme si hledati, a nejpřirozenějšími i nejbližšími našimi spojenci jsou Srbo-Chorvaté!

Toť také myšlénka, pro kterou pracuje již přes rok hlouček jihoslovanských studujících v Praze, vydávajících obzor „Novo doba.“ Škoda jen, že druhá strana je k této myšlénce lhostejna; snad proto, že vyšla od protější strany, a dle úsudku některých Slovinců nemůže od protivníka přijíti nic dobrého. Proto jsou naše poměry tak smutné.

O politice v Korutanech lépe nemluviti; všecko jde starou kolejí: poněmčuje se důsledně tak, že ztrácíme každého roku několik procent svého lidu. Tam je lid nevzdělán, stydí se za svou mateřštinu, organisace pak není v pražádném poměru k tak těžkému postavení, v jakém se Korutany nacházejí. Jediná pomoc by byla, kdyby se lid počal sdružovati a hospodářsky osamostatňovati. Bylo by třeba zakládati hospodářská a rolnická družstva, konsumní spolky atd Ale jak? vždyť se nám nedostává hmotných prostředků a pracovních sil! Něco zvláštního musilo by se přihoditi, ba řekl bych, div by se musil státi, aby se v Korutanech zachránil slovinský rod!

V Přímoří je lépe. Lid čítá rád a poučuje se o všech okolnostech, vzmáhá se hospodářsky a podvrací vlašské protivníky národní. Goričtí Slovinci buďtež příkladem Korutancům![1])

ANT. DERMOTA.

---

[1]) Pro nedostatek místa odloženo z 1. čísla.

Listy z Korutan. II. (*Zastoupení lidu slovinského v obecní správě. — Čeští krajané a obecní volby.*)

Korutanští Slovinci jsou konservativní v ohledu politickém a přísně katoličtí v ohledu náboženském. To jest vysvětlitelno hlavně silným vlivem kněžstva, jež je takřka výhradně vůdcem Slovinců v boji za práva národní. Protestantů, jak již v I. listě řečeno, jest sotva 100 duší ve faře Podklošterské (Arnoldstein), kde je katolickým farářem známý zemský poslanec Řehoř Einspieler.

Nejtužší zápas nastává vždy před volbami do zastupitelstva obecního. Kde kdo čile agituje; středem užšího kruhu důvěrníků bývá z pravidla místní duchovní. Volební boj je zde perná práce, plná svízelů. Čechové, působící zde v duchovní správě, zvláště od r. 1886 účastnili se skoro všickni velmi čile veřejného národního života slovinského a byli proto německou lžiliberální, nyní nacionalní stranou různým způsobem napadáni. Osobními útoky, denuncíacemi a jinými prostředky t. zv. revolverové žurnalistiky měli Čechové odstrašeni býti od národního spolupůsobení se Slovinci. Ke cti českým krajanům slouží, že většinou v dobrém boji vytrvali. Jen málo je těch, kteří se dali zastrašiti a střekli se práce národní. Jiná však část českých rodáků, ti totiž, kteří působí zde v postavení úřednickém či jako inženýři, obchodníci atd., podporuje zde německé lžiliberály! Známa jest mi jediná výjimka, totiž železniční úředník v Celovci p. Němec a pak naše spisovatelka, paní Gabriela Preissová, jež mezi korutanskými Slovinci zůstavila velmi dobrý dojem.

Po tomto malém odbočení načrtnu obraz národního a politického života v korutanské slovinské obci. Dle specialního repertoiru ústřední statistické komise ve Vídni (přes to, že v š u d e počet Němců je přehnán, poněvadž namnoze počítáni jsou k Němcům všichni, kdož dovedou německy mluviti, ač jsou rodem Slovinci a v domácnosti jen slovinsky hovoří) m a j í S l o v i n c i v **63** k a t a s t r. o b c í c h v e l i k o u v ě t š i n u. A z těch 63 obcí mají pouze **24** slovinské zastupitelstvo! V ostatních 49 vládnou Němci a odpadlíci. To znamená, že těchto 49 většinou slovinských obcí jest řízeno pouze německy a v duchu protislovinském, že v těchto obcích činěny jsou zakládání slovinských škol největší překážky, že úřadování děje se jen v jazyku německém atd. I zde jako na mnohých místech v Čechách a na Moravě zavládl systém jmenování přemnohých čestných občanů za příčinou pojištění umělé německé většiny při obecních volbách.

Jsou to obce, kde vládne zuboženému a odvislému lidu jakýsi hornický správce či zeman, ovšem Němec nebo odrodilec.

Pro přehled připojuji tabulku soudních okresů v Korutanech, kde dle řečeného repertoiru ústřední komise sčítací z r. 1890 mají Slovinci většinu. Obce se slovinským zastupitelstvem jsou tištěny proloženým písmem.

Soudní okres:	Obec:	Slovinců:	Němců:
I. *Borovlje* (něm. Ferlach), Rožná dolina.	1. Šmarjeta . . .	1264	14
	2. Bistrica	1682	61
	3. Borovlje	1391	907
	4. Medborovnice . . .	842	288
	5. Podljubelj . .	2153	117
	6. Svetna Vas . .	938	13
	7. Sele	1069	—
II. *Celovec.*	1. Žrelec (Ebenthal) .	988	257
	2. Graběťaň	1848	293
	3. Trdňa Vas	449	302
	4. Kotmara Vas . . .	1169	113
	5. Hodiše	1669	82
	6 Bilčoves . . .	812	11
	7. Vesica	435	3
	8. Sv. Martin	1309	209
	9. Sv. Michal	1406	134
	10. Medgorje	1054	33
	11. Poreče	496	492
	12. Radiše	748	6
	13. Škofiče	1345	88
	14. Tolčja Vas	978	19
III. *Podklošter* (Arnoldstein).	1. Podklošter	2171	1434
	2. Smerče	2257	133
	3. Straja Vas	2106	110
IV. *S. Mohor* (Hermagor).	1. Brdo	1418	90
	2. Goriče	638	4
	3. Sv. Štěpán na Zili .	1977	45
	4. Blače	621	9
V. *Trbíž* (Tarvis).	1. Lipalja Vas	340	7
	2. Žabnice	806	52
	3. Ukve	940	43
VI. *Bělák* (Villach).	1. Bekštanj	3410	217
	2. Marija na Zili . .	1316	59
	3. Vernberg	1483	784
VII. *Velikovec* (Völkermarkt).	1. Djekše	1592	201
	2. Grebinj	2871	664
	3. Voubre	2764	168
	4. Ruda	1600	223
	5. Tinje	610	26
	6. Važenberg	3602	351

Soudní okres:	Obec:	Slovinců:	Němců:
VIII. *Sv. Pavel* (v Labodském údolí).	1. Dolní Dravohrad	1784	784
IX. *Rožak* (Rosseg) v Rožném údolí.	1. Loga Vas	2057	125
	2. Sv Jakub	3004	21
	3. Kostanje	768	241
	4. Rožak	1524	336
X. *Pliberk* (Bleiburg).	1. Sv. Daniel	824	—
	2. Bystřice	2394	110
	3. Tolsti Verh	2096	49
	4. Ljibuče	1755	168
	5. Mižice	729	61
	6. Blato	1577	18
	7. Prevalje	3311	1633
	8. Švabek	413	19
	9. Črna	1582	121
XI. *Doberla Vas* (Eberndorf).	1. Doberla Vas	2422	247
	2. Galicija	1113	25
	3. Globasnica	1373	15
	4. Škocijan	1216	58
	5. Rikarja Vas	1853	32
	6. Žitara Vas	1548	50
XII. *Železná Kaple.*	1. Železná Kaple	618	460
	2. Jezero	659	2
	3. Bela	2895	40

Leč ani v obcích, kde mají Slovinci v obecním zastupitelstvu většinu, nevypadá to utěšeně. Úředním jazykem na venek je toliko ve dvou obcích slovinština, totiž v Globasnici a Bystřici (okres pliberský). Všude jinde zůstala v užívání němčina, nevyjímaje ani Jezersko (Jezero), jehož obecním starostou jest zemský poslanec slovinský, p. Fr. Muri. Jak to vysvětliti? Především okresní hejtmani vracejí všecka slovinská podání a vyhrožují pokutami. Pak není obecních tajemníků dokonale znalých písemného jazyka slovinského. Je to nad míru smutná okolnost pro Slovince, že dosud nedovedou rozhodně hájiti svých práv jazykových ani v obcích, neřku-li ve styku s úřady soudními a politickými. Mnozí neuznávají důležitost a potřebu péče o národnost a jazyk svůj. Leč komu jest znám terrorismus korutanských Němců, ani se tomu příliš nepodiví. Ostatně v Korutanech není ani dosud, až na dvě (!) výjimky, slovinských škol, i nedostává se mnohým Slovincům způsobilosti psáti správnou spisovnou slovinštinou. Toť výsledek soustavné germanisace všude a ve všem, podporované tlakem s hora. O ní a jejích dějinách příště. F. L.

Z Petrohradu.[1]) *(Aféra Bilakiewiczova. — Finská otázka. — Bída v lidu. — Otázka ženských universit. — Pronásledování sektářů a starověrců.)*

Zajisté vám známá aféra s knězem Bilakiewiczem nadělala u nás nemálo hluku, a část tisku, Polákům nepřátelská, pospíšila si tlouci na buben, dokazujíc, že Bilakiewicz nebyl pouhým fanatikem, ale uvědomělým nepřítelem pravoslaví a tudíž i ruské národnosti, a že s ním jde veškero polské duchovenstvo. Takové stanovení tohoto případu není ve svém základě nikterak správné: předně není nikým dokázáno, že by byl Bilakiewicz agitoval proti pravoslavné církvi, a žádati od kněze-fanatika příchylnost k pravoslavným bylo by při nejmenším podivno; za druhé jest Bilakiewicz svým fanatismem řídkým zjevem, činnost jeho jest osamotnělá, a ojedinělého případu nelze přece zvšeobecňovati. Není pochybnosti, že duchovní katolická jeho vrchnost nevěděla o činech kněze-fanatika, sic by jej byla jistě držela na uzdě, aby nedával do rukou zbraň nepřátelům polského národa. Ale zajímavý jest návrh jistého rozšířeného v Rusku listu[2]), jenž se pohříchu nevyznamenává nestranností a řádností; tento list na základě případu Bilakiewiczova neodvolatelně usoudil, že veškero polské duchovenstvo proniknuto jest fanatismem a nepřátelstvím k Rusku, a navrhnul změniti je českým. Po mínění tohoto listu dostačí odstraniti všecky kněze a biskupy Poláky, aby byl potlačen fanatismus katolického duchovenstva v Polsku. Nevím, budou-li mu Čechové za takový návrh vděčni!

Ostatně aféra Bilakiewiczova ustupuje pomalu do pozadí a vystupuje finská otázka, jmenovitě otázka finského vojska. Již r. 1871 ministr války Miljutin, zaváděje všeobecnou brannou povinnost, vyslovil se, že Finsko, „ač má svoji zvláštní místní správu a své zvláštní místní zákony, nemůže se přece domáhati všech atributů zvláštního a nezávislého státu; že nutná souvislost Finska s říší především se má jeviti v jednotnosti vrchní vlády, a tím i v jednosti správy diplomatické a vojenské; že nižádná část říše nemůže míti vlastní ozbrojenou moc; že jest nevyhnutelno, aby Finové podrobili se všeobecné branné povinnosti jako ostatní obyvatelstvo.“ Vypracování nových ustanovení o vojenské povinnosti pro Finsko bylo tehdáž přikázáno zvláštní finské komisi, a ta vypracovala řád, v mnohém se nesrovnávající s uvedenými názory ruského ministra války. Nicméně byl řád koncem r. 1878 potvrzen a nabyl platnosti rokem 1881, při čemž bylo řečeno, že tento řád

---

[1]) Přítomný dopis, slíbený již pro 1. číslo, došel při samém uzavření tohoto čísla, i byli jsme nuceni jiný, již vysázený dopis odložiti do příštího sešitu, abychom, byť v poslední chvíli, mohli petrohradský dopis přece ještě zařaditi. Vůle naše je nejlepší, ale opatřování dopisů setkává se někdy s největšími obtížemi, což platí dosud zejména o dopisech z Ruska a Srbska. *Red.*

[2]) Korespondent píše „газетка“. Míní ovšem „Свѣтъ“. *Red.*

jest jen dočasný. Tento řád, dle něhož mělo Finsko vlastně úplnou vojenskou samosprávu, má nyní býti změněn ve smyslu zásady jednotnosti říše, tedy ve smyslu zásad Milutinových. Leč toho jsem se jen dotknul, abych ukázal, jaká otázka zatlačuje do pozadí aféru Bilakiewiczovu. Šířiti se o tom více nebudu, poněvadž to nesouvisí s programem Slov. Přehledu.

Leč to vše jsou otázky pomezní, ne čistě ruské; mnoho však jest u nás i vnitřních otázek, životných a naléhavých. Je to ku př. především otázka hrozícího hladu následkem neúrody a časné zimy. Chladna letos počala všude mnohem časněji než obyčejně, tak že množství zemčat, buráku, ba i pohanky a ječmene zastiženo bylo na poli. Kromě toho nenadálé mrazy zadržely všude na Volze a jejích přítocích ohromné výpravy s chlebem, vyslané na místa, zastižená neúrodou. A takových míst je nemálo v středních guberniích a uprostřed bohatství gubernií povolžských, jako ku př. v gubernii kazaňské. Příčinou neúrody kromě živelních pohrom, jako bylo ku př. trvalé sucho v první polovici léta, jsou i neúrodná předešlá léta: množství půdy zůstalo neoseto z nedostatku zrní nebo koní. Úplnou pravdu má hr. L. Tolstoj, praví-li, že hlad stává se u nás pravidelným zjevem, že náš rolník nachází se v bezvýchodném postavení, že se nemůže vzpamatovati, nepřispějí-li mu na pomoc stát a společnost. Ale nyní již nestačí půjčovati obyvatelstvu zrní na výsev a na výživu; třeba jest postarati se i o to, aby byl lidu přes zimu zachráněn i skot, bez něhož jest nemyslitelno další zdělávání polí. Vláda i zemstva to chápou, a mezi kroky, jež projektují k podpoře obyvatelstvu neúrodou postižených krajin, význačné místo zaujímají zvláštní podpory potřebným rolníkům na výživu tažných koní v zimních měsících a v době jarních prací. Ale zemstva, neomezujíce se na to, usnesla se přijímati selské koně přes zimu na výživu, za kterouž příčinou na některých místech v území neúrody budou zřízena střediska pro koně, přijaté na zimu od rolníků. Není to ostatně nic nového: r. 1871 byla táž praktika s nejlepším úspěchem zavedena prof. Langem v kazaňské gubernii. Konečně vláda zamýšlí zakoupiti ze státní pokladny pracovní koně a rozdati je na výsadní listy rolníkům, kteří přišli o koně a proto nemohou zdělávati zemi. Z té příčiny vyslalo již ministerstvo vnitřních záležitostí a financí zástupce do stepí k zamluvení potřebných koní a jich dopravy na příslušná místa.

Vedle otázky zlepšení stavu rolníků v guberniích, postižených neúrodou, zajímá se nyní naše veřejnost otázkou vyššího vzdělání ženského; jeden z nejobsažnějších kijevských listů uvedl na přetřes otázku o zařízení vyšších ženských kursů v Kijevě. List ostatně vyslovuje jen mínění veškeré naší veřejnosti. „Nejedna Kijevlanka," praví se tam, „nemůže v rodném městě ukojiti svou touhu po vyšším vědění. Krom toho medicinské vzdělání žen jest zájmem všeho obyvatelstva; především pociťuje se v našich vesnicích nedostatek lékařské pomoci, a pak vesnický lid vždy raději se obrací na po-

radu k „doktorkám". — Domníváme se však, že otázka vyššího ženského vzdělání u nás nyní, kdy stále bez mála polovinu všeho obyvatelstva tvoří bezgramotní (analfabeti), jest přepychem: napřed třeba se domáhati toho, aby se stalo počátečné vzdělání obecným a povinným, a potom teprve se přičiňovati o zakládání ženských universit.

Na konci prvního svého dopisu poznamenávám, že kromě těchto otázek v našem vnitřním životě znovu vystupuje do popředí otázka sektářů a starověrců, jimž nastalo od jara minulého roku skutečné pronásledování — o čemž se rozepíši příště.

—ov.

Rozhledy a zprávy.

(*Jubileum Sienkiewiczovo. — Novinky polské literatury. — Změna „Kraje" a „Życia". — Horův českopolský slovník. — Stav obecného školství v Haliči. — Kněz Bilakiewicz. — Návrh „Světa". — Makovej proti Haličaninu. — Rusínské memorandum. — „Kružok ruskych akademikiv hirnyčych". — Památka smrti Pisareva a Tutčeva. — Z ruského školství. — Divadlo pro lid. — Literární polemiky v Chorvátsku.*)

V Polsku chystali se letos oslaviti 25leté spisovatelské jubileum Sienkiewiczovo, ale k rozhodnému jeho přání od všelikých veřejných oslav zatím upustili. Tak jubileum slavného autora Trilogie skoro nijak do veřejnosti neproniklo. Předběžně přineslo „Życie" výborný relief Sienkiewiczův z péra A. Potockého. Dne 7. října při obvyklém shromáždění „pátečních" hostí u K. Benniho připravili varšavští Poláci svému největšímu romanopisci aspoň soukromou ovaci: odevzdali mu jeho mramorové poprsí, dílo Pia Walońského. Vlastní ocenění zásluh Sienkiewiczových a jeho významu v umění dostaví se dojista napřesrok, až mine doba jubilea Mickiewiczova, jež bylo jistě jednou z nejhlavnějších příčin, že Sienkiewicz vyslovil přání, aby nebylo jeho jubileum oslavováno; nechtěl zajisté rušiti všeobecnou náladu roku mickiewiczovského. —

Jinak můžeme zaznamenati tyto literární zprávy:

Za nedlouho vyjdou v Łodzi sebrané spisy loni zesnulého básníka Juljana Łętowského (Władysława Książka). Ve 12 svazcích vydány budou všecky jeho povídky, novelly, básně i dramata s předmluvou T. J. Choińského. První svazek vyjde již v prosinci. Eliza Orzeszkowa napsala novou větší povídku „Argonauci", Boleslav Prus pak píše fantasticko-filosofickou povídku „Tam!..." Obě vyjdou v novém ročníku „Tygodnika Illustrowanego". — Vyšlo nové, pětisvazkové vydání spisů Asnykových u Gebethnera a Wolffa ve Varšavě za 5 rublů. —

Petrohradský „Kraj", velmi obratně redigovaný orgán „ugodovců" změnil se číslem 40. v illustrovaný týdeník, v jakési illustrované týdenní noviny a zároveň list literární a umělecký. Ve směru a oboru listu nic se nezměnilo, jen ve formě. I krakovské „Życie" vstoupilo v novou fasi rozvoje od jeho počátku. Sewer-Maciejowski, jenž umožnil jeho zachování, odevzdal je 38. číslem Stanislavu Przybyszewskému, jejž nazývá „nejznamenitějším modernistou" a „nejtalentovanějším představitelem Mladé Polsky". Tak přichyluje se nyní Przybyszewski k domácí literatuře, jíž se do nedávna vzdaloval (neboť nedávno teprve vytisklo totéž Życie jeho první polsky

psanou věc). Ve svém úvodě napsal svému národu několik pravd, jež by bylo lze i jiným národům říci. Ku př.: „Naše skutečné obrození tkví ve vědě a umění. Tenkrát teprve podáme důkaz své nejsilnější životnosti, až naše nezužitá duševní síla Evropu tak opanuje a taký vliv na ni způsobí, jako ku př. duch skandinavský. Ale to se stane teprv tehdy, až . . . naše společnost nedá nejlepším našim silám hynouti za stolky žurnalistických reportérů nebo spotřebovávati se překlady...“ Co my bychom měli říci?... Vědeckou část „Życia“ rediguje nyní paní Dr. Zofja Daszyńska, jež kdysi vykládala socialní ekonomii v Humboldtově Akademii v Berlíně. Dáma vysoce vzdělaná, jemná a nanejvýš pokroková. — V příčině Horova českopolského slovníku můžeme podati potěšitelnou zprávu. Vynikající učenci polští, pp. Erazm Majewski a Jan Karłowicz upsali na vydání potřebného toho díla celkem 400 rublů (první 300, druhý 100 rub.). Snad to povzbudí povolané činitele s české strany, aby pomohli k žádoucímu vydání tohoto díla. –

Výborný varšavský týdenník „Głos“ přináší v 37. č. článek V. Žmudského „Stav obecného školství v Haliči“ na základě nejnovějších statistických dat. Počátkem posledního desetiletí 1886/7—1895/6 navštěvovalo školu 59·34% všech školou povinných dětí. Ve školním roce 1895/6 chodilo již do školy (neb bylo vyučováno soukromě) 725.714 dětí, to jest 68·03% školou povinných — tedy do školy nechodilo a žádného vyučování nedostávalo *31·97%*! Třeba učiněn za posledních 10 let krok ku předu, stále přece procento nevyučovaných dětí jest žalostné — a to po třicetiletém trvání povinné návštěvy školy obecné! Příčinou toho jest, že nebylo učiněno vše potřebné ve prospěch povinné návštěvy školní. „Počet škol zůstal jako dříve víc než nedostatečný, ba v poměru k větším potřebám lidu jeví se v horším světle, než před zavedením povinné návštěvy školní!“ Roku 1863 na každou z tehdejších 2804 veřejných škol obecných připadalo průměrně 194 dětí školou povinných. Od té doby se počet dětí skoro zdvojnásobil (vzrostl z 543.817 na 1,066.821), při čemž počet škol vzrostl sotva o $^1/_3$, pročež nyní připadá na každou školu průměrně 275 dětí! Roku 1895/6 bylo v celé Haliči 4.369 obecných škol — ale jen dle jména. Neboť ve 207 se nevyučovalo z nedostatku učitelů a ve 272 krom toho i z nedostatku školní budovy! Ze skutečně trvajících a činných 3 890 škol bylo 218 soukromých (konfesionalních, klášterních atd.) a jen 3.672 veřejných. Z těch bylo polských škol 1822 čili 49·62%, rusínských 1816 čili 49·46%, německých 34 čili 0·92%. Škol s vyučováním celodenním bylo 236, s polodenním 2 909 a dílem celodenním i polodenním 527. Jednotřídek bylo 2.814, dvojtřídek 483, trojtř. 63, čtyřtř. 128, pětitř 115, šestitř. 50, sedmitř. 2 a osmitřídek 17. I to jsou čísla velmi smutně poučná. Nedostatek učitelů jest velmi trapný; roku 1895/6 bylo 6.838 učitelů (a učitelek), tak že na jednoho připadalo průměrně 156 dětí Příčinou jest bídný plat učitelský, tak že značná část kandidátů učitelství přebíhá k jiným zaměstnáním. — „Ruch katolicki“, vycházející ve Lvově, týden po prohlášení výminečného stavu vystoupil s návrhem, aby vyučování v lidových školách zredukováno bylo pouze na 3 dni v témdni! „Ruchu katolickému“ jest tedy ještě málo analfabetů v Haliči! —

Třeba jest se zmíniti též o záležitosti kněze Bilakiewicze v litevském městě Kovně, poněvadž byla v novinách zbytečně rozšlapána a falešně vykládána. První sensační zprávu o věci přinesl „Svět“ p. Komarovův, jenž z činu katolického fanatika učinil otázku politickou, což se patrně nesrovnává s pravdou. Sám soud ruský, jenž záležitost vyšetřuje, toho v celé věci nevidí! Celá věc není zhola nic jiného, než výstřední počínání fanatického katolického kněze, „jenž se narodil o několik století později,“ jak praví „Сынъ Отечества“. Vystupoval proti nemravnosti a nevěře v manželstvě nejen na kazatelně, ale i v životě, hledě zbloudilé své ovce třeba krutými hrozbami a prostředky přiměti k návratu na cestu pravou. Ať ty ovce hřešily s katolíky nebo pravoslavnými. Tedy úmysl v základě

dobrý, ale prováděný středověkými prostředky, tedy cestou nesprávnou. Ale, jak píše týž korrespondent ruského listu, třeba bylo v počínání knězově mnoho naivnosti a směšnosti, „nebylo v něm dokonce nic proti Rusům a proti ruské vládě.“ Podobně se vyjadřuje „Кіевское Слово“. „Svět“ však navázal na událost návrh, jenž nás Čechy ponižuje a jejž i Nár. Listy, byť šetrně, odsoudily. Navrhuje dosazování Čechů na katolická vyšší a nižší místa duchovenská místo Poláků. „Světu“ sice nenáleží prvenství tohoto návrhu, neboť již před dvaceti lety byly činěny podobné návrhy a pokusy — ale charakterisuje to jeho směr. Toť něco nesmírně pro nás ponižujícího! Proč právě Čech by tam měl konati nepěkný úkol zřízence vládního systému, třeba by místo žandarmské uniformy měl černou řízu katolického kněze? (Přirovnej dopis z Petrohradu, jenž došel po vysázení těchto řádků.) *Č.*

Rusínský spisovatel O. Makovej polemisuje ve 230. čísle С. Петербургскихъ Вѣдомостей s redakcí lvovského Haličanina. Před tím totiž uveřejnili Makovej a A. V. Baškirov v Petrohr. Vědomostech (č. 144 a 188) články k otázce jazyka maloruského a snah velkoruských v Haliči; na ty články odpověděl Haličanin, že ukrajinofilské snahy nejsou ničím jiným, než polskou intrikou. Makovej ukazuje, že strana, jejímž orgánem nyní jest Haličanin, povstala teprve roku 1866, a že byla podporována z Ruska. Činnost její jest nepřirozená a naráží na tuhý odpor vlastenců maloruských. *Č.*

Letošní sněm haličský usnesl se na známé adrese k trůnu, ve které žádá za rozšíření zemské autonomie zvětšením zákonodárné právomoci sněmu, za přiřknutí širší působnosti vyšším administračním úřadům v Haliči, konečně, aby poslanci do vídeňského parlamentu byli voleni prostřednictvím sněmu. Rusínské memorandum naproti tomu konstatuje nedostatečný počet (14) zástupců vlastního národa v zastupitelstvu zemském, z nichž jen 5 hlasovalo pro adresu sněmovní většiny. Memorandum připomíná některé historické fakty a vývoj nynějších poměrů: Již dvorní dekret císařovny Marie Teresie z r. 1774 zajišťuje Rusínům rovnoprávnost s Poláky co do obsazování úředních míst a podobně sobě na roveň staví oba národy dekrety císaře Josefa II. z r. 1782 a Leopolda II z r. 1790. Že pak národní uvědomění lidu stálo v nejtěsnějším spojení s institucemi církevními, obrácena pozornost především na vzdělání kleru, pro nějž císařovna Marie Teresie založila r. 1775 řecko-katolický seminář ve Vídni a císař Josef II. r. 1785 jenerální seminář ve Lvově. Tehdy stala se rusínština vyučovacím jazykem ve školách obecných, ano i na lvovské universitě mezi lety 1787—1808. Císař Ferdinand zrušil r. 1848 poslední zbytky poddanství, a posavadní vymoženosti ve směru národní rovnoprávnosti dovršeny prohlášením konstituce. Bohužel nynější politické poměry ustálily se v Haliči tak, že je Rusínům znemožněno těžiti plně z konstitučních svobod. Svazek haličských Rusínů s uherskými byl přetržen a tato větev vlastního stromu vydána v šanc národní záhubě. Druhdy samostatné a r. 1772 revindikované království Haličsko-Vladimírské sloučeno r. 1846 s Malopolskem, s knížectvími Osvětimským a Zatorským v nepoměrně rozsáhlou državu. Sloučeny tu dvě oblasti s odlišnou historií i obyvatelstvem a dána jim společná zemská representace, ve které rusínský národ není náležitě zastoupen.“[1]) Memorandum stěžuje si, že prostý lid nenachází proti úředním přehmatům nikde ochrany. Připomíná dále bídný hmotný stav obyvatelstva venkovského a následek toho — houfnou emigraci za moře; stěžuje si na to, že duchovenstvo příčinou práva patronátního jest v ponižující závislosti na jinověrcích, vdovy po zemřelých duchovních zůstávají bez pomoci a i s dětmi strádají nouzí. Stěžují si dále, že mládež vedle mateřštiny je nucena učiti se polštině, že jest nedostatek středních škol a že na obou universitách v zemi jsou pouze dvě fakulty rusínské, a v celé východní Haliči jest pol-

[1]) Poměry národnostní jsou (dle sčítání z r. 1891) tyto: Poláků jest 2,748.161, Rusínů 2,826.262, Židů 770.835 (kteří se však šmahem přihlásili k Polákům).

ština řečí úřední. Memorandum proto žádá rozdělení Haliče v provincii polskou a rusínskou s právem rozhodování Rusínů o vlastních kulturních a národnostních potřebách. Pro selské obyvatelstvo žádá přiměřenější rozdělení břemen, snížení daní, usnadnění lehčího splácení dluhův a nabývání pozemkův, povznesení osvěty praktickou naukou, dále žádá za podporování velkého i drobného průmyslu, za vlídné zacházení úřadů a konečně, aby byla věnována bedlivá pozornost zámořské emigraci Rusínův prostřednictvím koncessovaných úřadních agentů a rakouských konsulátů za hranicemi. Pro duchovenstvo žádá memorandum polepšení materielního bytu způsobem duchovnímu stavu a požadavkům času přiměřeným, zaopatření jejich vdov a sirotků a obnovení řecko-katol. semináře ve Vídni. Kulturní a jazykové potřeby vymáhají rozdělení zemské školní rady dle národnosti, zřízení většího počtu rusínských škol národních v městech, zvláště škol dívčích, středních a paedagogií, zavedení rusínštiny do škol rolnických a průmyslových a rozmnožení rusínských stolic na universitě, dále rozšíření práv rusínského jazyka ve všech úřadech a soudech. Poněvadž volební reformy z r. 1873 a 1896 nedovedly zabrániti volebním nadužitím, budiž zavedeno všeobecné hlasovací právo a zrušena soustava kuriátní. (Opozděno z I. č.) *Řř.*

Toť asi stručný obsah memoranda. Stesky týkají se vlastně vlády a zemské správy, na něž stěžují si i Poláci. Většina steskú rusínských dá se do slova obrátiti i na poměry polského lidu, jenž je v Haliči rovněž tak zanedbáván jako rusínský. A právě k vybojování lidských práv tomuto lidu (— neboť o to přece Rusínům hlavně běží, vždyť města v celé východní Haliči jsou buď polská, buď požidovštělá —) měly by postupovati svorně demokratické strany rusínské i polské. Že při utlačování lidu nečiní vláda zemská v Haliči rozdílu mezi Rusíny a Poláky, ukázala historie posledních voleb a ukazuje nyní výjimečný stav. Želíme, že v první části memoranda ozývá se místy nenávistivý tón proti národu polskému — ale uznáváme spravedlnost a oprávněnost většiny požadavků, shrnutých na konci memoranda, a vřele přejeme Rusínům splnění jich. *Red.*

Z technických studií odbor hornický byl Rusíny až posud nejvíce zanedbáván, tak že v haličských dolech najmě petrolejových nenalezl by se inženýr Rusín. Teprve poslední dobou lze pozorovati obrat k lepšímu, jak dokazuje právě vydané provolání (v Dílu, ze dne 10. srpna 1898) rusínských posluchačů hornické akademie v Příbrami, sdružených ve „Vatře". Vyzývát kolegy, aby přistupovali k Vatře, založené letošního roku k vzájemnému posilování se v národnosti pomocí vlastenských časopisů a knih ve spolkové místnosti. Vítáme tento jediný „Kružok ruskych akademikiv hirnyčych" na české půdě. *Řř.*

V Rusku s padesátým výročím smrti Bělinského připadlo též třicáté výročí smrti jednoho z nástupců jeho, D. I. Pisarev a, horlivého bojovníka za individualitu, docházejícího časem do krajností. Rozhodný vliv měl jmenovitě na rozvoj ruských žen, a jeho stati „Ženské typy v pracích Turgeněva, Gončarova a Pisemského", charakteristika Puškinovy Tatány a „Román kmentové slečinky", ač obsahují mnoho, s čímž nelze souhlasiti, přece jsou vynikajícími zjevy v ruské literatuře. Druhou zásluhu získal si hlásáním přírodovědeckého vzdělání. Šel ovšem zase tak daleko, že na příklad vážně radil Saltykovu-Ščedrinu, aby se věnoval popularisování přírodních věd, ale v celku ocenil správně význam studií přírodovědeckých v době, kdy společnost ruská byla sevřena okovy tak řečené idealistické filosofie.

V oboru kritiky Pisarev byl krajním stoupencem Bělinského a Dobroljubova, usiluje vysvětliti skutečný život na základě jeho uměleckého zobrazení. Nejlepší jeho stati, jako kritika „Otců a dětí" Turgeněva, jsou bezprostředním pokračováním analogických statí Bělinského o Puškinovi, Gogolu, Lermontovi a j., jakož i stati Dobroljubova o Ostrovském a Gončarovu. Největším hříchem Pisarova jest jeho odmítavý poměr k Puškinovi a veškeré jeho činnosti. Ale Pisarov popíral vůbec cit krásy a jméno esthetik bylo pro něho nadávkou. Tento nedostatek citu krásy zůstavil nepříznivé stopy na celé jeho kritické činnosti.

Za života měl Pisarev ovšem ohromný úspěch, ale čím dále tím více vadnou jeho vavříny, dogmatický význam jeho ustupuje historickému. V literatuře vždycky bude zaujímati vynikající postavení, ač jeho jméno nevyznačí celou epochu literárního rozvoje, jako jest tomu u Bělinského. Unášeje se materialismem, ničil, co za oné doby stálo snad za zničení, ale kladná tvůrčí práce byla mu úplně neznáma.

V červnu letošního roku uplynulo 20 let od smrti Fedora Ivanoviče Ťutčeva, předního básníka ruského z doby po Puškinovi. Nikdo z ruských básníků nevnikl tak hluboce do tajů přírodních jako Ťutčev. Jemu náleží před jinými čestný název „pěvce přírody“, a mnohé básně jeho nepozbudou svěžesti, vůně a pelu ještě po dlouhých letech. A přece i tento básník stal se jablkem sváru mezi ruskými kritiky. Jedněm vadil v nejlepších jeho básních nedostatek tendence, nemohli mu odpustiti zřejmou příchylnost jeho ke stoupencům čistého umění, druzí odsuzovali a odsuzují dosud jeho slavjanofilství. Z té příčiny činnost Ťutčevova čeká ještě na svého povolaného soudce. — I. S. Turgenév charakterisoval jej ve své stati „Нѣсколько словъ о стихотвореніяхъ Ѳ. И. Тютчева“ takto: „V našich očích, třeba že je to kormutlivé pro současného člověka, F. I. Ťutčev, náležející k pokolení předcházejícímu, stojí rozhodně výše než všichni jeho spolubratři podle Apollona. Snadno ukázati na ony jednotlivé vlastnosti, jimiž předčí jej nejnadanější z nynějších našich básníků: na okouzlující, třeba že poněkud jednotvárnou gracii Feta, na energickou, často suchou a drsnou vášnivost Někrasova, na pravdivou, někdy chladnou malbu Majkova; ale na jediném Ťutčevovi leží pečeť oné veliké epochy, k níž náleží a která tak jasně a silně vyjádřila se v Puškinovi. V něm jediném lze pozorovati onu souměrnost talentu se samým sebou, onu vzájemnost jeho se životem spisovatele — slovem aspoň část toho, co v plném rozvoji svém jest význačným příznakem velkého nadání. Obzor Ťutčeva není obšírný, to jest pravda, ale jest v něm doma. Talent jeho neskládá se z nesouvisle rozházených částí: jest zaokrouhlen a ovládá sama sebe; není v něm jiných živlů mimo čistě lyrické: ale tyto živly jsou určitě jasné a srostly se samou bytostí básníkovou; proto z básní jeho neprozírá dělanost, ale o všech zdá se, že jsou napsány v určitém případě, jak vyžadoval toho Goethe, to jest nejsou vymyšleny, ale vyrostly samy jako plod na stromě, a podle této vzácné vlastnosti jejich poznáváme mezi jiným i vliv Puškinův na ně, vidíme na nich odlesk jeho doby. Nejkratší básně Ťutčevovy jsou skoro vždycky nejzdařilejší. Cit přírody jest v něm neobyčejně jemný, živý a pravdivý; ale abychom se vyjádřili slovem, nepřijatým v lepší společnosti, nejezdí na něm, nekomponuje a nemaluje své figury. Jeho přirovnání lidského světa ku příbuznému světu přírody nebývá nikdy napjaté a chladné, naopak bývá vysvětlením nějaké obyčejné myšlénky, vzniknuvší v hlavě básníkově a přijaté jím za vlastní zjevení. Mimo to jest v něm patrný jemný vkus — plod všestranného vzdělání, četby a bohaté životní zkušenosti. Mluva vášně, mluva ženského srdce jest mu známa a poddává se mu.“ *Šk.*

Ministerstvo osvěty pracuje plán stálých výletů žáků středních škol, jež by byly článkem vychování a vyučování a tedy i podstatnou částí plánu vyučovacího. — Jeden z větších akcionářů společnosti dráhy rjazaňsko-uralské zakládá divadlo pro své sedláky. Na svém pozemku, v lesíku nedaleko Starožilova, stanice téže dráhy v gub. rjazaňské, staví již dřevěné divadlo pro 150 osob. Pěkný zjev! —

V Chorvátsku vře nyní boj o modernost a nemodernost. Fr. Kuhač vydal spisek „Anarhija u hrvatskoj književnosti i umjetnosti. Poslanica hrvatskim umjetničkim secesionistima i dekadentima.“ Na něj odpověděl Ivo Pilar ve jménu mladých brošurkou „Secesija, studia o modernoj umjetnosti. Svim protivnicima novih smjerova posvećeno.“ Nyní vydal Vl. Slovačić studii „Dr. A. Tresić-Pavičić ako liričar“, proti níž zase vystoupil „Vienac“. Přineseme o celém hnutí článek. *Č.*

Literatura, věda, umění.

DR. IVAN FRANKO

Literatura ukrajinsko-ruská (maloruská).

II.

Přehlížíme-li celé dějiny jihoruské literatury do konce 18. století, vidíme, že v ní ponenáhlu — pokud jen to bylo možno v neustálých neklidných dobách a při nedostatku pravidelně zorganisované osvěty — hrubou vrstvou napodobení, šablony a církevní tradice proráží samostatná duševní práce, živý názor o potřebách národa, úkolech literatury a s ní souvisící živé řeči. S počátku takové projevy jsou častější a silnější: nacházíme je ve spisech metropolity Ilariona, v Pečerském pateryku (knize životopisův kijevských mnichů), v Počátkovém letopise, ve spisech Kyryla Turovského, v Paломnyku (poutníku) igumena Danyla, v Poučení Vladimíra Monomacha, a nejjasněji v Slově o pluku Igorovu. Tatarské podmanění zastavilo tento pěkný rozvoj; Volyňský letopis byl jaksi jeho labutím zpěvem. Nastává smutná doba úpadku až do konce 16. stol., kdy vlivem reformace a jesuitské protireformace, jíž se zachtělo ruskými zeměmi nahraditi Římu ztrátu, utrpenou v Německu, povstala rozsáhlá literatura polemická, plná živého všenárodního zájmu, a s ní spojeny byly pokusy o utvoření vlastní vědy (katechismy, slabikáře, slovníky, gramatiky). Ba vlivem všeobecného oživení povstávají zcela nové, v staré Rusi neznámé druhy literární, jako paměti a osobní vzpomínky (Jevlaševskij v 16. stol. a Kozáčtí letopisci v 17. stol.), dále básně s počátku obsahu náboženského, později též světského (blahopřání, gnomy), divadelní hry a intermedia humoristická a satirická (Gavattovyč r. 1618), překládají se západoevropské romány, sbírky anekdot, novel (Gesta Romanorum a j.). Větší část té literatury je ovšem ještě neindividuální, neboť osoba spisovatelova vystupuje v ní málo do popředí, vyjímaje snad jen nadané polemisty, jako byl Ivan Vyšenskij. Ovšem tito jihoruští spisovatelé, jevící se vůči dřívější staroruské tradici (jmenovitě jak ji pochopovala Moskva) novotáři, byli přece jen zpátečníky v přirovnání se současnou západoevropskou osvětou a literaturou: osvěcovali sice Rus, ne však tím, co se v západní Evropě tenkrát pokládalo za skutečnou osvětu, nýbrž zastaralou již tehdy scholastikou, přežilými výtahy z rytířských pověstí a náboženského dramatu. Na neštěstí kozácké vojny, jež vyplnily celou druhou polovinu 17. stol. a strašně spustošily Ukrajinu „pravoberežnou“,[1]) zničily vytvořivší se tam. střediska duševního a literárního života a opozdily veškerý jeho

[1]) T. j. na pravém břehu Dněpru.

rozvoj. Co ještě zbylo, šlo do služby Moskevštiny, rozněcovalo ohně osvěty v Polocku, Rostově, ba dokonce i v dalekém sibiřském Tobolsku, zatím co staré zřídlo osvěty, Kijev, čím dál více vysychalo. Moskevština ostatně na popud Petra Velkého usilovala navázati přímé styky se západem a v brzku nepotřebovala již prostřednictví Kijeva, a přední část její inteligence zůstavila za sebou Ukrajince s jejich scholastickou učeností. Již v 18. stol. Ukrajinci, kteří byli ještě před sto lety učiteli Velkorusův, musili je dohánětí, jíti za nimi. Nesmíme však zapomínati, že nová velkoruská literatura, jíž nyní může se chlubiti nejen velkoruský národ, ale celé Slovanstvo, byla ve svých začátcích společným výtvorem Velkorusův i Malorusův, a že to byli právě Malorusové, kteří šli v prvních řadách pokrokových spisovatelův, vedoucích literaturu na nové, dosud nevyšlapané cesty. Stačí vzpomenouti, že v 18. stol. vedle Velkorusů Radiščeva a Novikova vidíme Ukrajince Kapnista a Karazina, vedle Karamzina (jako románopisce) vidíme Ukrajince Narežného a Pohorilského, vedle Žukovského, překladatele Iliady, vidíme Ukrajince Hnidyče, překladatele Odysseje, vedle geniálního Puškina neméně geniálního Ukrajince Hohola (Gogola). Všichni ti, pracujíce k vytvoření veliké novodobé literatury a osvěty ruské, pracovali v duchu staré tradice ukrajinského národa, téže tradice, jež velela Chmelnickému, aby se spolčil s Moskevštinou, a kijevským učencům, aby jí sloužili. V nových poměrech znamenala Moskevština vytvoření velké říše, jež mohla by ukojiti kulturní potřeby veškerého ruského národa a celého Slovanstva. Avšak vedle této tradice žila a nikterak nemizela v jižní Rusi ještě druhá tradice, snahy o projev svérázné povahy země i národa v písemnictví a umění Tato tradice v té době a dlouho ještě potom nebyla pokládána za protivnou Velkorusi. Ukrajinci nepomýšlejíce na odtržení od říše ruské, naopak cítíce se její součástí, vidouce v její síle svoji sílu, v jejím rozvoji svůj rozvoj, rozuměli zároveň, že právě v zájmu toho rozvoje a té síly jest zapotřebí péče o ukrajinské národní zvláštnosti a ukájení duševních potřeb ukrajinského národa jeho rodným jazykem a v obvyklých mu, věky vytvořených formách. Projevem této druhé tradice byl Kotljarevskij a jeho Eneida. A jak jasným, charakteristickým příkladem!

R. 1784 začala vycházeti ve Vídni travestie Eneidy exjesuity Blumauera. Tuto Eneidu upravil rusky jakýsi Osipov, člověk nevelkého nadání, nemalé však píle. Rozšířil svůj vzor, setřel živé barvy Blumauerovy satiry mluvou vodnatou a nekvětnatou. A tuto Eneidu Osipova, přeloženou z němčiny, vzal si Kotljarevskij za podklad a vytvořil skvostné ukázky ukrajinského humoru, jasné obrazy z ukrajinského života: stvořil báseň, jež dosud neztratila své působivosti a svěžesti, zatím co bezprostřední (Osipov) i původní vzor (Blumauer) dávno upadli v zapomenutí. Eneida Kotljarevského udala směr dalšímu rozvoji maloruské literatury: motiv evropský, vzatý přes Petrohrad, upravený však živou maloruskou

mluvou, doplněný živým obsahem z ukrajinského života a ukrajinské svéráznosti.

Tu právě došli jsme k význačnému rozdílu mezi starým ruským písemnictvím a novým. Staré písemnictví v době předtatarské bylo z větší části nepůvodní a neindividualní. Dusilo se takřka pod tíhou církevní povahy. Jedině církevní slovo mělo tehdy význam; za nejlepšího spisovatele byl považován ten, kdo uměl nejvíce citátů z písma svatého a z církevních otcův a dovedl jimi dokazovati každou věc „nepodávaje nic ze svého rozumu". Bylo mnoho případův, že ruský spisovatel nesměl vlastní svůj spis podepsati svým jménem, nýbrž uváděl v titulu jméno některého znamenitého církevního otce, obyčejně Jana Zlatoústého. Vyjímaje letopisy a pokusy světského básnictví větší část duševní práce v té době vynakládala se na překlady, kompilace a výtahy z řecko-byzantinských církevních spisovatelův. Ba i letopis ruských událostí neobešel se bez takových výňatkův, a životopisy ruských svatých vypadají jako mechanické odlitky byzantinských životopisů pozdějšího, šablonovitého slohu; jen tu a tam probleskují v šedém písku retoriky zlatá zrnka ruské skutečnosti. Tento stav změnil se značně v střední jihoruské literatuře 16.—18. století. Vystupuje celá řada spisovatelův s výraznou individualností, lze cítiti již i v jihoruském písemnictví blízkost Evropy, ač nikoliv ještě humanismem oživené a rozrušené reformací, ale staré Evropy scholastické. Literatura méně již šablonovitá přibližuje se národním massám a do jisté míry stává se jejich duševním majetkem. Přes to však pokulhává přece ještě o několik set let za evropským rozvojem a současného Evropana svým obsahem, mluvou a způsobem jednání o věcech může zajímati leda jen jako kuriosita, jako kulturní přežitek; nepodávát pravdivé představy o tehdejší době, nepřináší nic nového do pokladny lidského pokroku, žijíc takřka z odpadkův, které dávno již, dávno spadaly se stolu, na němž hodovali kulturnější národové. Proti starší době ruského písemnictví jest ovšem velikým pokrokem, u srovnání však s tehdejšími evropskými literaturami jest rovněž zcela nepůvodní a zastaralá.

Od času Kotljarevského nastává zásadní změna. Ruská říše za sto let od Petra Velikého nestala se sice říší s novověkým evropským zřízením, vychovala si však značný kruh poevropštěné intelligence: a právě tato intelligence jest pokračovatelkou veliké reformy Petra Velikého. Ona dle možnosti — v mezích úřady vyznačených a často i proti vůli a přání úřadův — pozvedá osvětu a literaturu. Ruská literatura 19. století, toť veliká martyrologie, v níž vedle jmen velkoruských stkví se též maloruská. V rukou té intelligence stává se literatura nositelkou pokroku, rozsévatelkou evropských idejí; ona snaží se sbírati nová themata v Evropě a zúrodňovati jimi rodné pole. Tak se dělo s velkoruskou, tak s maloruskou literaturou. Pravda, že dle příkladu Kotljarevského brala z počátku evropský duch procezený cedítkem velkoruským,

brzo však, zejména po válkách napoleonských, navázala sama přímé a živé styky se západní Evropou a stává se formou, mluvou i obsahem literaturou moderní, evropskou, ozývají se v ní tytéž zásadní otázky individualního a společenského života, jež hýbají duší současného civilisovaného člověka, a z vlastní půdy, z rodného národního života snaží se dáti jim původní formu a najíti k nim původní odpověď. Nacházíme v ní týž západoevropský sentimentalismus z konce 18. století, enthusiasmus slovanského obrození, revoluční demokratismus a politický radikalismus doby před r. 1848.; rovněž náboženský liberalismus a snahy sociálně-reformatorské, romantismus, realismus, naturalismus, obrat k národním massám, k studiu národní minulosti. Vše to ovšem je dosud v skromných rozměrech při poměrně nevelikém rozvoji národního vědomí v massách národních, vše s přestávkami a mezihrami, ale v začátečných rysech hnutí se rozvíjí, vědomí se vzmáhá, osvěta se šíří, roste zájem o veliké otázky společenského i mravního života, a to je nejjistější záruka životnosti a trvanlivosti té literatury.

K objasnění toho dostačí, ukážeme-li na hlavní představitele a důležitější proudy ukrajinsko-ruské literatury v posledních sto letech. Kotljarevskij začav od parodie satyrické věku josefinského ve dvou svých dramatických spisech „Natalce Poltavce" a „Moskalu Čarivnyku" navázal na směr sentimentální, panující v tehdejší literatuře velkoruské po příkladě Radiščeva a Karamzina — ale stoje pevně na ukrajinské půdě, vystříhal se afektace i tendenčnosti; a jeho „Natalka Poltavka" dosud neztratila své životní síly, pravdivosti a svěžesti. Již r. 1808 povstala první sbírka ukrajinských Kozáckých dum, r. 1818 objevuje se první tištěná sbírka knížete Certeleva, za ním pak jde celá řada sběratelů lidové slovesnosti, jako Lukaševyč, Maksimovyč, Bodjanskij, později Kostomarov, Kuliš a j.

Vlivem zájmu tím způsobem vzbuzeného pro hlubší studium života lidu povstávají ukrajinské povídky Hryhora Kvitky-Osnovjanenka, jež mohou právem býti považovány za nejstarší vesnické povídky.[1]) Romantismus, jenž po příkladě Bürgerově, Goethově a Herderově čerpal z lidových podání a pověr (ballady), octnul se v ukrajinské literatuře již r. 1828 balladou Borovykovského „Maruší" (Маруся), později „Vovkulakem" Aleksandrova (naps. r. 1842). Onen odstín romantické školy, který nespokojuje se jen fantastičností a lidovým tónem, hledél vniknouti hlouběji v národní život a hledati v něm pozůstatky někdejšího lepšího, ideálnějšího stavu, příkladův hrdinství a pravdivé zbožnosti (ve Francii Victor Hugo, v Německu Tieck, Novalis, v Polsku Mickiewicz, Malczewski, Goszczyński) má i v ukrajinské literatuře nadané představitele: Metlynského, Hre-

[1]) První vesnické povídky George Sanda vyšly v l. 1838—40, Auerbachovy „Schwarzwälder Dorfgeschichten" r. 1843, Kvitkovy „Maloruské povídky" (Малороссійські оповіданя) objevily se již v l. 1834—37.

binku, jmenovitě však Tarasa Ševčenka, jehož „Kobzar“ vyšel r. 1840 a „Hajdamáci“ (Гайдамаки) r. 1841. Ševčenkova geniální bytost však brzo přesahuje kruh romantických ponětí. Dochází ku kritickému názoru na minulost a dospívá k výsledku, že ideál společenských a mravních poměrů není za námi, nýbrž před námi. Obrací se k malování živé skutečnosti (Наймичка, Відьма), je nadšen velikým ideálem slovanského sbratření (Poslanyje do Šafaryka) a emancipací od náboženské nesnášelivosti (Іван Гус). V Ševčenkovi našla ukrajinská poesie nejsilnější do té doby výraz. Nebyl to však konec, nýbrž počátek, popud k jejímu rozvoji. Na jakýs čas po rozbití „Kyrylo-Metodyjevského bratstva“ nastala pausa (1847 až 1856), leč ne bezplodná. Když v Rusku zavál svobodnější vítr, ukrajinský duševní život projevil se ihned silně a na různých polích. Kostomarov vydává (ovšem velkorusky) řadu svých velice cenných monografií, jimiž opravuje veškeré ruské dějepisectví a pochopování dějin. Kuliš vydává řadu povídek z ukrajinských poměrův a cenné „Zápisky o jižní Rusi“ (Записки о Южной Руси). Vystupuje na jeviště nový, velice původní novelistický talent Marko Vovčok, jehož vypravování překládá do velkoruštiny sám znamenitý Turgeněv. Vedle Marka Vovčka, jímž nabyla próza ukrajinská netušené před tím něžnosti a melodičnosti, vystupují nadaní belletristé Storoženko, Kucharenko, Hanna Barvinok, Ščoholev, Kuźmenko, Nomys a po nich mnohem lepší a nadanější epikové Ivan Levickij-Nečuj a Anatol Svydnyckij. V letech sedmdesátých dílo ukrajinské osvěty stanulo na širokých evropských základech zásluhou pokolení mladých badatelův: Antonoviče (historika a archaeologa), Dragomanova (ethnografa a literárního kritika), Čubinského (ethnografa), Žyteckého (linguisty), Lysenka (hudebníka). Vedle nich pracují ukrajinští básníci a belletristi, jako Konyskij, Rudanskij, M. Staryckij, Lymanskij (Mova) a nejznamenitější epik, nadaný Panas Myrnyj. Avšak roku 1876 nová překážka, nová přestávka. Až na počátku devadesátých let začíná se nové hnutí vlivem nového pokolení, v němž vyznamenávají se jako nadaní belletristé Vasyl Čajčenko, Lesja Ukrajinka, Voľodymir Samijlenko, A. Krymskij, M. Školyčenko, T. Zińkivskij, Hr. Kovalenko, Ludmila Staricka atd.

Analogické hnutí, opožděné však asi o třicet let, rozvinulo se v Haliči, vždy v těsné souvislosti s Ukrajinou. V třicátých letech vlivem slovanského obrození, polského ukrajinofilského romantismu a prvních objevů ukrajinského písemnictví povstala ve Lvově „ruská trojca“ (руська трійця), t. j. kroužek mládeže, nadšené myšlénkou o vytvoření písemnictví a osvětové práci pro vlastní lid a prostým jazykem toho lidu. Duší toho kroužku byl Markian Šaškevyč a prvním plodem jeho práce byla „Rusalka Dnistrova“ (Русалка Дністрова), vydaná r. 1838 v Pešti. Po ní následovaly další spisy vydané národním jazykem: „Prypovidky“ Ilkevyče (1841), „Vinok“, obsahující sbírku netištěných spisů Šaškevyče a Holovackého (1846

a 1847), básně a povídky nadaného Mykoły Ustyjanovyče, neméně nadaného, avšak staromodního Antona Mohylnyckého, Rudolfa Mocha. Roku 1848 počínají svoji spisovatelskou karieru otcové pozdějšího haličského moskalofilstva Bohdan Didyckij, Ivan Naumovyč a Ivan Hušalevyč. Trochu později vystupují Evgen Zharskij a Severyn Šechovyč.

Teprve v šedesátých letech vlivem ukrajinské literatury obnovuje se v Haliči též vlastní literatura národním jazykem. Spisy Ševčenka a osobní vliv Kuliše naplňují neobyčejným nadšením širší kruh mládeže; v té době vidíme nadané spisovatele a publicisty: Xenofonta Klymkovyče, Fedora Zarevyče, Vołodymyra Šaškevyče (syna Markianova), Natala Vachňanyna, Omeljana Partyckého. Neodvisle od toho kruhu vystoupil a k národnímu jazyku se přichýlil nejnadanější z nich, Bukovinec Juryj Feďkovyč.

V druhé polovici let šedesátých vystupuje na arenu nová skupina nadaných spisovatelův, nadšených národními ideały: Vołodymyr Navrockyj, Aleksander, Osip a Vołodymyr Barviňski, Danylo Taňačkevyč, Vołodymyr Lučakivskyj. Roku 1867 zakládá se spolek „Prosvita". Několik let před tím povstává národní divadlo, národní jazyk nabývá v osobě Omeljana Ohonovského vřelého stoupence a pilného pracovníka na universitní katedře ve Lvově.

Léta 70—80 charakterisuje v duševním životě haličsko-ruském vliv Drahomanova. Žádná strana, ani jediný z předních spisovatelů nevyhnuli se jeho vlivu; lze směle říci, že Drahomanov zevropštil haličské Rusíny, proměnil dosud vládnoucí sentimentální ukrajinofilství ve vědomou snahu, směřující k dobytí nejen národních, ale i všelidských práv rusínskému národu. Pod jeho vlivem pracoval první haličsko-ruský ekonomista Vołodymyr Navrockij, jeho žáky byli spisovatelé a publicisté, kteří počali psáti v polovině let sedmdesátých: M. Pavlyk, Ivan Franko, Ostap Terleckij. Vůči jeho vlivu musili též zaujmouti takové neb onaké stanovisko starší spisovatelé z národního i moskvofilského táboru, rovněž i mladší, kteří vyrostli pod vlivy polského positivismu a socialního demokratismu, jako na př. Vjačeslav Budzynovskij, Julian Bačynskij a jiní. Pouze nejmladší pokolení nebylo pod jeho přímým vlivem, nýbrž čerpajíc své popudy přímo ze západo-evropských proudů impressionismu a novoromantismu, nazývaného per nefas dekadentismem, jde dále cestou vysekanou u nás vlivem Drahomanova. Toto pokolení má velice nadanou představitelku v osobě Bukovinky Olhy Kobylanské; k němu lze počítati mladé spisovatele Vasyla Ščurata, Danyla Lukijanovyče, Bohdana Łepkeho, Sylvestra Jaryčevského a velice nadaného a originálního Vasyla Stefanyka. Vedle toho současné hnutí ženské má u nás horlivou a neunavnou representantku v Natalii Kobrynské.

Úspěšnému rozvoji ukrajinsko-ruské literatury a osvěty jsou na závadu především politické poměry, v nichž žije tento národ,

potom jeho sociální položení. Ukrajinsko-ruský národ je rozdělen ve třech státech, z nichž každý má zcela odlišné zákony, týkající se práv národních a osvětových. V Rusku ukrajinsko-ruská národnost není zákonem vedle všeruské, t. j. velkoruské uznána jako odlišná národnost, a proto ukrajinsko-ruský jazyk není dopuštěn ani do úřadu, ani do školy (v té ani do elementárních tříd), ani na kostelní kazatelnu. Trpí se jenom ukrajinské divadlo a tisknouti jazykem ukrajinským dovoleno jest pouze ethnografické a historické materialy a belletrii. Tisk ukrajinsko-ruský trpí od všeruské censury více nežli velikoruský již proto, že je provincionální a nemůže těžiti z těch poměrných prerogativ a svobod, jež má tisk v hlavních městech. Proto není divu, že ukrajinští spisovatelé většinou tisknou své práce v Haliči.

V Haliči tisk ukrajinsko-ruský dopracoval se již dosti velké svobody a dosti zásadního uznání. Ale tu opět rozvoji literatury překáží malý počet a chudoba intelligence a hrozně nuzné ekonomické položení lidových mass. V Uhrách je lid ještě chudší a nevzdělanější a intelligence je buď zmaďarisována nebo moskvofilská a nedbá o zájmy lidu, v otázkách literárních a vědeckých se opozdila a jest asi na stupni, na němž byla Evropa v XV. nebo XVI. století.

Leč právě z tohoto politického a společenského stavu ukrajinsko-ruského národa mohl by plynouti zvláštní zájem druhých slovanských národův a států, v nichž národ ten žije, pro jeho literaturu. Se stanoviska sociálního jest ukrajinsko-ruská literatura literaturou selskou, „mužickou“, una letteratura plebea, jak kdysi napsal Drahomanov. Z té příčiny i předměty svými musí státi blízko lidovému životu mass, výkladem, jazykem, methodou psaní musí býti populární, ovšem v širším značení slova. Již to dává záruku, že veškeré zpátečnické směry, veškeré výstřelky toho druhu, jako „umění pro umění“, převahy formy nad obsahem atd. nemohou míti v ní trvalého úspěchu, že musí daleko více než kterákoliv jiná literatura dbáti prostoty, jasnosti a průzračnosti komposice, hlavně srozumitelnosti předmětu i vyjádření, hlubokého pochopení lidu, jeho života a zájmů. A s hlediska politického a zeměpisného — ukrajinsko-ruský národ položen na rozhraní mezi plemeny velkoruským, běloruským, polským a slováckým, dále gruzinským, rumunským a maďarským — má ten význam, že mohl by býti přirozeným prostředkovatelem mezi východem a západem, mezi jihem a severem; ač sám zbaven státní samostatnosti musí na svém organismu pociťovati a v svém životním programě seskupovati a zažívati různorodé státní systémy, zaujímati stanovisko vůči různorodým politickým proudům, hlásiti se o slovo v různorodých institucích. Literatura vzniklá za takovýchto poměrů, nemá-li se státi jednotvárným napodobením různorodých cizích vzorů, nýbrž ústrojným výsledkem duševních potřeb a kulturních zájmů, musí míti širší zájem, nejen provincionální: to vidíme na všech lepších dosud

představitelích ukrajinsko-ruské literatury, na spisech Ševčenkových, Marka Vovčka, Myrného, Feďkovyče a Drahomanova. Hnutí vzniknuvší v poslední době mezi ukrajinsko-ruskou intelligencí, a jmenovitě v massách lidu v Haliči a pokusy organisace osvětového a literárního hnutí, o nichž promluvím v příštím dopisu, zaručují, že i v budoucnosti literatura ta nesejde z cesty vykázané jí nadanými pracovníky a konečně zaujme místo v řadě novodobých slovanských literatur.

Dr. Jan Urban

JAN V. LEGO

Slovinská literatura.

(Literatura slovinská před rokem 1860 a po něm. — Slovinské časopisy. — Literární spolky: Slovenska Matica, Družba sv. Mohorja.)

Máme před sebou národ jenom 1,340.000 duší, rozdrobený administrativně na 8 oblastí, kde všude jest — až na Krajinsko — proti druhé národnosti v menšině. Je to nešťastný národ slovinský. — Chceme-li si historický obraz veškerého slovanského celku představiti v miniatuře, nalezneme jej ve vší věrnosti a do všech podrobností na slovinském národě; neboť se všemi živly nepřátelskými, proti nimž kdy veškerému Slovanstvu bylo bojovati, zápasil i Slovinec, a osudy jeho byly tytéž, jako osudy veškerého Slovanstva celkem. Ohlédneme-li se do jeho minulosti, počínajíce dobou, kdy zaujímal půdu, na které nyní žije 12 milionů lidí rozličné národnosti, a sledujíce dále po všecka století až do počátku tohoto věku hrozný boj, v němž nepřetržitě vražděn byl jeho národní, politický a hospodářský život — pak věru žasneme, že v tomto rozdrobeném zbytečku zůstalo ještě tolik síly, aby si za 38 let vytvořil literaturu takového objemu a takové ceny, že se jí dnes může opravdu honositi. Pravím, že za 38 let, a to posledních; neboť co do roku 1860 na poli literárním vykonal, či vlastně vykonati směl, bylo vše celkem jen přípravou, stíženou všemi možnými překážkami nepřátelské byrokracie, jež — zvláště před r. 1848 — nikterak dovoliti nechtěla, aby se lid ve svém mateřském, poněvadž slovinském, jazyku poučoval a vzdělával. Jakého namáhání a jakých diplomatických obchůzek stálo to na příklad, než hospodářské společnosti krajinské r. 1843 dovoleno bylo vydávati pro slovinského rolníka a řemeslníka „Novice“, jež byly tehdáž jediným slovinským časopisem! A když r. 1845 kanovník Slomšek (r. 1846 již biskup mariborský) žádal,

by mu dovoleno bylo založiti spolek k vydávání poučných knih pro obecný lid slovinský, jak to činiti mohl „Mechitaristen-Verein“ pro lid německý, byla jeho žádost odmítnuta. — Kdyby nebylo přeosudné rozdrobenosti, měly by se nyní všecky věci na Slovinsku při vrozené duševní síle národa zcela jinak, a jeho lepší budoucnost byla by zajištěna; avšak nepřátelská byrokracie vládne tam stále dál, užívajíc všech moderních prostředků k vyhubení národa, a kdo chce viděti, jak národ umírá, ať jde do Korutan, tam to uvidí na Slovinci .... Avšak to jsou smutné věci svého druhu, o nichž by bylo lze napsati celou knihu, a naším úkolem jest, podati v tomto článku aspoň v obrysech obraz, na němž by se spatřilo, jaká mohutná síla vzrostla národu slovinskému jeho literaturou, by zachránil sobě to, co si vůbec ještě zachrániti může.

Všech slovinských časopisů vychází nyní **54**, kteréžto číslo zajisté již samo sebou svědčí výmluvně o mohutné energii, jakou vyvinul takový malý, tak rozdrobený a byrokracií tak utiskovaný národ za krátkou dobu 38 let, že se vší jistotou očekávati lze, že stane se za 20 let národem čtenářským, jakým je na př. český. Neboť analfabeti, jakých bylo na Slovinsku ještě před 30 lety dosti značné procento, již vymírají, nynější dospělá mládež — zvláště ženská — čítá velmi ráda, a mládeži škole odrostlé stává se kniha již potřebou. — Jak velice se ve slovinském národě smysl pro veřejné věci již vzmohl a rozšířil, o tom nejlépe svědčí množství jeho politických časopisů, jichž jest **22**. Z těch vycházejí: 3 (Slovenski narod, Edinost a Slovenec) šestkrát týdně, 2 (Soča a Slovenski list) dvakrát týdně, 5 (Novice, Domovina, Slovenski gospodar a 2 americké: Americki Slovenec a Glas naroda) jednou týdně, 5 (Slovanski svet, Mir, Delavec, Goriški vestnik a Primorski list) třikrát za měsíc, 5 (Dolenjske novice, Domoljub, Glasnik, Primorec a Rodoljub) dvakrát za měsíc, 1 (Svoboda) měsíčně a 1 čtvrtletně. — Mezi těmito politickými časopisy jest mnoho takových, které se zabývají též rolnictvím, řemesly, průmyslem a obchodem, výhradně však hospodářské časopisy vycházejí tyto 3: Kmetovalec (v Lublani dvakrát měsíčně), Gospodarski list (v Gorici měsíčně) a Gospodarski glasnik za Štajersko (ve Št. Hradci každých 14 dní). — Pacdagogických časopisů vychází 5: Učitelski tovariš (v Lublani třikrát měsíčně), Popotnik (v Mariboru dvakrát měsíčně), Vrtec a Angelček (v Lublani měsíčně), pak Krščanski detoljub (v Lublani čtvrtletně). — Belletristické jsou 2: Dom in svet, illustrovaný (v Lublani dvakrát měsíčně) a Ljubljanski Zvon (v Lublani měsíčně). — Ostatní časopisy jsou buď náboženské buď jinak odborné.

Sborníků a „knjižnic“ vychází 15: Letopis Slovenske Matice, Slovenska zemlja, Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, Pedagogiški letnik, Pedagogiška knjižnica, Drobtinice, Dejanje svetega detinstva, Pomladni glasi, Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo, Slovenske večernice, Slovenska Talija, Kuezova knjižnica,

Zabavna knjižnica za slovensko mladino (vesměs v Lublani), Knjižnica za mladino a Slovenska knjižnica (obě v Gorici).

Ze všech literárních spolků a pak takových podniků, které periodickými vydáními hlavně působí k rozvoji literatury (buď si vědou či výchovou národa na čtenářský národ), zaujímají ve slovinské literatuře nejpřednější místa Slovenska Matica a Družba sv. Mohorja — Slovenska Matica má nyní 2.880 členů, mezi nimi 6 čestných (z těch 4 Čechy), 271 zakládajících (takový platí 50 zl. najednou za celý život) a 2603 „roční" členy (s příspěvkem po 2 zl. ročně). Minulého roku (1897) vydala Slov. Matica těchto 7 děl (úhrnem o 87 arších): Letopis Slovenske Matice, Zgodovina slovenskega slovstva, Samosvoje mesto Trst (s vyobrazeními), Slovenske narodne pesmi, Elektrika (s vyobrazeními), Knezova knjižnica a Zabavna knjižnica — to vše za 2 zl. svému ročnímu členu! Budoucího roku vyjde její podporou za cenu pouze 2 zl. veliká mapa Slovinska na 4 listech, jež by neměla scházeti v žádné knihovně našich středních škol a podobných ústavů. Mezi 41 vědeckými ústavy a společnostmi, s nimiž si Slov. Matica díla svá za jejich vyměňuje, jest 14 českých. Vděčně uvádíme zde jména českých měst, která láskou slovanskou svých zastupitelstev přistoupila za členy Slov. Matice. Jsou to: Plzeň (zaklád. člen), Český Brod, Domažlice, Chrudim, Jičín, Jindřichův Hradec, Klatovy, Králové Dvůr, Kutná Hora, Mělník, Vysoké Mýto, Německý Brod, Nový Bydžov, Pardubice, Písek, Rakovník a Tábor.

Družba sv. Mohorja, založená podnětem faráře Ondřeje Einspielera r. 1853, má nyní 77.130 členů, tak že každý sedmnáctý Slovinec (nebo Slovinka) jest členem této družby. Knih vydává ročně šest, z polovice obsahu náboženského, z polovice pak zábavně poučného za roční příspěvek 1 zl. svého člena. Družba ta má svůj pěkný dům s tiskárnou v Celovci, a vedle duchovenstva, jehožto rukou se knihy po všem Slovinsku rozšiřují, má velikou zásluhu o finanční rozkvět této družby ředitel její tiskárny Alois Legat.

Věru, žasnouti a žasnouti musíme nad takovými velikými úspěchy těchto obou spolků!

Mezi nakladateli pak, kteří k rozvoji slovinské literatury svou podnikavostí valně přispívají, stojí na prvním místě Ondřej Gabršček v Gorici, jehož energie ohohatila slovinskou literaturu v několika letech dlouhou řadou cenných děl.

*

KAZIMIERZ PRZERWA-TETMAJER: **Poezye III.** Warszawa (Gebethner i Wolff) 1898. Str. 222.

Nejnovější kniha polského básníka dokumentuje znova, že jeho poesie dojista stojí nejvýše ze všech příslušníků „mladé Polsky". Divným kouzlem opředeny jsou verše tohoto hluboce citového, k melancholii ba i k pessimismu nakloněného básníka, jenž i krajiny ozařuje světlem své duše, příbuzným měsíční záři. V této celkové náladě jeho knihy překvapují místy z nenadání

se ozývající prudké akkordy vášnivých výbuchů a smyslných obrazů i nálad. Jsou to patrně recidivy dávnější periody jeho tvorby, překvapující uprostřed veršů plných snivosti, tesknoty, duchovosti, ano i náběhů mysticismu, vedle takových veršů, jako jsou ku př. v „Louce mystické“:

Tam między polne
zioła i trawy i gaje pachnące,
i lilie, srebrnym świecące się puchem,
czyste i białe chodzą dusze wolne,
czujące rozkosz najwyższą: być duchem.

Krásné jsou ty jeho mystické krajiny, ty divné krajiny jeho duše — rovněž krásné jsou jeho krajiny italské, plné jižního kouzla, a zejména jeho nálady tatranské, nejkrásnější kousky toho druhu v polské poesii vedle tatranských krajin Asnykových. Zřídka ovšem v těch krajinách slunce svítí, více tam jest mlhy, chladu skalního, taje slují, zádumy černých jezer — a z pravidla oživeny jsou ty krajiny nějakými přízraky básníkovy duše. Reflexe také nacházíme u Tetmajera, ale nikdy nezatěžují stavbu jeho básní, spíše mizejí pod pavučím povlakem jeho měkké poesie. Příznakem té poesie jest i forma, jejíž rythmus a hlahol slova jest mnohdy hotovou hudbou. To platí ku př. o malém druhém oddílu knihy „Dla rymu“, a z něho zejména o číslech „A kiedy będziesz moją żoną“, „Dusze błękitne, ciche, zamyślone“ a „Widzę kraj jakiś w oddali, w oddali.“ Nejvíce krásných a silných čísel má první oddíl (Wiersze różne), z něhož jmenovitě uvádíme básně „Mojżesz“, „Oszel morski“, „Próżno w swej duszy“, „Pod Herculaneum“, „Ekstaza“, „Symbol“, „Widziadła okrętów“, „Wiecznie samotni“, „Zmartwych wstały“, „Na Anioł Pański“. K nim řadí se z ostatních cyklů „Muszla“, „Psyche“, „Przychodzisz do mnie . . .“, „Poranne białe . . .“, „Martwa puszcza“, „Ciemnosmroczyński staw“, překrásný sonet z „Anioła śmierci“ a řada jiných. Tetmajer (dřívějším pseudonymem Przerwa, jejž nyní přidal ke svému pravému jménu, „aby mu aspoň částečně odňal cizí zvuk“, jak praví v předmluvě), básník, hluboce citový, plný ponurosti ale i snivé elegance, nejpřednější básník polský z mladé generace, měl by vejíti v širší známost v čtoucím obecenstvu českém. Beztoho z novějších proudů polské poesie neznáme skoro ničeho. Důstojný výbor z Przerwy-Tetmajera jest nyní první naší povinností k polské poesii. [1]) A. ČERNÝ.

Д. Я. САМОКВАСОВЪ: Изслѣдованія по исторіи русскаго права. Moskva 1896. (3 sešity.)

Professor moskevské university D. J. Samokvasov zaujímá ve vědě ruské právní historie zvláštní postavení, které vyplývá z jeho současné znalosti archeologie. Archeologické vědomosti své zužitkoval Samokvasov v celé řadě drobnějších historických prací, uveřejňovaných ve varšavských universitních „Izvěstijach“ i v dřívějších vydáních své historie ruského práva. Také nadepsané dílo podává důkaz, že autorem jeho jest nejen právní historik, nýbrž i archeolog. Spisovatel dělí v obšírném spise svém ruské právní dějiny na 4 periody, a to: 1. na dobu států plemenných, 2. států údělných, 3. státu moskevského a 4. na dobu ruské říše. Tímto rozdělením uchyluje se ode všech ostatních ruských právních historiků, kteří neznají prvé epochy uváděné Samokvasovem (doby států plemenných), nýbrž dělí celé právní dějiny ruské jen na tři periody, počínajíc epochou údělů. Autor věnuje prvé periodě mnohem větší pozornost než všem ostatním, podávaje při tom důkaz, že náležité porozumění nejstarší době jest nezbytnou podmínkou správné znalosti všech dob následujících. Z tohoto důvodu probírá zmíněnou prvou epochu právních dějin ruských ve

[1]) Zařaďujíce čtyři překlady z nejnovější knihy Tetmajerovy v čelo listu a píšíce tyto řádky, neměli jsme tušení, že Fr. Kvapil chystá a v brzce snad již vydá výbor z básní Tetmajerových v českém rouše. Vítáme jej již předem z celého srdce a přejeme si jen, abychom jej co nejdříve mohli oznámiti.

dvou sešitech svého díla (na 311 stranách), kdežto všem třem následujícím periodám věnuje jediný sešit třetí (pouze 210 stran). Spisovatel chová přesvědčení, že vědecké studium ruského práva nebude míti dotud žádného úspěchu, dokud se neupustí od mylného názoru Schlözerova, od něhož vycházejí všichni dosavadní ruští právní historikové, že doba před Rurikem jest jen epochou předstátní divokosti ruských Slovanů, a že ruské dějiny počínají se vlastně teprve r. 862. Tomuto Schlözerovskému nazírání všech ruských právních historiků přičísti prý sluší faktum, že ve všech základních otázkách vědy nalézáme v historickoprávní literatuře ruské jen hypothese vzájemně si odporující. Byť bylo toto přesvědčení Samokvasova poněkud upřílišené, jisto jest, že stanovisko jeho jest oprávněné. DR. KAREL KADLEC.

OSWALD BALZER: **O następstwie tronu w Polsce.** Studya historyczno-prawne. Część I. Sprawa następstwa po Kazimierzu Wielkim na tle Piastowskiego prawa dziedziczenia. W Krakowie. Nakładem Akademii Umiejętności. 1897. (Otisk ze XXXVI. sv. Rozpraw Wydziału historyczno-filozoficznego Ak. Umiej. w Krakowie.)

Oznamovaná práce předního polského právního historika, professora lvovské university O. Balzera, jest prvou částí většího díla, které jednati bude o nástupnictví na trůn v Polsku. Autor obral si za úkol vylíčiti, jakým během okolností proměnilo se Polsko z monarchie dědičné v monarchii volební. V přítomné prvé části svého díla vysvětluje podivný na prvý pohled zjev, z jakého právního důvodu Kazimír Veliký, maje čtyry vlastní dcery a celou řadu pobočných mužských příbuzných z rodu Piastova, bližších i vzdálenějších (z větve slezské, mazovské a kujavské), pominul celé toto příbuzenstvo a povolal na polský trůn cizí rod Anjouský.

Aby zjev ten odůvodnil, probírá spisovatel v práci své dědické právo platné v knížecím rodu Piastů. Kniha rozdělena jest na tři kapitoly: I. Dziedziczenie krewnych męskich w obrębie rodziny i rodu. II. Sprawa dziedziczenia kobiet i przez kobiety. III. Sprawa następstwa po Kazimierzu Wielkim, rozważona ze stanowiska prawnego. Uwagi końcowe.

V prvých dvou kapitolách uvádí spisovatel z historie polské celou řadu konkretních případů, z nichž se snaží vyvoditi všeobecné zásady o nástupnictví na trůn. Tento způsob řešení otázky jest nezbytný, poněvadž za celé doby panování Piastů nebyl vydán žádný zákon, který by upravoval otázku dědického práva knížat, pokud se týče nastupování na trůn. Testament Boleslava Křivoústého z r. 1138, který ostatně jen krátký čas měl podstatný význam, i ustanovení lenčické z r. 1180 netýkalo se dané otázky, nýbrž věci zcela jiné, totiž starešinství, vrchní moci, jaká měla náležeti jednomu z knížat nad ostatními (údělnými) knížaty. Balzer nazývá toto starešinství principátem. Otázkou principátu se však nezabývá; byltť dostatečně v literatuře probrána, a kromě toho s mizením řádů rodových zanikl principát již od počátku XIII. století.

Co se týče vlastního dědického práva v knížecím rodě Piastů, dle něhož přecházel trůn se člena rodu na člena, sluší rozeznávati dědické právo potomků (dědiců přímých) a dědické právo příbuzných pobočných. Výsledky, k nimž spisovatel dospěl, podány jsou na 35. a 36. straně takto: Hned na prvý pohled bije do očí zásadný rozdíl mezi dědickým právem příbuzných v linii pobočné a právem descendentů. Mužské potomstvo zemřelého knížete, kolik ho vůbec jest, má **nepochybné právo** nástupnictví, jehož nemůže zmařiti vůle otcova, tak že v tom případě, je-li několik synů, nutno jest rozděliti otcovské dědictví na příslušný počet dílů. Při nástupnictví příbuzných pobočných jsou díly zjevem jen výjimečným, a není třeba, aby se dostaly všem příbuzným, kteří náležejí k jistému, byť i nejbližšímu kruhu. Zpravidla dědí jen **jeden** z pobočných příbuzných, a to nikoli nevyhnutelně ten, kdo samojediný jest nejbližším příbuzným předchůdcovým, nebo kdo náleží do kruhu nejbližších příbuzných, nýbrž s pominutím bližších může dědit i další. Co pak se týče jednotlivých kruhů, jež v dané chvíli existují, ať jsou již bližší či vzdálenější, tu nerozhoduje

věk; mladší mohou býti povoláni k dědictví a starší mohou býti pominuti. Mezi příbuznými pobočnými není také ustáleného řádu dědického. Mají příbuzní pobočí pouze hypothetické, případné, eventuální právo dědické v tom smyslu, že každý z nich jako člen rodu vůbec může býti sice povolán k dědictví, avšak žádný nemá práva tak mocného, aby je mohl s výsledkem stavěti proti právu jiného, byť i dalšího příbuzného, jestliže tento k dědictví byl povolán. O tom, kdo mezi příbuznými pobočnými má dědit, rozhodovala vůle předchůdcova. Vůle ta vyrovnávala, co tvořilo mezeru v dědickém právu Piastů, totiž zmíněný nedostatek ustáleného dědického řádu.

Příčinu rozdílu vidí spisovatel správně v tom, že dědické právo descendentů opíralo se o svazek rodinný, o příslušenství k rodině, kdežto dědické právo příbuzných pobočných o svazek rodový. Jest přirozeno, že svazek rodinný měl větší sílu než svazek rodový, a že tudíž následkem toho též dědické právo potomků bylo silnější a přesněji vymezeno než dědické právo příbuzných kollaterálních.

Volba panovníka nastávala v tom případě, když dosavadní panovník nezůstavil ani potomků, ani posledního pořízení. Členové panujícího rodu se sešli a sami rozhodli otázku nástupnictví jako pouhou záležitost rodinnou. Brzo však národ, resp. vyšší třídy národa osobily si vliv na stanovení nástupnictví. Takový jest počátek volební monarchie polské. První případy volby netýkají se však nástupnictví na trůn, nýbrž principátu, a kromě toho běží tu nikoli o způsob zákonný, nýbrž revoluční. Princip volby rozhodl ponejprv rozepři o velkoknížecí moc v Krakově v l. 1177—1202. Od prvé polovice XIII. století přešla však zásada volby na nové pole; začalo se jí užívati i když šlo o změnu trůnu v jednotlivých polských zemích (dzielnicach). Povahy revoluční nepozbývala však volba ani v tomto případě.

V kapitole II. jedná autor o dědickém právu žen, jakož i osob příbuzných jejich prostřednictvím Spisovatel dokazuje z jednotlivých případů, že právo polské uznává zásadně schopnost žen vládnouti, avšak jen prozatímně, totiž do času, ve kterém aspoň nejstarší syn dojde zletilosti. Toto právo panovnice-vdovy není však samostatné; plyne pouze ze zastoupení synův, v jejichž jméně také jest vykonáváno. Jako soukromé slovanské právo, tak neznalo původně ani veřejné právo slovanské, a tudíž ani ne polské dědického práva žen. Ženy nedědily původně ani tenkráte, když nebylo synů. Vláda přecházela na mužské příbuzenstvo pobočné. Teprve v dobách pozdějších učiněna byla úchylka od tohoto pravidla. K vládě připouštěny byly i ženy, resp. příbuzní s jejich strany, tedy i osoby sešvakřené. Prvý případ konstatuje Balzer z poslední čtvrti XIII. století. Úchylku tuto vykládá vlivem západu, hlavně Čech. Vyskytlať se nejdříve u knížecí větve slezské a velkopolské, jež podléhaly vlivům západním. I když se vytvořilo dědické právo žen, resp. příbuzenstva jimi sprostředkovaného, byl přece velký rozdíl mezi dědickým právem mužských descendentů a dědickým právem žen. Také právo žen (jako právo pobočných příbuzných) bylo jen hypothetické. Nezřídka se stávalo, že kníže, maje pouze dcery, nezůstavil jim vládu, nýbrž odevzdal ji příbuzným pobočným.

Ve třetí kapitole probírá autor podrobně otázku nástupnictví na trůn po Kazimíru Velikém. Král neměl žádného legitimního syna, který by byl měl nepopíratelné dědické právo. Ostatním jeho příbuzným: dcerám i pobočným mužským příbuzným náleželo jen právo případné, eventuální, a to všem stejné. Král mohl si tedy zvoliti za nástupce toho, kdo by se mu zdál vhodnějším. Rozhodl se pro pobočného příbuzného po přeslici, Ludvíka z Anjou (syna jeho sestry Alžběty). Příčinu rozhodnutí toho vidí Balzer v motivech politických. Chtěl tím Kazimír v duchu tehdejší doby učiniti z Polska velikou říši, která by spojena byla též s Uherskem.

Kniha Balzerova není jen důležitým příspěvkem k osvětlení veřejného práva polského, nýbrž podává (v prvé i druhé kapitole) četné doklady, že stejné zásady, jaké panovaly v soukromém právu polském (a vůbec slo-

vanském), měly platnost i v právu veřejném. V knize „Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském“ dokázali jsme, že tytéž zásady, jaké platily v Polsku o dědičnosti trůnu, měly platnost u všech Slovanů, pokud se týče dědického práva k soukromému majetku. Ženy v původních dobách vůbec nedědily, a byly k dědictví připouštěny teprve v dobách pozdějších (ovšem nebylo-li příbuzenstva mužského). Mužské pobočné příbuzenstvo mívalo přednost i před samými dcerami zůstavitelovými. Na str. 38. a násl. podává spisovatel výklad slova dziedzic (heres), jež znamenitým způsobem vyložil Kalousek ve svém spise O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtném na statcích svobodných v Čechách i v Moravě (1894).

Spis vyniká všemi dobrými vlastnostmi prací Balzerových a jest opravdovým obohacením polské literatury. DR. KAREL KADLEC.

Привіт Івану Франку в 25-літній ювилей літературної його діяльности складають українсько-руські письменники. З портретом ювилята. Lvov, 1898, str. 240.

Kroužek maloruských spisovatelů vydal sborník prací na počest 25leté spisovatelské činnosti Dra. Ivana Franka, také českému čtenářstvu již déle známého hlavně z několika knížek belletristických u vzorném překladě Fr. Hlaváčka (Boa constrictor) a B. Sokolové (Na dně), z Rozvodova překladu „Ukradené štěstí“, z drobnějších prací roztroušených po našich časopisech a ze zajímavé, cenné studie, již právě ukončuje „Slov. Přehled“. V úvodě „Pryvitu (pozdravu)“ Voł. Hnatuk, líče počátky literární tvorby jubilantovy, vzpomíná dob, kdy byl honěn z vězení do vězení a dáván pod policejní dohled jedině proto, že sympathisuje s ruchem sociálním zastával se utiskovaných bez rozdílu, ať byli Poláky, Rusíny či Židy. V „Pryvitu“ střídají se práce prosaické s básněmi a články odbornými. Příspěvky belletristické podali Hrinčenko, Kobryňska, Kovaľeńko, Ivan Ľevickij, Oľena Pčilka, Levenko, Syveńkij a Jarošynska. Básněmi přispěli Leśa Ukrajinka, Tobyľevyč (Karpenko-Karyj), Vira Lebedova, Krymskij, Kravčenko, samouk Pavlo Dumka, Danyło Młuka a j. Z maloruských učenců súčastnili se předseda Nauk. tovar. Ševčenkova M. Hruševskij článkem „Nestor i litopyś“, známý pozorovatel života uherských Rusínů Žatkovyč případnou statí „Uhorski Rusyny i juvyľejnyj rik 1898“, literární kritik Kopač prací ze svého oboru „Kilka zamitok pro podil ruskoji (rozum. maloruské) literatury“, dále Voł. Ľevickij a Chovk, oba pojednáními z věd přírodních. *Řř.*

*

Jan Styka.

Výstava obrazů a skizz polského malíře Jana Styky, jež pořádána byla minulý měsíc v Praze, setkala se s úplným zdarem. Hlavním bodem výstavy byl známý obraz „*Polonie*“, k němuž Vrchlický svého času napsal soujmennou báseň. Mimo to byly zde skizzy a studie ke „Golgotě“, skizza „Pokušení“, velký obraz „Hulda, věštkyně židovská“, skizzy k panoramatu „Bem v Sedmihradech“ a několik portretů, mezi nimiž znamenitý, širokým štětcem malovaný portret Vrchlického. Styka představil se tu znova našemu obecenstvu jako silný malíř historický, biblický a portretista. Úchvatná „Polonie“ a skizzy ke znamenité „Golgotě« vedle Huldy, portretů a jiných věcí vtiskly se každému navštěvovateli navždy v paměť. Kritika umělecká věnovala vynikajícímu malíři polskému náležitou pozornost a vzdala mu plnou chválu. Vyčerpávajících studií o něm ovšem psáti nemohla, poněvadž kromě Polonie, Huldy a některých jiných obrazů vystaveny byly hlavně skizzy. Vřelého uznání zasluhuje nejen umělec, jenž skizzy a obrazy k výstavě propůjčil, ale i rada města Lvova, jež půjčila velký obraz „Polonii“. Představme si, že by někdo žádal o půjčení Brožíkova „Husa!“ — Stykovou výstavou šťastně byla zahájena — doufejme — řada slovanských výstav uměleckých v Praze.

FR. TÁBORSKÝ

Jakov Petrovič Polonskij.

S ukázkami jeho poesie.

Jakov Petrovič Polonskij.

Veterán ruských básníků zemřel, 78letý Jakov Petrovič Polonskij, přítel Turgeněvův, básník čtyř pokolení, působiv déle než půl století. Zemřel v Petrohradě dne 18. (30.) října tohoto roku.

Když Puškin zemřel, Polonskému bylo už 17 let a kul již verše, jsa gymnasistou v rodném svém městě Rjazani. Téhož roku nebo hned příštího na rozkaz ředitelův napsal pozdravnou báseň Alexandru II., tehdy carevič následníku, jenž do Rjazaně zavítal, a sám starý Žukovskij, otec ruských romantiků, toho času vychovatel carevičův, poděkoval mladému Polonskému za verše, které se velmi líbily, a odevzdal mu carský dar — zlaté hodinky. Neuplynula od této události čtyři léta, Polonskij už byl na universitě, když Lermontov padl na Kavkaze v souboji. Polonskij chtěl se státi jeho pokračovatelem, ale stal se zatím jen napodobitelem, ovšem bezděčným. Lermontovštiny bylo ovzduší plno. Nálada pečorinovská, skepticism pečorinovský, jakož i ještě oněginovský skvělý dandysm rozkládaly se všude jako mámivě třpytné mlhy. Takové náladě poddával se i mladý Polonskij; povaha jeho však nebyla k ní uzpůsobena. Všude dosud rozléhal se také hlahol zvonivých veršů Puškinových a Lermontovových po veškeré Rusi — do jejich toniny ladili i menší pěvci struny své. Ladil je i Polonskij, a rozeznáte rázem ten vliv a ovšem ucítíte také rozdíl v dojmu. Tam necítit, že své verše skládali a jak je skládali, jak chtěli vyloudit tu onu melodii a napomáhat jí tím oním obratem; u nich cítit, že tvořili, že mysl jejich skvostné ty verše přímo vyzpěvovala; — tuto, u Polonského, cítit chtění, skládání i nucení.

Po velikých romanticích přišel básník msty a smutku, Někrasov, a jeho „občanská Musa“ vzrušila zcela novým zpěvem, obsahem i přednesem, ruské ovzduší. Otřásla jím. Proti silné tendenci této poesie povstali jiní básníci, kteří postavili proti ní kult formy, „čisté umění“ a jali se holdovat heslu „l'art pour l'art“. Byli to ruští parnassci. V jich čele byl Apollon Nikolajevič Majkov; k němu přidal se i Polonskij a Fet. Ale na štěstí Polonskij daleko nebyl takým nadšencem pro tento směr, jako na př. Majkov. Živý a bohatý cit mu v tom bránil. Ba on se i přikláněl v ně-

kterých chvílích k Někrasovu, ačkoliv přítelem jeho nebyl, zrovna jako Turgeněv, a také dalek byl té síly výrazu, té prudkosti a hořkosti, s jakou Někrasov bolest svou i lásku, nevoli i nenávist ve verších rozhořčených, neklidných i žlučových metal na papír. Ale chvílemi přiklánĕl se k němu přece. Byl vnímavý k okolí svému, k době své, k jejich zlu a neduhu. Vyznává v básni, vztahující se k letům šedesátým:

Literát, je-li on jím jen,
jest vlna, oceán však — Rusko jest;
on nemůž' nebýt rozbouřen,
když rozbouřen kol živel jest.
Literát, je-li on jím jen,
jest nerv národa velikého;
on nemůž' nebýt poražen,
když poražena volnost jeho!

Polonskij nakloňuje sluch i srdce novým proudům a snahám občanským. Přeje si „žít a kráčeti se zástupem". Ale není mu to dáno. Verše právě uvedené znějí trochu výbojně, jakoby to byl ranní výzev k zápasu. Ale nebyl jím a nemohl býti. Polonskij neměl v sobě bojovné síly, nebyl zrozen pro zápas, ačkoliv sám povyšoval básníka zápasníka nad sebe anebo alespoň poddával se mocnému dojmu jeho „rozzlobené poesie" přes to, že viděl „očividné nesrovnalosti" v ní. Na báseň Někrasova „Blažen nezlobivý básník" odpovídá: „Blažen rozzlobený básník, buďsi on třeba mravním mrzákem; jemu věnce, jemu pozdravy patří od dětí rozzlobeného věku. On jako Titán otřásá chaosem, hledaje tu východu, tu světla; ne lidem on věří — ale rozumu, a od bohů nežádá odpovědi. Prorockým veršem svým ruší sen mužů solidních, sám strádá pod jařmem očividných nesrovnalostí... Nevolný křik jeho — náš křik, jeho hříchy — naše, naše! On s námi pije ze společné číše, jak my jest otráven — a veliký."

V povaze Polonského tato časová zloba zeslábla na stesk — stesk na nedostatky přítomnosti. Neubíhá však, jsa nespokojen s přítomností, do minulosti, nýbrž chce zasahovati do bolavých míst svého věku a přemýšleti o léku. „Boj se zlem stal se údělem druhých; Polonskému osud udělil zármutek nad vládou zla a sympathii k těm, kdož usilují o dobro; buďtež druzí — vojíny, on — čestným bratrem milosrdným; druzí zasazují a dostávají rány — on je obvazuje, navštěvuje nemocné, těší je a povzbuzuje," praví o něm pěkně Old Gentleman (p. Amfiteatrov) v „Novém Vremeni".

Ale ani tyto motivy občanské netvoří jeho pravého významu básnického. Polonskij sám to vycítil a pověděl:

Aby proudem se rozlila píseň vždy má,
jasných červánků ona se dočkává:
ne temná noc, nechť hořící východ v ní plá
a se odráží v ní a se rozlívá.

Nechať švitoří svobodná ptáčata v ní,
snivý les nechať procitne — v krásе své,
a sova — nechť neděsí sluch můj a sny
a, slepá, nechť opodál usedne.

Toť pravá a vlastní poesie Polonského. Jasu a klidu přeje si básník, zpěvu a krásy přírody. Toť jeho pravý živel. „Jasná, klidná nálada duševní, tichý žal neb tichá radost, klidná rozkoš z přírody, předtucha o štěstí neb vzpomínka na ně — toť zřídlo nejlepšího nadšení p. Polonského," praví Arsenjev. [1]) Rád opěvuje a maluje večery, noci, les, měsíčnou zář neb vzpomíná na ně; rád pohroužívá se v melodické sny, ať jede na saních zimní krajinou, ať pluje třebas i za bouře po moři. Až mnohdy i pochybnost se nám vtírá o pravdivosti jeho snů, na př. když za bouře pluje na korábě a sní o mládí, ukolébavce a hrách ... nevyruší ho, že bouře i vrchol stožáru ulomila ... sní o milé ... ač bouře zuří, že i kormidlo se zlomilo! Takový je on snílek. Ale zrovna tyto básně a písně zalíbily se a znárodněly na Rusi, některé z nich, zvláště obsahu milostného, zpívají se daleko široko. Čajkovskij, Rubinštejn, Ivanov, Galkin a j. uvedli je v hudbu. V těchto básních podařilo se mu najíti nové melodie, vložiti do nich hloubku i něhu svěžího citu a napjati široké, rozchvívavé nálady. Také humoristické básně — ale bez ironie a satiry! — dařily se Polonskému, jako „Kobylka muzikant", jež stala se nejpopulárnější jeho básní. [2]) Psal i povídky, i drama napsal, ale významný stal se svou lyrikou. V půlstoleté jeho básnické činnosti, od první knížečky lyrických básní z r. 1844 až do poslední básně, již napsal v srpnu 1898, není značných rozdílů ani ve směru ani koloritu ani v síle talentu. Kdybychom talent jeho znázornili linií, byla by to prý čára od počátku do konce rozmarně klikatá, podotýká Arsenjev.

Turgeněv, přítel jeho důvěrný, jehož veliká podobizna na čestném místě visela v bytě Polonského, řekl o něm: „Možno-li o kom říci, že, podle slov Alfreda de Musset, pije třeba z maličké sklenice, ale pije ze své, platí to jmenovitě o Polonském." Plamen jeho nadšení jest malý, ale jest jeho; zhřívá se na svém ohníčku a hřeje i jiné.

Klidný byl jeho život, klidná jest jeho poesie. Nějakou dobu byl v redakci „Zakavkazského Věstníka" v Tiflise, krátký čas redigoval „Russkoje Slovo" v Petrohradě, r. 1861 stal se sekretářem komitétu cizozemské censury a poslední dobu byl členem rady Hlavního ředitelství pro tiskové záležitosti.

Z pěkných jeho básní, jež rozsety jsou po všech jeho sbírkách, podáváme tuto několik v překladu: dvě náladové, z nichž

[1]) К. К. Арсеньевъ, Критическіе этюды по русской литературѣ. II. С.-Петербургъ. 1888.

[2]) Rád bych ji byl přeložil, ale nemohl jsem ji v Praze dostati do vyjití tohoto čísla.

druhá jest ossianovsky zbarvena; jednu vlasteneckou; jednu skepticismem dotknutou; dvě přebásněné, „Tatarskou píseň", již poznal v Tiflise a, jak prý mohl, přeložil. Je to píseň tatarské Markétky, a Goethe by se za ni nebyl styděl. S živlovou silou propuká a šlehá v písni té plamen dívčího citu, a s divokou prudkostí vichor bolesti sráží jej k zemi. Hrdý, tragický refrén zvyšuje dojem a dodává mu velikosti a důstojnosti ... Na Kavkaze také, stýkaje se s mohamedány, Polonskij zabral se do koranu a velkolepá některá jeho místa ztlumočil. Zakončujeme pak krátkou básní, napsanou nedlouho před smrtí, v níž, jakož i v řadě jiných, jako jasný plápol stoupá k výšinám hluboký náboženský cit básníkův. Polonskij, jako všichni téměř ruští spisovatelé a umělci, s největší vážností dotýká se otázek náboženských, a mluví-li o nich, ozve se vždy hluboký, opravdový člověk.

Večer.

Červánku hasnoucího plamen
už po nebi rozsypal jiskry;
je průhledno stkvoucí se moře;
už na cestě pobřežní zatich',
zmlk' rolniček neladný hovor;
i honáků zvonivá píseň
už zanikla v dřímavém lese;
tam v průzračné mlze se kmitl
a ukryl se křičící racek;
tam bílá se kolébá pěna
při kameni šedém; jak perly,
tam krůpěje osvěžné rosy
se zachytly kaštanu v listech —
a v každičké rosičce chví se
červánku hasnoucího plamen.

Noc v horách skotských.

Spíš-li, můj bratře?
Už noc je zchladlá;
v zář chladnou
už, v stříbrnou zář
vše se stápějí vršky
těch obřích,
zamodralých hor.

A ticho a jasno —
a slyšet, jak s hlukem
se valí v propast
se urvavší kámen;

a vidět, jak chodí
tam pode mraky
na dálném, pustém
skalisku holém
divoké kůzle.

Spíš-li, můj bratře?
Hustěj a hustěj
tmí se, barví se širé půlnoční nebe;
jasněj a jasněj
už hoří hvězdy —
hrozně blýskotá v tmu
Orionův meč.

Vstaň, bratře!
Tam z hradu
zpěv tajemné loutny,
tak vzdušný to nápěv,
van svěží mi přines a unes ...
Vstaň, bratře!
Slyš, v odpověď
tak pronikle ostrý
zvuk měděného rohu
třikráte v horách se ozval,
a třikrát
též orlové procitli v hnízdech.

Přechod přes Něman.

Hle, hranice Ruska, hle Něman! Francouzi
už pontóny kladou; práce jen vře ...
A s rachotem valí se měděná děla,
zem od kopyt stená a mře.

Slyš, bubnů třesk ... Sklánějí prapory hrdé;
jak hrom v dálku hlučné se žene „Vivat!"
Za kým to tam králové adjutanti letí
v parádních uniformách, samý řád?

Svůj třírohý klobouk si přitisknuv k čelu
a v polní svůj plášť oděn císař sám v před
tu na koni bělouši přeletěl tryskem
a v ruce měl dalekohled.

Jas na čele, pohyby plny jsou klidu,
tvář nejeví starostí skrytých, ni zrak·
v tom zarazí ve skoku koně a vidí —
tam za Němnem hrozivý mrak.

I myslí si: „Temné to hrozivé mračno
přec nezatmí všezářné slávy mé plam!" —
I zdá se mu touž dobou — blýskaje z mraku
prst Boží to hrozí mu sám ...

A duši mu vzbuřujíc předtucha šepce:
„V prach pošlape lid ruský prapory tvé!“
„V před! Ku předu!“ dí mu zas sláva a genij,
„V před, císaři, pluky veď své!“

A tvář jeho bleda, je nekliden pohyb,
a krokem jen jede a mlčky zří on,
jak k Němanu valí se měděná děla
a od kopyt mostů zní ston.

Žebrák.

Žebráka znal jsem: stařec ten
jak stín od rána celý den
od oken k oknům chodíval
a o almužnu prosíval;
co nasbíral však v denní čas,
než přišla noc, vše rozdal zas
mrzákům, slepcům, chudinám —
žebrákům takým, jak byl sám.
Tak s básníkem to bývá teď:
Když ztratil víru mladých let,
jak stařec žebrak bezsilen
duševní stravy žádá jen;
a vše, co život jemu dá,
on s vděčností rád přijímá
a duši dělí po půlkám
s takými žebráky, jak sám.

Tatarská píseň.

Tam, kde kamenná věž, tam on u stěny stál;
na něm kaftan byl drahý, mně do očí plál;
vidím, pod suknem rudým se stkví
modrá košilka na něm a chví.
Mějte v pohrdě mne, že tak ráda ho mám,
hrozte soudem mně, lidé vy zlí —
soud mne neleká, k vině se znám!

Po mně neházej kameny! ...
Já i tak už jsem raněna ...
Všecek lid chodí v svátečních
jasných oblecích,
já jen jediná v smutku!

Zlaté granáty rostou tam pod valem tím,
ruka nižádná nestrhá vše plody jim;
krásných junáků veselý rej
nač bych lákala, vábila? Hej,

já bych přitiskla ku srdci v večerní tmě,
já bych líbala jej, jenom jej —
a už ničí pak lásky víc netřeba mně!

Po mně neházej kameny! ...
Já i tak už jsem raněna ...

Hory, pahorky roztrhly, zhubily nás
Erivánské! Je po všechen pokrývá čas
věčný sníh věčné zimy a chlad!
Slýchám: leskem a krásou svých vnad
děvy Gruzie mámí prý v krajině té
srdce junácká. Na mne-li snad
nezapomeneš, milý můj, v cizině té?

Po mně neházej kameny! ...
Já i tak už jsem raněna ...

Slyším, přišla sem odtamtud novina zlá;
bitva krvavá byla prý za horou, lstná;
naše zaskočili prý ... A slyš,
že prý pluk našich sarbazů [1]) již
všecek zničen jest závistnou proradou ... Ou!
kdo to skáče ... zní kopyta blíž ...
prachu sloup ... já se chvím, šeptám modlitbu svou ...

Po mně neházej kameny! ...
Já i tak už jsem raněna ...

Podle koranu.

Ó, požehnaná, svatá nebes vláho!
S všech vůkol stran,
od slunce východu až do západu
svět objavši,
ne ty-li z mraků na žíznivé nivy
stříbrným deštěm
za zvuků rachotného hromu
šumíš — jak duch,
když vzduchem, neviditelný jsa očím,
se vznáší on.
po stranách záhyby v šíř rozkládaje
svých řasných rouch!

Ó, požehnaná, svatá nebes vláho!
Z prsou tě ssá,
ze zemských prsou hadovitý kořen;
jest tebou živ
i tin i rýž i fík i hrozen každý;
ne ty-lis to,
co mdlého velblouda napájíš v pouštích —

---

[1]) Sarbazové — perští vojáci.

a v žárný den
on běží vesele, vše napjav síly,
an zdaleka
zaslechne tiché pod kamenem divým
bublání vln!

Zem shoří, rozpukne se kámen,
a rozpadnou
se na hranicích postavené hory ...
Ty jediná
jen vlnami zaleješ kypícími
rum, ssutiny
rozbořeného světa, a jen hustý
hořící dým
se provalí, jsa honěn větrem,
ze kraje v kraj.

Ó, požehnaná, svatá nebes vláho
Umyj i mne —
a osvěž mne i napojit rač
toho, kdo žízní!

Na předky zapomněv ...

Na předky zapomněv, já na potomky nemním,
a kdybych, slepcem jsa, i zhluch',
i tehdy plál by v tmách, mým hluchem temným,
mně nevystižný, světlý Bůh.

Nadarmo sudbě lajíce my lkáme věčně ...
Vždyť jest-li smrt mne zastihne,
já duchem vstanu, prozřím na vždy vidom vděčně,
a vše, co bylo, oživne.

1898, v srpnu.

J. BAUDOUIN DE COURTENAY

Slováci a koruna sv. Štěpána.

(Pokračování.)

III.

Viděli jsme již, že přes pohrdlivé chování se „šlechetných" Maďarův i maďaronů, přes všestranné a nemilosrdné pronásledování, jež by bylo s to přivésti z rovnováhy nejtrpělivějšího člověka, chovají se Slováci pokojně a zákonně, omezujíce se na občasné vyslovování velice skromných a umírněných žádostí. Pochází to zajisté z vědomí slabosti materialné a nemožnosti dobytí čehokoli vzpourami a činy násilnými. Ale nelze také zapříti, že v tomto klidném a taktním chování jest velká síla a rukojmí houževnatosti národní na dlouhé časy. Kdyby se vzdávali útisku zcela trpně, kdyby se smiřovali s osudem bez reptání, bylo by to jistě smutné. Ale Slováci neklesli tak nízko a neustávají protestovati proti útisku a bezpráví. Při tom staví otázku tak racionálně a navrhují tak rozumné způsoby jejího rozřešení, že musí míti na své straně všecky lidi, nepozbavené rozumu a citu spravedlnosti.

Odráží se to tím jasněji od zásady, vyznávané odnárodňovateli: „Kradu-li a loupím já, je to dobré, ale okrádají-li mne a olupují jiní, toť špatnost" — kterouž zásadou sice se řídí kroky skoro všech politikův a státníků, která však nemůže se honositi ethickou cenou prvního řádu. Kdo má před sebou velké cíle politické i „vlastenecké", nepotřebuje se ohlížeti na naivní přikázání: „nečiň jinému, co tobě nemilo!"

Když po r. 1848 počalo horlivé němčení Maďarů, bouřili se proto vší silou svého patriotismu; ale maďarisujíce od dávna jiné národy uherské, káží jim mlčeti a přijímati vděčně dobrodiní jazyka a kultury maďarské.

Kdysi žili národové uherští pospolu ve shodě. Teprve když v celé Evropě probuzeny instinkty nacionalistické a mezinárodní nenávist — vystoupili také Maďaři se svými neomalenými nároky na výhradné panství v zemích koruny sv. Štěpána, počali považovati sebe za jediný státotvorný živel a vnucovati jiným svoje zvláštnosti národní. Poměrně také již dávno všelikými prostředky násili a moci uvádí se v život snaha po zmaďarisování všeho nemaďarského. A tato snaha nabyla vrchu nad všemi jinými zájmy, i nad zájmy hospodářskými, osvětnými atd. Vláda, jsouc v rukou „panující národnosti", utíká se stále k prostředkům provokačním a anarchistickým.

Avšak k vedení podobně bezohledné politiky je zapotřebí cynismu Bismarckova. Maďarští činitelé se však nevyšvihnuli tak

vysoko i potřebují záminky na ospravedlnění svých zločinů odnárodňovacích. Takovou záminkou jsou „historická práva“, na něž se obyčejně odvolávají znásilňovatelé svobody, stranníci nesnášelivosti společenské i politické. Toť se rozumí, že proslulá historická práva jdou k čertu, nehodí-li se do počtu milovníkům cizího majetku. Vždyť sotva asi na základě historických práv byla zničena samospráva Sedmihradska, uloupena Rjeka, odervána Dalmacie od Chorvatska a Slavonie atd.!...

Z práv historických pochopili Maďaři především práva koruny sv. Štěpána, vyznačující se neobyčejnou roztažitelností a vedoucí národní fanatiky ke stotožňování Uher s Maďary. Osudný ten blud spočívá především na hře slov Magyar-Ország! Kromě Maďara nic nemá práva bytu ve státu Maďarském. Dráha to velice kluzká a neradil bych, aby ji volili také jiní národové, kteří dosud jen touží a vzdychají po rozmanitých korunách.

V říjnu r. 1887 pořádán byl v Pešti sjezd čili kongres tak zvaných „kulturních“ společností maďarských, t. j. spolků, podnikajících z vlastní iniciativy olupování jiných národův uherských o jejich nejdražší statky. Na onom sjezdě vyslovil L. Tisza, bratr ministrův, tuto větu: „A legelsö magyar ember a kiraly!“ (Jako první jest maďarský člověk králem.) Tedy Maďar jen proto, že jest Maďarem, jest zároveň králem ve své zemi a všichni ostatní jsou jeho nevolníky. Zajisté zlatá to slova, jež by měla býti napsána ohnivými písmeny na všech pohraničních přechodech do rozmanitých současných říší! V Německu jest takovým vševládným králem „Német-ember“, ve Vlaších „Olasz-ember“, v Rusku „Orosz-ember“. Z té zásady se zrodil pruský „hakatism“, z ní vzešlo ruské „обрусѣніе“, vlašské pronásledování decentralistův a „panslavistů“ — tak jako maďarské utiskování „panslávův“ a všech lidí poctivých a neodvislých.

Ale nebyl by „Magyar-ember“ králem ve své vlasti, kdyby nebylo okolnosti, že „Magyar-embery“ — ať skutečnými či falešnými — jsou všichni uherští potomci „šlechtických“ rodů. Ve mnohých částech Uher se pojmy „maďarství“ a „rodového šlechtictví“ takřka kryjí. Vždyť přece šlechtě zcela přirozeně náleží vláda v zemi a jazyk šlechty má býti panující řečí! Podobně německost šlechty pobaltské dodávala pobaltským guberniím v Rusku německého rázu, a rovněž tak polská nebo zpolštěná šlechta vtiskovala sousedním západním provinciím nynějšího Ruska silné znamení polskosti. Dnes ovšem časy se změnily, a v Uhřích i jinde vystoupily na jeviště světa i jiné třídy společenské s nároky na život a na jistou účast v politice — na druhé straně zase místo šlechty rodové vždy více zaujímá aristokracie finanční a kapitalistická. Ale je to vlastně pouze posilování téže armády novobranci z jiných „společenských kruhů“.

V Uhřích kromě toho všeho ještě panuje strach o trvání národnosti maďarské, strach, nedávající spáti patriotům maďarským

a ospravedlňující v jejich očích horečnou činnost maďarisační. Na tu bolestnou stránku celé věci obracel pozornost již Palacký. V řadě článků „Idea státu rakouského“ (Radhost III. 175) praví: „... Po vydání diplomu říjnového 1860, když vrácena Uhrům aspoň částka dávné jejich autonomie, ... zavedeno nejen do ouřadův a škol, ale i do veškerého ústrojí státního zase výhradné panování samospasitelné maďarčiny. Jaká od té doby nucení, jaké zpupnosti a křivdy se dějí na př. Slovákům, netoliko v úřadech, ale i v životě společenském, zvláště od národních renegatův některých, nepotřebí sde vykládati, ano jest dosti obecně známo. Zoumyslná i strojná tato maďarisace jest v těle říše Rakouské vřed bolavý a velmi povážlivý: nebude-li brzy uléčen, uvede zdraví a život celého tělesa v nebezpečí. Nejsem já i nebyl sem nikdy nepřítelem Maďarův; ztráviv mnohá léta svého mládí v důvěrném s nimi obcování, spříznil sem se s mnohými z nich a poznal i hlubší příčiny, které co do národnosti k touhám a snahám výstředním je pudí a počínání jejich jestli ne ospravedlniti, aspoň omluviti by měly. Cítíť oni bolestně osamocenost svou u prostřed národův europejských; od té doby, co slavný Herder předpovídal jim, že utonou časem svým v moři národův těchto, a co císař Josef II. jal se aneb aspoň zdál se přispíšovati dobu tu, procitli jako k novému životu, a přirozenou svou energií jali se připravovati všeliké prostředky ochranné proti takové pohromě; pobádaly je k tomu také poznámky a počty statistikův některých, tvrdících, že manželství maďarská od přírody méně plodná bývají, nežli na př. slovenská i rumunská, i následkem toho že musí národu jejich vždy více ubývati, jiných pak přibývati. Tím vším utvořily a rozšířily se mezi nimi, v poměru k národům jiným, obava jakási a popud, jichž snad ani sami sobě dosti povědomi nejsou, ale kteréž nad jiné mocněji působí v citu a mysli jejich, a vyměřiti se dají formulí (prosím za odpuštění slovu surovému, ale trefnému): „neseženu-li já tebe, sežereš ty mne.“ Proto kráčejí odhodlaně a srdnatě (ač tytýž ne bez hryzení svědomí) na dráze nastoupené ku pomaďaření, nebo-li „sežírání“ jiných národností v zemi své. Vím, že umějí zastírati počínání své také jinými potřebami státními a humanitními; ale vím také, že řečmi jejich žádný člověk rozumný zaslepiti se nedá. Strach bývá špatný rádce, a oni pro pojištění své budoucnosti měli by bez meškání nastoupiti na dráhu jinou. Neb dejme tomu, že se jim podaří oklestiti neb ohlodati tu i tam valný štěp slovanský; ba dejme tomu (posito sed non concesso), že pomaďaří konečně všecky Slovany v zemi své: pak budou i potom ještě slabší nežli protivníci jejich, a tito, podrážděni jsouce takovou dlouhověkou praxí sežírání národností cizích, pozdvihnou se opět proti nim spojenými silami, a oni již nebudou moci protestovati proti právu odvetu. Kdo slabým se cítíš, nehledej útočiště a spásy v násilí, ježto jest meč na obě strany broušený, ale hleď spojiti se s tím, co jest nejmocnějšího na světě, abys jím nabýval vždy nové síly: jest to právo a spravedlivost,

kteréžto, ač násilím často a dlouho dušené, po dočasném pádu zdvihají se vždy v rostoucí síle, a majíce Boha samého ku pomoci, odolají konečně všem branám pekelným. Takž i Maďaři ještě lépe pojistí budoucnost svou, když s obvyklou svou energií hájiti se jmou zásady „čeho sobě nechceš, jinému nečiň", nežli když se pustí do „bellum omnium contra omnes".

Podobné výstrahy, odvolávající se netoliko na všelidský pocit spravedlnosti, neznámý znamenité většině „vlasteneckých" davů, ale i na dobře pochopený vlastní zájem skutečných Maďarů, vycházely také z vlastního jejich táboru. Pohříchu ozývaly se velmi pořídku a byly hlasem volajícího na poušti. Všecky výstrahy Sechenyiho, i výrazy hlubokého politického rozumu, hlásané Deákem, konečně i stálé napomínání Mocsáryho ke spravedlnosti k ostatním národům zůstaly bez nejmenšího účinku. Naopak, ctěný kdysi a velebený Mocsáry ztrácel zvolna svoji popularnost, zůstal zcela osamocen, ba na konec div že nebyl prohlášen za zrádce vlasti.

A v této vlasti odehrává se opravdová orgie odnárodňovací s použitím plenivého hospodaření. Činní patrioti maďarští pohlížejí na Uhry, jakoby se měly zejtra již propadnouti pod zemi. Après nous le déluge — toť heslo těch pánů. Odtud se snahami o pomaďaření Slováků a jiných národů nemaďarských ruku v ruce krátcejí spronevěření, krádeže veřejného majetku, zjevy demoralisace v každém ohledu. A úsilí maďarisační jest bezúčelné již z té příčiny, že nelze udusiti národu s uvědoměním národním a silně probuzeným duševním ruchem. Něco jiného by bylo, kdyby bylo možná všecky Slováky vypuditi; pak by aspoň pro užité k tomu prostředky mluvila jejich působivost, kteráž bývá mnohým politikům, obhajujícím výjimečné stavy a všeliká jiná bezpráví, dostatečným ospravedlněním všeho. Ale na vypuzení nebo vyhubení Slováků dnes není pomyšlení, nezíská se tedy kromě vzájemného rozdráždění a posílení nepřátelských citů ničeho.

Kdyby ještě Slováci málo se množili a snadno ustupovali jiným plemenům. Ale to právě nikoli. Slováci náležejí k plemenům velmi houževnatým. Dle všeobecného mínění při vzájemném styku rozličných plemen uherských ustupuje Srb jak Němci, tak Slovákovi, Slovák pak jedině Rumunovi. Při stýkání Slováků s Němci jsou vyhlídky ethnografického vítězství asi stejné; ale i při tom jsou celé obce, ba celá okolí kdysi německá a nyní slovenská. Jsou to Němci poslovenštění, vyznačující se netoliko jiným typem obličeje (více podlouhlého než okrouhlého), ale i jistými specifickými zvláštnostmi své slovenštiny.

Nejplodnější a ethnograficky nejintensivnější jsou Rumuni. Dokazuje to postupné rumunisování bývalého Sedmihradska. Němci nekladou tam velkého odporu.

Nejméně houževnatým živlem ethnografickým jsou Rusíni, kteří s jedné strany cestou ethnografické assimilace ustupují Slovákům i Rumunům, s druhé strany rozmnožují bez velkých okolků

řady maďaronů, t. j. staví se Maďary, aby se zalíbili vrchnosti. Totéž vlastně činí z praktických ohledů i Židé, ale při specifických podmínkách života neztrácejí při tom nic ze svých zvláštností.

Společným příznakem lidí jest, že se rádi klamou a rádi si pravdu opřádají „básněním“. Jedním z prostředků takového více méně nevinného oklamávání jest tak zvaná „statistika národnostní“, kteráž konečně i při největší svědomitosti nemůže uspokojovati přísných požadavků vědeckých, spojuje-li nejrozmanitější zásady, nemající téměř nic společného, jako: jazyk daného jedince, jeho příslušnost k té či oné literatuře a konečně jeho národně-politické přesvědčení.

Především co se týče jazyka, jest skutečným klamem, vtlačují-li se do rubriky jistého jazyka lidé, mluvící úplně zběhle, a to od samého dětinství, dvěma nebo i třemi jazyky. Takoví lidé měli by v statistice býti vedeni jako dvoujazyční a třeba trojjazyční, tak že by se tím způsobem zjistilo více lidí, mluvících jistým jazykem, než-li prostým sečtením jednotlivců. Přirozeno, že nemluvňata neměla by býti počítána k žádnému jazyku, ale pouze zvlášť připisována k rodinám, v nichž panuje ten neb onen domácí jazyk.

V statistice jisté literatury mělo by býti přihlíženo pouze k lidem, kteří umějí tím jazykem čísti a psáti. Děti níže školního věku ovšem nemohou býti počítány k obyčejným analfabetům. Stanovení procentového poměru alfabetů k analfabetům může se počínati teprve od jistého stáří, na př. od 10 let.

Konečně zcela zvláštní rubriku tvoří uvědomění národní čili hlášení se k určitému táboru národně-politickému. Švýcaři, jsouce dle jazyka a literatury Francouzy a Němci, nikterak nejsou Francouzy ani Němci v ohledu národně-politickém. Severní Američané jsou co do jazyka Angličany, ale přece to jsou dva různí národové. Židé, mluvící jedním z dialektův německých, nemohou být přec počítáni k národu německému v ohledu národně-politickém. Při statistice toho druhu měli by se z ní především vyloučiti davy, stojící mimo vědomý život politický (jako jsou na př. sedláci panští a nevolníci všeho druhu), při nichž by se jen uvádělo, k jakým pánům náležejí; pak děti, v nichž se ještě nemohlo vyvinouti právé uvědomění národní. Konečně by měla statistika bráti zřetel k lidem, stojícím stranou národnostních bojů a nenáležejícím žádné národnosti buď z indiferentismu, buď proto, že se povznesli nad to a stojí na půdě všelidské, ušlechtile kosmopolitické.

Není pochybnosti, že statistika toho druhu vyžadovala by ideálních podmínek, dnes ještě úplně nemožných. Nejsvědomitější statistiku naší doby překáží jednak netolerance a násilí vládnoucích, jednak bázlivost a bezcharakternost ovládaných.

(Dokončení.)

FRANTIŠEK ŘEHOŘ

Jubilejní slavnosti rusínské.

Ivan Kotljarevskij.

V dnech 31. října a 1. listopadu haličtí Rusíni oslavili ve Lvově 100leté jubileum travestované „Eneidy“ Ivana Kotljarevského. Veškeré lvovské spolky rusínské pod záštitou „Naukového tovaryšstva Ševčenkova“ vzdaly hold památce muže, jenž první právě před sto lety napsal knihu jazykem maloruským a položil jí základ k novodobému písemnictví rusko-ukrajinskému. Tyto rusínské jubilejní slavnosti jsou důkazem vítězství oněch idejí, jimž na Haličské Rusi klestil cestu Markijan Šaškevyč. Jimi veden hlouček vlastenců let 60tých vytvořil stranu, která odtud nepřetržitě bojuje za práva národa, tak že práce téměř čtyřiceti let korunována úspěchem. Jako na zmohutnění své strany, nechť se stejnou hledí hrdostí i na výsledky svého, s nezměrnými překážkami vedeného boje za osvětové i politické povznešení národa.

Prve než se rozepíšeme o slavnostech samých, ku kterým vykonány byly obšírné přípravy, budiž nám dovoleno zmíniti se o osobě oslavencově. Kotljarevskij byl rodem Poltavec. V Poltavě žili jeho rodiče, otec byl magistrátním úředníkem a děd diakonem při tamní soborné cerkvi. Doma se hovořilo malorusky, synek Ivan neměl tudíž příležitosti přiučiti se od rodičů řeči „panské“, jak přezdíváno velkoruštině. Z otcova vypravování dovídal se o minulosti národa, naslouchaje krom toho rozhovorům, jaké otec zapřádal se známými o nízkém stupni vzdělání lidu a jak za zahranicemi jinak pečují o jeho osvětu. Tyto domácí rozhovory získaly chápavého mladíka úplně pro zájmy lidové. Elementárního vzdělání Kotljarevskij nabyl u ďaka, u něho se zdokonalil v četbě „psaltyra“ a „časoslova“, načež u věku 14 let dán do semináře. Gymnasia v Poltavě tehdy ještě nebylo a na studie jinam nestačily prostředky nezámožných rodičů. V semináři vyučováno sice jen velkorusky, nicméně Kotljarevskij prospíval tou měrou, že v krátké době začal veršovat, a v ústavu mu proto přezděno „ryfmač“. Po ukončení semináře místo knězem stal se raději učitelem panských dětí. Dle tehdejšího obyčeje venkovští páni na vsi vydržovali dětem domácího praeceptora. Kotljarevskij ocitnuv se tak mezi

lidem, měl nejednu příležitost viděti na vlastní oči, jak surově nakládali páni se sedláky. Tím opravdověji pak přilnul k lidu. Aby jej dokonale poznal, převlečen do jeho oděvu obcoval jeho večerním schůzkám, na nichž společně s ostatními zpíval národní písně a se zájmem naslouchal o „večernycích“ předivu skazek a bájí z úst žen a děvčat. Od té doby tak zanevřel na pány, že vzdal se u nich učitelství a přijal službu v Poltavě na magistrátě. Tam však záhy poznal, jak ledajaký panáček, když jen poněkud přičichl k velkoruštině, tropí si šašky z lidu, z něhož sám vyšel, a jenž ubohý, nepodplatil-li, nikde práva a zastání se nedovolal. Avšak přes tyto poměry vytrval na magistrátě do r. 1796, t. j. právě šest let, načež u věku 27 let vstoupil do vojska. Roku 1806 povýšil na štábního kapitána a jenerálního adjutanta. Vojskem byl velice náviděn. Dlouhé a časté vojenské pochody podryly však jeho zdraví, pročež zažádal do pense, aniž mu z ní kynula čáka na bezstarostné živobytí. Následkem toho byl nucen shánětí nové zaměstnání. Dlouho je ovšem hledal marně, z prvu v Poltavě a pak v Petrohradě. Teprve r. 1810 obdržel v Poltavě místo dozorce ve vychovávacím ústavě chudých panských dívek. Methodou své výchovy hleděl při chovankách ústavu docíliti, aby, až stanou se ženami, působením na své muže zamezovaly týrání poddaných. Za návštěvy ústavu carem Alexandrem I. r. 1817 byl za svou úspěšnou činnost vychovatelskou vyznamenán hodností majora, brilantovým prstenem a doživotní pensí pěti set rublů. Na podnět příznivce a milovníka dramatického umění, jenerálního gubernátora Lobanova-Rostovského, založeno v Poltavě divadlo ochotnické, za jehož ředitele ustanoven Kotljarevskij, a to především pro zásluhy o jeho založení. Na něm dal r. 1819 provozovati svoji „Natalku Poltavku“. Jaké lásce těšil se Kotljarevskij mezi lidem, patrno z toho, že v Poltavě nepojmenovali ho nikdy jinak než „hromadskyj kum“ (obecní kmotr), protože nikomu neodepřel posloužiti při křtu novorozence. Známo též, kterak často lid obracel se k němu s důvěrou ve svých potřebách, zvláště pro křivdy soudní Kotljarevskij za něho u pánů s výsledkem orodovával. Na tři léta před smrtí vzdal se ředitelství dívčího ústavu. Narozen 29. srpna 1769 v Poltavě, zemřel tamže 29. října 1838 (dle st. kalend.).

Vylíčíme nyní průběh slavnosti, poněvadž se v ní obráží do jisté míry nynější stupeň rozvoje národního a duševního života na haličské Rusi i způsob, jakým se projevuje.

Prvý den oslavy Kotljarevského zahájen večerem v divadle hr. Skarbka, polskou správou ochotně propůjčeném. Mezi obecenstvem z různých kočin země, ba až z Bukoviny, bylo přítomno četně rusínských dam v národních krojích. Slavnost počala přednesem Frankova dramatického prologu ústy p. Łopatyńského. Hořekuje nad trpkou minulostí národa, k posledu se přece těší z nynějšího, byť pozvolného pokroku. Prolog, ač v silných místech policií seškrtán, učinil na posluchačstvo hluboký, mohutný dojem,

jenž vyzněl hymnou „Šče ne vmerla Ukrajina", zpívanou veškerým obecenstvem ve stoje. Po tomto intermezzu soustředěné zpěvácké spolky z „Bojana" lvovského, přemyšlského a stryjského odzpívaly kantátu na slova Ševčenkova ke Kotljarevskému, řízenou samým skladatelem, knězem Kyšakevyčem. Po té členy rusínské divadelní společnosti sehrána „Natalka Poltavka", dávaná poprvé před 80 lety. „Večernyci" Niščyňského, těšící se z dávna popularitě, přišly na řadu po „Natalce". Čísla hudební a zpěvní doplnila večer.

Před polednem druhého dne zahájena v divadelním sále „Národního domu" akademie. Křesla byla vesměs obsazena dámami. V zastoupení zemské vlády byl přítomen zemský maršálek hr. St. Badeni. V háji zeleně na estrádě umístěn portrét oslavencův od malíře Touše. Dr. Savčak, člen zemského výboru, vřelými slovy přivítal shromáždění, načež univ. prof. M. Hruševskij, předseda „Nauk. tovar. Ševčenkova", přednášel o významu Kotljarevského „Eneidy" v historickém rozvoji Ukrajiny a o jejím vlivu na národní uvědomění Malorusův, kdežto řečník následující, univ. prof. Smal-Stockij z Černovců obral si za thema přednášky význam a vůdčí ideu „Eneidy", o níž pravil, že je národním eposem, zobrazujícím neobyčejně věrně a plasticky a zároveň vlastenecky všechen život lidu na Ukrajině, s jeho vadami i cnostmi, jak jevil se na sklonku předešlého století. Třetí z přednášejících, univ. prof. O. Kolessa, vysvětlil vliv prací Kotljarevského na potomní rozvoj rusínské literatury na Ukrajině i v Haliči a v Bukovině. Při tom právem podotkl, že žádný národ v Evropě nemá tak bohaté literatury národní, jako Rusíni, přihlíží-li se k tomu, jakou měrou rusínské krásné písemnictví těží ze života prostého lidu. Po těchto přednáškách prof. Jul. Romančuk, bývalý říšský a zemský poslanec, jménem mladorusínských spolků, zúčastnivších se oslavy, poukázal opět s jiné stránky na vliv prací Kotljarevského, jednak na národní osvětu, jednak na rozvoj vědy. Zatím ovšem jeví se tento vliv pouze v haličské Rusi, kde jest volnost rozvoje duševního (ač mnoho jest ještě si přáti) — řečník vyslovil však naději, že dříve či později obé poplyne též přes hranice na Ukrajinu. Doufejme! Spisovatelka a representantka ženského literárního ruchu v Haliči, pí. Natalie Kobryňská, ve svém výkladu nastínila obraz kulturní činnosti maloruských žen. Věnovavši vzpomínku oněm neznámým rusínským ženám, jež od dob nepamětných skládaly rusínské národní písně, přešla chronologicky na pokolení současné, které ve všech třech dílech Malé Rusi je ženskými dělnicemi na praktické nivě národní i literární poměrně četně a čestně zastoupeno. Bývalý poslanec Jos. Huryk promluvil o významu díla Kotljarevského pro stav selský, pro massy lidu a jeho osvětu. V zastoupení akademické mládeže mluvil ještě Hr. Harmatij.

K slavnosti došly pozdravné telegramy od Akademie nauk v Petrohradě, gubernské vlády z Černigova, Musea král. Českého, od Ukrajinců z Charkova, Oděsy, Kijeva, Poltavy a Černigova,

od Rusínů z Ameriky a Krakova, od historicko-filologické fakulty ve Srědci, Náprstkova dýchánku v Praze, redakce „Slovanského Přehledu“ a od pisatele. Po akademii súčastnilo se slavnostního banketu kolem 200 osob. Za příkladem oslavy lvovské pořádají se večírky v pamět Kotljarevského v jiných městech haličské Rusi, což přispěje k tomu, že vědomí o národním obrození literatury pronikne v široké vrstvy lidové. O to vedle časopisů, jež přinášely případné články o Kotljarevském, postarala se na předním místě lvovská „Prosvita“ svojí obsažnou knížkou, o níž se zmíníme na jiném místě. [1])

Dopisy.

Z Oděsy. (*Slovo o ruské žurnalistice. — † N. A. Novoselskij. — Konisského „Život Tarasa Hryhorovíče Ševčenka“. — Ještě o Doroševiči.*)

Především odpověď na redakční poznámku k mému prvému listu, mají-li nejrozšířenější listy na ruském jihu, Одесскій Листокъ a Одесскія Новости, mezi četnými svými korrespondenty ve městech evropských také v Praze dopisovatele, jenž by je informoval o českém životě veřejném a duševním. Pohříchu — nemají. Je to příznak nejen zdejších, nýbrž skoro všech ruských denníků vůbec, že příliš málo si všímají zjevů kulturního života jiných národů slovanských, a věnují-li jim pozornost, tu v dosti povrchních jinak článcích překvapuje vždy jakási jednostrannost či tendenčnost. Při tom jinak se chovají ke Slovanům pravoslavným a jinak ke katolíkům, sjednoceným nebo protestantům. Snah po národní samostatnosti Slovanů první kategorie všímají si v míře mnohem větší, než obdobných tužeb a snažení ostatních Slovanů, jež buď naprosto ignorují nebo píší o nich mnohdy způsobem, nemajícím nic společného se shovívavostí a spravedlností slovanskou. Ostatně ani o pravoslavných Slovanech nepíší naše noviny vždy stejně, to záleží od časových proudů. O Srbech a Bulharech na př. psaly nadšené články v dobách jejich bojů za samostatnost; za dob hospodaření Milanova, koketujícího s Rakouskem, odsuzovaly Srby, na Bulhary pak se krutě vrhaly za časů Stambulovských nebo dokud Koburg pošilhával do Říma; budiž! — ale od okamžiku, kdy malé knížátko Boris přijalo pravoslaví, změnilo se jejich mínění o poměrech bulharských jako dotknutím kouzelného proutku: sám Koburg najednou ve sloupcích našich listů vzrostl v bohatýra, a Bulhaři v několika dnech ku podivu zušlechtěli. Podobná míra přikládá se více méně i k životu ostatních Slovanů. I Čechové jsou hned „věrnými syny ideje slovanské“ (přestupují-li na Volyni

[1]) V divadle krakovském 5. list. dáváno rusínské lidové drama A. L. Maňka „Nešťastné milování“ v polském překladě. Představení předcházela krátká přednáška o století maloruské literatury a významu Kotljarevského.

houfně k pravoslaví), hned „odpadlíky“ téže ideje (jako na př. nyní, když upustili od opposice proti vládě rakouské). Nejdůsledněji ještě se chovají k Polákům, zvláště denníky toho druhu, jako Московскія Вѣдомости, Свѣтъ, Новое Время, Варшавскій Дневникъ a pod. (výjimku v tom ohledu činí С. Петербургскія Вѣдомости, Новости a Биржевыя Вѣдомости, zachovávající se poměrně spravedlivě), které sice důsledně zamlčují dobré úkazy společenského a duševního života polského, za to neopomíjejí vystavovati sebe nepatrnější zjevy polského šovinismu, zveličujíce je do nadpřirozených rozměrů s patrným úmyslem dokázati revoluční charakter toho národa a неблагонадежность polských poddaných. I o národním boji v Poznaňsku píší podobně asi, jako „Norddeutsche allgemeine Zeitung“. Naše ruské novinářstvo vůbec ještě nedospělo k spravedlivému pojímání ideje slovanské. To se ovšem týče pouze ohromné většiny denních listů, pohlížejících na různé otázky s hlediska politického, a to politického sui generis. Jinak se má věc při časopisech společensko-literárních, zvláště při časopisech a revuích té váhy, jako jsou týdenníky Недѣля, Русскій Трудъ, nebo měsíčníky Вѣстникъ Европы, Русская Мысль, Сѣверный Вѣстникъ, Русское Богатство, Наблюдатель. Ty ovšem přinášejí o životě ostatních Slovanů články více méně důkladné a nestranné. Avšak abychom se zase vrátili ke zdejším listům. Snad je lépe, že nepřinášejí vůbec žádných zpráv ze života ostatních Slovanů, aspoň neuvádějí ve zmatek čtoucí veřejnost, jako to činí velké denníky, jejichž čtenáři nemohou se zpamatovati, kteří ze slovanských bratří jsou přece „skutečnými Slovany“ a kteří „odpadlíky ideje slovanské“. Ovšem o takových událostech, jako byly slavnosti Palackého, psaly i naše zdejší listy — nemohouce se vynadiviti (mimochodem řečeno) metamorfose redaktora „Světa“, pana Komarova, jenž se najednou u vás stal velkým zastancem spravedlnosti všem Slovanům bez rozdílu víry. Tomu ovšem divila se i většina velkých listů stoličních, zejména pokrokovějších. —

Zemřel jeden z prvních a nejzasloužilejších starostů našeho města, tajný rada Nikolaj Aleksandrovič Novoselskij, jeden z nejznamenitějších mužů stavu úřednického v současném Rusku. Byl to člověk nevšedních vědomostí, povždy hbité iniciativy v otázkách společenských a při vysokém věku neobyčejně energický. V posledních dobách byl členem státní rady a bydlil v Petrohradě. Jako vysoce vzdělaný muž dobře cítil význam tisku a nejen že podporoval různé prospěšné publikace, ale i sám buď chápal se péra nebo jiným podával myšlénky sociálně-ekonomické nebo finanční. Nejnovější finanční reforma v Rusku uzrála dávno před svým uskutečněním v mysli Novoselského, on také byl jejím nejhorlivějším propagatorem a jemu ministr financí Witte nemálo vděčí za vítězný výsledek boje, jejž mu bylo podstoupiti s odpůrci reformy. Z vědeckých prací jeho velmi se cení Соціальные вопросы въ Россіи,

Средства къ подъему законодательныхъ силъ Россіи, Объ установленіи единства и стройности денежной системы.

Oděsské Южно-русское Общество печатнаго дѣла právě vydalo práci Konisského: Жизнь Украинскаго поэта Тараса Григорьевича Шевченка s podobiznami poety a jeho přátel a s pohledy na rodnou chatu a mohylu básníkovu. Kniha o 730 stranách obsahuje obšírný životopis Ševčenkův, v němž však kritické ocenění díla básníkova odbyto jest dosti povrchně. Autor omlouvá se obtíží předmětu, tvrdě, že napsati nestrannou studii o poesii Ševčenkově znamenalo by „napsati historii kultury a osvěty v Rusku vůbec a na Ukrajině zvlášť za celé století, počínaje od let padesátých XVIII. věku".

Znamenitému feuilletonistovi Doroševičovi dovoleno zase uveřejňovati své feuilletony v „Oděsském lístku"; vycházejí však nyní pod změněným titulem На кончикѣ пера místo dřívějšího За день. Jeho znamenité črty sibiřské, o nichž jsem se předešle zmínil, tiskne v polském překladě pokrokový týdenník varšavský Prawda (jehož redaktorem jest vynikající spisovatel Alexandr Świętochowski). Sibiřské črty zjednaly autorovi všeruskou slávu, ale i mnoho nepříjemností; různí administrační činitelé v Sibiři, dotknuti břitkým pérem Doroševičovým, jej žalují. Čtoucí veřejnost s dychtivostí očekává výsledek zajímavého procesu. SVŮJ.

Z Nižního Novgorodu.

(Archeologický sjezd v Kijevě. — Přijetí spisu Dra. L. Niederle. — Ceny petrohradské Akademie. — Ohlasy slavností Palackého.)

Především chci dnes zavčas upozorniti na příští archeologický sjezd v Kijevě, jenž dojista bude míti nemalý význam pro bádání slovanských starožitností a přispěje zejména ke sblížení učenců slovanských. Archeologický sjezd projektován jest v Kijevě r. 1899 od 13. srpna do 1. září; kromě výhradně ruských předmětů jsou na programu i následující látky z oboru slavistiky: O potřebě společného programu při sbírání a studiu starých památek všech slovanských národův. — O původu pálení mrtvol u Slovanův. — O lidských obětech u Slovanův. — O spojení a svazku jižních Slovanův s Rusí v předturecké době. — Vědecká klassifikace slovanských jazykův a nářečí. — Význam nejnovějších bádání v oboru slovanské dialektologie pro řešení otázky o původu staroslovanského jazyka. — O některých nových příspěvcích k řešení otázky o původu hlaholského písma. — O vlivu jihoslovanské epické poesie na ruskou. — Podřečí makedonských Slovanův. — Současný stav otázky o Královédvorském rukopise. — O moravských Valaších. — Výsledky archeologického zkoumání v Bosně a v Hercegovině za doby rakouské okkupace. — Pokrok archeologických výzkumův v Bulharsku. — Staré a nové názory o původu polské šlechty. — Črta staroslovanského bytu u bulharských Pomákův a srbských poturčencův. — Vliv a stopy bohomilského učení v literatuře, umění a národní

poesii jižních Slovanův. — Známky podobnosti a rozdílu mezi srbským a bulharským eposem. — Původ jihoslovanského eposu. — Původ pravoslavných — unitských Maďarův v severovýchodních Uhřích. — O Bulharích v Sedmihradsku. — Přehled otázky o sídlech Slovanův i utvoření slovanských národností na základě dat historické ethnografie a dialektologie.

K tomu připomínám, že již 16. ledna r. 1897 v zasedání moskevského přípravného komitétu XI. archeologického sjezdu usneseno bylo utvořiti VIII. oddíl „starožitností jižních a západních Slovanův" a § 29. pravidel sjezdu byl rozšířen v ten rozum, že jednacím jazykem sjezdovým může býti francina, němčina nebo kterýkoliv z jižních a západních jazyků slovanských, čehož dosud na žádném z deseti minulých sjezdů nebylo.

Mluvíme-li o starožitnickém sjezdu, máme příležitost podotknouti, že velikého uznání dochází na Rusi dílo českého učence prof. Dra. Lubora Niederle „Lidstvo v době předhistorické", vydané rusky pod redakcí vynikajícího anthropologa D. N. Anučina: »Человѣчество въ доисторическія времена. Доисторическая археологія Европы и въ частности славянскихъ земель« (v Petrohradě 1898). Ruská kritika vítá je jako vynikající zjev příslušné literatury.

Petrohradská akademie (Oddělení ruského jazyka a slovesnosti) udělila ve veřejné schůzi cenu prof. A. A. Kotljarevského čtyřem pracím z oboru slovanského jazykozpytu a dějin. Jsou to: 1. Gebauerova Historická mluvnice jazyka českého (díl I. a III.), o níž praví se ve zprávě recensenta, akademika A. A. Šachmatova: „Velikolepý pomník historickému studiu rodného jazyka postavil vážený učenec Jan Gebauer. O takových dílech nelze jinak mluviti, než s hlubokou úctou . . . v něm se jeví positivní cena a vzorné zpracování bohatého materiálu, čerpaného z původních pramenův." Na základě podrobného úsudku recensentova přisoudila Akademie professoru pražské university první cenu tisíc rublův. 2. »Паденіе земскаго строя въ чешскомъ государствѣ« od prof. A. N. Jasinského v Kijevě (vydané r. 1895; cena pěti set rublův). 3. Timotheje Florinského: »Лекціи по славянскому языковѣдѣнію«, část druhá: Severozápadní slovanské jazyky (český, slovenský, polský, kašubský, lužickosrbský a polabský. (Petrohrad a Kijev 1897.) 4. Fr. X. Prusíka: „Staročeské Alexandreidy rýmované". (V Praze 1896.) Recensent akademik J. V. Jagič uznává „paedagogickou důležitost díla a prospěšnost jeho žákům vyšších tříd středních škol".

V řadě současných literárních prací o Slovanstvě sluší ukázati na spisy, provázející sjezd pražský a věnované památce českého dějepisce Františka Palackého. Sem náleží stať varšavského prof. Th. O. Zigela „O významu Palackého v historii slovanského práva", vytištěná v červencové knize Журнала минист. народнаго просвѣщенія. — Ve Věstníku Evropy za měsíc říjen nacházíme

otevřený list V. D. Spasoviče A. N. Pypinovi: »Чествованіе памяти Палацкаго въ Чешской Прагѣ въ 1898 году« (str. 532—584), obsahující zajímavé úsudky vynikajícího literárního kritika a historika slovanských literatur o pražském sjezdě.

O jiných pracích o Slovanstvě příště. *

Z Kijeva. (*Valné shromáždění Slovanského blahodějného spolku. — Dissertace K. F. Radčenka. — Přednášky o Slovanstvě. — Universitní učebné kursy.*)

Vítaje sympathickou myšlénku vydávání listu, zasvěceného zájmům celého slovanského světa, mám za svou povinnost, podati vám několik zpráv z kulturního života stoličného kdysi Kijeva.

Předem zaznamenávám valné shromáždění členů kijevského „Slovanského blahodějného spolku“ (Славянское благотворительное общество) dne 11. října našeho kalendáře (23. vašeho), z něhož zejména dvě řeči zasluhují býti zaznamenány: řeč předsedy spolku, professora slavistiky na zdejší universitě Timotheje Dmitrijeviče Florinského o zásluhách Palackého a o pražském slovanském sjezdě, jakož i přednáška mladého slavisty K. F. Radčenka o současném Bulharsku, jeho politickém i kulturním životě. Mladý učenec byl zdejší universitou právě vyznamenán stupněm „magistra slovanovědění“ za dissertaci: Религіозное и литературное движеніе въ Болгаріи въ эпоху предъ турецкимъ завоеваніемъ“. (Náboženské a literární hnutí v Bulharsku v době před tureckým podmaněním, Kijev 1898.)

„Kijevský slovanský blahodějný spolek“ trvá již 29 let; činnost jeho hlavně se jevila v podpoře studujících zde Slovanů a ve vydávání „Slovanského ročníku“ (Славянскій ежегодникъ), sborníku prací z oboru slavistiky. Z publikací „Obščestva“ jmenuji A. J. Stepovičovu „Historii české literatury“ (Исторія чешской литературы). Od r. 1896, kdy se stal předsedou spolku professor Florinskij, rozšířil spolek svou činnost veřejnými přednáškami z rozličných odvětví „slovanovědění“, čímž platně přispívá k šíření obzoru kijevského obecenstva po světě slovanském. S uspokojením mohu zaznamenati, že tato veřejná čtení těší se vždy hojné návštěvě a pozornosti naší intelligence.

Jiným pozoruhodným zjevem v duševním životě Kijeva jest zahájení veřejných soustavných kursů při zdejší universitě ve dvou odděleních: historickém a přírodnickém. Slovanská historie připadla prof. Florinskému, jenž letos čte historii polského národa. V první své přednášce podal přehledný historicko-ethnografický obraz celého Slovanstva a vyslovil přesvědčení, že Slovanstvo při veškeré odvěčné různosti svých větví přec jen tvoří jediný organismus společného cíle, jímž jest boj o svébytnost proti západnímu, germánsko-románskému světu. Uznávaje kulturní zásluhy tohoto světa míní, že Slovanstvo tak dalece již sesílilo, že nemá zapotřebí cizího vedení. Přichází nyní na ně řada, aby přispělo svou

hřivnou do pokladnice světové kultury. Veřejné vzdělavací kursy universitní mají značné množství posluchačů, mezi nimiž většinu tvoří ženy a dívky. —o—

Z Varšavy. (*V předvečer národního svátku. — Přípravy k němu. — Kníže Imeretinskij a Mickiewicz. — Program slavnosti. — Dělnící polští chtějí uctiti věštce. — Děšť prospektův. — Laciné publikace. — Bibljoteka dzieł wyborowych. — Gazeta polska. — Slovník. — Rádce pro samouky. — Divadlo: Kozłowského „Taborycí“.*)

Blíží se předvečer velkého svátku národního, očekávaného toužebně celým Polskem. Mínim odhalení pomníku Adama Mickiewicze ve Varšavě. Sama slavnost stoleté památky narození krále našich poetů v Kongresovce i slavnost odhalení jeho pomníku ve Varšavě ovšem velice bude blednouti u přirovnání ke slavnostem Palackého v Praze. Důkazem, že národ chtěl důstojně uctiti Mickiewicze, „slunce naší literatury, pramen životodárného světla a tepla,“ jest imponující zajisté fakt, že potřebná suma na postavení pomníku sebrána byla ve dvou měsících, ba i po uzavření sbírek ještě stále docházely peníze, jež posílala chudina k uctění duševního otce našeho národa. Všeliké projevy lásky a úcty k národnímu věštci jsou však neustále tlumeny, ba i pronásledovány — tak na př. v jubilejním roku nesmí se v novinách, vycházejících v Kongresovce, nic psáti o Mickiewiczovi[1]); časopisy polské, chtějíce oznámiti národu, jak pokročila stavba pomníku, musely vytisknouti jen identický, pro všecky listy stejný, ani slovem se nerůznící zprávu, předem prohlédnutou předsedou censury a knížetem Imeretinským. Slavnost položení základního kamene odbyla se úplně potajmu o 8. hod. ranní pouze u přítomnosti členů komitétu. Samo odhalení pomníku, tento vrchol všech letošních slavností jubilejních, odbude se 24. prosince — tedy na štědrý den — velice skromně k našemu velikému žalu, ani věnec k pomníku složiti nebude nikomu dovoleno. Komitét k postavení pomníku, jenž zároveň organisuje celou slavnost, obdržel od knížete Imeretinského upozornění, aby nikomu neposílal pozvání; nebude tedy žádných deputací, ač jsme se těšili na uvítání slovanských hostí, zejména též na uvítání Čechů, jimž jsme staropolským pohostinstvím toužili odplatiti jejich hostinnost. Ale všecky naše tužby a plány se rozplynuly v dým. Skromný program slavnosti samé, poslané k potvrzení ministru vnitřních záležitostí, je tento: 1. Orchestrální skladba Moniuszkova (tedy ne zpěv!), 2. úřední proslovení předsedy komitétu, knížete Michala Radziwiłła, 3. odhalení pomníku, 4. posvěcení pomníku arcibiskupem Popielem, 4. řeč Henryka Sienkiewicze, 5. orchestrální skladba Chopinova. Dostane-li se i tomuto velice omezenému programu nejvyšší sankce, nevíme. Čekáme trpělivě — zatím víme jistě, že vstup na Krakowskie Przedmieście, kde pomník

[1]) Za to byly nyní varšavské listy přinuceny podati úřední zprávu o průběhu slavnosti Muravěvovy ve Vilně!

stane, bude dovolen pouze na vstupenky, jichž z nařízení knížete Imeretinského smí komitét vydati jen poměrně velmi nepatrný počet (praví se, že jen 3000).

Slyšme, jak se v té příčině vyslovuje polská strana dělnická: „Předvídali jsme, že vláda ruská nepovolí takového uctění památky Mickiewiczovy, jakého by si zasloužil . . ., ale to, co se nyní děje, převyšuje nejpessimističtější naše očekávání . . . V poslední chvíli z věrohodného pramene dostáváme zprávu, že má místní vláda v úmyslu v den slavnosti celé prostranství kolem pomníku uzavříti kordonem vojska a dovnitř vpouštěti jen na vstupenky; dělníci smějí dostati vstupenky od svých chlebodárců na osobní jejich zodpovědnost, že vybraní jimi dělníci nedovolí si žádného zvolání nebo jakéhokoli výrazu citu pro milovaného básníka . . . Jaká překvapení připraví nám ještě vláda v příčině odhalení pomníku, nevíme — ale my dělníci žádným způsobem nemůžeme dopustiti pohanu památky našeho věštce. Na slavnost odhalení pomníku dostavíme se všichni, se ženami i dětmi, celá dělnická Varšava vyrukuje na Krakovské Předměstí a žádné kordony nás nezdrží, kdyby měla i krev téci. Chceme býti svědky, nezmění-li se národní slavnost připravená na základě carského dovolení, v úřední akt pohany Mickiewicze, jakého si zamiloval veškerý lid polský.“ [1])

To jsou předzvěsti varšavské oslavy stoleté památky narození velkého básníka. —

Koncem listopadu a počátkem prosince panuje u nás nejčilejší ruch vydavatelský. S prvními vločkami sněhu spadá na nás spousta prospektů, oznámení nových publikací, knížek pro děti, mládež i dospělé. Letošního roku tento ruch ještě vzrostl, vydavatelé předbíhají se v snižování cen časopisů i knížek. Počátek toho náhlého, nikdy u nás nebývalého snížení cen knižních učinila koncem minulého roku nakladatelská firma Granowski a Sikorski (vydavatelé „Wielkiej Encyklopedji powszechnej illustrowanej“ a „Wędrowca“), počavši vydávati „Bibljoteku dzieł wyborowych“, řízenou redakčním komitétem, do něhož vstoupili: Piotr Chmielowski, Teodor Jeske-Choiński, Juljan Ochorowicz, Antoni Sygietyński a Klemens Junosza Szaniawski. Nyní, po smrti Szaniawského a odstoupení Sygietyńského, vstoupili do redakce: Franciszek Juljan Granowski a Juljan Adolf Święcicki.

Ceny našich knih byly do té doby velmi vysoké, tak že kniha byla takřka přepychem, jehož si jen zámožní lidé mohli dopřáti. Aby se tomu odpomohlo, vydává se jmenovaná knihovna, podobná různým zahraničným bibliotékám universálním a vzorně redigovaná. Dosud vyšlo 60 pěkně vázaných svazků, z nichž každý stojí 40 kopějek, v předplacení 31. Jaká díla přináší, seznáme z těchto ukázek; dosud v ní na př. vyšly Spisy Słowackého, Krasińského Irydion, Skarb-

[1]) *Robotnik*, orgán (ovšem — necensurovaný) polské strany socialistické. Č. 28., vydané ve Varšavě 10. července 1898.

kovy Děje knížectví Varšavského, Kraszewského Tuláci, P. Chmielowského Liberalism a obskurantism na Litvě a Rusi, Smoleńského Školy historické v Polsku, V. Huga Rok devadesátý třetí a hlavně čtyřsvazkové Děje národu polského s předmluvou Władysława Smoleńského. V této bibliotéce mají také vyjíti dávno očekávané šestisvazkové Dějiny literatury polské prof. Piotra Chmielowského. Jak přišla knihovna vhod, patrno jest z toho, že má již 30.000 odběratelů.

Po příkladě Granowského a Sikorského učinily jiné firmy, které, nechtíce konkurencí utrpěti, byly nuceny snížiti ceny svých publikací. Známá a sympathická „Gazeta polska", jež byla z rozkazu knížete Imeretinského na půl roku zastavena pro článek, jejž censor prohlédl a propustil, po svém znovuzrození 1. července ujala se energicky práce, shromáždila kolem sebe vynikající spolupracovníky a chtějíc získati čtenářstvo, začala od 1. října každého téhodne přidávati desetiarchový svazek vybrané četby. Tak získají čtenáři „Gazety polské" za rok malou, 52svazkovou knihovničku. Dosud vyšly: St. Kozłowského Táborité, T. T. Ježe Na úsvitě (3 svaz.), Zenona Fisze (Tad. Padalice) Povídky ukrajinské, Rostanda Cyrano de Bergerac ve výborném překladě Konopnické a Zagórského.

Zmíním se ještě o jednom podniku literárním. Je to „Poradnik dla samouków", vydávaný Alexandrem Heflichem a Slanislavem Michalským. Dosud vyšel první svazek o 397 stranách velké osmerky za 50 kopějek — a byl za měsíc rozebrán. Tiskne se již svazek druhý a nové vydání prvního. Vydaná první část obsahuje mathematiku a vědy přírodní, zpracované nejpřednějšími specialisty a opatřené příslušnou bibliografií. Druhá část bude obsahovati linguistiku, literaturu, historii, filosofii a vědomosti společensko-právnické ve zpracování Askenazeho, Chmielowského, Chrzanowského, Grabowského, Karłowicze, Korzona, Kryńského, Krzywického, Mahrburga, Mieczyńského, Posnera, Smoleńského a Al. Świętochowského.

Od literatury jest jen krok do divadla — i podám vám zprávu o premiéře dramatu „Taboryci" ve zdejším „Velkém divadle" (Teatr Wielki). Několik slov o autoru. Stanisław Gabryel Kozłowski narodil se před třiceti a několika lety ve Varšavě, studoval v rodném městě a pak na obchodním učilišti v Rize. Po návratu do Varšavy vyučoval soukromě mathematice. R. 1886 obdržela v konkurse dramatickém Vojtěcha Bogusławského první cenu jeho veršovaná tragedie „Albert, wójt krakowski". Jak se to stalo, bůh ví; ucházelyť se tenkrát o cenu práce mnohem cennější, jako Gadomského „Larik" a Nossigův „Król Syonu" — veřejný soud o konkurse i vyznamenaném dramatě vyzněl také velmi přísně. Pobízen Sienkiewiczem, Deotymou a jinými spisovateli, napsal r. 1887 a značně později vytiskl rovněž veršované drama „Esterka". R. 1897 dáváno ve Velkém divadle jiné jeho veršované drama z časů renais-

sance umění ve Vlaších, „Turniej“ — a nyní hrají se jeho „Táborité“. Kdo by dle titulu soudil, že to jest drama historické, velmi by se mýlil, je to pouze banální historie lásky dvou mladých lidí z dvou nepřátelských táborů; ničím není odůvodněno, proč ji autor položil právě do doby velkého hnutí českého, a nejméně již chápeme, proč celý kus nese název „Táborité“. Stavba kusu trpí nedostatkem logiky, psychologie velmi kolísá. Nejdramatičtější místa vzbuzují úsměv, na př. vystoupení Adamitů a upálení Lumíra (!) a Berty (!). Co se týče ovzduší historického, neodvažuji se soudu — ale přál bych si viděti účinek kusu na nějakého znalce české historie! . . . Dikce a vůbec forma je pravšední, bez plastiky a individualisování — i nemůžeme se dost nadiviti, že tento autor, tak shovívavý k sobě, vyslovil se tak s vysoka o Vrchlickém, o němž napsal, že jest jen básník druhého řádu a tak prostřední, že jest nepochopitelno, proč jej Konopnická se zálibou překládá.[2])

Obsah „Táborů“ jest tento: Táborité pod vůdcem Miličem obléhají Lubohrad, majetek rodu Mitrovicův, v jehož čele stojí kněžna Renata, horlivá katolička a odpovědná nepřítelkyně Táborů, prahnoucí pomsty za zabití svého syna, muže Bertina, která s ní bydlí na hradě. Ve chvíli, kdy se starý Milič odebral na odpočinek, řídí obléhání jeho syn Lumír, jenž zahořev láskou k Bertě dává se hradním mužstvem zajmouti, aby se jen dostal k paní svého srdce. Zoufalý otec přichází do hradu prosit milosti pro svého syna. Paní Renata konečně na radu svého zpovědníka slibuje darovati Lumírovi život, ale žádá, aby Táborité upustili od obléhání hradu a odtáhli; než se tak stane, ponechává si Lumíra v hradě jako rukojmí. Starý Milič souhlasí, vrací se do táboru, ztrácí důvěru vojska, jehož vůdcem se stává fanatický Radovan. Zatím Lumír vykládá Bertě o hrůze bratrovražedné domácí války. Berta, vidouc jeho šlechetnost, zamiluje si ho a hledí mu zachrániti život, ač Táborité obnovili útok. I utíká s Lumírem k Miličovi, ale Táborité je zajmou a Radovan je odsuzuje na hranici. Tím ukrutným rozsudkem hnuti rozpomenou se Táborité na zásluhy starého Miliče a znova jej volí za vůdce. Milič obnovuje útok na zámek, čehož použije Radovan, povolá nedaleko tábořící Adamity a ti upalují zamilovaný párek. V tom vrací se Milič jako vítěz — ale pozdě.

Jak vidíte, je to vlastně rytířský kus starodávného střihu, jaký snad byl u vás v módě před padesáti lety.

AURELI WISZAR.

---

[2]) Biblioteka Warszawska: *Poezye Maryi Konopnickiej* przez S. Kozłowskiego.

Z Vilna. (*Místo pomníku Mickiewiczova — Muravěvův. — Původce postavení pomníku. — Charakteristika Muravěva dle „Ruské Stariny“. — Bílení mouřenína. — Účast vládních kruhů při slavnosti. — Museum Muravěvovo. — Další podněcování Poláků.*)

Litwo! Ojczyzno moja, ty jesteś jak zdrowie
Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,
kto cię stracił. Dziś piękność twą w całéj ozdobie
widzę i opisuję, bo tęsknię po tobie!

Těmi slovy počal Mickiewicz svoji epopeji Litvy — „Pana Tadeusze“, kteráž jest úhelným kamenem jeho poesie a slávy. Litva zrodila Mickiewicze, Litvou stal se světovým básníkem — měl-li by kde stanouti pomník Mickiewiczův, bylo by to na Litvě a tam v srdci jejím, Vilně, městě přes všecku rusifikaci podnes polském.

Nuže, ve Vilně stane pomník. Žádnému Poláku ovšem ani v nejbláhovějších snech nezatanulo na mysli, že by tam mohl býti postaven pomník velikému synu Litvy, světovému poetovi, Adamu Mickiewiczovi. Ale že by místo něho byl kdy ve Vilně postaven pomník, jehož odhalení má se právě oslaviti, toho možnost rovněž ani ve snu nepřipouštěl neřku žádný Polák, ale vůbec žádný spravedlivý člověk. Na den 20. listopadu totiž položeno slavnostní odhalení pomníku jenerála Michala Muravěva ve Vilně! A to v době, kdy se ještě věří „novému kursu“ v království Polském, kdy se mluví o „ústupcích“ Polákům, to za téhož cara, jehož Varšava tak pokorně vítala, za téhož cara, jenž předstoupil před Evropu s palmovou ratolestí míru! V té době a za toho cara staví se ve Vilně pomník ukrutnému pokořiteli Litvy, ukrutnému člověku, jejž sami Rusové nazvali „věšatelem“ a jenž náleží k největším krvežíznivcům mezi lidskými šelmami.

A proč to nelidské zahrávání city bližního, odkud to strašné rozdírání naší bolesti; proč to kruté jitření nezhojené dosud rány polského organismu? Nebylo dost na tom, že v ulici „Velké“ ve Vilně postavena byla zvláštní kaple (часовня) sv. Michala „Archistratiga“ a pozdéji cerkev a škola, zasvěcené paměti Muravěva — ještě nyní postaven pomník tomu satrapovi, a to na veřejném prostranství před někdejší residencí biskupův katolických (nynějším palácem velkogubernátorů Litvy a Bělorusi), odkud se otvírá pohled na někdejší kostel bonifraterský a věže kathedrály a bývalého universitního kostela sv. Jana! Kdo tak působil na vládu, že se odhodlala postaviti pomník Muravěvovi? Přičinil se o to stálým podněcováním v protipolské části ruského tisku jistý Vladimirov, pensionovaný nižší úředník, nyní měšťan a majetník domu. „Poděkujte Vladimirovu“ — odpověděl svého času jenerální gubernátor vilenský Ivan S. Kachanov vzácnému, loni zesnulému Dr. Jul. Titiusovi — „on to staví pomník; já jsem nechtěl pobuřovati a rozvášňovati znovu veřejnost vaši, a jen z úřední povinnosti musel jsem se ujmouti této i mně velmi nemilé záležitosti.“ Tak asi od-

pověděl jenerál Kachanov — a slova jeho jsou jistě charakteristická. Jaké to poměry, děje-li se vše po vůli Vladimirově! Postavení pomníku schváleno již před několikanácte lety; k uskutečnění pomníku nedošlo však hned, poněvadž peníze byly rozkradeny — ztrácely se v kapsách činovníků, jež tak znamenitě dovedl líčiti Gogol. Jaký pomník — taková jeho historie! Patrně ještě z Litvy nevyčichla „muravěvština", jak by řekl M. Berg, autor velice zajímavého článku v dubnové knížce měsíčníku „Russkaja Starina" (Русская Старина) z roku 1883. Muravěv byl atheista — ale pomník jeho posvětí četné duchovenstvo (jako se ostatně děje na celém světě a nejen v církvi pravoslavné). Nevím, zdali kdo z osob duchovních, sluhů náboženství, jehož zakladatel hlásal lásku k e v š e m — nevím, zdali kdo z nich si připomene utvrzených faktů o hrůzovládci, jemuž budou pomník posvěcovati. Zde jsou ona fakta, jak je uvádí „Русская Старина" v citovaném článku (r. 1883., str. 228—229.): Spočítají-li se všichni odsouzenci v zemi (Litvě) za čas vlády Muravěvovy (od dubna 1863 do dubna 1865), připadne jedna osoba na tři dni. Utrácel zemany, studenty, úředníky, kněze, měšťany i sedláky. Všeliké prosby byly marny. Vilenský pravoslavný metropolita Josef Sěmaško (známý z připojení litevských unitů k pravoslaví) jednou jen přijel ke hr. Muravěvovi a přimlouval se za kněze Stan. Iszoru, odsouzeného k smrti zastřelením proto, že s kazatelny přečetl manifest národní vlády (v okresu Lidském). Muravěv sám si vážil Siemaszka — ale přece odřekl ostrým tónem a zvýšeným hlasem: žádného ulehčení, žádného ústupku, žádného odpuštění! Nekřičte, Michaile Nikolajeviči — odpověděl metropolita — já se nikoho nebojím kromě toho, jenž přebývá na výsosti. Muravěv ztichl a po chvilce řekl: „Jsem tu již přes 60 let, ale dosud jsem neviděl přebývajícího tam (тамъ живущаго) — tys ho viděl, co?" — „Béře-li rozmluva takový obrat, musím umlknouti," odpověděl Sěmaško, vzal klobouk a odjel. [1])

Mezi pomocníky Muravěva, hodnými svého pána, zvláště vynikali jenerálové Maňukin a Baklanov, kteří „přidávali k ukrutnostem ukrutnosti".

V době povstání na Litvě r. 1863 vyhledán byl lékař — praví Русская Старина o Muravěvu — „jenž, místo aby jemným nožíkem odňal snětí nakažený prst, vzal sekeru a utal celou ruku až po loket." I táže se Starina, proč nebyl poslán na Litvu muž jako Berg (bývalý velkovládce království či kongresovky), ale vyhledán právě Muravěv, v jehož minulosti bylo tolik temných skvrn? „Známo jest, že surový mongolský despota dovedl se velmi nízko klaněti, kynul-li mu z toho zisk. Za cesty po Rusi v záležitostech

[1]) Kněz Iszora byl pak zastřelen jako první obět Muravěvova na rynku předměstí Łukiszek (Łukiszki) 22. května 1863.

úředních bral r. 1858 Michail Nikolajevič прогонныя [2]) za všecky tři úřady, jež zastával, od čehož získal si názvu трехпрогоннаго генерала (trechprogonnago generała).“

Při osvobození lidu selského byl Muravěv jen velkým škůdcem humanního díla. Co se Litvy týče, konstatoval sám car ve Vilně r. 1858, že ze všeho „dvořanstva“ ruské říše šlechta litevská nejprvnější prohlásila se pro osvobození lidu, jenž tam podnes ke svým bývalým pánům stojí v nejlepším poměru (zejména na Žmudi, kde vládne přímo patriarchální poměr mezi dvorem a chatou). A Muravěv kdysi volal, že „žádného osvobození nebude“ (никаго освобожденія не будетъ)! Znám jest jeho drsný, asiatský (jak praví „R. Starina“) výrok: „Já nejsem z těch Muravěvů, kteří jsou věšeni, ale z těch, kteří sami věší!“ Slovem, dokonalý kat, „věšatěl“ (вѣшатель), kochal se ve svém řemesle. „V M. N. Muravěvu (píše „Starina“) nebylo ani stínu genialního administratora, on upokojoval zemi prostředky, jež Evropa považuje za barbarské, za hrubý terorismus asijský.“ — „Totéž, co on vykonal, lze provésti v každé zemi, i kde vše je zpřevraceno vzhůru nohama, aniž by bylo potřeba ničiti celé velké dědiny, a posílati jejich obyvatele s ženami, dětmi, nemluvňaty u prsu do hlubin dolů sibiřských, [3]) aniž by bylo zapotřebí takřka denně lidi věšeti a stříleti.“

Sama osobnost Muravěvova — jak praví „Starina“ — prozrazovala úplně hrubou, bezuzdnou vůli. Náčelník štábu jenerála Muraněva svědčil, že „když byl Muravěv rozhněván, rty se mu třásly a okrouhlé, tygří oči podlévaly se krví.“

Tomuto člověku, než tato slova budou vytištěna, odhalen bude pomník — člověku, při vzpomínce na něhož si přátelé spravedlnosti povzdychnou: Těžko jest pochopiti, jaké nelidské věci dějí se druhdy mezi lidmi! A místní Виленскій Вѣстникъ (bývalý „Kurjer Wileński“) s jinými protipolskými listy namáhá se všemožné, aby vybílil černou postavu Muravěvovu — i došel již k překvapujícímu závěru, že Muravěv byl vlastně muž spravedlivý a humanní ...

K slavnosti odhalení pomníku ohlášen jest příjezd ministra vnitřních záležitostí Goremykina, min. zahraničních záležitostí Muravěva, ministra spravedlnosti Muravěva a senátora Filipova. Dostane tedy celá slavnost pečeť slavnosti eminentně vládní. Jsme zvědavi, pospíší-li si k tomu aktu varšavští universitní professoři (Rusové) s telegramem, jako učinili při slavnosti položení jeho základního kamene.

Jak se zdá, postavením pomníku neskončí se ještě dráždění Poláků. Založeno také již ve Vilně „Museum Muravěvovo“ —

[2]) Progonnyja — cestovné, peníze za poštovské koně.

[3]) Tak ku př. oddíl vojska, vedený synem Muravěvovým, spálil na prach Ibiany v gub. kovenské; podobně v gub. grodenské spálena Jaworówka, jejíž obyvatelé posláni na Sibiř na hranici turkestanskou.

krom toho gubernator vyzval radu městskou, aby jménem Muravěvovým nazvala předměstí Šnipiszki a ulici Kalwaryjskou! A rada městská jest ve své většině polská. Jenerální gubernator Trockij vynucuje tedy účastenství Poláků při odhalení pomníku Muravěvovi! Jak to vše nazvati? Beztaktností — či úmyslností, schválným popuzováním — či jak? — POLONUS.

Z Poznaně. *(Útisk. — Vědomí vzájemnosti slovanské. — Demokratisace společnosti v Poznaňsku a Západních Prusech. — Probuzení Hornoslezanů a Mazurů. — Volby do parlamentu a sněmu r. 1898. — Komise kolonisační. — Nový barbarský reskript.)*

Země, z nichž tento list posílám, trpí snad nyní nejvíce mezi všemi zeměmi slovanskými. Snad, a jistě jsou uherští Slováci daleko více utiskováni, takže jejich život jest na pohled zcela potlačen — ale myslím, že všeobecná rozcitlivělost proti útisku není tam tak vyvinuta jako u nás, kde národní vědomí jest ode dávna silně vyvinuto a zasahuje do nejširších vrstev. Jsou to kromě toho země, v nichž se nyní, více než kdekoli jinde v Polsku, šíří vědomí slovanské vzájemnosti a kdež se snad nejvíce vzpomíná Čechův. Ti jsou nám zosobněním a vzorem cností národních, jakož i hromadné energie a důslednosti v práci. Závidíme jim ji. Pojí nás s nimi netoliko analogie boje s týmž nepřítelem, ale i jistá podobnost vnitřních poměrů společenských, dosud snad ještě malá, v budoucnosti však nepochybná. U nás totiž, v Poznaňsku a Západních Prusech, odehrává se nyní změna poměrů společenských. Šlechta, ona vrstva našeho národa, v jejíchž rukou nachází se dosud hlavní řízení polských záležitostí v Haliči a z velké části i v ruském Polsku, počíná u nás ustupovati s dějiště a mizeti zároveň s půdou, kterou prodává Němcům. Milovala vlast, byla pro ni obětavá, ale z nedostatku cností „měšťanských a selských“, spořivosti a vytrvalosti, ustupuje v těžkém boji o byt s cizím živlem. Společnost naše se demokratisuje a tím se jednou přiblíží vaší společnosti — boj s nepřítelem a jeho organisací přejímají noví živlové — celým svým životem a tradicí otužení, přivyklí těžkým podmínkám existenčním a vždy více pociťující svou národní příslušnost. V nich spočívá celá naděje naší budoucnosti.

Budu ve svých listech přihlížeti ke všem polským zemím pod zemskou vládou, nejen k části po březích Varty, nazývané Poznaňskem, nejen k lesnatým Západním Prusům nad Vislou až po Balt, ale i k bohatým na doly hornoslezským krajům nadoderským a k jezernaté zemi Mazurů, to jest k jižní části Východních Prus při hranici Ruské.

Horní Slezsko a Mazursko, země bez polské šlechty — toť kraj takřka znovu získaný. Ještě nedávno byl polský živel ve Slezsku skoro úplně utlumen; teprve následkem útisku, zásluhou železného kancléře z Friedrichsruhe a horlivostí polských listů přihlásil se tak říkaje elementární silou k životu, projevuje ji zejména

při volbách do parlamentu. Horní Slezsko volí dosud ještě poslance, náležející katolické straně Centra. Před pěti lety v okresu pszyńsko-rybnickém postaven byl poprvé naproti německému oficialnímu kandidátu téže strany samostný kandidát slezsko-polský Radwański, jenž byl také zvolen překvapující většinou hlasů. — Na Mazurech tamní evangelický lid polský považován byl již za ztracený. Před třemi lety začal v městečku Ełku (něm. Lyck) vycházeti první lidový list, polským duchem prodchnutý. Letos při volbách do parlamentu postaven tu v jednom okresu poprvé polský kandidát (Lewandowski), jenž obdržel skoro 6000 hlasů, jeho německý protivník 7000. Při budoucích volbách za 5 let zcela pravděpodobně může tam projíti Polák.

Ze všech těch krajů budu vám posílati zprávy o všem, co nás bolí i těší; myšlénka, že se o nás zajímají a s námi cítí srdce spříbuzněná v dalekých zemích slovanských, jest nám útěchou.

Dotknul jsem se již voleb, povím tedy něco o nich. Odbývaly se u nás letos dvoje volby: v červnu do německého parlamentu a v tomto měsíci (listopadu) do zemského sněmu. Oboje pro nás dopadly nepříznivě. Při volbách do říšského parlamentu ztratili jsme ze 20 poslanců 5, při volbách do sněmu ze 17 poslanců 4. Porážka tato však není tak strašná, jak by se na první pohled zdálo, zvláště co se týče voleb do parlamentu.

Volby do parlamentu dějí se všeobecným tajným hlasováním; každý, kdo má předepsaná léta, volí poslance bezprostředně. Počet polských hlasů při těch volbách je tedy nejlepším měřítkem vzrůstu polského živlu. V okresích, v nichž jsme prohráli, procházeli dříve polští kandidáti (a to někdy jen jednou) buď jen velice nepatrnou většinou hlasů (dosahujících s každé strany výše kolem 10.000) anebo cestou kompromisu, uzavřeného se stranami opozičními. Tentokrát při všeobecném proudu protipolském německé strany buď se spojovaly nebo nás opouštěly proti úmluvám kompromisním (jako katoličtí Němci v západních Prusech). Tím se vysvětluje porážka. Ale počet všech odevzdaných hlasů polských od posledních voleb před pěti lety poměrně značně vzrostl, a to okrouhle o 22.000 hlasů (v Poznańsku o 6000, v Západních Prusech o 9000, na Mazurech o 6000, v Pomoří o 1000; ke Slezsku nepřihlížíme, tam strana centra, pro niž tam Poláci hlasují, ztratila mnoho hlasů ve prospěch socialistů).

Zajímavá episoda odehrála se při volbách v Poznani, kde vznikl domácí boj mezi stranou starých (t. zv. partií dvorskou) a radikálnější v národních věcech stranou mladých lidovců.[1]) Ti ne-

[1]) Lidovci poznaňští uveřejnili svůj program v říjnu v listě „Postęp". Body jeho jsou: 1. Strana lidova stojí na základě katolickém a polském, touží po pronikavějším hájení ohroženého bytu národního, než se dálo dosud. 2. Chce, aby v čele hájení národních práv stáli zástupci všech stavů. 3. Starostí její bude, mravně posilovati naši společnost, aby i v horších poměrech, než jsou nynější, mohla se národnost naše udržeti. 4. Touží,

volili kandidáta, navrženého ústředním volebním výborem, nýbrž vlastního kandidáta, F. Andrzejewského. Prošel kandidát ústředního výboru S. Motty, předseda „Koła“ polského, pomocí německé strany svobodomyslné (židovské) nepatrnou většinou hlasů. Boj obou stran ukončil se říjnovým smírem, uzavřeným před volbami do sněmu k společnému postupu proti nepříteli.

Volby do sněmu dějí se veřejným hlasováním. Voliči — nazvaní *pra*voliteli — jsou dle daní rozděleni na 3 tři třídy a volí ze svého středu nejprve volitele, ti pak teprve přímo volí poslance. Poněvadž jsou voliči rozděleni dle výše odváděných daní, volí u nás zámožnější — tedy Němci — větší počet volitelů; tento volební systém je tedy pro nás nepříznivý. Ze čtyř ztracených poslanců propadnutí dvou (ve volebním okresu wągrowiecko-mogilnicko-žnińském) jest pro nás skutečnou porážkou, poněvadž spočívá na neobyčejném a v té míře neočekávaném ztenčení polských hlasů. V tomto okresu komise kolonisační rozvinula od počátku svého trvání usilovnou činnost, skupujíc polské velkostatky, parcelujíc půdu a osazujíc ji německými kolonisty. Ze všech vládních protipolských zřízení tato komise nám největší škody působí, zabírajíc nám půdu a demoralisujíc svými penězi naše obyvatelstvo, zejména šlechtické.

I volby do sněmu měly svou zajímavou episodu. Ve volebním okruhu dvou okresů poznaňských a okresu obornického obdržel kandidát B. Chrzanowski, přijatý oběma polskými stranami, při prvním hlasování stejný počet hlasů s německým kandidátem. Při druhém hlasování zvítězil německý kandidát (Baarth) většinou jediného hlasu, poněvadž jeden volitel, náležející straně svobodomyslné (žid), jenž poprvé hlasoval pro Poláka, zdržel se hlasování.[2])

Nyní právě pobouřeny jsou mysli polské čerstvým reskriptem protipolským. Reskript ten přikazuje učitelům 1. aby mluvili v rodině se ženou i dětmi po německu, 2. aby jejich děti byly ke zpovědi a k prvnímu přijímání připraveny německy a 3. aby při volbách hlasovali pro Němce.

Toto nařízení vyšlo od úřadu kulturního národa na konci XIX. století.

KAZIMIERZ WOJNOWSKI.

---

aby těžisko našich snah bylo přeneseno z politiky na pole hospodářské. Jak patrno, není v tom programu nic „protinárodního“, jak bylo lidovcům s některých stran vytýkáno. *Red.*

[2]) Všeobecný výsledek voleb jest tento: Poláci ztratili celkem 4 poslance: 2 ve volebním okresu wągrowiecko-mogilnicko-žnińském, 1 ve východopoznaňském, západopoznaňském a obornickém a 1 v brodnickém okresu. „Koło“ polské bude míti nyní v pruském sněmu 13 poslanců: W. Brodnického, S. Cegielského, L. Czarlińského, J. Głębockého, L. Grabského, kněze dra. Jażdżewského, W. Jerzykiewicze, dra. L. Mizerského, S. Mottyho, kanovníka Neubauera, prof. Schrödera, P. Ant. Stychela a dra. H. Szumana. *Red.*

Z Paříže. (*Otevření našich škol. — Jejich nynější prospěch a pravdopodobná budoucnost. — Potřeba zachování a rozvoje trvajících institucí. — Úmrtí Adama Sienkiewicze. — „Koło artystyczno-literackie“ v Paříži a rozličné projekty. — O překladech hlavních děl literatury polské a české do francíny. — Přípravy ke slavnosti Mickiewiczově. — Seweryna Duchińska. — „Le neveu du Comte Sérédine“ a Edmund Chojecki, autor „Czechji i Czechów.“*)

Po prázdninách znova počal život v naší polské kolonii pařížské. Předně otevřeny školy pro mužskou mládež i pro dívky se zvětšeným počtem chovanců v prvé a stejným ve druhé, což jest důkazem skutečné prospěšnosti těch institucí a potřeby jich udržení, pokud se okolnosti nezmění a nevynutí jich změnu a přizpůsobení novým potřebám a požadavkům. Že přijde čas, kdy se počet Poláků ve Francii značně ztenčí, o tom není pochybnosti — vzrůst jejich počtu novým zástupem vyhnanců po nových pohromách národních raději ani myšlénkou nepřipouštíme. Potom bude počet žáků v těch školách (totiž žáků zrozených v cizině) tak nepatrný, že bude třeba tyto školy z polovice obrátiti v přímý prospěch vlasti, totiž dáti v nich útulek mládeži polských zemí, která dlouho ještě bude v Paříži hledati doplnění a dovršení svého vzdělání. (To se také již děje v dívčím ústavě „hôtelu Lambert“.) Čas ten ještě nenadešel, ale v předvídání té nevyhnutelné jednou změny jest nám udržovati to, co máme, a zůstati na stanovisku, dobytém tolika obětmi a tak dlouholetou prací. To jest přesvědčením lidí, stojících u kormidla školy polské v Paříži, kteří vytrvají do konce — usque ad finem, věrni heslu emigrace z r. 1831.

Jeví se totiž v naší vlasti snaha (při nynějších poměrech politických snadno pochopitelná), upříti polské emigraci ve Francii veliký význam pro budoucnost. Tato snaha zakládá se na změně francouzské politiky, jejíž těžiště od několika desetiletí směřuje k Rusku proti dávné tradici sympathií polsko-francouzských. Ale nic není tak slabě odůvodněno, jako názory, pocházející z chvilkového a měnivého ohledu na rovněž proměnlivé a chvilkové soustavy politické. Ty poměry mohou se dnes anebo zítra změniti. Ostatně, ať se stane cokoli, kolonie polská v Paříži — ať s politickou barvou či bez ní — povždy bude trvati, a dobře bude, aby trvala, a ještě lépe, aby tam měla své vlastní instituce, o něž se každá jiná kolonie těžce stará, nemohouc jich tak snadno z ničeho stvořiti. Přetvořovati, zlepšovati, reformovati s ohledem na časové potřeby to, co již jest — a nikoli bořiti: toť dle našeho názoru správné pravidlo v podobných případech.

A proto zachováme své školy, přičiňujíce se, aby přinášely čím dál bohatší a lepší ovoce polskému národu — vedle toho ovšem budeme ze všech sil podporovati zakládání podobných ústavů všude, kde se Poláci v cizině četněji usadí, zejména v severní a jižní Americe. Polských škol nikdy nebude dostatek. —

V zasedání rady instituce „Czci i chleba“ pod předsednictvím

T. Błociszewského [1]) kromě běžných záležitostí vzdána čest památce před měsícem zesnulého jednoho z nejznamenitějších členů rady, Adama Sienkiewicze. Narozen ve Francii r. 1837 jako jeden ze tří synův emigranta Karla Sienkiewicze (Karla z Kaliniówki), zasloužilého historika a nadaného poety, věnoval se Adam Sienkiewicz diplomacii a byl přes 20 let francouzským konsulem v různých krajích, posléze v Japonsku, kdež si získal vynikajících zásluh o novou vlast a dosloužil se důstojnictví čestné legie a titulu plnomocného ministra. Uchýliv se před několika lety na odpočinek, usadil se v Paříži a věnoval svůj čas a mladickou ještě energii našim polským institucím, zvláště ústavu „Cti a chleba“ a škole v Batignollech, pro něž jest předčasná jeho smrt neoželitelnou ztrátou. Po nedávné smrti Dra. Julia Jasiewicze tím více zarmoutila naši kolonii.

„Koło artystyczno-literackie“ přesídlilo se z Café de la Régence, kde se dosud scházelo, do vlastních místností, jež s ním bude sdíleti ještě studentská „Spójnia“a „Towarzystwo robotników polskich“ (Place de la Sorbonne, 3 bis). Doufám, že brzo vám podám zprávu o utěšeném rozvoji i této mladé ještě instituce, kteráž má před sebou, jak se zdá, pěknou budoucnost; jmenovitě by se mohla státi pojítkem mezi umělci, učenci a literáty, přebývajícími buď na čas anebo trvale v cizině, a pracovníky domácími, pak mezi polskými literáty a spisovateli jiných národů slovanských, jmenovitě též českého.

Mým snem by bylo, aby vycházel zde v Paříži orgán myšlénky polské v jazyce francouzském, jenž by byl zároveň i tlumočníkem myšlénky české a podával zprávy o duševním ruchu polském i českém. „Koło artystyczno-literackie“ mělo by se dle mého zdání ujmouti té myšlénky společně se sdružením bývalých žáků školy batignollské, jejichž „Bulletin“ koná toto poslání dle sil svých již po 23 léta; ale síly jeho nejsou takové, aby mohl tomu úkolu náležitě dostáti. Snad by bylo dobře spojenými silami přeměniti a rozšířiti „Bulletin“ v tom smyslu. Stěžovali jste si v 1. čísle „Slov. Přehledu“, že není překladatelů vynikajících děl českých na jazyk francouzský: našli by se zcela jistě v našem „Kole“, kdyby bylo místo k uveřejnění překladů podobně jako překladů z polštiny. Stálo by za to, aby vaše i naše veřejnost věnovala té otázce náležitou pozornost — dávám to na úvahu. Ukázala by se i tím prospěšnost kolonie polské v Paříži, jež by mohla ve svém středu vychovati lidi, píšící francouzsky jako rození Francouzi a znající důkladně naše jazyky, polský i český.

Připravuje se zde slavnost k uctění stých narozenin Adama Mickiewicze. Slavnost čistě polská položena jest na konec listopadu.

---

[1]) V prvním dopise zůstala tisková chyba; vytištěno Błonijewski místo Błociszewski.

Zahájena bude plukovníkem Josefem Gałęzowským, po němž promluví za přípravný komitét W. Gasztowtt, pak representanti polských spolků. Lonská ctihodná jubilantka paní Seweryna Duchińska (jež vděčně vzpomíná účastenství, jaké jí projevili Čechové a Češky při jejím jubileu), přečte vlastní báseň. Ostatek programu vyplněn bude přednesem děl Mickiewiczových atd. Tak doufám, důstojně uctíme památku svého národního věštce, skutečného duševního krále polského XIX. století.

Ke konci oznamuji, že vyšla povídka „Le neveu du Comte Sérédine" z dob panování Alexandra II. Je to práce stařičkého spisovatele polsko-francouzského Ed Chojeckého, jenž svoji dráhu literární zahájil na svou dobu vážným dílem „Čechy a Čechové". Pan Chojecki, em. bibliotekář senátu, bydlí u Paříže v Bellevue a obírá se francouzskou literaturou, zachovávaje si při tom stále živý zájem pro polský a vůbec slovanský duševní ruch. Jest nyní Nestorem našich nadsekvanských polských literátů. O mladších jeho nástupcích příště. W. G.

Ze Srědce. (*Přenesení tělesných pozůstatků V. Aprilova do Gabrova. — Počátek školství bulharského. — Aprilovův plán rozvoje středního školství bulharského. — Odkaz Aprilovův. — Obrat po válce rusko-turecké. — Změna školy gabrovské v realné gymnasium. — Vznik vyššího učiliště ve Srědci.*)

Minulého roku slavili Slovinci korutanští v Rakousku památku svého učence Kopitara u příležitosti přenesení jeho kostí z Vídně do rodné země; zároveň oslavili i Srbové v Bělehradě den přenesení kostí Vuka Karadžiče z Vídně do vlasti, jíž tento tvůrce srbského spisovného jazyka věnoval celý svůj život a působení. K těmto slavnostem jihoslovanským přidružila se v téže době i bulharská slavnost přenesení kostí zakladatele novodobé osvěty bulharské Vasila Aprilova z Galace v Rumunsku do jeho rodiště Gabrova pod Balkánem. O této slavnosti bulharské stala se svého času zmínka i v českých časopisech, při čemž bylo poukazováno k působení Aprilova při zakládání škol s vyučovacím jazykem bulharským a s programem učebným dle methody Bell-Lankasterovy. Význam Aprilovův pro nás je však větší; Aprilov dal totiž první popud k založení domácího vysokého učení bulharského, a staral se i o prostředky a cesty k uskutečnění této myšlénky.

Pojistiv dobré trvání a blahodárný rozvoj obecné školy „bulharské" v Gabrově, založené r. 1833 a spravované hlavně pod jeho dozorem, záhy již pomýšlel na to, jak opatřiti řádně připravené učitele pro všechny bulharské obecné školy, vznikající za tím příkladem. Byl proniknut přesvědčením, že má každé vzdělávání mládeže býti co nejvíc národní, a tedy opatřováno uprostřed samého národa a v jeho vlastní řeči. První síly učitelské musely při-

cházeti ovšem z ústavů cizích, jmenovitě ruských, pročež také vyjednal Aprilov u ruské vlády několik stipendií a míst pro bulharské učitele škol obecných. Ale se vzrůstem domácího školství měl růsti i počet učitelů a mělo se zvyšovati jejich vzdělání. Proto žádal zájem národní, aby se v nějakém ústředním místě bulharském zařídil domácí ústav učitelský, kterýž by mohl zploditi jiné ústavy téhož druhu a sám se potom vyvinouti ve střední školu, v gymnasium; toto gymnasium a jiné po něm vzniklé střední školy vychovávaly by dorost pro vyšší učení, jež by se konečně vyvinulo buď ve vyšší lyceum, jakéž měla té doby Oděsa (Ришельевскій лицей), aneb i ve školu vyšších nauk akademických vůbec. Myšlénka Aprilova, oprávněná v této své formě evolučním postupem každého skutku lidské kultury, přece vyžadovala k svému uskutečnění nepřetržité methodické práce, mnoho mravní síly, velikých obětí peněžitých — a toho všeho po dlouhou řadu let. Jak známo, poměry v národě samém nebyly dokonce těmto požadavkům příznivy; ale záměr sám, kromě naděje na podporu i s jiné vlastenecké strany, stačil Aprilovu, aby se zasadil vší svou silou o jeho provedení. Byl to člověk velikého ducha, pravý vlastenec.

Bohužel kromě velikých a dalekosáhlých plánů záhy se usídlila v jeho prsou zákeřná choroba, usilující o jeho zničení. Aby nemoc nepředstihla a nezmařila, co v srdci svém budoval, načrtnul Aprilov sám onu vysněnou budovu bulharského školství v znamenitém odkaze, posledně jím prohlédnutém, doplněném a podepsaném 10. dubna r. 1847, a odevzdal věrným svým nástupcům veškerý svůj majetek, aby toto architektonické dílo bulharské osvěty po jeho smrti dobudovali. Odebrav se potom do Cařihradu, kdež mu podnebí slibovalo úlevu proti úskočné chorobě, strávil tam Aprilov letní měsíce. Zpáteční cestou do Oděsy zajel ještě jednou do svého nade vše milovaného Gabrova, navštívil svou bulharskou školu, základní to kámen budoucí koruny bulharského školství, potěšil se, že dílu dán alespoň trvalý základ, a pokračoval ve své cestě dále přes Bukurešt. Lhostejnost tamních Bulharů pro zájmy národní osvěty v zotročené vlasti velice jej zarmoutila. Jeho choroba úžasně rychle se horšila. V Galaci zastihla ho smrt 14. října 1847 (2. dle starého kalendáře).

Odkaz Aprilovův, jehož provedením měl dospěti národ bulharský k domácímu vysokému učení, obsahuje celou soustavu nařízení, jejichž cílem jest konečné založení vysokých škol bulharských. Dle výpočtů Aprilova došlo by k tomu koncem let třicátých budoucího století. Na konci své závěti praví totiž: 2. října r. 1927 bude v Gabrově otevřeno vysoké lyceum, bohoslovecká akademie aneb universita bulharská ve vlastní budově. Avšak nařízení Aprilova předpokládala, že po celý čas přípravných a postupných prací a kroků k dosažení tohoto konečného cíle bude národ bulharský stále ještě pod mocí

tureckou bez vlastní samostatnosti politické. Zatím běh událostí a pokrok osvěty, o nějž největší zásluhu má zase školská propaganda Aprilova, přiblížil vyplnění jeho ideálů o celé půlstoletí. Po válce rusko-turecké první péče bulharského ministerstva osvěty byla věnována škole gabrovské, jež prohlášena za úplné realné gymnasium; druhou starostí bylo opatření náležitě připravených sil pro střední školy vůbec, pročež posíláni mladí Bulhaři na studie za hranice; a třetí snahou bylo opatření prostředků k založení domácího ústavu, z něhož by vycházeli kandidáti professury středoškolské.

Když r. 1885 celé Bulharsko oslavilo tisícileton památku smrti Methodovy, učinil zvěčnělý kníže Alexander Battenberský na banketě národního shromáždění návrh k upisování příspěvků na Cyrilo-Methodějskou universitu v Sofii. Ale brzo potom vzniklé vnitřní bouře politické obrátily pozornost národa a vlády na jinou stranu. Teprve v létě r. 1886 mohl pomysliti tehdejší ministr osvěty T. Ivančov opět na „přípravnou školu professorskou", kterouž skutečně zařídil r. 1888 jeho nástupce Jiří Živkov; nespokojil se však skromným jejím názvem »Висши педагогически курсъ", nýbrž zvláštním zákonem vyjednal pro ni od 1. ledna 1889 jméno „Висше училище". Zákon ten byl pozměněn r. 1894 a na základě něho a stanov ve smyslu jeho pořízených trvá posud ve Středci bulharské „Висше училище".

Vyšší škola ve Středci má tři fakulty: historicko-filologickou, mathematicko-fysickou a právnickou se 42 professory (řádnými, mimořádnými a docenty) a 300 studenty. Při ní se konají semestrální zkoušky nejméně z 8 hodin týdenních (povinných hodin má každý student alespoň 15 týdně), a po 8 semestrech „dobrých" vydává se absolutorium. Vysvědčení toto opravňuje každého absolventa ke státní zkoušce, na jejímž základě se může ucházeti o státní službu. Dle stanov Vyšší školy mohou býti konány při ní též akademické zkoušky k získání hodnosti „magistra"; ale ty posud nevešly v praxi. Na vydržování Vyšší školy povoluje stát přibližně půl milionu franků ročně. Jelikož tato škola jest onou „universitou bulharskou", pro niž zesnulý r. 1887 vlastenec bulharský z Bukurešti, Evlogie Georgiev, odkázal pozemek v Sofii přes 8000 m^2, pak 800.000 franků jako stavební fond a konečně 6 milionů franků jako fond vydržovací, jest naděje, že v nedaleké budoucnosti zdokonalená zatím Vyšší škola přesídlí do vlastního paláce jako „universita bratří Georgievých" v hlavním městě bulharského knížectví.

DR. A. BALAN.

Z Videmu (Udine).

(Obecné a střední školství. — Ústav učitelek v Šempetru. — Slovinští bohoslovci a duchovní. — Nepřátelství vlašské žurnalistiky. — Šíření vlašských a slovinských knih v lidu. — Slovinské modlitební knížky a četnici. — Loyalnost Slovinců a chování vlády. — Stesk slovinského vlastence.)

Jako obyčejně počalo v našich školách koncem října vyučování. Totiž jasněji řečeno ve vlašských školách, neboť my Slovinci zvláštních škol nemáme. Obecné elementární školy pro oboje pohlaví, zcela nedostatečně osnované, s jednou, obyčejně ženskou učebnou silou — toť celé naše kulturní bohatství. Do těch škol žáci a žačky chodí tři léta; čemu se za tu dobu naučí, snadno lze posouditi, zejména uváží-li se, že žáčkové, kteří nerozumějí ani zbla italsky, neslyší od učitelky ani slovíčka slovinského. Školní dozorce, jenž sídlí v Čedadu (Cividale), nakazuje a hrozí vším způsobem, aby se posvátný školní dům neposkvrnil slovinčinou. To jest jeho jediná starost — na ostatním mu nesejde.

Jedině v Šempetru (ve sv. Petru) je pětitřídní obecná škola; v jiných slovenských částech marně by ji kdo hledal — a je to ostatně nejmoudřejší, beztoho svojí osnovou není k ničemu. Aspoň se trochu ušetří!

Pravý „fenomen" v Šempetru je ženský učitelský ústav, spojený s konviktem, kdež se vzdělává letos kolem 60 chovanek, až na malé výjimky vesměs Furlanek. Ústav je založen v Šempetru, aby přispíval k povlaštění Slovincův. Domácí občané pak, kromě těch, kteří z něho mají hmotný prospěch, nejsou pro něj příliš nadšení. Slovinčině škodí tím více, že je při něm zřízena dětská zahrádka.

Slovincům, kteří chtějí studovati, nejsou domácí školy nic platny, poněvadž, třeba byly italské, se v nich vlaštině nenaučí. Proto jsou nuceni vstupovati do škol furlanských. Z počátečních škol přestupují do státního gymnasia nebo technické školy v Čedadu či ve Videmu, nebo na učitelský ústav v Sacile. Většina Slovinců se však obrací ke stavu duchovnímu; k tomu účelu vstupují na dobře řízené arcibiskupské gymnasium videmské, spojené s bohosloveckým seminářem. Nyní se zde vzdělává 25 Slovinců. Není to mnoho, ale v našich poměrech dosti. Loni byli vysvěceni tři alumni, letos opět tři vstoupí do života, a tak můžeme hleděti s nadějí do budoucnosti.

Třeba jest doznati, že zde osud slovinské národnosti spočívá hlavně v rukou duchovních; oni ji mohou zachrániti — oni ji však také nejvíce mohou škoditi. Všickni ostatní činitelé jsou proti ní — avšak bez součinnosti duchovenstva nemohou jí mnoho uškoditi. Ač vládní orgány, kde mohou, snaží se slovinčinu utlačiti, duchovní vrchnost proti ní nevystupuje. Jen v dřívějších letech z nedostatku slovinských duchovních povolávala do slovinského kraje Furlance; kolik škody to způsobilo, patrno jest až příliš jasně ve mnohých vsích tarčentských Slovinců, kde se za krátko rozšířila furlanština.

Slovinčina není nikde učebným předmětem, ani ve veřejných, ani v soukromých školách. Avšak duchovním je nevyhnutelně potřebná. V posledních letech se jí zvlášť počali soukromě obírati slovinští bohoslovci a duchovní vůbec, dobře vědouce, že by bez ní nemohli řádně plniti povinnosti svého úřadu. To pobouřilo krev vládních zelotů a irredentní žurnalistiky, která počala strašně řáditi proti „panslavistům" a slovinským duchovním. Zdálo by se z toho tažení, že celé Slovanstvo napjalo svoje síly a poslalo své přední stráže mezi italské Slovince. Všecky jejich hory a doliny jsou zaplaveny panslavistickými náhončími; za každým keřem číhá kozák; každodenně dovážejí se celé vagony zakázaných knih a časopisů; ruských rublů dochází k nám množství, ba div nebájí, že sám car vtrhne do Italie s bezpočetným vojskem novodobých barbarů!

Kolik zloby se vymyslilo, kolik lží se roztrousilo po celé Italii i mimo ni proti pokojným a početně nepatrným italským Slovincům, kteří ani netuší, že se kdo o ně zajímá a pro ně znepokojuje, ani že se přes noc stali tak slavnými a tak nebezpečnými. Věc byla uměle tak zveličena a tak vzrostla, že byla několikrát i předmětem jednání v parlamentě, kdež se přetřásalo, jakých prostředků bylo by třeba užiti proti slovanskému návalu! Pohříchu účastnili se tohoto tažení i někteří domácí Slovinci z nízkých pohnutek hmotného prospěchu . . .

K návrhu nepřátel našeho jazyka dala vláda nedávno mezi šempeterské Slovince rozděliti několik tisíc zábavných, poučných i modlitebních knih. Pro lid jsou sice velice žádoucí — ale ne ovšem v jazyce vlašském, jemuž nerozumí, nýbrž v jeho mateřštině. Snažíce se té potřebě vyhověti, starají se domácí duchovní dle možnosti o slovinské modlitební knížky. Tak nedávno, v měsíci září, rozdali mládeži v Šempetru a okolí asi 100 takových knížek. A bylo zle! Vládní náhončí a nepřátelé našeho jazyka strhli takový hluk a křik pro ten lidomilný čin, že četníci po chatách konfiskovali nevinné modlitební knížky! A zase musím bohužel dodati, že i v tom byli súčastněni někteří rození Slovinci!

Všichni ti nepřátelští živlové dobře vědí, že Slovinci jsou do krajnosti loyalní a že náležejí k nejpokojnějším a nejpokornějším poddaným, čehož důkazy podali při nejedné příležitosti. Tím nepochopitelnější jest počínání vlády proti nim. Vláda by měla věnovati nestrannou pozornost celé záležitosti, všecky svoje lživé informatory odmítnouti a přispěti na pomoc zcela zanedbanému a utlačenému lidu, jenž je ponechán beze vší osvěty, beze všeho vzdělání, beze vší pomoci, jemuž bídné školy nepřinášejí žádného prospěchu, ačkoli na ně musí hodně připláceti. Vláda by měla aspoň něco učiniti pro blaho Slovinců, dáti jim slovinsko-vlašské školy — a nikoli poslouchati místní sobce, kteří zabírají veřejné mínění sami pro sebe a opovažují se tvrditi o sobě, že jsou zá-

stupci obyvatelstva, a předpisovati vládě, co má činiti, aby to bylo dobré — to jest jim na prospěch.

Ke konci musím poznamenati, že kromě domácích nepřátel a místních vlašských listů mnoho proti italským Slovincům štvou vlašské listy gorické a terstské z pouhého nepřátelství a msty proti rakouským Slovincům, bez jakékoli jiné příčiny. Je mnoho lidí na světě, jejichž jediným úkolem jest křivděni jiným, všestranné soustavné šlapání práva a utlačování tichých a pokojných. Slovinci jsou tiši a pokojni ve svrchované míře, proto jsou jako stvořeni za terč útokům takých hrdinů. Kdy přijde den pravdy a spravedlnosti? Snad až v soudný den v údolí Josafat; do té doby snad je nám souzena křivda a útisk. Běda slabým a opuštěným! Běda nám italským Slovincům, kteří nemáme nikoho, kdo by se nás zastal! . . .

Y.

Listy z Korutan. III. (*O germanisaci v jejím historickém vývoji.*)

Jelikož v posledním čase převládá v korutanské německé a zněmčelé veřejnosti náhled, že Slovinci se během času dali d o b r o v o l n ě poněmčovati a že nynější korutanští obyvatelé jsou jen směšenina Němců a Slovinců již částečně dobrovolně poněmčených, nebude zbytečno pohlédnouti krátce na dějiny germanisace v Korutanech, pokud se s naším účelem srovnává.

Tato germanisace souvisí úzce s politickými převraty v zemi a dále s rozšířením křesťanství v Korutanech věrozvěsty ze Solnohrad, Bavor a ostatního Německa. Kdo se chce dočísti důkladnějších zpráv o tomto německém pokřestění a křesťanském poněmčování, tomu doporučuji hlavně knihu Dra. Aloisa Hubera „Geschichte der Einführung und Verbreitung des Christentums in Südostdeutschland“ (Salzburg, 1875. IV. Band. Slaven-Zeit). Spisovatel není Slovanům nakloněn, za to však má výborné prameny. Dále Dra. Jana Bílého „Dějiny sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda“ (v Praze, 1863), přeložené ještě r. 1863 Janem Majcingerem v Mariboru do slovinčiny. Konečně budiž uvedena Dra. Fr. Kosa „Spomenica tisočletnice Methodove smrti“, kterou vydala „Matica slovenska“ r. 1885. Zajímavo je, že tento spis byl pro Korutany censurou zapovězen a r. 1890 byli úředně stíháni a peněžitě pokutováni, kdož jej rozšiřovali. Censura pečovala totiž o „dobrou čest“ oněch německých biskupů, kteří slovanské věrozvěsty stihali. Všecky prameny uvedl A. Fekonja v Letopisu „Matice Slovenske“ r. 1884 velmi důkladně.

Z politických dějin je známo, že po vpádu Bavorů do Korutan a dále za Karla Velikého rozdělili sobě Němci, totiž němečtí rytíři, celou zemi a zavedeno právo německé. Slovinský lid upadl v porobu, odváděl mocným cizincům platy a robotil, stal se

lidem nevolnickým po „pěstním právu". Cizinci stavěli si četné hrady jako skalní hnízda na horách, povolávali cizí žoldnéře a německé osadníky do země, i povstala německá města a městečka, všemi možnými privilegiemi a immunitami opatřená. Němečtí sedláci a měšťané přivedli s sebou svoje řemeslníky. Tímto houfným usazováním německých osadníků (hlavně na statcích dříve knížecích) postupovala germanisace kvapným krokem, mizel starý mrav, ustupovaly starodávné zvyky. Kdo by věřil, že tato germanisace byla Slovinci přijímána dobrovolně? Kdo by věřil, že lid nevolnický žil v přátelských stycích se svými utlačovateli a uchvatiteli své země a svých práv? Známé jsou z dějin postupně se opětující vzpoury selské, které ovšem jako všude jinde mocí bývaly potlačovány a bývaly příčinou vždy krutější poroby slovinského lidu.

Také křesťanství, šířené z Němec, postupovalo germanisátorsky. Výnosné duchovní prebendy obsadili cizí kněží, kteří pak vládli také slovinskému lidu robotnímu, svěřenému jim od německých císařů. Víra Kristova šířena jako u polabských Slovanů „mečem a ohněm". Bylo by zbytečno dodávati, že účelem bylo ne tak šíření víry Kristovy, jako spíše světského panství a moci. Obcovací jazyk německých missionářů byl jen německý. Nejvýše nejobyčejnější modlitby, jako otčenáš a věřím v Boha se přeložily. Dr. Alois Huber v „Geschichte der Einführung des Christentums" (IV.) sám praví, že se v klášteřích jen nejhlavnějšímu učilo ve slovinčině. Celé missionářství nemělo valnějších úspěchů mravních. Hlavní věcí byly desátky a příjmy „justa tributa". Připomenouti sluší, že „křesťanská" germanisace již mnohem dříve začala, již na začátku VIII. století.

Biskup Slomšek sám praví o německých missionářích: „Prinesli so sv. vere luč, prave omike ključ — pa tudi desetine in tlako".[1]) (Kopitar, Spom. 210.) „S křesťanstvím vůbec vnesena do země vedle okkupace také germanisace... Tedy latina a s ní postupující němčina, okkupace s porobou a konečná germanisace: toť jsou známky, prostředky a výsledek německé missie mezi Slovinci". (Letopis Matice slovenské r. 1884 str. 187.)

V této dvojí porobě trpěl Slovinec až do doby Marie Terezie a Josefa II. V té době byla sice vrchnosti světské i duchovní vzata mnohá práva, ale soudnictví a všecka správa a školy zůstaly u nás i dále místy poněmčovacími. Nový systém centralisační, absolutistický a germanisační vládl zde jako u nás. Slovinské krajiny byly po zřízení německého „bundu" r. 1815 vřaděny mezi oblasti německé a za německé také považovány. Úředníci a učitelé byli nuceni v tom směru působiti.

Za vzdělance platil jen, kdo uměl německy, za to však bylo s opovržením pohlíženo na „vindišarje". „Páni Francové" ze zámku,

[1]) Přinesli světlo víry, klíč pravého vzdělání, ale i desátky a robotu.

zde „flegarji“ a „richtarji“, byli vždy nejochotnějšími germanisatory, čili „nemškutáry“, jak říká slovinský lid svým poněmčovatelům a zejména národním přeběhlíkům. Tak bylo až do r. 1848, kdy se korutanští Slovinci počali probouzeti, kdy povstali první buditelé a kdy se začalo více slovinsky psáti. Němci však nicméně si počínají v zemi pansky a pohlížejí na zubožený a vyssátý lid slovinský jako na inferiosní rasu. Nejvyšší úřady poněmčují stále bezohledněji, neponechávajíce Slovincům ani trochu práv pověstného článku XIX. základních zákonů. Kdo lid vede ku pravdě a poučuje o jeho právech, jest štváčem a rušitelem zemského míru a ode vždy prý trvajících přátelských svazků lidu slovinského a Němců. Zajímá-li takovýto „štváč“ čili „narodnjak“ veřejné postavení, ať se má na pozoru! Zastupovati práva národa slovinského jest politickým přečinem. Svoboda slova a jednání jest u nás leda pro Němce. Letos v jedné obstrukční řeči (v Celovci či v Běláku) známý poslanec Steinwender veřejně prohlásil: „My Němci jsme národ panský (ein Herrenvolk), zrozený k panování!“

Je pak skutečně trpká ironie, rozhlašují-li ještě Němci do světa, že vláda Slovincům nadržuje! Toť přímo cynický pošklebek naší bídě.

Rozhledy a zprávy.

K jubileu Mickiewiczovu. — Památník J. Śniadeckého. — Odhalení pomníku Sobieského ve Lvově. — Popularisování věd a hnutí osvětné v Polsku vůbec. — L. Godlewska (Exterus). — Slovník českopolský a vůbec otázka slovníková. — Jubileum Kapnistovy komedie „Jabeda“. — Nový román Boborykinův. — Přípravy k jubileu Puškinovu. — Zákasy novin. — Jubileum 25leté činnosti literární Dra. J. Franka. — Rusko-ukrajinska spilka vydavnyča.

V Polsku blíží se chvíle odhalení pomníku Mickiewiczova, vrchol letošních slavností. Přinášíme o ní dopis, z něhož vane chlad, tísnící veškerý život ruského Polska a ničící květy nadějí na vyrovnání rusko-polského sporu. Jak jde povolaným kruhům o toto vyrovnání, ukazují zprávy o novém vždy zatýkání, ukazuje zejména i odhalení Muravěvova pomníku ve Vilně. Naděje i největších optimistů mezi ugodovci rozplývají se v nivec. Nejen že není pomyšlení na ústupky od systému russifikačního, ale on jest na postupu. I městské záložny v guberniích království Polského budou nyní nuceny vésti všecky své knihy a celé řízení kancelářní pouze rusky! Totéž nařizuje se i akciovým společnostem atd.!

I jiné kraje polské jsou stále ještě ve znamení slavností Mickiewiczovských. Ve Stanislavově v Haliči odhalen byl 20. list. pomník věštcův (dle modelu T. Błotnického), jinde stále se pořádají neb ještě připravují slavnosti. V budově university lausanneské ve Švýcarsku zasazena bude Mickiewiczovi pamětní deska, při kteréž příležitosti uspořádá tam „Towarzystwo handlowo-geograficzne“ výstavu polského tisku. Rada musea

rapperswyllského vydala již obšírný „Katalog zbiorów Mickiewiczowskich“. Literatura o Mickiewiczovi stále roste. Zaznamenáváme zejména počátek obšírného studia prof. P. Chmielowského „Filozoficzne poglądy Mickiewicza“ (Przegląd filozoficzny) a brošurku „Rozprawa Mickiewicza o Jakóbie Boehmem“ (nákl. téhož časop.); je to otisk nedokončené práce Mickiewiczovy ve francouzském originále i polském překladě (Chmielowského) s předmluvou syna básníkova, Władysława. Mickiewicz v posledních letech svého života klonil se k mystice; vábili jej mystikové Saint-Martin i Angelus Silesius, ale nejvýše cenil Jakuba Boehma (1575—1624), o němž pravil, že jest největší z novověkých mystiků, velká, čistá, ohněm planoucí duše, malující svá vidění ohnivými slovy. „Je to takový prorok boží a jasnovidce národů nynějšího křesťanstva, jako byl Isaiáš u Židů.“ — S české strany přibyla k literatuře Mickiewiczovské pěkná studie prof. J. Máchala „Mickiewicz a Čechy“ (v 6 sešité „Čes. časop. hist.“).

Právě založen byl ve Lvově „Spolek lidové university Adama Mickiewicze“ (Towarzystwo uniwersytetu ludowego imienia Ad. Mickiewicza), jehož hlavním cílem jsou systematické populární kursy, pak přednášky v rozličných městech, městysech i vesnicích, ale i vydávání laciných knih a časopisů populárně naučných atd. Ruch osvětný vůbec je nyní velmi čilý, zejména mezi haličskými ženami, tak že by zasluhoval ocenění ve zvláštní stati. „Stowarzyszenie czytelni kobiet“ v Krakově na př. postaralo se o řadu vědeckých přednášek Dr. Žofie Daszyńské-Goliňské, Dr. Stanisławy Popławské, Dr. A. Górského, Dr. F. Koneczného a j. Na université lvovské zahájeny ženské akademické kursy. Akademický odbor „Towarzystwa szkoły ludowej“ otevřel bezplatný kurs pro analfabety. A takových zjevů je již hezký počet, jenž se stále množí.

Na letošní rok připadla půlstoletá památka smrti Ondřeje Šniadeckého, znamenitého přírodozpytce, hluboce filosoficky vzdělaného, autora „Theorie těl organických“, professora chemie a farmacie na université vilenské. Varšavské „Towarzystwo dobroczynności“, vykonávajíc poslední vůli Dr. Ig. Orzechowského, zasadilo Šniadeckému pamětní desku v kostele panen „Wizytek“; reliefní bronzová deska, dílo Pia Welonského, odhalena byla 5. listopadu. — Dne 20 tehož měsíce slavnostním způsobem odhalen pomník krále Jana III. Sobieskému ve Lvově (od T. Barącze). Ke slavnosti pozvali si Poláci Jiřího Brandesa, jejž skvěle vítali v Krakově a zejména ve Lvově. Nadšené uvítání platilo autorovi knihy „Die Polen“, jež vyšla také již polsky; kromě toho přeloženy jsou do polštiny „Hlavní proudy literatury XIX. věku“, „Romantická škola ve Francii“, „Čtení o literatuře polské“ a „Současné proudy myšlénkové“.

Varšavský „Głos“ vypsal konkurs na povíuku, k němuž potřebnou cenu dali zemané od Krośniewic. Cenu obdržela povídka „Dobrane pary“ od Ludviky Godlewské, jež napsala již několik věcí pode jménem Exterus. Narodila se r. 1867 v Niegłosech u Płocka, žije s rodiči ve Varšavě, pokud nedlí za zdravím na jihu. Mladou spisovatelku uvedl do literatury P. Chmielowski, uveřejniv svého času v „Ateneum“ dvě její povídky, „Za zdravím“ a „Kato“. Kromě nich napsala několik novel, z nichž vyniká „Květ aloe“ (Tyg. ill. 1896). Nejlepší prací sl. Godlewské dosud jest „Kato“, jemuž se dle referátu poroty nová povídka úplně vyrovná, ač neznamená další stupeň rozvoje. Je to talent klidný, ne eruptivní.

Na vydání Horova česko-polského slovníku složili dále po 50 rublech L. Kronenberg a J. Bernstein. Tedy celkem již 500 rub. v Polsku — a u nás? — Otázka slovníků jazyků slovanských jest u nás vůbec velice pilná — stále ještě jsme nuceni užívati slovníků německých, poněvadž kromě slovníků polsko-českých (Horova a diferencialního Vočadlova), ruských (Raukova a Váňova) a slovenského (Salvova-Kálalova) jiných nemáme. *Č.*

V Rusku vyvolalo stoleté jubileum Kapnistovy komedie „Jabeda“ několik vřelých vzpomínek na autora a polemickou literaturu v Rusku vůbec. Zakladatelem polemického směru u Rusů byl Kantěmir a

nejvýznačnějším zástupcem Saltykov-Ščedrin. Zatím co jedni spisovatelé s nadšením líčili mohutnost a vznešenost Ruska, druzí obraceli pozornost na nedostatky, vady a neřesti ruské společnosti. Rozumí se, že spisovatelé obou směrů stejně milovali svoji vlast, jenom že jedni podléhajíce zvláštnostem svého nadání psali na ni ódy, kdežto druzí — satyry. Kapnist náležel k posledněji̇ším. Byl žákem Kantěmira, Fonvizina a předchůdcem Gribojedova, Gogola a Saltykova. Ustupuje-li jim snad nadáním, stojí s nimi v jedné řadě jako vzor občana, věnujícího veškeré své síly slouženi pravdě a blahu společnosti.

Komedie jeho „Jabeda", bičující úplatnost, udavačství a jiné společenské neřesti své doby, jest jaksi spojujícím článkem mezi „Brigadirem" a „Nědoroslem" Fonvizinovým na straně jedné a komediemi Gribojedova („Gore ot uma") a Gogola („Revisor") na straně druhé. Vykonala podobné těmto svůj očistný úkol, a ti, jichž se týkala, cítili hluboce v duši palčivost všeobecného výsměchu i opovržení, tak že pospíšili si zakročit veškerým svým vlivem u samého trůnu, aby komedie byla zakázána. A odehrála se skutečně historie, která později skoro doslovně opakovala se s „Revisorem" Gogolovým. Jenom že Kapnistovi hrozila — Sibiř. Teprve když car Pavel osobně se přesvědčil, že komedie není tak nebezpečna, jak mu líčili, změnil svůj úmysl. Ale přes to komedie Kapnistova dlouho byla stižena kletbou. Celé pokolení muselo vymříti, aby ostny její tak bolestně nedrásaly ješitnost a necitelná jinak srdce vznešených byrokratů. Za to nynější pokolení, zdá se býti k protestům Kapnistovým úplně hlucho. Aspoň jubilejní představení jeho komedie v Alexandrinském divadle zelo poloviční prázdnotou.

Vynikající spisovatel ruský P. D. Boborykin, kdysi horlivý stoupenec a odkojenec francouzského naturalismu, ukončil ve „Věstníku Jevropy" obsáhlý román „Taga", v němž líčí život továrních dělníků a snaží se především ukázati, kterak intelligence působí na dělnické vrstvy. Staví proti sobě dva zástupce z lidu: Spiridonova, zápasícího horlivě s alkoholismem a podstatnými, skutečnými vadami továrního života, a Meňšova, člověka věčně nespokojeného, blouznícího o základní revisi všech životních podmínek, o zbudování nového života. Oba typy jsou skutečným produktem továrního ovzduší a výslednicemi jeho duševních proudů. Zatím co Spiridonov, samorostlý selský reformátor, zřizuje společnost střídmosti, podporuje čítárnu a knihovnu, slovem všemožně usiluje, aby v lidu ujalo se dobré sémě — Meňšov hoří zlobou, nenávistí a snaží se strhnouti jej na svou stranu, aby konečně „páni" se vzpamatovali a uznali tyto polovzdělané vrstvy za skutečnou sílu. Nepozoruje při tom ani svého vnitřního rozporu: soudí-li takto o prostém dělnickém lidu, s jakými nadějemi může k němu pohlížeti? Ale Meňšov jest vlastně pouhým nástrojem, nezpívá svoji píseň, nýbrž opakuje to, co pomátlo mysli zralejším a dospělejším jednotlivcům. Je to zajímavý typ, který i v našich poměrech ukázal by absurdnost jistých snah. Proto román Boborykinův doporučujeme pozornosti našich překladatelů. *Šk.*

Konají se již přípravy k oslavě stoleté památky narození Puškina (26. května dle starého kalendáře). V Moskvě rozpočtena slavnost na 3 dni; prvního dne kromě bohoslužeb a návštěvy rodného domu Puškinova bude literární schůze v universitě, druhého otevření dvou bezplatných výstav Puškinových a přednášky o básníkovi, třetího zase schůze v universitě; druhého a třetího dne literárně-umělecké večery. V Petrohradě připravuje program zvláštní komise při městské radě; mládeži školní budou rozdávány knížky o básníku, výbor jeho básní, a má býti založena škola Puškinova.

Z činnosti ruské censury zaznamenáváme zákaz prodeje jednotlivých čísel „Nového Vremene" a zastavení noviu „Donskaja réč" na osm měsíců. *Č.*

Právě před 25 lety tou dobou nejplodnější a přední *ruthenský* spisovatel Dr. Ivan Franko uveřejnil v časopise „Другъ" (r. 1874), orgánu

spolku rusínské akademické mládeže ve Lvově, svůj prvý plod „Моя пѣсня“, kratičkou to báseň, která s jinou jeho básní v témže časopise tvoří literární bilanci Frankovu za onen rok. Jak chudičké, skromné počátky — a jak naproti tomu bohatá sklizeň za dalších 24 let! Jsou to po výtce vlastním nákladem vydané knížky a brošury, kratší i delší články a studie ze všech oborů věd, psaných vedle mateřštiny hlavně polsky a velkorusky. Tak obsáhlá, všestranná činnost jediného muže, jenž novější rusínskou literaturu zmodernisoval, ukázal jí nové prostředky a vytkl jí nové směry a cíle, při dostavivším se 25letí a při nynější pokročilosti života společenského nemohla zůstati a také nezůstala bez povšimnutí. 25leté jubileum (již řadou let na Haličské Rusi vzácné) této naskrze nezištné a trpké práce bylo po zásluze veřejně a okázale manifestováno. Autorovi „Ukradeného štěstí“, „Boa constrictor“ a „Na dně“ připravena velice srdečná ovace právě v předvečer jubilejních slavností Kotljarevského. Ústy povolaných zástupců dostalo se mu v dvoraně lvovského hotelu „Žorž“ poct především od „Naukového tovaryšstva Ševčenkova“, rusko-ukrajinských spisovatelů, mládeže studující, paní a dívek, lidu selského a od politické strany radikální, čítající Franka ke svým organisatorům. V potomní přednášce Franko sám scharakterisoval svou literární činnost a její význam. K došlým přečetným blahopřáním připojujeme i my tyto řádky v uznání velikých zásluh svého dávného osobního přítele a velkého demokrata. *Řř.*

Jako nejnovější vymoženost v hospodářsko-kulturním postupu haličské Rusi ohlašuje se ze Lvova Rusko-ukrajinska spiłka vydavnyča. Rusínská kniha stala se posledními lety hledanější, tak že potřeba vydavatelského podniku spojeného s knihkupectvími jeví se stále naléhavěji. Posavadní společnosti Ševčenkova a Prosvita jsou v podobné činnosti obmezovány stanovami, a proto zejména belletrie a poučné knihy populární nenalézaly posud nakladatelů. Objemem nepatrné nakladatelství jednotlivců (na př. Paňkovského, Lukijanovyče, Franka a j.) nelze vůbec bráti vážně a je stíženo ještě tím, že Rusíni nemají posud žádného knihkupectví, a obecenstvo dovídá se o jejich knihách jaksi náhodou z novin. Tomuto nedostatku má se nyní odpomoci založením nakladatelského spolku s obmezeným ručením, při němž by byl zřízen podpůrný fond Ivana Kotljarevského pro rusínské spisovatele. Jakmile bude upsáno 120 podílů po 25 zl., přikročí se k vyhotovení a zadání stanov. V čele zařizujícího komitétu postavil se univ. prof. M. Hruševskij. *Řř.*

Literatura, věda, umění.

Pamiętnik Towarzystwa literackiego imienia Adama Mickiewicza, pod redakcyą ROMANA PILATA. Rocznik szósty. We Lwowie 1898.

O pěti prvních ročnících této důležité publikace, věnované soustavnému kultu spisovatelské činnosti A. Mickiewicze, referoval obšírně Ed. Jelínek (Věstník České Akademie 1893, č. 3—4). Po delší přestávce vydán byl letos objemný ročník šestý, posvěcený památce stých narozenin velikého poety polského. Zdálo by se, že při ohromném rozsahu literatury Mickiewiczské, která sama o sobě tvoří již dosti pěknou bibliotheku, nesnadno jest podati něco podstatného a nového o Mickiewiczovi, co by nebylo pouhou variací úvah a výkladů starších, ale nový ročník Pamiět. ukazuje, že lze ještě mnoho zajímavého o Mickiewiczovi napsati.

J. Tretiak vybírá z děl Mickiewiczových případné doklady, z nichž seznati možno, jak veliký věštec polský cítil vroucně P. Marii, a vykládá, jak dílem z obecného nazírání národa polského na P. Marii

jakožto patronku Polsky, dílem ze zřídla rodinného (od matky) a osobního zbožný tento cit prýštěl a mohutněl. Zvláštní pozornosti zasluhuje rozprava Wł. Nehringa o společenských názorech Mickiewiczových. Nehring dovozuje, že Mickiewicz přes všechen svůj patriotism polský byl přívrženec ideálu čisté lidskosti, který hlásal v předních svých skladbách od Ody do mládosti až do mystických výtvorů towiańszczyzny. Názory Mickiewiczovy vyznívají v ten smysl, že společnost lidská v budoucnosti má se zorganisovati na podkladě křesťanství a podle zásad života slovanského, v němž Mickiewicz viděl vtěleny ideje St. Simonismu, Furierismu a jiných tehdy běžných systémů sociálních, a že národ polský jest povolán, aby tuto reorganisaci společnosti lidské provedl. Spisovatel nevyčerpal, jak sám podotýká, látky té úplně, nýbrž podává pouhý nákres, který bude třeba prohloubiti. R. Pilat srovnává dopodrobna rukopisy IV—XII. knihy Pana Tadeusze a ukazuje na jejich základě, jak Mickiewicz měnil, doplňoval a předělával své arcidílo. Je to pokračování studie Pilatovy z předešlého ročníku, kdež na základě rukopisů prvních tří knih dokázána změna prvotního plánu básně při skládání třetí knihy. Rozprava Pilatova otevírá zajímavý pohled do duševní dílny ducha Mickiewiczova. St. Tarnowski zabývá se dosavadními výklady kritiků, kteří v povaze Konrada Wallenroda a Aldony spatřují nelad a rozdvojení, způsobené změnou prvotního plánu celé básně. Tarnowski s výklady těmi nesouhlasí, zejména pokud se týče povahy Konrádovy, a vidí v něm povahu citovou, snadno vznětlivou, která hned dotčena je rozmanitými dojmy, z čehož vzniká zdánlivá nedůslednost. Bez tohoto nadbytku citlivosti byl by po jeho mínění Mickiewiczův Konrad nepřirozeným. Podobně se zastává povahy Aldoniny, jak ji Mickiewicz vytvořil. P. Chmielowski pokračuje ve svých důkladných studiích o aestheticko-kritických názorech Mickiewiczových, jež začal v ročníku předešlém. Postup aesthetických názorů Mickiewiczových dle Chmielowského byl ten, že vycházeje z názorů tradicionálních, kladl zvláštní důraz na význam citů a fantasie v tvoření uměleckém, došel pak k ujednocení všech sil ducha jak vzhledem k obsahu tak i k formě, a konečné největší ano výlučný význam přikládal citu a fantasii. W. Bruchnalski vysvětluje, jak byly pochvalně uvítány a napodobeny v haličské literatuře sonety Mickiewiczovy.

Kromě těchto delších rozprav nalézají se tu přečetné drobné příspěvky k ocenění Mickiewicze, z nichž pro nás zvláště zajímavý jest článek Fr. Krčka „Z papierów po Szafarzyku“. Následují dále rozmanité materialie a konečně bibliografie o Mickiewiczovi za rok 1891—1897, kdež uvedena nová vydání děl Mickiewiczových, překlady do cizích jazyků (z českých od Aug. Mužíka, J. V. Sládka, Fr. Kvapila, Jar. Vrchlického), listy Mickiewiczovy a články o životě a dílech Mickiewiczových (z čes. od F. Holinky, Ed. Jelínka, F. Kvapila, J. Vrchlického). J. MÁCHAL.

В. А. ФРАНЦЕВЪ: Матица Сербская въ Будишинѣ. (1847—1897.) С. Петербургъ. 1897. (Otisk z Žurnálu Ministerstva Nár. Osvěty, červen 1897.) — А. С. Пушкинъ въ чешской Литературѣ. Библіографическіе матеріалы. С. Петербургъ. 1898. (Otisk ze LXVI. sv. Sborníka Oddělení rus. jaz. a slovesn. Čis. Akademie Nauk.)

Е. В. ПѢТУХОВЪ: Объ отношеніяхъ императора Николая I. и А. С. Пушкина. Юрьевъ. 1897. (Otisk z Učených Zápisek car. Jurjevské university, č. 2. r. 1897.) — Лужицкіе Сербы (Лужичане). Изъ путевыхъ замѣтокъ лѣтомъ 1897 года. Юрьевъ. 1898. (Otisk ze Sborníka učené literární společnosti při car. Jurjevské universitě, seš. I.)

Nadaný mladý slavista ruský, Vladimír A. Francev, který již na druhý rok meškal v Praze za literárními studiemi, podává v prvním spisku populárním způsobem na základě literárních pramenů srbsko-lužických, českých a jiných ve stručném náčrtku historii vzniku Matice Srbské, střediska kul-

turního života nejmenší žijící větve slovanské, a líčí vědeckou a vydavatelskou činnost tohoto pro lužické Srby neobyčejně důležitého spolku. Spisek jest příležitostný. Byl vydán loňského roku, když Matice Srbská slavila 50letě jubileum svého trvání.

V druhé, samostatnější brošurce doplňuje spisovatel bibliografický sborník Mežova „Puškiniana" a podává (až na nějaké maličkosti) úplný přehled překladů z A. S. Puškina do českého jazyka. Nemajíce dosud podobného přehledu, nebyli bychom ani tušili, že českých překladů z Puškina jest již tolik, že pouhý jich seznam zaujímá celých 14 str. Na posledních dvou stránkách uvedeny jsou rozličné úvahy a příležitostné články české literatury o A. S. Puškinu.

Zvláštní náhodou souvisejí dvě drobné brošurky jurjevského profesora slavistiky J. V. Pětuchova co do příbuznosti látky s uvedenými shora brošurami V. A. Franceva. První spisek Pětuchova zabývá se rovněž Puškinem, arci v jiném vztahu než práce Franceva. Autor seznamuje nás s velikým básníkem a s velikým panovníkem ruským v jich vzájemných stycích. Z malé brošurky dovídáme se, jak Mikuláš I. od té doby, co Puškin se k němu obrátil s prosbou, aby mu dovoleno bylo žíti opět v obou hlavních městech Ruska, přilnul velikou láskou k Puškinu a byl mu nejen ochráncem, nýbrž podporoval jej i hmotně. Ve stycích s panovníkem byl Puškinu prostředníkem hr. Benkendorf a A. O. Smirnova.

Náčrtek o Lužických Srbech vydal autor po své cestě do Lužice. Seznamuje v něm čtenářstvo stručným způsobem s minulostí i přítomností lužických Srbů, obírá se pak hlavně Dolní Lužicí a jejími obyvateli [1]), načež věnuje pozornost též Matici Srbské, opíraje se o „Zapiski Maćicy Serbskeje w Budyšinje", vydané Mukou k jubileu matičnímu, a o shora uvedenou brošurku Franceva. DR. KAREL KADLEC.

STANISŁAW BEŁZA: **Nad brzegami Bosny i Narenty.** Warszawa, Gebethner i Wolff, 1899.

Pěkně napsaná knížka tato nepřekvapuje ty, kdož vědí, že p. Bełza je vůbec horlivý turista a obratný vypravěč, jenž má za sebou již řadu rozkošných cestopisných lektyr. [2]) Také nepřekvapí nadšení, s jakým o svrchovaně zajímavých a překrásných těch zemích vnímavý cestovatel se rozepisuje: jeť nemožno ostati chladným v pohádkových těch krajích, kde příroda, lid, národopis, poměry veřejné poskytují nejpestřejší směsici nejrozmanitějších dojmů. Vidíme zřetelně ten zápas ustupujícího Východu s vítězným Západem, slyšíme praskati brány Středověku pod ranami bušícího Novověku. A proto také se na konec nedivíme za třetí velikému nadšení, s jakým autor při projezdu neznámými kraji sleduje onu změnu, která okkupací rakouskou v řečených zemích nastala. To, co zde vykonalo Rakousko za 20 let, je skutečně slušná práce, a kdo o tom pochybuje, ať navštíví zanedbané sousední Srbsko s mrtvým Bělehradem, aby přiznal, že Rakousko v zemích sobě svěřených docela nezahálelo. Diviti se však musíme jiným věcem u p. Bełzy, že totiž při zcela povrchních svých dojmech popouští svému nadšení na tolik uzdu, že slova, jež ke chvále Rakouska a zejména p. Kallaye pronáší, jsou bezmezným panegyrismem, hotovou hymnou, ke které se nadchnul zejména při vzpomínce na pohodlné erární hotely Kallayovy (str. 33), nazvav p. Kallaye „czemś w rodzaju doczesnej Opatrzności (Prozřetelnosti!) Bosny i Hercegoviny"! Kdyby aspoň byl slov těch užil na jiném místě, ale zrovna při těch subvencionovaných hotelech! Trochu neprozřetelně napsáno. Pisatel

[1]) Vlastně toliko dolnolužickými Blotami. Důsledně však mluví jen o „Spreewaldě", neuváděje ani lužického názvu „Błota", patrně sveden německým pramenem (Kühn, „Der Spreewald und seine Bewohner"). *Red.*

[2]) Jmenujeme jen ze starších: *Wizyta u Strossmayera* (1884), *Dziesięć lat pracy na kresach* (1883, týče se Slezska) a Na *Szląsku Polskim*, z novějších pak: *W kraju tysiąca jezior* (2. vyd. 1897), *W stolicy padyssacha* (1898) a *W Górach Olbrzymich* (v Krkonoších, 1898).

řádků těchto nevěří v morální pohnutky jakýchkoliv okkupací vůbec, jež jsou vždy plodem politické situace a dle toho také všechny stejně dopadají Proto nesouhlasí se základní ideou knížky, jež je společna všem ostatním cestopisům bosenskohercegovským z poslední doby, jichž spisovatelé byli buď od vlády subvencionováni neb aspoň vlídně přijati a vší pomocí úřadů opatřeni. Pan Bełza holduje zastaralé theorii, že „Evropa svěřila Rakousku ony země“, aby v nich dobrý řád zavedlo — zatím přece dnes každý ví, že to učinil Bismarck, jenž tím činem zabil mnoho much najednou: smířil se s Rakouskem, těžiště jeho posunul na jih, seslabil ruský a slovanský vliv na Balkáně a maďarské aspirace (neboť Maďaři považují to za svoje) pozdvihl a tím Rakousko seslabil. Vychvalovati železnici, jež slouží jen Maďarům, je též jen zpola důvodno, a ty krásné cesty musí lid jednak zadarmo, jednak za plat 10 kr. denně stavěti. Průmysl, jak tam byl zaveden, je prajednoduché exploatování země privilegovanými cizinci, kteří své peníze vyvážejí domů. Ostatně skoro vše, co tam Rakousko-Uhersko vykonalo, udělalo vlastně jen pro pohodlí a na prospěch cizinců; domácí lidé, ať vyznání kteréhokoliv, nemají ze všeho skoro nic — mimo obrovské daně a vojenskou povinnost. Za to otázkou agrární nehnuto, a mluví-li pan Bełza tolik o zavedené tam „spravedlnosti“, mohl by se dověděti od svých tamních krajanů, kteří po většině náležejí soudcovskému stavu, jak že se tam spravedlivě soudí, a že žandarm je dnes největším pánem v Bosně a Hercegovině. Jinak přiznáváme rádi, že povrchní dojmy turistické nelze pravdivěji a krásněji tlumočiti, nežli jak to učinil p. Bełza ve své knížce, jež vyzdobena je několika zdařilými obrázky. *K.*

СІЧ. Альманах в память 30-их роковин основаня тов. „Сїч“ у Відни. Lvov 1898, str. 241.

Rusínská „Sič“ ve Vídni, o níž jsme referovali v předešlém čísle „Slov. Přehledu“, vydala ke 30. výročí svého trvání tento almanach, vesměs z příspěvků svých bývalých i posavadních členů a zároveň nejmladší literární generace haličsko-ruské, krom Iv. Franka, jenž přispěl básní „Žytě sv. Seledija“ (Жите сьв. Селедія) a ředitele přemyšlského gymnasia p. H. Cehłyńského, jehož tříaktová komedie „Argonauty“ ze života unitského duchovenstva vyplňuje polovinu knížky. „Sič“ vzhledem k tomu, že žádný akademický spolek rusínský netěšil se dlouhému životu, odhodlala se vydati knihu, chtíc se jí zároveň posíliti k dalšímu boji pod heslem úvodní básně Jaryčevského:

— — — — — — — — — —
Nesy v narod nadiji, ljube słovo —
do praci rvimo śa, braty — na novo!

Krásnou prósou přispěli do almanachu R. Sembratovyč (Renegat, Ljilljl), J. Okunevskij (Moji znakomi, Iz hir Himalajskych), B. Łepkij (Na posłuchaně), P. Demćo (Za ideju?), S. Jaryčevskij (Pan oberlajtnant), M. Korduba (Tuman). Oba poslední podali několik básní v próse. Velice podrobně vylíčil své osobní styky s Dragomanovem J. Okunevskij, osvětliv tak mnohý rys v povaze tohoto hlubokého, předčasně zesnulého badatele. Z péra M. Korduby poznáváme dějiny „Siče“ za uplynulých 30 let, za kteroužto dobu vystřídalo se v ní 24 předsedův a jmenováno 52 čestných členů. *Řř.*

Гайдамаки. Поема Тараса Григоріевича ШЕВЧЕНКА. Kołomyje, 1898, str. 140.

Pan Michal Biłous, zasloužilý dlouholetý redaktor „Ruské Rady“, vydává občas populární, laciné knížečky pro lid. Je jich už slušná řada a vykonaly mezi Rusíny, zvlášť na Pokutí, plně své poslání. P. Michal Biłous je také jediný samostatný nakladatel rusínský, jenž odvažuje se i na spisy objemnější, jako jest na př. přítomná, rovněž pro lid určená báseň Ševčenkova. Její děj, známý pod jménem hajdamačyny či koliviščyny, ode-

hrál se v předešlém stol. na Ukrajině a vyzněl jako poslední protest Malé Rusi proti novému poddanství Polsce. Zakončil pověstně truchlou řeží v Humani, kde zkáza, šířená na pochodech tlupami Zaporožců a hajdamaků pod vůdcovstvím Želizňakovým, dovršena povražděním všeho jinonárodního obyvatelstva. Knížku zdobí 10 vyobrazení Slastonových, zmenšených z nádherného petrohradského vydání „Hajdamaků". Vydavatel předeslal knize Ševčenkův životopis s podobiznou a několika případnými obrázky (básníkova rodná chata, básník na loži úmrtním, jeho mohyla a j.) a obšírné poučení o hajdamacích s vylíčením života za tehdejší doby. Toliko jazyk básně vyšel z tisku namnoze pokažen. *Ř.*

STANISLAV FORMAN: **Dějiny obchodu bulharského.** V Chotěboři 1898. Nákladem vlastním. Stran 74 lex.

Spisek tento seznamuje nás jasným způsobem s dějinami bulharského obchodu od nejstarších dob až po naše dny. Těžiště a hlavní cenu knížky spatřujeme v líčení obchodu bulharského v době nejnovější, od r. 1878; příslušného oddílu (od strany 32) měly by si dobře všimnouti naše kruhy obchodní za příčinou navázání čilejších styků s obchodem bulharským, jenž dle soudu spisovatelova bude míti (pro přirozenou polohu země a poměry domácího průmyslu) ráz kommissionářský. Důležito ovšem je, aby Bulharsko vyslalo do Prahy svého zástupce, k čemuž autor důtklivě vybízí. Při té příležitosti případně poznamenává, že právě státy slovanské neuznaly ještě potřeby vyhledávati českých trhů, spokojujíce se k vlastní škodě prostřednictvím živlů cizích. —*n*—

*

Ve Skarbkově divadle ve Lvově připravuje se historické drama básníka Jana Kasprowicze *„Bunt Napierskiego"*, jehož podkladem jest výprava S. Napierského, levobočka Vladislava IV., jenž r. 1651 pobouřil celé „Podhale" (kraj polských horalů tatranských). Konečně Napierski jat a v Krakově naboden na kůl. — Roku 1896 vypsal „Kurjer Warszawski" na oslavu svého 75letého trvání dramatický konkurs. Prací konkurenčních zasláno bylo přes 100! Z nich žádná neuznána za absolutně hodnou ceny, porota vybrala jen poměrně nejlepších 5 kusů, jež budou nyní uvedeny na jevišti, načež teprve porota rozhodne o přisouzení ceny (1500 rub.). Obšírný referát poroty zaujímá 9 stran „Kurjera". — V opeře nově nastudována *„Hrabina"* Moniuszky (na slova předčasně zemřelého básníka W. Wysockého) a dávána ve Varšavě se skvělým úspěchem. — V Petrohradě hráli v divadle literárně-uměleckého kroužku veselohru Щеглова Запорянный мудрецъ s pěkným úspěchem. Za to v alexandrinském divadle hist. drama Puškareva Соломонія и Елена propadlo. *Č.*

*

Rusíni založili si Товариство для розвою руської штуки, jež mělo ve Lvově 3. listopadu první valnou schůzi. K ní uspořádalo *první rusínskou uměleckou výstavu* v místnostech „Sokola", přístupnou zdarma i nejširším kruhům. Je to událost velice potěšitelná a významná v životě rusínském, od ní jistě bude se počínati nová doba rozvoje rusínského umění, dosud zcela mladého. Dle referátu „Literárně-vědeckého věstníku" (Литературно-науковий вістник) na výstavě překvapoval nedostatek látek národních. Rusínští malíři dosud malují hlavně náboženské obrazy, zejména chrámové; vyniká mezi nimi Julian Pankevyč. V krajinářství zasluhuje býti jmenován Ivan Truš. Výstava ovšem ještě nepodávala obrazu malířství rusínského, scházeli na př. Mykoła Ivašuk, Justyn Pihuljak i Teofil Terleckij. *Č.*

*

Stať W. Mickiewicze *„O rukopise knih Poutnictva"* z 1. čísla „Slovanského Přehledu" uveřejnil nyní polsky „Przewodnik naukowy i literacki"; J. Frankovu stať *„Literatura ukrajinsko-ruská"* vytiskla rusínská „Bukovina". Nejlepší to uznání pro náš list.

K jubileu Adama Mickiewicze.

Prosloveno o slavnostním večeru Ogniska Polského v Praze, dne 15. prosince 1898.

Ó, milá duše z Mantovy! Tvé slávy
i zpěvu Tvého země plna jesti,
bude, dokud běh se nezastaví. (Inf. II.)

Jsem si předobře vědom, že nelze o Mickiewiczi říci dnes něco nového, an celý okruh látek o něm, o díle jeho i významu jeho v světě polském i mimopolském jest dík badatelům neunavným, jejichž jména a díla všickni znáte, skoro vyčerpán.

Málokterého básníka život leží jako otevřená kniha tak před námi jako Mickiewiczův. A také dílo málokterého básníka bylo tak do detailů studováno jako jeho. Málokterého básníka postava rýsuje se tak jasně a cele před zrakem lidstva jako jeho, a to již po sto letech od jeho narození.

Věštec národa svého, umělec prvního řádu, člověk velký a ryzí synthesa Polsky v století našem zosobněná a díly svými jediná, tak stojí před námi v monumentální velkosti své, hlásaje velké odvěké ideje, lásky ku kráse, dobru, k svobodě a k otčině nejen Polákům a nám, nýbrž celému člověčenstvu verši, jimž v čelo vtesána je nesmrtelnost.

Každý rozbor o životě a díle jeho byl by zde nemístným. Bylo by to vše nositi sovy do Athen a dříví do lesa dle starého pořekadla. Tam, kde se v nejpřednějších zástupcích svého duševního života hlásí ke slovu celý svět, zmlkati dlužno v zbožné

úctě, a jediné, co se dere u této příležitosti ze stísněných obdivem řader, jest verš Dantův:

Onorate l'altissimo poeta!
(Buď největšímu z pěvců úcta vzdána,
zda nezříte stín jeho zpět k nám jíti?) (Inf. II.)

Ano, uctívejte nejvznešenějšího básníka, v tomto roce jubilejním zvlášť, ale uctívání toto nebuď jen okamžitým vzplanutím vlasteneckého neb krasoumného enthusiasmu, ale budiž spíše oplodněno znalostí jeho díla, která by vás, Poláky i Čechy, provázela celým životem a byla zdrojem nevyčerpatelným osvěžení, povznešení a zušlechtění!

Uctívejte jej jako bájného světlonoše velkých idealů a velkých myšlének, jako ohnivého vlastence, jehož každý dech a srdce tep patřil ujařmenému jeho a rozchvátanému v kusy národu, jako umělce, který stylem lapidárním pro věky vepsal se nejen do dějin kulturních, nýbrž, co víc platí, v srdce myslících a cítících, po dokonalosti a zdokonalení planoucích lidí.

Uctívejte jej jako hlasatele krásy, svobody, lásky, vlastenectví, víry v nesmrtelnost a poslední vítězství dobra, které musí v rozhárané národy konečně přivésti toužený souzvuk a smír, jako zpovědníka svých srdcí raněných a napájených hořkostí, tryskající z neblahých ústrků a neshod veřejného života, jako rádce plného sladké moudrosti, ukazujícího ku hvězdám stálicím lidských osudů, jako žířitele svatého ohně rozhorlení a hněvu, bez nichž by zvítězila nuda a malátnost, jako jednoho z těch velkých Christoforů, nesoucích na bedrách božské dítě Ideal přes rozvodněné a rozbahněné brody neútěšné přítomnosti ku břehům lepším, jako to slunce, zkad věčný jas a teplo a síla se budou rozlívati do údů vašich vnuků, jako se lily do vašich a do srdcí otců a dědů vašich, uctívejte jej činorodou prací na roli svého srdce a svého národa!

Onorate l'altissimo poeta!

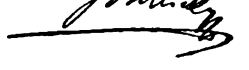

RŮŽENA JESENSKÁ

Dumky Tarasa Hryhorovyče Ševčenka.

1814—1861.

Teče voda v siné moře ...

Teče voda v siné moře,
více nevytéká,
hledá kozák lepší osud,
a marně naň čeká.
Šel, kam oči v svět ho vedly,
bouří siné moře,
bouří srdce kozákovo,
mluví k němu hoře:
„Kam odcházíš nezeptav se?
Zanechal jsi komu
otce, stařičkou svou matku,
mladou dívku k tomu?
V cizině jsou jiní lidé —
těžko s nimi žíti!
Nebude s kým poplakati,
s kým pohovořiti.“
Sedí kozák tam na břehu,
bouří siné moře,
myslil, že ho potká štěstí,
potkalo však hoře.
A jeřábů celý řetěz
domů se již vrací,
pláče kozák — jeho cesta
pod trním se ztrácí.

Ach, proč ty jen zčernalo jsi ...

Proč zelené zčernalo jsi,
pole země naší? —
Od krve já zčernalo jsem
pro svobodu vaši.
Kol městečka Berestečka
čtyři míle zdélí
pokryli mě Zaporožci
slavní svými těly.
A pak ještě havrani mne
v noci pokrývali ...
oči mrtvým vyklovali,
trupy zanechali ...

Zčernalo jsem já zelené
pro svobodu vaši ...
Já se znova zazelenám,
ale nad vše dražší
svoboda vám nevrátí se ...
smutně orávati
budete, neb v okovech svůj
osud proklínati!

K čemu jsou mé brvy černé ...

K čemu jsou mé brvy černé?
K čemu tmavé zraky?
K čemu mladá dívčí léta
veselá jsou taky?
Moje dívčí mladá léta
marně zapadají,
oči pláčou, černé brvy
větrem oprchají.
Jako ptáček bez svobody
srdce samo vadne.
K čemu je mi krása moje?
Štěstí nemám žádné!
Těžko je mi sirotkovi
na tom světě žíti:
lidé moji jsou jak cizí,
s kým mám hovořiti?
Nemám koho zeptati se,
proč pláč oči souží,
nemám komu pověděti,
po čem srdce touží.
Proč srdéčko jak holoubek
vrká ve dne v noci;
nikdo se ho nepozeptá,
nezná odpomoci.
Cizí lidé neptají se,
proč se taky ptáti?
Ať sirotek jenom pláče,
ať svá léta tratí.
Plač, ty srdce, plačte, oči
než vás spánek ztiší,
hlasitěji, žalostněji,
ať to větry slyší,
by to nesly větry bujné
za modravé moře
snědému a nevěrnému
pro bezměrné hoře!

Tři cesty.

Ach tři cesty širošíré
spolu setkaly se:
do ciziny z Ukrajiny
bratří rozešli se.
Opustili starou matku —
ten tam ženu nechal,
a ten sestru, a nejmladší
od dívčiny spěchal.

Zasadila tři jasany
v poli matka stará,
a snacha — ta zasadila
štíhlý topol z jara,
tři javory zasadila
sestra nad dolinu,
a dívčina zaslíbená
červenou kalinu.

Jasany se neujaly,
uschl pod oblaky
topol, poschly tři javory,
a kalina — taky:
nevracejí se tři bratří,
slzy kanou matce,
pláče žínka s dětičkami
v netopené chatce;

sestra pláče, a jde hledat
bratří do ciziny,
a dívčinu zaslíbenou
kladou v rakve stíny.
Nevrátí se již tři bratří,
světem klopýtají —
a tři cesty širošíré
trním zarůstají.

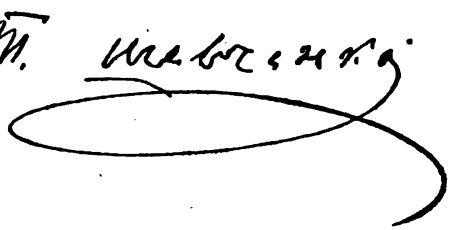

J. BAUDOUIN DE COURTENAY[1])

Slováci a koruna sv. Štěpána.

(Dokončení.)

J. Baudouin de Courtenay.

Při posledním sčítání lidu v Uhrách r. 1891 panovala především zásada, že netoliko v každé stolici, ale i v každém místě musí býti nalezeni Maďaři. Tak každý intelligent — kněz, průmyslník atd. — zvláště-li si toho nevšimnul a neohradil se rozhodně proti tomu, byl připočten k Maďarům, neboť přec vystudovav ve školách maďarských musí dobře maďarsky čísti i psáti, a tudíž má právo, ba povinnost náležeti k šlechetnému národu maďarskému a míti tak vliv na maďarskou statistiku. Že každý úředník, jakéhokoliv původu, jest ve statistice Maďarem, rozumí se samo sebou. Pěkně by se mu vedlo, kdyby se opovážil proti tomu protestovati.

Domácím jazykem uherských židů jest většinou němčina; přes to velká část jich mluví veřejně maďarsky a vydává se za Maďary. Při posledním sčítání většina židů, přebývajících mezi Slováky, přihlásila se za Němce; židé, kteří chodili do veřejných škol, přihlásili se k Maďarům. Přes to někteří se prohlásili za Slováky, což jest skutečně psychologickou hádankou. Při předposledním sčítání v Uhrách (1881) přiznalo se 10 židů dokonce k Rusínům.

O svědomitosti úředníků statistické kanceláře uherské svědčí na př. tento fakt: V stolici Sabolčské jest dosti slušné město Nyiregyháza, v němž beze vší pochybnosti žije na 20.000 Slováků;

---

[1]) Dr. Jan Baudouin de Courtenay, jeden z nejpřednějších současných jazykozpytců polských, jehož specialitou jsou Slované italští, zejména Resiané (o nichž učinil zmínku i náš vídeňský dopisovatel), jejichž jazyk a život studuje již od r. 1872 a o nichž vydal práce, v učeném světě velmi vážené. V oboru studia jazyka a života resijského jest prof Baudouin de Courtenay nyní první autoritou. Sem spadají jeho práce: Опыт фонетики резьянских говоров (Varš. a Petrohr. 1875), Резьянскій катихизис (tamže 1875), Резья и Резьяне (Славянскій Сборникъ 1876, 223—371), Глоттологическія (лингвистическія) замѣтки. I. Кое-что по поводу резьянской гармоніи (созвучія) гласныхъ (Филологическія Записки, A. Хованскаго, Voroněž 1876, seš. V., str. 1—16), Notte glottologiche intorno alle lingue

město samo má ráz města téměř právě tak ryze slovenského, jako na př. Turč. Sv. Martin. Úřední statistika však tam napočetla pouze 4.184 Slovákův, ale za to 22.576 Maďarův!

Jak důkladná jest ethnografická terminologie uherských (t. j. maďarsko-maďaronských) statistikův, toho příkladem jest „přístavní město uherské" Rijeka (Fiume). Národnosti dle jazyka uvádí uherská statistika v tomto pořádku: Maďaři, Němci, Slováci, Valaši (Rumuni), Rusíni, Chorvaté, Srbové, „Vendové" (t. j. Slovinci) a konečně „egyébnyelvii" (ostatní, jinojazyční). Dle této klassifikace napočteno v Rijece mezi 29.494 obyvateli 1.062 Maďarů, Němců 1.495, Slováků 24, Rumunů 13, Rusínů 4, Chorvatů 3.766,

---

slave e questioni di morfologia e fonologia arioeuropaea (Atti del IV. Congresso internazionale degli orientalisti tenuto in Firenze nel settembre 1878. Vol. II. 1881, str. 3—21), Słowianie we Włoszech (ve sborníku „Ognisko, książka zbiorowa, wydana dla uczczenia 25-letniej pracy T. T. Ježa"; překlad, „Slované v Italii", ve Slov. Sborníku Jelínkově 1884), О Славянахъ въ Италіи (Русская Мысль 1893, 24—46), Il Catechismo Resiano (s předmluvou Dra. Gius. Loschiho, ve Videmu 1894) a zejména bohaté a obšírné Матеріалы для южнословянской діалектологіи и этнографіи. I. Резьянскіе тексты. (Petrohrad 1895, vydala carská Akademie nauk.) Poslední dílo obsahuje kromě přebohatého materiálu dialektologického hlavně také množství příspěvků k folkloristice resijské. Z ostatních jeho spisů jmenujeme: О древне-польскомъ языкѣ до XIV-го столѣтія (Lipsko, 1870), Übersicht der slav. Sprachenwelt im Zusammenhange mit den anderen ario-europäischen Sprachen (Lipsko, 1884), Отчеты о занятіяхъ по языковѣдѣнію во время заграничной командировки 1872—1873 (Kazaň 1877), Нѣсколько слов о культурѣ первобытных и древних Словян (Varšava 1879), Нѣкоторые отдѣлы „сравнительной грамматики словянских языков (Varš. 1881), Отрывки изъ лекцій по фонетикѣ и морфологіи русскаго языка (Voroněž, 1882), Próba teorji alternacyj fonetycznych (Krakov, 1894), Кашубскій „языкъ", Кашубскій народъ и „Кашубскій вопросъ" (Petrohrad, 1897). Nyní pracuje etymologickou část v „Słowniku języka polskiego". Dr. bnějších jeho prací samostatných i časopiseckých jest množství; psány jsou rusky, polsky, slovinsky, německy, vlašsky, francouzsky — i česky. (Několik poznamenání o polském pravopisu ve „Sborníku vědeckém Musea král. Českého" 1868.) V učeném světě má Baudouin de Courtenay jméno velmi zvučné; nejnověji jmenován byl dopisujícím členem petrohradské Akademie. Kromě prací ryze vědeckých psal i články a brošurky populární; nejnovější z nich jsou: Jeden z objawów moralności oportunistyczno-prawomyślnej (Krakov 1898) a Цензурныя мелочи (též), pak sbírka břitkých aforismů Myśli nieoportunistyczne (též). První z nich mnoho pobouřila haličské kruhy konservativní; všecky vyznamenávají se do krajnosti vyvinutým smyslem pro pravdu a spravedlnost. Naše stať druží se vniterně k nim. Baudouin de Courtenay narodil se 13. března r. 1845 v Radzymině v gub. varšavské, stal se r. 1871 docentem srov. jazykozpytu při petrohradské universitě, pak konal studia v Miláně a Lipsku, r. 1875 stal se univ. professorem v Kazani, od r. 1885 byl na universitě v Derptě (nynějším Jurjevě) a od r. 1893 jest v Krakově, s počátku jako soukromý učenec, od října r. 1894 jako universitní professor. (Velmi obšírný jeho životopis podává Критико-біографическій словарь русскихъ писателей и ученыхъ С. А. Венгерова.) *Red.*

Srbů 28, „Vendův“ 2.780 a „jiných“ 20.322, v tom počtu 13.012 Vlachův a 6.995 Illyrů (!). Skutečnou záhadou pro každého ethnografa jsou v této statistice „Illyrové“, jež statistika uherská odlišuje i od Chorvatův a Srbův, i od „Vendův“ (Slovincův). Tak se dělá uherská statistika! Počítati vše na vrub ignorance úředníků statistické kanceláře nelze; spíše tu rozhodovala zlá vůle. Měl býti zakryt poloslovanský ráz města, pročež netoliko Slované roztříštěni na nejdrobnější částky, ale vymyšlena dokonce fiktivní národnost. Že maďarští statistikové nevědí, že není mezi Chorvaty a Srby jiného než náboženského a historického rozdílu, nedivíme se; neliší se tím od jiných. Tohoto rozdílu dbá statistika maďarská důsledně. Za to ve statistice Chorvatska a Slavonie, pořízené úředníky chorvatskými, tedy Slovany, sčítáni Chorvaté se Srby dohromady a napočteno obojích 1,921.719 mezi 2,186.410 obyvateli. Kdyby se maďarská statistika v Rijece řídila touž zásadou, objevilo by se Chorvatů se Srby 3794 a s fantastickými Illyry 10.789. Přičtou-li se k tomu „Vendové“, Slováci a Rusíni, vyjde úhrnný počet Slovanů v Rijece 13.597. Tím by se objevilo, že Rijeka jest především s l o v a n s k é město a pak teprve vlašské — ale toho magyar-ember (ať skutečný či dělaný) nemůže připustiti. Tvrzení statistiky, že jest v Rijece 1062 Maďarů, je prostě lež. Snad je tam tolik lidí, vládnoucích jakž takž maďarštinou, totiž úředníků, policajtův a podobných lidí, závislých na vládě.

Podobné methody tendenčního rozlišování i nerozlišování národností užívají také statistikové jiných států. Tak na př. někteří ruští statistikové úplně ignorují rozdíl mezi Velkorusy a Malorusy (!), ale za to na půdě poské rozeznávají tato plemena: „Poláky“, Mazury, Podlesáky, Lubliňany, Kurpie, Kujawiany atd.! Jaká to poctivá a svědomitá ethnografie a statistika — není-liž pravda?

IV.

Výsledky úředního sčítání lidu r. 1891 byly uveřejněny v ohromné knize „A magyar korona országainak H e l y s é g n é v t á r a. — O r t s - L e x i k o n der Länder der ungarischen Krone. Budapest, 1892“, v níž všecky výrazy a výklady podány ve dvou jazycích, maďarském a německém, s pohrdlivým pominutím všech ostatních jazyků koruny sv. Štěpána. Ani pro chorvatštinu neučiněno výjimky, ač přece jest v Chorvatsku jazykem úředním.

V knize té podána je statistika jazykův a vyznání všech míst dle komitátův (stolic, „vármegye“) a v nich dle okresů („járás“). Napřed jde 63 stolic vlastních Uher (se Sedmihradskem) v abecedním pořádku od Abauj-Torna až po Zólyom, pak následuje město Rijeka, konečně Chorvatsko-Slavonsko. Velikost komitátů jest velmi rozdílná. Tak na př. nejmenší z nich, turčanský, má pouze 49.979 obyvatelů, kdežto největší, „Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun“, má jich 1,224.724.

Podobné rozdíly jsou i mezi stolicemi většinou slovenskými. Stolice turčanská má, jak řečeno, 49.979, liptovská (o 3 okresích) 76.850, kdežto trenčanská (o 9 okresích) má 258.769 a nitranská (o 12 okresích) 396.559 obyvatelů.

Vzájemný poměr obyvatelstva mění se dosti rychle. Tak na př. Turč. Sv. Martin má nyní přes 3000 obyvatelů (r. 1891 jich měl 2860), většinou evangelíkův, ač menšina katolická počtem se již skoro vyrovná evangelické většině. Před dvaceti lety byly tam nanejvýš 3—4 rodiny katolické; teprve zakládáním továren a s tím spojeným přílivem dělnictva přibývalo také katolíků. Při zakládání Matice Slovenské (v letech 1862—1863) bylo ve Sv. Martině sotva kolem 1000 obyvatelů — kdežto nyní jest jich třikrát tolik. Sv. Martin je stoličním městem nejen okresu, ale i komitátu; proto v něm nacházíme tak značné procento židů, asi 14—15%; r. 1891 bylo jich 383, nyní jich bude na půlpáta sta.

Dle statistiky z r. 1891 je stav obyvatelstva koruny svatoštěpánské dle jazyků tento:

	Uhry	Rijeka	Chorvatsko a Slavonsko	Celkem
Maďarů . . .	7,356.874	1 062	68.794	7,426.730
Němců . . .	1,988.589	1.495	117.493	2,107.577
Slováků . . .	1,896.641	24	13.614	1,910.279
Rumunů . . .	2,589.066	13	2.826	2,591.905
Rusínů . . .	379.782	4	3.606	383.392
Chorvatů . . .	183.642	3.766	1,921.719	2,604.260
Srbů	495.105	28		
„Vendů“ . . .	70.912	2.780	20.987	94.679
Jiných . . .	172.883	20 322	37.371	230.576
Úhrnem . .	15,133.494	29.494	2,186.410	17,349 398

A takž při všem překrucování, násilí a falšování dovedli statistikové maďarští ve všech zemích uherských dohromady stvořiti Maďarů nezcela 43% všeho obyvatelstva, v samých Uhrách (se Sedmihradskem) 48%. Obyčejně udává se dokonce jen 45% Maďarů jako úředně uznaný jich poměr k celému počtu obyvatelstva. Ve skutečnosti jest jich sotva třetina všeho obyvatelstva, nanejvýš 35%.

Co se týče Slováků, jsou i dle úřední statistiky v 9 stolicích ve značné většině. Jsou to stolice:

Oravská, v níž úřední statistika napočetla 773 Maďarů, 1918 Němců — a Slováků 81.600, čili přes 96%; liptovská, v níž z celkového počtu obyvatelstva udáno 1771 Maďarů, 2568 Němců — Slováků pak 72.067, čili téměř 94%; trenčanská, kdež shledáno Maďarů 5082, Němců 10.267 a Slováků 241.818, čili přes 93%; zvoleňská, kde napočteno Maďarů 4549, Němců

3268, Slováků 103.648, čili přes 92%; turčanská, v níž jest vedle 1358 Maďarů a 10.180 Němců 37.951 Slováků, t. j. 76%; nitranská se 69.498 Maďary, 35.893 Němci a 288.811 Slováky (skoro 73%); šáryšská, jež má 5708 Maďarů, 11.811 Němců, 35.019 Rusínů a 112.331 čili 67% Slováků; spišská, mající 4999 Maďarů, 44.958 Němců, 17.518 Rusínů a 93.214 čili skoro 57% Slováků; konečně tekovská, v níž se uvádí Maďarů 47.611, Němců 17.561 a Slováků 87.016, čili rovněž skoro 57%.

Značné menšiny (10—50%) tvoří Slováci v komitátech:

Hontském (v němž maďarská statistika vedle 58.155 Maďarův a 7602 Němců počítá Slováků 56.529 čili 46%), prešpurském (119.899 Maďarů, 55.903 Němců a 149.741 Slováků, čili přes 45% všeho obyvatelstva), gemerském (Maďarů 93.695, Němců 4770, Slováků 74.731 čili skoro 43%), zemplínském (Maďarů 141.188, Němců 15.511, Rusínů 31.036, Slováků 107.477 čili téměř 36%), ungvárském (Maďarů 37.182, Němců 10.318, Rusínů 46.521, Slováků 40.035, t. j. nezúplna 30%), novohradském (Maďarů 148.357, Němců 4044, Slováků 59.440 čili přes 27%), abauj-torňanském (Maďarů 119.526, Němců 10.010, Slováků 48.240 čili skoro 27%), bekešském (Maďarů prý 188.781, Němců 6.110, Rumunův 6.019 a Slováků 56.876, čili 22%) a csanádském (Maďarů 95.229, Němců 1410, Rumunů 13.689 a Slováků 15.735, čili přes 12%).

Ve všech ostatních komitátech dle vládní statistiky bydlí méně než 10% Slováků, ale v celých Uhrách není jediného, v němž by úřední statistika nemusela konstatovati aspoň dva Slováky. Z ostatních zvláštního povšimnutí zasluhuje komitát „Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun", k němuž náleží hlavní město Uher, Budapešť. V tomto lidnatém komitátě (1,224.724 ob.) jest sice pouze asi 5% Slováků, ale počet jich sám jest velmi slušný, totiž 57.526 vedle 927.479 Maďarů a 206.342 Němců. V Budapešti samém jest mnoho Slováků.

Úřední číslice Slováků v ostatních komitátech podám pořádkem sestupným:

5—10% Slováků mají komitáty ostřihomský (6432) a komárenský (9791).

1—5% Slováků: Báčka (29.025), Torontál (14.031), Borsod (9738), Sabolč (Szabolcs, 6897,[1]) Bihar (5957), krašovsko-severinský (Krassó-Szörény, 5723), aradský (4157), bělehradský (Fejér, 2924), Temes (2598) a Szilágy (2330).

Méně než 1% Slováků (ale vždy přes 100 osob, tak že lze míti za to, že jsou to usedlé rodiny): Veszprém (1971), Bereg (1223), Heves (1079), Jász-Nagy-Kun-Szolnok (977), Tolna (769), Csongrád (715), Baranya (617), Moson (493), Máramaros (492), Szatmár (405), Sopron (349), Hunyad (347), Hajdú (290), Somogy

[1]) Jak věrohodné jsou číslice vládní statistiky tohoto komitátu a zvláště města Nyiregyházy, viděli jsme výše (str. 170).

(261), Zala (258), Szolnok-Doboka (255), Háromszek (251), Vas (226), Brašov (225), rábský (Győr, 204), bystřickonasodský (Besztercze-Naszód, 179), Kolozs (176), Maros-Torda (140), Szeben (108).

V ostatních komitátech nacházíme méně než 100 Slováků, kteří tam patrně náhodou přebývali za sčítání lidu. Mezi 20—100 Slováky jest v těchto komitátech: Torda-Aranyos (73), Alsó-Feher (60), Ugocsa (40), Fogaras (26), Udvarhely (20); sem náleží i město Rijeka (viz výše). Méně než 20 Slováků bylo v době sčítání lidu v župách: Nagy-Kükűllö (12), Csik (6), Kis-Kükűllö (2).

Jak jsme již viděli, úřední statistika napočetla ve všech částech nynější „Koruny sv. Štěpána" 1,910.279 Slováků, z nichž na samy Uhry (se Sedmihradskem) připadá 1,988.589. Znajíce svědomitost maďarsko-maďaronských statistiků, můžeme směle k tomuto počtu přidati aspoň 10%. Dle úsudků slovenských předáků jest Slováků nyní asi 2,500.000, totiž skoro právě tolik, jako před 50 lety. Jak vyložiti takovou stagnaci ve vzrůstu počtu obyvatelstva, tím podivnější, že Slováci nenáležejí k rasám málo plodným? Prostě tím, že při nynějších poměrech společenských a hospodářských není již k vyživení většího počtu lidu místa ve vlastní otčině Slováků. Celý přírůstek obyvatelstva je tudíž nucen stěhovati se buď do jiných žup uherských, kde patrně propadá pomaďaření, buď do Ameriky, kde se rovněž své národnosti pomalu ztrácí. V dolních Uhrách jsou veliká města, mající po 40—50 tisících obyvatelstva, zalidněná z valné části potomky bývalých Slováků. Tak na př. Kecskemet, Körös jsou dnes města maďarská, ale při nejmenším třetina jejich obyvatelů má příjmení slovenská, zděděná po předcích.

Se stanoviska ryze lingvistického třeba jest od obecného počtu Slováků odečísti přes 100.000 uherských Poláků, usazených v župách spišské, oravské a trenčínské. Statistika uherská neuváděla jich zvlášť, ale počítala je k Slovákům, ač 70.912 „Vendů" (Slovinců) tvoří ve statistice království Uherského zvláštní skupinu ethnografickou. Patrně vláda nevěděla, že jsou to Poláci — sic by jistě neopomenula snížiti počet Slováků, což by ovšem v tomto případě bylo spravedlivé a vědecky správné.[1])

I na základě úřední statistiky uherské, snažící se všelikými cestami zvýšiti počet „Maďarů" na úkor jiných národností, musíme dojíti k závěru, že Maďarů jest ve státě uherském mnohem méně než Nemaďarů. Přes to všecky projevy veřejného života, všecky vnější známky, mluvící ke smyslům cizího pozorovatele, jsou tak jednolitě jednojazyčné, jako v málo kterém jiném státě. Dle vnějšího nátěru nikdo by nesoudil, že v té zemi přebývají také Nemaďaři.

[1]) Na konci ještě se dotknu vyznání Slováků. Nejvíce jest mezi nimi katolíků, méně evangelíků; poměr mezi oběma vyznáními jest asi 5 : 2. Evangelíků jest přes 600.000, katolíků přes 1½ milionu. Dle statistiky z roku 1880 bylo Slováků vyznání kalvínského 10.423, vyznání řeckého (unitů) 98.771.

Stát uherský stotožnil se s národností maďarskou. Vláda, v prostředcích málo vyběravá, proniknuta jest ideou odnárodňování, maďarisace. A do řad „maďarských“ náleží (jak již bylo řečeno) veškerá aristokracie plemenná, etnografická; privilegovaným občanem státním může býti jedině Maďar nebo maďaron — všichni ostatní, toť pariové, toť pouze materiál, z něhož se rekrutují zástupové renegátův a odpadlíků. Vláda jest nástrojem té spojené aristokracie — rodové, kapitalistické a ethnografické; a nástroji vlády jsou zase četné zástupy úředníků a vojáků, jejichž značnou část tvoří synové ostatních národností, kteří tedy obracejí ostří svých per a bodáků proti vlastním soukmenovcům a staví se tím do služeb odštěpenství a zrady národní, jakož i cynického deptání nejelementárnějších zásad všelidské spravedlnosti.

Právě před 30 lety, 6. prosince 1868 král uherský potvrdil a sankcionoval národnostní zákon, uznávající náležitá práva všech národů nemaďarských. Základní myšlénku toho zákona (zvláště jeho § 44.) lze zkrátka vyjádřiti takto: Obyvatelstvo Uher tvoří jediný národ politický, jediný stát uherský; ale v lůně toho státu jsou rozmanité národnosti, maďarská, slovenská, srbská, rumunská, německá. V nejvyšších úřadech panuj pro zjednodušení správy jeden jazyk, totiž maďarský; ale v obyčejném životě, ve všech úřadech, v politice i v záležitostech osvěty mají všechny jazyky rovná práva. Z toho zákona, králem potvrzeného, plyne, že se má při soudech užívati jazyka slovenského, že mají být na Slovensku všecky školy slovenské; že má být úředním jazykem obcí a stolic slovenských jazyk slovenský.

Jak vidíme, kdyby šlo vše v duchu tohoto zákona, neměli by ani Slováci, aniž jiné národnosti nemaďarské příčiny ke steskům. Pohříchu zůstalo jejich právo, stvrzené sankcí královskou, pouze na papíře — ve skutečnosti Magyar-emberové a jejich zřízenci posmívají se mu s největším cynismem. Vrcholem deptání práv národních i lidských jest schválený uherským sněmem zákon o zmaďarisování všech místních jmen uvnitř státu uherského. Dle toho zákona, převyšujícího svou bezohledností všeliké pomyšlení, dostanou úřední znění maďarské, stírající všecky stopy historicko-ethnologické, nejen jména zalidněných míst, ale dokonce i názvy polí, luk, lesů atd.! Přes energický protest jenerálního štábu byl zákon letos (1898) rovněž schválen a potvrzen. Jaký to rozdíl názorů a snah před třiceti lety — a nyní!

Jan Baudouin de Courtenay

JAN TŘEŠTÍK

Z Bosny.

I. Mohamedánští Srbochorvaté.

Dvě desítiletí minula od té doby, co Rakousko ujalo se správy v Bosně a Hercegovině. Nechť již „otázka bosenská" rozřeší se pro naši říši stezkami diplomacie v daleké či blízké budoucnosti jakkoliv, rozvoj národnostních poměrů v okkupovaném území již se stanoviska ryze slovanského má pro nás nemalou důležitost.

Okkupace uvedla všechny vrstvy lidu bosensko-hercegovského v náhlý vír hmotných i duševních snah, zvláště pak nemalým vlivem působí podnes na otázku národního i politického přesvědčení přívrženců jednotlivých vyznání v zemi. Sociální rozrušení toto zasáhlo pronikavě v řady bosenských mohamedánů, jejichž národní a politický separatismus vůči okolním slovanským bratřím vyzněl ve slovech, časopisem „Bošnjakem" tlumočených:

„Od Trebinja do Brodskijeh vrata
nije bilo Srba ni Hrvata!"

Tak ku dvěma trvajícím již nábožensko-politickým stranám t é h o ž n á r o d a, Srbům a Chorvatům, přidružil se v letech osmdesátých třetí útvar, jenž okázale se zove: „*Bošnjaštvo*".

Projevem tím sebevědomě vztýčen prapor nejkrajnějšího konservatismu národního, a bosenští přívrženci islamu prohlásivše se takto za zvláštní národnost, tlumočili za Sávu výlučné své stanovisko vůči odvěkým třenicím mezi Srby a Chorvaty v trojjediném království i v Dalmacii. Stanovisko toto snažil se před několika lety obrániti v záhřebském listu „Hrvatska" jistý mohamedán z Bosny, jenž pod značkou „Fehim" ve článku: „Muhamedovci i narodnostno pitanje" praví: „Sve do okupacije — treba pravo reći — u nas se nije ni imalo pojma o narodnosti. Bosanci su se po zemlji zvali B o š n j a c i, H e r c e g o v c i, kao i K r a j i š n j i c i a jezik u obće n a š k i. Ali po okupaciji, pošto je prestala sveka mača i pucanj puške, počelo se s novim duhom uvlačiti i novih ideja, običaja — u obće u svemu se krenulo novim smjerom. Počelo se čitati i pisati, za novine zanimati, i jednom rječju, počelo se oko sebe razgledati a samo po sebi došlo je pitanje: Ko smo, gdje li smo?"

Na slova ta r. 1895 přinesl záhřebský „Obzor" odpověď, s níž lze úplně souhlasiti. Čteme v ní mimo jiné: „V moderním smyslu rozvinutá národní idea dokončuje dnes v Bosně a Hercegovině proces rozkladu a krystalisace, s jakým jinde pořídku se

setkáváme. Tam žije týž národ, jako jsme my Chorvaté a Srbové, týž národ s plemennými zvláštnostmi, které v proudu věků vlivem buď příznivých obratů dějinných neb nešťastných událostí různým způsobem se rozvíjely. Lépe by bylo, kdyby se tu více pracovalo na upravení společných zájmů národních, než zúmyslně prohlubovati a přiostřovati plemenné zvláštnosti a vzdory; tím bychom jen své bratry v Bosně a v Hercegovině ušetřili importem naší plemenné nesnášenlivosti. Zlo rozsévají oni, kdož v národním ohledu štvou v Bosně a Hercegovině Chorvaty proti Srbům a Srby proti Chorvatům, neboť tím poskytují vhodnou příležitost živlům, sledujícím s tajenou ziskuchtivostí tento bratrovražedný boj, aby kořistili z nesvornosti dvou pošetilých bratrů, kteří nemohouce se shodnouti o společné dědictví utvořili třetí jméno pro týž jazyk a národ."

Mohamedáni bosensko-hercegovští — ač ryze slovanského původu — vynikají již od staletí vedle politického separatismu i obdivuhodnou náboženskou houževnatostí. Vzpomínáme-li náboženské rozháranosti v zemi ve století XIII.—XV., vidíme jasně, že bogomilstvo tvoří nejvýraznější oddíl v dějinách Bosny. Od počátku panování bána Kulina až do pádu království není opravdu jediného listu v historii této země, na němž by se neobjevila víra ta významným svým vlivem. Již tehdy po celé Evropě pověstným byl náboženský konservatismus bosenský, jenž přes hrozné výpravy, jaké podnikány byly ku vyplenění sekty této, bujel tak mocně, že sám Aeneáš Sylvius (pozdější Pius II.) doznati musil, [1]) že veškero úsilí a prostředky římské kurie ničeho nepomohly proti bogomilcům, kteří mezi sebou se nazývali „dobrim Hrišćanima".

Vlastní příčinu onoho dějinného obratu, totiž poturčení Bosny a Hercegoviny, nepokrytě podává uherský historik Asboth tímto výkladem: „Veliká část bosenského národa a co hlavní, veškera domácí šlechta vrhla se v náruč mohamedánské víry ne snad ze slabomyslnosti nebo ze strachu, ale následkem krvavých válek a stíhání, z nenávisti ke katolictví a k maďarským úkladům. Ohromné odpadlictví bosenských bogomilců k islamu, jež se provedlo hned v počátcích beze všeho hluku a násilí, bylo jen okázalým výronem pomsty bogomilcův proti dřívějším utiskovatelům. Při tomto kroku svém nevzdali se však naděje, že v nejbližší budoucnosti rozvine se bogomilstvo do dřívějších slibných mezí. Ale za několik věků spřátelili se odpadlíci s novou vírou tak, že osadivše města a užívajíce statků k svému prospěchu zapomněli svých dávných náboženských tužeb nadobro."

Tato houževnatost náboženská, Jihoslovanům tak vlastní, nezměnila se mezi odpadlíky po celé věky, naopak stala se charakteristickou známkou národní jejich povahy a prohloubila se zde do té míry, že bosenští mohamedáni byli pověstnými a nej-

[1]) V díle *De Europa* kap. XVIII.

urputnějšími protivníky všech náboženských oprav. Romantickými episodami protkané povstání z roku 1830, osnované Husejnem, kapetánem gradačackým, známým Zmajem bosenským, a houževnatý zápas šlechty bosenské v letech padesátých za odvěká práva a staré náboženské řády jsou výraznou toho ozvěnou.

Ještě nyní náboženské přesvědčení bosensko-hercegovského mohamedána vyniká vysoko nad úroveň lhostejnosti svou hlubokou oddaností k Bohu. Ovšem mnohý z těchto ctitelů islamu má velice nejasné ponětí o čelných zásadách koranu, ale pronikavý fanatismus povznáší jej nad pochybovačnost. Klamný byl tudíž v letech šedesátých názor barona Thoemmla, jenž oddával se nadějím, že zásady náboženské u bosenských mohamedánů při možném politickém obratu vlivem moderní civilisace lehce se uvolní a oni ve vzpomínce na křesťanský svůj původ opět se navrátí k víře otců.

Zjevným dokladem trvající náboženské citlivosti mohamedánské ratolesti srbo-chorvatského národa v Bosně a v Hercegovině jest nedávný projev známého Mostarce Mehmeda efendiho Spahiče. Dosavadní vynikající tento obránce práv mohamedánských Srbů v Hercegovině ostrými články v „Dubrovníku“ budil opravdovou pozornost a v národním ohledu mezi souvěrci živě propagoval srbské požadavky. Pojednou však vystoupil proti panovníku Černé Hory článkem v „Hrvatském Právu“, jímž spaluje všecky mosty národní i politické vzájemnosti mezi pravoslavnými a mohamedánskými Srby bosensko-hercegovskými proto, že kníže Nikola při jisté audienci na Cetinji aktivní své zakročení ve prospěch srbské myšlénky v okkupovaném území učinil závislým od toho, navrátí-li se bosenští mohamedáni k víře pravoslavné.

Orientální dojem, jakým obetkána je podnes Bosna a Hercegovina, vyvolává vnější způsob života ctitelů islamu a jejich náboženské obřady. Pestrý úbor mužů s bohatými turbany, úzkostlivé zahalování žen, hustými mušerabiemi (mřížkami) opatřené haremliky, štíhlé minarety, oživované jednotvárným voláním muezzinů, pak v předsíních džamií hluboká oddanost věřících při modlitbě — vše to vtiskuje kraji tomuto nepopíratelný ráz východní. Avšak odhrňte tu clonu vnějších zvyků náboženských, vejděte přes práh do domácnosti bosenských mohamedánů, ze všech koutů, z celého rodinného života a ze zakořeněných obřadů při významných slavnostech rodinných, ze všeho mluví k vám původ slovanský.

Bosna a Hercegovina jsou země, v nichž pro krajinnou rázovitost ponenáhlu toliko šířil se vliv západní Evropy — ale také islam, ač po staletí byl tu panujícím náboženstvím, stěží vytlačoval odvěké národní zvyky i z podkroví odpadlíků. Celou řadu svátků, jakých islam vůbec nezná, slaví tu mohamedáni s ostatními křesťany; tak na příklad svěcení sv. Prokopa, Gjurgjev dan, Varin dan (den sv. Barbory) a zvyk barvení svěc v předvečer „mubarku“ (v době Ramazanu), jenž nastoupil za velkonoční barvení vajec u křesťanů. Zvlášť významný je tu den sv. Eliáše „gromovnika“,

jehož oslava upomíná na staroslovanského Peruna; mohamedáni jej slaví pod jménem Alidžuna a po celé Bosně známo je pořekadlo „prije podne Ilija, poslije podne Alija“.[1])

Bosensko-hercegovští mohamedáni rozeznávají zvláštní vztahy přátelské, o nichž není sledu ani v koranu ani v šeriatních předpisech a proto zajímavé tyto obyčeje ostatním Osmanům jsou naprosto neznámy. Jsou to hlavně tři druhy kmotrovství: kumstvo svatovsko ili vjenčano, kumstvo šišano a vodeno, v některých krajinách také kumstvo krizmano nazvané, a konečně kumstvo kod suneta (obřízkové).

Svazky kmotrovské cení se v zemích těchto vysoko, neboť kum nastupuje právy a ochrannými povinnostmi svými přímo po otci. Zvláště šišano kumstvo, to jest kmotrovství prvního střihání vlasů novorozeného hocha mělo v Bosně a v Hercegovině vždy značné následky společenské i politické; často se jím zastavilo staleté nepřátelství mezi dvěma rodinami, které zapomenuvše „osvety“ (krevní msty) uzavřely pak oddané přátelství. Z vynikajících kmotrovství lze uvésti na příklad ono, jak známý hrdina Mažuranićova eposu, Smajl aga Čengić, byl kmotrem synu věrného přítele svého Miky Maloviće z Dragaljeva v Drobnjacích, pak svazek kmotrovský mezi Ded agou Čengićem (synem Smajl agy) a černohorským vojvodou Petrem Stevanovem, tchánem nynějšího knížete Nikoly.

Sledujeme-li dále svatební obyčeje zdejších mohamedánů se všemi podrobnostmi, pak úmrtní obřady a posmrtné oslavování památky zemřelých, nad to zjevné projevy smutku a žalu v příbuzenstvu, což šeri výslovně zapovídá, a hlubokou přích ylnost k přírodě, hlavně v uctívání jednotlivých živlů — jak výrazná je tu podobnost mezi všemi bratry bosensko-hercegovskými bez rozdílu víry!

Poměrná volnost vztahů manželských, jakou dovoluje šeriatní zákon pravověrnému přívrženci islamu, nenalezla zvláštní přítažlivosti u bosenského mohamedána, jenž věren slovanskému původu ostává při jedné ženě, s kterou žije poměrně klidný a spokojený život. Za to odloučení ženy ode vší veřejnosti nikde v Orientě neprovádí se s takovou svědomitostí jako v okkupovaném území. Charakteristickou známkou je dále úkaz, že bosenský mohamedán věnuje se více svému domu a své rodině než vnějšímu světu, čímž věrně upomíná na úzkou pospolitost staroslovanských zádruh. Zapuzení ženy v lepších domech je úkazem velmi řídkým a vychování dětí jest v daných poměrech řádné.

Věrnými představiteli mohamedánského živlu bosensko-hercegovského jsou držitelé půdy, tak zvaní begové neb spahiové. Mezi

[1]) To jest asi: „Dopoledne Eliáše; odpoledne Alidžuna“; čili dopoledne slaví Eliáše pravoslavní, odpoledne mohamedáni. Smysl jest: Eliáše slaví obě vyznání.

nimi zachovaly se podnes společné vlastnosti bohatýrského charakteru národa srbochorvatského v úplné ryzosti. Takový mohamedánský beg v Bosně působí na cizince trvalým dojmem svým sebevědomým klidem a zamlouvá se upřímným pohostinstvím i dobrosrdečností. Známa jest jejich vrozená velkomyslnost a ostře vyvinutý smysl pro rodnou čest.

Až podnes většina této domorodé šlechty, která zaujala v pookkupační době vynikající hodnosti v úřadech samosprávných, sebevědomě drží se starých zvyků a výlučným užíváním rodného jazyka v soukromém i veřejném životě přímo přispívá k rozvoji národního uvědomění a k platnému uznání srbochorvatské řeči u zemských úřadů. Znám mnohé předáky mohamedánské, jako nynějšího purkmistra sarajevského Mehmeda bega Kapetanoviće, rejs-ul-ulemu (moham. arcibiskupa) Mehmeda efendiho Azabagiće, řiditele šeriatní školy (mohamed. právnické akademie) sarajevské Hafize efendiho Šarace a j. v., kteří kromě mateřštiny jiným západním jazykem nemluví.

V každé begovské domácnosti po Bosně a Hercegovině nalézá se jeden starší člověk z rodiny, který mládež obojího pohlaví vyučuje b o s a n č i c i, starému to písmu domácímu. Bosančica jeví malé úchylky od cyrilice a v dřívějších staletích pro jednoduchost svou těšila se v zemi všeobecné oblibě. Jmenovaný již purkmistr sarajevský, Mehmed beg Kapetanović, v korespondenci své výhradně užívá bosančice a podobně i vynikající předák mohamedánský v bosenské Krajině (v tureckém Chorvatsku) Kulinović beg. Mezi ženami mohamedánskými známa je v tom ohledu vdova po Tasovčići begu ze stolackého okresu v Hercegovině, která veškeré listiny k úřadům píše vlastnoručně rázovitou bosančicí.

Před okkupací stál v zemi mohamedánský živel v popředí moci a k veřejným hodnostem připouštěni pouze vyznavači islamu. Proto nové poměry, jaké v Bosně a Hercegovině po roce 1878 zavládly, s počátku šly mohamedánům těžko k duhu, avšak během let nastalo jakési usmíření s nynějším stavem veřejné správy. V samosprávě obecní má mohamedánský živel převážný počet zástupců, poněvadž v městském obyvatelstvu tvoří většinu. Dle posledního sčítání obyvatelstva z roku 1895 žije v Bosně a v Hercegovině 548.632 mohamedánů, kteří většinou bydlí v městech. Upravené poměry zádušních statků čili tak zvaného „vakufu“ umožňují nejen řádné udržování asi 1050 džamií a vyplácení mzdy chrámovým sluhům po celé zemi, ale i vydržování mohamedánských přípravných škol pro mužskou mládež, tak zvaných mekteb. Průpravné vzdělání pro úřad hodžů, t. j. vykonavatelů bohoslužebných obřadů v modlitebnách, poskytují školy zvané medresy, a před desíti lety v Sarajevu založená šeriatní škola vychovává mladíky z předních mohamedánských rodin pro úřad kadijů, t. j. šeriatních soudců, kteří jsou členy okresních a krajských soudů v zemi. Těm

přiděleny jsou záležitosti z oboru manželského, rodinného a dědičného práva, které u živlu mohamedánského řídí se šeriatními předpisy hanefitického ritu.

Budoucnost živlu mohamedánského se stanoviska národohospodářského jeví se daleko pochmurnější než u ostatních domorodců. Vinu toho vidím v zásadách islamu, jenž dosavadní strnulostí orientální brání přívržencům súčastniti se pronikavějším způsobem produktivní činnosti průmyslové a obchodní. Víra v neodvratný kismet posud jest vodítkem všech činů bosenského mohamedána a ochromuje u valné míře osobní jeho energii. Na jedné straně stojí ovšem několik tisíc statkářů, z nichž mnohý jest majetníkem až několika set „kmetluků",[1]) ale na druhé straně jsou tisícové nemajetného mohamedánského obyvatelstva, jichž hmotné povznesení vzbuzuje oprávněné starosti. Bosňák i Hercegovec, ať té neb oné víry, jest sice velmi skromný ve svých životních potřebách, ale nové poměry vnesly do země netušený rozvoj národohospodářských požadavků, které pozvolna podlamují i posavadní patriarchální úpravu společenského sdružení nejen v rodinách, ale i v celém národě. Založením zemských dílen ku obrození starobylých odborů uměleckého průmyslu bosenského, tkaní bezů[2]) a výroba koberců, kam převahou rekviruje se dorost mohamedánský, otevírá se aspoň částečně cesta ku zakotvení této živnostenské činnosti ve středních vrstvách lidových. Postupné pak upravení jiných slibných ještě kolejí k různým činnostem životním za vydatné ochrany zemské správy zachrání snad nejširší vrstvy mohamedánského živlu v zemi před ponenáhlým, sice, ale citelným hmotným úpadkem, jemuž by jinak neunikly.

Literární produkce bosenská v nejnovější době poskytuje obraz utěšeného hnutí, na němž i bosenští mohamedáni značný mají podíl. Ocenění jejich literární činnosti není však účelem těchto řádků; jen výčtem důležitějších jmen ji charakterisujeme. Ze starších mohamedánských pěstitelův domácí literatury sluší uvésti sarajevského gradonačalnika Mehmeda bega Kapetanoviće-Ljubušaka, jenž na vděčném poli národního mudrosloví sebral dvé objemných knih. Syn jeho, Riza beg, jest plodným lyrickým básníkem, k němu druží se Osman beg Sulejmanpašić, Avdo Karabegović, Ali Riza Dantović a j. Z prosaiků vyniká mladý právník Osman Nuri Hadžić, jenž v literárním pobratimství s katolíkem Ivanem Miličevićem vydává pod pseudonymem Osman-Aziz kresby z lidového života bosensko-hercegovského. V současné lyrice vyniknul v posledních letech potomek staré šlechtické rodiny herce-

[1]) Luk, turecká koncovka, rovná naší „-ství"; kmet = sedlák, poplatný begovi, tedy nesvobodný. Kmetluk, kmetiluk tedy celá tato instituce.

[2]) Bez — plátno, známá výtečná specialita domácího průmyslu bosenského.

govské Safvet beg Redžepašić-Bašagić (pseudonym Mirza Safvet), a to v lyrice erotické i vlastenecké.[3])

Mezi těmito mohamedánskými pěstiteli nové domácí literatury jsou však posud dva, po případě tři proudy národnostní: užší vlastenci, zastávající nahoře vylíčené „Bošnjaštvo", pak přívrženci myšlénky velkosrbské a konečně vyznavači zásad velkochorvatských. Nad těmito mlžinami posavadní nerozhodnosti září však u mladé literární generace mohamedánské ryzí, vroucí láska k domovině, kde „svaki kamen na sto uspomena sjeća na vremena davna, jer po njemu krvavim slovima davor (bůh války) piše svoje djela slavna".

Dopisy.

P. František Lenc †.

(Místo dopisu z Korutan.)

Prvého z našich spolupracovníků sklála smrt. Administrator fary sv. Mikuláše v Gorenčách (v Korutansku), P. František Lenc, od něhož přinesl Slovanský Přehled v prvých třech číslech zajímavé listy z Korutan, nebude již v dopisech svých pokračovati. Zemřel náhle ve čtvrtek dne 1. prosince ve 34. roce věku, raněn mrtvicí. Zesnulý krajan náš narodil se 27. srpna 1864 v Novosedlech u Netolic. Vystudovav r. 1884 gymnasium v Českých Budějovicích a odbyv si rok dobrovolnické vojenské služby, šel hledat štěstí svého do Korutan, do celoveckého bohosloveckého semináře, v němž přijímali v letech osmdesátých pro nedostatek domácích posluchačů také bohoslovce z jiných zemí rakouských. Čechů vystudovala tam celá řada. Dnes skoro všichni působí na opuštěné nivě slovinské národní věci v Korutanech. Jedním z nejhorlivějších byl František Lenc. Vysvěcen byv r. 1888 na kněze, pracoval po celých deset let svého kněžství na rozličných místech v Korutanech, ba možno říci skoro v celém území obývaném korutanskými Slovinci, o povznesení nové své vlasti. Působištěm jeho byly nejprve Tinje, pak Skočidol, po té Spodní Dravograd, Šteben (Sv. Štěpán) v Junské dolině, Železna Kaplja a konečně Gorenče, kamž letos teprve před krátkou dobou byl přeložen. Seznav brzo žalostné korutanské poměry a přesvědčiv se, že v nešťastném tomto sídle Slovinců veškerý zdar slovinské věci stojí a padá s vlasteneckým duchovenstvem, chodil mezi prostý lid a šířil v něm národní vědomí. Kdekoli běželo o nějakou veřejnou manifestaci Slovinců, zejména o nějakou schůzi nebo o volby, všude se dostavoval, byť

[3]) *Trofanda iz dubrave hercegovačke*, 1895.

to bylo i na míle daleko, všude řečnil a vlivem svým působil, aby se Slovinci domohli náležející jim většiny. Vycítil také dobře, co znamená hmotný blahobyt hněteného slovinského lidu v Korutanech, a proto s přáteli svými založil tam několik slovinských záložen (posojilnic), pro něž pak ochotně obstarával výroční účty. V záložen ských věcech byl vůbec odborníkem a udílel v té příčině ochotně rady slovinským sedlákům. Se strany německé byl nebožtík P. Lenc pro zmíněné své působení neustále v novinách napadán. To však mu nic nevadilo. Bojovná a neohrožená jeho povaha chránila ho proti všem útokům. S domovem svým udržoval nebožtík čilé styky a vzájemnost československou prováděl i prakticky. Navštíviv obě pražské výstavy, jubilejní i národopisnou, a poznav tu jednotlivá odvětví průmyslu a obchodu, objednával z Korutan pro jednotlivé fury některé potřeby od pražských firem. Vedle činnosti buditelské chystal se také k pracím literárním. Hodlal prostudovati jmenovité staré duchovenské urbáře a jiné klášterní a farní knihy a stopovati v nich úpadek slovinského živlu a sílení germanisace. Všem jeho plánům a cílům učiněn nyní konec. Chladná půda slovinská kryje mrtvolu muže, který ji miloval jako svou otčinu. K. K.

Ze slovinského Štyrska. *(Několik slov o nakladatelských poměrech ve slovinské literatuře. — Potřeba nového nakladatelského družstva. — Povinnosti intelligence.)*

Literatura jest zrcadlem kultury národa. Z ní soudíme o vzdělanosti národa neb aspoň o jeho touze po vzdělání, kteréž jest konečně hlavní podmínkou blahobytu. I my Slovinci hlásíme se, byť skrovnou literaturou, do řady národů, toužících po vzdělání. V dnešním svém dopise rád bych učinil několik poznámek o rozvoji novější literatury, o překážkách zdárného rozkvětu a o tom, jak je odstraniti.

Na otázku, kolik máme nakladatelů, jest mi odpověděti, že sotva tolik, kolik jest prstů na ruce. Všecko, co se vůbec nyní u nás tiskne, vychází buď nákladem Družstva sv. Mohora, nebo Matice Slovinské, či Ondřeja Gabrščeka, Ant. Turka, Fedora Bamberga nebo Jana Giontiniho. Všichni ostatní nakladatelé, jako Jan Krajec v Novém Městě, R. Dolenec v Terstě, Blasnik Zagorjan, Národní tiskárna a j. v Lublani, Drag. Hribar v Celji, tiskárna sv. Cyrilla v Maribore atd., vzdali se úplně nakladatelské činnosti, což ovšem rozkvět slovinské literaturky nepodporuje. Tážeme-li se nakladatelů po příčině této jejich hostejnosti a nečinnosti, odpovídají obyčejně, že není kupců. Že by našim nakladatelům nedostávalo se dobrých rukopisů, dosud jsme neslyšeli.

Leč tvrzení, že by dobrá slovinská kniha nenacházela kupců, není zcela pravdivé, o čemž nás nejlépe přesvědčuje okolnost, že německý knihkupec F. Bamberg vydáváním slovinských spisů Jos. Stritara, Fr. Levstika a Jana Tavčara hodně si vydělal, aniž by těmto svým slovinským knihám pomáhal zvláštní reklamou. Přes to

zaplatil J. Stritarovi za jeho spisy (kteréž, pravda, vyplňují kolem 100 tiskových archů) 2000 zl., za něž by spisovatel od jiných „slovinských“ nakladatelův neobdržel ani polovice. Také příbuzní Levstikovi dostali hezké peníze za jeho spisy, jichž nechtěla vytisknouti žádná národní firma ani zadarmo z obavy, že by jich nerozprodala. F. Bamberg vydával rychle svazek po svazku za dosti vysokou cenu — a nejen že neprodělal, ale prý má velmi slušný zisk! Totéž lze říci o Giontinim, který, ač cizinec, vydal a dosud vydává svým nákladem slovinské knihy, zvláště pro mládež a pro lid, z nichž některé dočkaly se již několika vydání.

Stesk, že mezi Slovinci nenacházejí slovinské knihy odbytu, tedy není oprávněn, a příčina, že se některé knihy neprodávají, vězí patrně jinde. Tak na př. vydával p. Krajec v Novém Městě po několik let „Národní Bibliotheku“, jíž vyšlo úhrnem 57 sešitův, načež zanikla. A proč? Na moji otázku, měla-li tato knihovna dostatek odběratelův, odpověděl mi p. Krajec, že ano, že však hlavní příčinou jejího úpadku byla nepravidelnost vycházení, pročež odběratelé odpadávali. Vina tedy nebyla na straně čtenářstva, nýbrž na vydavatelstvu.

Jiný důkaz, že dobrá slovinská kniha nalezne u Slovinců také dostatek kupců, podal úspěch básní Simona Gregorčiče, jichž se za šest neděl rozprodalo 1600 výtisků. Byly ovšem kritikou přijaty s nadšením, což by však sotva přispělo k tak rychlému rozprodeji, kdyby kniha nebyla skutečně dobrá. Lácí se právě nezamlouvala, prodávalať se vázaná za 2 zl., ani novostí obsahu, byltť básně v ní obsažené vesměs již dříve uveřejněny. Na kolik čtenářů jednak mohl by počítati nakladatel dobré slovinské knihy pro lid, o tom podává nejlepší svědectví spolek sv. Mohora, jenž tiskne své knihy již v 78.000 výtiscích, to jest v takovém počtu, v jakém vycházejí toliko některé noviny anglické nebo francouzské. Jsme hrdi na tento svůj literární spolek, poněvadž jej máme za nejlepší zbraň proti návalu cizoty — přece však vidíme, že rozvoji naší malé literatury není prospěšno, rozvíjí-li se neobyčejně jeden literární podnik, kdežto ostatní, neméně prospěšné, hynou nedostatkem odběratelů. Tak máme v nejedné chatě po dvou až třech odběratelích těchto knih stejného obsahu i ceny, kdežto jiné knihy do téže chaty neproniknou.

Poněvadž jmenovaný spolek vydává za velmi levnou cenu (1 zl.) šest i více knih, chtělo by naše obecenstvo také od jiných nakladatelů dostávati knihy za podobně nízkou cenu. Aby tomu mohli nakladatelé vyhověti, hleli dostati rukopisy co možná zadarmo aneb aspoň za cenu tak nízkou, že spisovatel dostane sotva něco za papír, péra a světlo, ale nižádné náhrady za práci duševní a fysickou. Od spolku sv. Mohora dostávají spisovatelé až 40 zl. honoráře za tiskový arch, od Matice Slovinské 25 zl. — za to všichni ostatní nakladatelé platí za tiskový arch sotva 10 zl., ba nejčastěji

jen 2 až 3, nejvýš 5 zl. Za takových okolností ovšem těžko jest pracovati k rozkvětu literatury — vždyť skoro každý dělník nebo řemeslník bývá u nás lépe placen než spisovatel. Vyjde-li tedy přece někdy slovinská kniha u soukromého nakladatele, jsme za to díky povinni jedině spisovateli, jenž bez ohledu na nepatrný honorář, z pouhého vlastenectví propůjčuje své síly rozvoji literatury a potřebám lidu. Ba často je nucen vydati si knihu vlastním nákladem, chce-li ji vůbec viděti tištěnou.

Tyto okolnosti nutily naše vlastence k přemýšlení o těchto neblahých poměrech. Různé myšlénky toho druhu uveřejňoval na obálce minulého roku Ljubljanski Zvon. Mladý slov. spisovatel, Fr. Govekar, řekl zde otevřeně, že jest již nejvyšší čas, aby takovému využitkovávání spisovatelských sil se strany nakladatelův stala se přítrž. Vyzýval spisovatele, aby se sestoupili v těsný svazek, v němž by snadněji mohli hájiti svých práv a své práce.

Za tím účelem doporučovalo by se nejlépe založení slovinského nakladatelského družstva, jež by ovšem muselo vládnouti takovým jměním, aby mohlo přijímati do svého nákladu všechna, i obšírnější díla. Spisovatel p. Fekonja podal v „Dom in Svetě" návrh, aby tento úkol převzalo družstvo sv. Mohora a Matice Slovinská. Zdá se nám však, že třeba jest založiti vedle nich nový nakladatelský spolek, úplně samostatný, jenž by měl do začátku náležitý kapitál, aspoň 100.000 zl. Takové jmění bylo by lze sehnati vydáním podílných listů a dobrovolnými příspěvky. Leč možná, že ani toho by nebylo třeba. Zvěčnělý biskup Ant. Al. Wolf zůstavil fond na vydání slovinsko-německého slovníku; závěť byla vyplněna před čtyřmi lety, kdy vyšel Pleteršnikův slovník,[1]) na jehož vydání však nemohlo býti spotřebováno celých 100.000 zl. Třeba tedy toliko doplniti tento fond znova na 100.000 zl. a potom jej odevzdati zmíněnému nakladatelskému spolku, jemuž by připadla péče o další rozvoj naší malé literatury. Nedojde-li k založení takového spolku, vzdejme se raději vší naděje na zdárný rozvoj naší literatury — a národnosti.

Kromě toho má dle mého mínění naše intelligence dvojí povinnost: starati se o rozšíření dosud vydávaných slovinských knih mezi lidem — jakož i učiti se jiným jazykům slovanským, jmenovitě buď chorvatsko-srbskému aneb českému, v nichž bude se jí dostávati duševního pokrmu, jehož domácí literatura neposkytuje dostatek. Němci a Vlachové nás zaplavují svými knihami, naše školy přičiňují se usilovně o poněmčení nebo povlaštění našeho lidu — tím spíše nechať naše intelligence stojí na stráži, aby národ náš zachován byl Slovanstvu.

P. M. PODRÁVSKÝ.

---

[1]) *Slovensko nemški slovar*. Izdan na troške rajnega knezoškofa ljubljanskega Antona Alojzija Wolfa. Uredil M. Pleteršnik. V Ljubljani. Založilo in na světlo dalo knezoškofijstvo. Tiskala katoliška tiskarna. Prvi del 1894. Drugi del 1895.

Z Krajiny. (*Družstva hospodářská a živnostenská. — Naša straža. — Ze školství korutanského. — Z gorického sněmu.*)

Poslední dobou (ač nikoli zásluhou naší žurnalistiky, kteráž si hospodářské rubriky málo hledí) počíná se mezi Slovinci jeviti tak radostné hnutí národohospodářské, že z toho časem naše národní odpůrce až mráz obchází. Počal se soustřeďovati slovinský kapitál ve slovinských záložnách a spořitelnách, jichž máme celkem přes 150. Organisovány jsou dobře v „Zvezi slovenskih posojilnic v Celji“ a v „Zvezi kranjskih posojilnic v Ljubljani“. Rolník i živnostník sdružují se v hospodářských, rolnických i živnostenských společenstvech a počínají se pomalu vymaňovati z cizích kapitalistických rukou. Zakládají se — pokud nejsou již založena — společenstva zednická, mlékařská, sýrařská, krejčovská, obuvnická, truhlářská atd.; v Gorici je lidová cihelna, slovinský pivovar. Dělníci počali se tu sestupovati v svépomocná družstva. V Lublani nedávno vešla v život pojišťovna na stáří a věno. Rovněž tu jest slovinské dělnické stavební družstvo, jemuž se letos dostalo od ministerstva 1500 zl. podpory. U Lublaně vystavěna již řada dělnických domků. Ba i slovinská kolonie v Alexandrii (v Africe) zařídila si svoje záložensk é družstvo.

Většina těchto svépomocných družstev a společenstev stojí pod ochranou „Gospodarske zveze“ (Hospodářského svazku) v Lublani, z níž se jistě vyvine jeden z nejvlivnějších národohospodářských činitelů v slovinském kraji; pokud vím, náleží k ní dosud kolem 60 společenstev.

Ještě většího významu jest „Naša Straža“, založená koncem r. 1898. Řadu let podkopávali nám Němci a Vlaši půdu v Korutansku, Štyrsku a Přímoří; ba ani v Krajině nebyli jsme uchráněni podryvné činnosti jejich „Südmarky“ a „Schulvereinu“. Proti tomuto byla založena školská „Družba sv. Cirila in Metoda“, oné pak má čeliti „Naša Straža“. Jejím účelem jest, podporovati a posilňovati v ohledu hospodářském i kulturním Slovince i Chorvaty v Krajině, Korutanech, Štyrsku a Přímoří v pohraničních nebo smíšených krajích. Toho chce docíliti ústředním sdružováním slovinské hospodářské organisace, korporací a nepolitických družstev; podporováním slovinských a chorvatských průmyslníků a živnostníků v krajích pomezních, jakož i hájením hospodářské výše slovinských a chorvatských usedlostí v týchž krajích; organisací užších zemských, okresních a místních odborův, jejichž úkolem jest informovati ústřední výbor o hospodářských a kulturních poměrech slovinského a chorvatského lidu v jejich okruhu. Členy mohou býti muži i ženy po dovršeném 16. roce věku, nepolitické spolky, korporace a společenstva. Zakládající člen platí 50 korun, řádný 1 korunu ročně. Dosud jest přes 400 členů. Ačkoli první valná hromada neuspokojovala (pokrokáři se jí nesúčastnili), přece doufáme, že aspoň při tomto podniku docílíme žádoucí jednoty, když jí nemáme jinde. Předsedou je nyní poslanec Vencajz.

Správní výbor dělí se v odbor hospodářský, právní a informační. Zástupci „Naší Stráže" jsou kromě jiných pp. Jan Lego, spisovatel na Žižkově, a vrchní inženýr Tomšić na Smíchově.

Doufáme, že přičiněním této jednoty učiněna bude přítrž osazování Němců mezi Slovinci, že země slovinská zachráněna bude Slovincům. V Krajině, kde Němci nemají práva bytu, kde se jejich řady většinou množí z odpadlíků, povstává německá kolonie za kolonií. Přijde Němec s kapitálem, otevře továrnu, jež by dobře prospívala i v slovinských rukou, kdyby Slovinci nebyli tak nepodnikaví a pohodlní, přivede si německé úřednictvo — a za několik let zakládá se německá škola. Vizme jen Belo peč, Tržič, Domžale, Savo Jesenice na Gorensku, Gorjance na chorvatské hranici. A slovinská krátkozrakost jde tak daleko, že slovinské obce div se nepředhánějí ve jmenování okresních hejtmanů (ovšem Němců a podporovatelů snah germanisačních) čestnými občany! Drastických příkladů je nadbytek!

Kéž by nová jednota dopomohla k tomu, aby se náš národ čím dál více hlásil o slovo před světem — aby konečně se o něm dovědělo i ministerstvo vyučování, aby se dovědělo, že jsou také v Korutanech Slovinci, kteří, ač jich jest 130.000, dosud jakoby pro ministerstvo vyučování neexistovali! S vysokého toho místa ozvala se dokonce otázka: „Což jsou v Korutanech také Slovinci?!" A to po všech křivdách, učiněných a stále činěných Slovincům korutanským ve školách i v úřadech, po vyzývavostech a útiscích se strany hýčkaných německých nacionálů! . . . „Což jsou v Korutanech také Slovinci?" Ano, jsou, ač mnoho jich již pohltila germanisace, podporovaná rakouskými vládami; a mnoho jich ještě pohltí, dokud zůstane v platnosti dosavadní systém, dokud budou rádci v záležitostech školních — tajemníci německého Schulvereinu.

Z iniciativy spisovatelky paní G. Preissové počalo se v Praze sbírati na slovinskou školu velikoveckou. Dosud je sebráno 70 zl. Ke štědrovečerní slavnosti na této škole poslaly pražské dámy chudým slovinským dětem 40 obleků. Tyto sbírky poněkud přispěly na podporu snah slovinských vlastenců v Korutanech — ale ovšem bylo by zapotřebí podpory daleko vydatnější. Bylo by svrchovaně zapotřebí založiti slovinskou školu v Grebinji — ale „Družba sv. Cirila in Metoda", jež vydržuje velikoveckou školu, je zadlužena . . .

Na Goricku jsou poměry pro Slovince, pokud se hlásí ke své národnosti, žalostné. Poměr mezi Slovinci a Vlachy jest jako 2 : 1, ale pány v zemi jsou Vlaši. Přijde-li na denní pořádek zemského sněmu nějaká předloha, příznivá Slovincům, Vlachové se vzdálí a tím znemožňují slovinským poslancům veškerou sněmovní práci. Odejdou-li v opačném případě Slovinci, nic jim to nepomůže, poněvadž o schopnosti nebo neschopnosti sněmu k usnášení rozhoduje svým virilním hlasem gorický slovinský arcibiskup — a ten dosud vždy hlasoval s Vlachy!

Z té příčiny, že za takových okolností jest jim ve sněmě

znemožněna jakákoli činnost ve prospěch slovinské věci, vstoupili slovinští poslanci v abstinenci. Předešlý místodržitel v Přímoří, Rinaldini, mnoho se namáhal, aby přiměl slovinské poslance k návratu do zemského sněmu. Také nynější místodržitel, hrabě Goëss, užívá každé příležitosti k nátlaku na poslance, aby se vrátili. Nejnověji počali učitelé pravý boj po časopisech proti passivní opposici. Ovšem, sotva kde daří se učitelům tak bídně, jako na Goricku, a sotva kde mají větší právo domáhati se lepších platů. Ale domněnka, že snad abstinence slovinských poslanců škodí zvýšení učitelských platů, je zhola nesprávná. Slovinští poslanci, dokud byli ve sněmu, přičiňovali se o zvýšení učitelských platů, ale Vlachové snahy jejich mařili. A vedle jiných vážných důvodů byla právě také tato záležitost příčinou, že slovinští poslanci zvolili passivní opposici. Na stranu učitelů a proti passivní opposici staví se lublanský „Slovenski Narod", proti němuž vystupují oba přímořské listy, „Soča" i „Edinost".

Dne 2. prosince bylo tiché otevření „Školního domu" v Gorici. S budovy vlály kromě císařského dva národní prapory. Za slavnosti přišla policie odstranit prapory, z toho pohoršení a pobouření lidu. Zbytečné pobouření, jež mohlo míti horší následky. Vláda to vidí — a nic. A slovinští poslanci na říšské radě interpellují vládu — a pak ji dále podporují . . . ANT. DERMOTA.

Z Chorvatska. (*Důležitost politických otázek v Chorvatsku. — Politické strany a politický život. — Poměry hospodářské a sociální. — Organisace literární. — Charakteristika starší intelligence a studující mládeže.*)

Všude vystupují v popředí otázky hospodářsko-sociální i mravno-kulturní — avšak jen tam, kde jsou politické poměry jen poněkud uspořádány. V Chorvatsku však následkem maďarské korrupce a pozůstatků absolutismu jsou poměry horší než v Haliči za výjimečného stavu. Administrativní byrokracie je všemohoucí a v ústavním Chorvatsku dovoluje si na základě Bachových patentů vypovídati poslance z jejich vlastních volebních okresů (na př. dr. Vrbanića, univ. professora, z jeho volebního okresu Novi Grad) a radikálnějším soukromníkům nedovoluje překročiti meze jejich politických obcí. Proti podobným přehmatům byrokracie není ochrany, jelikož v Chorvatsku není vrchního správního soudu (právní moc uherského správního soudu nevztahuje se na Chorvatsko, které je dle vyrovnání z r. 1868 v administraci, v soudnictví, jakož i v kultu a vyučování nezávislé). Není pomoci ani proti týrání lidu, jelikož úředník největší násilí ospravedlní před vládou jako nutnost v zájmu maďarské státní myšlénky. Jsou v Chorvatsku úředníci, kteří bez příčiny sedláky zavírají jen proto, že hlasovali pro opposici, cynickými slovy: „Ať vám váš poslanec pomůže" (množství příkladů bylo by lze uvésti na př. z jediné obce Hlebine ve volebním okrese novogradském). Působiti přednáškami je naprosto nemožno. Jest

přirozeno, že úřednictvo, jež krutě stíhá jednotlivé opposičníky, tím spíše nedovoluje politických schůzí, ni veřejných schůzí vůbec. Založiti politický spolek nikomu v takových poměrech ani nenapadlo; vždyť maďaronská vláda činí velké obtíže zakládání pouhých zábavných spolků a čítáren.

Co jest maďaronská vláda? Je to vláda, působící v Záhřebě pod velením pešťským, mající název chorvatsko-slavonsko-dalmatské zemské vlády, ale řídící se myšlénkou velkomaďarského státu od Karpat po Adrii. Jí v čele stojí bán, jejž dle chorvatské ústavy má po návrhu chorvatského sněmu potvrzovati král, jejž však dle vyrovnání z r. 1868 navrhuje předseda uherského ministerstva, tak že nynější bán hrabě Khuen Hedervary (od r. 1883) na sněmě chorvatském prohlásil, že jest důvěrníkem ministerského předsedy, a na sněmě pešťském se mohl honositi, že jest dobrým maďarským vlastencem. Jelikož bán navrhuje králi chorvatské ministry — vnitřních záležitostí (oddijelni predstojnik za unutrašnje poslove), kultu a vyučování (bogoštovja i nastave) i spravedlnosti (pravosudja) — jest celá chorvatská autonomie prostřednictvím zmíněného důvěrníka závislá na předsedovi maďarského ministerstva. Proto vyrovnání s Uhry, které na prvý pohled na papíře tak mile vypadá neponechává v praksi Chorvatsku ani takové samosprávy, jaké se těší nejen kterákoliv „korunní země", ale každá obec v Předlitavsku.

Lidem, kteří hájí vyrovnání jako největší vymoženost, ba jako velkomyslný dar Maďarů, říkáme „maďaroni" a záhřebskou vládu z téže příčiny nazýváme „maďaronskou". Maďaroni nejsou jen maďarofily, jsou to největší reakcionáři ve všech otázkách, vyjímaje otázky náboženské, v nichž by se rádi opičili po Maďarech. Proto, ač jsou ústaváci, vládnou „prügelpatenty" Bachovými, tiskovým a trestním zákonem absolutistickým s takovou praksí, že státní zástupce může konfiskovati noviny tímto odůvodněním: „Číslo se zastavuje. Závadná místa a příčiny konfiskace budou oznámeny dodatečně."

Přes to vše otázky čistě politické přirozeně zůstávají na prvním místě programu chorvatských opposičních stran.

Opposice chorvatská postupuje nyní vůči maďaronům svorně. Přičiněním osvícených vlastenců docíleno bylo r. 1893 úplné shody mezi dvěma stranami opposičními: radikálně státoprávní čili „pravášskou" a mírně státoprávní čili obzorášskou (dle jejího deníku „Obzor".) Po smrti zesnulého historika Račkiho r. 1894 obě strany znova se rozešly a sblížily se teprve před volbami r. 1897, tentokráte jen v koalici, která posud trvá. Maďaři očekávají a národ se obává, že koalici opposičních stran rozbijí staré, posud nezapomenuté třenice, které přes 20 let bránily jakémukoliv politickému úspěchu a umožnily, že se nynější „systém" hr. Khuena zakořenil. Koalice by se byla jistě již rozpadla, kdyby se voličstvo tomu

rozhodně nevzpíralo a kdyby ji nová politická frakce, t. zv. „čistá strana", svou bezohledností nepřímo neudržovala.

Frakce ta skládá se z nejradikálnějších Chorvatů, jejichž radikalism však především čelí proti Srbům a slovanské jednotě vůbec. Je to frakce, kterou lze spíše přirovnati k výstřední sektě náboženské, než k radikální straně politické. Její orgán „Chorvatské právo" vnesl opět v chorvatskou žurnalistiku polemický tón, jaký z opposičních novin byl již vymizel (ač v době teprv nedávné).

Stranu maďaronskou dosti charakterisuje, že mezi selským lidem zpravidla nemá jediného přívržence, ovšem v krajinách aspoň poněkud uvědomělejších. Většina její na sněmě rekrutuje se z té části Chorvatska, kde lid ještě neví, co je sněm, proč jsou volby a čím má býti poslanec, nýbrž otrocky podrobuje se každému administrativnímu nařízení v těch i ostatních věcech. Je to zcela přirozený následek vylíčené administrativní libovůle, která utlumí každý příznak politického života v zárodku. Zde by prospěly přednášky, k nimž by dostali dovolení ovšem jen poslanci. Toho se však nelze tak hned nadíti; vždyť ani opposiční poslanci neudržují styku s voličstvem — podávati voličstvu zprávy o činnosti na sněmě žádnému z nich nepřipadne. Lid, který přes všecko pronásledování úřadů, přes všecko pokutování a věznění volí opposičníka, nespatří svého poslance ani jednou za dobu trvání mandátu poslaneckého (5 let). Takto jeví se politický život jen před všeobecnými volbami, tu a tam také před volbou dodatečnou (jako bylo v Záhřebě při volbě ve 3. záhřebském okrese, jejž tvoří hlavně řemeslníci s kněžstvem a kde zvítězil kandidát koaliční, kanovník dr. Rubetić). Jinak v Chorvatsku se politicky tak málo pracuje a žije, že uvědomělejší vlastenci, nevědouce si rady, jen se strachem pomýšlejí na příští volby. Kdyby maďaronský systém (nebo jak se zkrátka říká „systém") nebyl v lidu všeobecně nenáviděn jako cizí a maďarský, neměla by opposice polovici okresů. Nyní má jich 26 z 90. A kdyby se zas aspoň na rok před volbami organisovala a se Srby se dorozuměla, mohla by snadno zvítěziti na celé čáře.

K tomuto sešikování, dorozumění nutí každého myslícího vlastence již neutěšené poměry hospodářské a sociální. Staré „zadruge" (zádruhy) byly soudně rozděleny, na útraty s tím spojené prodán nejlepší dobytek, ze svárů, dělením vzniklých, povstaly nekonečné pře, z nichž při úplné nevědomosti lidu těží jen advokáti a nižší úřednictvo. Ke všemu tomu primitivní hospodářství, lichvářství na venkově a židovské spořitelny v městech, neznalost vedení obchodu a zejména živelní pohromy uvrhly lid na mnohých místech v největší bídu, a všude zdržely sebe menší hospodářský pokrok.

S krisí hospodářskou úzce souvisící krise sociální potřebovala by podrobnějšího vysvětlení. K charakteristice však stačí povědětí, že teď po smrti otcově bratří nikdy nehospodaří společně, ač toho ještě před několika lety bylo množství příkladů. Lid očekává nápravu všeho zla od „pravoga zakona", čímž rozumí zákony,

odpovídající smýšlení a potřebám. Kdyby se tedy politika opposiční jen poněkud socialisovala, našla by tolik ohlasu v lidu, že by snadno odstranila nynější „systém".

Pro dorozumění se Srby ať mluví tyto číslice: r. 1840 bylo v Chorvatsku cizích národností 1·58%, nyní jest jich přes 12% dle statistiky z r. 1890. Před 50 lety v celém Chorvatsku nebylo tolik Němců, kolik jich jest nyní v jediném městě Oseku (v Slavonii). Počet Chorvatů vzrostl od r. 1840—1890 o 26·37%, Srbů o 11·49%, Němců o 788·35% a Maďarů o 1235·54%. Ještě v r. 1840 Chorvatů samých bylo 67·01%, Srbů 31·41% všeho obyvatelstva; do r. 1890 klesl počet Chorvatů na 62·19%, Srbů na 25·71%. Srbové s cizinci a s úřednictvem — vesměs maďaronským — tvoří ohromnou většinu voličstva; jelikož spojená opposice posud Srbů v Chorvatsku neuznává, volí tito buď proti ní anebo se volob zdržují. Dorozumělo-li by se voličstvo chorvatské se srbským, bylo by lze s jistotou očekávati, že by si mladší úřednictvo troufalo hlasovati proti „systému".

Mělo by býti úlohou literatury, odstraňovati vše, co od sebe vzdaluje tyto dvě větve t é h o ž národa. Chorvatské literatuře by se to obzvláště mohlo zdařiti, poněvadž jest zorganisována ve třech mohutných spolcích, v Akademii jihoslovanské, Matici chorvatské a v spolku sv. Jeronýma. Akademie totiž již druhý rok vydává „Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena", výborný sborník národopisný, založený na širokém a hlubokém pojímání vnitřního života jižních Slovanů. Posud rozvíjela Akademie činnost téměř výhradně historicko-filologickou, právnickou a přírodovědeckou; „Zbornik" jest prvním jejím podnikem, jenž má kromě národopisného i národně-sociální význam.

Matice chorvatská stala se v posledních 25 letech nejmohutnější literární organisací mezi jižními Slovany a její publikace (8 až 12 knih ročně za 3 zl.) rozcházejí se mezi 13 tisíc ročních předplatitelů. Je to nejoblíbenější četba mládeže středních škol a uvědomělé části měšťanstva. Mládež universitní a úřednictvo čte knihy Matice chorvatské mnohem méně, ač jsou mezi nimi nejlepší literární práce chorvatské a značný počet nejlepších překladů francouzských děl historických (Duruy, Maspero, Mignet). Matice se k Srbům chovala zpravidla příznivě a vydala básně Jovana Sundečiće, bývalého tajemníka černohorského knížete a známého apoštola jednoty chorvatsko-srbské. V novější době počalo vydávání slovanských překladů (Turgeněv, Mickiewicz); posud však nenašly ohlasu v chorvatské společnosti.

Mnohem větší úspěch měly povídky Tolstého, vydané spolkem sv. Jeronýma pro lid. Tento spolek, založený po výtce ku vzdělání lidu, osvědčil se nejvíce svým dobře redigovaným kalendářem „Danica", jenž se tiskne v 50 tisících exemplářů. Literární část „Danice" neobsahuje nikdy útoků na Srby, proto je místy také mezi nimi oblíbena a mohla by se státi pro lid tím, čím zmíněný

„Zbornik“ pro intelligenci: mohutným prostředkem k docílení a posílení vnitřní národní jednoty.

Všemu tomu nejvíce překáží stále všemohoucí vliv německé literatury na vzdělané třídy národa. Vzdělaným u nás posud není, kdo neumí německy a kdo to také všemožně neukazuje. Proto zpravidla není hlubšího porozumění pro slovanskou myšlénku a pro snahy lidové. Vedle německého jazyka vládne v „lepší“ společnosti obzvláště přepjatý francouzský oděv. V tom ohledu hlavní město Záhřeb se ostře odlišuje od chudoby okolního lidu.

Studující mládež zvláště ze škol středních slibuje mnoho. Má již druhým rokem svůj orgán „N o v a N a d a“, v němž pracují také Slovinci. Je to směr podobný národnímu hnutí o sjednocení Chorvatů, Srbů a Slovinců, které je v Praze známo „Hrvatskou mislí“ i „Novou Dobou“. „Nova Nada“ je více pod vlivem spisovatelů (nemůžeme říci literatur) západoevropských, národní hnutí kolem „Nové Doby“ čerpá své ideje z lidu a hledá oporu ve Slovanstvě.[1]) O těchto směrech a o literatuře vůbec příště.

STJEPAN RADIĆ.

Ze Srdce. (*Podzimní balkánské elegie. — Úmrtí Josefa Kovačova a Gavrila Krstoviče. — Jubileum Marina Drinova.*)

V básnictví je stálým podzimním motivem padání stromového listí, jež nás uvádí v elegickou náladu a vzbuzuje v nás myšlénky o pomíjejícnosti lidského života a štěstí. Letošní podzim v Bulharsku byl jako vždycky pln nejpřípadnějších motivů, jichž by se dalo významně použiti pro podobné nálady, mírnící sobecké sebevědomí a posilující cit spravedlnosti a dobra. Vášně, s nimiž se bulharští občané na sebe vrhají, aby druh druha ve svůj třeba jen chvilkový prospěch zničil, a tím si dobyl přízně vlády a státní pokladny; soustava politického řízení, která pro každé své jednání má v zásobě dvojí důvody, jedny pro vládní přítomnost, jiné pro možnou opposiční budoucnost; pohrdání míněním cizím, které by zištným osobním plánům mohlo jakkoli škoditi, a potlačování tohoto cizího mínění surovými prostředky politické moci — toť věru látka jako stvořená pro nadšení „elegické“. Možná, že by básník jiných koncepcí zpracoval tuto látku ve tvorby jiného druhu, buď ryze výpravného, možná i dokonce didaktického; ale pokud lze určiti dosah tvůrčích schopností bulharských básníků, a pokud lze odhadnouti působivost básnických výtvorů na bulharské obecenstvo, nejjistější úspěch by měla p o l i t i c k á e l e g i e, cosi ve způsobu „Tyrolských elegií“ Havlíčkových. Básníci bulharští však dosud, jak se zdá, nenašli v našem veřejném životě vděčných motivů pro zdařilé „B a l k á n s k é e l e g i e“; aspoň nás v právě uplynulém podzimu nepřekvapili žádnou časovou elegií a nechali naše obe-

[1]) „*Novo Doba*“, bohužel, zanikla — nedostatkem odběratelstva. *Red.*

censtvo dále toužiti po nějakém výtvoru básnickém z našeho současného života.

Místo básníků postarala se sama příroda uvěsti nám na mysl, že při podzimním pádu stromového listí, při krátkosti a nestálosti lidského života a štěstí mají trvalou cenu jenom dobré činy, vykonané ve prospěch bližního a člověčenstva; že jsou jen marnými přeludy všecky veřejné pocty a projevy poníženosti, vynucené libovolným užíváním hmotné moci ...

J. A. Kovačov.

Podzim na Balkáně přetal dne 12. listopadu život Josefa Kovačova, honorovaného docenta paedagogiky na Vyšší škole ve Srědci. Na pohřeb dostavili se kromě jiných ctitelů studenti, členové professorského sboru, výbor „Literární společnosti“ a jeden bývalý ministr. Nade hrobem ctihodného národovce a učitele mluvil jeho bývalý žák, prof. Dr. L. Miletič, jeden z členů „Vrchního makedonského výboru“, v jehož čele stál před rokem Kovačov jako velice činný jeho předseda, pak jeden z posluchačů zvěčnělého. Řečníci kladli zvláštní důraz na učitelskou a vlasteneckou činnost Kovačovovu, ačkoliv zastával v různých dobách i různé vysoké úřady a hodnosti politické. Narodil se r. 1839 ve městě Štipu v Makedonii, kdež také několik let na rozličných místech učiteloval; později se odebral do Srbska a do Ruska, kdež r. 1868 absolvoval duchovní akademii v Kijevě. Hned po té stal se učitelem v Gabrově a tu zavedl v počátečném vyučování methodu hláskovací, jež se potom rychle rozšířila po všech školách bulharských. Turci vytušili v gabrovském učiteli nebezpečného hlasatele nových myšlének mezi lidem; proto mu vláda vykázala jiné působiště daleko od Gabrova — a ovšem ho ani tam nespouštěla se zřetele. Kovačov přenesl svou činnost do Makedonie. Až do ustanovení bulharského knížectví na kongressu berlínském sloužil horlivě a se znalostí odborníka zájmům bulharského školství, napsav i několik pojednání o školské organisaci domácí. V samém knížectví bulharském pak zastával nejvyšší úřad v ministerstvě osvěty a vnitřních záležitostí. Konečně r. 1894 sřekl se služby státní a věnoval se pouze Vyšší škole, na niž byl povolán hned na počátku jejího trvání r. 1888. Jako občan a vlastenec požíval úcty veškeré inteligence bulharské. Všeobecnou nevoli vzbudilo, že vláda nijak se nesúčastnila pohřbu tak zasloužilého muže. Když přede dvěma lety byl ve Srědci o volbách do sněmu kamenem zabit jízdní strážník, súčastnili se jeho pohřbu předseda ministerstva a ministr vnitřních záležitostí. Tehdáž ovšem

vláda truchlila nad ztrátou svého nástroje, kdežto v osobě Kovačovově neztrácela nic podobného. Veřejná úcta ke Kovačovu nespočívala na zásluhách, jakých si dobývá o vládu policejní strážník šavlí a karabinou. Nevládní Bulhaři arci také litovali zabitého strážníka, jenž by byl jistě přišel o chléb, kdyby byl nesekal šavlí do voličů — a tak přišel raději o život; ale jim jest zároveň líto i ztráty každého občana bulharského, který konaje svou povinnost neničí a nevyvolává zděšení, nýbrž zachraňuje a křísí. A Josef Kovačov zachránil tolik bulharských dětí od slepoty a vzkřísil tolik duší neuvědomělých rodáků ve prospěch vlasti. Posledním činem jeho byl odkaz, nad nímž by se měli zamysliti naši držitelé hmotné moci. Kovačov odkázal celé svoje jmění (jehož bude do své smrti ještě užívati jeho choť) na založení fondu (Наученъ фондъ на Екатерина Іосифъ), z něhož bude správa historicko-filologické fakulty Vyšší školy každoročně vypisovati ceny (po 1200 francích) na pojednání 1. o vývoji bulharské řeči v jejích různých nářečích, 2. o pohybu bulharských osadníků a jejich zvláštním životě kulturním od dob nejstarších do našich časů, a 3. o domácím školském vychování bulharského národa.

Náš letošní podzim vepsal do své „knihy listopadové" také vynikajícího kdysi politika Gavrila Krstoviče (nar. v balkánském místečku Kotli r. 1820), jenž zemřel dne 27. listopadu v jednom z předměstí cařihradských. Vystudoval v Cařihradě a pak na právnické fakultě v Paříži podporou svého příbuzného, též Bulhara rodem z Kotle, Stefana Bogoridesa, jenž byl v diplomatických službách u Vysoké Porty. Když jmenován Bogorides knížetem ostrova Samu, připojil se k němu Krstovič v hodnosti sekretáře, později ho zastupoval jako místodržitel. Dlouhá léta strávil Krstovič v hlavním městě tureckém jako člen obchodního, potom i vrchního soudu, a v těchto letech právě stal se jedním z nejpřesvědčenějších zápasníků za národní hierarchii bulharskou, chovaje se úplně loyalně k vládě sultánově a k patriarchovi cařihradskému, čímž v míru sprostředkoval mnohé výhody pro vítězství bulharské. V „Blgarských knižicích", jejichžto redaktorem jednoho roku byl, uveřejnil vědecké články z dějin bulharských a na obranu našich požadavků církevně-národních; vedle toho se zdarem odpovídal řeckými brošurami na útoky nepřátelské, vytýkající bulharskému hnutí historickou neoprávněnost i pikle panslavistické, a účastnil se veškerých vyjednávání v příčině této otázky s vládou a patriarchátem. V těch dobách vydal I. díl své „Historie bulharské pode jménem Hunův" (1869), pochybené ve své myšlénce základní, že Hunové byli bulharští Slované. Po osvobození Bulharska a zřízení samosprávné oblasti jihobulharské se sídlem v Plovdivě dohodly se velmoci evropské, aby hlavním správcem Východní Rumelie byl jmenován Aleko Bogorides, syn dobrodince Krstovičova; Aleko pak zvolil si za sekretáře a zároveň správce vnitřních záležitostí Gavrila Krstoviče. Doba pěti let, na kterou jest jmenován rumelský

„jenerální guvernér", uplynula roku 1884. Sultánovi se nelíbil Aleko, příznivý národním zájmům bulharským. K naléhání Ruska dosadil na jeho místo Krsťoviče, od té doby krátce jmenovaného „Gavrilem pašou". Však panování Gavrila paše přetrženo plovdivskou revolucí zářijovou r. 1885. Bulharské vojsko knížecí osadilo Východní Rumelii, a Gavril Krsťovič vyčkával v Cařihradě konce toho hnutí, dovršeného válkou srbsko-bulharskou. Od té doby žil v soukromí jako pensista osmanské říše. Psal-li něco za ten dlouhý čas „vyhnanství", zanechal-li nám aspoň své paměti, není nikomu známo. O pokrok své vlasti se však nepřestával vřele zajímati. Choť Krsťovičova dala celé jeho rodině vychování a smýšlení řecké. Události plovdivské změnily toto smýšlení v zapřisáhlou nenávist proti všemu bulharskému. Tím se stalo, že bývalý odpůrce moci řeckého patriarchy nad lidem bulharským byl po své smrti vykropen od církve řecké a pochován na hřbitově řeckém! Telegrafická zpráva o smrti Gavrila Krsťoviče dojala v Sofii přednč kruhy politické; náleželo kdysi několik nynějších ministrů a dost vynikajících členů národního sněmu k direktorátu rumelskému za předsednictví Krsťoviče a k jeho straně, řečené „pseudosjednocenské". Vláda pořídila za tou příležitostí oficielní requiem v kathedrálním chrámě, kdežto sněmovna na znamení smutku odročila svoje zasedání. Ale Krsťovič byl též čestným členem „Bulharské společnosti literární" v Sofii; — té se zpráva o jeho smrti nedotkla, poněvadž sama sotva se probouzí z čtrnáctiletého spánku. Doufejme, že probuzení její bude nyní trvalé.

Elegický náš podzim nebyl zcela nepříznivý zjevům potěšitelným. Historicko-filologická fakulta v Charkově na Rusi oslavila 25letou učitelskou činnost svého člena a našeho rodáka, professora Marina Drinova. Bulharská omladina usnesla se připraviti k uctění Drinova na domácí půdě větší veřejnou slavnost v dubnu příštího roku, neboť dne 30. dubna dle starého kalendáře podepsal Drinov v Praze roku 1869 svou předmluvu k dílu „O původu národa bulharského a počátku jeho dějin", kterýmž zahájil svou vědeckou činnost jazykem bulharským. DR. A. BALAN.

Z Krakova. *(Z přítomné chvíle. — Nové proudy. — Mladá Polska. — Vystoupení paní Daszyńské z redakce „Życia". — St. Wyspiański. — Z divadla. — Ruch přednáškový. — Slavnosti Mickiewiczovy.)*

Myslím, že by měl nyní každý redaktor napomínati své dopisovatele shakespeareovským: „Vyslov se krátce — mnoho tíží mou hlavu." Přičiním se, abych nenadužíval místa a pohostinství ve „Slovanském Přehledě", ačkoli musím jeho čtenářům připomenouti, že i hlavu krakovského dopisovatele „mnoho tíží". Není totiž pochybnosti, že význam Krakova jako předního duševního i uměleckého ohniska osmnáctimilionového národa rok od roku vzrůstá. Nechceme nikterak degradovati Varšavu, Bůh uchovej, ta stále zůstává střediskem života polského — ale bezpříkladné takřka

politické poměry způsobují stálý odliv jistých živlů literárních, společenských, ba i vědeckých odtamtud do sousedního Krakova. Proto také starý Krakov rodí častěji a častěji rozmanitá překvapení — rovněž tak pro domácí obyvatele podvavelské, jako pro obyvatele z království a Litvy, kteří v něm hledají buď vzpomínky minulosti nebo nadšení pro dnešní „loyalní" politiku.

Skutečně byl Krakov v posledních třiceti letech tak uměle a energicky vtlačován v jisté meze politické, sociální i esthetické, že by se zdálo, že bychom nyní měli choditi po ulicích jen s obnaženými hlavami, dotýkajíce se na každém kroku vtělených dogmat. Zatím rozlévající se vlna života dokonávala svůj úkol. A tak na odvěčné historické půdě objevil se náhle posel socialistický, na půdě literární — modernistické „Życie", v uměleckých salonech vedle obrovských ptáten Matejkových — sensační secesse.

Slovem: rozmanité zjevy tak zvané „Mladé Polsky", zjevy nesharmonisované, nevyjasněné ve formách a snahách, před nimiž dojista nemáme příčiny smekati — ale kteréž, pojímáme-li je všeobecně, svědčí o všestranné životnosti starého Polska, jediného Polska, ačkoli již několika jeho pokolením vtiskli dějoví sokové a sousedi železnou masku.

Staří s mladými přes všecky rozdíly nepoměrně snáze a rychleji sobě u nás porozumívali, než různé generace u jiných národů. Pojítkem mezi nimi byla neustála potřeba obrany národní. Po nějakou dobu hrozil toto pojítko zničiti socialismus, jenž nyní, ovšem kdo ví na jak dlouho, přibírá zbarvení národní a vlastenecké. Místo něho počíná na tmel obou pokolení působiti despotism individualistický a esthetický, přicházející od západu. Čas ukáže, jak v těch nových proudech obstojí naše národní tradice, jediná svého druhu, a instinkt sebezachování. Každým způsobem již nyní lze pozorovati v kruzích esthetův a individualistů (čítajících ovšem sotva několik talentovaných jednotlivců) dosti určitý převrat: západní, mezinárodní proud mění se na polské půdě v jakýsi politicko-poetický romantismus.

Je docela pochopitelno, že naši publicisté, literáti a politikové nemohou lhostejně přihlížeti k těmto novým zjevům v duševním životě společnosti. Je také docela přirozeno, že je analysovali a kritisovali. Škoda jen, že do své polemiky často pojali živly, které neměly s novými proudy vlastně nic společného, a že se jejich výroky někdy měnily ve vášnivé a všeobecné anathema.

V přítomné chvíli zase jsme svědky soudu, ba odsouzení směru „mladých", vytištěného černě na bílém na poslední straně jejich orgánu „Życia" a podepsaného známou ekonomistkou Dr. Žofií Daszyńskou. Paní Daszyńská, dosavadní redaktorka společensko-vědecké části „Życia", vystupuje z redakce a odůvodňuje svoje rozhodnutí způsobem tak charakteristickým, že neváháme uvésti z jejího prohlášení několik důležitějších míst: „Věřila jsem, že široký proud myšlénky společenské může plynouti vedle

nových proudů literatury a umění, že „mladá Polska" právě proto, že jest mladá, bude reagovati na každý záchvěv společenského organismu a neodvislé myšlénky ... Přiznávám se, že jsem se sklamala: novodobé umění jest závistivé a výlučné, usiluje lidi hypnotisovati, odvrátiti jejich pozornost od všelikých úkolů společenských, snižuje vědu a všelikou uvědomělou a účelnou činnost, v lidu spatřuje překážku individuálnosti skutečných nebo domnělých velikánů ... Nechci a nedovedu přinášeti oběti takto pojímanému umění a krásnu, a proto přes nepopíratelný rozvoj listu vystupuji z jeho redakce."

Nyní tedy zůstal jediným redaktorem Stanislav Przybyszewski, talent, známý v Německu i u vás jako apoštol „nahé duše". Hlavním illustrátorem jest Stanislav Wyspiański, člověk nepochybně talentovaný, ale hledající (byť způsobem zajímavým a slibným [1]) stále ještě vlastní cestu. Najde-li ji opravdu — jest ještě otázka. Tím více, že ji hledá na dvou blízkých sice, avšak odlišných územích — v malířství a poesii.

Právě na výroční den listopadového povstání (1830) připadla premiera dramatu p. Wyspiańského, nazvaného „Warszawianka". Odchyluje se velmi značně od šablony dosti četných našich kusů vlasteneckých — ale i od jakýchkoli šablon dramatické literatury vůbec, ba i od pravdy psychické a historické. Zvláště tehdejší diktátor, jenerál Chłopicki, mluví rozvleklými tirádami novodobého mysticko-skeptického dekadenta. Za to poutá pozornost divákovu hlavní ženská úloha, mladá Varšavanka, snoubenka jednoho z důstojníků, padlých na poli Grochovském — vyrůstající v hrůzyplnou Kassandru. Ovšem k sesílení dojmu přispěla značně hra paní Siemaszkové, nyní naší nejlepší dramatické umělkyně.

Brandes, syn volného a normálně se rozvíjejícího národa, diví se ve své knize o Polsku přílišnému významu divadla v našem životě. Doufám, že naši povltavští sousedé porozumějí tomu zjevu mnohem snadněji a lépe — vždyť sami mají přes tisíc divadel ochotnických kromě divadla národního a řady divadelních společností.

Naše divadlo právě se nachází v stadiu přechodném. Smlouva p. Pawlikowského, dosavadního ředitele městského divadla, člověka s jemným citem literárním a scénickým, brzo vyprší a městské radě, řídící osudy krakovského divadla, připadne volba z celé řady kandidátů na místo ředitelské. Mezi nimi budí sympathie kandidatura známého tragika a literáta J. Kotarbińského.

V dramatě nemáme nyní cenných domácích novinek. Za to v sálech přednáškových zaznívá nyní stále častěji heslo vzdělání polského rolníka, řemeslníka a dělníka. V tom ohledu hledíme

[1]) Někdy také hodně podivínským a umíněným — jako vůbec v celém nejnovějším umění je notná dávka hledaného podivínství, umíněnosti a schválnosti. Bylo by škoda, aby talent Wyspiańského (jako výtvarníka) v té chorobně výstřední podivnosti utonul. *Red.*

napodobovati cizinu, zejména Čechy, kteří nám imponují svou praktičností, důsledností a širokou účástí všech vrstev lidu v životě veřejném.[1])

Náš spolek „Szkoła ludowa“ nemůže se ovšem měřiti s vaší Ústřední Maticí školskou; jeho prostředky jsou pohříchu příliš skrovné, ale přece v posledních letech čím dál utěšeněji se rozvíjí. Hlavní starostí tohoto spolku jest nyní pořádání soustavných populárních přednášek pro široké vrstvy, tedy jaksi lidová universita. V prostorném a jasném sále starobylého amfitheatru novodvorského střídají se historikové, přírodozpytci, hygienikové atd. a oživují své výklady demonstracemi a pokusy.

Speciálnější charakter mají vědecké přednášky, pořádané „Żenskou čítárnou“ (Czytelnia dla kobiet), jedním z nejživějších a nejčetnějších zdejších sdružení. Počátkem prosince uspořádaly dámy tohoto spolku pěkný literárně-umělecký večer Mickiewiczův.

Slavnosti Mickiewiczské vůbec po celý rok nesestupují s denního pořádku. Vedle postavení tří pomníků (v Krakově, Stanislavově a Varšavě) celý národ výmluvnými i prostými slovy vzdává hold svému básníkovi a duševnímu vůdci. Tohoto všeobecného holdu míní se súčastniti i česká kolonie krakovská. K podnětu „České besedy“ a zvláštního literárního komitétu bude zde totiž v krátkém čase uspořádána ještě jedna jubilejní slavnost.

Načrtávaje v tomto dopise nejvýznačnější zjevy přítomné chvíle, neuvádím zatím institucí a lidí, kteří udávají základní a (abychom řekli) poloúřední tón našemu veřejnému a vědeckému životu. Předně nelze to odbyti v pouhém dopise; a pak tak zvané vážné instituce a vážní sloupové společnosti, jako na př. akademie a university, členové akademií a professoři, mají celkem na celém světě tytéž všeobecně známé vlastnosti, přívlastky, přednosti i vady. O našich zřídlech vědy a jejich representantech dovolíme si jen tolik povědětí, že přes všecek útisk a pronásledování našeho národa, jež v Rusku a Německu sahá i na ideální pole vědy, činnost krakovské akademie, obou universit haličských a rozmanitých společností učených dokazuje patrně, že dosti udržujeme krok se šťastnějšími národy, chráněnými stále vlastními vládami. SVĚDEK.

Z Moskvy. (*Carský dar hladovícím. — Činnost ministerstva národní osvěty — Odhalení pomníku Nachimovova. — K jubileu A. S. Puškina. — Všeslovanská Matice*)

Hladovícím ruským rolníkům v krajích, stižených neúrodou, daroval car z vlastní pokladny 500.000 rublů. Je to již druhý carský dar hladovícímu lidu — v červenci bylo povoleno k tomu účelu rovněž tolik, celkem tedy r. 1898 milion rublů čili skoro 1,300.000 zl. Tato suma ostře charakterisuje bídu našeho rolnictva, upadajícího každým rokem více do dluhů. Z výše těchto darů

[1]) Kéž by tomu vždy skutečně tak bylo! *Red.*

mohou intelligentnější a majetnější vrstvy ruské společnosti seznati, nač mají obrátiti svoji pozornost a své síly i prostředky. Ruské novinářstvo a časopisectvo, stísněné censurou, nemůže dosud podati jasného a pravdivého obrazu hospodářského položení gubernií, postižených neúrodou — a tu místo nich carský dar ukazuje velikost bídy a nouze ve vší pravdivosti a hrůze. Vláda ujala se již organisování pomoci ubohým sedlákům, a ruský spolek „červeného kříže“ počal již se starati, jak zachovati ubožáky od smrti hladem.

„Ministerstvo narodnago prosvěščenija“ v posledním čase rozvinuje úsilnější činnost. Rozpočet na rok 1899 chce zvýšiti na tři miliony zlatých,[1]) z čehož přes 700.000 zl. určeno jest na počátečné vzdělání lidu, jímž Rusko daleko zůstalo za ostatní Evropou. Tento záměr došel ovšem radostného souhlasu všech, kdo milují Rusko a přejí mu dobra. Mezi jiným ku zdokonalení obecného školství chystá se ministerstvo založiti paedagogické semináře, v nichž by se absolventi paedagogických kursů mohli naučiti praktice vyučovatelské a vychovatelské. Také obrátilo ministerstvo zřetel k materialnému zabezpečení učitelstva obecných škol, jež je dosud placeno prabídně; připravuje se i projekt pensijního fondu.

Dne 30. (rus. 18.) odhalen byl v Sevastopoli pomník kontradmirálu Nachimovu, jednomu ze slavných hrdinů obrany Sevastopole.

Ke slavnostem za příčinou stoleté památky narozenin Puškinových (26. května rus.) konají se všude pilné přípravy. Při carské Akademii nauk sestoupila se za tím účelem zvláštní komise. Budou zakládány školy a knihovny, nazvané jménem básníkovým, ve všech učilištích říše budou pořádány školní slavnosti, přednášky a výklady o Puškinovi, Puškinské výstavy, připravují se i různá nová vydání jeho děl atd.

Na konec oznamuji, že jenerál A. A. Bogoljubov a černohorský učenec Bogišič obmýšlejí zříditi při petrohradském Slovanském spolku „Všeslovanskou Matici“ (Всеславянскую Матицу), jež by měla býti střediskem slovanské činnosti duševní a obrazem výše slovanské kultury. Bogoljubov učinil o tom již sdělení v zasedání Slovanského spolku, i jest naděje, že dojde k uskutečnění jeho myšlénky. LETOPISEC.

Z Kijeva. *(Nová technika. — Duchovní akademie. — Universita. — Střední školy. — Město a školství. — Spolek „gramotnosti“. — Spolky intelligence. — Časopisy.)*

Jako průmyslové, obchodní i administrativní středisko celého jihozápadního kraje vzrůstá náš Kijev každým dnem a hodinou. K dalšímu jeho rozvoji nemálo přispěje otevření polytechniky a stavba přístavu dněperského. Přístav není ještě hotov, ale technika již vešla v život, ač byla teprve 16. března t. r. povolena. Taková

[1]) Co to jest na obrovskou ruskou říši!

rychlost ve vykonávání sympathických a prospěšných myšlének jest neslýchaná při našem byrokratickém hospodářství, jež u nás spíše zdržuje vykonání jakékoli dobré věci. Vysvětluje se to účastí místních živlů společenských v tomto podniku, na nějž místní peněžníci dali kolem milionu rublů. Kijevský „politechničeskij institut" sestává ze čtyř oddělení: mechanického, inženýrského, chemického a rolnického. Na ústav nově otevřený dalo se zapsati hned s počátku 300 posluchačů.

Je to třetí vyšší ústav v Kijevě. Nejstarší ze všech, Duchovní akademie, založená již v XVII. století, zaujímá vynikající místo v historii ruské osvěty. Po ní následuje universita, otevřená 15. července 1834, jež povstala ze dvou vládou zrušených polských vyšších ústavů: vilenské university a křemeneckého lycea.

Střední školství zastoupeno jest pěti státními klassickými gymnasii, kollegiem Pavla Galagana, jedním částečným progymnasiem, dvěma reálkami, obchodní školou, duchovním seminářem, dvěma duchovními učilišti, kadetní a vojenskou školou.

Na městské školství dává obec letos 144.454 rub. z ročního celkového rozpočtu 1,198.331 r., to jest 16%, čímž předčí naše obě hlavní města. Petrohrad dává na národní školství jen 7¼% svého celkového rozpočtu, Moskva jen 7%. Přes to jest si v příčině národního vzdělání u nás v Kijevě — jako v celém Rusku — ještě mnohého a mnohého přáti. Tak na př. nic se neděje k uspokojení duševních potřeb dělnického lidu; jediná národní posluchárna tohoto roku jest úplně nečinná, ač právě nyní, v čilejší době stavební, soustředilo se v Kijevě množství dělného lidu. Místní intelligence přičiňuje se všemožně o odstranění nevědomosti lidu. Máme zde „Obščestvo gramotnosti", kteréž si umínilo vydávati potřebné populární spisy; ale dosud vydalo sotva několik knížek a brošurek. Příčinou jsou velké obtíže, spojené se sháněním a redakcí vhodných prací. Činnost kijevského spolku „gramotnosti", jak patrno již z jeho názvu,[1]) směřuje ku vzdělání neosvíceného lidu; pro intelligenci kromě historického spolku „Nestor" a společnosti mathematicko-fysikální založen byl před 4 lety spolek literárně-umělecký, v němž nedávno oslaveno jubileum Kotljarevského „Eneidy", čili století maloruské literatury.

V Kijevě vychází asi 25 časopisů, obsahu obecného i odborného. Denníky máme tři: „Кіевлянинъ", „Кіевское Слово" a „Жизнь и искусство". Nejstarší z nich jest „Kijevljanin", jehož redaktorem jest ekonomista prof. D. J. Pinno, od něhož tam vycházejí výborné články národohospodářské, právnické i politické. Hlasu „Kijevljanina" všímají si i vyšší kruhy vládní.

„Kijevské slovo" věnuje více místa zprávám ze slovanského světa, v čemž také spočívá hlavní jeho cena. Nějakými vynikajícími literárními jmény nemůže se žádný z našich denníků honositi.

---

[1]) Grámota, grámotnost — znalost písma.

Z vědeckých časopisů první místo zaujímá „Кіевская Старина", redigovaná V. P. Naumenkem. Tento výborný sborník věnován je téměř výlučně pěstování maloruské historie, literatury, národní poesie a bytu národního. O. M.

Rozhledy a zprávy.

Odhalení pomníku Mickiewiczowa ve Varšavě. — Slavnosti Mickiewiczowy jinde. — Nové listy polské. — Nové dílo Tolstého. — Jubileum K. S. Barančeviče. — Listki Svobodnago slova. — Ještě oslavy Kotlarevského. — Krajevyj sojuz kreditovyj. — Sbírky na dům Matice lužickosrbské. — Slovinská umělecká výstava. — Chorvati a Srbové.

V popředí událostí ve světě slovanském minulého měsíce stála varšavská slavnost odhalení Mickiewiczova pomníku. Jak jsme již v předešlém čísle psali, slavnosti varšavské bezprostředně takřka předcházelo odhalení pomníku Muravěvova ve Vilně za vynikající účasti nejvyšších kruhů vládních; sám car poslal telegram. Za to kijevští studenti protestovali proti oslavě Muravěva »věšatele«. Bouřil se proti ní cit kde jakého spravedlivého člověka. I část ruského tisku prohlásila slavnost aspoň za předčasnou. Ovšem byly slovanské listy (jako Glas Crnogorca a j.), kterým byla slavnost úplně po chuti a které ji srovnaly se svým slovanstvím a se svým citem pro spravedlnost. Kdyby u nás vláda stavěla v Praze pomníky Bachům a Windischgrätzům, a jiné slovanské listy nacházely to v pořádku, nevím, co bychom tomu říkali a co bychom si o tom pomyslili. Slavnost vilenská vrhala stíny i do Varšavy; přispěla k ochlazení nálady předslavnostní, beztoho dosti chladné a mrazivé. Do 18. prosince nepropouštěla censura nejmenší zmínky o slavnosti ani o Mickiewiczovi. Úzkostlivost ta šla až do směšností; tak na př. censor, jenž propustil v cenníku vyobrazení předmětů s podobiznou Mickiewiczovou, byl cestou disciplinární potrestán. O programu slavnosti nevědělo se pořád nic určitého; vědělo se jen, že vláda petrohradská zakázala vše, kromě vykropení pomníku, proslýchalo se však, že Imeretinskij sám chce dovoliti hudbu a úřední proslovení kn. Radziwiłła, jakož i že chce dáti svolení k vydání většího počtu lístků, než dovolilo ministerstvo; vědělo se dále, že Sienkiewicz usiluje, aby přece jen získal dovolení, aby směl při odhalení promluviti. Proti úřednímu proslovení neoblíbeného kn. Radziwiłła protestovala celá Varšava, tak že byl nucen vzdáti se řeči. Teprve 18. prosince objevil se v Kurýru Varšavském stručný článeček, signalisující oslavu a vyzývající k zachování klidu. Pak zase ani slova o slavnosti; sjíždějící se nebo opovězení hosté ohlašováni jen, že přijedou do Varšavy »na svátky«. Jedinou ještě zmínkou o slavnosti ve varšavských listech byla — vyhláška »oberpolicmajstera« varšavského o pořádku před slavností, při slavnosti a po ní. Týdenníky, které většinou vycházejí v pátek, zadržány a směly být odběratelům rozeslány až po slavnosti. Přiblížil se den slavnosti, štědrý den — a Sienkiewiczovi povolení nedošlo. Časně z rána všecky ulice, ústící do prostranství pomníku, uzavřeny vojskem a policií, oddíly vojska procházely ulicemi. Zatím konána v přeplněné kathedrále smuteční pobožnost, o níž však nesmělo býti v novinách zmínky. Před pomníkem shromažďovali se od rána šťastní, jimž se dostalo vstupenek (bylo 12.000 obyčejných a 450 pro vynikající hosty) — vše v plné tichosti. Udeřením desáté počala slavnost jediná svého druhu: beze slova, bez jediného

radostného výkřiku. Při prvních ztlumených zvucích zádumčivého pochodu Mouinszkova obnažily se jako na povel hlavy celého množství. Za hrobového ticha odbyl se pak vlastní obřad slavnostní; řeč měl toliko kněz – latinskou modlitbu, při níž vykropil pomník. Pak zahrála hudba modlitbu z Halky — a bylo po slavnosti. Celá slavnost netrvala déle než čtvrt hodiny... Když slavnost skončena, defilovali mlčky studenti před pomníkem — a zasypali jej množstvím květů, ač byly věnce a květy výslovně zakázány. A ruský stát se nezbořil! —

Zprávy o překážkách, činěných vládou slavnosti varšavské, jakož i o slavnosti samé, musily učiniti hluboký dojem, kamkoli pronikly a u každého, v kom ještě nepohasl cit lidské spravedlnosti a lidského důstojenství. Jednání vlády nemohl schvalovati a dokonce již ne omlouvati a omývati nikdo nestranný, nikdo, kdo poněkud byl zasvěcen v poměry a kdo nezaspal několik století a nežil duchem ještě v dobách středověkého absolutismu. Každý upřímný přítel poctivé shody rusko-polské musil takového počínání ruské vlády svrchovaně litovati a v hloubi své duše proti němu protestovati. Na straně ruské vyšel proti němu protest zase od kijevského studentstva, kteréž poslalo pozdravný telegram svým druhům varšavským ke slavnosti Mickiewiczově, odsuzujíc zároveň slavnost vilenskou. Ovšem část studentstva nesouhlasila s tím projevem, tak že došlo až k rozruchům, při nichž část studentstva demonstrovala pro Muravěva, většina pak pro Mickiewicze — ale charakteristické jest, že vůbec podobný hlas dal se slyšeti od akademické mládeže ruské a maloruské.

V den odhalení pomníku vyšla slavnostní čísla všech listů varšavských — ale od té doby neobjevilo se v nich ani slova o slavnosti a o Mickiewiczovi; jakoby slavnosti ani nebylo. Censura nic nepropouští. Ani pozdravných telegramů nedovolila posud uveřejniti.

Z Čech posláno bylo mnoho telegrafických pozdravů od korporací i vynikajících jednotlivců. Politicky nejvýznamnější jest zajisté telegram Riegrův: »Nesmrtelní geniové vlévají sílu ducha svého v život národa svého a nedají mu umříti! Jakkoli běh dějův nepopřál nám Slovanům výhody jediné literatury a společné kultury, jsme přece jazykem sobě tak blízko, že můžeme navzájem rozuměti sobě a povznášeti i zušlechťovati se myšlénkami poetův svých. Tak náleží jasný genius bratří Polákův, veliký Mickiewicz, také nám Čechům, tak je rovně drahým všem Slovanům. Záře společných našich geniův překlene se nad námi všemi jako duha míru, jako vznesená brána, kterouž, vezdy pamětlivi svého bratrství, vejdeme ze šerého rána této doby v jasný den veliké budoucnosti.«

Rádi bychom v tomto projevu viděli slova prorocká! Ale kdož ví, jak daleko jest ještě do »jasného dne veliké budoucnosti!« Přátelé myšlénky slovanské kojili se nadějí, že slavnost Mickiewiczova ve Varšavě nabude epochálního významu pro smíření rusko-polské. Sklamali se naprosto. Ze slavnosti chlad přímo čišel — na čemž neměli Poláci nejmenší viny. Celý průběh slavnosti ukázal, že neměla vláda pražádné příčiny k takovému urážlivému obmezování a potlačování slavnosti. Vše se odbylo klidně a nanejvýš důstojně. Pro nynější stav polsko-ruského »smiřování« jest nesmírně charakteristické, že z předáků petrohradských »ugodovců« nikdo ke slavnosti nepřijel. Jsou-li ti již tak příliš sklamáni, pak jsou naděje na brzké poctivé a spravedlivé vyrovnání rusko-polského sporu vlastně velice smutné!...

I v ostatních krajích polských, ba i všude za hranicemi věnován byl poslední měsíc r. 1898 Mickiewiczovi. V nové budově Jagiellonské university v Krakově odhaleno bylo počátkem prosince poprsí Mickiewiczovo; „Towarzystwo przyjaciół nauk“ v Poznani pořádalo 16. pros. slavnost Mickiewiczovu, při níž prof. Tretiak z Krakova měl velice pozoruhodnou přednášku „Synthesa poesie Mickiewiczowy“; ve Lvově rozhodnut konkurs na pomník Mickiewiczův, při němž první cenu dostal návrh Popielův; na štědrý den odhalen v universitě v Lausanne (ve Švýcařích) medailon Mickiewiczův;

v Paříži pořádána jedna slavnost čistě polská, druhá (27. pros.) francouzsko-polská, při níž byli účastni Jules Lemaître, G. Sarrazin, J. Lermina a mladý básník Marc Legrand;[1]) chystají se oslavy v Petrohradě a v Oděsse. Dělníci z ruského Polska protestovali proti obmezení slavnosti varšavské — položením čtyřiceti věnců u pomníku Mickiewiczova v Krakově.

V Praze uspořádalo „Ognisko polskie" velice pěknou slavnost Mickiewiczovu, při níž účinkovali s české strany pí. Laudová, sl. Kettnerova a prof. Jar. Vrchlický, jehož krásný proslov přinášíme v čele listu. Přehojným účastenstvím akcentovala česká intelligence nejen svou úctu k básníkovi, ale i své sympathie k polskému národu.[2]) Slyšíme, že i „Umělecká Beseda" uspořádá co nejdříve Mickiewiczův večer. Z iniciativy „České Besedy" v Krakově dojde tam v březnu ještě k jedné rozměrnější Mickiewiczově slavnosti. —

Ohlašujeme založení tří nových listů polských. V Lipsku počne vycházeti politický list směru lidového „Polak na obczyźnie", jehož vydavateli jsou B. Chrzanowski, J. Jakóbowski a W. Milantowski. List jest lidový, neboť, dle slov programu, „budoucnost Polska spočívá přec v polském lidu". V Krakově počal vycházeti orgán studentstva „Młodość", ve Lvově nový měsíčník literární a umělecký „Iris", orgán „Koła literacko-artystycznego". V posledních dnech roku vyšlo první číslo s příspěvky od K. Brzozowského, S. Schnüra-Pepłowského, P. Chmielowského (Emerson i Mickiewicz), J. Styky a j. Č.

Týdenník „Niva" oznamuje, že příštím rokem počne uveřejňovati novou práci Lva Nikolajeviče Tolstého, čerpanou ze současného života ruského. Práce nese název „Воскресение" a bude obsahovati asi 12 tiskových archů, bude tedy po „Vojně a míru" a po „Anně Karenině" největší belletristickou prací Tolstého. Spisovatel líčí v ní obrození lidí, kteří hluboce klesli, k novému životu, a dle slov redakce zmíněného časopisu dostihuje realismu, svěžesti a živosti nejlepších svých prací.

Dne 23. prosince slavil jubileum 25leté činnosti spisovatelské K. S. Barancevič. Literární činnost zahájil dramatem „Opričina", sehraným r. 1873 na Alexandrinském divadle v Petrohradě, a později obrátil na sebe pozornost povídkami a romány, v nichž hlavně s neobyčejným zdarem dovedl zachytiti tesknou náladu současného člověka. Líče především hrdiny všedního každodenního života, vyhledává pod všední rouškou světské marnivosti vřelý lidský cit, a toto hledání lepších snah ve vrstvách nižších, ušlápnutých a ponížených jest jeho význačným rysem. Z čelnějších jeho prací vynikají Рябь, Дебютъ a Борцы. Mnohé práce jeho přeloženy byly do němčiny a několik drobnějších črt též do češtiny. Spisovateli jest všeho teprve 47 let. *Šk.*

V Anglii počal vydávati Vladimír Čertkov (Purleigh, Essex), známý vydavatel spisů směru Tolstovského „Листки Свободнаго Слова". Vyšlo dosud č. 1., listopadové. „Lístky Svobodného Slova" budou parallelní publikace sborníku „Свободное Слово", jenž vychází redakcí P. J. Birjukova. V „Lístcích" budou vycházeti věci časovější, ve sborníku obšírnější práce, při nichž nezáleží tak na rychlém vydání. Číslo 1. zahájeno jest úvodním článkem L. N. Tolstého „Dvě vojny", totiž válka americko-španělská (článek psán byl v srpnu 1898) a tichý boj „hrstky lidí — křesťanů, kavkazských duchoborců proti mocné ruské vládě". A této druhé „vojně", odporu duchoborců proti vojenské povinnosti, věnováno jest hlavně 1. číslo

[1]) Laroussova „Revue encyclopédique" vydala číslo Mickiewiczovské s obšírným článkem prof. L. Légera a řadou vyobrazení.

[2]) Měla by pražská intelligence hledati častějších styků s polskou kolonií; v „Ognisku" byla by k tomu nejpřiměřenější půda. Hojným přistupováním za členy „Ogniska" nejlépe by pražské obecenstvo ukázalo, jak sympathisuje s národem Mickiewiczovým.

„Lístků". Jsou zde četné dopisy duchoborců, vyvežených na Sibiř, je zde „Hlava z Učení o životě duchoborců v otázkách a odpovědech" (příklad: 46. Komu dána moc od Boha? Tomu, kdo všem slouží a život svůj dává za Krista a bližní. 44. Máte cara? Carem naším Bůh Otec, a jeho „upravitelem" Kristus Spasitel) atd. Nacházíme tu i zprávy o srbských Nazarénech v Uhrách (od Dra. Dušana Makovického, od něhož měla svého času Naše Doba článek o Nazarénech), zprávy o Tolstém a úryvky z jeho dopisů, mezi recensemi zprávu o brošurce Slováka A. Škarvana „Мой отказъ отъ военной службы" atd. O publikacích Čertkova a vůbec o snahách ruských Tolstovců v Anglii přineseme článek. Ď.

V oslavě stoletého jubilea Kotlarevského „Eneidy" za příkladem oslavy lvovské následují nyní čelnější města na Rusi Haličské a za nimi nezůstanou asi pozadu městečka, mají-li jen poněkud zorganisovanou rusínskou společnost. Pravidlem sjíždí se na takové večírky též inteligence a pokročilí sedláci z okolí, kult obrození maloruské literatury pronikne tedy v dosti široké vrstvy lidové. Posud byly oznámeny Kotlarevského večery ze Stryje, Přemyšle, Drohobyče, Sambora, Žolkve, Tarnopole, Brodů, Stanislavova, Březan, Kolomyje, Černovců a z mnoha jiných. Nověji pak oznamuje se podobná manifestace až z Kijeva, kde konána v tamním klubu „Liter. artist. tovarystva". Činně v ni zasáhli spis. V. Naumenko vylíčením rozvoje ukrajinské literatury od doby knížecí a choť spisov. Starického charakteristikou Kotlarevského jako člověka a básníka.

Táž oslava konána v Petrohradě tamními Ukrajinci u přítomnosti Velkorusů a Poláků, přejících maloruskému písemnictví. O Kotlarevském promluvil spisov. D. L. Mordovec. Jiní z přednášejících poukázali na význam „Eneidy", na práci nástupců Kotlarevského: Ševčenka, Kuliše a Kostomarova, kteří zvelebením literatury přispěli k rozšíření a utužení národního uvědomění, dále srovnáváno nejnovější maloruské písemnictví v Haliči s ukrajinským, promluveno o vlivu filosofie Skorovodovy na Kotlarevského atd.

Město Poltava postavilo Kotlarevskému, svému rodáku, pomník. Ze tří nápisů na pomníku změněn maloruský nápis „Rodná zem prvnímu národnímu poetovi Ivanu Kotlarevskému" z nařízení ministra vnitřních záležitostí ve velkoruský. Za to text z básníkova divadelního kusu „Natalky Poltavky": „De zhoda v semejstvi, de myr i tyšyna, ščasłyvi tam ljude, błažena storona" a druhý věnovaný mu Ševčenkem: „Na vičnu pamjať Kotljarevskomu. Slava soncem zasijała, ne vmre kobzar, bo na viky jeho pryvitała", ponechány v maloruštině, pouze při nich užito úředního pravopisu pro maloruštinu, jenž vylučuje ъ a ô pro zvuk i.

Mateří haličskoruských tak zv. „Tovarystev zadatkových" má se státi *Krajevyj sojuz kreditovyj* se sídlem ve Lvově. Obchodním soudem je protokolován jako spolek hospodářsko-výrobní. Tento rusínský úvěrní ústav či banka bude určovati směr rusínským záležitostem finančním, v prvé řadě tedy dávati počin k zakládání nových „Tov. zadatkových", neboť z 510 těchto ústavů v celé Haliči je 310 židovských a jen 9 rusínských, tedy počet daleko neodpovídající skutečné potřebě. Osobní úvěr rusínského sedláka není posud zorganisován. Na tomto poli „Sojuz" bude moci rozvinouti blahodárnou činnost, pomníme-li, co selských dlužníků přes všecky zákony stále ještě propadá židovské lichvě, jejíž zbědované oběti zmírají ponejvíce na plantážích amerických. V další program „Sojuzu" spadá nájem mýt a různých dodávek s udílením potřebného kapitálu nájemcům a oferentům podobných podniků, jakož i za stejných podmínek organisace rusínského kupectví na vsi. Na parcelaci panských statků ve prospěch zvětšení nad pomyšlení rozdrobených selských gruntů „Sojuz" pro teď nepomýšlí, jednak že ji provádí „Zemská banka haličská", jednak má býti účelem projektovaného rusín. spolku „Zaščyta zemli". V komitetu „Sojuzu" působili osvědčení rusínští finančníci Dr. Jar. Kulačkovskij, Dr. K. Levickij, Dr. St. Fedak.

Do této chvíle přihlásilo se již 113 členů s obnosem 8.771 zl. Nepochybujeme, že provozovací kapitál „Sojuzu“ dostoupí prodlením doby žádoucí výše a že brzy bude nám referovati o jeho činnosti. *Ř.*

Saská vláda povolila Lužičanům veřejné sbírky na jejich Matiční dům, ale jen pro měsíc leden. To mělo by se státi celému Slovanstvu heslem k účastenství ve sbírkách na velepotřebnou instituci malého, ale statečného národa lužického!

„Slovenski Narod“ přináší provolání o uspořádání první slovinské umělecké výstavy. Provolání vyšlo od sochaře Al. Gangla. Výstava má být uspořádána na podzim v Lublani. — Týž časopis přinesl články ke sporu chorvatsko-srbskému. Pod záhlavím „Hrvati in Srbi“ uveřejnil články se strany chorvatské a srbské v naději, že taková diskusse na neutrální půdě přispěje k vyjasnění neblahého a zbytečného sporu. Ale sklamal se, jak sám vyznal. Obě strany se jen vzájemně obviňovaly a připomínaly si navzájem staré hříchy, místo co by formulovaly své požadavky a myšlénky o tom, jak by bylo lze dosíci vzájemného porozumění. Ty naše bolavé otázky slovanské! *J.*

Literatura, věda, umění.

Museálna slovenská spoločnosť.

Po zničení Matice Slovenské vládou Tiszovou roku 1875 a pobrání jejího majetku, domu, knihovny, cenného materialu vědeckého, snášeného po léta, i celého nákladu spisů matičních — slovenské snahy kulturní byly vyplašeny z ústředního ohniska svého do ústranní soukromého, k jednotlivcům, kteří v různých oborech pracujíce, brali se každý svou cestou. Vzkřísiti opět společnost vědeckou a tak vrátiti Slovákům střed osvětný, jakým byla Matice, bylo po dlouhou dobu marnou snahou slovenských vlastenců. Teprve po osmnácti letech, v dubnu r. 1893, horliví pracovníci, z nich na prvém místě prenčovský farář A. Kmeť, seskupili se v Museálnou spoločnosť, která vytkla si za účel ne přísně vědecky, nýbrž na širším základě působiti k zachování a shromáždění kulturních památek a lidopisných i přírodních znamenitostí Slovenska. Pešťské ministerstvo plná dvě léta „zkoumalo“ stanovy Spoločnosti, předložené mu ke schválení, až konečně, nemohouc v nich nalézti nic „státu nebezpečného“, povolilo jí se ustavit dne 24. dubna r. 1895. Na ustavujícím valném shromáždění (22. srpna téhož roku) zvolen předsedou P. Andrej Kmeť, a obětavosti jeho i součinnosti mnohých pracovníků, kteří po celém Slovensku pro Museum jsou činní, Spoločnosť děkuje, že dnes po tříletém působení může se honositi úspěchy, kterým nemůže nikdo upříti uznání, zvláště uváží li se nepřízeň poměrů za nynějšího systému panujícího v Uhrách. Sbírky Musea vzrostly tak rychle, že místnosti jim vykázané v „Domě“ svatomartinském jsou dnes už přeplněny. Kmeť sám

položil základ ke sbírkám, zvláště přírodovědeckým, a pohnul i jiné, že darovali své sbírky nebo přispěli značnými obětmi peněžními na rozšíření Musea; též knihovna četnými dary se slušně rozmnožila. Základem sbírky lidopisné, v Museu vystavené, jsou předměty, nashromážděné spolkem slovenských žen „Živenou", které zůstávají jeho majetkem; letos přibyla k nim koupí veliká sbírka Pav. Socháně, jejíž část je pražskému obecenstvu v paměti ještě od výstavy národopisné. Všecky sbírky: přírodovědecké, archaeologické, lidopisné, i knihovna dnes velmi trpí nedostatkem místností, jsouce směstnány v šesti nevelkých sálech Domu tak, že v některých oborech dosud ani nebylo možno je spořádat a skatalogisovat. Výbor podal k ministerstvu prosbu, aby Museálné společnosti bylo propůjčeno místo v domě bývalé Matice, který vláda z části nechává pustý, z části umístila v něm — okresní soud; ale od té doby uplynul již více než rok, a odpověď nejde ...

Na venek jeví se činnost Museálné společnosti vydáváním Sborníka (letos ročník III.) a Časopisu, jehož prvé číslo vyšlo letos 15. února. Sborník, který počal vycházeti hned druhého roku trvání Společnosti, přináší obšírnější pojednání a přednášky, konané na schůzích výročních; záležitosti spolkové a kratší zprávy vědecké přejal letos od něho Časopis. Sborník vychází dvakrát do roka v sešitech 6—9 archových, Časopis 15. každého druhého měsíce po 1 archu. V obsahu obou (jak přirozeno při nynějších poměrech, kdy slovenských škol středních a odborných vůbec není a tudíž vědecká činnost především se musí obrátiti na odvětví, mající nejširší kruhy interessentů v intelligenci slovenské) zaujímají přední místo archaeologie, dějiny a historická topografie; z oborů těch přinesl již Sborník i Časopis hojně příspěvků z různých krajů Slovenska. Zvláště pozoruhodný jest článek Pavla Križka „Stredoveké národnostné pomery na Slovensku", vypisující šíření a pozdější, až do nynější doby trvající úpadek Němectva na Slovensku, zvláště v báňských městech a jejich okolí. K organisaci archaeologického výzkumu Slovenska vydala Společnosť ve Sborníku i o sobě stručný, populární „Návod, ako sbierať a chrániť starožitnosti". — V letošním čísle I. Sborníku p. Žigmond Pauliny-Tóth uveřejňuje znamenitý článek informační „Obchod a priemysel na Slovensku", jejž by — opatřený novějšími daty statistickými — měl otisknouti kde který náš časopis, jenž chce poučovati své čtenářstvo o věcech slovanských. — Přírodní vědy proti historickým vykazují poměrně méně příspěvků literárních; stojí tu v čele botanikové Kmeť a Holuby, z oboru geologie podali do Sborníku práce Jos. Dohnányi a Ján Petrikovich.

Kromě svých publikací periodických vytkla si Společnosť pro nejbližší dobu dva cíle literární: vydávati lidové písně slovenské a slovník místopisných názvů v krajích čistě slovenských i v krajích obydlených Slováky pospolu s Němci a Maďary. Prvý sešit „Piesní ľudu slovenského" vyšel právě a obsahuje 384 písní se

Spiše, sebraných Štefanem Mišíkem. Týž autor učinil počátek i v pracích topografických a uveřejnil seznam místních jmen spišských v loňském Sborníku. Program tohoto sbírání jmen místních vypracoval Pavel Križko; na rozeslaný návod sešel se již značný materiál, i usneseno vydati nejprve stolici Turčanskou. Podnik ten zasluhuje, aby došel povšimnutí též u nás v Čechách; takový slovník, až vyjde, měli by míti vždy po ruce v redakcích našich denníků, když podávají zprávy ze Slovenska.

K Museálné slovenské společnosti máme povinnosti též my v Praze a všude po Čechách i Moravě; z 538 členů jejích není Čechů právě mnoho, mohlo a mělo by jich býti několikrát více! Každému, kdo chce sledovati život český ve všech jeho oblastech, Sborník a Časopis podávají obraz vědeckého ruchu v části našeho národa nejvíce potlačované a v kulturním vývoji nejnásilněji zdržované. [1]) —fa.

*

LUBOR NIEDERLE. **Zur Frage über den Ursprung der Slaven.** Ein Nachwort zu meiner Schrift „O původu Slovanů". Prag, Selbstverlag. 1899. Str. 15.

Autor, jenž r. 1896 vydal známý svůj spis „O původu Slovanů", shrnuje zde výsledky své dodatečně v jazyku německém, odpovídá na námitky z různých stran učiněné a doplňuje novými udaji svoji theorii, dle níž Slované povstali v pravěku spolu s Germany a Gally z jednoho plemene, jenž seděl v severních oblastech Evropy a později se jazykově differencoval. Připomínáme, že original doznal mnoho uznání ve slovanském světě vědeckém. Nejnověji Dr. St. Dobrzycki v Przeglądu powszechnym (1898 Nr. 180) chválí jej nadšeně a vyslovuje na konec přání, aby vyšel v překladu polském. —n—

DOTT. GIUSEPPE LOSCHI: **Resia.** Paese, abitanti, parlate. Saggi di letteratura popolare. Firenze 1898. (Estratto della Rivista geografica italiana. Anno V, fascicolo IV, V—VI, 1898). Str. 38 v 8°.

Pan Loschi, professor řeči a literatury vlašské v lesnickém institutě ve Vallombrose u Florencie, náleží k nečetným Vlachům, kteří nejen že se zajímají o Slovany a jejich život, ale také jej hledí sami bezprostředně poznati a seznamují s ním i své rodáky. Sám se naučil rusky, přepracoval pro Vlachy slovinskou grammatiku Dra. Jakuba Šketa a vydal ji s názvem „Grammatica della lingua slovena" r. 1893 ve Videmu, zvláště pak vytknul si za úkol popisovati dopodrobna Slovany italské, zejména Resiany, na základě odborné literatury. K těmto jeho svědomitým a důkladným výtahům náleží také přítomný otisk z vlašského „Přehledu zeměpisného". Podává přehledný obraz Resie a jejích obyvatelů: popisuje údolí Resie, připojuje zprávy historické, všímá si obyčejů obyvatelstva, dotýká se otázky původu Resianů a mluví o jejich jazyce. Material čerpá hlavně z mých prací a rozprav, ale i z prací Marinelliho a Taramelliho. Historická data a stará jména resijská uvádí z nevydaných dosud rukopisů, při čemž mu byli nápomocni poručík Di Gaspero (prostřednictvím prof. Marinelliho) a prof. A. Wolf ve Videmu. Na konci podává ukázky lidové literatury resijské ve vlašském překladě (vzaté z mého díla „Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie. I. Resianische Texte",

[1]) Členský příspěvek Musejálné společnosti jest 25 zl. jednou pro vždy neb 2 zl. ročně, začež obdrží člen Časopis zdarma; na Sborník doplácí se 1 zl. ročně, na I. sešit Piesní ľudu slovenského 50 kr.

Petrohrad, 1895). Vůbec dílko p. Loschiho dobře informuje o zvoleném předmětě. Jen si autor (na zvláštním, k obálce přilepeném lístku) stěžuje na nedokonalou transkripci slov resijských a vůbec slovanských, čehož vinu sluší přičísti redakci „Přehledu zeměpisného".

J. BAUDOUIN DE COURTENAY.

IVAN EM. LEVICKIJ, autor „Haličskoruské bibliografie XIX. stol.", ukončené r. 1895 ve dvou foliových svazcích (sv. I. za 7·50, II. za 31 zl.) ohlašuje nový plod své mravenčí píle pod tit. Прикарпатска Русь въ XIX. вѣцѣ въ біографіяхъ і портретахъ ея дѣятелей съ увзглядненьемъ замѣчательныхъ людей, котрыхъ 1772 р. заставъ при жизни. V tomto novém díle, jež má doplniti vzpomenutou bibliografii, slibuje autor podati na 2000 životopisů významnějších osob z rakouské Rusi, ne tedy jen spisovatelů, nýbrž všech, kdož v jakémkoli směru přispěli ke kulturnímu pokroku svého národa, tak že umění stejně jako věda, průmysl, obchod a zemědělství budou v díle zastoupeny svými předními pěstiteli. Počátek nynějšího století netvoří v kulturním životě Rusínů nijaké epochy, spíše je pokračováním doby, jejíž mezník dlužno klásti do r. 1772, když při prvém dělení Polska Červená Rus dostala se říši Rakouské. Tehdáž v přivtělené zemi počaly se utvářeti sociálně-ekonomické reformy; staré, přežilé názory ve styku s novými ideály vytvořily ono ovzduší, jež stalo se východištěm nového kulturního života. V příkarpatské Rusi už v době, kdy národ pod tlakem polské vyšší osvěty a moci ztratil svou šlechtu i měšťanstvo, rusínština přestala hlaholiti ve veřejném životě, ano i s kazatelny v městech a městečkách slovo boží hlásáno jazykem polským. Jediný zastance národa „chlopů a popů", vesnické duchovenstvo, odkázané pouze na štolu i sedlačení a nevynikající kromě toho zvláštním vzděláním, nebylo s to povznésti rusínskou národnost z úpadku. Lidu k jeho denní lopotě zůstala pouze národní píseň a chrám se slovanskou bohoslužbou. Přes tyto neutěšené, ba možno říci, smutné poměry, v jakých národu s obou stran Karpat bylo žíti a v jakých namnoze posud žije, vydal ze sebe již v předešlém století řadu osob, které se proslavily za hranicemi své užší vlasti. Jov Želizo, Pav. Tobolskij-Kovoskevyč, moskevský metropolita Petr byli vesměs rodáci červenoruští. A neméně rusínských exulantů vykazuje století nynější. Z nich zdárně působili v cizině především Dym. Hereh, učitel rakouských arciknížat za Františka I., Mich. Baludanskij, učitel cára Mikoláše I. a později rektor university v Petrohradě, P. Lodij, prof. na téže universitě, Runyč, člen senátu a státního výboru tamže, Vas. Kukolnyk, ředitel lycea v Oděse, Jak. Hołovackij, předseda archaeologické komisse ve Vilně, L. Lavrysevyč, rektor univer. v Krakově a prvý předseda polského „Towarzystwa nauk". Z novějších buďtež uvedeni aspoň professoři universit a technik: M. Borysikevyč v Štyr. Hradci, Iv. Puluj a Iv. Horbačevskij v Praze, Fil. Dačan ve Varšavě, Mich. Čerepašynskij v Moskvě, P. Firčak v Oděse, M. Zobkov v Záhřebě, K. Studynskij v Krakově. K nim řadí se legie pracovníků na nivě domácí, ti vychováni o hladu a chladu a převážně po celý život strádajíce zasluhují, aby vylíčením jejich života dochovala se památka jejich netoliko příštím pokolením rusínským, ale všeho Slovanstva. Úkolu toho podjal se p. Iv. Em. Levickij. Dílo své, jehož prvý sešit byl nedávno vydán, rozvrhl na 6 svazků po 10 sešitech, jež budou vycházeti ve lhůtách dvouměsíčních dle okolnosti s podobiznami. Předplatné 5 zl. na 10 sešitů přijímá Ant. Chojnackij ve Lvově, Ruská ul č. 3. *Ř.*

Thadée Soplitza. (Pan Tadeusz.) Ou La Lithuanie en 1812. Poème d'Adam Mickiewicz. Traduit en vers français par V. GASZTOWTT Paris 1899

Je to zvláštní otisk výborného Gasztowttova francouzského překladu „Pana Tadeáše", jejž jsme dle úryvku v „Bulletin Polonais" po zásluze ocenili hned v 1. čísle Slov. Přehledu. Překladatel praví v předmluvě, že by se býval neodhodlal ještě k vydání svého překladu, plodu práce mnoho-

leté, nebýt jubilea Mickiewiczova. Vykonal velmi zdařile dílo nadmíru nesnadné, ale velice záslužné. *Č.*

BERTRAND AUERBACH: **Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie.** Paris, Alcan 1898. 8°. Kniha vyšla v téže „Bibliothèque d'histoire contemporaine", kde loni spis Bourlierův „Les Tchèques et la Bohême contemporaine". Spisovatel její je professorem na filosofické fakultě university v Nancy. Na rozdíl od spisu Bourlierova přes veškeru lásku, s níž o předmětu svém jedná, diletantského, bez vlastního úsudku a zvláště v kapitole o literatuře nedostatečného již pro neznalost jazyka, máme tentokrát před sebou dílo skutečně vědecké, zbudované na rozsáhlé literatuře, kterou zpracovává kriticky, jsouc plno závažných myšlének a bystrých náhledů. Je škoda, že ani spisovatel této knihy neovládá žádného z jazyků slovanských; také maďarsky a rumunsky nezná. Přístupny byly mu jen prameny německy psané, vlašsky a francouzsky. Tím spíše lze však chváliti samostatnost jeho úsudku, s níž proplul úskalím stranictví a bludův, i péči, s jakou snaží se správně psáti jména vlastní a místní, pokud nejsou uváděna ve francouzském nebo frančině již běžném německém tvaru (což bohužel platí nejvíce o našich českých zeměpisných názvech a tak snadno se již nevykoření z francouzských zeměpisů, map a slovníků).

Bertrand Auerbach obral si za předmět svého spisu rakousko-uherskou otázku, která posledními událostmi více než kdy jindy obrací k sobě zraky Evropy a přirozeně též Francouzů, jinak méně všímavých, neboť nemohou nepoznávati, že co se odehrává v této říši, má i pro ně svou důležitost. Ale jak celý politický život Rakouska jest otázkou plemen a národností, ethnografie stává se nutným klíčem k jejímu řešení. K tomuto přispěti chtěje neb aspoň své volné a rozmyslné náhledy vysloviti a své krajany do otázky zasvětiti, autor píše vlastně národopis říše rakousko-uherské, či lépe řečeno, poněvadž činí tak s ustavičným zřetelem k dnešnímu stavu politickému, politický národopis její. „Otázka plemen a národností," praví v předmluvě, „pozdvihla proti panství německému a maďarskému jednoty ethnické dlouho porobené a rozpoutala rázem jedny proti druhým v hranicích území, jež zaujímají společně. Vyvolala krisi, o níž nelze ještě říci, je-li organickou přeměnou či agonií. Tolik je jisto, že již nyní Rakousko — pro Uhry lhůta je vzdálenější, ale neméně neodvratna — svléklo svou historickou roli státu centralistického a jednotného, a že v rozložených rámcích této říše rýsují se útvary nové, jichž jsoucnost bude míti základem koncepci, kterou pokusíme se vymeziti, totiž národnost." Původ principu tohoto spatruje ve francouzské revoluci, ale vypracování národnosti zdá se mu u národů rakouských býti spěšnějším, více umělým, ale též methodičtějším a vědečtějším nežli na př. v Italii a Německu, které ustavily se na onom principu dlouhou prací vnitřní, volným procitáním, tlakem událostí vnějších. Není nám možno stopovati autora krok za krokem. Kniha tak naplněná odhady, názory, myšlénkami, fakty a číslicemi, jako tato, vyžadovala by od kritika důkladné stati, ne-li celé brošury, práce však zajisté nemenší, nežli stála svého původce, zvláště kdybys chtěl myšlénky, jež ti četba její vyvolává, buďto dále rozvíjeti nebo jim čeliti. My chceme svým referátem jen na knihu upozorniti, doporučiti ji k četbě a studiu. Anthropolog, ethnograf, politik každého z pojednávaných národů najde tu pro sebe dosti látky k úvaze ať schvalující, ať odporující. K poslednější hlavně Němci a Maďaři, jichž systém dochází v knize klidného, vědeckého, ale rozhodného odsouzení. Ale poučení nalézáme i my Slované. Ta naše rozdrobenost, ta roztříštěnost našich zájmů až bodá z knihy bolestně. Spisovatel hledí na otázky s chladem theoretika. Vyměřuje výrazy *plémě* a *národnost*, pojmy *práva plemene*, *zásada národnosti*; dochází výsledku, že ani rasa, ni jazyk, ni víra společně nestačí samy o sobě ustaviti národnost, ba i spojeny ještě jí neuskutečňují. Jí třeba, aby se dokonala, vlastního území, bydliště, kde se vyvíjí svobodně a v celém bezpečí. Ale ani prostředí geografického nelze přeceňovati. V Řecku, Švýcarech, Spojených státech, Polsku zvítězila národnost nad pře-

kážkami fysickými. Naopak, v krajích privilegovaných, jež Prozřetelnost zdála se určiti za kadlub jediné národnosti, jako jsou Čechy, Uhry, Sedmihrady, ani národnost česká ani maďarská nerozkvetly rychleji ani svrchovaněji nežli jiné méně šťastně usazené, posléze pak jmenované území jest uzavřeným zápasištěm několika držitelů. Není-li ani rámec territorialní národnosti absolutně oporou, tím méně lze ji spatřovati v rámci politickém a správním: to značilo by obrátiti stav otázky. Národnost tvoří stát a nikoli stát národnost. Ovšem, národnost je teprve dokonalá, když vytvořila si stát dle svého obrazu a pro svou potřebu. Ale národnost je něco vyššího než ony různé elementy. Má svůj kořen a důvod své jsoucnosti nikoli ve spojení oněch činitelů, ale ve vědomí a vůli lidí, jež kupí se pod její záštitou, jesliže ti lidé, buďsi jakýkoli jich původ, řeč, vyznání, žijí týž život vykonávají tatáž zřízení, zachovávají tytéž tradice, tíhnou k témuž ideálu, je to analogický cit s náboženstvím, který může záviseti na svobodné volbě, ona jest dle slov Renanových „principem duševním“. Ona shoduje se u národa, jako u individua s rozvojem kultury lidské, jež posvěcuje osobnost morální. Poslední thesi přejal Auerbach z Gumplovicze, ale připomíná hned, že třeba se míti na pozoru u služebníka ideje rakouské proti tendenci, směšovati kulturu lidskou s kulturou německou. Národnost je tedy dílem pozvolné formace. Přirovnal bys ji ke kathedrálám, jejichž plán změnil se věky, jejichž části vystavěny jsou v různých slozích, ale které čas označil rázem tak stejným, a kde tolik pokolení přijímalo, že nepravidelnost linií zmizela zrakům věřících a splynula v harmonii velebné, v samé duši pomníku. Národnost takto pojatá není chimerickým ideálem: národové privilegovaní — mezi nimiž Francouzové — jí požívají; ale jiní četnější teprve snaží se jí dosíci, za cenu odvážných zápasů a proti velikým překážkám. Ke svému vytvoření vyžaduje národnost celé práce obrození, připodobnění nebo vypuzení živlů protivných, vzdělání správy politické, ne-li smlouvy společenské: to se láme se starým stavem věcí, což nejde beze zmatků ni roztržek. S druhé strany vystoupení národnosti ohrožuje svrchovanou moc: autor chápe odpor Metternichův a jeho nástupců proti hnutí, jež právem (se stanoviska absolutního, ústředního státu) pokládali za revoluční. Právo dynastické je méně poškozeno, neboť dejme tomu, že by Rakousko-Uhersko rozdrobilo se na svézákonné jednoty pod svrchovaností společného mocnáře, dynastie bude po sčítování spíše sesílena nežli oslabena těmi *osobními uniemi*. Rozvinuv tyto theorie v úvodu na vyznačení svého hlediska, podává spisovatel v první kapitole přehled národnostní otázky v Rakousku až do vyrovnání rakousko-uherského, ve druhé pojednává o methodách a výsledcích ethnického sčítání v Rakousku, načež v dalších třinácti hlavách probírá jednotlivé skupiny samy, vlastní to jádro své práce. (Dokonč.)

*

„Міръ Искусства“ nazývá se časopis, jenž bude v Petrohradě dvakráte měsíčně vycházeti a posvěcen bude — při vyloučení všech spekulačních úmyslů - výhradně umění výtvarnému. Kdo zná ubohý stav ruské literatury, jež se svými illustrovanými časopisy, ve stotisících vycházejícími, stojí daleko za pouhou „Gartenlaube“, bude neskonale potěšen. Ohromný zisk Němců a Židů kteří jsou nakladateli „Vsemírné Ilustrace“, „Nivy“ atd., sice tím újmy neutrpí, ale získá událostí tou obecenstvo a umění samo. Časopis, za nímž stojí jména nejpřednější, má tři oddíly: umělecký, umělecko-průmyslový a umělecko-kronikářský. Prvý přinášeti bude i neruská díla. Že budou tu umístěny i zajímavé věci typické školy finlandské, nalezáme správným, když Finlandci jsou nuceni považovati Rusko za svou širší vlast. Jinak by nám byl milejší žurnál čistě ruský po příkladě našich „Volných Směrů“. V umělecko-průmyslovém oddílu budou přinášeny věci staroruské, jimiž „Svět umění“ nesmírně získá. Svým prvým číslem (dvojitým) se „Sv. um.“ staví velmi důstojně po bok anglickým „Studio“, „The Artist“, vídenskému „Ver sacrum“ a pod. Máme radost, že vedle „Volných

Směrů" našel se ve Slovanstvu již druhý časopis, jenž umění nejnovější doby chce se cele a svatě věnovati. V prvém čísle poznáváme V. Vasněcova, vedle Rěpina největšího ruského žijícího malíře, byzantského Burne-Jonese, u nás neznámého, ač jméno jeho i zasluhuje i požívá světového významu. Na pařížské universitě aspoň čtou se již lekce o něm. Výtečný krajinář J. Levitan je představen řadou svých znamenitých náladových obrázků. Umělecký průmysl i starožitnické skvosty z toho oboru již ukazují, že v této části bude přinášeti časopis pravý kaviar. Úprava časopisu je sice co nejoriginelnější, jak se to od všech modních či moderních vydání žádá — nezbytná daň nikdy nemizící lidské malichernosti — ale je při tom vkusná. Cena zahraničná 14 rublů. Adresa: M. O. Wolf, Pétersbourg, Gostinnyj dvor N° 18. Našemu uměnímilovnému obecenstvu nemůžeme dosti vřele dílo doporučiti, opatřené zajímavými statěmi. *K.*

*

V předvečer stoletých narozenin velikého pěvce Polsky přidružilo se i Národní divadlo ku tklivým projevům úcty slavné památce Adama Mickiewicze. Plným právem a povinností. Neboť, ač básnický tento genius v jiných se vznášel oblastech, než které jsou říší dramatických Mus, kulturní význam, jejž Národní divadlo má v duchovním našem životě, jsouc jedním z jeho nejdůležitějších středisk, kde se manifestují české umělecké snahy, žádal toho, aby i v tomto chrámě uměn v předvečer dne, kdy zraky veškerého Slovanstva upírají se k Litvě a k Varšavě, obětováno bylo posvátným stínům olbříma polského ducha, vznešeného věštce svého národa, nesmrtelného hlasatele slávy a utrpení jeho. Nejen city slovanského pokrevenství, nejen obdiv velikému básníku a úcta k ryzímu člověku, v hold památce Mickiewiczově mísil se v srdcích českých i pocit vděčnosti, neboť dobře jsme si vědomi blahodárného a hřejného vlivu, jímž genius tohoto pravého Adama na parnassu polském, prvního velikostí, působil také na rozvoj poesie naší svým zářným, povznášejícím příkladem. Oslava vykonána byla způsobem důstojným. Po slavnostní předehře od Smetany, která svým vzletem bezprostředně uvádí posluchače do povznešené nálady, vyhrnula se opona, a v háji květin objevilo se poprsí básníkovo, modelované Bohuslavem Schnirchem. U piedestalu jeho přednesl p. Seifert improvisaci z »Dziadů« v překladu Vrchlického (třetí část, druhá scéna). Škoda, že závažný ten monolog Konradův, plný těžkých myšlének, nebyl vypraven scénicky, a ne-li to, aspoň přednesen nezkráceně. Právě vynechané zakončení (vyzývání k boji »na srdce«, . . . nazývám se Milion . . .) jest pro Mickiewicze nejcharakterističtější. Po improvisaci následovalo zdařilé představení Moniuszkovy »Halky«, jejíž všechna význačná místa obecenstvem živě byla potleskem vítána; měli jsme při tom jen jediné přání — abychom »Halku« viděli na jevišti Národního divadla častěji. —r.—

Dne 25. listopadu zemřela náhle při představení „Táboritů" ve varšavském Velkém divadle vynikající polská herečka Alexandra Rakiewiczova. Vystoupila poprvé r. 1858 v Bayardově komoedii „Lektorka", ale později hrála Marii Stuartku, lady Macbethovou, Deboru, Arii i Fedru. Byla to jedna z ozdob varšavské scény — spolu s Žółkowským, Królikowským, Tatarkiewiczem, Wisnowskou, vesměs již nebožtíky.

Výsledek dramatického konkursu „Kurýra Varšavského" jest: první cena neudělena nikomu (zdá se, že se to vůbec stane pravidlem při všech konkursech), druhou cenu (500 rublů) obdržela drama „Familja", jehož autorem objevil se Andrzej Niemojewski (nar. 24. ledna 1864 v Rokitnici v gubernii płocké), spolupracovník pokrokových listů varšavských, autor básně „Majówka" a básní, vydaných ve dvou svazcích v Krakově.

V Lublani mělo velmi pěkný úspěch nové slovinské drama „Syn" od mladého básníka Engelberta Gangla, jenž vydal loni (1898) sbírku básní. Mladý básník a dramatik jest učitelem v Lublani a spolupracovníkem „Lublanského zvonu", „Domu a světa" a j. listů. Slovinská kritika nové drama nadšeně chválí. Č.

FR. KVAPIL

Z nové poesie polské.

Jan Kasprowicz.

Jan Kasprowicz.

V temnosti ...

V temnosti kráčí moje duše,
v tmy bez dna, kde se klenou,
již nezří polí elysejských,
tkví smutna nad Gehennou.

Výš nad osudem mojí duše
lká k nebi anděl bílý,
a pod ní zde roj zatracenců
jí v smích se dal v té chvíli.

Jí směje se roj zatracenců,
že část jsouc jasné moci,
jež rodí slunce, nemá síly,
by sklála žezlo noci!

Keř plané růže v Temných Smrčinách.

I.

Skal Temných Smrčin kde ční srázy,
sní tůní pavíokých splavy,
keř plané růže nach tam žhavý
na skvrny šeré tříště hází.

Má u stop bujný podrost trávy,
v bok slizký štít se k výši plazí,
kleč hadovitá, husté mlází
v háv skalná křesla tají tmavý.

Sám, v trudném snění, zamyšlený
skráň tulí v klín té zimné stěny,
jak bouře lekal by se v šeře.

Tiš — nehne větřík lístkem v touze,
a prachnivící limba pouze
blíž růžového teskní keře.

II.

V křišťále nebes slunce hoří,
hor žuly zář jen kol a třpyty —
les Temných Smrčin světlem sytý
se v bleděmodré vlny noří.

Bystřina se skal padá v zoři,
pás rozvíjejíc stříbrolitý,
a mlhami jdou a přes blankyty
jak vzdechy, stesky v těžkém hoři.

V úžlabích skrytých, ostrou hranou
kde výstupky ční, v slunci planou
v šum jaty, snítky růže plané ...

Jak ve snu ta se k stěnám vine
a poblíž limba v plísni hyne,
peň limby bouří stroskotané ...

III.

Úzkosti! Vzdychání! Ó, žaly,
jež bezvědomou pronikáte
bezměrnost vzduchu! Hej, tam v zlaté
ty štíty i tam v stíny skály,

koz pestré tlupy přichvátaly;
pták k letu v nebe, nachem vzňaté,
zvíh' k'ídlo obří rozepjaté;
svišť pod kamením sviští z dáli.

A v býlí, vývraty a skálu
jak stesk, jak úzkost, vzdechy žalu
se přitulil keř růže plané.

Blíž něho, oběť vánic, v sítí
peň limby rudým troudem svítí
v prach bouří sražené a zdrané.

IV.

Ó, žaly! Vzdechy žhoucí v skráně!
Vy úzkosti, jež duši střežíl
Pupence květů voní svěží
z niv liptovských a od Kriváně.

Slyš, v dáli echo zvoní v stráně:
jak zvuk ne z toho světa běží
po rose, mech jež skalních věží
v bělostné tají, vlhké schráně.

Sinavá zeleň nebe skryla,
večerní rosy krůpěj bílá
se na květu stkví růže plané.

A tichý vánek rosu sráží
v peň trouchnící tam mrtvou stráží,
v peň limby bouří stroskotané . . .

Na štítu.

Nad propasti a srázy, strmých nad čela věží,
tam, kde jedině orel peruť v únavě sklání,
hej! my hrdě se vzpjali, a kol v lazur ten svěží
smělý nořímе zrak, chcem slunce korunu uchvátit dlaní.

Pro obry jsou ty štíty, v dol ať trpaslík běží!
Plazem zhrdejme, v kraj ten nesmí pohlédnout ani!
V zlatý hledice kruh, kde naší síly znak leží,
sebe milujme pouze! Blesk jsme vtělený, jeho v nás plání!

Tak nám rozpíná duši stuhlá štítů těch krása
divým radostí plesem, každý pouta že střásá,
jež nás ke jhu běd víží dolin, včerejšek v duši nám padá . . .

A z těch nížin, jež vůkol kryjí skosené klasy,
siné mlhy k nám s vlnou vánek plyne, se hlásí,
jak by tesklivé echo, a nám v srdce se výčitkou vkrádá . . .

Jan Kaprasický

VOLODYMYR HNAŤUK:

Rusíni v Uhrách.

I.

Uherští Rusíni původem, tradicí, dějinami a literaturou, typem ethnografickým i ústním podáním jsou částí ukrajinsko-rusínského národa, který obývá východní část Haliče a jižní část ruské říše a v celku má nyní více než 25 milionův duší. Do XVI. stol. byli uherští Rusíni národem svobodným, měli značnou samosprávu, byli vyznamenáváni na královském dvoře, z jich středu brali si uherští králové poboční stráž, a Rusíni znamenitějších rodů měli velký vliv v královské radě. V XVI. století začali Maďaři vytlačovati Rusíny jakož i ostatní nemaďarské národy z důležitějších úřadův a časem nastalo i pronásledování Rusínův zejména pro pravoslaví. Nic nebyla platna církevní unie, nic nebyl platen titul apoštolských vikářův, udělený římskými papeži uhersko-rusínským biskupům: latinští biskupové považovali je za své vikáře a vměšovali se neustále do záležitostí ruské církve, a vláda stavěla se vždy nepřátelsky proti Rusínům.

Tento stav trval do časů Marie Teresie a Josefa II. Marie Teresie přičinila se o zřízení samostatné eparchie mukačovské, obdařila biskupa, kapitolu i seminář pozemky i penězi, darovala klášter po jesuitech, kostel a zámek ungvarský na biskupskou residenci, kathedrální sobor, seminář a theologické museum, postavila duchovenstvo rusínské ve všem, jmenovitě ve věcech duchovních, na roveň latinským kněžím a tím způsobem zabezpečila Rusínům jistou církevní samostatnost. Roku 1774. založila Marie Teresie při kostele sv. Barbory ve Vídni generální řecko-katolický seminář. Uherským Rusínům bylo v něm vyhrazeno 12 míst, a to 10 pro eparchii mukačovskou a 2 pro prašovskou, jež povstala později. Tím způsobem umožnilo se Rusínům vzdělávání v sídelním místě říše. Asi r. 1750 zřízena byla též v Mukačově bohoslovecká škola, v níž učilo se slovansko-rusínsky (r. 1778 proměněna v seminář a přeložena do Ungvaru) tak, že mezi tehdejšími Rusíny vyrostlo hnutí, jež nejen dosti sil vychovalo pro domov, nýbrž i Haliči, ba i Rusku je dodávalo. Jména Baludańského, Juryje Huce-Venelika, Orłaje, dále Ivana Zemančyka, Petra Łodije zaujímají dosud čestné místo v dějinách rusínského školství i v literatuře. Uherští Rusíni vychovávali nejen ve vídeňském semináři, nýbrž i ve lvovském, byli tu i tam rektory (jako Michajło Ščavnyćkyj ve Lvově, Samijło Vulkan, Bačynśkyj, Noď a j. ve Vídni). Zdálo se po nějaký čas, že se uherská Rus stane zřídlem, z něhož se rozlije živá voda po celé ukrajinské Rusi.

Vše to vzalo za své. Proč?

Roku 1825 založili si Maďaři v Pešti Akademii věd, a vlivem druhých národův začali se také obrozovati národně, tvořiti si národní jazyk a zaváděti jej do veškerých úřadův i do vojska. Od té doby začali se Maďaři domáhati plné politické samostatnosti, od té doby nastala nadobro maďarisační činnost. Konečně r. 1848 přijal peštský sněm zákon, dle něhož zaváděla se maďarština za úřední jazyk do všech úřadů v zemích koruny uherské a tudíž i v uherské Rusi. Nebylo nikoho, kdo by mohl se postaviti na odpor: ztratilit Rusíni nejnadanější své lidi buď emigrací, buď smrtí, buď odpadlictvím na stranu maďarskou — nikdo se ani neozval.

Zatím vypukla r. 1848 revoluce. Rusíni stáli na straně rakouské — jen menší část šla s Maďary. Za to rakouská vláda, potlačivši povstání, začala se k Rusínům chovati laskavěji a připustila je k účasti v politickém životě. Dne 19. října r. 1849 přijela do Vídně deputace uherských Rusínů, v níž byli: Dr. Mychajło Vivsjanyk, lékař ve Vídni, Adolf Dobrjanśkyj, tehdy vojenský komisař v ruském vojsku, Dr. Vinkentyj Aleksovyč, lékař ve Vídni, kněží Ivan Sołtys, Viktor Dobrjanśkyj a Aleksander Janyćkyj. Deputace odevzdala císaři tuto petici: Uherští Rusíni žádají: 1. aby zavedena byla rakouská konstituce ze dne 4. března r. 1849; 2. aby jim určeno bylo zvláštní politické území; 3. aby ustanoveny byly ethnografické administrační okresy, bez ohledu na dřívější rozdělení Uher na komitáty; 4. aby založeny byly rusínské národní školy, rusínská gymnasia, rusínská právnická akademie v Ungvaru, a aby lvovská universita proměněna byla v rusínskou; 5. aby byl brán zřetel na Rusíny při obsazování úřadův, a do úřadů v rusínských okresech aby dosazováni byli jedině úředníci znalí jazyka rusínského; 6. aby byl vydáván rusínský úřední list s podporou vládní; 7. aby rusínští úředníci, kněží, učitelé byli rovnoprávní s osobami téhož stavu druhých národností: 8. aby i ve vojsku při postupu brán byl zřetel na Rusíny, jakož i aby při centrálních úřadech ve Vídni ustanovováni byli Rusíni; 9. aby při rusínských plucích ustanoveni byli rusínští plukovní kaplani.

Malá část těchto požadavků byla splněna. Bez ohledu na chudobu rusínského národa byly zřízeny v mnohých místech dvojtřídní obecné školy a nedělní školy opakovací pro dospělé, s rusínským vyučovacím jazykem; vedle toho v mnohých místech založeny byly školy farní, na nichž učili „ďáci" — a to dobře učili. Když rakouská vláda jmenovala Dobrjanského nadžupanem 4 ruských komitátův se sídlem v Ungvaru, zavedl tento v administraci rusínský jazyk, obsadil mnoho úřadův rusínskými seminaristy, postaral se o to, aby v ungvarském gymnasiu náboženství, dějepis a rusínština vyučovaly se rusínsky, zavedl rusínské nápisy ulic ungvarských, ba, co bylo něco dosud neslýchaného, i nápisy ve vsích, označující jméno místa a okresu. Jeho výborné organisační nadání zelektrisovalo celou uherskou Rus, hnulo jí k životu.

Bohužel, že ten život nestanul hned na národním stanovisku, tak, že bylo vše dobře jen dokud jej podporovala vláda, nebo alespoň mu nepřekážela; když však za vlády Beustovy nastal dualismus a Maďaři vstoupili na šíji všem svým odpůrcům z roku 1849, zaniklo i rusínské hnutí, začala se znova maďarisace, a to mnohem usilovnější a bezohlednější, nežli kdykoliv dříve. Proti Rusínům obrátili Maďaři celou svou nenávist, již chovali proti Rusům za porážku r. 1849. Ničiti Rusíny, stalo se přímo vlasteneckou povinností maďarskou, bez ohledu, že plnění této povinnosti, prý vlastenecké, mělo v zápětí hospodářský úpadek, duševní temnotu a malomocnost národa půlmilionového, že vylučovalo od civilisačního rozvoje a pokroku celé rozsáhlé komitáty, demoralisovalo a přivádělo k úplnému zdivočení mravnímu uhersko-rusínskou intelligenci, zejména onu její část, jež by dle svého povolání byla povinna státi po straně lidskosti a mravních ideálův — totiž vyšší i nižší duchovenstvo.[1]) To jest příčinou, proč pozdější stav uherských Rusínův jest neobyčejně smutný. Přihlédněme k němu blíže!

Přirovnáme-li intelligenci uhersko-rusínskou — nemluvím již ani o intelligenci jiných západních národův — k intelligenci haličsko-rusínské, vypadne přirovnání v neprospěch oné. Jest, celkem vzato, velmi neuvědomělá. Abych nebyl podezříván ze strannictví, dovolávám se cizího mínění: „Uherští intelligentní Rusíni, jak světští, tak duchovní, nevyznačují se velkou dávkou uvědomělosti. Politikou, vědou, literaturou zabývají se nemnoho, za to dbají více o osobní pohodlí a prospěchy. Ba vědí málo i o uherských poměrech a hnutích, nelze se tedy diviti, že o věcech haličských nemají ani ponětí. O poměru Rusínův k Polákům a Rusům, o ukrajinsko-rusínské literatuře a národně-politickém hnutí, o politických stranách haličských Rusínův, o tom všem vůbec nevědí naši zakarpatští bratří — zhola nic.“[2]) Není však nic divného, že tak tomu jest: pohleďme jen, jak, kde a kým jsou uherští Rusíni vychováváni.

Největší místa v uhersko-rusínském Podhoří jsou městečka Syhot, Munkač, Ungvar, Prašov a Košice. Ani jediné z nich nemá nároků, aby se stalo ohniskem jakékoliv kultury. Jsou to obyčejná špinavá, židovská městečka, jakých je plno v Haliči a v Uhrách, a jež zasloužila si názvu „dér“. V takovýchto „děrách“ dostává se prvních dojmův těm z Rusínův, kterým osud dopřál povznésti se nad obyčejnou úroveň života a dostati se do školy. Tam se učí — nepočítaje v to škol normálních — osm let v gymnasiu, hlavně řeči maďarské a dějinám, v duchu hrozně vlastenecko-chauvinistickém. Jiné školní předměty jsou zatlačeny do pozadí.

[1]) І ми в Европі. Протест галицьких Русинів проти мадярського тисячолітія. Str. 6.—14.

[2]) V. Осипчукъ: Вражіня з Угор. Руси. Str. 28.

Žáci ovšem čtou pouze maďarské knihy, jelikož jiných části neumějí a nesmějí, byť by i uměli. A jelikož maďarská literatura nerozvinula se ještě do té míry, aby v každém směru mohla ukojovati životní potřeby mladé duše, není divu, že mladý člověk odcházeje ze školy střední s vysvědčením dospělosti, je velmi málo sečtělý. Ba, co jest ještě horší, jest opojen maďarským chauvinismem, nedovede se vznésti — až na nepatrné vyjímky jednotlivcův — nad všednost, uzavírá se sám v sebe a jest navždy ztracen pro práci k pokroku lidstva.

Větší počet Rusínův po ukončení gymnasia jde na bohosloví, hlavně z té příčiny, že nalézá tam bezplatné vydržování; malý počet jde na práva a jenom nepatrné procento na filosofii a medicinu.

Středisky bohosloveckého studia pro uherské Rusíny jsou Ungvar a Prašov, opět tytéž „díry", o nichž jsme svrchu mluvili. Mladík vzdálen tu po pět let od světa, od všeho civilisačního snažení, zakrňuje již zcela, stává se nepřístupným jakémukoliv rozumování, a když odtud odejde, nedbá o nic, než o sebe sama.

Nelépe děje se s právníky, kteří většinou studují v košické právnické akademii. Pochybuji, že by tam bylo lze zajímati se více o snahy kulturní nežli v Ungvaru. Nejintelligentnější lidé z uherských Rusínův mohou vycházeti z filosofie a mediciny, již proto, že studují v Budapešti, městě to evropském, s velkými knihovnami, musei atd. Tito však, maďarisováni již na gymnasiích, v středisku maďarského života odcizují se zcela a navždy věci rusínské.

A tak rusínská intelligence jest již v zárodku hubena. Dodáme-li k tomu, že většinou učí ji také učitelé, vychovaní v týchž zásadách a v právě takových „děrách", pochopíme úplně zoufalý stav Rusínů v Uhrách. A přece tam bylo kdysi jinak, byliť tam lidé s ideály, a po revoluci r. 1849, kdy celé Uhry byly rozděleny na pět administračních krajův a skoro všechny komitáty obydlené Rusíny byly spojeny v jeden košický kraj, tehdy nejeden Rusín snil o obnovení rusínského vojevodství, jaké kdysi bylo za Korjatovyče, jehož nedávno před tím objevil Bazylovyč ve své práci: Brevis notitia fundationis Koriatovics. (Cassoviae 1779—1781, tři díly.)

Až jednou nastane náprava poměrův uherské Rusi, bude nutno začíti od reformy ústavův, v nichž se vychovává intelligence, jinak veškeré úsilí ku povznesení toho kraje málo přinese úspěchův. Proto by musili Rusíni dostati aspoň dvě svá gymnasia s vyučovacím jazykem rusínským, aspoň dva semináře, několik stolic na právnické akademii v Košicích, stolici rusínského jazyka a literatury na pešťské universitě, a oba bohoslovecké semináře musily by býti proměněny v rusínské.

Ačkoliv dnešní pokolení intelligence uherských Rusínův jest zcela pomaďarštěno, pociťuje v sobě přece při styku s lidem jakési příbuzenství s ním. Ochrymovyč o tom píše:

„Ač uhersko-rusínská intelligence je naskrz zmaďarisovaná, cítí v sobě přece cosi rusínského. Cit ten jest slabý, neurčitý, nejasný, tak že není nadějí, že by z něho něco kloudného se vyvinulo, že by z něho za příznivých podmínek vzniklo národní hnutí. Vlastenectví uherských Rusínův záleží ve lnutí k rusínskému vyznání (řecko-katol.) a v tajné sympathii k Rusku a pravoslaví, v tichém, sotva slyšitelném nářku na maďarský útisk. Naši rodáci za Bezkydami sžili se s názorem, že řecko-katolické obřady vyčerpávají úplně obsah rusínské národnosti, dle nich je dobrým Rusínem, kdo drží se houževnatě „rusínské víry".[3]) — O této charakteristice lze říci, že vystihuje dobře ráz uhersko-rusínské intelligence.

Uherské Rusíny vyznačuje (a dle mého náhledu jest překážkou jejich národního rozvoje) rusofilství, jemuž podařilo se zcela náhodou jen se tam zakořeniti. V té příčině jest uherská Rus snad jediným krajem v Evropě, v němž do konce XIX. století intelligence nedovedla se národně obroditi a poznati, čím vlastně jest. Stýkal jsem se nejednou s takovými rusofily, poznal jsem i takové, kteří byli svědky maďarské revoluce a jejího úpadku, způsobeného ruskými vojsky. Nejkrásnějšími vzpomínkami těchto lidí jsou vypravování o pochodu ruského vojska: při tom rozzařují se jim oči, usmívají se ústa, rozpalují se tváře, hlas se zvyšuje, zdá se, že zmládli. Jejich přesvědčením jest, že by měli všichni Slované bezpodmínečně státi se Rusy. Uherský Rusín nemůže pomýšleti na jakékoliv hnutí, neboť by je Maďaři hned v zárodku utlumili. Přijde však prý čas, kdy ruská děla stanou na vrcholcích Karpat obrácena proti uherské nížině, a tenkrát nastane Rusínům nový život, vezme je mohutné Rusko pod svá křídla. Ukazováno mi dokonce příslušné místo — v proroctví sv. Jana v Apokalypse!

Velmi dobře charakterisuje uhersko-rusínské moskvofilstvo Drahomanov: Nacionalismus uhersko-rusínský musil nabyti rázu moskvofilského již proto, že byl a jest dosud „pouhým nacionalismem" bez příměsku sociálního. Takový nacionalismus vždy tíhne k státu a nikoliv k národu; a není-li tu státu ukrajinsko-rusínského a je-li tu stát moskevsko-petrohradský, jest zcela přirozeno, že nacionalismus uhersko-rusínský bude myšlénkami lnouti k tomuto státu. K tomu ještě v dějinách uherské Rusi nebylo kozáčtiny ani protipolského národního hnutí, jež se jevilo také v Haliči, zanechalo stopy i v haličsko-rusínských národních písních a podáních a stalo se tam základem národovství. Národ uhersko-rusínský vstoupil do 19. století bez národně politických tradicí, které by mohly jeho intelligenci imponovati. Za to ve prospěch moskvofilství imponovaly mu dva fakty: 1. Kariera několika „Karpato-Rusův" v Rusku a 2. ruská okkupace Uher. Tehdy poprvé po tisíci letech před očima Rusínův hrdý vladyka, Maďar, sklonil

[3]) V. Ochrymovyč: l. c., str. 26—27.

se před silou, jež nazývala se „ruskou“ (maďarsky „orosz“ značí Rusa i Rusína), a to teprve tehdy, kdy se ukázalo, že ani sám velký „císař“ neměl dosti sil, aby ho pokořil. [4])

Intelligence uhersko-rusínská nic nedbá o lid; o nějakých demokratických ideách, o hnutí osvětovém, hospodářských nebo politických snahách ku prospěchu uhersko-rusínského lidu se tam nikomu ani nesní, tak že po té stránce jest uhersko-rusínská intelligence daleko za haličsko-rusínskou, ba nelze ji ani k ní přirovnávati. Uhersko-rusínská intelligence jest celkem zmaďarisována a odcizena prostému lidu, a to jest zejména příčinou, že mezi uherskou a haličskou Rusí není téměř žádných styků. [5])

Právě takové vysvědčení dal uhersko-rusínské intelligenci Dr. Keindl. [6]) Tento stav uhersko-rusínské intelligence nelepší se ani nyní, ač oba časopisy „Nauka“ i „Nedělja“ vyzývají k zakládání čítáren, založen a bratrstev, jež v případě úmrtí člena vyplácejí rodině jakýs obnos. Pokud mi známo, jsou v celé uherské Rusi pouze tři rusínské čítárny a jediná dobře zorganisovaná, stanovami opatřená záložna s jměním přes 20 tisíc. Je to bez odporu trochu málo. Jest zřejmo, že uhersko-rusínská intelligence nepochopila dosud, že jen tehdy pevně stane na nohou, bude-li národ hospodářsky silen.

Výše mluvil jsem o dnešní výchově intelligence v středních a vysokých školách; nebude zbytečno, povím-li ještě něco o obecném školství. Mohlo by býti čistě národním, jelikož v Uhrách jest škola konfessionální, a není tedy nic snazšího, než zavésti vyučovací jazyk rusínský, tím spíše, že jiní národové uherští, Srbové, Němci, mají svou národní školu s mateřským vyučovacím jazykem. K tomu jest zapotřebí jen dobré vůle obou rusínských konsistoří. Bohužel, té se nedostává. V konfessionálních školách učí se rusínské děti sotva rusínské abecedě a ničemu více. Dodáme-li k tomu, že v rusínských komitátech jsou také zemské školy, v nichž se nevyučuje ani rusínské abecedě, nebude se nikdo diviti, že u uherských Rusínů počet analfabetů dosahuje 70%! O tom, jak se v rusínských školách učí, slyšme, co praví V. Ochrymovyč: [7])

V současných školách v Uherské Rusi vyučuje se trochu rusínskému, většinou však maďarskému písmu. Vyučování ruskému písmu pokládá se toliko za prostředek k vyučování maďarskému písmu a jazyku. Učitel má povinnost učiti děti maďarským frazím a mluviti s nimi maďarsky. Přirozeno jest, že tato methoda zejména na počátku roku vypadá dosti komicky. Školní úřady bedlivě dbají o to,

[4]) Драгоманов: В справі Угор. Русн. Str. 7.
[5]) V. Ochrymovyč: l. c Str. 19., 20
[6]) Viz jeho článek „*Aus dem ungarischen Marmarosch*“, Beilage zur Allg. Zeitung, München 1898, Nr. 50.
[7]) V. Ochrymovyč, l. c., str. 19

aby vyučování maďarštině mělo dobrý úspěch. A skutečně v mladém pokolení setkáváme se čím dál s více jednotlivci, rozumějícími písmu i hovoru maďarskému. A jelikož vyučování maďarštině absorbuje veškeru energii učitelův i žákův a většinou bez úspěchův, jest pokrok školní osvěty vůbec velmi chabý a loudavý.[8]) A přece uhersko-rusínský lid není osvětě nikterak nepřístupen. Rád by se učil, nemá však kde, jak a od koho. Nejlépe o tom svědčí slova jednoho venkovana, jež napsal v dopise spolku „Prosvitě" ve Lvově: „Dostal jsem od vás knihy, pěkně vám za ně děkuji. Nečetl jsem ještě takových, neboť jich u nás v Uhrách ani dostati nemůžeme. U nás máme toliko uherské knihy, těch však nemám rád, neboť jsem Rusínem. U nás, bratří, jest nejedna běda: u nás máme maďarské učitele, třeba byli rodem Rusíny; štítí se rusínské řeči, bratří Rusínův, ba i ve škole s dětmi nemluví rusínsky, nýbrž maďarsky. V Uhrách Rusín není pokládán za člověka. Prosím vás tedy, buďte tak laskavi, posýlejte nám dobré knihy, nemámeť u nás skoro žádných . . . a já velice rád čtu. My, kdybychom neviděli kalendářů v Ungvaru, neviděli bychom knih vůbec."[9])

Jest patrno, že takovéto poměry nemohou přispěti ku povznesení uhersko-rusínského lidu v ohledu hospodářském. Není divu, že takový neuvědomělý lid lze vykořisťovati všemi způsoby. Nikde, na celém území obydleném Rusíny není tolik Židův, jako na uherské Rusi. Kdežto jest v Rusku Židům na vsích pobyt zakázán, v Haliči žije jich 2—10%, v uhersko-rusínských vesnicích dosahuje počet Židův 20—70%! Rusíni žijící v neúrodných horách schudli tak, že nebyli na mnohých místech s to, aby platili daně; sekvestrator nemohl tu nic pořídíti, neboť nebylo ani, co by sekvestroval. To bylo přespříliš i maďarské vládě, tak že začala v poslední době uvažovati o prostředcích, jak pomoci rusínskému kraji. Pronajmula od hr. Schönborna v beregském komitátě půdu a pronajímá ji zase po malých částech rolníkům. Nedoplatky daní za několik let odepsala, dává jim na splátky dobrý dobytek, krávy a ovce, aby zlepšila rasu. Má také úmysl založiti v některém rusínském komitátě hospodářskou školu, po případě i školy řemeslnické, v kterých by se Rusíni naučili průmyslu, zejména dřevařskému, a mohli by jím opatřiti si výživu. Uskuteční-li vláda uherská tyto své úmysly, a budou-li Rusínům ku prospěchu, ukáže budoucnost.

---

[8]) V. Ochrymovyč, l. c, str. 19.
[9]) Viz Жите і слово. 1897. Kn. I. Str. 54—55.

IVAN TRINKO

Italští Slovinci.

Území, obývané italskými Slovinci, rozprostírá se mezi 30° 52′ a 31° 22′ východní zeměpisné délky a 46° 3′ i 46° 23′ severní šířky. Jak z těchto čísel vyplývá, je to území nepatrné; v starších dobách bylo ovšem rozsáhlejší, ale značná část se povlaštila a pofurlanštila, zejména v dolině Pontabelské, kde již slovinský živel vymizel. Kromě toho ztratili mnoho půdy Slovinci tarčentští, jichž stále ubývá, tak že, zůstanou-li poměry nezměněny, za sto let zbude jich sotva hrstka při zemské hranici.

Celé území, Slovinci obývané, jest hornaté a náleží k Julským Alpám a jejich předhořím. S výjimkou resijských hor a pásem, jež náleží ke skupině Kaninské, a výběžků Stolového pohoří, směřujících od rakouského Kobaridu na západ, netvoří hory a vrchy italského Slovinska pravidelných pásem, jsouce zcela nepravidelně rozházeny.

Nejvyšší horou jest resijský Kanin (po resijsku Ćanýn, vlašsky Monte Canin), holý a skalinatý, vysoký 2621 m. Kanin i jeho výběžky dobře jsou známy horským turistickým spolkům a turistům vůbec, pro jejichž pohodlí vystavěna je tam na vlašské i rakouské straně řada pohorských bud. Jiné resijské hory jsou Žleb (2275 m.), Sart (2341 m.), Indrinica, Pusti Gozd, Kýla (1422), Muzec (1613) a Lavora (1908). Poslední dvě dělí Resiany (Rezjany [1]) od Slovinců tarčentských.

V tarčentské části jsou nejvyšší hory: tarčentský Matajur (Monte Maggiore, 1617 m.), Laški plac (1661), Čufin (přes 1000 m.), Ivanec (1129) a Laver (1098).

V území Slovincův svatopetrských je také hora Matajur (1642). Na ni prý vystoupil longobardský král Alboin při svém tažení do Italie, chtěje si prohlédnouti krajinu. S Matajuru je vskutku v celém Friaulu nejkrásnější rozhled. Celé Furlansko prostírá tu před okem pozorovatelovým, jehož zrak zalétá dále do benátské roviny až k chlumům paduanským, a přehlédne hezkou část Jaderského moře od Benátek až ke břehům isterským, ba za jasného počasí lze prostým okem pozorovati lodi, plující v terstském zálivu. Neméně krásný jest pohled na vrcholy Julských Alp, obzvláště na ohromnou skupinu Kaninskou a na Krnovské pohoří, do údolí řeky Sočí a na vrchy krajinské. Z daleka široka přicházejí turisté vy-

[1]) Tak píše prof. Baudouin de Courtenay dle zásad moderního pravopisu polského (Rezja, Rezjanie). My, poněvadž to není jméno slovanského původu, budeme dle zásad našeho pravopisu při cizích jménech (ač v té věci tak hned ještě nebude vyřčeno poslední slovo) psáti: Resie, Resiané, resijský. Autor článku, italský Slovinec, píše Rezija. *Red.*

stoupit na Matajur, na nějž jest několik snadných výstupů s italské i rakouské strany. Tolminský odbor slovinského horského družstva, jež vyznačilo stezku z Borce (Flitsch) na Kanin, vyznačilo ji i z Kobaridu (Karfreit) na Matajur.

Jiné vyvýšeniny jsou: Mija (1189), Vogel (1108), Kolovrat (1138), Hum (906) a sv. Martin (kolem 1000 m.).

Všecky tarčentské i svatopetrské hory jsou až do vrcholu hustě zarostlé a poskytují mimo to dobré pastviny, kdežto resijské vrchy jsou většinou skalnaté a holé a jen částečně obrostlé smrky.

Z ú d o l í jest největší resijské (rozojánska dulína), dlouhé přes 21 kilom., a krásná dolina svatopetrská (šempeterska dolina), pak následují „šentlenardska dolina“ (svatoleonardská), „sovodnjiška“, terská a j.

Každá dolina má svoji ř e k u nebo říčku. Resijským údolím teče resijská Bila (slovinsky Bela, resijsky obyčejně „Rozojánska wöda“ nebo prostě „Wöda“, vlašsky Resia), jež vyvěrá ve skupině Kaninské a vlévá se v pontabelskou Belu (vlaš. Fella), s ní pak v hlavní řeku furlanskou Tagliamento (slovinsky Talment nebo Tulmento). Údolím nadižským čili svatopetrským teče bystrá Nadiže (Nadiža, vlaš. Natisone), jež pramení na tarčentském Matajuru, činí záhyb do Rakouska, ale vrací se zase do Vlach, teče kolem Sv. Petra, Čedadem (Cividale) pod známým „vragovim mostom“ a po 52kilometrovém toku spojuje se s Terem (Torre) a pak s rakouskou Sočí. Do Nadiže vlévají se Erbeč (Erbezzo) ze šentlenardské a Aborna (Alberone) ze sovodnjické doliny.

Třetí větší tok je Ter, dlouhý celkem 46 kilometrů, pramenící pod Muzecem a vlévající se do Soče; do něho přitékají s tarčentských hor Krnahta (vlaš. Cornappo), Malina a jiné menší potoky. Kromě toho sluší jmenovati Idrii, tvořící značný kus hranice rakousko-italské.

Jezer není. Za to máme tu j e s k y n ě. Nejzajímavější jest „Landarska jama“ (grotta d'Antro) ve strmé skalní stěně v nadižském údolí. Přední prostorná její část přeměněna jest v kapli sv. Ivana, k níž se vystupuje po 115 ve skále vytesaných stupních.

R u d, až na nepatrné výjimky, není. Zvláštní jest, že u Sv. Lenarda nalézá se ryzí stříbro, ovšem jako zjev vzácný, tak že by se dolování nevyplácelo.

P o d n e b í je dosti vlídné; zimy jsou mírné, sníh v údolích, zejména v kraji svatopetrském, zřídka kdy padá. Za to je hojnost dešťů, zvláště na jaře a na podzim. Výjimku činí Resie, výše položená a stojící pod vlivem vysoké Kaninské skupiny; tam jsou značné mrazy a bývá hojnost sněhu.

Půda jest na hornatý kraj přiměřeně ú r o d n á, nejúrodnější v údolí nadižském. Země rodí pšenici, ječmen, pohanku, kukuřici, hrách, brambory atd.; nejméně všeho ovšem ve skalisté a kamenité Resii. Všude je dosti ovocných stromů, nejvíce jabloní a hrušní. Také víno se daří — kromě Resie, kteráž má výjimečné poměry

podnební. Zde a vůbec ve vyšších horských polohách místo zemědělství kvete dobytkářství.

Celý kraj otevřen jest na stranu italskou, ale uzavřen proti Slovincům gorickým, rovněž všecky zájmy hmotné nutí Slovince italské ke stykům s furlanskými městy a trhy. Také veškery cesty vedou jen do Furlanska. Jediná zemská silnice, vedoucí údolím nadižským, spojuje Slovince italské bezprostředně s rakouskými.[1]) Ba ani svatopetrští Slovinci s tarčentskými a tito s Resiany nemají přímého spojení pohodlnými cestami, pročež jsou v těsnějším styku s jinonárodním živlem, než sami mezi sebou. Že to jest udržení národní svébytnosti na škodu, jest samozřejmo; zvláště osudným je ten fakt Slovincům tarčentským, velice rozptýleným a velmi málo koncentrovaným.

Administrativně náležejí provincii videmské čili friaulské (provincia di Udine čili prov. del Friuli[2]). Provincie tato dělí se v 17 okresů (distretti), z nichž jediný svatopetrský jest čistě slovinský (distretto di S. Pietro al Natisone; za dob rakouské vlády se nazýval S. Pietro degli Slavi). Ale ten existuje vlastně pouze dle jména; ve skutečnosti patří k okresu čedadskému, kdež (kromě berního úřadu) jsou všechny okresní úřady. Do provinciónálního sněmu volí jednoho poslance; v zemském sněmu jej zastupuje čedadský poslanec (nyní žid Morpurgo, rozhodný přívrženec systému povlašťovacího).

Ostatní Slovinci netvoří samostatných okresů, nýbrž náležejí k furlanským okresům možnickému (Moggio), tarčentskému čili čentskému (Tarcento), čedadskému čili staroměstskému (Cividale) a glemonskému (Gemona).

Okresy dělí se v politické obce („občina"). Slovinské obce jsou: *a) v okrese svatopetrském*: Sv. Peter (S. Pietro al Natisone), Trčet (Tarcetta), Ronec (Rodda), Sovodnja (Savogna), Sv. Lenard (S. Leonardo), Srednje (Stregna), Grmek (Grimacco) a Dreka (Drenchia); *b) v okrese tarčentském* Platišča (Platischis), Brdo (Lusevera) a Čezerije (Ciseriis[3]); konečně *c) v okrese možnickém* Rezija (Resia). Slovinskými nazýváme ty obce proto, že jsou obývány Slovinci, ne snad, že by měly slovinskou správu; na tu nelze při centralisačním systému italském pomýšleti, i jest úřadování pouze vlašské. Kromě těchto čistě slovinských obcí jsou ještě některé obce smíšené, slovinsko-furlanské; jsou to: *a) v okrese tarčentském* Ahtan (Attimis) a Nieme (Nimis); *b) v čedadském* Toreau (Torreano) a Prapotno (Prepotto) a *c) v glemonském* Montenars.

Podávám zde statistiku Slovinců italských ve slovinských

[1]) Železná dráha žádná slovinským krajem nejde.

[2]) Přir. prvý dopis z Videmu.

[3]) Ač poslední dvé nejsou již čistě slovinské.

obcích dle anagrafických zápisek z r. 1895 ve srovnání s čísly vládní statistiky z r. 1881:

Slovinské obce	1895	1881
Sv. Peter . . .	3625	3182
Trčet	2107	1900
Ronec	1800	1592
Sovodnja . . .	2202	2017
Sv. Lenard . .	2800	2382
Srednje . . .	1895	1710
Grmek	1780	1560
Dreka	1970	1278
Platišča . . .	3139	2800
Brdo	2546	2318
Čezerije . . .	3887	3242
Rezija	4027	3703
Úhrnem . .	31778	27684

Ve smíšených obcích jest kolem 9000 Slovinců, jichž však stále bude ubývati, poněvadž mladší generace silně odpadá. Celkem tedy jest *všech italských Slovinců* asi **40.778**.

Každá obec má svůj „občinski zbor“ (consiglio comunale), jemuž předsedá „župan“ (sindaco), a svého smírčího soudce („mirovni sodnik“, giudice conciliatore). Všude, jak již řečeno, úřaduje se pouze vlašsky; každá obec musí míti úředně kvalifikovaného a vládou potvrzeného tajemníka (secretario).

V ohledu církevním náležejí italští Slovinci k videmskému arcibiskupství a jsou rozděleni ve čtyři čistě slovinské farnosti, kteréž jsou: Sv. Peter, Sv. Lenard, Dreka a Rezija. Ostatní Slovinci náležejí ke smíšeným farnostem, jež jsou: Prapotno, Preštint (Prestento), Čampej (Campeglio), Fojda (Faedis), Ahtan, Njeme, Tarčent a Montenars. Farnosti dělí se v kaplanství („kapelanije“), mezi nimiž jest asi 50 slovinských.

Jednotlivé vesnice slovinské jsou vesměs malé, roztroušené po údolích a po horách, poloskryté v zeleni stromů.[4]) Obydlí jsou

[4]) Důležitější slovinské vsi v Italii jsou: Sv. Peter (vlašsky S. Pietro al Natisone), Dolenji Brnas (Vernasso), Ažla (Azzida), Landar (Antro), Trčet (Tarcetta), Erbeč (Erbezzo), Črni vrh (Montefosca), Marsin [Mrsin] (Mersino), Ronec (Rodda), Podbunesec (Pulfero), Ofijan (Pegliano), Trpeč (Terpezzo), Brnas gornji (Vernassino), Sovodnja (Savogna), Matajur (Montemaggiore), Mašera (Masseris), Trčman (Tercimonte), Cepleišča (Cepletischis), Topolove (Topolò), Grmek (Grimacco), Kozica (Cosizza), Sv. Lenard (S. Leonardo), Srednje (Stregna), Oblica (Oblizza), Dreka (Drenchia), Podrskie (Podresca), Stara gora (Castello di monte), Prapotno (Prepotto), Torean (Torreano), Preštint (Prestento), Fojda (Faedis), Podcerkev (Valle), Derijan (Reant), Podklap (Canal di Grivò), Mažarola (Maserolis), Čenebla (Canebola), Podrata (Clap), Porčinj (Porzús), Ahtan (Attimis), Malina (Forame), Šubit (Subit), Čarneja (Cergneu), Platišča (Platischis), Prosnid (Pros-

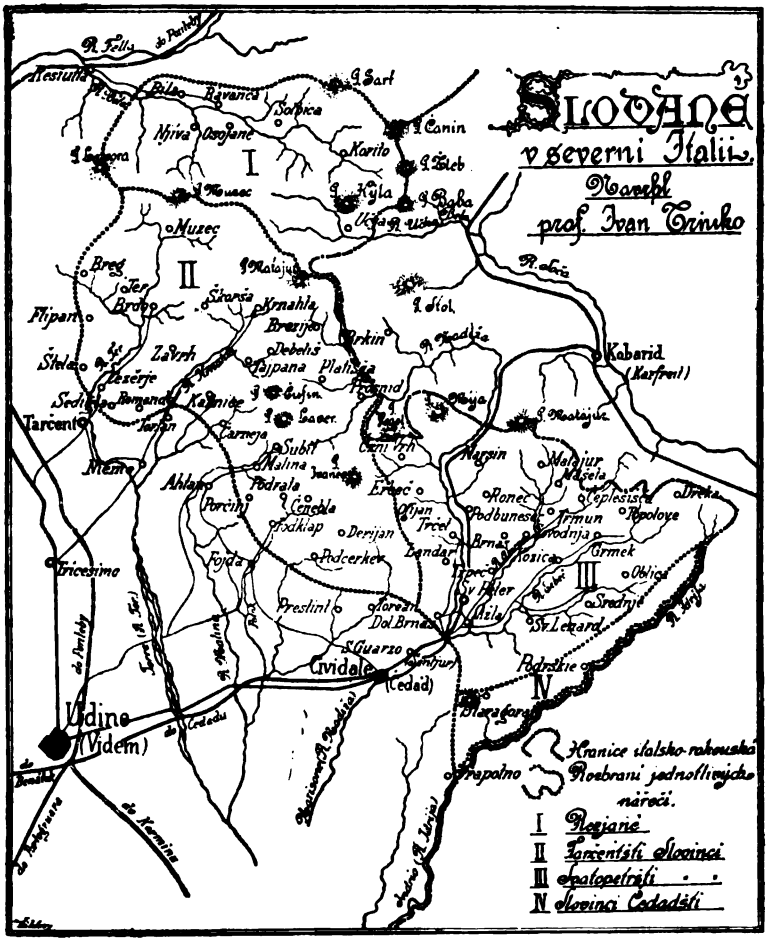

vesměs zděná (jako italská obydlí vůbec), stavěná zcela prostě z kamene a krytá taškami. Nejpěknější vzhled má Sv. Peter, podobající se spíše malému městečku nežli vsi, položený krásně nad řekou Nadiží; jinak není veliký, nemaje více než 500 obyvatelů.

---

senicco), Brezije (Montemaggiore), Debeliš (Debellis), Tajpana (Taipana), Karnice (Monte di prato), Torlan (Torlano), Nieme (Nimis), Romandol (Romandolo), Sedigla (Sedilis), Tarčent [Čenta] (Tarcento), Čezerje (Ciseriis), Štela (Stella), Flipun (Flaipano), Brěg (Pers), Ter (Pradielis), Brdo (Lusevera), Škorša [Viškorša] (Monte aperta), Zavrh (Villanova), Krnahta (Cornappo), Muzec (Musi), Bila (S. Giorgio), Rávanca (Sul Prato), Osojane (Oseacco), Solbica (Stolvizza), Korito (Koritis), Njiva (Gniva), Učja (Uccea).

Italští Slovinci jsou vysocí, urostlí, svižní, že radost na ně pohledět. Svatopetrští a tarčentští jsou zdravé barvy, krev a mléko, modrých nebo šedomodrých očí, vlasů kaštanových nebo rusých a jsou vůbec podobni rakouským Slovincům, kdežto Resiané mají pleť temnou a vlasy černé, jakoby náleželi k jižnějším národům.

Povahy jsou mírné, veselé, přímé, zejména Slovinci svatopetrští, kdežto tarčentští jsou uzavřenější. Pohostinští jsou však všichni velice, čímž se liší od sousedů Furlanců. Povaha jejich vlasti, tak různotvárné a malebné, má blahodárný vliv na duševní vlastnosti. Všichni jsou dobrého srdce a bystrého ducha. Škoda, že nemají příležitosti k řádnému školnímu vzdělání!

Velikých potřeb neznají. Osudu svému, kterýž není závidění hodný, oddáni jsou takřka s jakýmsi fatalismem. Jsou velmi nábožni a spořádaní. Trestních případů přihodí se mezi nimi velice pořídku, zlodějů skoro není. Za to rádi se soudí mezi sebou — což je snad vlastnost všeslovanská.

Kroje národní vymizely; jen ještě u Resianek se částečně zachoval starý národní kroj, jenž však rychle mizí.

Italští Slovinci jsou vesměs zemědělci. Každý má kousek své půdy, kterouž zdělává vlastníma rukama, primitivním náčiním. Nájemců mezi nimi není. Půda však jest rozkouskována dělením při dědictví, a tak, ač nikdo tu není bez kouska vlastní země, také není nikoho, komu by náležely velké statky (až na nepatrné výjimky). Obchodníků a průmyslníků je málo. Vedle zemědělství živí se italští Slovinci chovem dobytka, zejména v horách, jenž by byl výnosnější, kdyby byl prováděn racionalněji; kromě toho vynáší jim něco sadařství a prodej dříví a sena. Všeobecně lze říci, že není mezi italskými Slovinci ani velkých boháčů, aniž velkých chuďasů. Život jejich by byl zcela snesitelný — kdyby nebylo přílišných daní.

Při vzrůstu populace a tím při stálém umenšování pozemků, jež jsou obyvatelstvu jediným takřka pramenem výživy, není divu, že množství Slovinců odchází za hranici, zejména do Rakouska. Za hranicí vydělávají si zedničením, prací při stavbách železnic, v cihelnách, jiní oddávají se podomnímu obchodu atd.; zejména Resiané, jejichž neúrodné údolí nemůže jich uživiti, scestují takřka půl světa — všichni pak se velmi snadno učí cizím jazykům.

Kulturní poměry jsou mnohem horší, než hospodářské. Knihy a časopisy nemohou zde šířiti osvětu, protože vlašským málo kdo rozumí — a slovinským skorem také ne, poněvadž spisovné slovinčině nemají příležitosti se naučiti. Jsou to smutné poměry, jejichž následkem jest, že národ nepokračuje ani v duševním, aniž v hmotném ohledu.

Škol vesnických je sice asi 50, na něž platí slovinské obce ročně kolem 40.000 lir — ale z těch je slovinčina zcela vyloučena. Dle italského školního zákona chodí děti do školy od 6. do 9. roku. Není možno, aby se za tři léta naučily vlaštině, když vstu-

pují do školy, neznajíce slovíčka vlašského, a když se ve škole učí bez pomoci mateřštiny. Naučí se tam jen trochu mechanicky čísti a psáti, ale ne tak, aby dobře rozuměly tomu, co čtou nebo píší. Není pak divu, že po skončené návštěvě školy nemají chuti ke čtení a zapomínají ponenáhlu i to málo, čemuž se ve škole naučily.

Ano, smutné jest národní postavení této ztracené stráže slovanské, zapomínané a opuštěné, jež by mohla s úplnou oprávněností zvolati k matce Slavii: „Ave, Slavia! morituri te salutant!"

V. DOROŠEVIČ:

Světová popularita L. N. Tolstého.

Podle slov jistého italského kritika je Tolstoj světové slunce rozumu, od kterého mnozí současní spisovatelé přejímají ideje, jako planety přijímají své světlo od slunce.

Nehodlám zabývati se širokým úkolem, nakresliti tento vliv Tolstého myslitele a Tolstého umělce na literaturu různých zemí. Budu mluviti pouze o popularitě Tolstého za hranicemi, pokud tato popularita poutá pozornost turistovu.

Na jaře roku 1895 byl jsem v Italii, když rozšířila se znepokojující pověst o nebezpečné prý nemoci Lva Nikolajeviče Tolstého. Pověst na štěstí později ukázala se přehnanou. Všechny čelnější italské časopisy každodenně v telegramech přinášely zprávy o zdraví velikého ruského spisovatele, jaké by bývaly přinášely snad pouze o stavu zdraví samého Danteho, kdyby v dobách Danteho bývaly noviny a telegraf.

Rozsáhlé stati, věnované Tolstému, s nepokojem vyprávěly o očekávané světové ztrátě. Jeden z nejpopulárnějších a nejváženějších týdenníků počínal svůj článek těmito slovy:

„Svět očekává těžká ztráta; roznemohl se nebezpečně veliký ruský spisovatel Tolstoj. Ztráta, souzeno-li, aby se uskutečnila, nenahraditelná pro veškeré lidstvo. Nejméně však budou ji cítiti v Rusku, poněvadž Tolstoj v poslední době jest slunce, které osvětluje celý svět, ale jehož paprsky míjejí jeho rodnou zemi. Z celého světa Tolstého myslitele nejméně znají v Rusku. Následkem jistých okolností Tolstoj tiskne své poslední spisy nejvíce za hranicemi. V Rusku znají jej méně a proto též méně jej cení než v kterékoliv jiné zemi."

Zůstavivše stranou poslední mínění italského časopisu, musíme říci, že mluvě o světové známosti Tolstého, časopis nepřehání. Pokaždé, kdykoliv za hranicemi mluvíte o Rusku a cítíte, že jest vám

nesnadno odrážeti útoky společníkovy, — utíkáte se ku jménu Tolstého. Tolstoj hraje pro vás úlohu šachové královny v rukou šachového hráče. Nalézaje se rozhodně v úzkých, dáváte šach a mat protivníku řka:

„Rusko jest zemí, jež zrodila Tolstého."

A výraz ironie okamžitě zaměňuje se na tváři společníkově úctou a obdivem.

Jméno Tolstého jest známo každému intelligentnímu cizinci rovněž jako jména největších spisovatelů jeho vlastní země.

Knihkupectví v Německu, Rakousku, Italii, Švýcarsku, Anglii a v Severoamerických Spojených Státech přeplněna jsou spisy Tolstého. Jsou to nejodbytnější a nejhledanější knihy. Jeho prací váží si všude, ačkoliv každý národ váží si jich podle svého.

V Německu, v této vlasti militarismu a filosofie, v této podivuhodné zemi junkerů a myslitelů, všecko, co jest myslícího, s nejhlubší pozorností naslouchá Tolstému filosofu.

Italové, národ umělců, váží si v Tolstém nejvíce vzácného umělce. Byli prvními, kteří uznali v Tolstém velikého dramatika.

První scéna, na níž byla provedena „Vláda temnoty", byla scéna města Říma. „Vláda temnoty" dávala se na italském jevišti tak, jako v Rusku hrají se kusy z italského života: v nejnemožnější, fantastické, směšné a karrikaturní výpravě.

Sedláci chodili v ovčích kožiších, obrácených kožešinou navrch, a naivní diváci pokládali je za lidi, porostlé od hlavy k patě chlupy. Nikita honosil se čerkesskou čapkou s jatagany a kinžaly za širokým pasem, s vlasy po ramena, a po celou dobu nepouštěl z ruky sekery. Akim udílel svá poučení sedě podle autorova přání na peci, ale nebyla to ruská pec, o níž v Italii nemají ponětí, nýbrž... malá železná kamínka. To ovšem nemohlo obejíti se bez homérického smíchu:

„Stařeček se docela upekl!" křičela celá galerie.

Ale ani tato směšná výprava nepřekážela národu umělců vycítiti vynikajícího umělce v tvůrci „Vlády temnoty" a oceniti Shakespearovskou sílu této práce.

„Vláda temnoty" měla ohromný úspěch v Italii, přešla všecka jeviště a byla u Italů populárním kusem ještě dříve, než byla sehrána na volném jevišti v Paříži a mnohem dříve, než spatřila divadelní prkna v Rusku.

Ohromnému úspěchu těšily se v Italii též „Plody osvěty" a jestliže italští kritikové prohlašovali, že „Vláda temnoty" jest prací, hodnou Shakespeara, říkali o „Plodech osvěty", že od doby Molièrovy neobjevila se ještě komedie genialnější.

Nejhlubší zájem vyvolává Tolstoj u Angličanů. Rozmlouvajíce se vzdělaným Angličanem o Tolstém, budete nejen libě dotčeni, ale i překvapeni a do rozpaků uvedeni jeho znalostí ruského genia, jakož i hloubkou a důkladností této znalosti.

Vyjde na jevo, že Angličan jest mnohem lépe obeznámen

s posledním obdobím literární činnosti Tolstého, než vy. Není v tom ostatně nic podivuhodného, neboť za poslední doby Tolstoj píše velmi mnoho anglicky, a tyto spisy jsou v Rusku docela neznámy.

Hluboká obliba Tolstého a jeho theorií v Anglii jde tak daleko, že se tam nalézá již mnoho tolstovských kolonií. Jedna z takových kolonií existuje u Londýna. Mezi Tolstojovci, žijícími v této kolonii, naleznete mimo Angličany též mnoho cizinců a mezi nimi také Rusa.

Mladý muž, skoro jinoch, syn jednoho z moskevských kupců milionářů, zanechal vše v domově a usadil se zde, snaže se žíti „podle pravdy", tak, jak jest řečeno ve svatých knihách a objasněno Tolstým. „V potu tváři své jísti chléb svůj" a nezkracovati cizího věku, nechávaje pracovati na sebe jiné.

Toto vášnivé přání žíti „podle pravdy", žíti tak, jak učí nejvznešenější z myslitelů křesťanského světa, nalézá ozvěnu i na oné straně oceánu.

V Americe velice milují Tolstého, jako Tolstoj velmi miluje Američany. V Americe má mnoho přátel a stoupenců, s nimiž udržuje čilou a energickou korrespondenci. Tyto listy Tolstého, mající vždy hluboký společenský zájem, objevují se obyčejně tiskem a projdou všemi americkými časopisy.

„Nový spis Tolstého", „mínění Tolstého o tom a tom" — taková záhlaví tučným písmem neustále objevují se na stránkách novin v New-Yorku, Chicagu, San Francisku a v jiných střediskách — a pod těmi záhlavími jest obyčejně několik tuctů řádků, vyňatých z listu Tolstého k někomu z jeho amerických přátel.

Každého dne v některém časopisu Severoamerických Spojených Států objevuje se nějaká nová podobizna Tolstého. „Tolstoj při literární práci", „Tolstoj ore půdu", „Tolstoj vymazuje kamna chudé vdovy" — z takových illustrací bylo by možno sestaviti celou sbírku podobizen Tolstého, objevujících se neustále v amerických listech.

Celkem dosti naivní lid, Yankeeové vyptávají se každého cestujícího z Ruska: „Viděl jste Tolstého?" Právě tak, jako před několika desetiletími nutně tázali se každého Rusa: „Byl jste v Sibiři?"

O tom, jaké ohromné popularitě se těší Tolstoj v Americe, mohli jsme souditi v roce neúrody smutné paměti. Sotva že Tolstoj otiskl svůj znamenitý „list o hladu" a ten byl telegrafem sdělen americkým listům, ihned po celé severní Americe sestoupily se komitéty ke sbírkám a Spojené Státy, jak známo, poslaly koráb, naplněný obilím, k rozdělení hladovícím v neúrodných guberniích.

Nemyslím však, že by tato obliba, všeobecná a silná, byla zároveň u Američanů také zjevem hlubokým. Je to spíše obliba osoby filosofovy než jeho učení!

Jako všechno americké, obliba Tolstého má tam ráz velmi originální a zvláštní.

Yankeeové, jsouce sami odvážní a milovníky smělosti u jiných, milují v Tolstém především *smělého* filosofa a *smělého* člověka, myslitele a občana, jenž smí říci to, čeho neodvažují se mluviti jiní. Spíše karatele než filosofa.

Nejméně znají Tolstého filosofa a Tolstého umělce ovšem nejlepší přátelé Rusů — Francouzi.

Vášniví vlastenci a horliví přívrženci „aliance" zajímají se velmi o to, co se týká ruské síly — ale velmi málo o to, co se týká ruského duševního a duchovního života.

Nemluvím o několika vyvolených jednotlivcích, ale většina francouzské intelligence má o duševním životě spřáteleného národa asi takovou představu, jako o obyvatelích země Van Dimensovy, s nimiž v žádných přátelských stycích Francouzi nejsou. Mohu právem říci, že Francie jest jediná země, kde v roce 1898 mohly se objeviti v jednom z rozšířených časopisů tyto řádky, týkající se Gladstona. Časopis zmiňuje se, že Gladston ve fysické práci nalézá odpočinek po duševním namahání, praví:

„Je to týž systém jako u Tolstého, jenž při svých studiích zabývá se šitím střevíců pro své sedláky, které mrská zcela řádným způsobem, udíleje důkladné rány knutem uprostřed dvou filosofických závěrů . . ."

Veliký přechod v názorech o povinnostech člověka zdá se Francouzům podivínstvím velmi churavého člověka, jemuž připadla myšlénka státi se velmi velikým děckem. Ku snaze Tolstého, neužívati cizí práce, jeden z francouzských kritiků poznamenává:

„Možno si představiti, jak veliký román mohl by Tolstoj se svým talentem napsati zatím, co šil zcela obyčejné boty." Tato poznámka patrně měla býti vrcholem vtipu.

Jiný francouzský kritik, pojednávaje o „Kreutzerově sonatě", shledal, že Tolstoj velmi nejasně a velmi spletitě snaží se v dlouhé povídce říci to, co Pavlu Bourgetovi podařilo se říci v jediné větě:

„Láska jest záchvat nenávisti mezi dvěma záchvaty smyslnosti." V tom prý jest všechen obsah „Kreutzerovy sonaty".

Myslím, že pokládati Lva Tolstého za filosofa stejného s Pavlem Bourgetem, znamená — vůbec nerozuměti Tolstému.

O popularitě Tolstého ve Španělsku nemohu říci rozhodně ničeho, ale za to mohu oznámiti zajímavou literární novinku.

Ruská dáma, známá svými překlady mnohých nejlepších spisů evropských literatur do turečtiny, přeložila nedávno též z Tolstého „V čem je má víra". Kniha vyšla letošního jara v Turecku.

Tímto způsobem paprsky slunce, o němž mluvil italský kritik, pronikají nyní i tam, kam světlu jest nejobtížněji proniknouti. A nehledíme-li ani k nadšenému přirovnání Tolstého ke slunci, které ozařuje celý svět, přece musíme přiznati, že již po mnohá století nikdo tak hluboce nebouřil lidské svědomí, jako veliký učitel z Jasné Poljany.

Dopisy.

Z Lužice. (*Národopisná výstavka lužicko-srbská v Drážďanech: její úspěch hmotný i mravní.*)

Národopisná výstavka lužicko-srbská, uspořádaná v Drážďanech roku 1896, nesklamala. Neměli tedy pravdu opatrní oni páni ze starší naší generace, zrazující nás, abychom přece tam nechodili . . . Cože prý tam chceme, v Drážďanech, v sídelním městě? Jaké prý místo můžeme zaujmouti v nádherném rámci velké průmyslové výstavy, jejíž návštěva jistě půjde do statisíců? Jak jenom se odvažujeme, postaviti se tváří v tvář celé vzdělané střední Evropě: vždyť známo, jak milé jsou Drážďany turistům. A pak: jak to dopadne? Nepřeceňujteż sil svých! Kdo ty skříně vám vyplní? Odkud seženete materiál? Náš lid cizině nedůvěřuje — a také ví proč . . . Všechno zatím se vyplnilo, jenom řečené obavy ukázaly se nezdůvodněnými, lichými. Ovšem, že lid náš málo důvěřuje cizincům — a dobře má. Avšak tentokrát ani nemusil důvěřovati cizině; vždyť on důvěřoval jenom svým vůdcům, jimž neměl, proč by nedůvěřoval. — Tak tedy výstavka naše uskutečněna, a vyzněla pro nás pěkným úspěchem.

Jádrem a střediskem lužické vesnice, postavené v samém sousedství „Starého města“ výstavního, byl „Serbski musej“, v němž poprvé snesena hojnost našeho majetku lidopisného — ať již se jeví v národní písni nebo v národním kroji, ve způsobu stavění atd. Dosud živě si připomínám dojem, v pravdě neobyčejný jímž na mne účinkovala skvělá dvorana i obě křídla hlavního paláce z národopisné výstavy Československé milé paměti. — Bylať pořádána právě před naším rokem výstavním, přirozeno tedy, že se o ní zmiňujeme. V našem „Srbském museu“ ovšem nebylo dvoran ani křídel. Bylo jen tichým koutkem prostounké toto stavení s dosti nemotornou massivní, čtyřhrannou svou věží, jež jako by sem byla přenesena z některé farní vísky v naší „holi“ [1])!

Ale bylo nám v té prostotě milo. Uprostřed rušného života velikého města jako kouzlem octli jsme se před obrazem rodného kraje a lidu. Dosti v tom obraze bylo nehotovostí a mezer — přes to však těšili jsme se, že provedeno aspoň tolik, ano podivili jsme se, že toho tolik ještě máme. Také nám bylo milým zadostiučiněním vřelé uznání veřejnosti, jak cestující, tak domácí městské, jež neustávala plniti náš „Serbski musej“. I královská rodina, jakož i představitelé nejvyšších společenských vrstev s pochvalou a uznáním o naší exposici se vyslovovali. Drážďanská naše výstavka nejenom že se stala pěkným základem k národopisnému museu

[1]) Hola = lesnatá rovina (zde; jindy značívá ten výraz také pouze les).

srbsko-lužickému — jí mimo to znamenitě vzpruženа akce pro **Matiční dům v Budyšíně**, jenž se má státi důstojným jejím stánkem příštím.

Před skvostným nárysem průčelí této budovy, navržené drážďanským architektem Aug. Grothem, nejeden v museu si postál a chtě nechtě také svůj příspěvek na vystavění „Srbského musea v Budyšíně“ do připravené tam pokladničky vkládal. Stávalť se v tu dobu národopis v Drážďanech a po Sasku vůbec populárním — a tím nepřímo také náš národ a jeho dům, jenž brzy měl hostiti výstavu, tak sympaticky přijatou.

Tím způsobem také porozumíme nedávné zprávě „Łužice“, že saskou vládou nám darována byla řada skříní a vitrin, potřebných k účelnému umístění musejních předmětů a figurin v novém Matičním domě. Skříně tyto, užívané dosud v zoologickém museu drážďanském, úplně dobře jsou zachovalé a mají cenu značně přes 1000 „hriwnow“ (marek). Doložme, že výstava sama skončila čistým ziskem 3000 marek, jež připadly Matičnímu domu, — i uzná zajisté každý nepředpojatý čtenář, že drážďanské naše vystoupení v tom směru vykonalo svůj úkol. Tím ochotněji, považ-li, jak pracně, s jakou námahou zde sháníme „pjenježk po pjenježku“ (krejcar ke krejcaru — vlastně haléř k haléři).

Drážďanská výstava však nemálo nás posilnila i **morálně**. Pohnula nás k práci a získala nám zástupy čilých pracovníků na všech stranách. Co to znamená pro lid ujařmený a z větší části dosti chudý netřeba českému čtenáři doličovati. Provolání, zvoucí k účastenství v drážďanském našem podniku, rozlétlo se v tisících výtisků po veškerém našem kraji.[1]) A přemnozí, přihlásivše se, podnikli pouť po našich vesničkách, a s radostí shledali, co ještě jest věcí, které nás charakterisují. A lid ochotně půčjoval a dával.

Tentýž lid pak, přicházeje do Drážďan podívat se na to — v pravém slova smyslu užasl, spatřiv neočekávané to bohatství pokladů svého umu a vkusu, o nichž neměl ani tušení, že jich je tolik a že jsou té ceny, aby se směly ukázati velikému světu. A když později přičiněním našich vůdců národ náš se súčastnil skvělé krojové slavnosti v červenci r. 1896 — jaká to byla podívaná na bodré naše vesničanky a rolníky — jak jim hořely tváře, jak naše děvčata, muži a ženy pyšně si vykračovali po velkoměstské dlažbě, jak jim zářily zraky, když tisíce lidu jim tleskaly a slávu volaly — jak si chutě zatančili a nejen od plic, ale od srdce si zazpívali krásné své písně, když sám král v tom si liboval a srdečně je zdravil! — Podobným způsobem oba

[1]) Okolnost tato není bez významu. Výstavy se nesúčastnila jenom Saská, nýbrž i Pruská Horní — ano i Dolní Lužice. Byla tedy výstavou manifestována jednota národa lužicko-srbského. V tom směru nemálo zajímavým je výrok ThC. Šwjele, učiněný na studentském sjezdu v Malém Wjelkově: „Ať žije srbský národ, jeden, jak v Horní, tak v Dolní Lužici!“

výstavní koncerty, v nichž vybranému obecenstvu přednášeny skladby výhradně lužické, především národní písně s průvodem orchestru[1]), znamenitě podepřely národní naše uvědomění. — Vůbec za největší zásluhu naší výstavy pokládáme, že se s ní šlo mezi lid.

Zdravé símě, výstavou zaseté, již pučí. Důležitými institucemi v rozvoji moderních národů jsou spolky. V té příčině jsme se hodně opozdili. Našich, skutečně srbských spolků je dosud málo.[2]) Tomu nyní — a zase hlavně vlivem naší výstavy má býti učiněn konec. Připravujeť se a v brzku se ustaví Zwjazk Serbskich Towařstwow, v němž zastoupena budou veškera národně srbská naše sdružení — nechť si to budou „Bjesady", zpěvácké, ochotnické, hospodářské spolky, třebas i „kołojězdne" (také na srbské velocipedisty tedy už jsme se zmohli), nebo jakékoli jiné. Politických ani náboženských rozdílů dbáno nebude. Z takového svazu

---

[1]) Zásluhou lužických skladatelů, Dra. Jurije Pilka a Bjarnata Krawce.

[2]) Podáváme při té příležitosti pokud možno úplný seznam srbských spolků. Již pouhý jich výčet dojista charakterisuje lužické poměry národní. Na prvním místě stojí spolky k vydávání knih: *Maćica Serbska w Budyšinje* (zároveň jediná učená společnost lužická) se samostatným dolnolužickým odborem, *Serbske lutherske knihowne towařstwo* a *Towařstwo swj. Cyrilla a Methodija* (spolky náboženské, první k vydávání knih evangelických, druhý katolických). K nim důležitostí svou se druží *Towařstwo pomocy za studowacych Serbow*. Studentských spolků jest řada; hlavní jsou: *Sorabija* v Lipsku, *Serbowka* v Praze a *Zwěstk* dolnolužických studujících; vedle nich jest vzpomenutá v 1. čísle *Societas slavica Budissinensis* (gymn.) a *Włada* (kat. učit. ústav) v Budyšíně, *Živa* (učit. ústav) v Lubiji a „towařstwo" dolnolužických srbských chovanců učitelského ústavu v Staré Darbni. Zábavně-poučné spolky jsou: *Bjesada* v Budyšíně, *Serbske towařstwo za Khwaćicy a wokolnosć* (s odborem divadelním a pěveckým), *Serbske towařstwo* v Bukecích, *Lipa* v Rakecích (pohříchu málo činné), *Čornobóh* a *Jednota* v Drážďanech, *Katholske bjesady* v Staré Jaseńci, Kukově (bohužel silně se poněmčila), Radwoři a v Ralbicích, pěvecké spolky (*Serbske spěwařske towařstwa*) v Khrósćicích („Jednota"), Radwoři („Meja"), Pančicích, Ralbicích, Baćoni, v Kulově a v Slepém. Z hospodářských spolků přední místo zaujímá *Towařstwo serbskich burow* s pobočnými spolky v Khrósćicích, Ralbicích, Malém Wjelkově, Bělčecích, Bukecích a v Hodźiji. Vedle těch jsou samostatné rolnické spolky (*burske towařstwa*) v Rakecích, Šešově, Bukecích, Wojerecích a v Slepém (kulovské se poněmčilo). K nim se druží spolek ku pojišťování skotu v Ralbicích; konečně tu můžeme připojiti hospodářské záložny a spořitelny (*nalutowařnje*) v Radwoři, Róžantě, Khrósćicích, Wotrowě, Hodźiji, Baćoni, Malém Wjelkově, Zarěči a v Malešecích. (Spolky vojenských vysloužilců jsou ovšem německé duchem i působením, avšak i tu nastává obrat.) Ve Velké Dubrawě je spolek na podporu nemocných; v Dźiwoćicích náboženské *Serbske evangelske-lutherske missionske towařstwo*. Celkem tedy mají lužičtí Srbové nyní 53 spolky a družstva; z nich jsou literární 4 (pokládáme-li dolnolužický samostatný odbor matiční za zvláštní spolek), mezi nimiž 2 náboženské (jsou tedy náboženské celkem 3), studentských 7, zábavně-poučných spolků celkem 17 (mezi nimi ryze pěveckých 7), hospodářských a rolnických 12, pojišťovací 1, záložen 9, podpůrné 2. Dle nářečí jsou 3 dolnolužické (z nich 2 studentské), ostatní hornolužické. Z hornolužických připadají na saskou část Horní Lužice 43, na pruskou pak toliko 8; zahraniční spolky jsou 4. *Red.*

veškerých národních našich jednot bude pak prýštěti oživující a osvěžující míza všem jednotlivým našim spolkům, kdyby snad některý ochaboval. Druhým úkolem svazku bude zakládání srbských spolků, kde jich dosud není. Takových míst je síla. Některé části našeho kraje úplně v té věci jsou zanedbány. Buď že tam srbský spolek měli, ale zaniknul, anebo se zněmčil, což jest ještě horší — nebo tam nijakého spolku dosud vůbec nebylo. Zmíněný svazek bude žijícím spolkům zárukou a podporou dalšího života a rozkvětu — a tam, kde dosud je tma nebo přítmí, postará se o světlo.

Klassickým příkladem, jak spolkový život náš sluší zařídíti, jsou nám Khwaćice, vesnice to asi půldruhé hodiny na sever od Budyšína. Tamější „serbske towarstwo" už po více let vyvíjí požehnanou činnost, působíc nejenom v nejužším domově, nýbrž podnikajíc se svým divadelním odborem i výlety do okolí. Významno při tom jest, že spolek není řízen ani knězem ani učitelem; duší jeho je neodvislý muž, živnostník: kupec Arnošt Bart z Brězynky, Srb a Slovan tělem duší. On také jest původcem ideje o založení svazku všech srbských spolků.

Ano, lid ať se probudí, mezi lid ať se jde — a když tomu nechtějí kněží a učitelé, především k tomu povolaní, ať se to stane přes hlavy jejich „Zwjazkem". Až lid náš dokonale bude probuzen a vědom si své důstojnosti a ceny svých statků — pak už bude nemožným kormutlivý zjev, jakým bylo na př. nepatrné účastenství lidu při Matičním jubileu a při slavnosti zakládání nového Matičního domu. A byly to národní svátky prvního řádu. Pak ovšem nemožnými mezi námi budou také intelligenti, chovající se k zájmům našim netečně a obojetně, ano i zřejmě nepřátelsky. — LUŽIČAN.

Z Oděsy. (*Jubileum dvou nejstarších denníků oděsských. — Přípravy k oslavě stoletých narozenin Puškinových. — Městská rada a jubileum Mickiewiczovo. — Slavnost Mickiewiczova a ruský tisk.*)

Tento dopis posvěcuji pouze jubileím, významu místního i všeslovanského, ba světového. Konec minulého a počátek nového roku (dle ruského kalendáře) byly významny pro rozvoj zdejšího tisku. Prvního ledna 1869 vyšlo 1. číslo nejstaršího jihoruského denníku „Новороссійскій Телеграфъ", jenž tedy na nový rok oslavil 30leté jubileum svého trvání; a 25. prosince slavil 25leté jubileum nejčtenější a bez odporu nejlépe redigovaný provincionalní list, „Одесскій Листокъ". První slavnost při zpátečnicko-konservativním směru listu, pohlížejícího na vše jen s vládně-pravoslavného stanoviska, minula úplně nepovšímnuta v zdejším pokrokovém obecenstvu. Za to redaktor „Oděsského listku", p. Navrockij, jenž z malého denníčku stvořil velmi vážný list v duchu širokých idejí společenských směru pokrokového, jenž za dobu své 25leté činnosti redaktorské podal důkazy upřímné spravedlivosti ke všem vrstvám společenským, jenž povždy se chránil dráždění národnostního i náboženského — slavil 25. prosince minulého roku pravý triumf za

své poctivé snahy. Nejen z různých míst ruského jihu, ale i od mnohých vynikajících jednotlivců a pokrokových korporací ostatního Ruska obdržel nesčetná množství projevů sympathie a uznání. Památku tak významné chvíle svého života utrvalil p. Navrockij tím, že na banketě, jejž uspořádal svým spolupracovníkům a k němuž pozval na 300 vynikajících osobností oděsských, složil 3000 rublů jako první zrno k založení útulku pro schudlé literáty, novináře a sazeče v Oděse. Shromáždění hosté sebrali k tomu hned 5000 rublů — a tak hned prvního dne položen velmi slušný základ sbírkám, v nichž se velice horlivě pokračuje. V jubilejním, bohatě illustrovaném čísle nacházíme kromě jiných příspěvky od vynikajícího románopisce Boborykina (jehož poslední román Роспадъ vychází právě v „Oděsském listku") Anfiteatrova (pseud. Old Gentleman), Vasilevského (Bukva), Mordovceva, Obolenského, professorův Modestova a Derevického, znamenitého feuilletonisty Doroševiče a jiných spolupracovníků listu.

Intelligentní kruhy oděsské připravují se již k oslavě 26. května (7. června), dne stých narozenin Puškinových. Toho dne má býti v divadle slavnostní večer, sestavený z přednášek a recitací, jehož se súčastní professoři zdejší university, umělci a representanti různých spolků oděsských. Kromě toho zvláštní komise zdejšího klubu umělecko-literárního (Литературно-артистическое общество) obrala si za úkol sebrati listy básníkovy, týkající se pobytu jeho na ruském jihu, pak vzpomínky o něm z té doby — a vydati vše v pamětním sborníku. Pobyt Puškinův na ruském jihu, v Oděse, Kišiněvě a na Krymě, padá v jeho „Drang und Sturmperiode" v letech 1820—1824. Je to doba, jak ji charakterisoval jeden z jeho kritiků, „nejasných, titanických tužeb povahy ještě neustálené, idejí ještě nedozralých, honby za trvalým a zářivým ideálem, mladistvé vzpoury proti společnosti a lidem, touha po zabezpečení své individuality před protivenstvími osudu a života". V této době svého rozvoje básnického podléhal Puškin úplně vlivu Byrona, hlásal nejvznešenější hesla svobody a povzbuzoval ke strhání pout všelikého útisku a nevolnictví. Teprve po návratu z Oděsy na sever do své vísky Michajlovskoje počal básník zapomínati svých dřívejších ideálů.

Místní kolonie polská (kolem 16.000 lidí) uctila ovšem na štědrý den památku Mickiewiczovu. Přičiněním hraběte Grocholského uspořádán byl v jednom ze zdejších divadel důstojný večer, vyplněný recitacemi výtvorů básníkových. Poněvadž Mickiewicz meškal po nějaký čas v Oděse, usnesla se městská rada na návrh starosty, upřímného Slovana p. Zeleného (Зеленой), zasaditi na památku toho na domě, v němž bydlil, pamětní desku, podobně jako byla zasazena na domě, v němž bydlil Puškin. Avšak zdejší gubernátor, hr. Šuvalov, to zakázal a nedovolil ani zdejšímu ruskému umělecko-literárnímu klubu uspořádati večer na počest světového toho básníka! Polské večírky Mickiewiczovské pořádány byly

koncem minulého roku skoro ve všech větších městech ruských, jako v Petrohradě, Moskvě, Kijevě, Charkově, Kišiněvě a jinde, kde žije větší počet Poláků — Rusům však, kromě Petrohradu, nikde nedovoleno uctiti památku slovanského básníka, jako — „nebłagonadežnago“! [1]) Ničméně skoro všecky listy ruské, denníky, týdenníky i měsíčníky, přinesly u příležitosti odhalení pomníku ve Varšavě sympathické články o básníku, jenž „mnoho miloval a mnoho trpěl“. Pouze „Moskovskija Vědomosti“ (Московскія Вѣдомости), Polákům nepřátelské, nepřinesly ani zmínky o slavnosti — a p. Komarov, slavný svým chvilkovým záchvatem slovanofilství v Praze, přinesl ve svém orgáně (Свѣтъ) naskrze tendenční charakteristiku velkého básníka, která by se spíše hodila do listu humoristického než do vážného denníku. Ke každému ocenění jakéhokoli výtvoru básníkova dodal originální a překvapující, neboť v žádném komentáři dosud se nenacházející genesi výtvoru — a celou charakteristiku vyvrcholil v následující úsudek: „Jakých mravních zásad mohl Mickiewicz nabyti, byv vychován v zákoutí židovského městečka a vzdělávaje se později na vilenské universitě, jež byla jezovitskou akademií? [2]) Lze se pak diviti, že se stal pěvcem zrady a falše?“ ... Na konec nazývá p. Komarov Mickiewicze „básníkem plagiatorem“ a „mělce tendenčním“, konečně vytýká jeho výtvorům — risum teneatis — „karrikovanost“! Tak oceňují veliké muže slovanské někteří naši slovanofilové rázu p. Komarovova. SVŮJ.

Z Moskvy. (*Moskva a Mickiewicz. — Kde se narodil Puškin? — Schůdnutí míst ve středním Rusku. — Jubileum vojensko lékařské akademie. — P. M. Tretjakov †. — Literární novinky.*)

Moskva dosti skromně oslavila den stých narozenin Adama Mickiewicze. V místním polském kostele sloužena smuteční mše u přítomnosti nečetného obecenstva a večer uspořádán banket, na němž se sebralo asi 6000 zl. na založení stipendia Mickiewiczova při moskevské universitě. Na několik dní před jubileem přednášel p. Kisielnicki po dva večery básně Mickiewiczovy. Je to smutné, ale třeba doznati, že Moskva, někdejší ohnisko slavjanofilstva, chová se nyní ke slovanským věcem velmi lhostejně. Příčinu vidím v sežidovštění Moskvy. Židé, kteří většinou ovládli moskevským

[1]) Z toho je patrno, jaký rozdíl je třeba činiti mezi absolutistickou vládou ruskou a její byrokracií s jedné — a národem ruským a jeho (skutečnou) intelligencí s druhé strany. Případ uvedený osvětluje to nad jiné jasněji. Není nepřítelem Ruska a ruského národa, kdo neschvaluje počínání ruské absolutní vlády a její byrokracie, proti níž po celé století již bojuje d u š e v n í R u s k o s nejlepšími svými duchy v čele — od Puškina a Gogola až po Dostojevského a Tolstého. Ku podivu, že p r á v ě u n á s se to nechápe! *Red.*

[2]) Ona „jezovitská akademie“, jak p. Komarov nazývá bývalou universitu vilenskou, byla svého času nejlepším vysokým učením v celém Polsku, přednášeli na ní takové veličiny vědecké, jako byl velký fysiolog Ondřej Śniadecki, a mezi professory jejími nebylo — ani jediného kněze! *Red.*

tiskem, nepíší ovšem o slovanských zemích; za to na př. věnují nyní všecku pozornost záležitosti Dreyfussově. Také je jisto, že zaprodávají „veřejné mínění“ na pravo i na levo. Ruští žurnalisté v Moskvě jsou rozptýleni a nemohou s nimi zápasiti, a tak vládnou Židé v Moskvě v životě i v tisku. Mickiewiczovo jubileum je ovšem tuze málo zajímalo.

Přípravy k oslavě podobného jubilea Puškinova konají se na všech stranách. V prosincové knížce „Slovanského přehledu“ jste podali zprávu, že kromě jiného bude na programě slavnostní návštěva rodného domu Puškinova. Objevuje se však, že otázka, kde se Puškin narodil, jest sporná. Jisto je, že se narodil v Moskvě v ulici Německé. Na domě Kljuginých zazděna jest mramorová pamětní deska, označující jej jako rodný dům básníkův, jest však oprávněna pochybnost o správnosti tohoto označení. Na slovo vzatý znatel historie Moskvy, p. Bočarov, tvrdí totiž, že se Puškin nenarodil v domě Kljuginých, nýbrž v domě Ananiných, jenž dříve náležel p. Skvorcovu. Tato domněnka souhlasí se zápisem o narození Puškinově v matrice cerkve Zjevení Páně. Bylo by zapotřebí pečlivě prozkoumati a najisto postaviti, kde se Puškin narodil. Ale nevím, stane-li se to do slavnostního dne. Jsmeť my Rusové dosti lhostejni ke své minulosti a k památce svých velkých a zasloužilých lidí. Na stavbu pomníku Gogolova, na nějž sebrána již značná suma, nikde ani nepomýšlí.

Došly zprávy, že byla sestavena zvláštní komise k probádání otázky schudnutí středních gubernií ruských. Je to otázka velmi vážná a těžká, k jejímu probádání bude možná zapotřebí několika let, avšak lépe začíti pozdě než nikdy. Střed evropského Ruska skutečně velice schudnul a jest nevyhnutelno přispěti mu na pomoc, zejména nyní, kdy vystupuje vždy více na první místo pohraniční politika a odvádí pozornost vlády od středu země, zatím co zde v posledních letech způsobila neúroda strašné pohromy.

Koncem prosince oslaveno stoleté trvání petrohradské vojensko-lékařské akademie, prvního to vyššího lékařského učiliště v Rusku; před ní byly toliko nemocniční školy lékařské. První návrh k založení akademie vyšel od barona Vittinhofa (Фитингофъ), hlavního ředitele „medicinského sboru“, ale nepodařilo se mu myšlénku svou provésti. Teprve nástupce jeho, Vasiljev, byl šťastnější, a tak se svolením cara Pavla založena akademie, jež r. 1838 přešla ve správu ministerstva války a jest nyní nejlepším lékařským učilištěm v Rusku.

Dne 16. (4.) prosince zemřel moskevský kupec P. M. Tretjakov, zakladatel známé t. zv. Tretjakovské obrazárny, jež si dobyla evropského jména. V ní soustředěna jsou nejlepší díla ruského malířství, shromažďovaná po řadu let z bohatých prostředků zvěčnělého. Tretjakovská galerie jest v Evropě ze všech soukromých obrazáren největší; cena její páčí se na půltřetího millionu. Tret-

jakov odkázal ji městu. Malíři ruští ztrácejí v něm šlechetného mecenáše. [1])

Mnoho ruchu a rozhovorů způsobilo v Rusku ohlášení „Nivy", že bude uveřejňovati v novém ročníku nový román hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého, nazvaný „Воскресение". Praví se, že tento nový román nezůstává za „Annou Kareninou". Lev Nikolajevič vrátil se zase k románu — toť bez odporu velezajímavý obrat v jeho činnosti. [2]) Kromě „Vzkříšení" byl nedávno veřejně čten úryvek z jiné, dosud netištěné práce Tolstého, „Вступленіе къ исторіи матери". Jak se zdá z úryvku, umínil si Lev Nikolajevič napsati historii poměru matky k dětem, vylíčiti různost názorů a pohlížení na svět a život, zkrátka propast, která dříve či později se vyvíjí mezi starším a mladším pokolením. Tedy něco jako „Otcové a děti" J. S. Turgeněva. — Když jsem již vyslovil jméno Turgeněvovo, jest mi zaznamenati zprávu o nálezu netištěného dosud rukopisu tohoto spisovatele. Není to ryzí belletrie, je to práce publicistická, v níž se Turgeněv vyslovuje o otázkách veřejného života. [3])

LETOPISEC.

Z Krakova. (*Trochu politiky. — P. J. Badeni †. — Związek literacki. — Towarzystwo Kopernika. — Prof. Baudouin de Courtenay.*)

V posledních týdnech jsme se trochu vzrušovali. Zasedání sněmu lvovského, zrušení výjimečného stavu oživilo atmosféru politickou, a jistí náhodní činitelé oživili atmosféru literární a vědeckou v mezích dvou spolků, o nichž se chci zmíniti, totiž ve „Společnosti Koperníkově" a ve „Svazku literárním".

Od všeobecné kampaně volební v zemi dělí nás sice ještě několik let, ale rozmanité tábory politické počínají se k ní již připravovati v předtuše jejího rozhodujícího významu pro celé utváření a celý charakter života haličského. Cítíme zde přece všichni, že tu

---

[1]) Pěkný článek o Tretjakovské gallerii z péra F. Táborského přinášejí „Volné směry". *Red.*

[2]) Nový román Tolstého bude vycházeti v Ottově „Ruské knihovně" zároveň s ruským originálem. *Red.*

[3]) Snad tu p. dopisovatel míní vzpomínky na Nikolaje Vladimiroviče Stankeviče, jež zatím, než list jeho nás došel, vyšly v lednové knize „Věstníka Evropy". Stankevič byl v letech třicátých duší kroužku mladých hlav, k němuž náleželi nejznamenitější potom lidé duševního Ruska, od Kolcova, o vydání jehož básní měl Stankevič zásluhu, až po Turgeněva. Sám Bělinský vyslovoval se o něm vždy s velikým respektem. Psalť na př. Botkinu: „Považ, čím každý z nás byl do setkání se Stankevičem nebo s lidmi, obrozenými jeho duchem." Bohužel zemřel Stankevič dříve, než mohl se k něčemu propracovati; tištěno jest od něho jen několik kusů. Význam jeho pokusil se svého času osvětliti P. V. Annenkov (ve spisech Переписка Станкевича, Н. В. Станкевичъ, Замѣчательное десятилѣтіе [1838—48]), jenž si také vyžádal od Turgeněva vzpomínky na Stankeviče. Turgeněv mu je napsal krásnou „turgeněvskou" formou, dýšící náladou jeho „Jarních vod", ale Annenkov — snad právě pro tu jejich formu — z nich nekořistil. Nyní je otiskuje L. Majkov v plném znění z rukopisu, jejž dostal od vdovy po Annenkovu. *Red.*

žijeme ve stadiu kvašení, a každá strana snaží se procesu vyjasňovacímu dáti směr dle svých cílů.

Poslední rozměrné porady klubu konservativního (skládajícího se z činných politiků a z theoretiků strany konservativní, kryjící se u nás takřka s representací zájmů velkostatkářstva) vyznamenávaly se velkou mnohostranností. K oživení jich přispěl nemálo jeden z nejschopnějších poslanců říšských, známý ekonomista prof. J. Milewski.

Secessionisté klubu konservativního, totiž druhý zdejší ekonomista prof. Dr. Czerkawski, prof. hr. Rostworowski a gymnas. prof. Dr. F. Koneczny spolu s několika kněžími snaží se dostati do svých rukou proud křesťansko-socialní. Orgánem této nové strany, počínající svou činnost pod velmi širokým jménem „strany katolicko-národní", je týdenník „Łączność", dříve ve slohu jezovitském zvaný „Grzmotem".

Pro tuto novou stranu i pro konservativní tábory v naší zemi vůbec velikou ztrátou jest úmrtí sotva 40letého provinciála jezovitů, P. Jana Badeniho. Byl to člověk netoliko velikých schopností publicistických, ale i neobyčejné energie a temperamentu. Všude ho bylo plno, na schůzích socialistických i lidových, v redakcích i kabinetech možných pánů, v podzemích a děrách ubožáků. Byl osou činnosti protisocialistické v celé zemi; proti organisaci socialistické obratně a neunavně stavěl organisaci t. zv. „Przyjaźni", to jest katolických dělnických spolků. Při pohledu na mohutnou, zdravím kypící postavu v jezovitském hábitě nikomu nemohlo přijíti na mysl, že tento „dynamit", jak jej nazval slavný náš spisovatel Boleslav Prus, poznav jej v létě v Krakově, tak záhy bude na věky umlčen a ochromen. [1])

Třídenní porady socialistického sjezdu zrodily program, vypočtený patrně pro nejbližší budoucnost a proto značně realnější než předešlé. „Obrození Haliče" píší nyní naši socialisté na svůj prapor, směřujíce k jistému kompromisu (ovšem ne zásadnímu, nýbrž pouze taktickému) se všemi stranami protiklerikálními v Ha-

[1]) Narozen v Chorkówce na Podlesí 21. června 1858, vstoupil již v 16. roce svého jinošství do řádu jezovitů a odbyl kromě theologických i studia filosofická; vysvěcen byl r. 1885 a r. 1897 stal se provinciálem v Krakově; zemřel 5. ledna. Byl to skutečně nevšední a pro stranu svoji neocenitelný člověk. Byl po nějaký čas redaktorem „Przeglądu powszechnego" a do poslední chvíle jeho nejčinnějším spolupracovníkem. Ze spisů jeho blíže nás zajímají dva svazky črt „Między Słowianami" (1893 a 1896), kteréž, byť bychom s nimi na mnohých místech nesouhlasili, poněvadž jsou psány se stanoviska nám cizího, všude prozrazují pozorovatele bystrého, jenž nechodil slovanskými kraji se zavřenýma očima. Z názvů je patrno, že pobyl takřka u všech Slovanů. Jsou zde črty o Rusínech (W huculskich górach), z Čech (Etnograficzna wystawa w Pradze), Moravy (Morawska Częstochowa, Katolicki zjazd w Bernie), ze Slovenska (Na Słowacyźnie), z Lužice, o Slovincích (U Słoweńców), Chorvatech (W Zagrzebiu, Dalmackim brzegiem) i Srbech (Z czarnogórskiej stolicy, Nad serbskim Dunajem). *Red.*

liči. Povznesení vzdělání lidu, reforma správy obcí, zvýšení životní úrovně rolníka i dělníka haličského — to jsou hlavní body akce, jež má do jisté míry sjednotiti opposiční živly, dosud navzájem se potírající.

Ochotu zdejších socialistů ke kompromisům a vyslovený zájem o potřeby přítomnosti lze vysvětliti jednak převahou týchž tendencí, projevených na posledním mezinárodním sjezdě socialistickém, jednak vzrůstem klerikalismu v Haliči, jejž vůdcové socialistů haličských konstatovali.

Není nikterak mým úkolem posuzovati podrobně programy těch neb oněch stran. Ale nemohu se přece zdržeti poznámky, že nejrealnější, jak se zdá, z vytčených bodův, t. j. povznesení životní úrovně našeho rolníka a dělníka, jest vlastně nejutopičtější. Toto povznesení záleží přece od povznesení hospodářského stavu země vůbec, což jest věc tak skomplikovaná, těžká a vzdálená, že každého, kdo ji blíže prohlédne, musí ovládnouti skepse a stísněnost.

Psal jsem v předešlém dopise o našem individualismě. Názor, že jest základním znakem polského charakteru, přechází již úplně v národní credo. Tuto vlastnost i jiné zjevy historie i přítomného života formuluje p. W. Lutosławski, filosof evropského jména, vědecko-mystickým způsobem. St. Przybyszewski „zobrovštuje“ („wyolbrzymia“) ji celým svým tvořením. Nedávno pak byli jsme svědky velmi zajímavé debatty o té otázce v „Związku literackim“, jehož předsedou jest prof. Maryan Zdziechowski, známý autor spisu „Byron i jego wiek“. Před četným shromážděním starších i nově přibylých členů přednášel o cílech spolků toho druhu sympathický prof. J. Pawlikowski ze Lvova, předseda podobného „Związku“. Doznáváme, že k takovému zformulování oněch cílů, jaké jsme uslyšeli, „bylo zapotřebí jisté odvahy a ohrazení proti možným nedorozuměním“. Účelem našich „Związków literackich“ má prý býti — pěstování „dilettantismu“, ovšem nikoli v banálním významu toho slova, nýbrž literárním, znamenajícím zálibu. Máme tedy v sobě budíti a živiti zálibu literatury, umění, myšlénky i krásna v rozmanitých způsobech, jakými se projevují, neodvisle od svých zvláštních zaměstnání a oborů. Dilettantism v tomto významu slova — po zdání řečníkově a jiných účastníkův diskusse — nejlépe vystihuje všestrannou individualnost polskou. Zavírajíce oči před tou všestranností a znaky individualními, ba skoro se za ně stydíce, hleděli jsme usilovně napodobovati Němce a specialisovati se jako oni. Tím činili jsme násilí své vlastní povaze i docházeli jsme značně menších výsledků, než bychom dojíti mohli. Nyní pak jest naší povinností rozvíjeti se dále ve směru přirozeném a vymaňovati se ze zbytečné specialisace. Toť byl asi rozum vývodů řečníkových, s pochvalou přijatých. Potichu však ozývaly se hlasy, že dosud nemáme nejmenší příčiny k nářkům na hyperprodukci specialistů!

O této všestrannosti polské, s takovým důrazem v posledním čase hlásané, zdají se mimo jiné dosti výmluvně svědčiti poslední schůze vědeckého „Towarzystwa imienia Kopernika“, založeného při zdejší universitě. K popudu neobyčejně vzdělaného literáta a učence varšavského, p. Wł. M. Kozłowského, jenž nyní po dvouletém pobytu v Americe meškal v Krakově, slyšeli jsme v několika schůzích referáty o filosofických základech věd přírodních. Debatty, jež po každém referátě následovaly, byly tím zajímavější, že se jich súčastnily naše nejznamenitější veličiny vědecké v oboru věd přírodních (jako prof. fysiky Witkowski a j.) i filosofie (prof. Dr. Pawlicki, kněz, a prof. Straszewski) a mnoho mladších sil z rozličných táborů. Zvláště živá byla diskusse o starších i novějších názorech o příčinnosti, jako základní zásadě věd přírodních. Zájem o bádání přírodnicko-filosofická byl tak veliký, že „Towarzystwo“ rozhodlo se utvořiti zvláštní sekci filosofickou. — Na nejbližší valné schůzi má přednášeti prof. Dr. J. Baudouin de Courtenay.

Jméno toto objevuje se nyní často v denních následkem rozhodnutí ministerského, jímž byl senát professorský Jagiellonské university zpraven o tom, že s prof. Baudouinem de Courtenay nebude na dalších pět let obnoven kontrakt, jenž vyprší za několik měsíců a byl s ním, jako s ruským poddaným, uzavřen za zvláštních podmínek. Tento krok ministerstva vysvětlují si zde rozličně, nejvíce však bývá za příčinu uváděna nespokojenost, vyvolaná „nepravomyslnými“ brošurkami tohoto učence a pak nesprávné insinuace maďarské vlády.[2]) SVÁDEK.

---

[2]) Míní se zde hlavně brošurka „Jeden z objawów moralności oportunistyczno-prawomyślnej“ (Krakov, 1898; v Praze má ji na skladě, jakož i druhé brošurky téhož učence, „Myśli nieoportunistyczne“ a „Цензурныя мелочи“, knihkupec F. Topič). Dle „Kuryra lwowského“ byl již professorskym sborem schválen návrh k ministerstvu, aby s professorem Baudouinem de Courtenay byla uzavřena smlouva na dalších 5 let, ale než byl odeslán do Vídně, přišlo rozhodnutí ministerské, že smlouva obnovena nebude. Tak — dle slov jmenovaného listu — „stává se prof. B. de C. obětí svobody přesvědčení, podkopán kruhy, které nemilují opposice, ale žijí z výnosného, rozleněvélého legitimismu. Je to tím smutnější . . . že znamenitý lingvista . . . padá denunciací, řízenou do Vídně.“ Posluchači fakulty filosofické usnesli se 16. ledna jednomyslně podati sboru professorskému petici, aby „učinil na příslušných místech kroky, aby na prospěch polské vědy a slávu naší Almae matris nebyla universita připravena o tak znamenitého představitele vědy jazykozpytné.“ — Co se týče druhé poznámky našeho dopisovatele, má věc tento původ. O minulých prázdninách, pobývaje na Slovensku za příčinou studií dialektologických, súčastnil se prof. Baudouin de Courtenay také sjezdu svatomartinského — a tu stala se mu příhoda charakteristická pro poměry uherské. Svatomartinský „slúžny“ (tedy něco jako okresní hejtman), Attila Ujhélyi, dal si jej předvésti a vyslýchal jej, proč na Slovensku meškal. Patrně jej poplašilo, že v novinách nazývali professora slavistou — kdežto pan slúžny dosud slyšel jen o panslavistech! Živou mocí také nemohl pochopiti vědeckých cílů professorových, ač mu je hodinu vykládal. Konečně jej ovšem propustil. *Red.*

Z Varšavy. (*Dojmy ze slavnosti Mickiewiczovy. — Opatření vojenská a policejní. — Pokuta novému listu ugodovému.*)

Neumlklo dosud echo velké naší slavnosti Mickiewiczovy, ozývalo se ve všech hlavních městech Evropy i za oceánem, všude, kde přebývají Poláci, a ozývá se ještě stále. Plným právem mohu tedy ještě vylíčiti své dojmy ze slavnosti; byly tak silné a četné, že třeba bylo dříve se z nich vzpamatovati, než bylo lze pomysliti na jich vylíčení. Všude byla uctívána památka věštcova s nejhlubší pietou, jaké jen schopno bylo srdce polské, ale varšavská slavnost lišila se ode všech naskrze zvláštním a neobyčejným charakterem.

Kdybyste bývali svědky nálady, panující dne 23. prosince v prastaré kathedrále sv. Jana při smutečních službách božích za duši Adama Mickiewicze! Kdybyste viděli několikatisícové množství lidí z nejrůznějších vrstev společenských, mužů a žen, dětí i starců, boháčů i chuďasů!

> Nie poznaliby ojce naszych bolesnych twarzy,
> gdyby z grobowca wstali . . .

Neboť tváře všech divně zářily, oči planuly neobyčejným leskem, ve výrazu všech tváří obrážela se blízkost velké chvíle, tkvělo v nich neobyčejné očekávání, jako by se zejtřkem měla počíti nová doba našeho národa. Tato nálada dostoupila vrcholu na štědrý den.

Od časného jitra nesčetné tlumy proudily ke Krakovskému předměstí. Bohužel, na prostranství, kde stojí pomník, dostali se jen ti, jimž se poštěstilo získati vstupenku, a těch bylo v poměru k obyvatelstvu Varšavy a k množství přibylých hostí příliš málo, neboť připadala sotva jedna vstupenka na 50 obyvatelů Varšavy! Kolik lidí z tříd pracovních, malých duchem, ale velkých srdcem, toužilo súčastniti se té slavnosti — a nemohlo; marně se ucházeli u komitétu, jenž nesměl již vstupenek vydávati, marně chvátali v den slavnosti k pomníku, aby uzřeli milovanou postavu toho, jenž „zázrakem navrátil se do vlasti".

Šťastní majetníci vstupenek, shromáždění již od časného rána před pomníkem, očekávali s tlukoucím srdcem slavnostní chvíle. O desáté dostavilo se duchovenstvo s arcibiskupem Popielem, slavný autor „Latarnika", Sienkiewicz, dovedl na povýšené, hostům vyhrazené místo dceru básníkovu, paní Marii Goreckou, načež se hned odebral s Godebským, tvůrcem pomníku, a s ostatními členy komitétu na stupně zahalené sochy. Ticho se uhostilo v zástupu . . .

> Cisza . . . Serca tysięcy biciem mocnem, głuchem,
> przemawiają bez głosu do siebie, do świata,
> nad głowami tisięcy myśl jedna oblata
> i pierś tysięcy dyszy jednym wrzącym duchem.

Na znamení, dané Sienkiewiczem, zahrál orkestr překrásnou, tklivou modlitbu Moniuszkovu ze IV. aktu „Halky" — darmo bylo

brániti se slzám, kteréž se mocí tlačily do očí ... Na druhé znamení zazněl zvonek — ještě větší ticho ovládlo zástupy, srdce prudce zabušila, muži obnažili hlavy, záslona spadla, a „uprostřed lidu svého stanul on, jenž dal milionům citu tón, jenž miloval za miliony“ ... Jaký dojem zachvátil zástupy, nedovede vylíčiti žádný mistr péra — tak němé, velké a při tom tak výmluvné ticho nezavládlo ještě nikdy v žádném světa zákoutí. Dlouho však nepotrvalo, neboť potlačované city nedaly se déle zdržovati, i plynuly slzy, hojné a vroucí, plakali usedavě všichni, staří i mladí, muži i ženy. Kněz Siemiec posvětil pomník a přečetl latinskou modlitbu. Lkání neustávalo. Po chvíli ozvaly se zvuky „poloneza“ Moniuszkova rovněž z Halky, jako kdyby chtěly vlíti důvěry v srdce rozbolestněných zástupův ... A sotva dozněly zvuky hudby, počaly se sypati květy, každý s obnaženou hlavou spěchal položit ke stopám pomníku hrst květů, skropených slzami ... Krátká, tichá, ale výmluvná byla slavnost Mickiewiczova ve Varšavě, zdála se býti jediným okamžikem, v němž jiskra zápalu prolétla zástupem. [1])

A nyní slovo o vládních opatřeních. Náměstí, na němž stojí pomník, vypadalo v době slavnosti jako nádvoří kázeňské — co krok takřka stál žandarm nebo policista „rewirowy“ či „stójkowy“, ulice uzavřeny byly kordonem kozáků, na dvorech domů na náměstí a v sousedství stály oddíly vojska — a na zámeckém nádvoří děla. Vojsku rozdány byly ostré náboje a provazy k poutání. Klidný průběh slavnosti byl nemilým překvapením pro ty, kdo by si byli přáli nepokojů. —

Po tomto důstojném, klidném průběhu slavnosti dalo by se očekávati, že dojde uznání vlády a že tato změní své nepříznivé k nám chování. Zatím nový rok ohlásil se nařízením, připomínajícím despotické doby Hurkovy. Redaktoru „Kurjera Polskiego“, Ludvíku Straszewiczovi, jednomu z předních ugodovců, vyměřena byla pokuta tisícirublová za „tendenční sestavení doby úpadku Polska v XVIII. stol. s nynějším stavem poměrů“, jež bylo

[1]) Otiskujeme tu ještě úryvek ze soukromého dopisu velice vážného muže, dalekého vší sentimentálnosti: „Byl jsem ve Varšavě na slavnosti Mickiewiczově. Zažil jsem ve svém životě již mnoho dojmů, duše proti nim již ztvrdla — a přece dosud mně nevymizelo z paměti odhalení pomníku básníka, jenž byl a dnes ještě více jest zosobněním naší národnosti. Kordon vojska, slavné ticho, kamenné mlčení projímaly duši bezedným, obrovským smutkem ...“ Jiné místo dopisu týče se nepřítomnosti Čechů při slavnosti: „Musím Ti otevřeně napsati, že nepřítomnost Čechů vzbudila trapný dojem ... Škoda, že nikdo nepřijel. Slyšel jsem poznámky, že Čechové sic do Varšavy nepřijeli, ale dojista nebudou scházeti v Moskvě na podobné slavnosti Puškinově.“ Je zajisté chyba, že nikdo z Čech ve Varšavě nebyl, zejména když o slavnosti krakovské byly dány určité sliby; Čechové byli očekávani najisto a s velkou láskou. Ale můžeme se těšiti aspoň tím, že z Čech došel největší počet pozdravných projevů (kromě stříbrné ratolesti a adressy města Prahy 33 telegramů), což nyní, když censura dovolila uveřejniti seznam (ne znění) došlých telegramů, snad poněkud přispěje k setření trapného dojmu. *Red.*

vytištěno v novoročním čísle, a jež tedy censura prve propustila! Příslušné místo článku, jež vzbudilo nespokojenost vlády, zní: „Bylo to ještě za panování Augusta II., ale již tehdáž pronikaví duchové vlastenečtí poznávali, že jest zle a že Polsku (Rzeczypospolitej) hrozí zkáza. Jeden z prvních poznal pravdu král Stanislav Leszczyński, i shromažďoval kolem sebe mládež, povzbuzuje ji k práci o povznesení mravů a k boji se zaslepeností... Zakládajíce nový, každému přístupný list, toužili jsme navázati nit nejlepších tradic, nejplodnější práce. Zvolili jsme tedy název prvního listu polského, jenž sloužil kdysi památné myšlence kněze Konarského: povznesení veřejné mravnosti, podporování světla vědy, povzbuzování k práci na každém poli.“

Toť inkriminované místo, v němž „příznivá“ nám vláda spatřila přečin. Patrně nastává místo zlepšení — zhoršení poměrů, když takto krutě a bez příčiny vláda stíhá ugodovce za jejich služby, kteréž je přinášejí svými usilovnými snahami o sblížení rusko-polské! AURELI WISZAR.

Ze slov. Štyrska. (*Něco se statistiky Slovincův štyrských. — Jejich vlastnosti. — Jejich bydliště a charakteristika. — Působení a záměry našich nepřátel.*)

Slovinci bydlí v Předlitavsku, jak známo, v Krajině, Přímoří, Istrii, Korutanech a v jižním Štyrsku. Po Krajině největší kus slovinské země jest ve Štyrsku, okrouhle asi 103 čtv. míle. Severní hranice slovinské národnosti jde od Soboty na hranici korutanské přes sv. Anton, Arvež, Špilfeld a Cmurek až do Prekmurců v Uhrách. Téměř celé toto území, až na nepatrnou výjimku, náleží v ohledu církevním k biskupství lavantinskému, jež má nyní 496.607 duší. Z nich dle posledního úředního sčítání jest pouze asi 400.000 Slovinců, tak že se dle vládní statistiky počet našeho lidu ve Štyrsku od sčítání ke sčítání zmenšuje. Dle pramenů, užitých v díle „Slovanstvo“,[1]) žije ve slov. Štyrsku 431.730 Slovincův, kteréž číslo od roku 1873 spíše vzrostlo než kleslo. Však jest slov. Štyrsko snad jediná země slovinská, jejíž obyvatelstvo neutíká přílišné pro nedostatek výživy do ciziny; toliko v posledních letech odcestoval odtud značnější počet emigrantů do jižní Ameriky (Brasilie).

Štyrskoslovinský lid znám je svou milování hodnou bodrostí. Štyrský Slovinec není tak hrdým jako na př. obyvatel horní Krajiny (Gorenjec), ani tak bázlivým jako Dolenec (obyvatel dolní Krajiny), který již velice nerad vstupuje v manželství, obávaje se, jak by uživil rodinu. Štyrský Slovinec jest přívětivý, neštítí se žádné ani sebe těžší práce, což dokazují zvláště naši emigranti, kteří jsou v Brasilii velice oblíbeni. Pohříchu dostává se jim za velké namáhání často nepoměrně malé odměny.

Štyrskoslovinský lid má uvědomění slovinské, čímž se prospěšně liší od slovinského obyvatelstva Krajiny, ať již dolní či

[1]) Vydaném Maticí Slovinskou v Lublani r. 1873.

horní. Ostatně byli i slovinští spisovatelé z Krajiny, kteří psali „krajinskou šprabou“!

Štyrští Slovinci nepřebývají pouze ve městech, městysech a vesničkách jako jejich bratři v dolní Krajině, nýbrž také v ojedinělých domcích, roztroušených po údolích a pahorcích. Majetníci těchto domků, k nimž vždy přináleží také nějaký kus půdy, nazývají se „k m e t y“, i tvoří hlavní kmen naší národnosti ve Štyrsku. Ovšem se naši sedláci nevyznamenávají velkou zámožností — ale přece, pokud jsou ještě držiteli půdy, můžeme o sobě tvrditi, že přebýváme ve vlastní zemi. Bohužel, není již všecka půda naše, poněvadž se lid náš nemohl ubrániti nájezdu cizinců, usadivších se hlavně ve městech, městysech a vesnicích. Je-li v biskupství lavantinském 219 farních kostelů, můžeme tvrditi, že jest při nich nemenší počet německých osad. Následkem naší ústupnosti cizincům máme téměř v každém městě a městysi opravdovou tvrz našich nepřátel, kteří, přišedše k nám a zbohatnuvše mezi námi, mluví nyní již bez okolků o „deutscher Besitzthum“ ve slovinské části Štyrska. Nejzuřivěji vystupují proti Slovincům na jejich vlastní půdě obyvatelé měst: Celje, Ptuje, Mariboru, Konjic, Marnberku atd. Ba i zastupitelstva úplně slovinských měst Slovinské Bistrice, Slov. Hradce a Brežic nezdráhala se pozdravovati Bismarka jménem svého „německého“ obyvatelstva — jež však bude dříve nutno přetvořiti v Němce!

Štyrští Slovinci jsou po většině středního vzrůstu, dost silného složení těla a příjemného zevnějšku. Také jejich duševní schopnosti jsou pozoruhodné, jež však mizí tam, kde nejvíce jsou vystaveni germanisaci; potvrzuje se tu jako všude jinde znemravňující a zatemňující vliv odnárodňování.

U štyrských Slovinců po většině dědí pozemky po rodičích jeden člen rodiny, obyčejně nejstarší syn, nescházejí-li mu nutné schopnosti k vedení hospodářství. Ostatní členové rodiny dostávají podíly na penězích. Pouze ve východní části jižního Štyrska, na hranici slovinsko-chorvatské dělí se o pozemky všichni dědicové, kteří si pak budují na nich nové, leckdy velice bídné chaty; tak často přicházejí celé rody na mizinu. Sedláci s jedním jitrem pozemků nejsou v těch končinách řídkostí — a ti ovšem z pravidla jen bídně živoří. Nebezpečí odnárodnění jim tu ovšem nehrozí, poněvadž jejich sousedy jsou tu Chorvaté.

Jinak jest na slovinsko-německé hranici na severu. Tam jest každá jednou ztracená píď slovinské půdy ztracena navždy, tam mizí nám stále, byť ponenáhlu, půda pod nohama. Při nedostatku slovanského vědomí, organisace, solidárnosti a při nedostatku intelligence mezi naším lidem na hranici mají tu naši nepřátelé snadnou práci. Němci mají všechny prostředky ku rozšíření svého panování; působí ve školách na naši mládež, kupují za levnou cenu pozemky našich sedláků atd. Běda zvláště Slovincům, kteří jsou dlužni Němcům, ať soukromníkům či německým ústavům! Ačkoliv prohlášení německých

spořitelen v Mariboru a v Hradci, že od nich žádný Slovinec nedostane již půjčky, bylo pro nás urážlivé, přece musíme to považovati spíše za štěstí, poněvadž příště nebude přecházeti tolik pozemků slovinských exekučními prodeji do rukou těchto německých ústavů.

Leč to by nebylo nejhorší — kdyby nebylo německé organisace proti nám na vyrvání půdy z našich rukou a na naše poněmčování. Jsou to zejména tři německé spolky: „Südmark", „Germanenbund" a „Schulverein". Vládní systém pak všemožně pomáhá postupu germanisace. Na drahách, v úřadech i ve školách panuje všude téměř výhradně jazyk německý. Náš slovinský sedlák musí přijímati německé listiny, on patří k té „inferiorní rase", která je dobrá jen ku placení daní, k dodávání rekrutů vojsku a svých dětí do germanisačních škol. Náš sedlák nemá ani práva psáti své jméno po slovinsku — došelť v poslední době farním úřadům rozkaz, že chyby jmen, za dob dřívějších v matrikách úmyslně zkomoleně zaznamenených, nesmějí býti opravovány. Kromě toho v poslední době i církev postavila se proti nám; ze seznamu kostelních písní byly církevní vrchností v biskupství lavantinském vypuštěny téměř všechny písně slovinské, a slovinský zpěv nahrazen latinským, aby snad nepohoršil našich nepřátel, kdyby někdo z nich náhodou vkročil někdy do kostela.

Uvažujíce o nynějších poměrech našeho národa ve Štyrsku, nemůžeme si zapříti, že se naše národní poměry v poslední době velmi zhoršily u srovnání s poměry, jaké panovaly ještě před třiceti lety. Tolik a tak zjevných nepřátel neměli jsme tehdáž; i to jest znamením doby, že nyní již naši nepřátelé zjevně doznávají, že jim jde o vyhlazení Slovinců... P. M. PODRÁVSKÝ.

Rozhledy a zprávy.

Museálna slovenská spoločnosť a maďarská vláda. — Jubileum Karla Brsozowského. — Otokar Mokrý. — Dozvuky roku Mickiewiczowského. — Ruská veřejnost a Mickiewicz. — Hlas „Věstníka Jevropy". — Stať Těrněrova o hospodářském položení ruských sedláků. — Vyšší ženské kursy v Petrohradě. — Rusínské národní divadlo. — Ruška bursa remisnyča i promyslova.

Přinesli jsme posledně zprávu o činnosti Museálné slovenské spoločnosti a vyzývali jsme českou veřejnost k hojnému přistupování za členy tohoto kulturního, vědeckého spolku. Zatím vyšel poslední sešit prvního ročníku „Časopisu Museálnej slovenskej spoločnosti", jenž nám přinesl zarážející zprávy o chování vládních kruhů k této dále jité národní, avšak úplně nepolitické, ryze vědecké instituci slovenské. Společnost si v něm sice nikterak nestěžuje na útisk se strany úřadů a dozorčích orgánů vládních, toho by se ani v poměrech uherských nesměla odvážiti — ale

prostý záznam výborové schůze ze dne 26. října uplynulého roku povídá víc, než by mohly pověděti jakkoli trpké stesky a nářky. Předsednictvo Společnosti podalo již v srpnu r. 1897 žádost k uherskému ministerstvu vnitra za vydání domu bývalé Matice Slovenské k účelům „Musejní slovenské společnosti". Správa musea obráti a se lonského srpna k Viliamu Fraknóimu, hlavnímu zemskému dozorci muzeí a knihoven, s prosbou, aby se přesvědčil o potřebě rozsáhlejších místností k umístění sbírek musejních a knihovny i aby podporoval zmíněnou žádost Společnosti. Na to pan „krajinský hlavný dozorca muzeí a knižníc" odpověděl, „že vyplnenie prosby Mus. slov. společnosti pánu ministrovi nemôže odporúčať, ponevač při rozpuštení Matice Slovenskej uherská vláda osvedčila sa, že kadenáhle nová literárna společnosť, vykonávajúca kultárne povolanie Matice Slovenskej, poskytujúca přitom zábězpeku vlasteneckej vernosti čo do plnenia povinností voči uhor. štátnej idei: matičný majetok a sbierky tejže odovzdá." V dalším uznává sice, že cíle Společnosti jsou zajisté hodny podpory vládní a sympatií uherské veřejnosti, zmiňuje se i o značných úspěších Společnosti, ale vytýká, že „v miestnostiach muzeálnych a v rozestavení predmetov s dôslednosťou obídené je všetko, čo navštevovateľa upomínalo by na to, že museum nachodí sa na území štátu uherského," což prý se jeví zejména v rozdělení knihovny na „Slovenica" a „Slavica". Dále „pozostavuje sa p. hlavný dozorca na plastickej mappe Horného Uhorska a vyslovuje nádej, že společnosť tieto jeho upozornenia uváži, a uzavre odstránenie tak vytýkanej mappy, ako aj pri usporadovaní knižnice javiacej sa anomalie." Konečně dodává, že „společnosť kultúrnym záujmom slovenského obyvateľstva najlepšie tak poslúži, keď tieže s kultusom uhor. štátnej idey do súhlasu privedie — a svoju činnosť najplodnejšou tak urobí, keď snažiť sa bude s maďarskými vedeckými a vzdelavateľnými snahami do vnútorného spojenia vstúpiť; čo tak docieli, keď plody maďarskej vedy a literatúry v knižnici svojej čím hojnejšie umiesti, a tieže vzhľadom na speciálny úkol svoj, vo vydaniach svojich dostatočne zúžitkuje." Jinými slovy to vše vyloženo: vláda udělila Společnosti roční subvenci 300 zl. jen proto, aby mohla libovolně zasahovati ve vnitřní ústrojí musea. A to také již činí. A co vše jí v museu překáží: nesmí tam býti vystavena plastická mapa severozápadních Uher s vyznačením ethnografických hranic uherských Slováků — ač má Společnost ve stanovách pěstování slovenské ethnografie! Tomu ať rozumí, kdo může. A Společnost jest proti tomu bezbranná — nezbývá jí, než splniti „přání" pana vládního dozorce muzeí, poněvadž jest velmi průhledno, co by následovalo, kdyby se opovážila stavěti proti tomu nějaké věcné důvody a hájiti se. A tak bude ze slovenského musea odstraněna mapa Slovenska, poněvadž vládě překáží, tak bude knihovna přerovnána a odstraněny z ní buřičské nápisy „Slovenica" a „Slavica", tak budou ze 800zlatové státní podpory zakupovány pro knihovnu spisy maďarské, což ovšem nebude neštěstím a nijak knihovně neuškodí, ale čímž stává se „podpora" státní velmi illusorní. Ale to ještě není vše; „zápisnica" výborové schůze obsahuje ještě tuto zprávu: Uherské ministerstvo vnitra vrátilo Společnosti seznam zahraničných členů nepotvrzený, i musila Společnost dle § 7. stanov všech těchto 31 členů vyškrtnouti! Byli to skoro vesměs členové z Čech a Moravy — a tak mezi jinými musili býti ze seznamu členů Společnosti vymazáni Alois Jirásek, prof. F. Pastrnek, Jar. Vlček, Akademická Čítárna, spolek Stálcův atd. Je to vskutku dosud neslýchaná věc, aby vláda zamezovala zahraničným osobám přistupování k vědeckému spolku! Ani zahraniční Slováci nesmějí býti členy domácí vědecké společnosti![1]) —

[1]) Již po napsání těchto řádků došel nás dopis od pisatele článku o činnosti Společnosti. Vyjímáme z něho s plným souhlasem tato místa:

Poláci oslavili 60leté literární jubileum Karla Brzozowského, nejstaršího z žijících básníků polských, živého odlesku skvělé doby polského romantismu. Pamatuje Mickiewicze, s nímž se ještě procházel v Cařihradě, a jenž měl na něho velký vliv. Vliv Mickiewiczův patrný jest i v látce i ve formě básní Brzozowského, kteráž jest vždy mistrná. Jinak tvorba jeho jest i odleskem jeho pestrého života. Narozen 29. září 1826 ve Varšavě, studoval gymnasium v Sejnách, přešel pak na lesnicko-hospodářskou školu v Marymontě, účastnil se prací revolučních s E. Dębowským a Levitouxem (jenž sám se ve varšavské citadelle spálil, obávaje se, aby nevyzradil svých druhů), načež byl nucen emigrovati do Poznaňska — a tím počíná se jeho pestrý život. Súčastnil se pak ruchu revolučního v Poznaňsku, pročež byl nucen vystěhovati se do Drážďan, a r. 1853 zanesla jej vlna do Orientu, kdež ve službách tureckých procestoval celé evropské Turecko, Malou Asii i kraje eufratské a tigridské, a to nejen s přístroji inženýrskými, nýbrž i s puškou náruživého lovce. Odtud skvělé popisy v jeho nejlepší básni, nazvané „Noc strzelców v Anatolji“, odtud východní lehkost a ohnivost jeho milostné lyriky, odtud mistrnost jeho překladu knih Jobových, povstalého v Mesopotamii. O překladu tom vyslovil se W. Pol: „K tomu bylo třeba býti tulákem i básníkem, a psáti v pustině.“ Překlady jeho jsou vůbec znamenité; přeložil Gundulićova „Osmana“ (jehož rukopis však hospodyně jeho v Lipsku spálila), překládal Schillera, Goetheho, Uhlanda, Heineho, Herwegha, Viktora Huga a j. Původní rozměrnější básně (Ognisty lew, Mężobójczyni, Bojomir a j.), do jisté míry i sama „Noc strzelców“ psány jsou pod silným vlivem Mickiewicze. Lyrika jeho, roztroušená po časopisech (hlavně v ročnících bývalého lvovského „Dziennika literackiego“), má nejedno pěkné číslo, a je škoda, že dosud nebyla sebrána. Usadiv se r. 1883 ve Lvově počal psáti pro divadlo, i napsal dramata „Małek“ (dávno vlastně již počaté), „Oblężenie Lwowa“, „Joanna Sycylijska“ a „Eryk IV.“, z nichž první jest nejlepší. Psal i prózou („Deli Pietko“), vydal sbírku národních písní litevských („Pieśni ludu nadniemeńskiego z okolic Aleksoty“) a dobyl si vynikajícího uznání jako kartograf asijského Turecka. Dle zpráv některých listů chystá se ve Varšavě souborné vydání jeho básní — zasluhoval by si však souborného vydání všech svých spisů, aby zajímavá, byť ne zcela původní a směrodajná jeho fysiognomie literární jasně vynikla.

Zatím co v Polsku připravovali se k oslavě posledního žijícího básníka ze zlaté doby polské poesie, jíž zářilo trojhvězdí Mickiewicz, Krasiński, Słowacki — skonal ve Vodňanech na prahu nového roku v nejkrásnějším mužném věku šťastný tlumočník čarovné poesie Julia Słowackého,

---

„Toto rozhodnutí ukazuje jasně, na čem záleží pešťské vládě nejvíce, právě jako rozhodnutí o neplatnosti lékařských doktorátů, nabytých v Předlitavsku: zde běží o to, zbaviti Slováky i té skrovné morální podpory, kterou dosud jim zjednávalo kulturní vzájemné spojení s námi Čechy .... A přece ještě nevymizela báchorka o rytířskosti Maďarů! U příležitosti nynějších výjevů ve sněmovně uherské a četných soubojů poslaneckých bylo lze i ve vážných listech zahraničných čísti fráze o svobodě a ústavnosti uherské atd. Bylo by na čase, abychom se postarali o vyvrácení toho bludu. Nemohla by na př. mladá generace slovenská přeložit výborných článků p. Kálalových do světových jazyků a rozeslati je všem čelnějším listům jinojazyčným? Nemůžeme jim míti za zlé, píší-li nepříznivě o nás; vždyť se jim dostává informací z kruhů nám nepřátelských, a my jsme se posud nepostarali, aby také náš hlas byl slyšen na širším foru. Vyloučením Čechů z Museálné slov. společnosti pak nastává nám povinnost, abychom ji podporovali co nejúsilněji, odbírajíce a rozšiřujíce její Sborník a Časopis a rozhojňujíce její sbírky a knihovnu vhodnými dary. Předplatné (2 zl. na Sborník, 1 zl. na Časopis) i dary přijímá p. A. Sokolík, tajemník Mus. slov. spol. v Turčanském sv. Martině.“

básník Otakar Mokrý (nar. 25. května 1854 v Č. Budějovicích). Jemný poeta „Jihočeských melodií“ (1880), „Básní“ (1883), „Na Dívčím kameni“ (1885), „Dum a legend“ (1888) a knihy básní „Jasem a šerem“ (1893), autor delikátních „Povídek a arabesek“ — přilnul celou duší k poesii Julia Słowackého, vydal již r. 1876 a 1880 dva svazky nádherných jeho „Básní“ (v Poesii světové), pak 1892 přebásnění „Balladyny“ a r. 1895 „Lilly Wenedy“ (obé ve Sborníku světové poesie), a chystal k tisku překlad „Mazepy“ a „Beniowského“. Překládal kromě toho i z Mickiewicze, Syrokomly a W. Pola — ale překlady ze Słowackého hlavně mu zajišťují navždy velmi čestné místo v české literatuře překladové a mezi zástupci myšlénky vzájemnosti česko-polské. Vedle Vrchlického, Krásnohorské a Fr. Kvapila přispěl Mokrý nejplatněji k poznání polské poesie u nás — žel, že mu osud nepopřál dokončiti, co si učinil životním úkolem: podati nám celého Słowackého v českém přebásnění. Ale vykonal aspoň velkou část tohoto úkolu, a za to mu vždy budeme vděčni . . .

V Polsku stále ještě se ozývají dozvuky roku Mickiewiczovského. Z příslušné literatury zaznamenáváme dále obšírnou studii Marie Konopnické „O Adamie Mickiewiczu“, kterouž uveřejňuje Kurjer Warszawski, články Wład. Mickiewicze „Z teki Franciszka Malewskiego“ a „O mniemanym portrecie Adama Mickiewicza pędzla Ary Scheffera“ (oba v „Przewodniku naukowym i literackim“ za listopad) a chystaný památník slavnosti varšavské.

S potěšením konstatujeme, že skoro všecky ruské listy a časopisy přinesly ke slavnosti celkem sympathicky psané příležitostné články, Akademie petrohradská vydala úřední akta o poetovi z let 1821—29, uspořádaná prof. Teodorem Wierzbowským, a komitét spolku spisovatelů v Petrohradě uspořádal dne 8. ledna banket na počest Mickiewiczovu, jehož se súčastnili petrohradští spisovatelé a žurnalisté ruští i polští. Z proslovených řečí hlavně vynikaly Spasowiczova se strany polské a Žukovského i Sołověvova se strany ruské. I ostatní řeči ruské (až na vášnivou a frázovitou Mjakotinovu) zněly přátelsky a sympathicky. Z projevů ruského tisku za nejvážnější máme hlas „Věstnika Jevropy“, jejž uvádíme v plném znění: „Dne 12. (24.) prosince odhalen ve Varšavě pomník Mickiewiczův. Slavnost, jež předem již bouřila žluč našich pseudo-vlastenců v, odbyla se v úplném klidu a pořádku. Slavnostním mlčením účastníkův uctěna byla památka velikého básníka neméně, než by se to mohlo státi nejplamennějšími krasořečmi. Jen jest litovati, že varšavská slavnost nemohla najíti ohlasu v Petrohradě: k literárnímu večeru, jenž měl být posvěcen Mickiewiczovi, nedošlo. A přece velicí spisovatelé nenáležejí pouze svému národu. Stačí je poznati, abychom si je zamilovali a pocítili jich blízkost — a vše, co napomáhá tomuto poznání, přispívá ke sblížení mezi národy, trvalému a upřímnému, poněvadž svobodnému. Ruské společenstvo zná velice málo polskou literaturu. Máme sice překlady Mickiewicze, ale jsou velmi slabě rozšířeny. K většímu jich rozšíření posloužila by řada přednášek o významu polského básníka. Dobře by bylo, kdyby vyšly i tiskem a také tou cestou působily k dosažení žádoucího cíle. Druh Puškinův, svojí tvorbou ve mnohém mu blízký, má plné právo na pozornost ruské veřejnosti.“

To je jiná řeč, nežli mluva jednání ruské vlády — a mluva „Světa“. Až bude tím duchem prodchnuta ruská vláda a její byrokracie, pak nebude rusko-polského sporu a nebude příčiny k trpkým stížnostem na počínání ruských vládních kruhů. Ale zdá se, pohříchu, že do té chvíle, než k tomu dojde, nebude nikoho z nás hlava bolet . . . Kéž se mýlíme! . . . Č.

Zvláštní pozornost vzbudila stať Těrnérova ve „Věstníku Evropy“ „Ekonomičeskoje položenije krestjan v Rossiji“, seznamující se stavem ruského rolnictva do památného roku 1891, kdy Rus byla stižena značnou neúrodou, a v následujících 5 letech. Východiskem pro svoji studii béře osvobození selského stavu. Za hlavní příčiny úpadku selského stavu pokládá nedo-

statek pozemků a kultury. Za nevolnictví okolnosti ty nebyly tak tísnivé. Vzrůst obyvatelstva byl volnější a přebytek stěhoval se na svobodné pozemky. Spisovatel ovšem neidealisuje při tom dobu nevolnictví, ale připomíná správně, že berní nedoplatky ještě na počátku tohoto století dostoupily značné výše. Poměr vzrůstu obyvatelstva ku vzdělávané půdě jeví se takto: od osvobození počet selského obyvatelstva vzrostl o 50 procent, což mělo za následek drobení nádělů pozemkových. R. 1878 počítalo se již 754.000 duší, jejichž nádělbyl menší než jedna děsjatina. Obdobně s tím zmenšoval se též rozměr osevů. Celkové číslo osetého obilí ovšem vzrůstalo, ale zůstávalo daleko za vzrůstem obyvatelstva. V letech 1857—63 vyselo se na duši 1·14 četverti, ale v r. 1883—87 méně než 0·98 četverti. Vývoz obilí z Ruska za tu dobu však se ztrojnásobil, tak že nedostatek obilí v selském stavu byl ohromný. Hrazen byl hlavně bramborami, jejichž sklizeň vzrostla za tutéž dobu na 226 procent. Okolnost tuto právem spisovatel má za úpadek blahobytu v ruském lidu.

Ruští rolníci chudnou však též dobytkem. R. 1851 připadalo na 100 obyvatelů 26·5 koní, ale v l. 1888—92 již jen 22·7. Percentuální poměr ostatního dobytka klesl z 87·8 na 64·7%. To by však nebylo ještě hlavním kořenem zla. Třeba však vzíti ještě v úvahu, že na jedné straně lze pozorovati nedostatek koní, kdežto na druhé vyskytuje se nadbytek koní při nedostatku půdy.

Národohospodářskou tíseň mezi ruským rolnictvem dokazuje spisovatel i z otázky berní. V Rusku není ani jediné gubernie, jež by nebyla zatížena nedoplatky. R. 1890 připadalo v úrodnějších guberniích na duši od 14 do 85 kopějek nedoplatků, v slabších guberniích od 1 rublo 88 kop. do 7 rublů 50 kop. V neblahém roce 1891 vzrostly nedoplatky v centrálních guberniích na 8 rublů 17 kop. na duši a ve východních guberniích na 11 rublů 94 kop. na duši, ano někde až na 23—33 rublů.

Celkový závěr spisovatelův jest, že selské obyvatelstvo nemohlo zvýšiti svého blahobytu, poněvadž dlouhou dobu ponecháno bylo samo sobě, zůstaveno beze vší pomoci, při čemž bylo nuceno pracovati na okrsku půdy, stále se zmenšujícím následkem drobení hospodářství. Byly ovšem výjimky, byli rolníci, kteří bohatli, byly obce, jejichž blahobyt se rozvíjel, byly celé kraje s uspokojivými podmínkami a značným vzrůstem blahobytu, ale v celku nebylo ani možno očekávati národohospodářského pokroku a také ho nebylo. Podporovala se jakási střední úroveň, ale jedinci, kteří klesli pod tuto úroveň, nemohli již se povznésti, chudli, ano zanechali vůbec hospodářství. —

Z úředního aktu vyšších ženských kursů v Petrohradě dovídáme se, že v r. 1897 navštěvovalo kursy 747 řádných a 61 mimořádných posluchaček. Studia ukončilo 93 řádných a 15 mimořádných posluchaček. V letech 1892—98 bylo nutno odříci přijetí 1050 osobám, hlásícím se na kursy, přes to však počet posluchaček každým rokem stoupá. Letošního roku absolvovalo historicko-filologické oddělení 88 posluchaček a mathematicko-přírodní 19. Většina absolventek věnuje se povolání učitelskému a studiu mediciny. *Šk.*

Haličtí Rusíni sebrali posud 28.417 zl. na stavbu svého národního divadla. Komitét, v jehož čele stojí zasloužilý církevní spisovatel katecheta A. Toroňskij, a jednatelem je rusín. předák Dr. Kost. Levickij, vydal právě v novinách provolání k dalšímu sbírání příspěvků. Sbírky zahájeny byly již r. 1892; tehdejší sběrací akci řídil původce myšlénky † kněz V. Ilnickij, bývalý ředitel akademického rusínského gymnasia ve Lvově.

V 50letou paměť obrození Haličské Rusi ustavila se v listopadu ve Lvově Ruśka bursa remisnyča i promysłova k povznesení domácích řemesel a průmyslu. Nový tento spolek vytkl si za přední úkol podporovati rusínskou mládež v učení se řemeslům, a žákům nadanějším umožňovati stipendiemi další odborné zdokonalení se ve školách nebo dílnách a mistrovských kursech domácích, po případě zahraničných. Spolek mí ní vydržovati

řemeslnické a průmyslové bursy, v nichž dostalo by se učňům v době školní hmotného zaopatření. Svým bývalým chovancům chce pak býti napomocen při zařizování vlastních dílen tím, že jim daruje nebo výhodně obstará stroje, nářadí a všeliké pomůcky, k samostatnému vedení živnosti nezbytné. Jeho dalším úkolem bude zakládati vzorné dílny, vydržovati pro ně odborné učitele a vydávati spisy a časopisy z oboru řemesel a průmyslu, pořádati sjezdy živnostenské a v zájmu rozvoje řečených živností obracetí se žádostmi a peticemi k příslušným úřadům. Prostředky míní spolek opatřovati z příspěvků členských, miledarů, odkazů, sbírek a důchodem ze svých rozličných podniků. — Vítajíce s radostí každou zvěst, oznamuje-li hospodářské mohutnění této krásné země přikarpatské, přejeme Rusínům ze srdce, aby nový spolek pokonal národní přísloví, dle něhož nejlepší řemeslo — jsou l e m y š t a j č e r e s l o (pluh). *Ř.*

Literatura, věda, umění.

BERTRAND AUERBACH: **Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie.** P a r i s, A l c a n 1898. 8°. (Dokončení.)

Do první skupiny (kap. III) shrnuje pod názvem R a k o u s k o a l p s k é Dolní a Horní Rakousy, Solnohrady, Štýrsko, Korutany a Krajinu, do skupiny druhé Tyroly s Vorarlbergem, do třetí Čechy s Moravou a Slezskem, čtvrtou tvoří Halič, pátou Bukovina, šestou Přímoří, sedmou Dalmacie. Vyčerpav takto Předlitaví, obrací se k Uhrám, jimž věnuje dvě obšírné kapitoly (X. a XI.); hlava XII jedná o Sedmihradsku, XIII. o Jihoslovanech vůbec, XIV. o Chorvatsku a Rěce, XV. o cikánech. Látku Auerbach uspořádal si tím způsobem, že líčí obyčejně nejdříve fysickou tvářnost území, pak vypočítává plemena je obývající, zkoumá tato anthropologicky, načrtává v hlavních obrysech dějiny jich vývoje, načež se zabývá stavem dnešním, vzájemným poměrem jejich, měří početní i duševní jejich sílu, sleduje hlavně pomocí statistiky rozlohu, růst, pohyb, zápasy jednotlivých národností, provází svá pozorování vlastními náhledy a končí, ne-li vždy hotovým úsudkem, aspoň řadou pravděpodobných jemu eventualit a otázek myslícího mozku. S názory Auerbachovými nebude vždy každý souhlasiti; hodnými přemítání jsou však již jako dokument, jak na záležitosti, v jichž víru se nalézáme, hledí člověk vzdálený, nesúčastněný, ale do podrobna se jimi obírající. V čem, domnívám se, pochybil, jest, že chce je řešiti spíš z výše svých theorií, nežli z rozvoje samého. Postup historický byl by správnější a také jistější. Spisovatel přihlíží sice také k dějinám, ale při každé ethnografické skupině zvlášť a v rysech jen nejzběžnějších, s hlavním zřetelem dílem k osídlení, dílem k politice nejnovějšího data. Celkový obraz vzniku říše schází, následkem toho ni význam, jejž ten který národ v ní zaujímá nebo zaujímati má právo, ni vzájemné vztahy jednotlivých národů, ni jejich rozdílné snahy nevystupují dosti jasně ve své p ř í č i n n o s t i. On počítá jen s hotovými skutky, říši jako celek pozoruje teprve od onoho okamžiku, kdy proti nátisku absolutní vlády, utvořiti ze slepenice národů jednotný stát ústřední v kadlubu národnosti německé, zvedají se požadavky ostatních národností. Ale tím se stává, že mnohá skutečnost jeví se mu v jiném světle, než v jakém viděl by ji v řetězu celkového vývoje, že otázky zdají se mu někdy těžšími, nežli vskutku jsou, že diví se některým faktům, jež shledal by přirozenými, znaje příčinu jejich. Tak jeví-li se mu vzkřišení nějaké národnosti theoreticky restaurací minulosti, pohybem zpětným, v celé souvislosti dějinného postupu Rakouska musil by je uznati jen za přirozené p o k r a č o v á n í v ý v o j e kdysi násilně přerušeného. Chod dějin rovněž jako chod příro ly

nestrpí poruchy. Nepřirozenou poruchou světového řádu bylo potlačení a pak germanisování veliké většiny neněmeckých národů Rakouska, ke všemu toto druhé započato jsouc opožděně, kdy vzcházely již červánky doby nové, rodily se myšlénky svobody a práva jak osob, tak národů k sobě samým. Dále spisovatel důvěřuje příliš statistice. Z číslic jejích soudí o nás Slovanech, že jsme na mocném postupu proti živlu německému, který nám couvá, že slavisujeme. Ale ve skutečnosti jen sbíráme, soustřeďujeme a zachraňujeme své vlastní síly, které dříve figurovaly v řadách německých a dosud tam velkým počtem figurují. I když přinese nejbližší sčítání opětně šikům našim značné plus, bude to jednak přirozený vzrůst následkem větší plodnosti, jednak další shromáždění vlastních odštěpků, zábrana odnárodnění a národního znásilňování. Z defensivy tím ještě nevystoupíme. A nechceme ani její meze překročiti: my chceme jen, co našeho jest. Spravedlnost je vůdčí idea plemene slovanského. V těch věcech prameny německé, byť nestrannost autorovu nedovedly zviklati, přece jej částečně svedly. Tak představuje si zvláště nás Čechy za velice agressivní. Věří, že Praha byla mimo krátkou eklipsu za válek husitských po staletí německou, a že jsme ji počeštili, věří, že počeštili jsme Plzeň přívalem českého dělnictva (proč tedy nezmocnili jsme se tímž pochodem Liberce? pouhý ten rozpor měl již uvésti spisovatele na stopu, že příčina musí ležeti jinde); uvěřil dobrácky německým bolestínům, že smíšené sňatky dopadají v náš prospěch, že nástroji slavisace jsou čeští kněží, kteří biskupy dosazováni jsou za tím účelem do německých farností, a úřady, které na Němce konají nátisk. Příkladem jsou mu Budějovice, které ještě „před 30 lety byly „teutonské", dnes obě národnosti v městě drží si rovnováhu, obvod městský však zaplaven je Čechy: r. 1880 napočetlo se v soudním okresu budějovickém 17.774 Němců, 24.810 Čechů, r. 1890 Němců jen 17.208, Čechů 32.325.' Ale právě příklad s Budějovicemi — a přidal bych ještě Prachatice — ukazuje netoliko, že nejsme útoční, ale jak přímo jsme liknaví.

Ze svých pramenů při veškeré kritice ovšem čisté pravdy stěží se mohl dopátrati. Podobné omyly musíme mu již prominouti; pojednávaje o věcech uherských, domakal se zcela obdobných tomuto zastírání Němců partik maďarských, ale zde dověděl se o nich pohodlně z obran Rumunův — a samých Němců. Chváliti jest jeho poctivou vůli; nestranným býti chtěl, přesným též. Dlužno mu přiznati, že pracoval vědecky a zvláště na Francouze překonal obdivuhodně obtíže složité, zmotané otázky a rozsáhlého materiálu. Jeho kniha jest proseta zajímavými podrobnostmi. Tak jest pro nás poučné, dočítáme-li se, že od r. 1880 do 1889 přibylo v německých školách o 500 žáků, kdežto v českých za tutéž dobu o 4500; ale ještě poučnější, čteme-li: „Zvláštní věc, kdežto německé děti skvějí se svou nepřítomností ve školách českých, takže na 13.000 dětí obojího pohlaví, sčítaných v těchto posledních, najdeš jen bídnou číslici 40 malých Němců (1888—89), malí Čechové figurují počtem dosti značným ve školách německých." Autor ví o snahách pražské obce zameziti toto zlo.

Než nemůžeme spis sledovati do těchto jednotlivostí, jimiž se o každé národnosti jen jen hemží. Uvedu ještě jen několik jeho aperçu. Na českou otázku dívá se Auerbach značně pessimisticky. Uznává sice převrat za snazší, poněvadž uskutečnil by se uvnitř hranic a neohrozil by ani hmotnou ani territoriální moc státu (což neshledává již při otázce vlaské, rumunské a z části slovinské, neboť i Slovinci mají bratry mimo hranice, v Benátsku), ale přece pochybuje, že by obnova království svatováclavského a vítězství historického práva Čechů přineslo zemi, rozdělené mezi dva rovné národy, mír a bratrství. „Pracujíce k obnově království, Češi reklamují historické právo. Navrhujíce administrativní rozdělení v politické území německé a slovanské, Němci dovolávají se práva národností. Není antinomie mezi těma oběma právy? A uskuteční-li se kdy ideál vlastenců českých, bude to rozřešením? Ten stát rozpoltěný, v jehož lůně čeliti si budou dva národy rovných sil, není-liž odsouzen k občanské válce? A jsou

Češi jisti vítězstvím? Němci opírají se o Velkoněmecko, zřídlo, z něhož čerpají energii a posilu. Češi jsou odkázáni jenom na sebe. Rusko bylo by jim ochráncem rovněž vzdáleným jako obávaným. Jaký byl by tudíž v Evropě, kde by se utvořily veliké jednoty ethnické, osud toho malého, osamoceného národa? Ale všechny tyto pochyby neotřásají vírou Čechů v budoucnost." A věru neotřásají, neboť otázka naše jest jiná, nežli v jakém smyslu chce ji tady autor řešiti. Než chceme jen referovati, nikoli polemisovati. Autor již dříve v jiné souvislosti litoval, že v letech sedmdesátých staří bojovníci ideje slovanské složili své zbraně a raději zápasili se soky (míní spor Staro- a Mladočechů). Nyní, v poznámce k místu právě citovanému mluví jako o protiváze německého souručenství o spojenectví Čechů a Poláků. Nepřestává ovšem býti skeptikem, ale na druhé straně vybízí Francouze: „Svou polohou zeměpisnou Čechy tvoří hráz mezi Němci Německa a Rakouska; zabraňují dovršení jednoty německé, jsou baštou Evropy proti hegemonii pruské. Nesmíme býti ve Francii lhostejni k osudům této země." O Polácích praví, že připojeni k Rakousku nevzdali se svých tradic ni svého ideálu, ale později pochopili, že spojeni s Čechy a velikými skupinami národů zváží německý režim a po případě budou ze všech národností nejschopnější a nejvolnější podporovati vládu v její politice zahraniční, nechovajíce jako Češi a Jihoslované sympatií ruských. „Poláci uspokojili se býti pány doma a také trochu v monarchii. Dodali státníky i ministry (Smolku, Dunajewského, Badeniho, Gołuchovského a j.). Jejich loyalism neochabl, neboť jim byl neobyčejně výnosným. Hrůza z Ruska je snad začátkem a koncem jejich moudrosti rakouské." O poměrech rusínských vypráví: „Mladorusíni kloní se k shodě s Poláky ze strachu před porušením a z hrůzy politické správy, kterou Rusko stělesňuje: též frakce tato získala mládež universitní, nasáklou naukami liberálními a sociálními; několik básníků (mezi jinými Tymko Padura, † r. 1871), pohnutých touž výzvou, pěli ku poctě této věci, která skupila jen malý počet duchů jemných a naivních. Pravou stranou národní je strana Starorusínů; ona nese tíhu zápasu. Toť ona obviněna je z velezrády (P. Ivan Naumovyč). Ale ve skutečnosti spíše zášti k poláctví, nežli láska k Rusku ponouká Rusíny; úkaz není o to méně vážný. Rusíni hlásají svoji loyálnost: oni nesní po obnově království polského. Vláda rakouská, jakékoli služby koná jí klub polský, křivdila by si, kdyby nebrala ohledu na tradice a historická práva národa rusínského, který nerozvine se než pod křídly — nikdy příliš širokými — rakouského orla." O Slovácích míní: „Také Slováci restaurovali, či lépe instaurovali ze všech kousků svou národnost málo známou v dějinách. Šli zprvu těsně za Čechy, kteří vedli rej, ale měli slávu, že vydali dva nejslavnější buditele slovanské vesny, Šafaříka a Kollára. Přece však Slováci platili za mladší bratry. Nasytili se této zastíněné úlohy? . . . Snad budou litovati, že odtrhli se od svých přirozených podpůrců, Čechů." —

Tak mohli bychom vybrati ukázky autorových názorů, ať již přijatelných či nic, o všech národech rakouských. Podotkneme ještě jen, že jest přesvědčením Auerbachovým, že kultura německá dohrála již v Rakousku svou úlohu. Výsledek svých pozorování a myšlének sbrnuje v „Závěrku". Rozkvět národností rakouských jeví mu tento postup: zprvu obnovu jazyka spisovného a mluveného, vyhrabání a zušlechtění tradic lidových, obrod intellektuální, pak činnost politickou a parlamentní. Třeba pozdraviti to hnutí jako vzestup k vyšší vzdělanosti, jako rozkvět živých sil plemen, která živořila a se neznala. Číselná slabost skupin, jež nadšeny jsou tu ideou národnostní, zaručuje jich úspěch: žádná z nich není dosti mocna, aby si podřídila ostatní: v úctě vzájemné naleznou svoji bezpečnost. Systém federativní rodí Rakousko ve svých bolestech a záchvatech, v němž ono přežije či spíše ožije. Uhersko, méně z bludu vyvedeno, ještě plno nadutosti mládí, nedošlo dosud toho pocitu skutečnosti. Maďaři pásí anachronismus snažíce se založiti národ jeden a živoucí na mrtvolách národností různých, jež dlužno dříve ubiti,

ačkoli netouží po ničem jiném nežli po životě. Minul čas, kdy lidské massy, bezvědomé a plastické, nechaly se hnísti a utvářeti pod rukou despotů. Dovolávají-li se Maďaři spoluviny přírody a dějin, přírody vybízející k jednotě národy, obývající jedno území obrysů ladných a souměrných, dějin posvěcujících starobylost státu uherského; hlásají-li vůdcové jejich nevyčerpatelně jako axioma a dogma nutnost Uherska jediného a nerozdělitelného, je to theorie opozděná, promlčená, která, ač přizpůsobena moderně, nebyla by desavouována Filipem II., Richelieuem a Ludvíkem XV.? Což je opravdu třeba k rovnováze a spáse Evropy, pro zdar lidstva existence státu uherského ve smyslu, jak rozumějí mu jeho apoštolé? Nebyl by to padělek umělý a obludný, střižený podle patrony politických útvarů nejstarších, které nemusely počítati s odpory ethnickými či s citem národním těch, jež pojímaly ve svůj rámec? Maďaři vyvěšují povýšenost své civilisace. Ale kultura jejich není ani starší kultury národů, jež chtějí pohltiti, ani přese svoji samorostlost a skvělé dary nenabyla dosud více než zájmu místního. Čím přispěla k vytvoření té duše hromadné, toho ducha jaksi klassického Evropy? Není-liž spíše odleskem, výronem, překladem k potřebě úzké skupiny Maďarů, které jich plémě a jich jazyk vyloučily z obce evropské? Jakým pobloudením stojí Maďaři na úloze, v níž Němci předlitavští tak hanebně propadli? Hodina federalismu udeřila. A Uhersko, které jest ústrojím téhož složení jako Rakousko, podkopává se týmž zlem, ohryzeno na pokrajích národnostmi nepřátelskými jako tolika rozpouštědly, Uhersko usiluje zařící osud a opozditi agonii. Ostatně přeměna Rakousko-Uherska v státy federační byla by úpadkem? Zdaž nezdá se býti určeno zříditi ve východní Evropě normální typ jednot politických, sdruženinu skupin ethnických svobodně spojených? Arci tento typ sotva ještě se tuší a stíňuje v mlze, kde bývají se národnosti evropského Východu. Ale je nutno, aby Rakousko a Uhersko vzdaly se formulí, jichž seznaly bezmocnost a marnost; aby utvořily těm společnostem neurčitým (?), těm dušim, jichž břímě nesou, vlasti, kde národové se rozvíjejí a sbratřují bez oběti svérázu ni povědomí. Vlast společná získá z toho závodu, z té různosti energií svou sílu a velikost. Tak ověří se starobylá zásada, řekl bys téměř proroctví slavného patrona Uher, svatého Štěpána: „Unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est.“

—r—

ADAM ANTONI KRYŃSKI: *Gramatyka języka polskiego.* Warszawa 1897. Skład główny w księgarni E. Wende i Spółki. Str. 345. Cena 1 rubl.

Je to mluvnice, určená sice praktické potřebě, ale sepsaná na základech hluboce vědeckých. Autor její, prof. Kryński, redaktor vážených „Prac filologicznych“ a spoluredaktor „Słownika języka polskiego“, náleží k nejpřednějším polským filologům. Jen žalostné poměry ruskopolské jsou příčinou, že nevykládá na universitě, ale jest nucen vyučovati na střední škole — a to všemu jinému, jen ne polštině! Upozorňujeme na gramatiku Kryńského s hlubokým přesvědčením, že je to v novější době vůbec jedna z nejlepších knih svého druhu, tedy nejen v literatuře polské, a že poslouží svrchovanou měrou každému, kdo chce podrobněji poznati jazyk polský. Do podrobného rozboru nemůžeme se pouštěti; to přísluší odborným listům filologickým. Upozorňujeme zde jen na nové rozdělení slovesa, čili nové rozvržení soustavy časovací. Kryński nerozvrhuje slovesa v šest tříd dle kmene infinitivního, nýbrž toliko v pět dle kmene praesentního. Do první třídy (k I. konjugaci) náležejí slovesa, jejichž kmen praesentní utvořen jest z kořene (nebo jiné osnovy slovné) přírůstkem *-e* (niesie = nese), do druhé — přír. *-ie* (ciśnie = tiskne), do třetí — přír. *-je* (bije, pisze, pův. pis-je), do čvrté — přír. *-i* (wozi, słyszy), do páté — přír. *-a* (starším *-aje*), při čemž kmen infinitivní jest roven praesentnímu (łka, łka-ć; ufa, ufa-ć). Vedle těchto tříd časovacích stojí čtyři slovesa, která zachovala stopy prvotného časování bez přírůstku kmene praesentního (jsem, vím, jím, dám). Důležitým oddílem je také poslední (§ 355—438), věnovaný pravopisu polskému, jenž právě zásluhou „Prac filologicznych“ (a v nich hlavně Kryńského, Kar-

łowicze a Baudouina de Courtenay) byl v posledním desítiletí vědecky opraven a zbaven řady nedůsledností. *O.*

Граматика пољског језика. Саставио Радован Комутић. Bělehrad. 1890. Cena 8 dinarů.

Se závistí zaznamenáváme, že v srbském jazyku vydána byla před nedávnem grammatika polského jazyka, na jakou my dlouho ještě v české literatuře budeme čekati. Napsal ji mladý, nadaný slavista srbský Radovan Košutić, docent veliké školy v Bělehradě, známý též užšímu kruhu pražských slavistů ze svého pobytu v Praze před dvanácti lety. Tenkráte studoval horlivě češtinu a napsal v ní článek do Slov. Sborníka (roku 1887, Hajduk Veljko Petrović) a jiný do Zlaté Prahy (téhož roku 1887, Kulturní listy o Srbech). Z Prahy odebral se do jiných slovanských zemí (do Polska a do Ruska) a pobyl jmenovitě v Rusku několik let, osvojiv si tam důkladnou znalost nejen jazyka, nýbrž i literatury. Plodem jeho studií jsou četné práce literárně-historické a nyní i důkladná grammatika polského jazyka, která nejen vyhovuje nejpřísnějším požadavkům theoretickým, nýbrž vyniká i svou velikou cenou praktickou. Za vzor sloužily autorovi dvě znamenité polské grammatiky, a to Gramatyka języka polskiego, napsaná Adamem Kryńským (ve Varšavě 1897) a Popliňského Grammatik der polnischen Sprache, zpracovaná prof. W. Nehringem (v Toruni 1881). Po krátkém úvodě, v němž se spisovatel zmiňuje o nářečích polských a nejstarších památkách literárních, podáno jest velmi obšírně hláskosloví a po té tvarosloví. Po stručné třetí části o neohebných druzích slov zakončen jest spis pravidly o pravopisu. Zajímavé rozdělení slovesa na 5 tříd místo šesti převzal od Kryńského. Grammatika jeho má i tu praktickou přednost, že jest opatřena vzorně sestaveným podrobným rejstříkem, který usnadňuje hledání. *K. K.*

*

STANISŁAW ROMAN LEWANDOWSKI:

Nejmladší malířství polské.

Polska, jsouc východní hradbou křesťanství, pěstovala u synů svých zálibu ve zbraní, ochotu k obraně říše, odhodlanost k válce za víru a vlast. Není tedy divu, že my Poláci po mnoho věků nemohli jsme jíti v umění těmi ustálenými cestami, jimiž postupoval celý Západ. Přes to však nebyli jsme národem, který by neznal umění a byl k němu lhostejným. O tom svědčí památky stavitelství, malířství a sochařství, jaké se zachovaly ve starších našich městech, památky to důstojné i paláců západních panovníků a největších milovníků umění. A když nám byla vyražena zbraň z ruky a ztratili jsme svobodu myšli i činu, obživl náš duch plnou silou své civilisace a dal život celé řadě umělců, kteří svými díly závodí se světovým uměním a podávají nezvratný důkaz o naší životnosti, našem pokroku a právu na život. Sotva v osmdesáti letech vykonali naši umělci úkol, jenž by stačil na sta let, a Grotgier, Matejko, Siemiradzki, Brandt, Chełmoński, Malczewski a j. velcí polští malíři stojí dnes v řadě nejlepších světových umělců.

Nechci však tuto podávati dějiny polského umění. Chci upozorniti na mladé, totiž ty mladé, kteří bez staleté tradice nadáním a silou citu tvoří, nenapodobujíce děl své doby. V čele jde Chł-

moński. Před několika lety opustil Paříž a vrátil se do Polska. Příroda jest mu vším, taková však příroda, jakou vidí v životě polského lidu na vlastní jeho brázdě. Jest skutečným polským malířem, vybírá vždy jen polské motivy k svým pracím, a pro ně právě opustil Paříž. Nepochopoval, že by možno bylo malovati v Paříži kraje Mazovska a Ukrajiny. Jeho obrazy vyznačují se především pravdou přírodní a duševní náladou. Strom, peň, tráva, plevel, voda i člověk, vše to v rukou Chełmońského mohutní, panuje, vytváří se v celek, k němuž člověk lne jako jedna z jeho mnohých součástí. Příroda jest mu otevřenou knihou, z níž čerpá motiv a sesiluje ho tvořivou silou svého nadání až k hrdinství!... Jest malířem, který apotheosuje práci lidu a jeho zemi. Tvoří, co vidí.

Velkým ve tvorbě toho, co prociťuje, čím duše i srdce jeho se mučí, jest Malczewski, kterého podnes mnozí nepochopují. Těžko se ovšem chápe cizí bol, zvuky strun cizích duší, užívá-li se k vyjádření vlastních citů tónů zcela jiných. Malczewski miluje nejen lid jako Chełmoński, on miluje celý národ a sesiluje boly jeho vlastním citem. Před lety stvořil celý cyklus jménem „Etapy", v němž etapami do Sibiře vede mladé i staré, a z každého obrazu volá k nám hlas: „běda přemoženým!" Dnes je Malczewski na jiných cestách, na cestách mysticismu; změnil však jen poněkud formy vyjadřování své duše — tón a obsah zůstaly tytéž. Dříve představoval nám muka národu a jeho myšlenek, dnes předvádí nám muka své vlastní umělecké duše. Vlastně pokračuje v tvoření cyklu „etap", neboť každá jeho myšlénka, každá práce jest v tvůrčím jeho duchu etapou. Oné jako sibiřský vyhnanec běží životem umění, těžkým a nevděčným; odsouzenec jednou dorazí k cíli své nucené pouti, umělec však nikdy, děsíť ho neustále halucinace a zjevy, jež silou svého nadání zaklíná a v plastické tvary vtěluje. V jednom z posledních svých obrazů znázornil Malczewski muka každého výtvarného umělce. Je to obraz „Bludné kolo". Uprostřed malířské pracovny stojí žebřík a na něm poděšená jeho duše v postavě malého hocha, s paletou v ruce, kolem víří postavy všech jeho obrazů a směrů: venkované, sibiřští vyhnanci, nahé postavy žen a mužů, svatí i zavržení ženou se za sebou chvatně prostorem a vracejí se znova a znova. Na jiném obraze načrtl na pozadí zjevy Utrpení a Veselí jako myšlénky básníka, který zahleděv se před sebe, nevidí a neslyší a naslouchá zvukům lýry, jež vyluzuje postava Básnictví polodomácí, poloklassická. Je to podobizna velkého polského básníka Asnyka.

Malczewski čím dál více staví se na půdu allegorie a co do formy užívá polských typů, dávaje jim náladu, kterou mají představovati.

Mystikem svými snahami, holdujícím výstřednímu směru, t. zv. individualismu v umění, jest Stanislav Wyspiański. Jeho obrazy jsou toho druhu, jež nazývají se moderními. Libuje si v stylisování

a činí tak stejně s listem, květem, jako s člověkem. Směr svůj projevuje pérem i štětcem, jsa zároveň spisovatelem i malířem. Jeho kresby k Homerově Illiadě jsou nedostižitelnou charakteristikou archaických forem. Studuje se zálibou ornament a zavádí v něj domácí motivy, jmenovitě květové. V Krakově maloval fresky v kostele františkánském, z nichž budí obdiv překrásný vlys z bílých lilií. Uprostřed našich polsko-slovanských květů umístil na jedné fresce Madonnu s děckem, zahalenou v selskou loktuši posetou květy. Na druhou fresku namaloval dvojici dětí, tulících se k sobě ve věnci našich květů. Pendantem k ornamentaci v kostele františkánském jsou motivy k dekoraci kostela v haličském městečku Běči. Wyspiański vyznamenává se velkou duševní intelligencí a vzděláním. Možná, že právě to pilné zabývání se filosofií vychovalo v něm jistou chorobnou náladu, která čím dál silněji jeví se v jeho pracích. Autokritika vyvinula se u něho do toho stupně, že pohrdá svou vlastní prací a ničí ji proto, že nevyhovuje jeho původní myšlénce, úmyslně neumělá kresby a malířské techniky jsou asi hlavní znaky jeho chorobnosti. [1])

Vedle Wyspiańského stojí Mehoffer. On i předešlý zanesli vlastně do Haliče modernu. Do Varšavy před nimi zavezli ji z Paříže předčasně zemřelý Podkowiński a Pankiewicz, který nyní usadil se ve Varšavě.

Velikým talentem jiného druhu jest Vladimír Tetmajer, bratr známého i v Čechách básníka Kazimíra. Je to jediný svého druhu malíř, který k vůli naturalismu a pravdě bydlí uprostřed lidu na vsi a uprostřed něho maluje své obrazy. Dosud polský venkovan byl pro umělce figurou nebo přestrojeným manekinem, a malíři oblékali první lepší model z města v selskou sukmanu (plášť soukenný, jaký nosí polští sedláci) a malovali. Bylo to sladké, vyhlazené a pěkné a mělo to výhodu, že se to obecenstvu líbilo. První Chełmoński začal malovati výjevy ze života selského podle skutečných sedláků, a jej následovali jiní, a Tetmajer tomu směru obětoval sama sebe a usadil se ve vesnické chalupě, zařídil si v ní své hospodářství, spřiznil se s lidem, ba oženil se také s děvčetem vesnickým, slučuje se tak navždy s krví, jež přilnula k „svaté“ zemi, kterou miluje nade vše i s tím, co s ní tvoří národ.

Tetmajer ve svých obrazech podává nám venkovana takovým, jakým jest v přírodě, ve skutečnosti. Umyje-li se a oblékne ve sváteční šat, jest čistým, pracuje-li v poli, při dobytku, nemůže přec vypadati jako ze salonu. O Tetmajerových obrazech říkalo se do nedávna ještě, že jsou sprosté a hrubé, nyní však tvoří se jeho škola a i jiní umělci začínají pozorovati sedláka v přírodě a v dílně komponují dle vypravování. V poslední době rozmnožil se šik dorostu uměleckého, studujícího domácí kraj i lid. Pěknými pracemi

[1]) Přir. první dopis z Krakova, str. 198. *Red.*

řadí se mezi nejlepší malíře polské Stanislav Janowski, hlavní tvůrce a spolupracovník panoramata „Tatry". Obrovský ten obraz, malovaný dle studií konaných na místě, učinil velký dojem v Mnichově a ve Varšavě. Ta spousta nebetyčných hor žulových s propastmi a hřebeny rozervanými, ti skalnatí obři, hledící na jedné straně do Polsky, na druhé do Uher, se svým Mořským okem, slovem celý ten obraz jest důkazem nejen obrovské pracovitosti, ale i slušného nadání uměleckého. Panorama to bylo nyní koupeno do Anglie a bude tam za nedlouho vystaveno. Janowski, ač především jest krajinářem, má teď na výstavě v Krakově několik přímo výtečných pastellových podobizen. Bruzdowicz a Stroynowski jsou také dobrými krajináři i malíři ze života našeho lidu. Tak vešli naši malíři na cestu skutečně záslužnou, neboť co může býti pro nás lepšího nad lid, ten lid intelligentní, krásný, velice sic chudý, ale nade vše milující vlastní zemi. Lid ten, nouzí vypuzen do Brasilie, Pensylvanie, pracuje tam jako otrok dnem i nocí o chudé stravě, nazapomíná však vlasti, ač významu toho slova dosud nerozumí, a celým úsilím své práce směřuje k tomu, aby si nashromáždil trochu peněz a mohl se vrátiti k otcovské roli. Takový lid zasluhuje míti Chełmońského, Tetmajera, Bruzdowicze, Stroynowského, Janowského a ostatní mladé umělce polské, kteří ho milují. —

*

Krakovská policejní censura divadelní zakázala provedení dramatu St. Przybyszewského „Nasze szczęście", jež se mělo dávati v druhé polovici ledna.

*

V Národních Listech (odpol., 26. led.) uveřejňuje K. L. překlad listu Lva N. Tolstého „Dvě války". Sluší jen vítati překlad tohoto dopisu velkého myslitele jasnopoljanského, jako překlad každičké řádky jeho, ale praví-li p. překladatel, že jest překlad jeho pořízen „z rukopisu autorova dosud netištěného" a že Tolstoj tento list, jenž se pak rozšířil v četných opisech, napsal „minulého měsíce", je to omyl. Tolstoj napsal tento list již 15. srpna (ruského) 1898; vytištěn pak byl již počátkem listopadu v „Lístcích Svobodného slova", o nichž (i o listě Tolstého) jsme v předešlém čísle Slov. Přehledu (str. 204) referovali. Přeložen pak byl již v slovenském „Hlase".

*

Oznamujeme další překlady ze Slovanského přehledu. Lvovský „Tydzień" (literární příloha „Kurjera Lwowskiego") v č. 3. přinesl překlad proslovení Jar. Vrchlického „*K jubileu Adama Mickiewicze*", korutanský „Mir" v č. 38. za rok 1898 uveřejnil ve feuilletonu první *dopis z Korutan* ve slovinském překladě, rovněž první *dopis z Lužice* byl přeložen v měsíčníku „Łužici" (v jeho 11. čísle).

ADOLF ČERNÝ

Z poesie lužickosrbské.

Jakub Čišinski.

Jakub Čišinski.

(1856.)

Kněz, pravým jménem Jakub Bart, přední básník lužický od smrti Zejlefovy (1872), zvelebitel lužické básnické mluvy a vůbec formy, jenž poesii lužickou myšlénkově prohloubil a nové dráhy jí vymezil sbírkami „Kniha sonettow“ (1884), „Formy“ (1888), „Přiroda a wutroba“ (1889) a „Serbske zynki“ (1897). Básně, jež tu v překladu podáváme, zařaďujeme sem ukázkou toho, co poesie lužická v nové době nejlepšího vytvořila a co ji charakterisuje. Nezalehly tam ještě moderní proudy — a neměly by tam také dosud místa. Všecky mysli vůdčí a produktivní tam vyplňuje otázka zachování kmene lužicko-srbského — a proto poesie vlastenecká vedle duchovní, tkvící v hluboké víře všech vrstev národa, a vedle ohlasů poesie národní je tam pořád v rozkvětu a ve cti, a pořád akutní. U Čišinského nacházíme ovšem i jiné tóny, zejména originálně pojaté motivy z přírody.

Astra.

Všecky květy pomřely,
vichry vůni rozchvěly;
zimních mrazů věštkyně —
astra zbyla jedině.

Hvězdným okem hledí v mih
k nebi, kde se sráží sníh,
kde chce slunce úsměv lhát,
když jen zbývá — zaplakat.

Když se vichry daly v let,
pohas' úsměv, povad' květ —
astru jen zde jímá žal
pro léto, jež prchlo v dál ...

Srbských rodů odkvetlých
vůně stlívá v chladu lích —
Lužice jen v časů běh
astrou kvete ... na hrobech.

(Serbske zynki.)

Pohřeb léta.

Léto mrtvo! K hlavám světlo,
na máry si lehnulo.
Vše, co vonělo a kvetlo,
pobledlo a zesnulo.

Jako nevěsta tu leží
v rakvi s věncem routovým;
v smutku kraj se, kdysi svěží,
halí pláštěm kmentovým.

Jedno ještě políbení
vtiskne slunce v bledý ret,
v oku jeho slzy chvění,
v tváři jeho pláče sled.

Ptáče tesknĕ pozpěvuje,
pláče strom a pláče keř,
a květ v slzách vyzdobuje
svými lístky rakve šeř.

Chladné větry máry chytly,
k hrobu spějí hřbitovem;
v děsu ptáci k nebi vzlítli,
plaz a brouk se ukryl v zem.

Vichr skučí miserere,
kadidlem je mlhy bĕl,
ku rakvi se tiskne šeré
věnec nĕžných immortel — —

Rakev uložena v zemi,
duše vzlétla k výši hvězd;
písně ret již mlčí němý,
ticho vše a — zima jest.

(Příroda a wutroba.)

Ach, já ti nesmím říci ...

Ach, já ti nesmím říci,
jak rád tě mám, tak rád!
jen v srdci musím stříci
ten plamen sžíravý.

Jen v oko mé když žehne
ten plamen ze srdce,
ať z něho k tvému šlehne
a vše ti vypoví.

A když v té chvíli tryskne
mně z oka slza v tvář —
ať v plameni tom blyskne
a navždy shasí jej!

(Též.)

Klíčinský

ROMUALDA BAUDOUIN DE COURTENAY:

Dr. Zofja z Poznańskich Daszyńska-Golińska.

Dr. Z. Daszyńska.

Jméno známé ekonomistky polské, bývalé professorky akademie Humboldtovy v Berlíně, vyslovováno bylo v poslední době často zejména po jejím veřejném prohlášení, jímž vystoupila z redakce „Życia“, krakovského orgánu t. zv. „Mladé Polsky“.

Vynikající její účast v tomto listě jakož i její odstoupení, jímž se vzdala redakce společensko-vědecké části listu, [1]) nebyly nikterak výsledkem okolností jen nahodilých nebo snad vztahů osobních, nýbrž vyplynuly z příčin, charakterisujících naši dobu i naše lidi. Nežli však k nim přihlédneme blíže, poznamenáme mimochodem, že by se mýlil, kdo by měl paní Daszyńskou za rozenou a zásadně suchou odbornici, beze smyslu esthetického. Soudíme-li z ozdob jejích stěn, zdá se nám býti především ctitelkou Böcklina, jehož tu všude jest plno v uměleckých reprodukcích mnichovských. Přece však jest povahou hlavně intelektuální, rozumovou, jak praví Francouzi, a kdyby se dala malovati nějakým moderním umělcem, musil by zobraziti v její blízkosti symboly málo nyní módní logiky a pak kritiky.

Paní Daszyńská jest ještě mláda; ale prožila již zcela vědomě onen převrat, jenž se udál v posledních několikanácte letech v mladých pokoleních evropských a jenž se zvláštním způsobem vyvinul na půdě polské. Na úsvitě její mladosti bylo alfou i omegou obzoru pokrokové mládeže polské „společenstvo“, ne již n á r o d, jako bývalo kdysi. Nynější mládež ovšem více jest rozptýlená, ale není pochyby, že vždy určitěji vystupuje v ní i n d i v i d u a l i s t a jako typ, převládající nad včerejším pánem mladého pokolení — s o c i á l e m - e k o n o m i s t o u.

Není naším úkolem uvažovati o významu a příčinách toho vývoje. Dodáme pouze, že paní Daszyńská nebyla pouze trpným nebo bezduchým jeho svědkem. Svrchní proud těch pokolení, kvasících uprostřed valné, šeré massy národní, vzbuzoval v ní povždy živé ohlasy; ale při tom, při vrozené své kritičnosti a hloubavosti přemítala a bádala vždy samostatně a stanula na určitě vymezené

[1]) Kterouž „Życie“ po nové změně vypustilo ze svého programu.

hranici. V přílivu nových evangelií nestávala se přímočárnou, bezvýhradnou vyznavačkou žádného z nich, nerozplývala se v obdivu sympathických jí a přesvědčujících ji proroků. Tak bylo při socialistickém evangeliu Marxově, tak jest i při nejnovějším bůžku — individualismě, povýšeném nyní jeho vyznavači tak vysoko nad celou lidskost, jako se vznáší osamělý kníže v posledním poematě Przybyszewského nad pustým, vymřelým veleměstem, rozkládajícím se u jeho nohou. —

Paní Daszyńská narodila se ve Varšavě. Středoškolského vzdělání dostalo se jí nejdříve v ženském gymnasiu varšavském a potom v lubelském, jež absolvovala, vyznamenána zlatou medailí. Mathematika a vědy příbuzné ji tehdáž zajímaly nejvíce. Studovala je a cizí jazyky dále i po ukončení gymnasia a po návratu do rodné Varšavy. Ovzduší varšavské, při nenormálních poměrech v tomto historickém městě vždy podnícené a přeplněné rozmanitými srážejícími se proudy, počíná vždy silněji působiti na mladou, neobyčejně intelligentní dívku. Ale v souhlase s duchem tehdejšího pokolení neproniká ji poznání a procítění křivd národních tolik, jako poznání a procítění odvěké křivdy všelidské — nespravedlnosti společenské, vrozené bídy millionův.

Uvědomivši si základní vlastnosti své povahy, náchylné především k theorisování, pociťuje v sobě tehdejší slečna Poznańska horoucí touhu po činu. Tajně, aby o tom nezvěděli rodiče, jichž byly ovšem daleky snahy radikální, dychtivě čte díla i brošury socialistické a seznamuje se s šiřiteli těch idejí, v Rusku nad jiné přísně pronásledovaných. Nespokojujíc se však pouhým sebevzděláním, odebírá se do Švýcar na studia politické ekonomie s pevným úmyslem, důkladně se připraviti k rozšiřování a vtělování požadavků socialismu marxovského. V Curychu vstupuje také do kroužků politických, seznamuje se s emigranty, s vůdci hnutí, a účastní se s počátku sama, později s chotěm, za nějž se ve Švýcarech vdala (F. Daszyńským, starším bratrem známého poslance krakovského), sjezdů a debat strany socialistické. Při tom však vždy jasněji poznává, že zájem ryze vědecký každým dnem silněji ovládá její mysl, bez ohledu na praktické jeho užití. Její statisticko-historická rozprava doktorská, „Die Bevölkerung von Zürich in XVII. Jahrhundert", prospěšně vyniká nad tuctové práce universitní. Pronikajíc hlouběji theorie novějších ekonomistů, přestává pomalu mladá adeptka vědy přísahati na každé slovo Marxovo a Engelsovo, aspoň v pouhé theorii. O tuto proměnu měli však oficialní vůdcové jejích studií, oba professoři národního hospodářství na universitě curyšské, příliš malou zásluhu. Žádný z nich asi nestál na výši svého nesnadného úkolu.

Teprve v Berlíně — vypravuje paní Daszyńská — když sama již přednášela v Akademii Humboldtově, poslouchala dobré professory, Simmela i Adolfa Wagnera. Nejednou ji tam také prohlašovali za žákyni Wagnerovu, ale on sám vyvrátil takovou

domněnku prohlášením, že Dr. Daszyńská jde ve vědě vlastní cestou. O této cestě povíme hned několik slov; dříve však dokončíme zběžný náčrtek životopisný.

Dříve ještě, než se odebrala do Berlína, ovdověvši ještě ve Švýcařích po dvouletém manželství, zdržovala se po delší čas ve Vídni, kdež se velmi energicky oddávala práci literární, píšíc zejména mnoho do dělnických listů německých i polských, načež se odhodlala k návratu do vlasti, totiž do Varšavy. Kdo jen poněkud zná ruské poměry politické, snadno se domyslí, že úmysl toho druhu dokonce nenáležel k projektům bezpečným. Na štěstí vyřídila se celá věc tím, že paní Daszyńská odebrala se s otcem do Petrohradu, aby podala úřadům potřebná vysvětlení, načež složila jistou kauci a konečně usídlila se ve Varšavě — pod policejním dozorem.

Objevení se talentované, učené a k tomu distingnované, mladé a hezké ženy ovšem nezůstalo bez povšimnutí ve varšavských kruzích literárních a společenských. Avšak nový host v domově setkával se, jak se lze domysliti, s přijetím i dojmy velmi rozdílnými. S jedné strany kruhy po výtce vlastenecké, udávající hlavní tón společenskému životu v Polsku, chovaly se k nové spoluobčance velmi chladně, čehož příčinou byla předcházející ji pověst socialistky — a k tomu ještě mezinárodní (ač paní Daszyńská nikdy vlastně nestála na protinárodním stanovisku). Na druhé straně v kruzích více méně radikálních každým dnem vzrůstaly její úspěchy vědecké jako pořadatelky přednášek z oboru politické ekonomie — i osobní.

Politický případ onoho druhu, který se na štěstí u Poláků vždy řídčeji objevuje, náhle přerušil nedlouhý pobyt paní Daszyńské ve Varšavě. Máme tu na mysli t. zv. demonstraci Kilińského z r. 1894, uspořádanou ve výroční den povstání Kościuszkovského, jež se stala příčinou tolika věznění a vyhnanství. Osud naší ekonomistky (jejíž jedinou vinou — jako konečně všech ostatních — byla přítomnost na zádušní slavnosti v kostele) byl však mnohem mírnější, než osud většiny účastníkův a účastnic památných exequií. Poněvadž byla dle chotě rakouskou poddanou, byla prostě vypovězena a vyvezena za hranice ruské říše. A tehdáž právě usadila se v Berlíně a jala se přednášeti v Akademii Humboldtově; přednášky její od počátku do konce každého semestru vábily stále četné, pozorné a vytrvalé posluchačstvo.

Paní Daszynská přednáší znamenitě. Neslyšeli jsme ji v Berlíně — nemáme ani v Krakově příležitosti slyšeti ji s kathedry, ačkoli vyšší ženské kursy Baranieckého byly by přirozeným působištěm učené té ženy. Slyšeli jsme však řadu přednášek paní Daszyńské, pořádaných v intelligentním kroužku „Czytelni dla kobiet", i populárnějších, pořádaných přičiněním „Towarzystwa szkoły ludowej". Slyšíte měkký ženský hlas, a cítíte, že tato slabá, takřka etherická žena objímá celé obsáhlé odvětví vědecké s takovou samostatností a důkladností jako vážný a zkušený professor. Rozvíjí soustavně a logicky základní myšlénku, doprovází ji množstvím výborně volených příkladů

a fakt i výmluvných číslic. Věty, literárně vybroušené, vědecky klidné a také klidně vyslovované, rozcházejí se sálem i posluchačstvem. Obsah, forma i tón jejich svědčí o přesnosti a rovnováze myšlení přednášečky, jež se nikdy nedá unášeti a strhovati předmětem svým k zanícení, jímž trpívá věcnost obsahu.

Naznačili jsme již výše, že paní Daszyńská dávno již se vzdala činné účasti v usilováních strany socialistické. Nejzávažnější její práce, „Zarys ekonomji społecznej", vydaná r. 1898 ve Lvově, obsahem svým výmluvně ukazuje, jak dalece změnily se autorčiny názory na rozmanité zjevy a činitele sociálně-ekonomické. Není zde místa k podrobnému rozboru toho obšírného díla. Povíme pouze, že autorka, soudíc, že Marx a jeho přívrženci nejdůsledněji provádějí pojem rozvoje ve všech odvětvích hospodářského života, jde za nimi v předvádění snah té všeobecné evoluce, srovnávajíc však neustále theorie se skutečným stavem věcí. Tak též ji vidíme státi na půdě vědeckého socialismu v oddílech, v nichž pojednává o dělení důchodu společného i o konečném výsledku celého společného hospodářství, totiž o společném užívání „statků". [1]) Za to jí dokonce nedostačuje Marxovské jednostranné pojímání kapitálu. V rozboru pojmů „hodnoty" a „ceny" blíží se t. zv. škole psychologické, k jejímž předním vyznavačům náleží na př. Dr. Böhm-Bawerk, Dr. Menger a jiní. Tak pokouší se paní Daszyńská originálním způsobem doplniti vědecký socialismus novodobými výsledky vědy národohospodářské.

Před „Zarysem", jejž odborná kritika přijala velmi lichotivě, vydala paní Daszyńská v Krakově knihu, svědčící nejen o její duševní mnohostrannosti, ale i o citlivosti pro ony nejnovější proudy, o nichž jsme mluvili s počátku. Je to obšírné studium o Nitschem, tomto nevšedním otci méně „nevšedních" dětí, kteréž se ho ostatně počínají zříkati. Zajímavo jest, že v této své studii cení autorka hlavně esthetický a poetický živel každým způsobem vynikající bytosti Nitscheho, méně si všímajíc jeho idejí filosofických. Nečiní tak ze strannosti jako zástupkyně Nitschem tak ukřivdovaných žen „emancipovaných". Naopak z celého díla pozorujete, jak jí imponuje tento člověk, zhlížející se ve své divné duši.

Ke konci tohoto portrétního náčrtku jen ještě dodáme tolik: Paní Daszyńská zajisté výmluvně dokazuje, že nynější subtilisující a rozptylující doba nezůstala na ni bez vlivu: vysubtilisovala ji a obohatila mnohými rysy, jichž nechtělo znáti přísné, apoštolské a obětavé pokolení dřívější. Avšak nezpronevěřila se tomuto staršímu pokolení do té míry, aby mohla přitakati novému, vždy jednotvárněji se ozývajícímu heslu „mladých", jež tak výborně vyjadřuje Johannes v Hauptmannových „Osamělých duších" slovy: „Die Hauptsache ist, dass ich das, was in mir ist, 'rausstelle!"

Na čí a jaké útraty — na tom jim nesejde.

---

[1]) O spożyciu „dóbr".

JAN TŘEŠTÍK

Z Bosny.

II. Pravoslavní.

Příslušníci východní pravoslavné církve jsou početně nejsilnějším činitelem mezi obyvatelstvem Bosny a Hercegoviny. Poslední úřední sčítání z roku 1895 uvádí jich v okkupačním území 673.246. Bosenští Srbové mají v 25 okresích převahu a v mnohých krajinách dosahují imposantní majority; tak v bilečském okresu na hranicích Černé Hory žije 81%, v okolí Prnjavoru 80%, v sousedním okresu Bosenského Petrovce a v okresu kostajnickém po 79% obyvatelstva pravoslavného.

Jako zástupci nevymírající touhy po obnovení kleslého kdysi carství a svobody srbského národa byli také vyznavači pravoslaví po celá staletí od Turků nejvíce utlačováni. Proto byla jim povždy údělem naprostá svépomoc souvěrců a vzorná sebeochrana proti společnému nepříteli v dobách hrozných pronásledování. Zde sluší hledati vznik onoho vroucího života rodinného, jaký se až podnes zachoval po celé zemi mezi příslušníky pravoslaví.

Vynikajícím rysem národní jejich povahy jest neobyčejná odvaha a podnikavost. Osobní hrdinství Srbů v staletých bojích za svobodu vlasti jest z dějin a z národních písní známo. K tomu pojí se i vrozená snaha po národohospodářské neodvislosti. Pravoslavní kupci byli od dávných časů vítěznými konkurenty bosenských židů sefardických čili Španolců; dnes náležejí jim také největší a proslulé obchody v zemi.

Bosensko-hercegovští Srbové užívají ve svém vzájemném dopisování aneb v úředních podáních cyrilice. Práva písma tohoto jsou jim také zaručena nejen v životě veřejném, ve všech školách zemí vydržovaných, ale i v úřadech. Podání cyrilicí psané má se vyříditi straně jazykem srbo-chorvatským a cyrilicí. Všech zvláštností církve pravoslavné, pokud úcty veřejnosti vyžadují, šetří se od úřadů náležitě; na školách veřejných jsou prázdniny v zasvěcené svátky pravoslavné i katolické rovnocenny.

Duchovní správa východní církve pravoslavné dělí se v zemi ve tři metropolie. Významem jest nejdůležitější a rozsáhlostí převládá archiepiskopie dabrobosanská se sídlem v Sarajevu, v jejíž obor působnosti spadá i činnost pravoslavné konsistoře pro obvod území obsazeného. Dále jest hercegovsko-zahorlmská metropolie se sídlem v Mostaru a zvornicko-tuzlanská se sídlem v Dolní-Tuzle.

Obyvatelstvo pravoslavné tvoří v zemi 351 náboženských obcí, jimž vyhrazena jest v záležitostech náboženské kultury jistá autonomie. Z těchto obcí jsou až posud 42 zorganisovány a v jich

čele stojí „obština“ čili správní výbor, jemuž přísluší řízení administrativy. Ostatním 309 obcím předsedá příslušný pravoslavný „paroh“ (farář).

Vysoké i nízké vrstvy pravoslavného lidu bosensko-hercegovského proniká hluboké přesvědčení o příslušnosti k národní církvi východní. Proto zájem pro užší patriotismus bosenský (živený maďarskou vládou) tak těžko se ujímá hlavně mezi pravoslavným obyvatelstvem. Lid po venkově utvrzován je u vědomí souvislosti národní své církve hlavně popy, a oblíbeným názvem „Srbin“ projevuje pravoslavný Bošňák i Hercegovec svou národní a církevní individualitu. Tím vysvětlitelny jsou mnohé úkazy, které na vnitřní politické a společenské poměry v zemi vrhají občasně své světlo i stín.

Pravoslavní Srbové bosenští zachovali si mnoho původnosti, jež se obráží na př. ve slavení výročních svátků.[1])

Nejpůvabnější a ethnograficky nejzajímavější svátek srbský v Bosně a v Hercegovině je „Božić“ (Vánoce), z jehož obyčejů line dech čisté poesie národní, opírající se o starověké pohanské ještě zvyky, ozářené glorioloU křesťanství. Nejen v odlehlých pohořích, kam nevniknul posud novověký duch pokroku, ale po celém území okkupačním oslava štědrého večera liší se od obvyklých obřadů, jakými je provázen tento svátek po celé ostatní Evropě.

Domácnost bosensko-hercegovská postrádá zářícího vánočního stromku západoevropského a množství darů, z nichž se u nás velcí i malí radují; za to posvátné kouzlo svaté noci obetkává celé prostičké podkroví každé chaty a plní hruď domorodců pronikavou vroucností. Vánoční strom nahrazuje v Bosně a v Hercegovině dubový špalek, jehož dopravení pod krov a zapálení na ohništi provázeno je zvláštními obřady. Časně z rána na „Badnji dan“ (dne 24. prosince), před svítáním ještě, vypraví se domačin s některými mužskými členy rodiny do lesa, aby přesně při východu slunce porazil dřevo vánoční. Kmen stromu rozdělí se na tři špalky rovné délky, které se odnesou domů a zde oprou se o zeď podle domovních dveří.

Teprve večer donesou se „badnjaci“ (stromy bdění), také „veseljaci“ (stromy radosti), dovnitř, při čemž neopomene jejich nositel všem přítomným přáti „šťastného a veselého štědrého večera“ („sretan i čestit vi sveti Božić“), načež ostatní odvětí:

---

[1]) Prameny: Luka Grgjić-Bjelokosić, *Iz naroda i o narodu* (Mostar, 1895.; Em. Lilek, *Vjerske starine iz Bosne i Hercegovine* (Glasnik zem. mus. v Saraj., 1894); Bogoljub Petranović, *Pravoslavna svadba u Bosni* (Glasnik srbské učené spol. v Bělehradě, 1870); Dr. Ciro Truhelka, *Noël en Bosnie Herzégovine* (L' Illustration, 1897). Osobní zkušenosti moje vztahují se na Sarajevo a okolí, jižní Hercegovinu a okolí Dolní Tuzly. Cenných zpráv dostalo se mi od pp. H. Tauska v Sarajevu, protoreje Petra Gjeniče a F. Topiče, úřadníka zem. musea v Sarajevu.

„Naděl vám Bůh štěstí, spokojenosti a veselých stromů radosti!“ („Dobra vam sreća od Boga, zadovoljstvo i čestiti veseljaci!“) Špalky oprou se opětně uvnitř vedle dveří o zeď, později položí se na zem u ohniště v obvyklé úpravě, aby na dvou spodních rovnoběžných kusech příčným směrem ležel třetí. Podlaha posype se ječnou slamou, na níž kolem nízkého stolu rozloží se rodina, trávíc tu při veselém hovoru celou noc až do svítání.

Z pastvy navracející se stádo očekává večerem hospodář se svící v ruce, hospodyně pak přináší mu v ústrety sklenici vína a medový koláč. Pastýř, upiv málo z podané čaše, přeje „veselé svátky“, načež rozlomí koláč o roh berana neb býka, namočí kus pečiva do zbylého vína a pokropí celé stádo. Koláč pak smí požiti pouze onen beran neb býk, o jehož roh byl rozlomen. Po té ubírá se dobytek do stáje mezi dvěma hořícími svícemi postavenými po obou stranách vrátek, při čemž jej pasák okuřuje kadidlem.

O půlnoci, v nejslavnější okamžik svatvečerní, zapálí se badnjaci, načež jeden z mužů odejde s nádobou k nejbližšímu pramenu načerpat vody. Zde pozdraví pramen slovy: „Dobré jitro, chladná vodo, přeji ti veselých svátků!“ („Dobro jutro, hladna vodo, čestit ti praznik!“) Vodou touto zadělá se těsto na „česnicu“, vánoční koláč, do něhož vhněte se peníz, podkova, kus sýra a několik stébel slámy. Koláč položí se na umetené ohniště, poklopí železnou puklicí, na niž přihrábne se žhavé uhlí a popel. Když je česnica upečena bez vady, oznámí se to celému sousedstvu ranou z pušky, jíž v odvetu zní jásot okolních sousedů. Kromě česnice připravuje se slavnostním spůsobem „zaoblica“, vánoční pečeně.

Před svítáním ještě odebéře se hospodář do stáje a přivede odtud vola do světnice. Na prahu pozdraví hlasitě: „Dobro jutro i čestit vi Sveti Božić!“, načež hospodyně odvětí: „dobra ti sreća i čestita ti duša!“ Vhodivši pak na zvíře hrst ječmene, nastrčí mu na roh kulatý koláč. Hospodář potom odvede vola do stáje, načež teprve zasedne s ostatními k slavnostní večeři.

Po odříkané modlitbě vezme každý člen do ruky svíci. Domačin zapálí nejprve svoji svíčku o hořící „badnjak“ aneb o věčné světlo před obrazem patrona zádrugy a podá ji pak ostatním, aby si rozsvítili svoje. Rodina sestaví se pak v kruh, hospodář políbí řadou všecky členy a prosloví slavnostně: „Kristus se narodil!“, k čemuž ostatní odpovědí: „Opravdu, narodil se!“

Po vzájemném vystřídání políbků odeberou se k jídlu, překračujíce dříve pořadem hořící dřeva vánoční. Hostina počíná žehnacími přípitky, které si členové navzájem pronášejí. Po té přikročí se k rozdělení vánočního koláče. Kdo najde ve svém dílu peníz, tomu se prorokuje štěstí v obchodu, komu připadne podkova, tomu dařiti se budou koně, kousek sýra slibuje třetímu zdar stáda a konečně stébla věští úrodu rolí.

Po rozdělení „česnice“ přichází na řadu „zaoblice“. Jakmile hospodyně tuto vánoční pečeni položí na „sofru“ (stůl), ihned vyjme zkušený člen zadrugy jehněčí lopatku, z jejíž formace hádá všem členům rodiny osud na příští rok. Obyčej tento je zvláště v Hercegovině oblíben, kde hádání z úpravy lopatky a páteřních kostí zabitého zvířete jde do nejkrajnějších podrobností. Nejvhodnějším zvířetem k tomuto svatvečernímu prorokování osudu jest prý černé jehně. Po jídle vyberou si svobodná děvčata po jedné kosti a položí je řadou na práh domu, načež zavolají domácího psa. Dívka, jejíž kost pes nejprve uchopil, má pak dle pověry největší naději na brzké vdavky.

Záhy po jídle vypravují se dorostlí členové rodiny do blízké crkve na služby Boží, aby šťastný průběh svaté noci též v kostele oslavili. Před odchodem do crkve neopomene hospodář odevzdati starost o udržování ohně některé spolehlivé osobě, neboť dům, v němž za svaté noci vyhasne ohniště, stihne hanba a jisté neštěstí.

K tomuto zvyku vztahuje se pověst, kterou jsem slyšel vypravovati za svého pobytu v Bosně. Byl kdysi starý muž, který na „badnji dan“ nanosil se svou churavou ženou tolik roští, že mohli celou noc pohodlně oheň udržovati. Spokojeně vyhřívali se při praskajících plamenech, až je přemohl spánek. Závistivý soused vyčíhal tento okamžik a konví vody uhasil veselý oheň na ohništi. Když se v noci stařečkové probudili a spatřili vyhaslé ohniště před sebou, zabědovali, nevědouce, od koho by si měli bez hanby oheň vydlužiti. Muž vyšel ven a pátral po celém okolí. V tiché, zasněžené dáli spatřil kmitati světélko i spustil se tím směrem. Došel konečně k velikému ohni, kolem něhož sedělo třináct mužů. Stařec, domnívaje se v prvé chvíli, že má před sebou družstvo loupežníků, chtěl prchnouti. V tom však zaslechl nevýslovně přívětivý hlas, který mu pravil: „Neboj se a vezmi si jen z ohniště, zbožný muži!“ Venkovan pozvednuv oči, spatřil před sebou vysokou postavu, laskavý obličej, z něhož linula zář milostné dobroty. Se slzami radosti v očích pokřižoval se a nabral žhavého uhlí na okraji ohně. V tom měkký onen hlas dodal: „Opatruj jen dále své ohniště a při návratu seznáš, kdo ti ublížil!“ Muž navracel se domů spokojen, a žhavé uhlí z nádoby sálalo jasnou září po celém okolí. Sotva došel poblíž rodné vsi, uzřel sousedův dům v plamenech, mezi dveřmi vlastní chaty pak stála jeho žena, volajíc mu vstříc radostným hlasem: „Ježíš se svými dvanácti apoštoly zjevil se mi ve snu a navrátil mi ztracené zdraví!“ —

Důležitým a očekávaným okamžikem v domácnosti bosensko-hercegovské v den vánočního hodu božího jest objevení se „polaznika“, vánočního hosta. Bývá to mladý muž, jehož rodina k tomuto účelu zvláštním pozváním obmýšlí. Při vkročení zvolá slavnostně: „Dobro jutro i čestit vi praznik!“, potom posypou jej ženy obilím, což on z nabízené mísy všem přítomným oplácí. Hospodyně přináší na to víno v čaši a hospodář přijímá slav-

nostně od polaznika v podkroví bosensko-hercegovského domu oblíbené vánoční „mirbožanje“ (přání štěstí v každém směru a božího míru).

Host, vypiv podané víno, přikročí k ohništi a uchopiv tu hořící oklestek, tluče jím o vánoční špalek tak mocně, až z „badnjaku“ jiskry ohnivým deštěm rozletují se na všecky strany. Při tom pronáší důležité přání: „Ovoliko ti se rodilo djeca, otelilo krava, ojanjilo ovaca, okozilo koza! Ovoliko ti bilo svake sreće, napretka i blagoslova božijeg!“ („Co je těchto jisker, tolik dětí, telat, jehňat a kůzlat ať se ti narodí! Tolik mějž štěstí, zdaru i požehnání božího!“) Položiv na vánoční špalky jablko neb pomeranč, v němž zatknuty jsou stříbrné peníze, usedne host do středu rodiny za připravený stůl, kde je do sytosti pohostěn.

Celá oslava štědrého dne v Bosně a v Hercegovině prýští z pradávných obyčejů lidových, jimiž pohanští předkové vítali znovuzrození slunce. Bosňák i Hercegovec praví výrazně, že slunce, dokončujíc svou celoroční pouť, umírá v den 24. prosince a nové slunce následujícího dne k novému se rodí životu. Odtud snad i název svátků těchto „Božić“, totiž „mladi Bog“, přenesl se z šeré dávnověkosti pohanské až do naší křesťanské doby.

Zajímavy jsou mnohé staré písně na oslavu narození páně, ale možná původu staršího, předkřesťanského. V jedné rozšířené písni národní na př. volá Bůh výslovně k slunci: „Žarko sunce, čedo moje drago!“ (Jasné slunce, dítko moje drahé.) Vztah tento tlumočí i jiná vánoční píseň, kterou sběratel Bogoljub Petranović na úpatí Jahoriny zaznamenal:

Jasné slunce k dennici promlouvá:
„Ó, dennice, moje posestrice!
k tobě volám a bratrsky prosím,
zítra v den narození Kristova,
červánkem až od východu vstaneš,
na východu čekej na mne, sestro,
neboť zítřek v radosti chci trávit.“ Atd.

Naivní představu lidovou o „Božići“ ukazuje žertovná vánoční píseň z okolí Foče v jižní Bosně, počínající verši:

Božić sjedi na travici,
u crvenoj kabanici (kazajce),
nit putuje, nit trguje,
već se medom zakucuje atd.

Podobně, jako u všech ostatních Slovanů, končí se i bosenské Vánoce koledováním. Na starobylý způsob uctívání „Božiće“ připomíná tu i význam slovesa „kolendati“ neb „kolendisati“, které v Bosně a v Hercegovině znamená písní oslavovati zrození vůbec. Koledování nejen mládeže, ale i dospělých zachovalo se hojnou měrou až po dnešní dobu v sousední Dalmacii a v Chorvatsku, kde ozývají se v čas vánoční zajímavé koledy. V Bosně a v Her-

cegovině byl asi v minulých staletích tento obyčej vládnoucím islamem násilně potlačován, neboť na koledové písně jsou okkupované země nápadně chudy. Jedna z nejoblíbenějších bosensko-hercegovských koled zní:

Božić, božić chvátá,
nese kytku zlata,
by poslatil vrata,
koledo, koledo!
U Božiće tři jsou nože,
koledo, koledo!
Jedním řeže česnicu,
koledo, koledo!
Druhým řeže klobasnicu,
koledo, koledo!
Třetím řeže zaoblicu,
koledo, koledo!

Bosensko-hercegovští Srbové světí dále mnohé významné dny v roce, mezi nimiž známé „Bogojavljenje" či svěcení vody, dne 18. ledna, okázalým způsobem za hřmění děl a hlaholu zvonů se oslavuje. K některým svátkům pojí se dle krajin i rázovité zvyky. Na druhý den „Vaskrsa" (Uskrsa), t. j. o prostředním svátku velkonočním, shromažďují se dle starého obyčeje v nádvoří staré srbské crkve v Sarajevu dospělé dívky z celého okolí. Je to zajímavá výstavka nevěst pravoslavného vyznání, seřaděných jedna vedle druhé v plné nádheře krojové. Každá ověšena je šperky, zlatými a stříbrnými mincemi, aby poutala větší pozornost zvědavých a ženitby chtivých mladíků.

Z ostatních svátků vyniká den oslavy sv. Sávy, Jovan dan, v jehož předvečer „ognjena bunjišta" neb „ognjena vatra" (pálení ohňů) náleží k t. zv. ohňům svatojanským, přežitkům slavnosti letního slunovratu, Mitrov dan a hlavně Gjurgjev dan.

Zvlášť významným v rodinách je den, na nějž spadá tak zvané „krstno ime". Každá srbská zádruga v zemi stojí pod ochranou zvláštního patrona. V den, kdy světí se svátek jeho, na pozvání starješiny shromažďují se všickni členové „zadrugy", aby společně za další milost a přízeň svého nebeského ochránce prosili a jeho památku náležitě uctili. Veškeré příchozí uvítá slavnostními obřady a přátelským obejmutím starješina pod krovem rodné kuče, při čemž dle zvyku členové rodiny a hosté udělují starješinovi příležitostné dary. Následující hostina s hojnou řadou jídel a za stálého pití oživuje se dle jihoslovanského způsobu vzletnými zdravicemi. Mládež záhy se odloučí a dokončuje slavnost veselým zpěvem a sborovým tancem.

Uzavírání svazku manželského mezi bosensko-hercegovskými Srby je více méně odvislé od celé zádruhy. Když jinoch přednese přání oženiti se, úrada celé zádruhy rozhoduje o tom, je-li zvolená dívka hodna vstoupiti do kruhu jejich. Pak následuje obvyklá „prošnja", na kterou vypraví se s peněžitým darem, s obvyklým jablkem a s prstenem otec, bratr neb jiný příbuzný ženichův. Konají-li se

námluvy v obci vzdálené, dojde námluvčí v podvečer do domu zvolené dívky a teprve druhého dne z rána při kávě ohlašuje svůj úmysl slovy: „Sinoć sam bio musafir (host) a jutros sam stari svat. Tvoja nam je kuća i tvoje prijateljstvo omiljelo, te bi s toga radi bili, da budemo veći prijatelji.“

Nechce-li dívčin otec přistoupiti na námluvy, pak ve vší slušnosti, aniž by porušil dřívější sousedské vztahy obou rodin, odpoví: „Hvala ti brate, koji si se potežio i do moje kuće došao, ali ne možemo biti bolji prijatelji, nego što smo već!“ Svoluje-li však ku obmyšlenému svazku, označí vůli svoji případnými slovy.

Po dokončené úmluvě požádají obě strany popa, aby učinil prohlášky při trojích službách Božích a veřejně se otázal mládenců, není-li který s nevěstou v důvěrném poměru, kterým by se svatba zrušiti mohla.

V Sarajevu mezi Srby zachovávají se mnohé úchylky ve svatebních obyčejích. Na prošnju čili „dogovor“ vysílá tu otec ženichův „provodaciju“, jímž bývá obyčejně někdo z nejbližších přátel. Shodne-li se s otcem dívčiným, určí se den prstenování čili „javna prošjna“, která po místním zvyku koná se příští pondělek neb čtvrtek.

Prstenování jest rodinný obřad, který koná se v domě dívčina otce za přítomnosti celého přátelstva. Nejprve přistoupí otcové obou stran k ikonům, pomodlí se tiše k Bohu a políbivše posvátné obrazy pocelují se navzájem. Po té vyjme ženichův otec prsten i ostatní dary a podá je otci nevěstinu, aby je sám odevzdal dívce. V dřívějších dobách dávala se ještě tak zvaná „madžarija“ čili zvláštní peněžitý dar ve výši 11 až 51 dukátů. Dívka, přijmuvši z rukou otce prsten i s ostatními dary, políbí všem starším ruce a vzdálí se, aby připravila odplatu pro přítomné přátelstvo ženichovo.

V neděli před vlastní svatbou pořádá se v nevěstině domě pro spřátelené dívky a ženy zábava „bokaruše“. Název tento pochází od „bokary“ (konve). Ještě před 20 až 30 lety panoval v Sarajevu obyčej, že dívky a ženy, pozvané k této zábavě, přinesly po láhvi vína neb rakije, jež vylily do připravené veliké bokary, z které se pak hostům nalévalo. „Bokaruše“ súčastňují se nejen dívky a ženy z přátelstva, ale z celého sousedství. Každá z pozvaných přináší nevěstě dar, jenž koluje celou společností.

V proudu zábavy dostavují se oba „djeveři“ (průvodčí nevěsty), přinášejíce různé dary. Před nimi kráčí „čauš“ (tlampač), nesoucí kornouty s cukrovinkami a s dukátem na bílém archu papíru, pak svázané papuče a pomeranče, vše pokryto tenkým závojem. Nyní uvede bratr nevěstin dívku mezi djevery, kteří jí podají dukát a papuče; cukrovinky a pomeranče rozdají přítomným dětem. Večerem přidruží se k zábavě i muži ze sousedstva, a tak při veselé náladě trvá bokaruše často pozdě do noci.

(Dokončení.)

Dopisy.

Ze Srědce. (*Listy politické. — Nespokojenost intelligence s nimi. — Strannost a planost nynějšího bulharského tisku politického.*)

V nynější bulharské intelligenci jest začasté slyšeti nespokojenost s bulharským veřejným tiskem, s tak řečenými „вѣстници", denními to listy politickými. Tato intelligence soudí totiž, že před osvobozením měli Bulhaři listy, kterými by se národ mohl i podnes honositi — kdežto nynější listy bulharské stojí obsahem i formou tak nízko, že nám je za to až stydno. V obojím ohledu svědčí tyto listy o positivním úpadku myšlénkovém i formálním, o pochybeném vychování občanském.

Jisto jest, že má člověk vždycky slabost k časům minulým: ty ho poutají svými ukončenými skutky více, nežli časy přítomné, kdež je všecko v neohraničeném pohybu. V ukončených skutcích minulosti vidíme hotově seskupeny všechny mravní živly, ze kterých sestávají, a to dovoluje jasněji prozírati jejich podstatu a oceňovati jejich význam; naproti tomu jsou skutky současnosti ještě závislé na různých pohybech vůle a vášně, jež vyvolávají stálé protivy mezi zájmy živých činitelů a diváků, a tyto protivy velice překážejí rozvaze, aby ve skutcích rozpoznala, co v nich podstatného a hodného uznání. Minulost jest pojímána vůbec pod otázkou „co jest vykonáno", kdežto pro přítomnost platívá otázka „kdo to koná a je-li nám milý osobně". Snad z této zcela přirozené slabosti k časům minulým i nynější intelligenci bulharské se nelíbí její listy politické, ana je odsuzuje ve prospěch listů časův minulých až po válku osvoboditelskou. Možná. Avšak i kdyby byl na místě tento ryze psychologický důvod v obecném soudu dnešní společnosti bulharské o veřejném našem tisku, přece sám jediný nestačí k objasnění zmíněné nespokojenosti s hodnotou politických listů; mát bohužel nynější veřejný tisk bulharský takové příznaky, dle nichž rozhodně stojí níže svého předchůdce do roku 1877—78: nynější svobodný tisk politický se nevyrovná dřívějšímu otrockému ani volenou látkou, ani její kritikou, aniž konečně vůbec formou slohovou.

Látka nynějšího tisku bulharského jest výlučně strannická, „partisánská". Politický list bulharský rozpráví jen o tom, co nejvíc se dotýká jeho majitele, zápasícího o vlastní zájmy; a tyto zájmy vyhlašují se za zájmy celé strany politické proto, že slouží ku vzájemné podpoře jisté skupiny osob, snažících se dostati do svých rukou státní moc, nebo, mají-li ji už, zachovati si ji — z pohnutek začasté příliš „hmotných". Z vnitřních událostí státních všímá si takový list nejvíc těch, které prozrazují jistou slabost aneb chybu jeho odpůrců. Z chyby nebo slabosti odpůrcovy dovede kořistiti po dlouhý čas, až k nechuti svých čtenářů, neboť mu jest hoj-

ným zřídlem k plnění sloupců. Tak se stává, že v nynějších bulharských listech čteme po celé měsíce pouze o jedné věci, byť pro stát a společnost sebe bezvýznamnější, kdežto o jiných, pro důstojnost a prospěch země důležitých věcech nenalezneme v nich ani slůvka — a to prostě z té příčiny, že z hájení těchto důležitých věcí a otázek nekyne vůdcům listu a jeho politickým stranníkům hmotný prospěch.

Letos právě cestoval po Bulharsku jistý Rus za účelem vědeckým a v každém z důležitějších měst bulharských se zdržel nějaký den. V každém městě dal si předkládati bulharské listy politické, a čta je, nalézal pokaždé, že nejdůležitější otázkou v Bulharsku tehdáž bylo, zdali opravdu bulharský ministr finanční zjednal jistému Bulharovi slušnou státní podporu na vydávání bulharského slovníku, či vlastně na utvoření věna jeho dceři, kterou potom ministr pojal za manželku. Rus cestoval po Bulharsku celý měsíc a déle, pozorně sledoval otázky, o něž se jednalo v orgánech veřejného mínění — a po skončené cestě odvážel si přesvědčení, že během léta roku 1898 v Bulharsku existovala jenom jedna důležitá otázka, a to: čí byly peníze, z nichž povstalo věno manželky finančního ministra. A otázka tato při veškerém zájmu, jaký o ni projevoval celý bulharský veřejný tisk, opposiční i oficiosní, zůstávala pořád ještě nerozhodnutou a otevřenou pro další činnost bulharských listů . . . A v posledních měsících roku právě uplynulého vedl bulharský oficios urputný zápas s jistým orgánem opposičním o důležitou věc politickou — totiž o počet a vousy účastníků meetingu, svolaného stranou tohoto orgánu! Uveřejněny byly i fotografické snímky meetingu, leč ani ty nedovedly uzavříti zápasu, ježto se i fotografické nástroje objevily — stoupenci různých stran politických.

Z toho patrno, že při takovém vášnivém obírání se předměty a otázkami významu podřízeného nezbývá ani místa ani chuti na jiné, opravdu důležité rozpravy, — řekněme o všeobecné osvětě, o vývoji hospodářských sil národa a p. — k nimž ovšem by bylo zapotřebí skutečné znalosti a soudnosti. Ještě méně pozornosti věnují naše listy záležitostem mimobulharským, týkajícím se Slovanstva i ostatního světa. V té příčině bulharský čtenář, platící dosti draze své noviny domácí, bývá zpravidla odkázán na cizí listy — ač umí-li nějakou řeč cizí.

Způsob **kritiky** domácích událostí je téhož druhu, jako volba látky — totiž strannický. Ježto vládne u našich listů svrchované přání, hájiti jen zájmy osobní a strannické, není skoro možno, aby ohlašovaná událost byla v nich posuzována bez ohledu na vlastní zájmy. Každé, i nejdůležitější věci, využitkuje se jen k potírání odpůrce — o nějakém věcném posuzování se zřetelem na obecné blaho nemůže býti řeči. Tak bylo s posledně rozhodnutou otázkou zakoupení nájmu východních drah na půdě bulharské a

s otázkou konverse státních dluhů — tak je i s každou jinou otázkou.

Sloh bulharských listů politických, zejména jejich rozprav a zpráv povahy polemické a osobní, je žalostně nízký.

Vím dobře, že tyto stručně naznačené rysy nynějšího tisku bulharského nikterak neslouží k jeho chvále, tím více, že jich nebylo v tisku bulharském před osvobozením; leč každý čas nese své ovoce. I zdá se mi, že když dobře seznáme a uvědomíme si hodnotu tohoto ovoce, jistě dovedeme chopiti se prostředků, abychom špatné nahradili dobrým, abychom účinkovali na změnu časů a jejich ovoce. Ostatně mám v úmyslu rozebrati veškeré poměry bulharského časopisectva politického ve zvláštním článku. Dr. A. BALAN.

Z Chorvatska. (*Duch literatury, její hodnota a rozšíření. — Čtenářstvo. — Literární vlastenectví. — Spisovatelé-žurnalisté. — Revues. — Žurnalistika.*)

Chorvatská literatura byla vždy nacionalní, ale národnost pochopována buď příliš úzce neb příliš široce. V době klassické v 16. a 17. stol. vyvinula se v Dubrovníku slovanská myšlénka téměř tak, jak je dnes, s jediným rozdílem, že na místě nebezpečí germanisace ukazovalo se na nebezpečí se strany půlměsíce, a spása očekávána od Polska místo od Ruska.

Poljeko sunce sini, sini,
u vedrini od istoka,
goni mjesec k noćnoj tmini,
dan da svane s tvoga oka.[1])

Tak pěje Gundulić v nejlepším epose té doby, ve svém „Osmanu“, a již v 18. stol. jeho napodobovatelé mění slunce polské v ruské. Taková byla theorie. V životě se však básníci dubrovničtí cítili jen Dubrovčany, tím více, že celé okolí dubrovnické bylo v rukou Benátčanů a Turků. Máme sice jasnou vzpomínku na otroctví benátské a turecké v Gundulićově „Dubravce“ (pastýřské hře, jež si podnes zachovala literární cenu a dává se dosud každoročně 8. ledna, v den narozenin básníkových, v záhřebském divadle), ale utlačování slovanských bratří vytýká se v ní jen proto, aby svoboda dubrovnická tím silněji vynikla. Pozoruhodno jest leda to, že se „slovinského“ jména užívá s uvědoměním. Příslušné místo zní:

Još sred usta ljuta zmaja
i nokata b'jesna lava
oko tebe s oba kraja
slovinska je sva država.[2])

[1]) Polské slunce, zasvěť, zasvěť v plné záři od východu, zažeň měsíc v noční temno, den ať svitne z tvého oka.

[2]) Ještě v tlamě lítého draka (t. j. Turka) a v drápech divého lva (t. j. Benátčana) kolem tebe (Dubrovníka) s obou stran slovanské jsou všecky země.

Pro ten „slovinský“ stát, ať se jmenoval srbským nebo chorvatským, zpravidla bylo málo porozumění i v době rozkvětu klassické literatury, tak že jen jeden slabší básník (Vladko Menčetić) nadšeně opěvá Petra Zrinského jako junáka, o němž praví:

Tvá sv'jest znana tebe uzvisi,
vrh svih časti sv'jeta ovoga,
o tvom sv'jetu diše i visi
narod puka hrvatskoga.[3])

Kdyby s tím národem „hrvatským“ v Dubrovníku byly styky živější s vědomím, že to je „národ hrvatský“, byl by pád té republiky za Napoleona vyvolal ne-li protest, tož aspoň sympatii mezi jižními Slovany, anebo by k němu vůbec nebylo tak snadno došlo. Literatura dubrovnická pak byla by také duchem chorvatská, nejen jazykem.

Klassická tato literatura je tak dokonalá formou, obsahem tak bohatá a spisovatelskými pracemi tak hojná, že Chorvaté objeviše ji byli tím tak překvapeni, že celou duševní stránku svého znovuzrození v letech třicátých opřeli o ni. Křisitelé chorvatští ukazovali proti množství knih německých na množství rukopisů dubrovnických; i žilo se v blahé naději, že zaprášená, nepročtená, netištěná a co hlavního národnímu duchu cizí díla mohou nahraditi národní literaturu. Jak mnohem rozumněji si počínali Srbové, kteří pod vedením Vuka Karadžiće přes celou tu „národní“ literaturu přešli přímo k lidu a na jeho bohaté poesii a mluvě založili opravdovou národní literaturu. Kdyby vliv Kollárův nebyl působil na Ljudevita Gaje, vůdce znovuzrození chorvatského, idea národnostní byla by ještě povrchnější.

Přes to vše, že na tak nenárodních (duchem svým) základech založena byla nová chorvatská literatura, prospívala tak, že v epose dosáhla ihned na počátku (r. 1844) svého vrcholu (v proslulém díle „Smrt Smail-age Čengijića“ od Ivana Mažuraniće, pozdějšího bána chorvatského), a v románě historickém i v milostné lyrice dostoupila značné výše. Duch její však většinou zůstává týž: mnoho veršů bez hloubky myšlénkové a citové a ještě více patriotických frasí.

V novější době začali někteří spisovatelé pracovati ve směru socialním, ale s malou odvahou i s velkou nedůsledností. Poesie klesla a klesá stále, jedině drama oživělo tak, že nyní lze mluviti o chorvatské literatuře dramatické. Však i tu povrchnost obrození nese své ovoce: nespokojeni mělkostí domácí literatury, mladí spisovatelé ženou se příliš za vzory cizími, tak že opravdový charakter národní chybí i nyní. Chorvatská literatura je sice vesměs vlastenecká — ale v celku není národní, lidová. To jest jistě

[3]) Tvé uvědomění známé tě povýšilo nade všecky pocty tohoto světa, tvou radou dýše a na ní závisí národ lidu chorvatského.

jednou z hlavních příčin charakterní ochablosti chorvatské intelligence i politického ponížení a utlačování chorvatského národa.

To samo by již stačilo, aby literatura nepronikla do všech vrstev národa. Ale ještě dvě příčiny působí, že při vší organisaci literární nemá literatura téměř žádného vlivu na život národní, tak že v pravém slova smyslu není rozšířena. Je to předně zvláštní druh čtenářstva, a pak strannická žurnalistika.

„Čtenáři" totiž v Chorvatsku z pravidla knihy kupují, ale nečtou jich. Kdo chce slouti vlastencem, musí býti členem „Matice chorvatské" a spolku „sv. Jeronyma". Jsou to z pravidla kněží, učitelé a — žáci středních škol. Úřednictvo výjimkou, rovněž i ostatní intelligence.

Proti tomuto vlasteneckému kupování knih vystoupila radikální žurnalistika pod vedením zesnulého A. Starčeviće, proslulého tvůrce „strany práva". Jemu totiž všecky kulturní ústavy chorvatské, počínaje Akademií jihoslovanskou i universitou, byly dílem pletek rakouských a ruských čili panslavistických, jako vůbec celé chorvatské vzkříšení, namířené proti Maďarům, považoval za intriku rakouskou, prodchnutou kromě toho i vlivem ruským. (Starčević byl vychován v Pešti, v zakořenělé nenávisti ke všemu rakouskému, ruskému i — slovanskému. Po celý život hlásal, že Chorvaté nejsou Slované, což dle něho znamená „sklávy", otroky.) Proto sám nebyl členem ni jediného literárního spolku a o literaturu se naprosto nezajímal. Na štěstí nejlepší jeho přívrženci v tom ho nenásledovali. Ale hlavní orgán strany, „Sloboda", později „Hrvatska", nyní „Hrvatska domovina", vždy byl veden tím duchem, a náprava se stala teprve před úmrtím Starčevićovým (1895), když se tento oddělil od své vlastní strany a založil čistou stranu práva, která ve svém deníku „Hrvatsko pravo" zůstala fanaticky věrna všem i nejabsurdnějším ideám svého tvůrce.

„Literární vlastenectví" u nás je tak význačný zjev, že se k němu ještě vracíme. Intelligent, byť neměl citu pro lid, smyslu pro právo a ni stopy ušlechtilého charakteru, stává se vlastencem, předplatí-li se na př. na „Matici". Veřejné mínění uznáním takového literárního vlastenectví chce ukázati, že literatura má býti povýšena nad všecko politické strannictví — i nad všeliké politické hříchy. Tak na př. dra. Šiloviće, prof. trestního práva na záhřebské universitě, zvolili sjednocení mladí i staří spisovatelé do výboru chorvatského literárního spolku, jenž má odstraniti všecky neduhy literární. A tento dr. Šilović byl zvolen poslancem za cenu 14 mrtvých a 50 raněných sedláků, kteří se provinili jen tím, že chtěli uvítati svého — opposičního kandidáta. Takový muž jistě vyléčí chorvatskou literaturu i z „literárního vlastenectví".

Nevstoupí-li spisovatel do služeb maďaronské vlády, musí sloužiti některé politické straně. Jelikož však politické strany žijí u nás jen novinářským životem, může se takový spisovatel státi

jen žurnalistou. Takový spisovatel-žurnalista pak přenáší do politiky abstraktnost literární a naopak do literatury politickou rozhořčenost.

Uvážíme-li vše to, nepřekvapí nás, že mezi měšťanstvem i úřednictvem panuje němčina s maďaronstvím, a mezi ostatním lidem sklíčenost s bídou. Kdyby v národě nebylo tradicionální literatury a národní esthetiky i ethiky, dávno byl by zhynul hladem duševním ještě dříve, než mu teď, na sklonku národnostního století, zahrozilo nebezpečí maďarisace.

Literární neduhy jeví se také tím, že nemáme revue, která by zcela vyhovovala moderním potřebám. Nejstarší týdeník „Vienac", posud ještě nejoriginálnější, příliš se stotožnil s politickou stranou Strossmayerovou. Čtrnáctidenník „Prosvjeta" (Osvěta) založen byl jako rodinná revue, věnovaná přívržencům strany práva; v novější době však slibuje více. „Dom i sviet" jest židovská reklamní revue, která se stala oblíbenou četbou žandarmů. Čtrnáctidenník „Novi viek" jest literárním orgánem „čisté" strany práva a všemožně se snaží o zavedení téhož tónu do literatury, jaký dal A. Starčević politice: tónu vášnivé polemiky na základě slepě přijatých zásad politické sekty. „Hrvatska misao" a „Novo Doba" vycházejíce v Praze byly měsíčníky ku prohloubení politiky a k pěstování literární kritiky ve směru, jakým se vyvinula zvláště v Rusku a ve Francii. Doposud totiž kritika v Chorvatsku byla ryze esthetickou a posmrtní, věnovanou více památce spisovatelů, než vývoji samé literatury. Zaniklou „Novou Dobu" zamění „Narodni pokret", list ku společné obraně Chorvatů, Srbů a Slovinců jako jednoho národa. Tak bylo rozhodnuto na důvěrném sjezdu národního hnutí. První čtyři revue redigovány jsou spisovately-žurnalisty, a těsný jejich svazek s určitou politickou stranou činí je tak strannickými, jako by byly politickými listy.

Mezi politickými listy předně vynikají dva německé denníky, „Agramer Tagblatt" a „Agramer Zeitung". Poslední je poloúřední, špatně redigovaný list, jejž čtou Židé a úplně zněmčení aristokraté. „Agramer Tagblatt" je dobře redigován a má čtenáře ve všech kruzích, interessujících se z jakékoliv příčiny o Chorvaty a neumějících dobře chorvatsky (často i nechtějících uměti). Založili jej hrabata Draškovići, když před desíti lety mínili zaměniti hraběte Khuena. Proto je všeobecně pokládán za orgán opposiční, ač prozíravý čtenář brzy nahlédne, že jest jeho opposice jen spekulativní, jelikož by dva německé denníky s maďaronskou barvou nemohly v Záhřebě existovati. Redakce je v rukou židovských, jako u „Agramer Zeitungu". Ale píší tam také mnozí Chorvaté a Slovinci, mezi nimiž je dosti rozšířen.

Chorvatské denníky jsou čtyři. „Obzor" a „Hrvatska Domovina" zastupují myšlénku sjednocení všech opravdových opposičníků k odstranění maďaronské vlády. „Narodne novine" jsou úředním listem této vlády, jelikož maďaronská strana jako mimovládní politická organisace neexistuje. „Hrvatsko pravo", jak výše řečeno,

zastupuje chorvatský partikularismus pod poručenstvím kultury německé, kapitálu židovského a „bratrství“ maďarského.

Venkovský tisk jest buď strannický, většinou protisrbský, buď úřední, jen pro běžná oznámení jednotlivých županií. Kromě „Agramer Tagbl.“ a úředních „Nár. novin“ všechny časopisy se těžce udržují hmotně a zároveň trpí nedostatkem látky.

Z toho všeho plyne, že jen nepřerušená národní celistvost udržela v Chorvatech tolik síly a vědomí národního, že nezoufají nad svou budoucností, ale věří v ni tím pevněji, čím krutější je jařmo maďarské a slabší organisace opposiční. Že však na té organisaci záleží celý úspěch, o tom nelze pochybovati. Ale nejen na organisaci politické, nýbrž především na organisaci hospodářské a kulturní. Jakými prostředky a na jakých základech zamýšlí tuto organisaci provésti národní hnutí, které se současně objevilo mezi Chorvaty, Srby a Slovinci, ukážeme příště. STJEPAN RADIĆ.

Ze slovinského Štyrska.

(*Nepříznivé poměry Slovinců štyrských v zemském sněmu. — Němčina v úřadech a školách. — Počet obecných škol a návštěva jich. — Naše učitelstvo a duchovenstvo. — Úřední jazyk duchovenstva.*)

Slovinci ve Štyrsku náležejí k 7 okresním hejtmanstvím (radgonskému, mariborskému, ptujskému, lutenberskému, sloveno-hradeckému, celjskému a brežskému). Ve slovinském Štyrsku má sídlo 20 okresních soudů a dva soudy krajské (v Celji a nejmladší v Mariboře). Do zemského sněmu, jenž má 63 členy, vysílají Slovinci pouze 8 poslanců (což jest na 400.000 obyvatelů ve slov. Štyrsku příliš málo). V městech a městysech procházejí při hrozném terrorismu slovinských voličů po většině jen Němci. Jak asi za takových nepříznivých poměrů (8 proti 55) vypadá pro nás Slovince činnost zemského sněmu štyrského, kde německá většina protestů našich poslanců ani hrubě si nevšímá, každý snadno se domyslí — a ostatně je to všeobecně známo.

Od zemského sněmu tedy neočekáváme a také nedostáváme nic jiného, než různá opatření germanisační. O tom nejlépe svědčí naše úřady a školy. Ve všech našich úřadech jest úředním jazykem němčina, v níž se také sepisují protokoly při výslechu slovinských stran, ačkoliv tyto odpovídají na otázky jak dovedou, totiž slovinsky. Leč to by nebyla ještě největší bída, kdyby soudce rozuměl dobře oběma zemským jazykům. Když však soudce vyslýchá pomocí slovníku — jak tu asi vypadá sepsaný protokol! Že při takovém způsobu výslechu může beztak slepá spravedlnost slovinskému člověku, jenž má se soudy co dělat, snadno ublížiti, jest na bíle dni.

Známo jest, že až do nejnovější doby psali také naši notáři všechna akta, smlouvy, závěti atd. pouze německy. Po dokončení byl takový spis přečten, povrchně a špatně do slovinštiny přeložen a dán Slovinci k podpisu. Později ovšem, když bylo třeba k urovnání

nějakého sporu nahlédnouti do smlouvy, zhrozily se přečasto obě strany, co vlastně podepsaly — k vlastní škodě. Proto také každý se u nás co nejvíce přičiňoval, aby si osvojil znalost „úředního“ jazyka německého. Úsilnou germanisací a tím, že sami Slovinci, nuceni takovými okolnostmi, všemožně se snaží naučiti se úřední němčině, rozšířila se němčina mezi námi tak, že jest již jen nepatrný počet Slovinců, neznajících dostatečně druhého zemského jazyka; při sčítání lidu pak zapisují úředníci každého, kdo umí také německy, za Němce.

Neuvědomělí otcové, vidouce, jak úřady slovinčinu odstrkují, horovali za tou příčinou při každé příležitosti pro německou školu, jakou jim vláda co nejochotněji též opatřovala. Ba, první školy ve slovinském Štyrsku byly tak přísně německé, že se slovinské dítko nesmělo ani ozvati svojí mateřštinou, nechtělo-li býti citelně ztrestáno. Všemu, i katechismu, učilo se německy — a tak napájelo se dítě duchem pouze německým. Není divu, že odchovanci této staré školy náležejí k největším našim neuvědomělcům. Tyto mučírny existovaly u nás do nastoupení slovutného biskupa Ant. Mart. Slomška, jejž můžeme nazvati zakladatelem našich slovinských, zejména nedělních škol, pro něž sám také napsal potřebné knihy. Leč toto příznivé zlepšení poměrů trvalo velmi krátce, sotva do Slomškovy smrti (do konce r. 1862), načež zavládla v našich školách poznovu němčina. V našich utrakvistických školách dorozumívá se učitel jen v první a druhé třídě se žáky trochu slovinsky; jinak učí se německy. Slovinčině učí se jen ve čtvrté třídě, a to pouze d v ě h o d i n y v t é m d n i! A sémě, zasívané v srdce naší mládeže v našich školách, přináší již našim nepřátelům žeň, poněvadž dítky slovinských rodičů tu a tam již nechtějí mluviti slovinsky, ačkoliv zůstávají po ukončení obecné školy ve své vlasti, nenacházejíce chleba mezi Němci. Proč se tedy učí s tolikým namáháním němčině, tomu nechť porozumí, kdo může.

Všech tak zvaných utrakvistických škol jest ve slovinském Štyrsku 274, kromě toho jsou zde ještě dvě školy německého Schulvereinu a několik dětských zahrádek. Tyto školy r. 1892 navštěvovalo 64.017 dítek. Všech školou povinných dítek pak bylo onoho roku 70.563, bylo tedy bez vyučování školního 6546 dítek.

Učitelé ve slovinském Štyrsku hlásí se ještě sem tam k národnosti slovinské, leč neschází mezi nimi také přisluhovačů snahám německého Schulvereinu. Prohlásil-li Schulverein veřejně, že v Korutanech bralo od něho v slovinském kraji podporu 70 učitelů, můžeme směle říci, že také ve slovinském Štyrsku je tolik, ne-li více takových odpadlíků, kteří připravují zde půdu velkoněmectví. Nejlepším důkazem, že učitelstvo naše nedbá o věc národní, může nám býti okolnost, že jediný štyrskoslovinský učitelský časopis „Popotnik“, vycházející v Mariboře, ač jest zároveň i orgánem „Zavezy slov. učiteljskich društava“, jedva živoří, maje sotva 300—400 předplatitelů. Od učitelstva tedy ohrožená naše národnost u nás ne-

může očekávati spásy; o to postarají se již i naši školní inspektoři, kteří jsou velice citlivi na každý svobodnější národní projev učitelů. Příkladů takového pronásledování se strany inspektorů jest dostatek.

Na koho se tedy může spoléhati ohrožená naše národnost ve chvíli nejtěžší? Na duchovenstvo? Ovšem, že u samostatnějšího duchovenstva spíše mohl by se nadíti podpory než u odvislého učitelstva — ale kolik té podpory se mu skutečně dostává! Úřední jazyk našeho duchovenstva jest ještě neustále německý! Slovinské dítko zapisuje se německy mezi „Neugeborene", křestní listy vdavek a ženění chtivým vydávají se německy, i slovinský „kmet", jenž dokoná pouť života, zapíše se zase německy mezi „Abgestorbene". Dočkáme-li se v té věci kdy nápravy?... Obáváme se, nestala-li se náprava za časů zvěčnělého biskupa Slomška, že se jí nyní sotva dočkáme, poněvadž nyní církev naší národnosti práva spíše ztenčuje a odnímá, než rozšiřuje a dává. Ještě do nedávna při přijímání kněz, ukazuje hostii, říkal po slovinsku slova Jana Křtitele: „Glejte Jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta!", načež mu lid odpovídal: „Gospod, nisem vreden, da greš pod mojo streho, temveč reci le in z besedo bo ozdravljena moja duša!" Nyní zavládla úplně latina. Snad se to zdá býti malicherností, ale je z toho patrno, jak až do nejmenších věcí zkracováni jsme v právech svého jazyka.

V německém časopisu ordinariatu lavantinského čteme sice zmínku o návrzích několika mladých kněží na duchovních konferencích, aby byla přijata slovinština za církevní úřední jazyk — leč konečný rozsudek konferencí zněl pro slovinštinu vždy nepříznivě, a to proto, že prý jest u nás ještě mnoho kněží, neznalých písemného jazyka slovinského, kterým by úřadování slovinské působilo obtíže. Tím způsobem odkládala se tato záležitost z roku na rok „ad calendas graecas", a to právě v době, kdy jevilo naše duchovenstvo pro věc národní daleko větší nadšení než nyní. Nyní, po bezúspěšném namáhání, i tito horlivci umlkli. A za půl století — bude-li germanisace činiti takové pokroky jako nyní — pomýšleti na nápravu v této věci... nebude ani třeba. PODRÁVSKÝ.

Z Krajiny. (*Akce ve prospěch slovinské university. — Slovinčina u soudů. — Z krajinského středního školství. — Z Korutan. — Z Gorice. — Pazinské gymnasium.*)

V roce právě uplynulém zrodila se řada nových projektů, jejichž význam byl by tím větší, čím dříve by se uskutečnily. Na prvním místě stojí akce ve prospěch slovinské university v Lublani. Žal, že se s ní nedostaneme nikam, pokud se k ní vláda bude chovati odmítavě. Ale jest si i přáti většího úsilí v té příčině na straně slovinské, aby celá záležitost neusnula, jako usnula agitace k získání vrchního slovinského soudu v Lublani. Dr. Majaron učinil ve sněmu návrh, aby vláda byla vyzvána, by ustanovila stipendia ku vzdělání slovinských docentů pro příští slovinskou universitu, lublanský starosta Iv. Hribar pak navrhnul vyslání

deputace k císaři. Němečtí poslanci ovšem hlasovali proti oběma návrhům.

Malý krok na dráze dobývání práv slovinčině u soudů se stal tím, že Dr. J. Hrašovec při vrchním soudě štyrskohradeckém mluvil slovinsky a diktoval slovinsky i do protokolu. Tím byl prolomen led a slovinčině přiznáno jakési právo i v Štyrském Hradci, jenž jí byl dosud uzavřen na devět zámků. Ale to byl jediný úspěch našich poslanců ve Vídni za minulý rok!

Nedosáhlo se však ničeho, čím by oslabeno bylo roztahování lublaňských Němců. Neuvěřitelno jest, co vše jest jim dovoleno. Dne 2. pros. hrál se v zemském divadle Bergerův kus „Habsburg", v němž je plno urážek Slovanů. A zemský sněm, v němž mají Slovinci většinu, povoluje německému dramatickému družstvu subvenci 6000 zl., to jest právě tolik, kolik dostává i slovinské dramatické družstvo!

Hlavní půdou lublaňského němectví jsou však **školy** — obecné i střední. Vyučovacím jazykem v gymnasiu jest němčina; jen ve vyšších čtyřech třídách vyměřeny jsou slovinčině 2 hodiny v témdni. Rovněž tak jest na gymnasiích v Novém Městě a v Kranji. Ještě hůře jest na lublaňské reálce. Hlavní slovo tu má prof. Dr. Binder, jenž tak okatě pracuje pro prušáckoněmecký nacionalismus, že se to i víc než trpělivé obecní radě lublaňské zdálo mnoho, tak že si stěžovala u ministra. Jen pomůže-li to něco! Žactvo, jež do reálky přichází většinou z lublaňských německých obecných škol, jest německé i slovinské; Němců — pravých i nepravých — jest 512, Slovinců 400.

Na slovinském pomezí jsou poměry žalostné, a marně odtamtud obracejí k nám prosebné zraky o pomoc. Zde v Krajině nemáme pro jejich potřeby smyslu, všecky své síly vyčerpáváme strannickými potyčkami, pro něž zapomínáme na své ohrožené pomezí, anebo rozptylujeme své síly podniky, jež jsou pro nás ceny víc než pochybné. Sbírá se teď na př. na pomník, na nějž obce naše dávají beze všeho po padesátkách, ač na kulturní podniky nemají a nedají nikdy groše. A tu zase přicházejí sbírky na nové katolické gymnasium s katolickým konviktem, jež chce lublaňský kníže biskup v pěti letech postaviti. Stále si stěžujeme, že nemáme kapitálu a nemůžeme tedy s úspěchem čeliti národním svým odpůrcům — a najednou sbíráme na ústav, jenž má sloužiti účelům klerikálním. A pomezní Slovince, kteří postrádají všeho, necháváme bez pomoci . . .

V Korutansku sic lonského roku dosáhli několika „úspěchů". Zemský hejtman baron Schmidt-Zabiérow, jenž se zapsal v paměť Slovinců mnohými křivdami, odešel, a na jeho místo byl dosazen šl. Fraydenegg Monzello, o němž se praví, že je i ke Slovincům spravedliv. Zvláštních stížností za jeho úřadování aspoň dosud nebylo — a dokonce prý se **chce** učiti slovinsky!

Jiným úspěchem by bylo, že z rozhodnutí ministerského (na interpellaci slovinských poslanců) musí celovecká obchodní komora přijímati od slovinských stran slovinská podání, čemuž se dosud vzpírala. Kromě toho dosáhlo se toho, že stanice železničních tratí Beljak (Bělák) -Trbiž-Ponteba a Podklošter-Šmohor opatřeny byly i slovinskými nápisy, že vyhlášky tisknou se v obou zemských jazycích, v nichž se děje od nynějška i vyvolávání stanic. Němce to silně pobouřilo — ač obě trati jdou slovinským krajem.

Dobrým znamením konečně jest i to, že přestal koncem roku vycházeti „Kmetski list", jehož úlohou bylo vábiti slovinské rolníky do tábora německých nacionálů a do jejich „Bauernbundů". Tento list při obratné redakci mohl způsobiti mnoho škod slovinské organisaci v Korutanech. Orgán německých nacionálů v Celovci, „Freie Stimmen", jenž nejhroznějí napadal Slovince, také značně zkrotl. A tak by měl nyní „Mir", jediný náš časopis v Korutanech, aspoň poněkud lehčí postavení.

Slovinci se letos zmohli při obecních volbách ve Št. Janžu v „Rožni dolini", kdež mají také svoji záložnu, ale za to ztratili půdu v Kotmarovsi u Celovce. Volba dála se tu za hrozné agitace německé, kteráž nešetřila peněz na kupování hlasů. Při uvědomění lidu nebylo by německé vítězství možné. Tu se zase ukázalo, jak slabá jest naše organisace, jak se nám nedostává sil; skoro vše tu spočívá na kněžích. Učitelů slovinsky uvědomělých málo vychází z paedagogia, jehož ředitel jest rozhodného smýšlení německo-nacionálního a přívrženec německého „Schulvereinu".

Jak nesnesitelné jsou korutanské poměry, ukazuje rozhodnutí městské rady celovecké, že slovinští dělníci nesmějí býti bráni k obecním pracím a že místa úředníků a sluhů magistrátních mohou dostávati pouze Němci. Zrovna jako ve Štyrském Hradci.

Podobně postavení Slovinců přímořských je den ode dne horší. Vlaská strana neštítí se žádných prostředků na škodu Slovinců. Slovinský „Školski dom" v Gorici jest jim solí v očích; slovinské děti bývají na ulici napadány nejen vlaskými „fachiny" (nosiči), ale i vzdělanými dámami.

O tom, co se děje v Istrii a Terstu, neustále lze čísti v novinách. Mnoho nyní italskou krev bouří záležitost chorvatského gymnasia v Pazinu. Boj o ně podobá se boji o slovinské gymnasium v Celji. Vlaši staví se všude rozhodně proti němu — ano, v Kastru nebo Vrbeniku by je dovolili, jenom ne v Pazinu, největším městě střední Istrie a přirozeném středisku veliké části kraje. Tvrdí, že by pazinské chorvatské gymnasium nemělo dosti žáků, ač statistika praví, že přes 200 slovanských žáků ze zdejšího okolí vzdělává se na vzdálených gymnasiích v Kopru, Pulji, Terstě, Seni, Sušaku u Rjeky i v Záhřebě. Statistika dále praví, že má Pazin ze 3000 obyvatelů 2000 Chorvatů a jen 1000 Vlachů, celý okres pazinský pak 40.000 Chorvatů a pouze 3000

Vlachů! V celé Istrii žije 150.000 Chorvatů, 44.000 Slovinců a 110 000 Vlachů — a v celé zemi není jediné střední školy pro 194.000 Slovanů! A. DERMOTA.

Z Poznaně. (*Útisk polského jazyka ve škole. — Vyučování soukromé. — Polské ženy a policie. — Zákaz vyučování a tresty.*)

Jednou z nejsmutnějších stránek v dějinách pruského útisku posledních dob jest zákaz soukromého vyučování polštině.

Jak známo, jest vyučovacím jazykem ve školách pruských pouze němčina. Ve škole venkovské na př., do níž chodí toliko polské děti nerozumějící slova německého, vyučuje učitel Němec, neumějící slova polského. Zdá se to býti nemožností, a přec to jest pravda. S jakými obtížemi spojeno jest vyučování za takých okolností, jest na bíle dni; proto učitelé vedením svých inspektorů neustále se radí o způsobu vyučování, vymyslili dokonce originální methodu nazírací, mechanickou, pamětnou. Jeden učitel, Polák Poleski z Morawska, odvážil se na veřejné schůzi svých kollegů vystoupiti proti té methodě a věcně odůvodňovati nutnost užívání jazyka mateřského při vyučování dětí. Za to byl cestou disciplinární potrestán — okamžitým propuštěním.

Rovněž jest známo, že vláda pruská zrušila povinné vyučování polštině ve školách, ponechávajíc jí toliko jako předmět nepovinný, a to v rozměrech velmi nepatrných. Tím byla polština ze škol téměř vyloučena; dítě polské nemá se jí tam učiti, aniž ji slyšeti. Vláda slibuje si od toho systému rychlý postup germanisace.

Pouze při vyučování náboženství, nevládnou-li děti dle uznání učitelů ještě dostatečně jazykem německým, dovoleno jest užívati polštiny. Je to ústupek illusorní; děti musí se ve škole modliti německy a mimo školu pozdravovati německým „Gelobt sei Jesus Christus“, nikoli polským „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus“. Polští vlastenečtí kněží mají každé chvíle potyčky s učiteli o polskou modlitbu. Není divu, že horlivějším uklouzne při tom ostřejší slovo, když škola staví se tu rušivě mezi dítě a matku Polku, jež učí své dítě polské modlitbě a polskému pozdravu — pruské soudy z té příčiny často se zabývají takovýmito srážkami.[1]) Naše duchovní vrchnost stále ještě v pastýřských listech přikazuje kněžím, aby především byli „katolíky“, aby byli shovívavi a smířlivi — avšak i ona, nebude-li se chtíti rozejíti

[1]) Poznaňský list „Praca“ měl proces proto, že vytiskl dopis jisté matky Polky, v němž mimo jiné pravila: „Odřekla bych se svého dítěte, kdyby svá ústa poskvrnilo německým Vater Unser.“ Prokurátor shledal v těch slovech přestupek proti náboženství, neboť se jimi „uvádí v pohrdání katolická církev a modlitba Páně.“ Toť klassický příklad elastičnosti práva!

s polskou společností, bude konečně nucena postaviti se na polské stanovisko, přiznati se k němu otevřeně a otevřeně ho hájiti.

Za takového boje školy proti polskému jazyku chopilo se mnoho našich žen domácího vyučování polskému čtení a psaní. Nikomu nenapadlo, že by vláda mohla proti tomu vystoupiti. Ministerská nařízení, upravující soukromé vyučování, z a k a z u j í totiž pouze výdělkové v y u č o v á n í z a p l a t nebo v y d r ž o v á n í š k o l y; k obojímu zapotřebí jest úředního povolení. Jelikož pak naše ženy a dívky učily b e z p l a t n ě, a to vždy jen několik dětí, 2—5, domnívaly se, že nepodnikají nic nezákonného. Založily také r. 1894 za účelem vzájemného poučování o zásadách paedagogických a vůbec v příčině zacházení s dětmi, jakož i za účelem vzájemného povzbuzování k vyučování dítek, první náš ženský spolek v Poznani, nazvaný „Warta". Úřady věděly, že mnoho členů tohoto spolku zabývá se vyučováním dětí, ale mlčely skoro 3 léta. Konečně vidouce, že by takové vyučování mohlo aspoň částečně rušiti záměry vládní, rozhodly se je překaziti. I byla r. 1897 celá řada polských dam předvolána na policii, kdež jim bylo další vyučování zakázáno. Paní a slečny však, majíce takový zákaz za bezprávný, učily dále — i obdržely asi po půl létě písemný zákaz od policejního ředitelství s výhrůžkou, že budou v případě neuposlechnutí potrestány pokutou 100 marek nebo třídenním vězením! Zároveň zahájila policie rozsáhlé slídění po ženštinách, vyučujících ve svých bytech p o l s k é děti p o l š t i n ě, jakoby šlo o vypátrání anarchistů, robících tajně třaskavé pumy. Tu policejní strážník stojí před domem a vyptává se dětí nevinně, zdali se v tom domě vyučuje, že by také rád svoji dcerušku sem posílal. Tam v době nedělních služeb božích vchází do kuchyně a vyptává se kuchařky, chodí-li sem děti se učit a kolik. Jiný směle jší vstupuje přímo do příbytku panina a rozhání děti. Učitelé ve školách policii pomáhají, vyzvídajíce na dětech, jsou-li vyučovány soukromě a kým, o čemž pak činí udání policii. Hrozby, peněžní pokuty a vězení jen jen se sypou. Co dělat? V konstitučním státě lze se přec proti bezpráví hájiti před soudem! Pohříchu, v Prusku to není vždy možno. Nejvyšší tribunál administrační v Berlíně jako poslední, třetí instance rozhoduje (jako na př. v záležitosti kněze Laskowského z Wieluně, obžalovaného, že vydržuje „školu"), že dle platných zákonů nepovažuje se za kompetentního v těch věcech, že tyto záležitosti rozhodovati nepřísluší soudům, a že obvinění mohou se jedině odvolati k ministerstvu kultu. Jak zní odpověď na takové odvolání, hned uvidíme. Jmenovaný kněz Laskowski, když mu bylo pohrozeno pokutou, přestal děti vyučovati před 20. srpnem r. 1897. Přes to však uložena mu byla po několika měsících pokuta 60 marek, poněvadž prý mezi 20. a 28. srpnem vyučoval děti. Byla to naprostá nepravda. Kněz se tedy odvolal k ministerstvu a žádal, aby byli vyslyšeni jeho svědkové. Místo povolení k vyslechnutí svědků dostalo se mu od ministerstva této

odpovědi: „Es kann dahin gestellt bleiben, ob der Vikar Laskowski den fraglichen polnischen Unterricht über den 20. August ertheilt hat. Jedenfalls ... hat er erklärt, den Unterricht im October wieder aufnehmen zu wollen. Diese Erklärung allein würde schon geeignet gewesen sein die Verfügung der königl. Regierung ... zu rechtfertigen.“ Jaká to logika a spravedlnost! Tak mluví jeden z nejvyšších pruských hodnostářů! — Těm, kdož si osobně stěžují u vyšších úřadů poznaňských, dostává se odpovědi, že úřady pojímají pojem „školy“ se stanoviska vnitřního, že tedy každé systematické vyučování mají za školu, byť se ho stávalo účastno jen dvé nebo tré dítek! Tak vynalezeno právní stanovisko ke zdánlivému ospravedlnění bezpráví. Dusí nás — zákonně.

Chápeme se všech prostředků obranných. Obracíme se tedy ke klubu poslanců polských („Koło polskie“) v pruském sněmě. Předseda „Koła“ St. Motty sám předkládá celou záležitost sněmu a táže se ministra, jsou-li to také prostředky k šíření „kultury“? Přítomný ministr mlčí; za něj odpovídá ministerský rada, schvaluje rozhodnutí regence (Regierung) poznaňské i bydhošťské, poněvadž skutečně tu jde vždy a všude o pokutní školy ... Jsme bezmocnými proti těm mrazivě klidným a neoblomným odpovědem. Co dělat? Bez povolení se učiti nesmí — a povolení nedostaneme!

Několik statečných paní chce přese vše vyučovati dále a dáti se raději uvězniti. Avšak soud bude hleděti napřed vymoci pokuty exekucemi, bude zabavovati majetek a prodávati jej, vyzývati k manifestační přísaze, zkrátka „provinilkyně“ hmotně ničiti — a teprv potom, když peněz nevynutí, uvězní je. Co tedy dělat?

Je to bolestné, že právě v zemi, z níž Polska vyšla, a v roce, kdy slaví památku svého nejlepšího syna a věštce, zakazuje se nám ve vlastním bytě shromážditi několik dětí svých známých a čísti s nimi z Mickiewicze, natož jim vyprávěti o polských dějinách nebo je učiti polským písním. Takovým způsobem velký a silný stát šíří osvětu — a znásilňuje bezbranné.[1]) Celou naší útěchou jest, že když zákaz přišel, byl doručen i zámožné měšťance, i vesnické hospodyni, i prosté ženě řemeslníkově. Neboť všecky, i sebe chudší vrstvy stejně se staraly o soukromé vyučování dětí polštině — a všech ovšem se zákaz rovně trpce dotkl. I dětí! Malý hošík přišel k jisté paní se slovy, že „tam té paní, co se u ní učil, zakázali vyučovati“, a že tedy přichází k ní ...

Vidíte, že nám je tu snad ze všech Slovanů nejhůře. Ani postěžovat si již téměř nemůžeme, neboť prokurátor a soud spatřují v každém vroucnějším projevu „uvádění v pohrdu vládního

[1]) Toto počínání kulturního státu jest ovšem ještě křiklavější v Lužici, kde páše násilí na nepatrné hrstce pokojných vesničanů, kteří přece nijak nemohou ohrožovati existenci velkého Německa! *Red.*

zřízení“ — a posílají redaktory do vězení. Ani ke vzájemnosti slovanské nesmíme volati. V týdenníku „Praca“ vytištěna byla báseň „Do braci Słowian“, kterouž citujeme v plném znění:

Do braci Słowian.

Narody bratnie! Ludy gnębione!
W uścisk przymierza podajcie dłoń —
Gdy sprawiedliwość — wolność — zniszczone,
W łączności naszej potężna broń,
Bo tego miecza i tej przyłbicy
Złamać ni zdeptać nie zdoła wróg,
Lecz pozna wreszcie, że próżne trudy,
Zgodą splecione słowiańskie ludy
Nie będą znały rozdwojeń dróg.

Narody bratnie! gdy miecz Krzyżaka
Bezprawiem strasznem krew naszą pił,
Litwina dzielność, z męztwem Polaka
Zniszczyły wielkość krzyżackich sił.
A dziś do walki z stuglową hydrą,
Która chce złamać do szczętu nas,
Podajcie dłonie! jedna nam dola,
I wspólna krzywda, ciężka niewola,
Więc by wnieść protest już nadszedł czas!

Czas dowieść światu, iż przemoc wrogów
Darmo się sroży przez tyle lat,
Wciska się gwałtem do naszych progów,
Bo nie dość ofiar, bo nie dość strat,
A więc dziś stańmy w zwartym szeregu,
W łańcuch graniczny splatajmy dłoń.
Narody bratnie! Kajdan ogniwa
Przepala zgody iskra prawdziwa,
Ona uwieńcza zwycięztwem skroń!

Jadwiga Strokowa.

Celá báseň není ničím jiným, než pouhým vyzýváním ke shodě slovanské — a za to odsouzen byl redaktor na 4 měsíce do vězení, neboť soud spatřil v básni „podněcování jedněch vrstev společenských proti druhým“! — KAZIMIERZ WOJNOWSKI.

Z Paříže. (*Večer francouzsko-polský. — Řeč J. Lemaître. — Přednáška G. Sarrazina. — Proslovení J. Lerminy. — Báseň M. Legranda.*)

Povznášející byl dne 27. prosince pohled na sál zeměpisné společnosti, naplněný toho památného večera francouzskými i polskými ctiteli velkého básníka, naplněnými týmiž city, vzdávajícími se stejným zápalem úctu ideálům mickiewiczovským a obnovujícími dávné sympathie francouzsko-polské.

Návštěva byla přečetná, kolem 1500 osob, tak že seděly skoro jen dámy. Předsedou byl známý akademik, Jules Lemaître, na slovo vzatý kritik a spisovatel, jeden z duševních vůdců současné Francie — a to jeden z nejsympathičtějších. On

zahájil večer krátkou, ale znamenitou, formálně vybroušenou řečí, plnou sympathie k osudům polským, plnou hlubokých myšlének, zdravých poznámek o palčivých otázkách přítomnosti, dobrých rad Polákům i Francouzům. Marně bych se snažil vylíčiti dojem, jaký způsobila ve vybraném publiku, v němž nacházel se skutečný duševní výkvět francouzské intelligence.

Po Lemaîtrovi měl přednášku o Mickiewiczi jeden z předních duchů mladé kritiky francouzské, Gabriel Sarrazin, autor spisů o básnících anglických XIX. století, vyznamenaných akademií francouzskou, kromě toho i povídkář a jeden z vůdců nové školy idealistů. Přednáška trvala celou hodinu; Sarrazin podal v ní synthesu díla Mickiewiczova, jejž nazval bohatýrem myšlénky, jež rodí činy a neuzavírá se samolibě sama v sobě, netone toliko v rozkoši pouhého umění, jako nacházíme u tolika jiných velkých básníků, na př. u samého Goetha nebo přečasto u Viktora Huga. Sarrazin píše obšírnější dílo o Mickiewiczovi, načež chce přistoupiti ke studiím o Slovackém a Krasińském.

Jules Lermina mluvil více se stanoviska politického; svoji skutečně plamennou řeč skončil slovy: „Není třeba volati ani ‚ať žije Polsko', aniž ‚ať žije památka Mickiewiczova' — neboť nesmrtelným není třeba přáti života."

Autor sbírky „L' âme Antique", jeden z nejtalentovanějších zástupců nejnovější školy básnické, kteráž opouští dekadentism i symbolism a chce vytvořiti jaksi moderní romantism, jenž by čerpal nadšení i ze současného života, i z dávných arciděl — mladý básník Marc Legrand přečetl báseň, věnovanou památce Mickiewiczově. Byly v ní reminiscence z Konrada Wallenroda, Sonetů Krymských a Farysa tak harmonicky spojené, že tvořily živý obraz života i díla Mickiewiczova.

Po p. Legrandovi nepředvídaně ujal se slova professor na Collège de France, Michel Bréal, aby dal výraz úcty, kterou k Mickiewiczovi chovají jeho nástupci v Collège de France, „vzpomínající starých, dobrých časů za Micheleta, Quineta a Mickiewicze".

Potom následovaly recitace básní Mickiewiczových ve francouzských překladech Marca Legranda, Gasztowtta a Schürra; koncertními čísly skončila celá důstojná slavnost, o níž se druhého dne rozepsaly všecky denníky pařížské . . .

Tři dni před tím Varšava, tato velká a smutná „němá z Portici", pohlížela s utlumenými city, zároveň se slzami i zanícením, na odhalení pomníku téhož velkého básníka, jemuž platila oslava pařížská — a mlčení její bylo výmluvnější, než všecky naše nadšené výkřiky; ukázala svou zamlklou slavností netoliko, že Polska dosud žije, ale také, že dovede se opanovati, když toho je třeba, že dovede tlumiti i nejsvětější svoje city a nejoprávněnější pobouření.

Při vzpomínce na varšavský pomník Mickiewiczův vzpomínám

si pomníku poznaňského. Tu v zahradě, založené kolem kostela sv. Martina, stojí za mřeží — jako uvězněn — pomník Mickiewiczův, dílo sochaře Wł. Oleszczyńského. Prostí vesničané, přicházejíce do Poznaně, smekají prý před pomníkem, ukazují věštce dětem a znamenajíce se křížem modlí se naivně: „Święty Mickiewiczu, módl się za nami!“ (Svatý Mickiewiczi, modli se za nás.)

Tak mi neustále naivní ta modlitba prostého lidu přicházela na mysl, kdykoli jsem v minulých dnech zalétal duchem do Varšavy . . .[1])

W. G.

Rozhledy a zprávy.

(*Padesáté narozeniny Hviezdoslavovy. — Sedmdesáté Spasowiczovy. — Úmrtí Julia Kossaka. — Paedagogické semináře pro učitele středních škol v Rusku. — Článek „Ruské Myšli“ o Mickiewiczovi. — Adriatische Post. — Bilance Rusínů v Bukovině za rok 1898. — Zaščita semli.*)

Na Hromnice bylo slovenskému básníku Hviezdoslavovi (jehož skutečné jméno jest Pavel Országh) padesát let; v předvečer toho dne oslavila Československá jednota narozeniny jeho tichým, ale důstojným způsobem. Byli bychom rádi přinesli plné znění pěkné přednášky p. Dra. Vavřince Šrobára o samotářském básníku, ale nedostali jsme jí v čas. A tak nezbývá v poslední chvíli, než abychom se těmito několika slovy připojili k projevům úcty a uznání, jichž se tichému poetovi z různých stran dostalo. Dle charakteristiky Jaroslava Vlčka (Světozor XXXI, 342) jest Hviezdoslav „malíř i prorok zároveň“ — malířem svého lidu jest v tvorbách epických, prorokem v lyrických. Prorokuje v nich Slovensku, „že z rodných chalup, z vnitřního bohatství, skrytého pod hrubou halenou, vyjde Mesiáš, že po Velkém pátku lidu slovenskému vsejde Vzkříšení.“ Řeč jeho má sytý, pádný, obrazný výraz biblických žalmistů i množství obratů z řeči lidové; jimi sice stává se tíže srozumitelný — ale té překážky nepociťuje, kdo se oddá jeho jímající a uchvacující poesii. Doufáme, že v příštím ročníku podáme jeho literární portrét z péra nad jiné povolaného, neboť z péra prof. Dra. Jar. Vlčka. Zatím doplňujeme svoji zprávu několika údaji životopisnými a bibliografickými. Rodištěm básníkovým jest Vyšní Kubín v Oravské župě, kterouž právě r. 1849 obsadili Rusové. V jedné ze svých písní vzpomíná básník, že ho nejednou i „kozák zakolísal“. Gymnasium až do tercie studoval v Miškovci; již v té době přilnul k poesii, ovšem tenkrát k maďarské, a to hlavně k Petőfimu. Zde a dále ve spišském (německém) Kežmarku již maďarsky veršoval. Na popud z domova počal se tu pokoušeti i ve slovenském verši — až četba Sládkoviče získala jej navždy poesii slovenské. Práva skončil v Prešově, byl pak po 3 roky u soudu v Dolním Kubíně, načež otevřel samostatnou advokátní kancelář v Námestově (rovněž ve stolici oravské), kdež dosud působí. R. 1867 súčastnil se vystoupení mladší generace veršovců slovenských v časopise „Sokole“, následujícího roku vydal ve Skalici s Kolomanem Baušellem almanach „Napred“; soudruhové

[1]) Odloženo pro nedostatek místa z předešlého čísla. *Red.*

jeho z tohoto almanachu umlkli, ale on se od té doby ozýval vždy častěji a silněji. Do konce let sedmdesátých jde období jeho kvasu (jak praví Vlček), jež se vyvrcholilo ve fantastické allegorii „Oblaky“ (1879). Od těch dob nastal v jeho tvoření obrat k lidu. Etapami jsou tu: „Sebrané spisy básnické“, epické (1892) a lyrické (1896), krom toho zvlášť vydaná epická báseň „Ežo Vlkolinský“.

Také Poláci zase měli literární jubileum; 28. ledna dožil se Włodzimierz Spasowicz sedmdesátého roku svého života. Oslava nebyla z příčin politických všeobecná, poněvadž Spasowicz jest jedním z hlavních pilířů strany „ugodové“ a není katolík, nýbrž jest vyznání pravoslavného. Nebylo však spravedlivo, mlčela-li v té chvíli valná část polského tisku o jeho zásluhách, kteréž jsou nepopíratelny; nebylo to spravedlivo již proto, že Spasowicze povždy vedly jistě nejšlechetnější úmysly na jeho dráze politické, byť s jejím směrem každý Polák nesouhlasil. A co by mělo i v politických odpůrcích jeho budíti úctu, jest přímočárnost jeho přesvědčení a snah: vždy a při každé příležitosti ukazoval se takovým, jakým byl ve svém nejhlubším nitru. Byl zkrátka vždy mužem opravdovým — a opravdovost a hloubka přesvědčení zasluhuje úcty i u odpůrce. Naše současná společnost zná j. i jako spoluautora díla „Historie slovanských literatur“, zná jej i z jeho loňské účasti při slavnosti Palackého. Všem přímým účastníkům jistě tkví v paměti podoba starce, tváří nápadně připomínajícího blahé paměti Vojtu Náprstka. Byl to Włodzimierz Spasowicz, jenž si vytknul za úkol svého života pracovati ku smíření a sblížení dvou největších národů slovanských, ruského a polského, při čemž nikdy neopouštěl stanoviska polského. Těžký úkol v tak nepříznivých poměrech! Na schylku svého života dočkal se Spasowicz také nad jiné trpčího sklamání nedávnou slavností varšavskou, která vlastně ukázala, jak marné byly jeho snahy, jak jeho naděje právě ve chvíli, kdy očekával se všemi Slovany jejich splnění, rozchvívá nepříznivý vítr jako pýří pampelišky . . . Ale úkol krásný, tím krásnější, že jej chtěl řešiti cestou spravedlnosti. A za to jistě zasluhuje úcty!

V Krakově zemřel dne 8. února vynikající malíř Juljusz Kossak, narozený 15. pros. 1824 ve Wiśniczi, a byl pohřben v hrobce „zasloužených“ na Skalce vedle W. Pola a jiných svých přátel. Smrt jeho byla delší dobu již očekávána, ale způsobila přece všude hluboký dojem. Odešel v Kossakovi nejen vynikající malíř historický, zejména malíř bitev, a to vždy malíř charakteru čistě polského — ale i vlastenec starého zrna, jehož mladá a mužná léta spadají do dob, kdy uchvacoval mysli polské Ujejski.

Dle „Burževých Vědomostí“ vypracovalo ruské ministerstvo osvěty dle vzoru německého projekt paedagogických seminářů pro učitele středních škol. Účelem jejich bude prohlubování a doplňování vědomostí, nabytých na vysokých školách, a praktická příprava k úřadu učitelskému. Kurs bude dvouletý a bude vpočítáván do služebných let. Posluchači druhého ročníku budou míti vyučovatelské pokusy na středních školách.

„Russkaja Mysl“ uveřejňuje v prvním svém čísle obšírný, vřele psaný článek V. V. Kallaše „Pamjati Mickiewicza“ (Памяти Мицкевича)

V Gorici (a zároveň v Pole) počal vycházeti nový list „Adriatische Post“ nákladem knihtiskaře A. Gabršćka. Úkolem jeho jest informovati cizinu o pravdivém stavu věcí v poadriatských zemích slovanských, v nichž slovanské většiny znásilňovány jsou menšinami vlašskými. List zasluhuje největšího rozšíření i u nás. (Vychází dvakrát za měsíc, předplatné 2 zl. ročně.) *Č.*

Bilance Rusínů v Bukovině za r. 1898. V politických poměrech bukovinských jen málo se v předešlém roce změnilo. Po skončeném sněmovním období vyšli z nových voleb na místě tří „staroruských“ poslanců

dva Rusíni národnější, Zubrzyckyj a Vasylko, početně tedy strana rusínská utrpěla ztrátu, ale se setelem na to, že dřívější poslanci šli ke škodě národa vždy s Rumuny, lze v nových volbách zříti národní úspěch. Rumuni, ač nemají ve sněmu většiny, svou troufalostí zmohli se na dva zástupce v zemském výboru. V církevní pravoslavné správě upuštěno od dřívější rumunisace, přes to však byl titulárním biskupem pro Radovec jmenován Rumun. Za to drze vystupují v zemi choutky germanisační. Založeno nové německé gymnasium v Seretě a z rusínských parallelek při německém gymnasiu v Černovcích učiněna přičiněním jeho ředitele jazyková nestvůra. Tento Němec dokonce rusínským professorům zakázal hovořiti spolu mateřštinou ve sborovně; rusínština prý patří leda na gymnasijní dvůr. V záležitostech školství Rusíni šli za minulého sněmu s Rumuny. Jejich společná resoluce zajisté přinese Rusínům jedno gymnasium a paedagogium, obé ústavy v Černovcích. Gymnasium má povstati z nynějších rusínsko-německých parallelek při německém gymnasiu a má na něm rusínská vyučovací řeč obsáhnouti více předmětů než posavad, kdežto při německém paedagogiu mají býti zřízeny samostatné třídy rusínské. Kromě toho je pro Černovce zajištěna rusínská národní škola, proti jejímuž zřízení rekurovala městská rada černovická (židov.-německá) k nejvyššímu správnímu dvoru. Pro politické vyškolení národa založen v Černovcích časopis „Ruska Rada", jehož zásluhou uskutečněn v tomto městě o svatodušních svátcích sjezd rusínských sedláků z Bukoviny. Národní osvětě otevřeno 14 nových čítáren a kromě nich založeno 6 záložen Raiffeisenských. Popud k čítárnám vycházel z lůna selského lidu, a některé z nich otevřeny ve vsích, na něž si až posud činili nárok Rumuni. Přední zásluha o záložny i o čítárny ovšem náleží Dr. Stockému. Vlekoucí se záležitost pravoslavného fondu bukovinského pokročila o tolik, že ministerstvo orby rozhodlo pronajati některé jeho statky sedlákům: osvědčí-li se, pronajmou se jim další nemovitosti. Slibně se rozvíjí první rusínská banka pro Bukovinu, a jest na Rusínech, aby v ní ukládali své úspory a činili výpůjčky. Záležitost rozšíření a přestavby rusínského „Národního domu" v Černovcích, aby poskytnouti mohl přístřeší burse a všem rusínským spolkům tamějším, v předešlém roce opět pokročila, vydáno provolání ke sbírkám a z náboženského fondu povolen na přestavbu příspěvek 1200 zl.

Pro vysokou politiku novějšího data Rusíni věnovali méně pozornosti politice hospodářské, která by povznesla národ z jeho nynější bídy k jistému blahobytu a tím spíše mu potom zajistila úspěchy v parlamentě jak doma tak ve Vídni. Potěšlivý obrat v tom směru nastal zejména rokem loňským. Utvořila se různá sdružení za heslem svépomoci, námi již v těchto listech registrovaná. K nim ve Lvově přibyla nověji Zaščita zemli, družstvo s ručením obmezeným, jehož 25zl. podíly lze splatiti též v pěti letech. Účel Zaščity je udržeti půdu v rukou svých členů, zejména pak nedopustit její dalšího dělení mezi děti ani umenšování odprodejem, a býti jim nápomocnou při nabývání nových pozemků, zvláště má-li se jimi hospodářství zaokrouhliti; pak v zájmu členů prováděti na jejich pozemcích užitečné, výnos půdy zvyšující podniky zemědělské, dále parcelovati dvory ve prospěch malorolníků, vyjednávati jim pronájmy dvorů atp. Přední příčinu dnešní nouze dlužno hledati v nedostatku půdy a v její rozdrobenosti, tak že řádné hospodaření na většině selských statků je nemožno. Úplné ožebračení hrozí dnes valnému počtu těchto drobných hospodářů, neujme-li se jich Zaščita. Smutné, ale pravdivé! *Ř.*

Literatura, věda, umění.

DR. IVAN FRANKO

Literatura rusínsko-ukrajinská.

II.

(Rusínsko-ukrajinská dramatická literatura; její počátky. Mysteria, intermedia, kanty, vertepy a jejich zůstatky v naší době. Vliv této literatury na jiné druhy písemnictví: virši, koledy. Nová dramatická literatura: Kotlarevskyj, Kvitka a první ochotnická divadla na Ukrajině. První rusínská divadelní představení v Haliči r. 1848. První rusínsko-ukrajinské divadlo v Haliči od r. 1864. Počátek rusínsko-ukrajinského divadla na Ukrajině. M. Kropivnyckyj, M. Staryckyj a Iv. Karpenko-Karyj. Ukrajinští umělci. Nynější stav rusínsko-ukrajinského divadla v Haliči.)

Dr. Ivan Franko.

V předešlém přehledu jsem úmyslně vypustil jednu zajímavou část ukrajinské literatury, o níž nyní promluvím specielně. Myslím totiž literaturu dramatickou, která u každého národa pokládá se poněkud za svědectví vyspělosti. Neboť rozvoj dramatické literatury zakládá se na spolupůsobení spisovatelů a širších neb užších vrstev národa, a tedy může podati dobré svědectví o tom, do jaké míry se tyto národní massy zajímají o ideový život, jejž představuje literatura, jak jejich vkus a zalíbení spisovatele vzpružuje, nebo je tlačí a stěsňuje. A kdežto v literatuře čistě knižní může spisovatel vyběhnouti daleko za obor zájmů a protiviti se vkusu svého národa, psáti takořka pro budoucnost — na poli dramatické literatury, nechce-li tvořiti kusů pouze knižních, tedy mrtvých, musí býti v těsné spojitosti se svým obecenstvem; proto se rozvoj dramatického umění hodí ku charakteristice duševního života a kulturního stupně národa více, než jiné druhy písemnictví.

Ukrajinská literatura dramatická jest zajímava ještě i s jiné stránky. Vzavši původ v městech, u škol, rychle, pod vlivem nenormálního rozvoje socialních poměrů ukrajinského národa, přešla na vesnice, počala mluviti k masám selského lidu, tedy mluvou těch mas, počala ze života těch mas bráti své sujety a svůj kolorit, a v tomto směru rozvíjí se dosud. Odtud plynou její slabé stránky i její originálnost. Ke slabým stránkám nutno počítati nedostatek stálosti, nedostatek velkého, stálého jeviště, jaké mohou udržovati jen velká města — neboť takovýchto měst s převážně

rusínsko-ukrajinským charakterem dosud není. Odtud vyplývá i nedostatek jednotné umělecké tradice, jakási takořka chaotičnost rozvoje, a zároveň s tím jistá jednotvárnost dramatické produkce, jejíž příčinou jest ovšem do značné míry tísnivé právní postavení ukrajinského jeviště v Rusku. Za to originálnost ukrajinského dramatu spočívá v tom, že jest z přirozené nutnosti hluboce národní, převážně selské, a v nejkrásnějších svých dílech dává nám hluboko pohlédnouti do duše těch vrstev národa, jichž se jen zřídka dotýká péro dramatických spisovatelů západní Evropy.

První počátky rusínsko-ukrajinského divadla spadají do druhé polovice XVI. století. Již koncem XVI. věku stěžuje si ukrajinský mravokárce Ivan Vyšenskyj na ty Rusíny, kteří naučivše se v jezuitských kolejích „komediím a maškarám", přenášejí je i na půdu rusínskou, straní se staré rusínské prostoty a zároveň s jezuity vidí pokrok v rozšíření „maškarského i komedijského náboženstva". Zde máme zprávy, že již v této době se Rusínům zalíbilo v divadle, a že je přejímali od Poláků. Bylo to ovšem divadlo tehdy obvyklé, duchovní, ve formě t. zv. mysterií nebo dialogů, jež bylo v Polsku i v jiných evropských zemích z počátku v rukou duchovenstva a provádělo se v kostelích, ponenáhlu bylo vytlačeno do kostelní zahrady a odtud na ulici, na náměstí, před široké vrstvy prostého lidu. Zároveň s tímto postupem děly se vážné změny v struktuře dramatu; stavši se doménou světských osob, cechů, měšťanů, žáků, ztratilo drama svoji církevní ceremoniálnost, latinský jazyk změnilo v národní, způsob představování i náboženských sujetů stal se svobodnějším a poetičtějším. V přestávkách pak mezi jednotlivými dějstvími církevní historie, představované v kuse (jako narození Páně, vzkříšení atd.), počínaly zaujímati stále více místa sceny z denního života, hrubé frašky, dramatisované žerty a novely, tak zvaná intermedia a interludia.

Rusínsko-ukrajinské divadlo neprošlo všemi těmito fasemi. Pravoslavná církev postavila se proti němu ne-li nepřátelsky, tož s odporem, i nemělo do ní nikdy přístupu. Ale intelligentní Rusíni XVI. věku pochopili jeho závažnost pro probouzení i čistě náboženského života i pro propagandu určitých myšlének. Jedno z nejstarších děl ve formě dialogové, zachované do naší doby pod názvem: „Diałog chrystijanskij, v kotorom śa pokazujet, kto jest chrystijanyn pravdyvyj", napsané v prvních letech XVII. stol., má význačnou tendenci proti unii. Zdá se, že týž cíl měl také překlad řecké tragedie „*Χριστὸς πάσχων*": ukázati upřímnou pravoslavnou víru jejího autora (Hryhoryja Nazianzena). A ačkoli ze XVI. a z počátku XVII. věku se nám zachovalo málo památek a stop ukrajinského náboženského dramatu, přece nejen víme určitě, že existovalo, ale musíme se domnívati, že už tehdy zalíbilo se nejenom měšťanstvu, nýbrž i sedlákům, neboť do téhož konce XVI. stol. spadají první stopy jeho popularisování v loutkovém divadle, t. zv. „vertepe". Toto loutkové divadlo zanesené k nám

také ze západu, z Polsky, a možná i z Čech, zachovalo se mezi rusínsko-ukrajinským lidem až do našich dob, téměř až do našich dnů. Divadlo, rozdělené v prostřed na dvě části, jako jednopatrová budova, představovalo ve vrchní části nějakou událost ze svatého písma (Kristovo narození, příchod pastýřů, tří králů, usmrcení dětí, smrt Herodova) a v dolní části celou řadu scén ze života lidového: cigán šidí mužíka, Polák vyhání žida, Záporožec vyhání Poláka, čerti zdvihají opilého Záporožce a chtějí ho zatáhnouti do pekla, ale on je odhání a končí hru radostným zpěvem:

Та не буде лучче,
та не буде краще,
як у нас на Україні,
що не має Жида,
що не має Ляха,
не буде й ізміни.

Důležitým rozšiřovatelem tohoto napolo náboženského dramatu byly školy, které se od konce XVI. stol. počaly zakládati při církevních pravoslavných bratrstvech nejdříve ve Lvově, v Ostroze, ve Vilně, dále v Kijevě, Minsku, Pinsku, Mohylevě atd. Dle vzoru jezovitských škol byly i zde t. zv. rekreace, za nichž se studenti bavili, mezi jiným zpívajíce písně obsahu duchovního (kanty), hrajíce dramata nebo dialogy, deklamujíce veršované řeči. Vyvinul se z toho obyčej, že studenti za velikých svátků (vánočních, velkonočních) chodili po domech, zpívali tam, pronášeli veršované řeči, nebo hráli (v přestrojení) nějaké ne velké dramatické obrázky (rozmluvy pastýřů při Kristově narození, tři králové u Heroda, porada Herodova se Židy, jeho smrt atd.). Po té se jim dostávalo pohostění a nějakých darů pro školu. Vše to roznášelo zalíbení v dramatických představeních do širokých mas lidových, a zanechalo své stopy a zůstatky ještě dosud. Z druhé polovice XVII. stol. máme několik rusínsko-ukrajinských dramat náboženských a z r. 1619 zachovala se nám dvě intermedia, napsaná Polákem ze Lvova, Jakovem Gawatem, a vložená do jeho náboženského dramatu o smrti sv. Jana Křtitele. Toto drama zároveň s intermedii bylo hráno toho roku na trhu v Kamenci Podolském, a potom vytištěno. Jest zajímavo, že autor, Polák, použil rusínského jazyka ku dosažení větší komiky svých intermedií. Známe několik příkladů, že polští autoři skládali ne-li celé kusy, aspoň jednotlivé komické úlohy v svojich intermediích rusínským jazykem. A musila se tato intermedia, hraná na trzích, velmi líbiti prostému lidu, když se i jejich latinský název v jeho ústech zachoval, a on každou komickou, neočekávanou událost, přepadení, hádku atd. nazývá „termedyjí".

Ze XVII. i XVIII. stol. dochoval se nám značný počet dramatických tvoreb této staré formy. Jest zajímavo, jak vlivem poměrů tato stará forma časem nabývala nového obsahu Tak nějaký Teofan Trofimovyč, profesor kijevské akademie, napsal drama:

„Myłosť Božija, Ukrajinu čudno svobodyvšaja“, kde představena byla nedávná válka ukrajinského národa pod Bohdanem Chmelnickým s Polskou, a kde sám Chmelnický zveličen byl ne zručnými sice, ale vřelým ukrajinským patriotismem prodchnutými verši. Mezi těmito dramaty 17. stol. jest zvláště zajímavo jedno (mnou nalezené), jehož podkladem jest apokryfické vypravování t. zv. Nikodemova evangelia o sestupu Kristově po smrti do pekla a jeho zboření; toto drama jest napsáno téměř čistým rusínsko-ukrajinským lidovým jazykem a verši, podobajícími se ukrajinským kozáckým dumám. Musilo býti velmi populárním na celém území, obydleném rusínsko-ukrajinským národem, když se jeho rukopis našel v kalušském okrese v Haliči, a přepracovaná z něho epická „virša“ zachovala se v paměti lidu charkovské gubernie v Rusku, a úryvky z ní v ústním podání národa opakují se nyní na Kavkaze tak jako nad Dniprem, v karpatských horách i na uherské Rusi. A drama toto, ačkoli mělo v západoevropských literaturách mnoho vzorů, jeví se býti ne kopií, nýbrž, pokud lze souditi při nedostatku analogického polského díla, původní rusínskou skladbou.

V 18. století byl talentovaným autorem dramat a humoristických intermedií Mytrofan Dovhalevśkyj, profesor poetiky na kijevské akademii. Vedle něho dlužno připomenouti náboženské drama sv. Dymytra Rostovského, drama a intermedia Varlaama Łaščevśkého, biskupa Georgija Konyśkého a jiných. Nutno také vzpomenouti, že když v polovici 17. stol. ukrajinští učenci stěhovali se do moskevské Rusi, zanesli tam s sebou také zálibu v neznámých tam do té doby dramatických představeních. Přísní zpátečníci moskevští z počátku nelibě nesli tuto novotu, ale časem se jim také zalíbila; rusínsko-ukrajinské náboženské drama první počalo buditi zálibu ku dramatické literatuře nejen v Moskvě, nýbrž i Rostově, Połocku, Rjazani, a dokonce i v dalekém Tobolsku, kde byl biskupem jmenován Ukrajinec Maksymovyč a kde zůstatky ukrajinského náboženského dramatu se zachovaly mezi prostými měšťany až do nedávných dob. A Ukrajinec Emanuił Kozačyńskyj, povolaný okolo r. 1740 do Nového Sadu za rektora první „Slovenoserbské duchovní kolegie“, napsal dle vzoru kijevských školních dramat první podobné dílo v srbské literatuře. Byla to: „Трагедія сирѣч печальная повѣсть о смерти послѣдняго сербскаго царя Уроша V. по разрушеніи сербскія державы,“ vydaná tiskem r. 1798 v přepracování a pod jménem Raićovým (viz Pypin a Spasowicz: Historie slovanských literatur d. I., str. 278.).

Jest přirozeno, že zastaralá forma, jazyk a způsob těchto duchovních dramat v 18. stol. nemohl již vyhověti ani inteligenci ani lidu. Lid přepracovával dle svého vkusu jich themata, ale přidával k nim humoristickou a satirickou příchuť. Tak povstaly t. zv. „virši“ nebo „oracyji“, charakteristické výtvory ukrajinské musy, předchůdci „Eneidy“ Kotlarevského. V paměti zůstaly

a dále se rozvíjely jako samostatné tvory také duchovní „kanty", které z počátku byly části dramat, a v 18. stol. daly podnět ku povstání velikého počtu duchovních písní, sebraných a vydaných nejdříve roku 1790. v tak zv. „Bohohlasnyku" v Počajevi. V lidu zachovával se vertep, udržovala se někde neodvisle od dramat intermedia nebo komické sceny (jak Šalomoun lstí dostal se z pekla, jak mužíci s ďákem píší supliku proti popovi, atd.).

Ukrajinská inteligence, absorbovaná 100 let ruskými centry, Moskvou a Petrohradem, v době Kateřiny II. i později jeví se v prvních řadách tvůrců novověkého dramatického umění — ruského. Ukrajinec Kapnist ve své „Jabedě" dal první v Rusku příklad smělé politické satiry a byl předchůdcem genialního Gogola, jenž svým Revisorem poprvé otřásl základy samovládně-byrokratického Ruska pod Mikulášem I.

Teprve od r. 1819 lze datovati počátek nového dramatického umění v jazyce ukrajinském. Toho roku autor „perelyćovanoji" Eneidy, Ivan Kotlarevskyj, napsal svou „Natalku Poltavku" pro volné divadlo v Poltavě na žádost knížete Repnina; brzo po té napsal také druhý kus, „Moskal čarivnyk". Oba kusy byly dávány v Poltavě a velmi se líbily. Byly vřaděny do stálého repertoiru domácích divadel bohatých ukrajinských pánů, kteří si na svých dvorech sestavovali k zábavě divadelní společnosti ze svých poddaných. Z jednoho takového družstva poddaných vyšel také genialní umělec Ščepkin, který po dlouhé doby byl jednou z prvních hvězd hlavního divadla v Moskvě a prvních svých vavřínů si dobyl právě v úlohách z her Kotlarevského.

Téměř současně s Kotlarevským psal pro jedno takové soukromé divadlo své ukrajinské komedie talentovaný Vasyl Hohol, otec autora „Mrtvých duší", ale jeho komedie ztratily se všechny, až na jednu, která má titul: „Prostak". Kotlarevskyj právě jako Hohol v těchto prvních svých dramatických pokusech projevují ihned charakteristické známky ukrajinského dramatu: berou živé osoby z místního lidového života, píší živou a pěknou lidovou mluvou, a ačkoli ve stavbě svých her napodobují francouzské a z Francie přesazené ruské vzory, přece hluboká znalost vlastního národa a upřímná láska k němu dodávají tvorům jejich takové živosti, pravdy a tepla, že dosud nepřestávají se udržovati na jevišti. Zvláště to lze říci o Kotlarevského „Natalce Poltavce".

V letech třicátých povstává druhé ohnisko ukrajinského duševního života v Charkově. Jeho středem a hlavním činitelem jest Hryćko Kvitka (Osnovjanenko), talentovaný povídkář. Sám byl velkým milovníkem divadla a zorganisovav společnost divadelní, napsal pro ni vedle značného počtu i ruských her také ukrajinskou komickou operetu „Svataně na Hončarivci" a několik komedií — v nichž osoby z lidu mluví ukrajinsky a intelligenti rusky — jako „Šelmenko volostnyj pysar", „Šelmenko deňščyk", „Ščyra lubov". — „Svataně na Hončarivci" do nedávna se udržovalo na jevišti

pro pěknou hudbu a komickou úlohu přihlouplého vesnického jinocha Stećka, jenž naplňuje hru svojí hloupostí. Velmi scénický je také „Šelmenko deňščyk“ — zajímavé přepracování jedné z lepších her italského spisovatele Goldoniho. Nyní zmizely kusy Kvitkovy z ukrajinského repertoiru; při všem talentu autorově jest v nich sice mnoho žertu, ale méně oné vřelé lásky k lidu, jakou se vyznačují díla Kotlarevského i ukrajinské povídky Kvitky samého.

Od této doby staly se ukrajinské divadelní kusy téměř nevyhnutelnou součástí ruského repertoiru nejen na Ukrajině, nýbrž i v hlavních městech. Také polské divadelní společnosti na „pravoberežné“ [1]) Ukrajině, v Kamenci, Žitomíru, Oděse a Kijevě, nepohrdaly občasným jejich představováním.

V Haliči počala první rusínská divadelní představení r. 1848. Počátek učinil v Kołomyji o. Ivan Ozarkevyč (otec pozdějšího poslance Ozarkevyče), dav hráti svoje přepracování Kotlarevského Natałky Połtavky, jedné básně Pisarevského a také, jak se zdá, „Moskała čarivnyka“. Před r. 1848 dávali chovanci duchovenského semináře několikráte divadelní představení v seminářské budově, ale hráli kusy polské; tak také před r. 1848, někdy v letech třicátých, napsal o. Stepan Petruševyč (otec kanovníka a učence Petruševyče, tehdy farář v Dobrjanech u Stryje), několik vaudevillů, ale zdá se, že hry ty nedostaly se na jeviště. Teprve r. 1848, povzbuzeni úspěchem ukrajinských her, jali se někteří Rusíni překládati nebo přepracovávati cizí hry divadelní pro rusínské jeviště. Tak přepracoval Ivan Aitałevyč vaudeville „Kozak i ochotnyk“, Ivan Naumovyč Molièrovu komedii „George Dandin“, Kełestyn Skomorivśkyj veršovanou tragedii Chomjakova „Jermak“. Ale jaro obrození bylo krátké; již r. 1849 nastala reakce a Rusínům odechtělo se divadla.

Teprve po příchodu konstituční svobody v Rakousku ožila touha u Rusínů, aby měli své národní divadlo. Zvláště ujal se této věci podmaršálek haličského zemského sněmu Julijan Zavrivśkyj. On jí hnul i ve sněmu a po té osobním působením přivedl k tomu, že se r. 1864 opravdu sestoupila ve Lvově první, již ne ochotnická společnost, aby dávala rusínská divadelní představení v Haliči. Počínajíc Lvovem, pořádala tato nová společnost za řízení Emila Bačyňského představení po všech větších městech východní Haliče. Krása rusínského jazyka a čarovná moc rusínské písně vzbuzovala všude pravý enthusiasmus nejen mezi Rusíny, nýbrž i mezi Poláky a jinými národnostmi. Repertoir byl skromný. Dbalo se hlavně o čistotu jazyka. Hry Kotlarevského a Kvitkovy byly hlavním střediskem vlastního repertoiru; vedle toho byly

[1]) Na pravém břehu Dněpru až do hranic Haliče a Bukoviny. *Pozn. red.*

dramatisovány některé populární povídky, jako na př. Kvitkova „Maruśa“. O obohacení repertoiru pracovali Kłymkovyč, Święcicki, Ostap Levickyj. Přepracovávaly se na melodramata některé populární opery, jako Moniuszkova „Halka“, Weberova „Pretiosa“, „Robert ďábel“ atd.; byla přeložena některá lepší dramata Korzeniowského: „Verchovynci“, „Cygany“; a bylo i něco původního, ač slabého, jako melodramata Hušałevyče „Pidhirjane“, „Silśki plenipotenty“, jejichž atrakcí byla hudba Verbićkého. Neobešlo se ani bez melodramat horšího druhu, jako: „Čorni dyjavoli“, „Don Juan“, — a bez německých frašek starého Kotzebue a pozdějšího Benedixa; a konečně nescházelo ani neméně hrozných pokusů hráti části nebo celá arcidíla klasického dramata německého, jako Schillerovy „Loupežníky“; nescházelo ani Offenbachiad, které jistě vypadaly jako karikatura karikatury. Slovem: rusínské divadlo v Haliči v té době, a vlastně po dobrých 20 let svého trvání zcela se podobalo typu polské kočující divadelní společnosti, neboli tak zvané německy „Schmiere“: repertoir, dekorace, kostumy i hra herců — vše bylo na stejné úrovni, všechno bylo naprosto primitivní. Ovšem divadlo dostávalo několik tisíc zlatých zemské subvence (nejdříve 4000, potom 6000 a konečně 7250); venkovské obecenstvo mělo v něm zalíbení pro zpěvy a tance, noviny chválily představení i hru herců, jednak protože přivykly podceňovati a nekriticky posuzovati divadlo vůbec, jednak proto, aby neuškodily těm „ubohým lidem“ a aby nezpůsobily ztrátu jejich subvence.

Zatím na Ukrajině stalo se něco takového, co by se tomu, kdo z povzdálí na věci hledí, mohlo zdáti nepravděpodobným, nemožným. Jak známo, vyšla tam 16. května 1876 zápověď ukrajinského jazyka v tisku; ve veřejném životě již před tím nebyl nikde dovolen. A tu pojednou, v letech osmdesátých, povstává tam ukrajinské divadlo a dospívá od počátku takové výše, o jaké v Haliči po dlouhou ještě dobu ani sníti nelze. Jak se to stalo — na to není zde místa, abych vypravoval. Hlavní zásluhu o to mají tři mužové: Mychajło Staryćkyj, Marko Kropyvnyćkyj a Ivan Tobiłevyč (Karpenko-Karyj). — Staryćkyj, talentovaný básník, překladatel srbských písní, Andersena a Shakespearova Hamleta na jazyk ukrajinský, vložil značný kapitál v podniky divadelní; Kropyvnyćkyj jest talentovaný a routinovaný dramatický umělec, který si byl již získal zvučného jména na ruských divadlech a mimo to projevil také značný talent jakožto dramatický spisovatel; konečně Tobiłevyč, velmi nadaný herec, projevil se jakožto dramatický spisovatel prvního řádu v ukrajinské literatuře. Tito tři mužové sestavili první ukrajinskou hereckou společnost, jejímiž hlavními ozdobami dále byli bratří Iv. Tobiłevyča, široko a daleko známí umělci Sadovśkyj a Saksahańskyj, dále paní Zańkovećká a Zatyrkevyčová i celá řada jiných talentovaných umělců a umělkyň. Sestavila se společnost, jaké Ukrajina neviděla ani před tím, ani potom, společnost, která

vzbuzovala enthusiasmus nejen ve městech ukrajinských, nýbrž i v Moskvě a Petrohradě, kde obecenstvo často má příležitost vídati nejznamenitější umělce světové pověsti. Hra ukrajinských umělců nebyla diletantská improvisace, nýbrž výsledek svědomitých studií, hluboké znalosti ukrajinského lidu a jeho života, osvětleného intuicí velkých talentů. K tomu pak tato ukrajinská společnost vystoupila od počátku se svým původním, ukrajinským a vřele národním repertoarem. Censurní poměry, za jakých povstalo ukrajinské divadlo, měly rozhodný vliv na povstání a ráz jeho repertoiru. Ukrajinská společnost směla dávati pouze původní ukrajinské kusy ze současného lidového života. Ani přeložených her, ani historických, ani takových, kde by vystupovaly a mluvily ukrajinsky osoby z inteligence, nesměla hráti. A tak pod tlakem těchto censurních požadavků povstalo naše lidové drama v Rusku, jehož hlavními representanty jsou Kropyvnyćkyj a Karpenko-Karyj. V jejich dramatických dílech stojí před námi jako živá ukrajinská ves se svou poesií i se svou duševní temnotou, přírodní krásou i pijavicemi a vykořisťovateli. Vesnická náves, zpěvy a zábavy děvčat i hochů, krčma s nevyhnutelným židem, staršyna a obecní správa, vesničtí lichváři i vesničtí učitelé, vesnický proletariát i vesničtí velmožové, boháči a statkáři, — to vše je tu představeno v řadě překrásně vypracovaných a často hluboce prostudovaných typů. Zvláště díla Karpenka-Karého, prvního současného mistra na poli ukrajinské dramatické literatury, vyznačují se velikým darem pozorovacím, věrností pozorování a schopností zachycovati letem nové zjevy v životě současné ukrajinské vesnice. Doufám, že bude mně dána příležitost, abych promluvil důkladněji o tomto spisovateli, a nyní pouze několika slovy doplním nárys historického rozvoje ukrajinského divadla v Rusku i v Haliči.

Pravil jsem, že poměry censurní byly z počátku příznivy pro rozvoj ukrajinské dramaturgie, přinutivše ji, aby se postavila na čistě národní, a dále na lidové stanovisko. Ale časem tytéž podmínky ukázaly se škodlivými, stísnivše rozvoj této dramaturgie. Vesnický život sám o sobě jest dosti monotonní, a mimo jistý okruh dramatických konfliktů (rodinné nesváry, třídní protivy) poskytuje málo půdy pro rozvoj dramatu. Vylučujíc z obsahu ukrajinského dramatu inteligenci s jejím bohatším duševním životem, censura způsobila, že motivy ukrajinského dramatu počaly se opakovati, a prohlubovati je při primitivnosti vesnických poměrů a duševních zájmů nebylo lze. Dodá-li se k tomu, že společnost, zorganisovaná Staryćkým, po několika letech velikých triumfů se rozdělila, že téměř každý významnější umělec snažil se, aby si sestavil společnost, a pořádal představení na vlastní pěst; že — vidouce, jak ukrajinské slovo a ukrajinská píseň vábí obecenstvo — vrhli se na tento obor spekulanti, pokřtění i nekřtění židé, tak že časem rozmnožily se ukrajinské divadelní společnosti v Rusku [illegible]lišněně (nyní jest jich přes 40), že konečně z ohledu na zákon

o literárním vlastnictví každá takováto společnost usilovala o to, aby měla svůj aspoň poněkud rozdílný repertoir — tu lze pochopiti, že nejen na pole divadelní, nýbrž i na pole dramatického autorství musil se nahrnouti dav spekulantů, lidí bez nadání a bezohledných fabrikantů, plagiatorů a karikaturistů. Nemajíce ani talentu, ani daru pozorovati lidskou duši, ani znalosti ukrajinského jazyka, jali se psáti dle šablon, počali podávati obecenstvu sborníky písní mechanicky slepených, sceny chłopských pitek, plné cynismu a nepravdy. A mezi tímto zástupem nízkých spekulantů na ukrajinské slovo sotva dvě, tři společnosti udržují starou, dobrou tradici a snaží se hrou umělců ukojiti vkus nejvyvinutějšího obecenstva a repertoirem dáti výraz nejkrásnějším snahám a ideálům ukrajinského národa. Mezi těmito společnostmi první místo zaujímá ona, v jejímž čele stojí nyní všichni tři bratří Tobilevyčové (Karpenko-Karyj, Sadovskyj a Saksahanskyj). Společnost tato pořádá této zimy představení v Kijevě.

V Haliči otázka rusínského divadla, bohužel, dosud nepostoupila ku předu, nýbrž dokonce v posledních letech vržena byla velice nazpět. V letech osmdesátých dal impuls ku povznesení divadelního umění talentovaný umělec Ivan Hrynevečkyj. Jest ovšem pravda, že se vzdělal na polském jevišti, které, jak známo, naprosto nemá lidového umění, ale za to pěkně rozvinulo genre salonní, konversační komedie. Proto také Hrynevečkyj kromě upřímné snahy přičiniti se o rozvoj rusínského divadla v Haliči nepřinesl do této záležitosti nijakých jasných literárních ani uměleckých zásad. Dostav moc říditi po stránce artistické divadlo, subvenované zemí a postavené pod dozor spolku „Ruška besida“ ve Lvově, vynaložil značný výdaj na vypravení mrtvé historické hry K. Ustijanovyče „Jaropołk“, i propadl s tímto pokusem. To zlomilo jeho sílu. Později, převzav správu divadla spolu s Biberovyčem, kráčel vyšlapanou cestou, pěstoval vedle starých ukrajinských her novější francouzskou a německou operetu a jen pomalu zaváděl na jeviště lepší díla Kropyvnyćkého, Staryćkého, Karpenka-Karého a jiných Ukrajinců. Halič v té době nepodala ničeho, co by zasluhovalo pozornosti. Danyło Młaka psal operety v duchu operet německých nebo sentimentálně-moralisatorská melodramata; Omelan Ohonovškyj, Kornyło Ustijanovyč, Osyp Barviňskyj psali tragedie z dějin rusínských takového druhu jako německé Gotschedovy nebo ruské Sumarokova a Ozerova; sestavení společnosti bylo velmi skromné a Hrynevečkyj marně vyčerpal svoji sílu pracuje k tomu, aby z ochotníků a samouků, namátkou sebraných, vytvořil něco, co by se podobalo slušné divadelní společnosti. Po jeho smrti zdálo se nějakou dobu, že v haličském divadle rusínském nastane obrat k lepšímu. Někteří haličtí herci pobyli po nějakou dobu v ukrajinských společnostech v Rusku pod rukou Kropyvnyćkého a přinesli odtud trochu lepší porozumění požadavkům dramatického umění a zalíbení pro ukrajinský repertoir.

Tu přišla na jeviště celá řada krásnějších her Kropyvnyćkého, Karpenka-Karého, Jančuka, Myrného, opery Zysenka a Ništčynskeho i uvidělo se, že díla tato, byla-li jen poněkud snesitelně hrána, mohou přivádětí do divadla daleko četnější a vybranější obecenstvo, než nesmyslná nebo cynická opereta a než mrtvé, byť i vlasteneckými frasemi protkané tragedie. Díla tato oživila i naši haličsko-rusínskou dramatickou produkci. Poněkud pod jejich vlivem autor naskrze nepřirozených a loutkových, „salonních" komedií („Na dobrodijni ciły", „Sokołyky"), Hr. Cehlinśkyj napsal svoji lepší komedii „Chodačkova šlechta". Pod vlivem Ukrajinců bylo napsáno moje „Ukradene ščastje" [1]) a další dramata ze současného vesnického života („Rjabyna", „Učytel").

Na neštěstí tento obrat byl velmi krátký. Od několika let ve správě rusínského divadla nabyl vrchu směr zcela nenárodní — může-li se vůbec mluviti o nějakém směru tam, kde je naprostý nedostatek jasné myšlénky a porozumění dramatickému umění. Repertoir rusínského divadla v Haliči jest nyní horší, než byl v letech šedesátých; hra herců obyčejně více se podobá improvisaci, a to improvisaci lidí nevzdělaných, kteří sotva umějí psáti a čísti, než jakýmkoli uměleckým studiím. Operety, odložené ve stoličních divadlech před 20 lety, dožívají svůj věk na prknech haličsko-rusínského jeviště; dokonce i pro slušné představení dávno zastaralých děl Kotlarevského a Kvitky není dostatečných sil. Je to velmi smutná stránka našeho života, ale nemohu o ní mlčeti nebo ji zatušovati právě proto, že haličsko-rusínský tisk mlčí o tomto hlubokém úpadku rusínského jeviště nebo dokonce maskuje ho pochvalnými posudky. Domnívám se, že haličsko-rusínská společnost může již nyní zmoci se na lepší divadlo.

T. KORZON: **Zamknięcie Dziejów wewnętrznych Polski za Stanisława Augusta.** Lwów 1899. Nakładem Towarzystwa wydawniczego we Lwowie. Stran 48 velké 8°.

Autor znamenitého životopisu Kościuszkowa (Kościuszko, biografia z dokumentów wysnuta. Krakov, 1894), vážný a vážený historik polský, Tadeusz Korzon, ukončil minulého roku šestým svazkem dílo nesmírné ceny pro zbádání úpadku Polska: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta, 1764—1794. Badania historyczne ze stanowiska ekonomicznego i administracyjnego. (Nakładem T. Paprockiego i spółki, Warszawa). Je to sice druhé vydání díla, vydaného svého času krakovskou Akademií, ale tak zpracované a doplněné na základě nových bádání materialů, shledaných s pilí mravenčí, že je to vlastně nové, jak již jsme řekli neobyčejně cenné dílo. Nyní vydal k němu autor jakési résumé, jež vytiskl z příčin na snadě jsoucích ve Lvově. Brošurka tenká, ale neobyčejně vážná a zajímavá; vyslovuje v ní úsudek vážný badatel, který nyní zajisté nejlépe zná vnitřní poměry polské v neblahém třicetiletí — vyslovuje úsudek mužný, přísný, neuprosný, ale spravedlivý. Nejraději bychom celou bro-

[1]) Nedávno vyšel překlad ve Světové knihovně. *Pozn. red.*

šurku přeložili a litujeme, že jest nám se spokojiti pouhým referátem a výtahem.

Podává v ní mravní charakteristiku tehdejší polské společnosti. Především charakteristiku nešťastného krále, o němž vyslovuje v hlavních rysech tento úsudek: Shakespearův Lear volal o sobě ve svém neštěstí: „Každým coulem král!“ Stanislav August Poniatowski nebyl králem ni jediným coulem. Zevně spíše mohl býti uhlazeným maršálkem dvoru královského. Vnitřně, v hloubi své mravní bytosti, zůstal do smrti polským panicem, ratolestí zgangrenované aristokracie XVIII. věku. Matka jeho, pyšná Isabela z Czartoryských, snila od jeho narození jen o tom, aby byl králem. Stalo se tak, syn její zasedl na trůně, a od té chvíle jediným cílem jeho života bylo udržení se na něm za jakoukoli cenu. „Hned dovedl přisvojiti si terminologii panovnickou, měl stále na rtech vlast, cnost, blaho národu; mluvil k poslancům zemským v sněmě jako ‚dobrý otec k dětem‘; ale všecka ta slova, mluvená hladce, provázená případnou gestikulací, skrápěná často slzami, byla — úlohou hereckou. Na dně jeho srdce skrývala se vášnivá touha po hmotných prospěších a potěchách smyslných, spojených s korunou ... Držel se trůnu, pokud mohl, a ztraciv jej a podepsav formální i úřední sřeknutí, přece úporně užíval titulu královského až do smrti, sedě o žebráckém chlebě v stoličním městě nepřítelově, stoje na chvějících se nohou v zástupě dvořanů při korunovaci Pavla I. v Moskvě ... Uvědomivše si tuto nejhlubší a hlavní vzpružinu jeho charakteru, pochopíme teprve nejpodivnější jednání a nejhanebnější úpadky toho člověka ... Vedle velkých zločinů, z nichž nejhanebnějším bylo zavedení národa, toužícího po válce za samostatnost, na porážku grodenskou pod obušek druhého rozboru, mísí jiné jeho viny a hříchy, jako: nepotism, jímž se řídě lovil nejprvnější úřady pro své příbuzné; olupování státní pokladny a statků národních na prospěch svůj, své rodiny a svých milců; demoralisace obyčejová, kteráž z Ujazdowa, Zazienek a zámku šířila se po Varšavě i po vyšších společenských kruzích v zemi; mravní hniloba, kteráž zapuzovala od něho občany vzácné, jako Zamojského, Staszyce, Kościuszka a vábila ke dvoru pochlebníky, podvodníky, zhýralce, špehy a bídníky různého druhu; jeho hýřivost ..., srdečnost pro každého bez rozdílu; jeho schopnost ke zjednávání si popularity a stranníkův do služeb své osoby, ne vlasti; jeho obratnost v klamání, jíž dovedl zmásti úsudek nejen současníků, ale dokonce i historie ...“ A přece na druhé straně, pokud se nebál ztráty trůnu, snažil se být skutečně prospěšným a snahy jeho také nezůstaly bez výsledků! Staral se o povznesení lidu poddaného, o zmohutnění ruchu průmyslového, byl prost šlechtických předsudků, dotknut nejvyššími duševními proudy tehdejší Evropy, první dílo jeho panování, založení t. zv. „Korpusu kadetów“, bylo velkým dobrodiním pro národ — on roznítil první jiskru duševního a osvětového pokroku, literatury, vědy a školství, jež po dvaceti letech již jasně vzplanula, i náleží nepochybně k nejzasloužilejším tvůrcům obrození země polské! „Nejžádoucnější událostí pro Polsko i pro něho bylo by jeho svržení s trůnu ve chvíli rozhodného jednání s nepřáteli r. 1792 ... Tím by se býval obroditel národa neoctnul mezi jeho vrahy.“

Po této charakteristice Stanislava Augusta přistupuje autor k ocenění národa samého té doby. S neuprosnou přísností uvádí napřed vady a hříchy. Tak duchovním vytýká, že nejčastěji nad zájmy národní kladli zájmy svého vyznání, katolický biskup pak především dbal pokynů z Říma. V letech 1766—8 na př. duchovenstvo katolické popuzovalo lid katolický proti spoluobčanům jinověrcům (dissidentům) na škodu země, ale ovšem ve shodě s notou papežského nuncia, podanou sněmu polskému současně s notami ruskou a dvorů protestantských; r. 1774 i později vyhrazovalo si osvobození od daní, a když bylo přinuceno súčastniti se splátky veřejného dluhu, učinilo tak aspoň pod titulem „milosrdné podpory“.

Přísné kritice podrobuje dále tehdejší aristokracii polskou. Šlechtic polský — praví — snadněji se sblížil (dovedl-li se s nimi jen poněkud

smluviti) se šlechticem německým, francouzským nebo novopečeným ruským, než se spolukrajanem měšťanem, a což teprve s „chłopem“! Pojmu vlasti neztratil nikdy, i v dobách nejhlubšího úpadku hlásal, byť věrolomnými ústy, že za její svobodu hotov jest položiti jmění i život. Ovšem, vždyť věděl příliš dobře, že toliko v Polsku může užívati nejrozsáhlejší, skoro bezmezné svobody — i byl schopen závěru, že Polsko bez takové „zlaté“ svobody šlechtické nebude jeho vlastí.

Vedle stínu klade však autor spravedlivě i světlo. Konstatuje, že v nejvyšší vrstvě společnosti polské ve druhé polovině XVIII. věku vystupuje skupina pokrokářů. Zevně liší se od kontušovců parukou, fráčkem a kordem, duševně pak odleskem idejí, hlásaných encyklopedisty a filosofy francouzskými, s nimiž (s Rousseauem, Mablym) udržují styky písemní i osobní. Snahy jejich byly Polsku velmi žádoucí a prospěšné, ale ovšem nevycházely z lásky vlastenecké, kterouž tehdejší filosofové pohrdali.

Stav tehdejší společnosti polské vyniká nejlépe při pozorování celé katastrofy rozbořův Polska. Jak známo, první ranou, zasazenou samostatnosti polské, bylo vynucení traktátu o ruském rukojemství, výsledek to zakročení ruského v záležitosti jinověrců (dissidentů), kteří se byli spojili v t. zv. „konfederaci radomskou“. Vykonavatelem vůle carevniny byl mladý tehdy kníže Repnin; počínání jeho ve Varšavě lze vysvětlovati jedině ničemností a politickou demoralisací všech, s nimiž měl on nebo jeho jenerálové co činiti. Šlechta chovala se k němu s největší zbabělostí a podlízavostí; rovněž duchovenstvo katolické. Na sněmě, jemuž byla předložena akta ku schválení, jediný poslanec (z Prus), mladý šlechtic Josef Wybicki, odvážil se protestovati. A když musil před Rusy prchati, nebylo takřka nikoho, kdo by ho aspoň skryl, neřku zjevně chránil; i klášterní brány se před ním zamykaly. Když nejvyšší vrstvy byly tak zbabělé, což divu, nacházíme-li v nižších kruzích bažení po úřadech, zištnost, zpodlení, prodajnost a zrádcovství. Nejhroznějším zjevem však jest mrtvota davu — nejen plebejského, ale i šlechtického. Po konfederaci barské (která sice hlásala nesprávná hesla víry a svobody šlechtické, ale byla přece protestem proti cizímu násilí), v dobách vlastní akce rozborové, byla již společnost polská méně odporná. Zejména nižší, vesnická šlechta cítila hluboce neštěstí vlasti — ale ta nemohla jí brániti, nezbývalo jí, než nad jejím osudem plakati „smutné slzy“... „Uvažujíce všecky ty zjevy,“ praví autor, „nacházíme příliš málo toho, co lze zapsati k dobrému tehdejší společnosti, kteráž dovolovala, aby ji před současnou Evropou i před potomky representovali takoví bídníci jako Poniński, Ostrowski, Massalski, Drewnowski a podobní... Prolévání ‚smutných slz‘ může jen býti důkazem slabošství potomků stavu rytířského; nedostatek jakéhokoli odporu v odtrhovaných pod cizí vlády vojvodstvích a krajích, postupování vojsk nepřátelských bez výstřelu, usazování se vojáků ruských, rakouských a pruských v hlavním městě bez jakékoli bitky, ba i bez potyčky pouliční, to vše bylo možno jen v národě, zachváceném politickou mrtvotou. Summum paesidium ac robur hrudi šlechtických — všeobecná, veřejná hotovost branná („pospolite ruszenie“) — zanikla beze sledu, a měšťané, chlopi a plebejci všech jmen nečinně a v bezmyšlénkovitém mlčení přihlíželi, jak se řítila šlechtická Rzeczpospolita. Evropa přihlížela lhostejně, beze všeho protestu rozdělení státu kdysi znamenitého a šťastného, majíc celý národ za hloupý, slabošský a podlý. Tak zvaní filosofové tehdejší měli pro něj toliko slova pohrdání.“

Tu v nejhorší době úpadku počíná se obrozování národa. Roku 1785 vyšla (anonymně) reformní knížka Staszycova „Uwagi nad życiem Jana Zamojskiego“ spolu s „Pochvalou Jana Zamojského“. Účinek té knížky byl neobyčejný, v pravdě epochální. Za několik let jinak již bila srdce; reformní myšlénky knížky Staszycovy staly se vzorem účastníkům sněmu t. zv. čtyřletého (1788—1792). Objevují se knížky, brošurky, letáky obsahu opravně politického, povstala celá literatura politická, hlásající jednomyslně

ideje reformy, samostatnosti a podněcující city vlastenecké. A vlastenecká strana ve sněmě koná skutečně velké dílo opravné. „Ale ten triumfálný pochod obrozujícího se ducha národního trval jen, dokud se sněm nedotknul svobodné volby krále, která přes dvě století platila v očích šlechty za nezbytnou podmínku svobody. Otázka dědičnosti trůnu stala se osudným uzlem v rozhodné chvíli, kdy se mělo rozhodnouti o dalším trvání nebo zahubení Polska ...“ I došlo ke konfederaci targovické — a pak k druhému dělení Polska a k osudným scénám sněmu grodenského. To vše po skutečně velkém vlasteneckém díle sněmu čtyřletého, jímž ukázala se velká mravní síla obrozené společnosti polské. Mravní tuto sílu dokumentoval zejména rok 1794. Skutečně, jak praví autor, povstání krakovské, boj v ulicích hlavních měst království a Litvy se zálohami ruskými v dnech 17., 18. a 23. dubna, obrana Varšavy za obležení pruského, konečné energie Nejvyšší Národní Rady a Wawrzeckého po nešťastné bitvě u Maciejowic, ba i po dobytí Pragy — toť jsou skutky, jež by mohly býti ozdobou dějin každého civilisovaného národu světa.“

Po této analyse duševní stránky národu přistupuje autor k vylíčení povahy pádu polského státu. Polsko za časů Friedricha, jejž Němci nazývají Velkým, mělo 18.300 čtver. mil (bez Kurlandie), na nichž bydlilo 11½ millionu obyvatelstva. Jeho „stav rytířský“ byl četnější, než armáda pruská, a měl pouze na svých dědičných statcích více poddaných, než Friedrich v celém království. Polsko, neúčastnic se přes půl století válek, neznalo ani státního dluhu ani útisku fiskálního: na hlavu připadalo ročně průměrně pouze 24 grošů daní. Zásob materialních bylo dostatek. Odkud tedy úpadek? Pouze z příčin intelektuálních a morálních. V Polsku nebylo jediného člověka, který by znal poměry zahraničné nebo stav vlastní země, jediného finančníka, jenž by mohl říditi komisi státní pokladny, jediného důstojníka, jenž by byl schopen do zbytků polského vojska zavésti aspoň řády pruské. Pohlédneme-li ještě na plebejce, na opilé měšťany, zbědačelé chlopy, stěží se odhodláme hájiti tehdejší Polsko od výtky barbarství. „Uprostřed národů evropských, myslících, pracujících, bojujících, odvádějících sta millionů do státních pokladen a vysílajících statisíce bojovníků na bojiště — uprostřed nich Polsko nemělo národa polského, ba ani šlechtického, mělo jen kolem 11 millionů dvourukých organismů, nemajících ponětí o ‚Rzeczypospolité‘, a kolem půl millionu intelligence, zachvácené mrtvolným rozkladem.“ Kdyby bývaly tři sousední státy, pruský, ruský a rakouský, r. 1772 celé Polsko si rozdělily, „byla by nastoupila úplná smrt, zatracení věčné aneb aspoň několikastaleté jména i ducha polského. Že tenkrát nedošlo k úplnému rozdělení Polska, bylo štěstím pro národ polský. Přišla doba vzpamatování, reform — došlo konečně ke vzpomenutému již „podivuhodnému přeměnění, přebudování, taktka přetvoření Polska ... Zbývalo ještě silou obhájiti ty všecky materiální i morální výsledky ... Pohříchu, toho právě Polsko nedokázalo! Čí vinou? Nenacházíme vinníka, jenž by mohl býti kozlem obětním. Prohra v kampani r. 1792 jest výsledkem mnohých škodlivých živlů a okolností. Předně nepořízena armáda stotisícová, nezbytná k obraně proti dvěma sousedním mocnářstvím ... Největší zodpovědnost za to vzal na se dobrovolně a lehkomyslně Stanislav August ... Zásadním osudným bludem sněmu čtyřletého byla doktrinářská, žádnými realnými vyhlídkami neopřená honba za dědičnou monarchií — bez monarchy! Neboť Stanislav August neměl dětí pravých, a kurfirst saský, nápadník trůnu po velmi neslavných dvou dřívějších králích Augustech, měl toliko dceru ... Kromě vin a chyb musíme míti na paměti nešťastné okolnosti. K tém patří nedostatek muže činu, známého v národě a uznávaného jím, ... osudné položení zeměpisné (— otevření země na západ i na východ —), ... vérolomnost krále pruského ... a propuknutí války francouzsko-prusko-rakouské, jež zaujala veškeron pozornost mocností západních a zdržela Pitta od všelikého vlivu na záležitost druhého dělení, ač uznával, že zničení Polska jest neblahou

ztrátou pro Evropu. Tolik strašných okolností nenajdeme zajisté v žádné historii bojů o samostatnost.“ Záchrana bývala by byla možná jen tenkrát, kdyby bylo Polsko mohlo protáhnouti boj ochranný přes rok 1795, když vítězství francouzské revoluce otřáslo politickým systémem celé Evropy. Zatím, když národ našel zdatného vůdce u Dubienky v Tadeáši Kościuszkovi — Stanislav August hanebně složil zbraň. Polsko nebylo zachráněno — ale aspoň národ polský stanul před Evropou očištěn, zvítězil morálně. „Mohl-li r. 1772 svět plným právem říci, že úpadek svůj Poláci sami zavinili — po bitce Pražské každý, kdo choval v srdci cit spravedlnosti, musil o přemožených říci: Nešťastní!“ Tak resumuje autor — a tak jest skutečně. V tom jest veliká tragika úpadku Polsky, jak znamenitě pověděl Kościuszko: že Polsko kleslo právě ve chvíli, „kdy (mravně) povstalo, kdy chtělo přijíti k řádné svobodě, kdy ukázalo nejvíce energie — a vlastenectví.“ Tento výrok Kościuszkův došel nyní po stu letech opodstatnění po pracném, neúmorném, přísném bádání Korzonově, jehož výsledky uložil v šestisvazkovém svém díle a v dvouarchovém, ale nesmírně zrnitém a cenném dodatku k němu.

Práci svoji vykonal takovým způsobem, že plným právem platí o ní slova, jež vytiskl v předmluvě prvního svazku: „Nikomu nepochlebuji, ani lidem, ani stavům, ani národům, ani zásadám; nikoho také neočerňuji! Pro rodáka i cizozemce, ba i pro nepřítele mám jedinou řeč: „T o t o t j e s t p r a v d a, p o k u d j s e m j i m o h l z a c h y t i t i a j í p o r o z u m ě t i!“

Podali jsme tak obšírný výtah skrovné brošurky, poněvadž jest ona velice cenným shrnutím výsledků díla, jež nevyhnutelně musejí míti všecky veřejné naše knihovny, sloužící vědeckému bádání.

A. ČERNÝ.

Rozpravy filologické, věnované Janu Gebauerovi. V Praze 1898. Nákladem vlastním. Tiskem F. Šimáčka. Str. 174 lex.

Svému učiteli a mistru k šedesátým narozeninám vydali žáci jeho a ctitelé závažný sborník, jenž obsahuje i práce, spadající v obor našeho listu. Je to hned příspěvek k životopisu pěvce „Ohlasů“, stoletá památka jehož narození připadá na letošek: článek řed. Fr. B í l é h o „Čelakovský na universitě vratislavské“, a následující E. S m e t á n k ů v dialektologický příspěvek „Frequentativa v nářečích moravských a slovenských“. V následujícím článku „Chocholoušků Jih a národní písně srbské“ srovnává prof. J. M á c h a l historicko-romantické tyto obrazy Chocholoušky s národními písněmi srbskými a dochází k závěru, že Chocholoušků „Jih“ můžeme s jistým omezením nazvati prosaickým ohlasem písní jihoslovanských. V obšírnějším článku pozoruje prof. Fr. P a s t r n e k „Nářečí polské v stolici Trenčínské“, kdež polština podléhá silnému vlivu slovenštiny. Dokonce „při prvním styku s cizincem lid snaží se mluviti co nejlépe slovensky. Z toho vzniká pak klamné domnění, že tu žádného polského obyvatelstva není“ — tak že sám polský dialektolog prof. Dr. J. Bystroň svého času (v Jelínkově „Sl. Sborníku“ 1886, 352) soudil, „nářečí čácké že jest rozhodně slovenské, na něž nářečí polské, k severu s ním hraničící, mělo dosti nepatrný vliv“. Prof. Pastrnek dokazuje rozborem ukázky, již podal J. Lottner do Šemberových „Základů dialektologie československé“, že tomu není tak; ale nyní ovšem polské nářečí čadčanské v slovenštině ponenáhlu zaniká. Velmi zajímavé články a pojednání Dra. Jar. Vlčka, L. Dolanského, J. Pelikána, J. Hanuše, J. Polívky, J. Horáka, V. Kotsmicha, J. Jakubce, J. Krále, J. Truhláře, V. J. Duška, F. Černého, H. Hrubého, V. Pracha, J. V. Nováka a J. Zubatého vymykají se z rámce našeho listu. *Č.*

Dr. M. MURKO: **Miklosichs Jugend- und Lehrjahre.** Weimar 1898. Zvláštní otisk z Forschungen zur neueren Litteraturgeschichte.

Pojednání toto druží se vnitřně ke spisu „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik“ i k jiným literárně historickým

studiím dra. Murka a jest cenným příspěvkem k poznání života velkého jazykozpytce i celého ovzduší, jež na něj působilo v době, kterou si spisovatel obral za předmět svého studia. Je to hlavně doba 1830—1848, let Miklošićova mládí, plného horečných příprav k životní činnosti a ozářeného přísvitem — romantiky. A tím právě připojuje se tato práce k ostatním autorovým studiím o romantické době českého i jihoslovanského písemnictví; jako ony vyniká důkladností a svědomitostí. *Č.*

MARYJE KONOPNICKÉ **Novelly.** Přeložila **Pavla Maternová.** V Praze, nákladem J. Otty, 1898.

Zásluhou paní Maternové poznává české čtenářstvo první básnířku polskou s jiné stránky její činnosti, než ji znalo dosud. Výbor povídek a kreseb, podaných v tomto svazku v českém rouše, představuje ji jako nevšední novellistku, jejíž kresby náležejí k nejlepším věcem toho druhu v polské literatuře, k drobným povídkám a črtám Henryka Sienkiewicze a Elizy Orzeszkové. Jsou to hluboké studie ze života lidí malých, bídných a utlačených, kreslené pevnou rukou umělkyně, vědomé svých cílův, načrtávající podoby a názory, bídu a utrpení těch, jež pouze Kristus pozdvihoval k sobě, od nichž však se společnost, vyznávající jeho učení, odvrací buď s útrpným posunkem nebo s pohrdáním a ošklivostí, nedopouští-li se přímo na nich hrozného bezpráví. Žádná z postav, jež se tu míhají — ať stařena jdoucí z Kalwaryje, ať sestárlá panna Annuška, či bláznivá Káňa, nikdy neplnoletý Ksawery nebo ubohá Hana — nevymizí vám z paměti. Žádné z obsažených v knize kreseb nepřečtete bez hlubokého pohnutí. Jsou to kusy velkého umění a velké pravdivosti životní. Ruka, která k nim volila látku, volila ji nepochybně s určitým úmyslem — ale tendence tato nikterak není na závadu jejich ceně umělecké. — Velice pečlivý překlad jeví chvályhodnou snahu po naprosté věrnosti, i jest zajímavý způsobem, jakým jí hledí docíliti. Překladatelka nevyhýbá se ani polonismům, naopak patrno jest, že je vědomě ponechává; řeč překladu nabývá tím zvláštní barvitosti a jest zejména působivá v přímých řečech. *Č.*

*

H. ГНѢДИЧЪ: Исторія искуствъ. Petrohrad, vydání A. F. Marksa. 8 dílů ve 12 svazcích. Cena celého díla 12 rublů.

Připojíme-li k tomuto udaji, že každý svazek má asi 180 stran lexikonového formátu, že celé dílo vyzdobeno skoro tisícem namnoze skvostných reprodukcí a že k tomu cíli vydavatel věnoval dílu také krásný silný papír, bude sice každému jasno, že máme před sebou knihu obrovského rozsahu, hotovou encyklopedii umění málem ne světového, ale něco jiného jasno při tom nebude: že možno velkolepou tu knihu dostati za tak nepatrnou cenu? Jak to, že možno prodávati objemné svazky toho díla pouze po rublu? Dílo ovšem nemá cíle odborníckého, nýbrž populární a je tištěno pro obecenstvo národa, jemuž náleží půl Evropy a půl Asie. Ale i tenkráte nedovedeme se smířiti s nepatrnou kupní cenou a s vědomím, že přece je to podnik prosté výdělkové vydavatelské firmy. Pouze si řekneme s povzdechem polozávistivým: ovšem, ruské poměry! — Že autor si předsevzal mluviti jen k obecenstvu neodbornému, mělo na knihu vliv, že mnoho podřaděnějšího materialu vypuštěno a zejména že z programu vyloučeno umění, jež k umění evropskému skoro nemá nijakého vztahu (mexické, čínské, staroindické). Neboť autoru šlo především o vytknutí svazku mezi uměním antickým a naším. Pro časopis náš měla by míti kniha pouze význam takový, že jí byla značně obohacena literatura slovanská, t. j. ruská. Ale zásluhou p. Gnědičovou význam její pro nás, kteří se zajímáme o kulturní rozvoj slovanský, velice zvyšuje oddíl ruský, pracovaný s velikou pílí a vypravený značným počtem ruských obrazů. Tím přestává býti dílo pouhým odvarem kulturně-historických děl cizích — ale

stává se pramenem, z něhož si může západní svět utvořiti přibližný obraz zvláštního, osobitého, mohutného a širokého umění ruského. Jaký to požitek při pouhém kratochvilném obracení stránek a prohlížení reprodukcí! Žasneme nad díly genialního Ivanova, který již na počátku tohoto století byl hotovým „symbolistou“ v nejušlechtilejším slova toho smyslu, nad úchvatnými obrazy hlubokého Ge, u nás skoro naprosto neznámého, ač díla jeho — celkem nečetná — náležejí k dílům nesmrtelným, nad obdivuhodnými výtvory všestranného Vasněcova, jehož štětec jednou pracuje silou Répinskou a fantasií Rubensovskou, a jenž podruhé maluje pro lid ve chrámech jako ruský Burne-Jones, a opět jindy navrhuje výkresy pro umělecký průmysl všech odvětví, vždy jsa svůj, přírodní, veliký a krásný! Že Répin je zde zastoupen řadou skvostných prací, z nichž zejména jsme vděčni za mistrné črty tužkou, je na bíledni, o Vereščaginech, Makovských, Nesterovu a ostatních ani nemluvě. — Že při díle takovém nejnovější mistři výtvarného umění jiných národů nejsou příliš zastoupeni, nedivíme se, ač myslíme, že Marold a Mucha mohli vedle Zorna a Stucka a j. vždy býti uvedeni, aspoň podle jména. Ze skromnosti neučiníme tuto výtku jako Čechové, nýbrž jen jako lidé vědoucí, že oba umělci zajistili si jméno světové již před několika lety a že známost o tom mohla proniknouti již i do Ruska! Rovněž ustoupíme s požadavkem, aby aspoň registrováno bylo několik jmen representujících české umění, jehož, dle díla Gnědičova, jako by vůbec nebylo. Za to však můžeme se zastati Poláků, z nichž p. Gnědič několik aspoň jménem uvádí, jimž však popírá národní význam umělecký. Při tom však je tak neopatrný, že domněly ten zjev vykládá slovy: „Středem polského umění nemůže býti Varšava, kde není učiliště uměleckého; jsou tedy Poláci nuceni chodit se vzdělávati do Petrohradu, do Mnichova, Paříže a do Krakova.“ Tato slova p. Gnědičova jsou pravdiva, o tom není sporu; ale neměl jich p. Gnědič jako Rus psáti. Vždyť kdo brání založení takové školy ve Varšavě? (Ať se netážeme: čí je to povinností, aby ji založil?) Poznáváme ostatně ihned dále v p. Gnědiči odpovědného nepřítele Poláků. Siemiradzkého nechce vůbec uznati Polákem. Někdo může ovšem tvořiti tak, že neslouží tomu, co se zove uměním národním, ale proto snad smí sama sebe nazývati polským umělcem? Co vidí p. Gnédič na Brjulovu ruského kromě národního příslušenství? Co na Losevu? Zičím? Gunovi? Bakaloviči? Co na celé řadě jiných? A přece je právem uvádí jako ruské malíře! Hlavně však ukázal svoji předpojatost — autoru takového díla zcela nepříslušící — poznámkou o Matejkovi, kterého nazývá pouze malířem „ohromných pláten“ (a slovo „ohromný“ je proloženo). Že jsou věci slovanské (krome ruských) p. Gnědiči španělskou vsí, to charakterisuje ostatně na pohled nepatrná věc: Neví, že Krakau je slovanský Krakov (str. 623 a 624)! — Rádi jsme u díla vyznačili krásné vlastnosti jeho, ale výtky, které mu činíme se svého stanoviska slovanofilského, neodpadnou, řekne-li on, že takového stanoviska neuznává. Ty výtky platí se stanoviska spravedlivého uměleckého historika, vůbec s hlediska souměrnosti, jíž dílo takové vyžaduje. Omezeným místem se nebude snad omlouvati, když na př. bezvýznamnému Knausovi věnoval 22 reprodukcí! Vzhledem k tomu snad máme právo žádati, aby p. Gnědič nepomíjel — se stanoviska pouhého umění a svaté pravdy — na př. našeho Manesa, Čermáka, Alše, chorvatského Bukovce a Medoviće? — Přese vše končíme svou zprávu vřelým doporučením díla p. Gnědičova i českému obecenstvu — zejména pro jeho výtečný oddíl ruský, za nějž jsme mu opravdu vděčni. *K.*

JAROMÍR BORECKÝ:

A. Mickiewicze „Sonety krymské".

Ad. Mickiewicz.

„Sonety krymské" jsou plodem cesty, kterou básník podnikl ze svého vyhnanství v Oděse, plného zábav a společenského života.[1]) Podnět k vyjížďce dala paní Sobańská, rozená Karolina z Rzewuskich, pověstná kráska, jež přijímajíc hold milostných znělek i dvorností mladého poety, rozpoutala celou horoucí vášeň v jeho srdci. Družinu tvořili mimo Mickiewicze a Hieronima Sobańského, prvního manžela zajímavé té ženy, ještě bratr její, spisovatel Henryk Rzewuski, a generál a náčelník policie v jižních guberniích hrabě Witt, její budoucí druhý manžel, po němž později ještě přišli na řadu Czyrkowic a Lacroix. Witta provázel neodlučitelný od jeho osoby Boszniak, tajemné individuum, vyšvihnuvší se udavačstvím. Lstí upoutali na lodi až do kajuty je doprovázejícího šl. Kałusowského, vyzvavše jej k snídaní, mezi níž se k nemalému hněvu a bázni jeho znenadání vyplulo. Bylo to 15. srpna 1825. Přistálo se v Sevastopolu; Sobańští a Witt dojeli do Eupatorie a odtud se již nehnuli. Mickiewicz unešen krásami Krymu, toužil seznati všechny jeho znamenitosti, a na toulkách byli mu často druhy Rzewuski i Kałusowski. Dojem cesty byl na Mickiewicze obrovský. Dala nové barvy jeho poesii, rozmanitostí a velikolepostí svých scenerií napojila představivost básníkovu novými obrazy, jež nevymizely z jeho paměti. Krajina, lid, vše tak svérazné, ty pestré vidy a měnlivé příhody, jichž později často ještě vzpomíná, i mnohou anekdotou, kde poznáš látku k leckterému detailu v jeho znělkách, to vše otevřelo mu nové obzory. Na Krymu cítil se Mickiewicz na prahu jiného kulturního světa, před branou Orientu. Krym byl mu „východem v miniatuře". Co již v Petrohradě dráždilo jeho fantasii ze styku s arabistou Sękowským, jehož překladu děkuje kasídu Szanfary a Almotenabbi, ač ostatně Mickiewicz ho neměl rád pro jeho jizlivost a znesvěcování citů národních, to vše zřel

[1]) Užito spisu Władysława Mickiewicze: Żywot Adama Mickiewicza. W Poznaniu 1890—95, T. I—IV. (citujeme: Wł. M.), a životopisného náčrtku Piotra Chmielowského ve varšavském vydání Poezye Ad. M., sv. I. 1888, kterýž kritický text vzal jsem též za základ svého převodu.

tu in nuce na vlastní oči a ještě více vytušil básnickým vzletem. Poslednější, jak uvidíme, stalo se též pramenem některých výtek. Ale velebnost přírody neúčinkovala toliko na básnickou obraznost Mickiewiczovu. Ona obrodila jeho srdce. Mickiewicz sestoupil do svého nitra. Rázem zhnusil se mu život, jejž v poslední době vedl, pocítil celou tíseň salonního ovzduší a všedních jeho zábav i potřebu již nadále „nesnižovati letu". A duch jeho odtud rozepjal znova perutě do ideálních výšin. Obratu padl v oběť i milostný jeho poměr. Závěrečný verš „W imionniku Karoliny Rzewuskiéj" jakoby byl předpověděl:

Rozminiem się! I kiedyż w jednę pójdziem drogę?
Ty mnie szukać nie będziesz, ja ciebie nie mogę.

Dvanáctého listopadu opustil Mickiewicz Oděsu, aby na petrohradské svolení odebral se do Moskvy. Zde, shledav příznivější poměry censurní, rozhodl se vydati nastřádané znělky. Vyšly v prosinci 1826; úpravnému svazku, pojímajícímu Sonety jak erotické, tak krymské, přidán litografovaný překlad páté znělky krymské do perštiny, jejž pořídil adjunkt petrohradské university, mirzá Džafar ibn Alímerdán beg, rodilý ze staroslavného Túsu jako syn dělostřeleckého hejtmana (topči baši).

Sonety způsobily veliký rozruch. Mickiewicz přijat s nadšením v literární společnosti ruské, kam uvedl jej redaktor Nikolaj Polevoj i bratr jeho Xenofon, a jmenovitě sluší dotknouti se styků s kritikem hr. Vjaземským a sourodým Mickiewiczovi velikánem, Puškinem. Také salony ruské otevřely se nyní básníkovi, mezi nimi na prvním místě salon kněžny Zeneidy Volkońské, jež udávala tón v uměleckém světě moskevském. Byly to dni krásné shody rusko-polské, sprostředkované čistým uměním, kterým však bohužel neurčeno dlouhého trvání . . .

V Sonetech dlužno přesně lišiti část erotickou od znělek krymských, jak je roztřídil již sám básník. Esthetický poměr obou stanoví výborně Chmielowski: „Sonety erotické pocházejí z různých dob Mickiewiczova mládí; odráží se v nich tudíž i ideální láska k Maryle i vášnivý žár oděský; jsou mezi nimi i opravdové klenoty poesie lyrické i méně zdařile vyjádřené výlevy citů. Sonety krymské však náležejí do řady arciděl, a třeba zevně představovaly se jako samostatné celky, v jádru věci tvoří přece báseň jednolitou rovněž po stránce popisné, malující skvělými barvami pohledy krymské, jak po stránce lyrické, zpodobující pěkně a subtilně duševní přechody básníkovy od tesknosti, žalu, pochyb k jisté rovnováze citů pod vlivem rozjímání nad právy přírody a dějů lidských. Sloučení a zharmonisování živlu popisného s citovým, provedené buď v částech jednoho sonetu, buď ve dvou po sobě jdoucích, náleží k těm mistrovským pomyslům, které budí obdiv i nadšení k umění básníkovu, jsouce zároveň věrným výrazem stavu jeho duše."

Když se Mickiewiczovy Sonety objevily, účinkovala i forma jejich novostí v písemnictví polském. Uvedl ji sice do něho již básník Tren, Jan Kochanowski, a též jiní staří básníci ji pěstovali, ale pseudoklassicism uvedl ji opět v zapomenutí. Mickiewicz vytvořil rázem v oddílu krymském sonet tak sytý, barvitý, nádherný a zvučný, že s podobným ve světové literatuře shledáváme se teprve zase u Banvilla a Leconta de Lisle. Jenom že Mickiewicz předčí je značně citovou strunou. Přes ohromný úspěch sonetů, který současně i v Čechách ústy Čelakovského nalezl ohlasu [2]), našla se vždy ovšem část vrstevníků, jimž sonety byly brzy příliš smělými, přepjatými, až šílenými, hatmatilkou nepochopitelných slov, brzy „vším, snad krymským, tureckým, tatarským, nikoli však polským". Posledními slovy je zvláště charakteristický pro školu „klassiků" dopis Kajetana Koźmiana generálu Morawskému, citovaný celý Wł. Mickiewiczem (díl I. str. 277). V novější době ještě Spasowicz přese vše uznání Sonetů krymských vytýká nadsázku orientálnímu jejich přepychu. Ale je-li tu nadsázek, je to jen duch orientální poesie, jejž Mickiewicz ve svých sonetech obdivuhodně vystihl a pojal s pravou divinací tvůrčího genia bezprostředně nazírajícího.

V té příčině zajímavý je hlas kritika časopisu Wiadomości krajowe i emigracyjne, 1837 (Wł. M., II. str. 306), jenž pravil o Mickiewiczovi: „dal nám výtvory arabské lepší, nežli všechny Mu'allakát zavěšené v Ka'bě ... Co divnějšího, Mickiewicz, syn civilisace polské, ačkoli psal díla větší váhy, nedal nám z polské půdy, co by neslo na sobě tě známky dokonalosti, jaká jest vryta Farysu a Sonetům krymským, hledíme-li na ně jako na básně východní. To lze vyložiti povahou talentu Mickiewiczova, který hřeší stále proti míře, vhodnosti, ale oslepuje leskem — což jsou nedostatky i bohatství, stanovící právě rodový znak poesie východní." Výrok nelze, co se tkne Mickiewiczovy ostatní tvorby, uznati, ani ve všem vzíti do slova, avšak druh té poesie, kterou představují Sonety krymské, intonuje lépe než hlasy jiné. Jedno bylo by však připojiti: Mickiewicz nezachytil ve svých znělkách toliko vůni východu, on vložil do nich i své polské srdce. A právě výslednice onoho smíšení dvou stejně silně vyvinutých rázů působí tím velikým kouzlem Sonetů, kde s ševelem cypřišů slyšíte zároveň šuměti lesy Litvy ...

Do češtiny přeložil ze Sonetů krymských první kus Josef Krasoslav Chmelenský v Č. Mus. 1828 („Pustiny akermanské"), po něm Václav Štulc „Hrob Potocké" a „Bouři" ve Květech 1835. Úplný překlad podal Josef Kolář v Lumíru 1863, „Znělky krymské", jejž také otiskl spolu s originálem a Farysem v prvním a tuším též posledním svazečku své „Polsko-české biblioteky" v Praze 1868. Ve druhém dílu svých „Sebraných spisů" uveřejnil pak i Štulc úplný překlad Sonetů krymských (Národní bibliotéka sv. 52,

[2]) Viz blíže u Máchala, Český časopis historický 1898 č. 6.

1878). Třetí, postupem formálně nejdokonalejší, přinesly Květy 1890 z péra Aug. Eug. Mužíka. Mě lákaly Sonety krymské již v mládí čtrnácti let, a překlad tento byl v prvních obrysech hotov již r. 1884. Teprve jubileum minulého roku mne k němu vrátilo. Přehlédl jsem jej a přizpůsobil svému dnešnímu hledisku. Nevydávám jej z neskromnosti, že bych předstihnouti chtěl překlady stávající; ty mají již svou přednost časovou. Činím tak jednak na pobídku redaktora tohoto listu, jednak v domnění, že může vždy zajímati nový pokus o ztlumočení díla tak cenného.

Co se překladu samého týče, snažil jsem se býti věrným, co možná do slova. Originál psán je alexandrinem se všemi volnostmi polské rythmiky, jež v té příčině má mnohou podobu s francouzskou. Vycvičila se též na ní. Českému uchu poněkud nedosti markantní caesuru po sedmé slabice přesunul jsem za slabiku šestou; rovněž nevážu se výhradně na ženský rým, abych věci vedlejší nepodřídil jádro, myšlénku, o jejíž celé vystižení mně šlo. Slova arabská (jako chil'at, slavnostní roucho) a perská píši dle původního jich znění. K nedokončené znělce „Jestřáb" a variantům, jak je uvádějí některá vydání (na př. hned lipské z r. 1862), neuznal jsem jakožto k prvním náčrtkům, zavrženým autorem samým, vzíti zřetele.

Sonety krymské.

Kdo chce pěvce pochopiti,
tomu v pěvce zem jest jíti.

Goethe, Západovýchodní dívan.

Soudruhům cesty krymské autor.

(Překlad věnován památce Bohuslava Čermáka.)

Stepi Akermanské.

Na prostor suchého jsem veplul okeanu;
vůz v zeleň noří se a člunem kolíbá se
luk šumných vlnami, povodní květů v kráse,
a míjím ostrovy, korálné od buřanu.

Již tmí se, po cestě ni stopy po kurhanu;
zřím k nebi, hledám hvězd, těch vůdců lodní chase:
tam z dáli září mrak, tam zora usmívá se;
to Dněstr leskne se, vzplál maják Akermanu.

Stůj! — jaké ticho zde! — let slyším zoravů,
jichž nepostřehly by ni zraky sokola;
slyším, kdy uklání se motýl nad trávu,
kdy slizkou hrudí had schvěl býlí do kola.
V té tiši napínám sluch toužně v dálavu,
že slech' bych z Litvy hlas. — Jeď! nikdo nevolá.

Tišina mořská.

Na výšině Tarkankutu.

Již vlajky stužkami hnou stěží vánky dusné;
tichýma prsoma hrá rozjasněná voda:
jak mladá nevěsta kdy štěstí snům se oddá,
by vzdychla, procitá a ihned znova usne.

Plachty jak prapory, když ukončena vojna,
po nahých stěžních spí; loď lehounce se veze
sem tam, jak přikuta by byla na řetěze;
kých' plavčík, pocestných druž rozsmála se rojná

Ó, moře! v živoků tvých bodrých řadu smek'
se polyp, na dně spí, co nebesa se chmouří,
a dlouhá ramena jen na tišinu vzpíná.
Ó, mysli! v hloubi tvé je hydra vzpomínek,
jež ve zlých osudech i za lítých spí bouří,
a v srdce pokojné své ostré drápy vtíná.

Plavba.

Šum roste, hustěji vrou mořská strašidla;
vběh' lodník na žebřík: hoj, chystejte se, děti!
Vběh', roztáh', pověsil se v síť, již neviděti,
jak pavouk, na pohyb kdy číhá osidla.

Van! vítr! Vzpíná se, rve koráb z udidla,
hned převaluje se, hned ztápí do pěn změti,
krk vznáší, vlny zdup' a nebesy již letí,
mrak čelem protíná, chyť vítr pod křídla.

I duch můj stožáru se letem přes vír nese,
vzdýmá se obraznost jak oněch plachet kštice,
křik mísím bezděčně s tím veselým kol brakem.
Vztáh ruce poklesám na prsa lodi v plese,
mně zdá se, moje hruď ji ve cval žene více:
mně lehko! svěže! vděk! již vím, co to — být ptákem.

Bouře.

Zdrán stěžeň, kormidlo v šum prasklo závěje,
ryk vod, jek zděšených, pump zlověstící zvuky —
i lana poslední již vyrvala se z ruky,
v krev slunce zapadá, s ním zbytek naděje.

Štěk' vichr vítězně; a na hor mokrých stěny,
z propasti rostoucí do patrového srubu
vstoup' smrti genius a used' na palubu,
jak vojín útočný na poval rozbořený.

Ti leží mrtvi půl, a onen lomí dlaní,
ten v přátel objetí se louče upadá,
ti ještě modlí se, chtí přízrak smrti sehnat.
Jen jeden pocestný dlel mlčky ve ústraní
i myslel: šťastný jest, kdo síly postrádá,
či umí modlit se, aneb má s kým se žehnat.

Pohled na hory od stepí Kozlovských.

Poutník.

Což Alláh postavil tam napříč moře ledu?
či ulil z mraznych mlh trůn pro andělů kůry?
ze čtvrtky země zeď či zvedly Dívů stvůry,
by nedat z východu hvězd karavaně k předu?

Plá luna! Cařihrad to hořet zdá se hledu! —
Či Alláh, kdy vše noc v háv halí ve ponurý,
pro světy plující přírody mořem v chmůry
tu lampu zavěsil do nebeského středu?

Mirzá.

Tam? — Byl jsem: sídlí mráz; rty pramenitých toků,
řek hrdla jsem tam zřel, jak pijí z jeho hnízda;
já dech', sníh vzlet' mi z úst; dál klopotil jsem kroků,
kde orel nezná cest, kde chmur se končí jízda,
hrom spící v kolébce jsem minul v mracích vezdy,
až nad mým turbanem kde byly jenom hvězdy.
To Čatirdah!

Poutník.

Aa!!

Bágčisaráj.

Ač ještě velika, již pusta dědina
je Girájův. Přes síň a hašův chodby, zdiště,
přes sofy, moci trůn a lásky útočiště,
teď skáče kobylka, se plazí hadina.

Skrz okna barevná sem svlačce rostlina
se derouc na hluché teď stěny, sklepeniště,
ve jménu přírody tu jímá stanoviště
a Balsazarovým tká písmem: „Ruina".

Uprostřed dvorany, hle, v mramor tesaniny:
to fontán harému; ční dosud cel a čilo
svých roně perly slz, tak volá do pustiny:
Kam jste se poděly, ó, lásko, slávo, silo!
Vám trvat na věky, tok zřídla míjí plynný:
ó, hanbo! přešly jste, a hybké zřídlo — zbylo!

Bágčisaráj v noci.

Již volně z džamií jdou zbožní návštěvníci,
izánu ozvuky se tratí v tiché sféře,
v lic rubínovou zoř se zapýřila v šeře,
král noci stříbrný k své chvátá milostnici.

Plá v nebes harému hvězd věčný kahan skvící,
prostorem safírným se mezi nimi béře
výš jeden oblak, v snách jak labuť na jezeře,
hruď bílou, okraje kol zlatem blýskající.

Tam s vršku cypřiše, tu s minaru stín padá,
dál kolem černají se obři ze granitu,
v dívánu Iblisa jak satanášů rada
pod stanem temnoty; jen někdy s jejich štítu
blesk procitá a v cval hned Farisův se dada,
mlčící pustiny prolétá po blankytu.

Hrob Potocké.

Ve vesny krajině, kde rozkošné dchnou sady,
ó, růže, zvadla jsi! neb minulosti chvíle
jak zlatí motýli od tebe vzletše zpíle,
ti červa vzpomínek v sen srdce vrhly mladý.

Na půlnoc ku Polsce, tam hvězd se třpytí řady —
proč tolik blyští jich se v daleké ty míle?
Či zrak tvůj ohnivý, než zhasl ve mohyle,
sled jasný pověčně tam letem vpálil všady? —

Tak, Polko! skončím též já smutné ve sirobě;
tu nechť mi země hrst dlaň přátel dopřeje!
Pocestní hovoří tak často při tvém hrobě:
mé rodné mluvy zvuk i mnou tu ochvěje,
a věštec dumaje stesk písně vzdané tobě,
zře blízkou mohylu i pro mne zapěje.

Mohyly harému.

Mirzá poutníkovi.

Zde z lásky vinice ta zrna nedozralá
v stůl vzata Alláhův; zde z moře útěch, štěstí
ty perly východu již mládí za svěžesti,
hle, škeble věčnosti, v mrak lůna rakev zrvala.

Je času záclona i nepaměti svála,
nad nimi v ohradě se zimný turban městí
jak bunčuk, nad vojskem jenž stínův zašelestí,
zpod, rukou džaura vryt, tah jména ledva sálá.

Ó, růže edenské! tak ve čistoty toku
dni vaše odkvetly pod studu listy, samy,
na věky ztajeny všech nevěřících oku.
Teď hrob váš cizinec svých zraků skvrní plamy! —
Já jemu dovolím — ó, velkém při Proroku! —
on jeden z cizinců sem pohled' se slzami.

Bajdary.

Kůň puštěn do větru, neskrblím důrazů;
les, hory, doliny mně dráhou, v spěchu plynou
u nohou divoce, jak vlny strže hynou:
chci omámit se, zpít tím vírem obrazů.

A kdy oř zpěněný mých nedbá rozkazů,
kdy pod příkrovem tmy v šeď barvy světa linou,
jak v puklém zrcadle, tak v oku speklém kynou
mi lesů přeludy, hor, srázů nesrázů.

Spí zem, mně není snu. Do lůna skáči moře,
vln černý, vzedmutý v břeh balvan ryčně touží,
skráň k němu schyluji, do výše rámě vznoře,
nad hlavou bortí se, mne chaos obekrouží,
i čekám, až jak loď, již zmítá vír, duch z hoře
sbloudí a na chvíli mně v nepaměť se zhroutí.

Alušta ve dne.

Zas hora s ňader svých již svléká chil'at zmžený,
a ranním namázem vlá niva zlatoklasá,
les témě uklání, s májových vlasů střásá,
jak s chalfů růženec, s granáty rubin zrděný.

Ve květech louka sní; v let nad ní květy schvěny,
to velkých motýlů roj pestrobarvý jásá,
v baldachýn z brilantův až skryta nebes krása;
dál táhne saranče svůj čaloun okřídlený.

A kde se ve vodách skalina lysá zhlíží,
vře moře, sraženo útokem novým vpadá;
jas jeho proudy hrá — zrak tigra, kdy se plíží —
v břeh zemi hlásaje, že tužší vzkypí svádа;
nad hloubí kolísá však lehce vlna sviží,
a loďstvo koupá se a labutí v ní stáda.

Alušta v noci.

Van čerstvý vzdouvá se, žár denního zvlh' sucha,
na Čatirdahu šij, hle, spadá lampa světů,
se tříští, šarlatu kol proudy rozleje tu
a hasne. Bludného jme chodce divná tucha:

Již hory zčernaly, je v dolinách noc hluchá,
jak v snu z chrp na loži tam zřídla šumí v letu,
vzduch vůní dyšící, tou něžnou hudbou květů,
ku srdci promlouvá svým hlasem, tajným ucha.

Tma ticha pod křídly teď v pouta snů mne chová;
v tom vzbouzí meteor, jak trhaje tmu blýská,
ve zlaté zátopě zem, nebe, hora plová! —
Ó, noci východní! ty jako odaliska
uspáváš polibky, a kdy sen víčka stiská,
hned budíš k polibkům zas jiskrou oka znova.

Čatirdah.

Schvěn muslim celuje opuku tvojí paty,
ty Krymu stožáre, ó, velký Čatirdahu!
Ó, světa minare! ó, horstva pádišáhu!
nad skály pozemní ty do oblaků vzpjatý

pod branou nebeskou si sedíš jako svatý
Gabriel střežící vstup edenského prahu;
les temný pláštěm tvým, a blesky pro výstrahu
tvůj turban šijí z chmur, sbor janičárů klatý.

Ať slunce peče nás, ať mlha ve stín halí,
žeň setne kobylka, či džaur ať zžehne domy:
ó, Čatirdahu! ty vždy hluch jsi, nevidomý,
jak mezi nebesy a světem drogman stálý,
pod nohy podestlav si země, lidi, hromy,
jen slouchaš, přírodě co Bůh dí neskonalý.

Poutník.

U nohou krajina všech dostatkův a krásy,
nad hlavou nebe jas, kol pěkných lící zjevy,
proč srdce utíká ztad vzduchu přes záchvěvy
v kraj daleký a žel! ó, v další ještě časy?

Litvo! mně líběji tvých lesů pěly hlasy,
než slavík Bajdaru, Salhiry kypré děvy;
já deptal veselej' tvých bažin skryté hněvy,
než rubín moruší a zlaté ananasy.

Tak příliš daleko — tak různa snaha má! —
Proč po té roztržit jen vzdychám bez ustání,
již miloval jsem kdys ve věku době ranní?
Je v milé dědině, jež vzata mi, kde vlá
o věrném milenci vstříc zvěst jí se všech strání;
jdouc čerstvou stopou mou, zda na mne vzpomíná?

Cesta nad propastí v Džehúd-Kale.

Mirzá.

Přeříkej modlitbu, pusť otěž, odvrať líce:
tu jezdec rozum svůj rad koňským nohám svěří.
Kůň dobrý! Pohledni, jak stojí, hloubi měří
a kleká, kopytem břeh srázu chytá, v mžice

teď zavěsil se již. — Tam nehleď! Zřítelnice
jak v studni Al-Kairu tam o dno neuderí.
Ni rukou nekyň tam: u rukou nemáš peří —
Ni mysli nepusť tam: neb mysl, se pramice

jak kotva vržená v nezměrnost hlubiny,
tam bleskem střítí se, dna moře nedoletí
i s sebou strhne loď v chaosu temné vření.

Poutník.

A mirzo, já jsem hled! Skrz světa skuliny
tam zřel jsem — po smrti až povím, co tam zřeti:
neb v živých jazyku ni pro to zvuku není.

Hora Kikineis.

Mirzá.

Zři v propast. Nebesa tam rozložená dole —
toť moře. Středem vln se zdá ti, že pták-hora,
sestřelen perunem, stěžňová péra sporá
v kruh širší roztočil, než duha ve půlkole,

a výspou sněhu skryl vod lazurové pole:
Ta výspa plující tam v jícnu — chmurná bóra!
Jí s prsou v světa půl noc padá smutkem chorá.
Zda stužku plamennou zříš na skráni jí holé?

To blesk je! — Stůjme však! sráz zeje pod nohami;
důl musím přeletět v cval komoně jen celý.
Já skočím; pohotov ty s bičem, ostruhami —
kdy z očí zniknu, hleď v skal oněch průsmyk ztmělý:
tam péro blyskne-li, můj kolpak bude; ne-li —
ať lidé nejezdí víc těmi pustinami.

Zříceniny zámku v Balaklavě.

Ty zámky zřícené do ssutin beze ladu
tě střehly, zdobily, ó, nevděčný ty Kryme!
Dnes trčí na horách jak obrů lebky přímé,
v nich meška had neb lid, jenž podlejší je hadů.

Já šplhám do věžic a hledám znaků řadu;
je nápis: jméno snad i reka vyslídíme,
jež, kdysi postrach vojsk, zde v zapomnění dříme,
jak zavinutý hmyz do listí vinohradu.

Tu do zdí dlabal Řek athénské svoje zdoby,
Italčík Mongolům kul pouta na vazy,
i z Mekky přibylec své zpíval namázy.
Dnes černým křídlem sup tu obletuje hroby —
jak v městě, zhubeném od moru nákazy,
s bašt smutku korouhve na věčné vlají doby.

Ajudah.

Rád hledím s Judahu, jsa opřen o roh skály,
jak buší do sebe, stísněny v černé šlehy,
balvany zpěněné — hned stříbrnými sněhy
ve milionu duh dál půvabně se valí.

Teď na mělč vrazivše se do vlu tříště halí,
teď jako velryb voj, jež obléhají břehy,
zem černou dobyly a na návratu sběhy
zas mušle, korály a perle rozmetaly.

Co, mladý básníku, s tím srdci tvému shody!
Tak vášeň vzbuřuje mu hrozné nepohody:
leč povznes varito, a ona bez tvé škody
hned v zapomenutí se vnoří do hlubáně
a písně nesmrtné za sebou zrodí mane,
z nichž věky upletou ozdobu na tvé skráně.

A. Mickiewicz

JAN TŘEŠTÍK

Z Bosny.

II. Pravoslavní.

(Dokončení.)

U hercegovských Srbů skládá se družina svatební z typických členů, mezi nimiž nesmí chyběti: stari svat, kum, djever, prvjenac, barjaktar, domačin, čauš, vojvoda a komorcija.

Stari svat je členem zádrugy a jest mu dobře znáti různá, v zemi obvyklá svatební přísloví a říkadla. K němu druží se jeho momak jako pomocník. Stari svat je starešinou družiny a všickni ho musí poslouchati. Kum je svědkem při církevních obřadech a v povinnost jeho spadá starost o novomanžele. Svatebním kumem bývá obyčejně „krsteni kum". Djever přijímá nevěstu z ruky bratra dívčina a odvádí ji do domu manželova, kde ji tak dlouho opatruje a baví, pokud ji nepřevezme manžel. Proto za djevera volí se mladý, obyčejně svobodný ještě bratr ženichův. Druhý djever, zástupce prvního, zove se „djever-baša".

Prvjenac jede v čele svatební družiny, a prvý vkročí do domu nevěstina se zprávou, že se blíží svatové. Hodnost ta spadá obyčejně na některého ze strýců nevěstiných. Svatebním barjaktarem se dříve volil, kdo také u vojska byl praporečníkem. Vojvodovi nepřiděluje se zvláštní povinnost; bývá to z pravidla nejmladší švakr se strany nevěstiny. Domačin je zástupce domu a přátelstva ženichova, jeho povinností je vypláceti sanduky (truhly) s výbavou, vykoupiti propuštění nevěsty z rodné kuče atd. Bývá jím obyčejně otec neb bratr ženichův, po případě krevní jeho příbuzný. Čauš má na starosti častování svatů, dbá cestou o řádný průvod, bdí nad opatřením jídel, pití, koní atd. On má po celé cestě baviti svatebčany; cestou nese hůl, kterou bije do domovních dveří celého sousedstva. Čím je veselejší a vtipnější, tím více dostává úplatků a darů od žen, aby při úřadu svém velké škody netrpěl. Komorcija konečně bdí nad přenášením výbavy nevěstiny do domu ženichova. —

V Sarajevu stává se často, že po starém zvyku konají se tu církevní oddávací obřady v noční čas, jak bývalo již za doby turecké. Večerem očekává svaty otec nevěstin mezi domovními vraty a ve světnici uvítáni jsou družstvem dívek a žen, které v kolo sestoupeny zpívají jim veselé svatovské písně. Když blíží se druhá hodina po půlnoci, povstane celá společnost, pravý djever postaví djevojku před sebe, sváže jí ruce, pak vezme mezi prsty svatební prsten, kterým jí ruce třikráte požehná. Na to posype nevěstu z připraveného kornoutu cukrovinkami, promíšenými drobnými penězi.

Jakmile skončí tento obřad, seřadí se svatebčané po dvou, rozdělí se pak na dvě družiny, a to ženichovu a nevěstinu, z nichž každá jiným směrem k crkvi se ubírá V předu jde nastávající tchán nevěstin s kumem a s ostatními příbuznými, za nimi vedou djeveři nevěstu. Tato družina ubírá se směrem východním, ženich pak s druhy svými jde k crkvi oklikou ve směru západním; před crkví se obé skupiny setkají. Po kostelních obřadech shromáždí se svatebčané v domě ženichově k „pilavu" čili k svatební hostině. —

Vedle svatebních obyčejů zajímavou rázovitostí vynikají též úmrtní a posmrtné zvyky srbského lidu bosensko-hercegovského. Zvláštními náboženskými poměry a po staletí trvající úplnou takořka odloučeností společenskou od ostatní Evropy zachovaly se tu výkony tyto namnoze v původní své ryzosti. Nejmohutnějším rysem vystupuje starobylé, svým významem do pohanské ještě doby sahající uctívání duší zemřelých a s tím spojené obyčeje úmrtní mezi příslušníky pravoslavné církve východní v Bosně a v Hercegovině. [1]) Každý snad kraj v zemi svými rázovitými úchylkami poskytuje v tom směru bohatou žeň pro folkloristu, tak že plnou pravdou vyznívá tu přísloví lidové: „Koliko sela, toliko adeta", kolik vsí, tolik obyčejů!

Každý člověk na smrtelném loži má se smířiti se všemi nepřátely a dopřáti svého odpuštění dle hercegovského přísloví „nejen lidem, ale i ptáku v lese, rybě ve vodě a hadu pod kamenem." Teprve potom může duše umírajícího lehce opustiti tento svět.

Sotva umírající zavřel oči k věčnému spánku, postaví se mu za hlavu připravená hořící svíce, tělo se náležitě umyje a upraví. Mrtvola obleče se do čistého prádla a v nejlepší šat, načež položí se do truhly, kterou si v některých krajinách venkované bosensko-hercegovští v předtuše smrti vlastní rukou urobí. Obličejem musí býti mrtvola vždy k východu obrácena. Mrtvolu hlídají domácí, aby žádné zvíře (kočka, pes, slepice neb myš a pod.) přes mrtvolu nepřeskočilo, neboť dle pověry lidové proměnil by se mrtvý ve vlkodlaka. Také návštěvník domu smutku nesmí obcházeti mrtvolu kolem hlavy, aby nerušil klidného posmrtného spánku zemřelého, nýbrž vždycky kolem nohou.

Celé sousedstvo a přátelstvo ve vzorné družnosti projevuje svou soustrast, navštěvuje osiřelé a vypravuje tu o zemřelém samé chvalozpěvy, které zapíjí podanou kávou, kořalkou neb vínem, aby „duše zemřelého v pokoji odpočívala". V domě smutku a v sousedních staveních rozlévá se voda po podlaze a namnoze i potraviny se odhazují, ohniště se uhasí, a cizí lidé, vycházejíce ze síně úmrtní, na důkaz obzvláštní soustrasti ruce si umývají. Rodina zemřelého aspoň po tři dny ničeho nevaří a bývá zásobována jídlem pořadem od jednotlivých sousedů.

---

[1]) Viz „Vjerske starine iz Bosne i Hercegovine" od prof. Em. Lilka. Glasnik zem. muz. 1894.

V Trebinji, když mrtvola odnáší se k umývání, staví se na lůžko talíř naplněný obilím, do kterého se zatkne proražené vejce. To vše ponechá se v síni až do pohřbu a vhodí se za rakví do hrobu. Obyčej tento koná se z pověry, aby v domě záhy nikdo nezemřel. V Sarajevu mají ještě tento zajímavý obyčej. Zemrou-li v domě dvě osoby brzy po sobě, zabije se některého nejbližšího dne na prahu domovních vrat zvíře v téže domácnosti vychované, obyčejně slepice, jako „kurban“ t. j. oběť, aby odvrátila úmrtí třetí osoby z rodiny, která by dle soudu lidu v krátce následovala.

Mrtvola pobude obyčejně den a noc v domě, načež odnáší se na hřbitov za účastenství celého sousedstva a přátel. Muži střídají se mlčky v nesení, „aby jim zesnulý vše odpustil“. Ženy na mnohých místech propukají v pláč a pronášejí hlasitou chválu o skutcích zesnulého, na příklad: „Běda, ó, otče, ty dobrý stareli! Jak často se tebou honosily dcery tvoje!“ a pod.

V Hercegovině a na Glasinci v Bosně nedávají se venkované pochovávati v rakvi. Mrtvola položí se na jednoduchá „nosila“ (máry), která jsou k tomuto účelu již upravena, a pokryje se kusem sukna, načež se opatrně vpustí do vykopaného hrobu. U Srbů sarajevských musí se mrtvola položiti do hrobu tak, aby byla nohama k východu obrácena.

Před vlastním uložením těla do hrobu pokropí pop zesnulého vínem a olejem. Na to políbí naposledy rodina mrtvolu a nejbližší příbuzní vpouštějí truhlu do země. V některých krajinách vloží k mrtvole peníze, šperky, k dětem nejmilejší hračky a školákům často i jejich knihy a práce.

Z tklivých projevů rodinných, které při ztrátě milého člena na hřbitově se odehrávají, uvádíme tato rázovitá proslovení. Nad mrtvolou jinocha lká matka: „Ach, Jovo, ty slunce moje, jak náhle jsi mi shasnul! Tys byl vždy pýchou matky své! Tvoji soudruzi a družky vrací se domů, jen ty ubohý sám zůstaneš v chladné zemi!“ Nad dívkou rozlítostní se matka ještě obrazněji: „Ty růže moje, ty podporo domu! Nejjasnější hvězdo, která's mi navždy zašla! Kdo bude nyní ubohé matce vodu nositi, kdo dříví štípati, kdo oheň rozdělávati? Ó, ty bazálko vonná zahrádky mé! Jak záhy jsi rozkvetla, však bohužel rychle matce opětně uvadla!“

Po uložení mrtvoly k věčnému spánku hoduje se na hřbitově „za upokoj duše umrloga“. V Sarajevu odeberou se nejbližší příbuzní i s duchovním do kaple hřbitovní a pojedí zde „koljiva“, zvlášť k tomuto účelu uvařené pšenice, masa a jiných jídel. K tomu pijí kořalku neb víno, při čemž každý účastník vzpomíná zesnulého a při prvém soustu pronáší: „Bog da ga prosti!“ (aby mu Bůh odpustil).

V jižní Hercegovině, v okolí Ljubinje, při návratu z pohřbu předejde účastníky jeden z domácích lidí. Do pravé ruky vezme džbán s vodou, v levé pak drží lopatku naplněnou žhavým uhlím,

na něž vhodil trochu kadidla, a postaví se na práh kuče (chaty). Každý vstupující musí si ruce umýti a přes rameno přehoditi kousek žhavého uhlí, aby tím další moc smrti v tomto domě byla zlomena.

Mezi pravoslavným lidem bosensko-hercegovským rozšířena je pověra, že duše zemřelého neubírá se hned v kraje nadzemské, nýbrž po svém odlučení od těla zdržuje se ještě po čtyřicet dní v domě, bedlivě naslouchajíc, aby se o ní nic zlého nehovořilo. K této pověře pojí se zajímavé zvyky lidové. V Trebinji zapalují na vděčnou památku zemřelého člena rodiny po čtyřicet dní a nocí v dotyčném domě svíci neb lampu. V Sarajevu posílá rodina v témž čase každý den do crkve voskovici a talíř „panahije“ (vařené pšenice smíšené s hrozinkami a mandlemi), která se položí na oltář, kde ji duchovní „prelije“ (požehná), načež předloží se účastníkům bohoslužby. Každý, kdo v chrámu okusí z panahije, pronese zbožně: „da Bog umrloga prosti!“ V Ljubinji udržují v domě smutku po všechny noci prvého týdne na ohništi stálý plamen a celé sousedstvo v čilé rozprávce sedává při něm až do rána v očekávání, zdali se duše zemřelého neobjeví.

Dle panující pověry přeměňuje se neuspokojená duše zemřelého obyčejně v ptáka neb v nočního motýla. V okolí Sarajeva navrátili se před několika lety účastníci s popem v čele z pohřbu a spatřili, jak v úmrtní světnici poletuje černý pták, který kroužil kolem připraveného „koljiva“ a v polekanosti křídly svými shasnul hořící svíci, načež otevřeným oknem uletěl. Nikdo z přítomných, ani duchovní, nechtěli svíci znova zapáliti, neboť všickni byli té víry, že hříšná a bloudící duše zemřelého vtělila se v onoho černého ptáka.

Ku poctě zesnulého slaví se v zemi obvyklé smuteční hostiny v kruhu přátelském, v pravidelných obdobích po pohřbu, které bosensko-hercegovský lid zove „daće“, „podušje“, také „sofre“. Sedmý den pořádá se tak zvaná „sedmica“, ku které pozvou se všickni účastníci pohřebního průvodu. Po čtyřiceti dnech upraví se „četrdesetnica“, a to obyčejně v sobotní den. K této hostině sezve se celé sousedstvo a přátelé z nejširšího až okolí. Každý z nich přináší svůj „prilog“, a to buď čuturu vína neb kořalky, bochník pšeničného chleba a oblíbenou sladkou „picu“ (máslové těsto). Po šesti měsících slaví se „polugodišnjica“ a po uplynutí celého roku „godina“. V městech konají se čtyřicetidenní půlletní neb celoroční daće v crkvách za assistence duchovních. V úrodné Posávině nabývají smuteční hostiny či „karminy“ nemalých rozměrů. Hojnost domácích zvířat se pobije a při nadbytku různého pití za veselé nálady při zpěvu a tanci hodují celé vesnice několik dní ku poctě zesnulého.

V okolí Gacka v jižní Hercegovině již třetí den po pohřbu, když skončeno „opijelo“, obvyklá smuteční bohoslužba, vypraví se na hrob zvlášť objednané plačky, které rázovitým způsobem v ob-

vyklém národním „desetercu“ (desítislabičném verši) opěvují skutky zemřelého. S nimi dostavují se k tomuto výkonu také ženy z rodiny. Byl-li zemřelý starješinou zádrugy neb otcem rodiny, ustřihnou si ženy z domácnosti na znamení smutku vlasy, které upevní na bidlo a s ním zatknou do hlav rovu. Kromě toho zavěsí i různobarvé šátky na kříž náhrobní. V Sarajevu je oblíbeným zvykem častěji navštěvovati hrob zesnulého člena rodiny, na něm zapáliti svíci a kadidlem jej okouřiti.

Rázovitou úpravou vynikají rovy v různých krajinách bosensko-hercegovských. Největší péče věnuje se hrobům mladých lidí a tu opět něžné opravdu pozornosti těší se dívky. V jižní Hercegovině, v Ljubinjském okresu, zatkne se na rov dítěte bidlo, ozdobené jedinou „mahramou“ (vyšívaným šátečkem). Hrob jinocha obdrží již několik mahram a plachetek, kdežto hrob dívky ozdoben je množstvím dovedně vyšívaných šátečků, které vlají s celé řady zatknutých tyčí. Na nejvyšší bidlo upevní se nahoře červené jablko, pod ním zavěsí se třapec fezový, pak „gjerdan“ (náhrdelník), k čemuž přidruží se často kytice z čerstvých neb umělých květin, pestré stužky a jiné okrasy. Do hlavy dívčina rovu vsadí se obyčejně keř růžový a bazálky. Hroby starších lidí jsou jednoduše upraveny; po stranách osadí se „oklopnice“, desky kamenné, a na povrch položí se pláty drnu. Na mužských rovech pěstuje se často vinná réva. V Crném Lugu na Livanjském poli v západní Bosně se mrtvoly pohřbívají ještě ve volném háji, tak že každý hrob vykopán buď pod stromem neb ve stínu košatého keře.

Zajímavy jsou konečně i oblek a zevnější znaky smuteční. V Sarajevu ovíjely si v dřívějších dobách staré ženy při úmrtí člena rodiny hlavu bílým plátnem a objevily se v pohřebním průvodu v bílé anteriji, kterou nosily celý rok. Po čtyřicet dní pak nevykročily z domu na ulici. Nyní šmahem ustupuje v městech bílá smuteční barva západoevropskému černému obleku. V Hercegovině dokazují ženy smuteční náladu nezapleteným spuštěným vlasem, odložením šperků a tím, že se po delší čas vzdalují všeho styku s ostatním obyvatelstvem vesnice. Muži si neholí vousu, ovinou zavratku (kulatou černohorskou čapku) černým suknem neb sametem a v některých místech na důkaz hlubokého bolu obrátí džemadan (vestu) a koporan (vrchní kabát s rukávy) rubem na vrch.

Literatura, věda, umění.

Přehled literatur slovanských za r. 1898.

Ruská.

„Ruská literatura za rok.“ Věnujte mi pro tuto črtu šest stran, — a musím vám poděkovati ... za štědrost. Pohříchu! V uplynulém roce postihla Rusko neúroda nejen obilní, ale i literární. Milovníci literatury prožili hladový rok. Literární obilnice Ruska, jak známo, jest v Jasné Poljaně. V r. 1898 v Jasné Poljaně neurodilo se nic. Tam jenom uzrával nový spis „velikého poustevníka“, napsaný v onom způsobě, který *L. N. Tolstoj* pokládá za „nejméně užitečný“, ale všichni za nejzdařilejší u něho, — zkrátka román s názvem „Vzkříšení“. Tento román objeví se v nejbližších dnech v časopise „Niva“. Měl se objeviti v čísle 1., ale počne až v 11., — možná proto, že censura podle starozákonního obyčeje dříve náležitě obřeže novorozeně.[1]) Ó, toho červeného inkoustu, jehož výroba v Rusku stále vzrůstá a vzrůstá! Krev spisovatelova podle slov našeho velikého básníka vystupuje v něm, a možná, že proto spisy ruských spisovatelů zdají se takovými bezbarvými. Možná, že brzo naskytne se nám říci: „Nemáme literatury, ale máme místo ní censuru!“ Špatný surrogát!

Jest známo, neurodí-li se obilí, že utíkáme se k náhražkám. Neměvše Lva Nikolajeviče Tolstého, měli jsme *Lva Lvoviče Tolstého*. Psal a velmi mnoho psal syn Tolstého. Pohříchu zůstal však jen „synem znamenitého otce“, a ruský literární historik nebude moci říci, že v ruské literatuře byli „dva Lvové Tolstí“. V Jasné Poljaně píší otec i syn, ale „svatý duch“, jenž nazývá se talentem, vychází v souhlase s učením pravoslavné církve ponze od otce, — a nikdy nebude třeba dodati, jako v katolické církvi — „filioque“. Dědičností sdílejí se pohříchu spíše neřesti než talent. Spisy tohoto syna, nemajícího žádného dědictví od otce, otiskují se jenom pro zvučné jméno, které nosí, ale k němuž ničeho nepřidává. Jeho spisy vyvolávají zvědavost obecenstva, nikoli však zájem. Ale píše mnoho a píše o všemožných otázkách: dnes dělá revoluci ... v kalendáři a žádá o zavedení gregoriánského počtu, zítra boří obščinné zřízení selského hospodářství, — pozejtří staví se proti názorům a mravnímu učení svého velikého otce.

Tento poslední jeho čin nadělal mnoho hluku. „Předehra Chopinova“ Tolstého syna byla odpovědí na „Kreutzerovu sonatu“ Tolstého otce. Je to malinká „rodinná revoluce“. Idea „Předehry Chopinovy“ jest úplným a diametrálním protikladem idejí

[1]) Právě počal vycházeti.

„Kreutzerovy sonaty". Tolstoj syn ohnivě staví se proti tomu, jak Tolstoj otec pohlíží na manželství. Vysloveno jazykem právníků, tento spis jest napsán „v zápalu a podrážděnosti", ale „bez promyšleného dříve záměru" — a proto nutí čtenáře jenom krčiti rameny. Dle způsobu téže mluvy právníků pokus „Předehrou Chopinovou" vyvrátiti „Kreutzerovu sonatu" třeba označiti za „loupežný pokus nedovolenými prostředky". Beethoven, jak se dalo očekávati, ukázal se hlubším, než Chopin. Jak „sonata", tak „předehra" dotýkají se téže delikátní otázky o manželství. To, co Tolstoj otec nazývá „opičím zaměstnáním", — Tolstoj syn shledává naopak velmi krásným. Zajisté projevil se tu prostě rozdíl stáří! Horoucí tirády mladého člověka na obranu toho, o čem s takovým pohrdáním vyslovuje se stařec, — budí jenom úsměv.

Uváděla-li s jedné strany „Kreutzerova sonata" bezděčně na mysl slova, jež praví starší kupec v jedné komedii Ostrovského: „Ale některému člověku, když dospěje, jest ženská krása — fi! až protivná!" — tedy na druhé straně záležitost obydlení země lidskými bytostmi těší se takovým všeobecným a při tom pevným sympatiím, že vůbec nepotřebuje panegyriků Tolstého syna. Vystupuje jako advokát přírody, která i bez pomoci advokátů dovede klásti své požadavky. Zároveň s tím Tolstoj mladší prohrál svoji věc před obecenstvem a obecenstvo uvidělo, že není to spisovatel, na jehož nové spisy bylo by třeba čekati s takovým zájmem, s jakým na příklad se očekávají spisy Čechova. Talenty bohatýra ruské literatury, L. N. Tolstého, a nadaného belletristy *A. N. Čechova* nejsou si ovšem rovny — ale po Tolstém jest Čechov první a, zdá se, jediný ze současných ruských spisovatelů, jehož každé nové dílo stává se událostí. Každý jeho nový spis proběhne v otisku nebo v parafrási všemi novinami a vyvolává celou řadu kritických feuilletonů. Čechov jest naší pýchou. Uvádí se ještě v seznamu „mladých spisovatelů", ale kolik je mu let?

Podíváte-li se do jeho křestního listu, ukáže se, že kolem čtyřiceti. Po přečtení kterékoliv knížky jeho povídek rozhodnete: „Šedesát!" Tak brzo stárnou lidé jenom v Rusku!

Jsem přesvědčen, že kdyby Mark Twain přečetl svazeček povídek Antona Čechova, proměnil by se aspoň na dvě neděle v hlubokého melancholika. Jaký truchlivý, ponurý soumrak kreslí, popisuje-li ruský život!

Možná, že je tím vinna nemoc spisovatelova. Vykonav před několika lety k poznání žalářů dobrovolnou cestu na Sachalin, zaplatil pobyt na tomto skutečně prokletém, „mrtvém ostrově" tím, čím zaplatí jej tam mnozí nesvobodní poutníci, kteří si tam ulovují krutou a nevyléčitelnou nemoc plic. Jsa vzděláním lékař, není v pochybnostech o skutečném rázu své nemoci — a jeho poslední práce působí těžkým, tísnivým dojmem. Popisuje život takovými neutěšenými barvami, jako by se snažil sám sebe přesvědčiti, že nestojí za to — žíti!...

Připomíná to odsouzeného k smrti, jenž snaží se dokázati si, že život nestojí za to, aby si ho člověk vážil.

Je to tragedie. Ale nejtragičtějším jest v ní to, že obrazy ruského života, jež líčí Čechov, jsou věrným odleskem skutečnosti. To také získává jim ohromný úspěch.

Ano, náš život jest ponurým soumrakem. Chcete-li býti šťastným, schoulete se, obmezte se, uchylte se do zcela drobounké skořápky, jako se uchýlil do ní hrdina Čechovovy povídky „Angrešt" (Крыжовникъ).

Člověk obral si za cíl pořídíti si vlastní malý stateček. Myšlenka o tomto statečku jaksi nerozlučně splynula v něm s touhou míti vlastní angrešt.

„Angrešt z vlastní zahrady!" blouzní pokaždé, kdykoliv myslí na stateček.

Tento angrešt činí cílem svého života. Za cenu neuvěřitelného namáhání, odříkání — uskuteční svoji touhu: opatří si stateček. A hle, z vlastní zahrady přinášejí mu angrešt... Vlastní angrešt!... A z očí tohoto šťastného nešťastníka řinou se slzy, slzy nadšení...

„Nepodjímejte se širokých úkolů! Neblouzněte! Náš život složil se tak, že není v něm místa pro touhy! Skutečnost jest beznadějná! Všechno v ní utuchá, všechno pohrouží se v mlhu, všechno mění se v prach!" — varuje Čechov a kreslí podobizny doktora „Ionyče".

Mladý lékař, plný života, sil, touhy po společenské činnosti, přijede na službu do zapadlých míst a přímo z universitní lavice dostane se do provinciální venkovské společnosti, tonoucí v klepech, v drobných, grošových zájmech, nudící se, utápějící nudu ve víně a neustálé hře v karty.

Čechov líčí nám jednu postavu z této společnosti. Ale podle ní můžete souditi též o ostatních. Je to „nejživější" člověk provinciální společnosti, pokládaný za vtipného, poněvadž místo „zdravstvujtě," — říká: „zdravstvujtě, požalujsta." Typický zástupce intelligentní zapadlé společnosti, pokládající se za vtipného, poněvadž od roku k roku opakuje stále totéž nechutenství!

Tento vtipný člověk má dceru, mladou dívku, milující hudbu. Do ní zamiluje se mladý lékař a nabídne jí ruku. Ale mladou dívku tísní dusné ovzduší venkovského města, ovzduší hnusu, blouzní o kariéře umělkyně, chce prchnouti odsud a odmítne mladého muže.

A hle, uplyne několik let. Umělecká dráha mladé dívky se nezdařila. Zdála se geniem v odporné, všední venkovské společnosti — a ukázala se prostředností mezi umělci. Vrátí se domů a nebyla by proti tomu, vdáti se za odmítnutého ženicha.

Ale s tím stala se změna. Lékař, jejž celé město nazývá „Ionyčem" jenom dle jména otcova, jak v ruských vesnicích nazývají zasmušilé, svárlivé starce, má vlastní, pěkně vykrmené koně, s nimiž jezdí po nemocných, má vlastní dům, chystá se postaviti

si ještě druhý, poněkud se opíjí, a jeho zaměstnáním jsou — karty. Nejmilejší jeho prací jest, když se vrátí z praxe — přepočítávati přinesené bankovky a skládati je do hromádek: rublové k rublovým, třírublové k třírublovkám. Z jeho pohledů vane týž hnus, jako z pohledů vší okolní venkovské společnosti. Tak pohltilo člověka okolí.

A to je typické pro ruský život, — o dřívějších tužbách, náklonnostech nevyslovuje se „Ionyč" jinak, než se zlobou.

Všecko to jsou „hlouposti". Všecko jsou „hlouposti" mimo trojku sytých koní, vlastní domy, rublové a třírublové bankovky. Ó, dříve než člověk nazve všecky své nejlepší touhy „hloupostí", prožije takový trapný proces „tonutí v blátě", že není divu, vyjadřuje-li se o minulosti se zlobou. Co přinesla mu tato minulost mimo neuskutečněné naděje? Kterak musí trápiti se lidská duše, když odumírají v ní všechny naděje, vadnou všechny touhy? Kolik takových „Ionyčů" je na svaté Rusi! Kolik lékařů, advokátů, soudců, učitelů přečetlo povídku Čechova s hrůzou — jako vlastní životopis. Nikoliv, ne životopis! Jako vlastní nekrolog.

Zbavena účastenství ve společenských záležitostech, zbavena vlivu na průběh těchto záležitostí, zbavena možnosti vésti k lepšímu osud své vlasti — jest ruská intelligence odsouzena k nejhoršímu trestu smrti: k vědomí vlastní slabosti. Jsouc si vědoma, že nemůže pomoci sama sobě, jest odsouzena hleděti, kterak trpí a trápí se v bídě a ve tmě neuvědomělá, ubohá, zatemnělá massa lidu.

Hle, třetí povídka Čechova, která stala se též literární událostí — „Za služebními záležitostmi" (По дѣламъ службы).

Mladý intelligentní člověk, vyšetřující soudce, přijede do vsi k pitvě těla sebevrahova a zde setká se tváří v tvář s „lidem". Lid postaven jest před něho v osobě „sotského". Stařec, vesnický plnomocník, určen jest k těžké službě „sotského", poněvadž jest nejchudší. Za vedra i třeskutého mrazu, za lijáku i kruté metelice, po kolena v blátě a po kolena ve sněhu — roznáší listiny po celém okolí. Nadávají mu, přináší-li nepříjemné listiny, z nedorozumění dostal se do vyšetřování, seděl ve vězení, sám neví proč, posílají ho v noci pro hlouposti, — a on všecko to trpí, snáší, nedávaje si ani otázky: „Ale což pak tohle jest život?" A takovýmto bídným životem vydělává si právo — neumříti hlady. Činí dojem člověka odsouzeného k doživotní práci v káznici, ku práci beze smyslu, účelu a užitku.

Aby soudce nemusil přenocovati v chatrči, pozve jej k sobě sousední statkář. Ztráviv večer v útulném saloně, kde před vytopeným krbem dováděly děti, pohovořiv o různých věcech, zajímajících místní intelligentní společnost, mladý soudce, zůstav samoten ve vykázaném sobě pokoji, dlouho nemůže usnouti: „Jak daleko je tento svět, v němž právě byl, od světa těchto ‚sotských'. Jaká propast dělí tyto dva světy!"

A když usne, zdá se mu o „sotském“, jenž jde po nekonečném sněžném poli a zpívá si:

„Jdeme, jdeme, jdeme!“

A mladý muž chápe, co chce říci „sotský“ svojí unylou, jednoduchou písní:

„Žijeme takto, bez světa, bez naděje, v nepřekonatelné práci, vedeme tento bídný život proto — abyste vy mohli seděti v útulných salonech a oddávati se vyšším zájmům, rozčilujícím intelligentní lidi.“

Tato mátoha trvá celou noc — a z rána, když soudce chystá se jeti k pitvě, z bílého soumraku dokonalé metelice objevuje se před ním jako přízrak týž „sotský“.

„Vaše vysokoblahorodí, poslali mne: nemůžete-li přijeti co nejdříve!“

Tento mladší bratr, jemuž nejsme s to pomoci v jeho bídném životě, stojí jako mátoha před myslícím a cítícím ruským intelligentním člověkem, ve dne na jevě, v noci ve snu. Táž otázka, která trápí mladého soudce, souží též celou ruskou společnost. Kolik utrpení tam dole, aby byla vykoupena naše existence. A při tom úplné vědomí vlastní slabosti, — jak truchlivá je tato naše existence! Jak málo jest koupeno za tak drahou cenu!

Tím zajisté se též vysvětluje, že každé líčení, věnované životu „mladšího bratra“, budí v nás zvláštní, řeknu — bolestný zájem. Čteme tato líčení jako zprávy z dalekého, dalekého kraje, kde trpí a umírají naši bratři. A nemáme síly jim pomoci! Tak zajisté Italové četli zprávy o svých vojínech, hynoucích v Massavě.

Proto tedy každý spis, dotýkající se života — či, možná, správněji řečeno zdlouhavé smrti našeho „mladšího bratra“, budí v Rusku takový zájem jako nikde. V tomto ohledu můžete nám gratulovati.

Neúrodný rok 1898 daroval nám p. *Gorkého*. Jaké příhodné jméno pro literáta, jenž učinil svým úkolem vylíčiti život „mladšího bratra“! Gorkij rázem obrátil na sebe pozornost a rázem postoupil mezi nejoblíbenější belletristy.

Je to mladý spisovatel. Zjev zcela obyčejný. Za našich censurních poměrů, kdy jest nemožno něco říci — zřídka objevují se opravdoví lidé, kteří by měli chuť mluviti. Mladí spisovatelé sice u nás rostou jako houby za pošmourného, deštivého, nevlídného podzimního dne; každého dne, ne-li každé hodiny, každé minuty, ne-li každé vteřiny, objevují se u nás „mladí spisovatelé“ — avšak to slouží pouze k rozkvětu papíren, ale neprospívá rozkvětu literatury.

Pan Gorkij jest n a d a n ý mladý spisovatel. A to jest veliká zvláštnost. Je to jeden z tisíce. A ani nechápeme: „Jak se to mohlo státi?!“

Gorkij studuje život „nižších tříd“ na místě. Praví se, že potuluje se po malých městečkách, navštěvuje trhy, kde sbírá látku

ze života „mladšího bratra“ a píše z přírody. To dodává jeho črtám zájmu „korrespondencí z bojiště“. Z toho, co píše, dýše fotografická přesnost a hluboký, teplý, upřímný cit. Abych seznámil vás se způsobem tohoto spisovatele, podám v krátkých rysech obsah jeho povídky „Kain“.

„Kain“ jest přeměněno z Chaim. Je to jméno drobného kramáře — žida, jejž všichni pronásledují, urážejí a bijí, nikoliv proto, že by se na něho někdo pro něco zlobil, ale proto, že jest sláb a bez ochrany. Pravým opakem jeho jest Antonín, „hrdina“ oné ulice, obydlené „městskými odpadky“, kde „Kain“ provádí své obchodní operace. Zdravý, odvážný, statný, pravý bohatýr a krasavec — jest Antonín postrachem mužů a miláčkem žen. Antonín jest pravý syn vesnice. Přišel do města ze vsi a stýská se mu po ní, po jejích volných paprscích, kde chodil s kosou, pracuje jako bohatýr. Ale ani od města Antonín nemůže se odloučiti: bezký mužík stal se „seladonem“ a nemá síly zříci se tohoto pohodlného, sytého a klidného života. Nemá síly! Proto také nenávidí město. Pohrdá městem, a když jej přepadne záchvat ponuré melancholie, jde, bije a uráží každého, kdo mu přijde do cesty. Což mu není vše jedno, koho právě bije a uráží? Vždyť bije a uráží „město“.

Za takových okamžiků po ulici, kde žije Antonín a Kain, rozléhají se křiky: „Antonín jde!“ A všecko se chvatně schovává před hrozným bohatýrem. Jednou několik lidí, poživše toho, že Antonín byl opilý, přepadlo jej ze zálohy a za to, že jim kdysi ukřivdil, stloukli jej, že zůstal polomrtvý. To byla jejich pomsta. Kain vymyslil si pomstu jinou. Vyhledal pohozeného položivého bohatýra a vzkřísil ho. Blouznil, že tento nový Samson z vděčnosti pomstí se všem, kdo křivdili Kainovi. Uzdraviv se, bohatýr poděkoval Kainovi a skutečně stal se jeho ochráncem. Od té doby nikdo nesměl na Kaina sáhnouti. Zastával se ho statný Antonín. Antonín změnil se v rytířského ochránce bezbranného obyvatele. Ale taková úloha seladona brzo unavila.

„Nesluší mi to!“ praví Kainovi — „nehodí se mi to! Jedno z obou!“ I žádá Kaina, aby se klidil ve zdraví po dobrém.

Takovým je tento přímočárný bohatýr, jenž může sloužiti pouze „něčemu jedinému“. V jeho duši zápasí síla, která vleče jej ke vsi, se silou, jež poutá jej k městu. Vesnice vábí jej svým prostorem a svojí prací, jíž přivykl a po které se mu stýská, — město uspalo jej zhýřilostí, vleče jej k sobě veselým, bezstarostným životem. A překonán jsa městem, mstí se Antonín tomuto vítězi, jak umí a čím může.

Tento zápas mezi vesnicí a továrnou, která především vábí vesnický lid do města, — vždycky byl oblíbeným thematem našich spisovatelů. Při tom vždycky svými sympatiemi stáli na straně vesnice.

Tomuto zápasu byl věnován i nový román „Ťaga“, jenž nadělal r. 1898 mnoho hluku.

Jeho autor, vysoce vzdělaný a velmi osvícený spisovatel *P. D. Boborykin*, zaujímá v ruské současné literatuře zcela zvláštní místo. Nepočítáme-li L. N. Tolstého, jenž stojí mimo všecka přirovnání — jest ze všech současných spisovatelů ruských p. Boborykin nejbystřejší a nejcitlivější k „denním zlobám".

Chcete-li věděti, jaká společenská otázka stojí nyní na řadě, musíte vzíti 1. ledna právě vydaný svazek nejlepšího z ruských časopisů, „Věstníku Jevropy", a prohlédnouti si počátek nového románu p. Boborykinova. To je tak ustáleno: v 8 hodin ráno 1. ledna vychází první svazek „Věstníku Jevropy", v něm jest otištěn nový román p. Boborykinův, a v tom rozebírá se nejpalčivější společenská otázka.

Dříve pro tento, abychom tak řekli „obor" nejcitlivějšího romanciéra byl veliký ruský spisovatel I. S. Turgeněv. Ve svých románech, jak známo, dotýkal se nejposlednějších „denních zlob" ruského života. Jest cosi společného ve způsobě tvorby obou spisovatelů. Turgeněv nepsal v Rusku. Boborykin větší část roku tráví za hranicemi. Jako Turgeněv bývá v Rusku jen návštěvou. Přijíždí, pozoruje ruský život a odjíždí psát za hranice.

Promiňte mi neesthetické přirovnání — oba spisovatelé v tomto ohledu podobají se žralokům, kteří pohltivše dostatečné množství potravy, vzdalují se ztrávit ji někam do tichého koutku mořského dna. Ale vždyť i to, co děje se u nás, třeba ztráviti, ano, ztrávitil! Obyčejná citlivost pro denní zla ani tentokráte neopustila p. Boborykina. Ve svém obvyklém „novoročním románě" zabývá se otázkou továrny a vesnice. A celý minulý literární rok byl rokem sporu o továrně a vesnici, rokem nedokončeného dosud sporu mezi „novomarxisty" a „narodníky" (lidovci).

Zápas mezi těmi, kdo vidí blaho lidu v zemědělství, a těmi, kdo vidí všecku spásu v rozvoji továrnicko-průmyslového života, vede se s hroznou, v literatuře nebývalou krutostí a nestejnými silami.

Na straně „narodnické", hájící vesnický majetek, stojí všecko, co jsme přivykli milovati a čeho si vážíme v literatuře, i ve vědě. Vůdci „novomarxismu", vidoucího spásu v rozvoji továrního proletariátu, jsou mladí učenci, pp. Tugan-Baranovskij a Struve.

Kdo zvítězí?

Lidé vychovaní ideami „narodníků" hájí vesnici. Téměř veškerá učící se mládež jest na straně „novomarxismu".

Jestliže dnešní intelligentní Rusko jest „narodnické", tedy zítřejší bude „novomarxistské". Ovšem, nepodaří-li se „narodníkům" nadobro potříti theorie „novomarxistů".

Jaké je to učení?

Nazval bych je „náboženstvím zoufalství".

„K čemu přivedlo nás zemědělské zřízení? Podívejte se, jak žije lid. Pohlédněte, jak žije intelligence. Možno-li tak déle žíti?! Nebojte se tedy kapitalismu, valícího se na Rusko. Spolčete se

s ním, přináší lepší budoucnost. Ano, přivede lid na mizinu. Připraví lid o půdu. Ale to bude vysvobozením od okovů. Kapitalismus utvoří proletariát. Proletariát jest pokročilejší než tato zatemnělá zemědělská massa. A s proletariátem a díky jemu rychleji přijdeme k lepší budoucnosti!"

Zde máte v krátkých rysech heslo „novomarxismu". Válečný pokřik, jenž rozdělil r. 1898 ruskou literaturu na dva nepřátelské tábory. vyvolal krutou, nesmiřitelnou válku.

Praví se, že Nero spálil Řím, aby jej očistil od špíny, naplňující věčné město. Neozývá se snad něco neronovského v tomto projektu zbaviti půdy, přivésti na mizinu selskou massu, přiměti ji, aby prodělala zřízení kapitalismu, — by takovou cestou dospělo se k lepší budoucnosti? Přemýšlím-li o p. Tuganu-Baranovském, blouznícím o tom, aby zbavil ve jménu lepší budoucnosti milliony lidí posledního, co mají — mýlím se a bezděčně nazývám jej p. Maratem-Baranovským. Takovou krutostí dýše tento systém. Zbaviti lidi posledního, co ještě mají! Ať jest ještě hůře — potom, možná, bude lépe!

Zdaž tuto myšlénku nediktuje zoufalství nad budoucností při nynějších podmínkách? A kterak nesnesitelná musí býti přítomnost i kterak veliké musí býti zoufalství nad budoucností, aby mládež, nakloněná již svou mladostí více k dobru a měkkosti srdce, chytala se jako kotvy spásy takové kruté, nemilosrdné theorie! Přijíti k lepší budoucnosti po zádech lidu, sehnutého pod kapitalismem jako beraní roh, — v tom, odpuste mi triviálnost přirovnání, slyším „škytání nevolnictví". Lid, sotva osvobozený od nevolnictví — znova učiniti závislým na kapitálu! A zbudovati štěstí za cenu jeho mnoholetých útrap! Takové myšlénky diktuje pouze zoufalství.

Ale komu vydáme jej v závislost nevolnictví? K této otázce odpovídá nám dramatický spisovatel kníže *Sumbatov* svojí novou komedií „Gentleman", jež způsobila mnoho rozruchu a všude měla ohromný úspěch.

Spisovatel jest velmi zajímavá osobnost. Jsa dobrým básníkem a dramatickým spisovatelem, jest zároveň pod jménem Južin jednou z ozdob nejlepší ruské scény — moskevského Malého divadla. Náleží k nejvzdělanějším ruským dramatickým umělcům. Jeden z nemnohých ruských herců, hrajících Shakespeara. A jeden z velmi nemnohých, hrajících jej dobře! Jako dramatický spisovatel proslul dosud velmi scénickými kusy. Ale ve své komedii „Gentleman" šel dále a hlouběji. „Gentleman" budí hluboký literární i životní zájem.

Hrdinou komedie jest zástupce kapitalismu. Děj odehrává se v ovzduší moskevského velkokupectva. Slovem, je to ona oblast, o níž jsme nevěděli od doby A. N. Ostrovského. Co asi děje se nyní tam, v tomto „temném carství", jež tak nádherně líčil zesnulý veliký dramaturg? Kníže Sumbatov odpovídá k této otázce:

„Všecko jest při starém.“ K nepoznání změnila se jen forma, ale podstata zůstala táž. Táž hluboká nevzdělanost, pokrytectví, hloupost, víra pouze v sílu peněz, pohrdání vším ostatním. „Gentleman“ knížete Sumbatova, mající bez mála diplom doktora filosofie, jehož si dobyl v jakési německé universitě, píšící dekadentské etudy, chystající se vydávati časopis, jest vlastním synem nevzdělaného, bezgramotného hlupáka „Tita Tityče“, jejž nám předvedl Ostrovskij. Tit Tityč byl jen skromnější, kdežto jeho nástupce „Gentleman“ jest mnohem opovážlivější a prohnanější. Tit Tityč spokojil se pro sebe vědomím síly peněz. „Gentleman“ žádá, aby to uznávali též ostatní, aby všichni prokazovali „zbožnou úctu kapitálu“. Volá při každé vhodné příležitosti:

„My jsme síla! My jsme teď prvním stavem! Od nás závisí celá budoucnost Ruska!“

A žádá, aby se mu prokazovala náležitá úcta.

Tit Tityč koupil si ženu, ale neklamal se. Věděl, že ubohá dívka béře si ho proti vůli, a spoléhal na pořekadlo: „Nic nevadí! Časem přivykne!“

„Gentleman“ kupuje si ženu, ujišťuje ještě, že si ho béře z lásky: „Což je možná nemilovati mne? Mne, skvělého zástupce prvního stavu?“

Tit Tityč špatně zacházel s těmi, kdo na něho pracovali. Jeho vzdělaný nástupce kruté, nelítostné zacházení s dělníky povznáší téměř na vědecký system.

Tit Tityč hlavní zábavu svoji viděl v hýření a ničemnostech. „Gentleman“ rovněž. Jenom že Tit Tityč, když chtěl prováděti hnusné věci, jel do slušného hostince a rozbíjel tam veliká zrcadla. Ale „Gentleman“, chystaje se k hnusnostem, hodlá vydávati časopis:

„Hlavní věcí je kritická část. Zde zamýšlím nejprve Friedrichu Schillerovi dáti za vyučenou! Dávno se na něho chystám!“

Zdali neozývá se tatáž odvážná hloupost v Titu Tityči, rozbíjejícím zrcadla, jako v „Gentlemanu“, chystajícímu se „vynadati“ Schillerovi? Není-li to týž princip „ндраву моему не препятствуй“ (neodporuj mému obyčeji)?

Někteří kritikové shledávali, že podobizna „současného ruského zástupce velkokapitálu“ nakreslena jest příliš shuštěnými barvami. Ale zde jest nejlepší odpověď k tomu: V Moskvě, v tomto středisku ruského kapitalismu, „Gentleman“ — událost neslýchaná — po celé neděle jest na repertoiru. Musili jej hráti každého dne!

Je tedy jisté věrným zrcadlem, přejí-li si do něho tak často hleděti.

„Gentleman“ byl jedinkou novinkou dramatické literatury, která obrátila na sebe pozornost a měla ohromný úspěch. Jedinou! Co na plat? Za to máme 666 dramatických spisovatelů.

Totéž možno říci o naší poesii. Není dne, aby nevyšla nová sbírka nového básníka. Ale vše, co můžeme říci, jest:

„Máme mnoho veršů, ale málo poesie!“

Nezpívají slavíci v tak pochmurných, nepříznivých dobách! Ale co zpěv! Ani smíchu není slyšeti.

Ani nejmenšího záblesku humoru není v literatuře. A přece prostosrdečný humor byl vždy naší národní zvláštností! Takové jsou ponuré doby! Takový ponurý rok prožili jsme v literatuře. A nespočetná literární „jubilea“ a „zádušní slavnosti“ dodávaly mu docela pohřebně-zasmušilého rázu. V. DOROŠEVIČ.

Polská.

I. Poesie.

Asi od 20 let vzrůstá počet básníků polských každým rokem. Poetů nyní žijících, kteří dali se poznati již značným počtem tvoreb, jest přes padesát. Ovšem že mezi nimi jsou talenty velmi různého stupně, ale není mezi nimi žádného, jenž by mohl býti nazván pouhým veršotepcem. Všecky básnické směry evropské mají své zástupce i v literatuře polské; máme i básníky, proniknuté záhadami společenskými, i takové, kteří vyznávají „čisté umění“, „umění pro umění“ — a mezi těmi i symbolisty, i modernisty a dekadenty.

Nejmladší mládež kupí se hlavně kolem časopisu „Życie“, vydávaného v Krakově z počátku Ludvíkem Szczepańským, nyní známým zejména v Německu Stanislavem Przybyszewským. Aby čtenář poznal snahy nynějšího „Życia“, uvádím několik míst z programového článku, jenž vyšel z péra Przybyszewského:

„Umění jest vyjádření toho, co jest věčné, nezávislé na všelikých změnách nebo náhodnostech, nezávislé ani na čase, ani na prostoru, a tedy: vyjádření jsoucnosti, to jest duše — a to duše, ať se již projevuje ve vesmíru, či v lidstvu, či v jednotlivci.

„Umění včerejška sloužilo t. zv. mravnosti ... Umění, jak my je pojímáme, nezná náhodného roztřídění projevů duše na dobré nebo zlé, nezná žádných zásad, ani mravních, ani společenských; pro umělce dle našeho pojetí jsou všecky projevy duše rovnoměrné, on je toliko váží dle síly, jakou se projevují.

„Umění nemá žádného cíle, jest cílem samo sobě, jest samovládcem, neboť jest vyjádřením samovládce — duše.

„Působiti ku poučení a k umravnění společnosti, buditi v ní vlastenectví nebo city společenské pomocí umění — znamená snižovati je, strhovati je s výšin samovládce do bídné náhodnosti života, a umělec, jenž to činí, není hoden jména umělce.

„Umělec stojí nad životem, nad světem, jest Pánem Pánův, nekrocený žádným právem, neobmezovaný žádnou silou lidskou.

„Neznáme žádných práv, ani mravních, ani společenských;

neznáme žádných ohledů; každý projev duše jest nám čistým, svatým, hlubinou a tajemstvím, j e - l i j e n s i l n ý.“

Těchto několik projevů rozbujnělého individualismu, spojeného s nejasnou filosofií, stačí, aby si čtenáři vytvořili pojem o tomto novém směru u nás, jenž ostatně má i v Čechách vyznavače. Nepodrobím těch projevů kritice, neboť úkolem mým jest spíše podati obraz ruchu básnického než jeho kritiku. V tisku našem přátelsky sic, ale silně vystoupil proti programu „Życia“ znamenitý povídkář Bolesław Prus (Aleksander Głowacki), i v několika feuilletonech byl program onen přetřásán, ale jinak nevzbudil živějšího zájmu, nezpůsobil boje o pojímání umění a uměleckosti. Patrně si každý pomyslil: ať se mladí pokoušejí povznésti se nad všeliká práva a zásady, blouzníce o tom, že jsou Pány Pánův — od čeho jest mládež? Vždyť i Mickiewiczova „Oda do młodości“ toužila vyvrátiti balvan světa ze základů, ovšem s tím rozdílem, že hlásala cíle společenské místo těsného, byť „absolutního“ individualismu.

Rozepsal jsem se o té věci, poněvadž byla minulého roku jediným hlasitějším projevem v oboru theorie umělecké; přistupuji nyní k vlastní tvorbě.

Především náleží vzpomínka zvěčnělému největšímu lyrikovi polskému, dobře v Čechách známému *Adamu Asnykovi* (El...y), jehož sebrané spisy („P i s m a“) vyšly minulého roku ve Varšavě v 5 svazcích. Poněvadž je to vydání censurované, schází v něm několikanácte básní vlasteneckých, avšak od starších tím se prospěšně liší, že obsahuje netoliko básně lyrické, ale i dramata. Kromě toho vyšel rovněž ve Varšavě „W y b ó r p o e z y j“ Asnykových v 1 svazku, jenž může býti překladatelům dobrým vodítkem, které básně především zasluhují, aby byly přeloženy.

Nyní po smrti Asnykově zaujímá první místo mezi básníky polskými *Marya Konopnicka*. Náleží k těm, kteří jako dříve, proti požadavku Przybyszewského, nepovažují služby ve prospěch idejí společenských za ponížení umělce; a právě touto službou při krásě formy získali si uznání a sympatií rodáků. Máme čtyři svazky „Poesií“ Konopnické, máme i vkusný „Wybór poezyj“, ale všecka tato vydání pocházejí z let dřívějších; v minulém roku nevydala Konopnická nic o sobě, nýbrž tiskla pouze v časopisech drobnější i delší básně. Ale pominouti jsem jí v tomto přehledě nemohl, poněvadž tím byl by obraz poesie polské za minulý rok pozbaven jedné ze svých největších ozdob.

Ani bez jména *Felicyana Faleńského* nemůže se ten obraz obejíti, ač on nemá ani částky té proslulosti, jíž se těší Konopnická. Není divu. Faleński byl u nás prvním hlasatelem „čistého umění“, ačkoliv nikterak neopovrhoval ani mravností, ani zásadami společenskými. Byl a jest velkým virtuosem slova; nejrozmanitější stavy a nálady dovedl vyjadřovati s velkým uměním; nejvlastnějším jeho oborem byla však psychologická reflexe, zasahující bystře

v hlubiny duše. Kromě drobných veršů epigramatických, jež nazval „Meandry“ a uveřejňoval v časopisech, vydal minulého roku v Krakově druhý svazek svých „Utworów dramatycznych“, o nichž se zde proto zmiňuji, že vlastně nejsou kusy divadelními, ale básněmi ve formě dramatické, buď starohellénské jako „Althea“, buď Calderonovské jako „Florynda“, nebo Schillerovsko-lyrické jako „Franczeska z Rawenny“. Překrásný jazyk a styl těch dramat, hloubka myšlenek a vnitřní síla situací činí je zjevem v literatuře polské neobyčejně vážným.

Z dvaceti básníků, kteří minulého roku vydali zvláštní sbírky svých básní, vybírám toliko šest jako nejvíce vynikajících.

Kazimierz Przerwa Tetmajer v třetí řadě svých „Poesií“ (Krakov, Varšava) kromě motivů jako obyčejně pessimistických, zpracovaných s největší silou a virtuositou slova, zvolil také, ale s menším zdarem, symbolicko-mystické. Jadrnost, svěžest a originálnost výrazu činí jej mocnářem slohu, a lehkost, ráznost i plynnost verše řadí jej k nejznamenitějším veršovcům. Píše i prózou novelly a povídky, z nichž „Ksiądz Piotr“ a „Anioł śmierci“ vynikají nemalými krásami v jednotlivostech, ač nejsou dokonalými jako celky.

Antoni Lange v druhém svazku svých „Poezyj“ (Krakov) rovněž jako v prvním může býti nazván Proteem písně, neboť stále mění náladu, čerpá svoje myšlenky i city z nejrozmanitějších zdrojů (z ved, bible, mudrců starých i nových), ale vlastní fysiognomie duševní neukazuje. Je tu řada velmi význačných básní pod společným nápisem „Rytmy“, v nichž virtuosita básníkova u vyjadřování myšlenek nejrozmanitějšími formami skvěle se objevuje. Dle vlastního přiznání básník ze svých písní nejvíce miluje „ony temné melodie, které ve snu slyší jak tajemné jakés vlny, za mlhou daleko šumící a jím samým nikdy nepojaté, chvějící se jako struna lehkou jakousi strunou dotknutá.“

Jan Kasprowicz ve sbírce „Krzak dzikiej róży“ (Lvov) jako v dřívějších libuje si v tónech drsných a hřmících, ale všimnul si více než jindy i citů a výrazů měkčích a jemnějších. Krásná tu jest báseň „Taniec zbójecki“, vzatá z motivů lidu zakopanského a psaná částečně jeho podřečím. Dále zasluhuje býti jmenovitě uvedena reflexivní báseň „O niezgłębiona duszy toni“ a drobné drama allegoricko-fantastické „Na wzgórzu śmierci“, předvádějící s jedné strany „pochybnosti duše, vyhnané z ráje“ mezi Satanem a Kristem, s druhé pak poměr rozumu a srdce k pravdám „zjevení“.

Czesław Jankowski jest jaksi opak Kasprowicze. Je to básník citů něžných, měkkých, ojíněných resignovaným smutkem nebo oživených vtipem a nekousavým posměškem. Jsou v jeho „Výboru básní“ („Wybór poezyj“, Varšava) takové, z nichž vůni květů jarních a svěžího ovoce musil by ucítiti i nepřístupný — ať uvedu za příklad pouze krásný obrázek mladého manželství „Między nami“ nebo přesličnou, zpěvnou, tesknou báseň „Z nową wiosną“,

za niž by se ani Asnyk nebyl styděl. Žertovné pak jeho písničky i nápadem i formou náležejí k nejzdařilejším svého druhu; a mezi „arabeskami“ jsou také věci velmi zdařilé.

Józef Stanisław Wierzbicki ve sbírečce lyrických a gnomických básní „O brzasku“ (Mińsk na Litvě) sáhl k nejrůznějším motivům, jakoby chtěl ukázati šíři škály svého nadšení; ale z motivů těch dva pouze znějí nejčistěji a nejoriginálněji: velebení přírody a záduma nad osudy lidstva. Z prvních nálad nejpěknější jsou „Brzask“, „Rosa“, „Brzoza“, „Gwiazda“, „Sylfy“, „Mimoza“, „Pobudka“, „W puszczy“; druhá struna nejčistěji zní v cyklech „Z dziedziny prawd“ a „Z teki fakira“.

Lucyan Rydel do prvního svazečku svých „Poezyj“ (Varšava) nevybral právě nejlepší své věci. Úvod jest velmi vzletný a mnohoslibný — avšak sbírka sama obsahuje sice obrázky velmi rozmanitých nálad, ale držící se příliš blízko u země. Ne „v propastech sfer“, ale „v zelených sadech tiché vsi“ nalezl nejvíce podnětů upřímných, nejvíce zvuků proniklých citem; písně jiného druhu jsou sice krásné a hladké jako mramor, ale také jako mramor chladné. Naproti tomu neoslnivé rýmovaná a fraseologií nebohatá báseň „Dotąd widzę“ nejmocněji může promluviti k srdci, poněvadž látkou její jest obyčejný sice, ale hluboký cit rozloučení s milou.

Z různých končin Polska pocházejí vyjmenovaní tu mladší básníci: Tetmajer z pod Tater, Rydel z Krakova, A. Lange z Varšavy, Czesław Jankowski z Litvy, Wierzbicki z Podolí, Kasprowicz z Poznańska. Representace různých částí Polska byla by četnější, kdyby byli všichni talentovaní básníci vydali minulého roku sbírky. Representaci tu však lze velmi lehce nalézti ve dvou anthologiích, nedávno vydaných; jednu z nich, „Młoda Polska w pieśni“ (Varšava, str. 496), sestavil Czesław Jankowski, druhou, značně obšírnější vydal Jan Kasprowicz pod názvem „Album współczesnych poetów polskich“ (Lvov-Petrohrad, str. 1076) V obou podány jsou zprávy životopisné, pohříchu ne vždy úplné. Výbor jest celkem dobrý, učiněný rukou skutečných básníků.

II. Próza.

Povídkářů a novellistů, v přítomné době žijících a činných, máme kolem sta; ale jen malého počtu z nich mohu se dotknouti v této zprávě, buď proto, že všichni minulého roku nevydali svých prací ve formě knižní, nebo že jejich talent jest významu podřízeného, stačícího sic potřebám místním, ale ne dosti silného, aby mohl zajímati cizinu.

Henryk Sienkiewicz, nepochybně náš největší románopisec, pohlížíme-li s hlediska ryze uměleckého, neukončil dosud své rozměrné povídky „Krzyżacy“, která vychází již přes rok; *Bole-*

sław Prus neuveřejnil žádné novelly; *Teodor Tomasz Jeż* (Zygmunt Miłkowski) i *Jan Zacharyasiewicz* rovněž mlčeli; výborný malíř života židovského a maloměstského, *Klemens Junosza Szaniawski*, zemřel na počátku minulého roku; po smrti jeho vyšel 10svazkový „Wybór pism", mezi nimiž nejlepší jsou: „Łaciarz", „Juk podwójny", „Fałszywa kuropatwa", „Panowie bracia"; zasluhují překladu.

Z těch, kteří minulého roku vydali knihy, uvádím 10 nejhlavnějších.

Přede všemi *Elizu Orzeszkovou*, dobře známou i v Čechách. Její „Iskry" (Varšava) — toť sbírka miniaturních, nedopovězených a přec náladou svojí do hloubi duše dojímajících obrázků, založených nikoli na důkladné a podrobné kresbě lidí, dějů, citů, myšlének, ale na lehkém toliko dotknutí jistých zvučných strun v duši čtenářově, jenž musí sám sobě velmi mnoho dopovídati. Záměr autorčin můžeme nejvšeobecněji vysloviti, řekneme-li, že „Iskry" jsou řadou protestů proti kariérství, zapomínajícímu povinností národních. Potupeni zde byli všickni, kdo v honbě za osobním prospěchem povrhují všelikými city, myšlénkami, zásadami, nedbajíce utrpení, slz, žalů, mravnosti a obecného dobra. Orzeszkowa dovedla znamenitě ukázati, jak jiskra duše vzácné, pokrytá hrubou vrstvou popelu sebemilství, proniká tento nános a na chvíli, krátkou chvíli plane jakousi září, ovšem ne takovou, jako kdysi před lety, nýbrž přitlumenou a smutnou. Autorka nikde nepovídá, že by tato jiskřička vzplanula do opravdy a na dlouho, tak aby mohla vrátiti duši novému, dobrému životu; nikoli — ona chtěla pouze varovati ty, kteří ještě příliš hluboko nezabředli v bláto kariéry, že by mohla i u nich přijíti jednou lítost — příliš pozdě. Nejkrásnější z těch obrázků jest „Babunia". [1])

Aleksander Świętochowski, redaktor varšavské „Prawdy", budí v duši milovníka literatury skutečný pocit rozkoše esthetické skvělým a originálním slohem, ale nutí i k hlubokému přemítání svými myšlénkami, objímajícími velmi široké obzory a vrhajícími se v závratné propasti nerozřešených záhad. Třetí svazek jeho „Pism" (Krakov, Varšava) obsahuje „bajki", to jest črty, jejichž společným znakem jest, že převládajícím živlem v nich jest allegorie, ale nic nemají společného s bájkami dle obvyklého pojmu. Podání, vzatá z nejrůznějších dob, úvahy o osudech jednotlivých národů i celého lidstva, poměr člověka k přírodě, práce duševní a její výsledky, utrpení a muka jednotlivců i celého množství — daly Świętochovskému látku k nakreslení obrázků, prosáklých po většině smutnou a pochmurnou náladou a jen tu i tam ozářených úsměvem nebo paprskem lásky, vlévající posilu v rozbolestnělé srdce. Świętochowski nikdy nebyl přívržencem naturalismu v umění. Za panování tohoto

[1]) Přir. referát v 1. čísle „Slov. Přehledu", str. 59.

směru snažil se sice druhdy vypravování svoje realisticky přibarviti, ale záhy odvrhl ten chvilkový rozmar, nesouhlasný s jeho povahou a druhem jeho nadání, a oddal se úplně vlastnímu sobě, vybranému, vybroušenému způsobu tvoření. On byl u nás prvním modernistou, nevšímaje si podrobné zevnitřní charakteristiky, ale obraceje hlavní zřetel k vnitřnímu životu, k duši; nad novější naše modernisty však tím vyniká, že na něj nepůsobily cizí vlivy, ale pouze vlastní, vrozená mu nálada.

Adolf Dygasiński jest u nás jedním z nejlepších malířů života lidu a skoro jediným představitelem novelly zvířecí. Dříve kreslil především hmotnou stránku života lidového — v „Dramatech lubądskich“ (Varšava) podal pěkný obraz duševního života v této vrstvě národa. Pieczonka — tak se nazývá jedna postava — jest duše citlivá, toužící po srdečných dojmech, ale opovrhovaná; vnitřní hořkost tlumí v sobě, a jen někdy dává jí vybuchnouti posměškem a úštěpkem vůči těm, kteří se mu nelíbí; umí výborně napodobovati postavu, pohyby i řeč každého, čímž vyvolává smích a získává uznání posluchačů, ale vydává se i nenávisti těch, jež ranil. Proleze celou ves, zná všecky její taje, dovede nejednomu zlu předejíti, stává se jakýmsi dobrým duchem utiskovaných. Vnitřní nepokoj, jakýsi skepticism jitří jeho duši, a když vidí, že skoro všecky si znepřátelil, že vyhlídky jeho do budoucnosti jsou jen chmurné, béře si život. Dygasiński neusiloval, aby v nás vzbudil soucit pro svého vesnického herce; soucit dostavuje se sám při pomyšlení na čistou, šlechetnou duši, uzavřenou v bídném těle a proto přehlíženou a pohrdanou lidmi zdravými, silnými, sytými, pomýšlejícími jen na sebe.

Vesnické poměry také líčí *Maryan Jasieńczyk* (pseudonym) v povídce „W Wielgiem“ (Petrohrad), napsané s velkou láskou a neobyčejným uměním. Autor chtěl především provésti psychologii vesnické záletnice, nakažené nádvorním životem, žádostivé holdů a rozkoše, nedovedoucí udržovati na uzdě své žádosti; vedle toho chtěl provésti psychologii staršího chlopa, zaslepeného pozdní vášní, poddávajícího se úplně rozmarům té, již si šíleně zamiloval, ale zachovávajícího si při tom dědičný, hluboký smysl pro plnění svatých povinností rodinných. Úkol svůj vykonal autor znamenitě, napsav jednu z nejpropracovanějších polských povídek.

Władysław Reymont získal si jméno v čase velmi krátkém. Síla a jadrnost stylu, plastika obrazů, vyvinutá u velmi vysokém stupni, při tom pak volba námětů z doby nejnovější — toť asi hlavní příčiny, které mu pojistily jméno v literatuře. Jest skutečně cosi živelního v jeho způsobu psaní; úsudky valí se jako mocný proud vodní, nebo hučí jako bouře. Čtenář bývá do jisté míry omámen závratným letem slov, jenž mu často nedovoluje, aby se pozastavil nad myšlénkami, jež vyjadřují; proud slov suggeruje nám dojmy a city, jež zaujímají a uchvacují nás více a mocněji, než líčený děj. Takový dojem vyvolává „Komedyantka“ i „Fermenty“,

takový dojem budí i nejnovější jeho povídka „Ziemia Obiecana“ (Varšava), intensivně kreslící život průmyslového a obchodního města Łodzi v království Polském.

Smutnými obrazy průmyslového života obírá se též *Artur Gruszecki*, jenž dle vzoru francouzských románopiscŭ svědomitě studuje vše, co chce ve svých pracích líčiti. Před lety — v práci, nadepsané „Tuzów“ — nakreslil výjevy ze života cukrovarnického na Ukrajině; potom, vydav „Krety“, seznámil nás se životem hornickým v království Polském, načež předvedl osudy „Hutníka“ (Varšava). Získal si uznání. Ne tak silou slova, ani ne uměleckou komposicí, jako spíše vroucím soucitem s bídou nešťastníkŭ, kteří, aby uživili rodinu, krvavě vydělávají na kus chleba, jakož i předvedením nelítostného stroje kapitálu, drtícího všeliký odpor. Umělecky i psychologicky nejlepším dosud dílem Gruszeckého jest kresba „W starym dworze“ (Petrohrad), v níž s klidem líčí kontrast dřívější kultury šlechticko-polské na Ukrajině a dnešního vzrůstu prostého lidu selského.

Psychologicky umělecké zřetele mají ve svých povídkách Wacław Sieroszewski a Stefan Żeromski.

Wacław Sieroszewski trávil dlouho na Sibiři mezi Jakuty; poznal dobře zemi i lid, popsal je způsobem vědeckým a kromě toho založil na tomto podkladě několik povídek, sebraných ve dvou svazcích: „Na skraju lasów“ a „W matni“. Kresba krajin v nejrozmanitějším osvětlení jest jeho specialitou. Krajiny jeho nejsou snad snůškou nějakých konvencionelních lícní, aniž výsledkem pouze určité nálady pozorovatelovy, nýbrž pravdivým a silným vycítěním zvláštních vlastností, jimiž se vyznačuje země, vzduch i nebe v popisované krajině. Nejlepší novellou Sieroszewského jest „Chajłach (název Rusa nebo vůbec cizince u Jakutův).

Stefan Żeromski kreslí také pěkné krajiny, hlavně náladové, ale častěji a raději zahlédá v úkryty lidské duše, kresle se zálibou přeměny stálého uzpůsobení jejího pod vlivem dočasných dojmů. O dobrý sklad celku, rovněž jako Sieroszewski, dbá málo, vynakládaje velký svůj talent na propracování podrobností ve význačných okamžicích mocných převratů vnitřních. Nejvíce předností má jeho povídka „Promień“, obsažená ve svazku „Utworów powieściowych“ (Varšava).

Neobyčejně podobným talentem jest *Zych* (pseudonym), jehož „Prace Syzyfowe“ (Lvov) doporučuji pozornosti Čechů; poznali by z nich školské poměry, panující v království Polském.

Teprve několik let píše *Ludwika Godlewska* (pseudonym: *Exterus*). Známou se stala především živě psanou povídkou „Po zdrowie“, kterouž na se rázem obrátila pozornost čtenářstva i kritiky. Nejnovější její povídka „Kato“ (Varšava) dotýká se mnohem vážnějších záhad, předvádějíc děje nadšencův, kteří pod zdánlivě chladným zevnějškem skrývají srdce vzácné, horoucí, oddané obec-

nému dobru, ale setkávající se na každém kroku se sklamáními. I po stránce psychologické zasluhuje tato práce pozornosti.[2])

Velký zájem vzbudila minulého roku zakuklená satyra na aristokraty a pseudo-aristokraty, kterou napsal *Józef Weyssenhof* pod názvem „Żywot i myśli Zygmunta Podfilipskiego“ (Varšava). Nemá významu společného, ale jest psána vtipně a s neobyčejným uměním.

Bylo by nespravedlivo, kdybych aspoň jménem neuvedl ještě autory, kteří minulého roku rozmnožili starší své práce novými a (aspoň částečně) prokázali vynikající talent. Jsou to: *Mieczysław Pawlikowski*, *Sewer* (*Ignacy Maciejowski*), *Adam Krechowiecki*, *Włodzimierz Koszyc*, *Wilhelm Feldman* („Ananke“).

PIOTR CHMIELOWSKI.

Slovinská.

Stav osob na jevišti slovinské literatury se v několika posledních letech zcela změnil. Z hlavního literárního orgánu, „Ljubljanského Zvonu“, vymizela stará, uznaná jména: Kersnik, Tavčar, Mencinger, Staré, Detela a j. Kersnika nám vyrvala smrt, když se byl již několik let před tím rozloučil se „Zvonem“ povídkou „Otcův hřích“ (Očetov greh). Tavčaru snad vyrazila politika péro z ruky, druzí odpočívají, aneb začali podporovati „Matici“. „Ljubljanski Zvon“ vyplňují nové, mladé síly.

Že bylo dosti mladého dorostu, je většinou zásluhou studentského listu „Vesna“, jejž před lety založila hrstka mladých, pro literaturu a umění nadšených akademiků ve Vídni. Neočekávaný odpor se zdvihl proti novému podniku, a se všech stran padaly ostré a často bezpodstatné rány na mladou „Vesnu“, která však statečně vytrvala po tři roky. Zanikla z finančních příčin, avšak s tichým zadostiučiněním, že odchovala celou řadu mladých literátů, kteří byli připraveni nastoupiti dědictví po starších.

Mezi prvými je *Fran Govékar*, který, ač mlád, již větším počtem děl obohatil naši literaturu. Počal malými novellami ve feuilletonech „Slovenského Národa“ a v „Edinosti“, které později sebral ve zvláštní knize „Ó ženy“ („O te ženske“). Již v těch novelletách vzbudil svým lehkým, pikantním, řekl bych francouzským slohem pozornost čtenářů. Svými většími díly v „Ljubljanském Zvonu“ („V krvi“, „Sama svoje“, „Ideál“, „Socialista“) a „Ljubezen in rodoljuble“ („Láska a vlastenectví“) v „Slov. Matici“ alarmoval celé literární vojsko proti sobě a svému literárnímu směru.

Govékarem začal u Slovinců tak zvaný „nový směr“; tak pravili Govékaru a jeho druhům protivníci. Nyní, když se duchové upokojili, je zřejmo, že všechen odpor byl přehnaný a bezpodstatný.

[2]) Přir. „Rozhledy a zprávy“ v č. 3, str. 158.

A přiznati musíme, že Govékar zavedl opravdu něco nového; když jiného ne, alespoň ono těkavé, hladké, půvabné vypravování bylo nové a překvapilo naše lidi. Cítili sami, že je v tom cosi nového — ač jim nebylo jasno, co. Tvrdilo se, že Govékar zavedl nejkrajnější realismus, ba docela naturalismus — a naši zbožní Slovinci se hrozili již pouhého toho slova. A věc docela nebyla taková. Realismus, který má za úkol líčiti svět, jakým je, lidi, jakými jsou, pěstovali již Jurčič a zvláště Kersnik, ač většinou jednostranně. Jurčič, který psal velkým slohem Waltera Scotta, líčil domácí, selský život, a byl v tom mistrem nedostižitelným. Kersnik šel o stupeň dále a vybral si naše malé panstvo po trzích a městech a stvořil sociální román; ale šetřil milosrdně naši intelligenci a bičoval pouze její nepatrné chyby: maloměstskou domýšlivost, nadutost, chvástavost atd. Govékar však přestoupil také ten práh a odhrnul záclonu, která zakrývala intelligentní kruhy. S nemilosrdnou bezohledností odhaluje sociální a morální pokrytectví a přetvářku lidské společnosti a hledá si svoje oběti v elegantních salonech i parfumovaných budoárech. Škoda, že se také Govékar nevystříhal hlavní chyby, ve kterou rádi upadají realisté — v romantické přehánění. Oni chtí viděti lidi malé, nízké, zlomyslné, a proto vnikají s hněvem a zlobou v nejskrytější koutky a v snaze po pravdě odkrývají nemilosrdně a s jakousi rozkoší nejšpinavější stránky lidské společnosti, ve své horlivosti vidí vše tuze černě, vybírají schválně pouze slabosti a třeba nevědomky přehánějí tak, že jsou jejich díla často jen moderně přibarvená romantika.

Tím způsobem hřešil také trochu Govékar; k té chybě se přidružila druhá, že zanášel příliš cizí poměry v naše písemnictví, kdežto Jurčič a Kersnik tkvěli zúplna v domácí půdě. Govékar jaksi přesazoval cizí rostliny do naší půdy. Učil se od Francouzů; ideálem mu je Guy de Maupassant, ale učil se pramálo důkladně, příliš povrchně a bouřlivě. Vyčítá se mu také, že nápodobí Zolu; od něho vzal většinou látku, ideje, nikterak však způsob vypravování a popisování. Důležitý úkol přidělil smyslnosti; pohlavnímu životu připisuje nesmírnou moc, která obyčejně přemáhá všechny ostatní síly. Jeho spisy mají také znak naší doby: rád si totiž vybírá látku z nižších vrstev („Socialist"), a tenkrát vane z jeho děl jakýsi pessimismus.

Přednosti Govékarova péra jsou: věrné a podrobné líčení vnějších věcí a událostí, jeho elegantní, lehký, přímo půvabný sloh a jeho technika. Časem ukázal i v té příčině nedostatky. Zvláště pak pohřešujeme něčeho při něm: Govékar je příliš málo filosofem a psychologem!

Od té doby, co vstoupil do redakce „Slov. Naroda", poněkud umlkl, a také jeho poslední práce stojí na nižším stupni než předešlé; neprojevil žádného pokroku, nepodal nic nového. Bylo by si přáti, aby napsal brzo něco zralejšího; to však by musil psáti

pomalu a s rozmyslem, ne příliš chvatě. Jeho poslední prací je zdramatisování Jurčičova-Kersnikova románu „Rokovnjači“ (Pobudové), jehož však nemohu posuzovati neznaje ho. Podotýkám pouze, že „Rokovnjači“ dosáhli na divadle velikého úspěchu. Až dosáhne Govékar takového úspěchu původním dílem, bude nutno oceňovati ho také jako dramatika.

Za Govékarem šla celá řada méně známých literátů, kteří ho částečně pouze napodobili tak, že jsme dostali v posledním čase opět šablonovitou literaturu. Docela v jeho stopách kráčí na př. *Premec* a jiní.

Samostatně se vyvinul *Karol Dolenc (Meško)*, pěkný spisovatelský talent, francouzsko-ruský realista, který předstihuje Govékara v popisování duševního života. À la Dostojevskij pozoruje duševní úkazy a analysuje různé stavy lidské duše. Každým způsobem se učil od Rusů; v jeho větší práci „Kam plovemo?“ pronáší jeho rek před smrtí tytéž náhledy, jako nihilista Bazarov v Turgeněvově románu „Otcové a děti“. Sám sice ukrývá vliv Rusů, za to však přiznává, že často byl mu vzorem španělský spisovatel Coloma. Dolenc je talent, nezná však světa, pročež u něho pohřešujeme jednotného názoru.

Po Kersnikově způsobu a opírajíc se o ruskou literaturu popisuje *Márica* náš sociální život. Vypravuje mírným, příjemným tónem, velikých myšlének nelze hledati v jejích dílech, ale podává nám věrné obrazy ze života; napsala již mnoho jemných novell, poslední její prací pak je delší povídka „Fata morgana“ (Lj. Zv. 1898), ze které je zřejmo, že jednotlivé osoby jsou tvořeny dle živých typů, ale děj je trochu příliš rozvláčný.

Humoristickou a satyrickou strunu zastupuje *R. Murnik*; jeho humor však vězí spíše v jazykové obratnosti a slovním umění, než v komických situacích a ději („Groza in drugi“, „Visoka ljubezen“ — Hrůza a soudruzi, Vznešená láska), s jazykem si pouze hraje, ale schází mu potřebná technika. To se ukázalo, když se pokusil na poli dramatickém („Napoleonov samovar“). Přece však budou lidé Murnika vždy rádi čísti.

Nejnadanější a nejmodernější z mladých literátů je bez odporu *Ivan Cankar*, ne tak jako básník, ale spíše jako prosaik. Jeho feuilletonní „vinjete“ (obrázky) v „Sl. Národě“, v „Slovenci“ a „Zvonu“ jsou plny roztomilého, bujného života a ukazují umělce, který jde mezi „proudy“ svou cestou, který píše individuelně pouze ze své duše, drže se moderního hesla: Každé době její umění, každému umění jeho svobodu! Píše krásným slohem, bohatým přirovnáními. V posledním čase přichází v nejasný, matný mysticismus.

Vlastní stanovisko zaujímají spisovatelé „Dom in Sveta“, jediného to slovinského illustrovaného časopisu, který pěstuje literaturu většinou s náboženskomorální a poučnou tendencí. V posledních letech byli to v prvé řadě *Podgoričan* („Sin“ 1896), *Ivo Trošt* a *Jože Ošaben* (pseudonym), který napsal zajímavou povídku v do-

pisech „V z o r i a b o j i“ (Idéały a boje, 1896 a 97), líčení studentského života a zápasů o ideály. *Pavlina Pajkova* se v posledním čase neohlásila ani ve „Zvonu“ ani v „Dom in svetu“, za to však vydala samostatně, žel, že nezdařený román „S l u č a j i u s o d e“ (Případy osudu).

Ze starších spisovatelů se opět ohlásili duchaplný essaysta *Mencinger* a *Detela*. Prvý napsal „Moja hoja na Triglav“ — Moje putování na Triglav, jež nazývá vzpomínkami. Pouze vzpomínky to nejsou, jak přiznává sám autor, když píše: „Moje putování je řada událostí, krátký posudek a suchopárně pozorované důvody, vše, jak je ve skutečnosti . . .“ Mencinger je advokátem, ale vzdal se praxe. Je nadšen pro naše krásné Gorenjsko, pro tichou Bochyň (Bohinj); na vysoké ledovce touží jeho duše. To se jeví skoro ve všech jeho dílech. V poslední práci podal turistické vzpomínky, jež promíchal zajímavými událostmi z 18. a 19. století, a vzpomínkami na naše velikány: Vodnika, Jenka, Erjavce, Jarnika, Janežiče a jiné, vše pak propletl svými filosofickými úvahami, s kterými vystoupil ve svém „Abadonu“. Dílo je zajímavé, plné satyry, zdravého humoru a duchaplnosti, ale trochu těžká strava. Mluva je jadrná, zdravá, jako jsou Bochyňci sami. D e t e l a uveřejnil v „Matici“ „Trojku“, povídku tří akademiků; dílo nevyznamenává se velkou, ale za to zcela novou myšlénkou, nemá zvláštních neobyčejných znaků, kladouc důraz na konservativní názory, ale technika je dobrá a povahy jsou dobře kresleny.

Sebrané své práce podává nám v posledních letech Dr. *Ivan Tavčar*, jeden z nejgeniálnějších slovinských spisovatelů. (I. 1896, II. 1897, III. 1898.) Romantické hrady, stojící na strmých skalách nebo na zeleném ostrově uprostřed pěnivých vln, s příkrými střechami, věžemi a vysokými portály, z kterých očekáváme co chvíli tlupu rytířů, s balkony, na nichž domníváme se viděti roztoužené zjevy paní a slečen, se zahradami, v jejichžto křovinách zpívají slavíci své milostné písně — na polo rozpadlé a opuštěné rozvaliny s divnými obyvateli a originály — horské, zapadlé vísky s ohnivými revolucionáři — tajné klášterní chodby a tajuplné klášterní zahrady, plné vzdechů, žalů a tužeb pobožných mnišek, rozkošné dvorany velmožů, v nichž se třpytí bezpočetné skvosty a pyšní nesmírné bohatství — přívětivé idylly — různé scény ze slovinských dějin atd. — to jsou scenerie Tavčarových povídek.

Čtenáři se zdá, jakoby se byl kouzlem octnul o několik desetiletí, ba o několik století nazpět v minulosti, nebo že pohlíží na „zbytek středověku, jejž zde zapomněli kolem letící časové . . .“ Tak zvláštní, neobvyklé je vše, co čteme v těch povídkách, tak obestřeno jakýmsi zvláštním, neobyčejným půvabem; časem se nám zdá, jako bychom čtli nějaký starý památník z minulých století (Grajski pisar“ — Hradní písař). Tavčar je romantik v pravém slova smyslu. Miluje fantastické scenerie, neobvyklé události, řídké případy. Jeho obraznost je živá, bujná, nepokojná a Tavčar jí ne-

určuje nijakých mezí, naopak ponechává jí svobodnou cestu a líčí věrně a svědomitě, co mu diktuje. Látku vybírá si rád z domácí historie („Janes solnce" — Ivan slunce a j.), zvláště z doby protestantské („Vita vitae meae", „Vzali" a j.), ale i z přítomného života — vždy však ji opřádá svojí bujnou obrazotvorností a obdivuhodným půvabem. Tavčarovy povídky mně připadají jako exotické kvítí romantického východu v studeném a drsném podnebí naší doby.

Velkou předností Tavčarova péra je, že dovedl poměrům a dobám, do kterých vložil své povídky, přizpůsobiti také jazyk, který neobyčejně krásně přiléhá k obsahu prací; jeho krásná přirovnání přirozených událostí i obrazů s různými okamžiky lidského života, jeho sentence a zvláště jeho reflexe — vše se nám zdá být jaksi nutným přibarvením a doplněním obsahu. Myšlénka sama ani jazyk sám o sobě by neučinily pravého dojmu — ve společné harmonii účinkují na čtenáře podivuhodně. Tavčar je v pravdě mistr slovinské prózy; při něm je vše tak zaokrouhleno, jako by se to nedalo, nemohlo jinak povědětí.

Tavčarovo literární dílo nespadá sice v poslední léta, ale ocenil jsem je obšírněji, poněvadž nyní vychází souborně.

Pohled na nynější slovinskou prózu není obzvláště potěšující; talentu, který by nám mohl podati dílo světové ceny, stále pohřešujeme; možná, že se nám vyvine v Cankaru . . .

Realismus pronikl také do poesie; v čele této školy stojí *Anton Aškerc*, jenž v posledních letech udal směr slovinskému básnictví. Aškerc opustil opakování starých motivů, odvrátil se od sentimentálnosti a stal se básníkem své doby. On je v prvé řadě epikem a zpracoval ve svých romancích a balladách různé myšlenky („Balade in romance" 1890), později se věnoval se vší láskou socialnímu básnictví. L. 1896 vydal „Lirske in epske poezije". Jeho muza není plačtivá, sentimentální, nedlí v měsíčních polosnech, nepláče nad hořkým světobolem, naopak volá k dílu, v levici pochodeň a v pravici zbraň zve do boje proti tmě a tyranům; protivníkům Slovanstva nehrozí však krvavým mečem, nýbrž chce nad nimi zvítěziti osvětou a pokrokem! Ve svých „popotnih pesmih" sympatisuje s různými slovanskými rody, zvláště však se nadchl pro větve ubožší; v jeho dílech se obráží beznadějný a bezúspěšný boj potlačovaných za právo a svobodu.

Aškerc líčí křivdu a utrpení bez ohledu na levo či na pravo, bez zakrývání, bez žalob a komentáře. Obraz sám, černý a žalostný, dosti vyslovuje a otřese námi do dna duše. Líčí plasticky, jadrně, je svěží a pevný ve slovech a dobrý, něžný a šlechetný ve svých citech. Jedenkrát sám rozvinul program moderního básníka, napsav: „Moderní básník tvoř z hlubin své cítící duše, ze své očištěné individualnosti, ze svého „já", a ze skutečného života. — Moderní básník pěj a piš se stanoviska své doby, z obrazotvornosti vlastní a s výše svého současného duševního obzoru, bez ohledu na pravo či na levo! Nad svůj psací stůl napiš si heslo:

„Ve jménu národa, práva, pravdy, krásy a svobodné vůle! Ve jménu všech utlačovaných, pronásledovaných a trpících! Ve jménu všeobecného lidského pokroku!"

Své myšlénky nejraději rozvíjí v cizím rouše; proto se utíká k východním motivům, nejvíce k indické mythologii. Ačkoliv je hlavně epikem, sáhl časem též do strun lyrických.

V posledním čase počala jeho básnická síla poněkud ochabovati. Jeho cyklus „Pavliha na Jutrovem" (Honza na východě) stává se zdlouhavým. Příčinou jest, že často nepatrné myšlenky zpracovává v dlouhých formách.

Tím živěji se rozvíjejí mladší básníci: *O. Zupančič* (Aleksij Nikolajev), *Drag. Kette* (M. Mihajlov), *Cankar* (Trošan, Saveljev), Dr. *Eller* (Borut), *Murn* (Aleksandrov), *Drganc* (Radić) a jiní. Čím je pro budoucnost prósy Cankar, tím je pro poesii *Zupančič*, bez odporu nejnadanější z mladších básníků. Z jeho básní vane svěží, něžná, sladká poesie, časem promísená trpkou ironií. V novější době se oddává příliš nesrozumitelnému mysticismu!

Kette je zvláště šťastným v sonetech, které uveřejňuje v cyklech; mluva mu plyne hladce a myšlenky má tak původní a zdravé, jako málo kdo u nás. Cankar a Zupančič vydají v krátkém čase sebrané básně, a pak bude příležitost promluviti více o jejich poesii. Každým způsobem lze očekávati od mladých poetů ještě dokonalých básnických plodů.

V „Slovanském Svetu" uveřejňoval Dr. *Robida* (Alastor) „Hren iz Gradca", satyrické básně, více místního významu.

Kolem „Dom in sveta" se shromažďuje druhý oddíl básníků s tendencemi listu odpovídajícími: *Finšgar*, *A. Hribar*, *Gangl*, *A. Medved*, *Opeka*, *Prelesnik*.

Většina těch básníků, vyjma Medveda a Opeku, kráčí za Cimpermanem v hladkém ale zároveň neohebném rouše. Na Medvedu lze pozorovati, jak snad pravý talent usychá pod tíží formalistické suchopárnosti, kterou mu vtloukl do hlavy jeho učitel. Opeka ve svých elegiích z Říma v distichách ukázal více zevnější melodie a krásy, jíž se však nedostává pravého, oživujícího citu.

Gangl je jako Funtek žák Gregorčičův, jenom že daleko nedostihuje svého mistra; v jeho dílech je příliš mnoho přesládlé sentimentálnosti. Vydal sbírku básní: „Iz luče in teme" (Ze světla a tmy). *Hribara* považují jeho přívrženci za nejnadanějšího; opravdu se mu nemůže odpírati jakási originálnost. Za největší zásluhu mu pokládají, že je národním básníkem — ale z národní písně vzal, co je v ní nejslabšího: banálnost a surovost, nikterak však její něžnosti. Básně jsou příliš rozvláčné a skorem každá má morálku; Hribar krom toho nemá pravého citu pro rythmus, jeho rythmus je školácký. (Sbírka: „Popevčice milemu narodu" 1898). *Finšgar* je pravý Gorenjec, svěží sice a čerstvý, ale neohebný. *Prelesnik* chtěl zavésti jihoslovanské národní básnictví („Ženitev Ferdulfa vojvode", „Ingov pir"), ale přehání zvláštnosti národní písně, na př.

opakování, anebo používá rýmu, který se poslouchá jako zvonění právě pod zvonem.

Abiturienti z r. 1898 vydali svůj almanach „Na razstanku“ (Na rozloučenou) s příspěvky ve verších a próze, *Ivan Bučar* pak vydal „Biserojlo“, přímo neodpustitelné epos o postojenské jeskyni.

Významné je hnutí slovinských žen. Již třetím rokem vychází jejich orgán „Slovenka“, jejž rediguje Márica. Vedle prosaických spisů, v kterých různé ženské pseudonymy obhajují své pohlaví a jeho snahy, vystoupilo v „Slovince“ několik básnířek, jako: *Kristina*, *Vida*, *Desimira*, *Zorana*.

Dramatická literatura slovinská je dosud v plenkách. Funtkovo drama „Za hčer“ (Pro dítě) hráli v Praze a v Záhřebě a úsudky kritiky byly rozličné. V Lublani provozovali Ganglovo drama „Sin“, které kritika dosti chválila. Žádného z těch dramat jsem neviděl aniž četl (nejsou tištěna), i nemohu o nich a o jejich ceně souditi.

DR. FR. VIDIC.

Srbská.

Není pochyby, že srbská literatura prodělala v posledních osmnácti letech významné obrození. Převrat provedla básnická omladina z r. 1880, z jejíhož středu vyšel i lyrický básník Vojislav. Do tohoto kruhu třeba přičísti i dra. Lazu Lazarevića, který svými šesti novellami položil základ realistické povídce ze života lidového a dal mladé novellistické literatuře zdravý směr, který uměleckým zpracováním a jadrností sujetu nezadává ani literárním tvorům větších a vyvinutějších literatur. Stačí, připomenu-li tu novellistickou trojici: Janka Veselinovića, Svetislava Rankoviće a Stevana Sremce, kteří nyní požívají plné sympatie literárního úsudku, a na nichž je patrno, jak literatura posledních deseti let předstihla písemnictví let šedesátých a sedmdesátých. Dnes již můžeme s plody svých povídkářů vyjíti i před soud mnohem přísnějších a větších literatur, a nemusíme se nikterak obávati výsledků tohoto soudu.

Rok 1898 nečiní v tomto písemnictví nijaké rozhodné výjimky. Jest co do uměleckých směrů prodloužením onoho řetězu, a máme-li o něm pojednati, musíme se dotknouti i dřívějších let, která jsou s ním v nepřerušeném spojení.

Rok 1898. kvalitativně může se počítati k letům dosti příznivým. Ačkoli neprobudil literární obci nových osobností, přece obohatil literární kapitál předešlých let o několik zralých děl.

Avšak dříve než o tom promluvíme, bude třeba, abychom obrátili zraky na poměry tiskové v tomto roce.

Nepřirozené politické poměry, ve kterých se nalézalo království srbské minulého roku, otevřený boj celého národa proti

nenárodní vnitřní i zahraniční politice rozkrále Milana, popudil tohoto, aby do kořene udusil každé svobodnější hnutí v politickém písemnictví. Tento úder odvrátil veřejnou politickou činnost k někdejším dobám podzemního a tajného působení. O čem by se za svobody tisku nebylo psalo, a kdyby, pak by nebylo vyvolalo žádného účinku, o tom se nyní píše pod rukou, to se tiskne a rozšiřuje v tisících výtiscích ve všech vrstvách národa, ano i ve vojsku. V tomto směru by se mohl rok 1898 nazvati rokem politických pamfletů.

Toto politické znásilnění svobody veřejného tisku způsobilo, že se přeneslo pojednávání o veřejných poměrech i do cizích jazyků. Tak od času do času vycházejí v Německu a snad i někde blíže srbských hranic brošury v jazyce německém, které, ačkoliv nejsou psány s tolikou žlučí, s jakou se píší domácí pamflety, přece projevují krajní rozhořčenost myslí a nesmiřitelnost, která již nešetří ni trůnu, ni dynastie.

Zatím pak tento stav tisku nezůstal bez vlivu i na krásné písemnictví. Mnozí se u nás domnívali, že potlačení politického tisku, který za své svobody zaměstnával mysli a absorboval většinu sil a zájmu — způsobí silnější hnutí na poli literárním. Praví se, že prý obecenstvo chce čísti, a nemá-li žurnalistiky, uchýlí se ke krásnému písemnictví, aby tuto potřebu ukojilo. Avšak kdyby jeden rok mohl býti pro to měřítkem, řekl bych, že je to pouze optimistický klam. Literatura v tomto směru nikterak nepokročila, a jeví-li v něčem pokrok, mohou toho býti zcela jiné příčiny. Vždyť ony síly, které byly dříve působily na rozvoj literatury, působily i roku tohoto bez jakýchkoli přestávek. Ony talenty, které dříve zaměstnávalo písemnictví politické, nepřivedla k sobě belletrie, právě tak jako se ani počet čtenářů krásné literatury nikterak nezvětšil, třeba nyní v království vycházejí místo dvaceti a několika denních listů a lístků pouze dva, tři. Co více však: můžeme určitě tvrditi, že následkem tohoto násilí počala krásná literatura dokonce trpěti. Janko Veselinović musil ustati od dalšího uveřejňování románu „Junak naših dana“, jehož hlavní osoba má význačné rysy dra. Vladana. Mimo to jest čtenář tajným bojem nervosní, co den vyslýchá a očekává překvapení, která se každé chvíle mohou přihoditi. Všechny ony novinky, události a myšlénky, které mohl čtenář sebrané v časopise za hodinu seznati, dnes musí na stu místech a ze sta úst zachycovati, než si o nich utvoří jakýs takýs soud. A v takových hrozných poměrech není možno ani pomysliti, aby čtenářův duch přilnul k umělecké literatuře, pro niž se vyžaduje jakási soustředěnost veřejného i soukromého života.

Není pochyby, že přehnaná rozervanost denní žurnalistiky, která před potlačením byla velmi rozvinuta, mohla působiti jisté zmatky. Avšak tato upřílišněná rozervanost by byla postupně ustala, neboť by ji byly uspořádané poměry časem svedly do pravého

řečiště našich politických potřeb, a tu by byla i literatura mocněji zaujala své posice.

Toto znásilnění svobody politického tisku působí i jinak škodlivě na krásné písemnictví. Většina našich spisovatelů jest přinucena, aby na čas nebo úplně zanechala svého literárního povolání a se vrhla do proudu politických vírů, a ne-li to, tu aspoň aby literatury samotné použila jakožto prostředku k cílům zcela jiným, které nikterak se nesrovnávají s požadavky pravého umění. A konečně ona chorobná nervosita, která i na spisovatele působí, jako na všechny vzdělané vrstvy národa, vniká vší silou ve zpracování uměleckého díla. A to je psychologicky zcela odůvodněno, neboť literatura jest v organickém spojení se svobodou tisku.

Kdyby nebyl zažil srbský tisk za posledních třiceti let velmi často takovýchto otřesů, které překážely pravidelnému a trvalému rozvoji veřejného života, stála by dnes srbská literatura daleko lépe.

Dodáme-li k této hlavní překážce ještě i tu, že krásné písemnictví a s ním i spisovatelé neměli nikdy dostatečné hmotné podpory, bez níž nemůže ani literatura obstáti, pak teprve lze pochopiti, jak ohromné jsou potíže, které jest překonávati. Politické strannictví tak zabralo všechny mysli, že krásné písemnictví sotva kdo pozoruje.

A jak jest literatura nedostatečně přijímána v samé intelligenci, která mimo politický a materiální zápas, v němž celá utonula, nemá času, aby se přiměřeně věnovala vyšším požadavkům duševním, právě tak málo, nebo lépe řečeno: ještě méně nalézá pochopení u dvora. Od smrti knížete Michajla, — který měl o literatuře vysoké ponětí a pomáhal jí i materielně značně, o čem svědčí i založení národního divadla, — nemělo již Srbsko ani jednoho panovníka, který by svou péčí dal popud k mocnějšímu vzletu; ať je tomu tak či onak, jisto jest, že od třiceti let nemá již srbský dvůr nijakého zájmu o krásnou literaturu. Jedině ještě za dob královny Natalie jevila se u dvora jakási snaha o pěstování uměleckého vkusu. Královna Natalie zajímala se pouze o drama a vokální hudbu, ale ani tak ne o srbské drama. Jí imponovalo konversační drama pařížské, jež pravidelně protežovala, a velmi často osobně pobízela jednotlivce, aby přenesli to či ono dílo na naše divadlo. Rozumí se, že z toho nevzešel prospěch původnímu dramatu, ba co více: toto veliké zastávání se cizího dramatu způsobilo u našeho obecenstva přesvědčení, že původní kusy srbské nejsou ještě umělecky na takové výši, aby se jim mohla věnovati aspoň nějaká pozornost.

Tyto mimořádné poměry třeba jest míti na mysli při posuzování rozvoje srbské literatury poslední doby, máme-li souditi spravedlivě.

Krásnému písemnictví v minulém roce sloužily dva literární ústavy: Srpska književna zadruga v Bělehradě a Matica srpska v Novém Sadě. Po těchto spolcích přichází mě-

síční revue Delo a illustrovaný měsíčník Iskra,[1]) oba v Bělehradě; zábavný list Zvezda rovněž v Bělehradě; Letopis matice srpske v Novém Sadě, týdeník Brankovo kolo ve Srěmských Karlovcích, čtrnáctidenník Zora v Mostaru, týdeník Bosanska vila v Sarajevě a Luča na Cetyni.

Ve všech těchto listech, vyjímajíc cetyňskou „Luču", setkáváme se vesměs se jmény týchž spolupracovníků, i nelze říci, že by byla tyto listy vyvolala potřeba různých uměleckých a literárních směrů nebo množství spisovatelů. Vyvolaly je politické poměry; jestiť písemnictví srbské rozděleno na tři říše: Rakousko-Uhersko se zabranými zeměmi Bosnou a Hercegovinou, svobodné království srbské a knížectví černohorské. Toto politické, státní rozdělení působí mocně na roztrhání duševní jednoty, neboť ačkoliv jest mezi Srbskem a srbským národem v Rakousko-Uhersku spojení poštovní, přece jest mnoho tajných prostředků a překážek, které zabraňují Srbům mimo království, aby byli v bezprostřední duševní jednotě s politickou a duševní svojí maticí, neodvislým Srbskem. Rakousko-uherské úřady mají od utvoření Srbska jeden ustálený směr: utvořiti co možno nejširší mezeru mezi Srby ve svém státě a Srby ve svobodném království, aby se vedle politického rozdělení i jejich duševní jednota co nejvíce roztrhala. Za tím účelem vláda rakouská každé vážnější hnutí dusí. Srbský básník Jovan Ilijć vydal své orientální básně „Dahire". Básně byly ryze erotického obsahu, v duchu básnictví mohamedánských Srbů v Bosně a věnovány byly Mehmed paši Rizvanbegoviću. Ačkoli v básních těchto nebylo ničeho, co by zavánělo politikou, přece byly zakázány v Bosně a Hercegovině, patrně pouze proto, aby neposloužily ke sblížení mezi pravoslavnými a mohamedánskými Srby. — Založení Književne zadruge v království srbském vyvolalo ve všech srbských krajinách literární hnutí. Rakousko-uherské úřady nemohly veřejně zakázati její roční publikace, neboť v nich kromě popularisovaných věd, básní a belletrie nebylo nic jiného, i počaly jiným způsobem pracovati proti této instituci. Mimo dosti vysoké clo, které „Zadruga" musila platiti za dovoz svých knih, dodávala rakousko-uherská pošta adresátům knihy velmi pozdě, tak že často docházely na označené místo teprve za tři, čtyři měsíce. Aby se vyhnula těmto obtížím, musila se Književna zadruga odhodlati k dvojnásobným výlohám: tiskne nyní své publikace v Bělehradě a Záhřebě; v Bělehradě pro předplatitele z království Srbského, v Záhřebě pak pro předplatitele z Rakousko-Uherska a okkupovaných srbských zemí.

Uvedli jsme pouze dva z mnoha případů, které nastiňují překážky, jež staví rakousko-uherská vláda proti literární jednotě mezi svými Srby a Srby v království. To pak vedle jiných okol-

[1]) Koncem roku přestala vycházeti, protože jejího redaktora (profesora) přeložil ministr osvěty „ze služebních příčin" do Niše.

ností jest hlavní příčinou založení tolika časopisů téhož směru, s týmiž spolupracovníky a s týmž předplatitelstvem.

Belletrie minulého roku oplývá lyrickými básněmi i původními novelami; krom toho dal nám uplynulý rok i dva romány ze života: „Gorski car" od Svetislava Rankoviće a „Trulež" (Hniloba) od Jaše Tomiće.

V naší literatuře je to velkým ziskem, považíme-li, že od smrti jediného románopisce Jaše Ignatovića neměli jsme jiného. Zemřelý Ignatović položil svým románem „Patnica" (Trpitelka) základ srbskému realistickému románu, a tak vytiskl ze vkusu čtenářů dosavadní román vlastenecko-šovinistický, který ostatně po smrti Vidakovićově ani neměl již talentovaných představitelů. *Jaša Tomić* ve svém „Truleži" dal se stopou svého předchůdce. I on, právě jako Ignatović ve své „Patnici", líčí velmi plasticky veškeru zkaženost společenského života rakousko-uherských Srbů, která proniká shora k jednotlivcům, do rodiny a společnosti.

Tomić jest ve svém románě tendenčním tak, že moralisující tendenci obětoval i umělecké vypracování svého románu. Jinak myšlenky a ideje, které ve svém románě hlásá, vyslovuje s úplnou jasností a typy i osoby líčí dokonale. Román jeho jest zejména také kritikou výchovy našich žen, které se v různých pensionátech učí všemu možnému, jenom ne poznávati pravý a skutečný život. Tomić jest velkým obráncem žen a zastává se jich i tehdy, kdy by je jiný zavrhl — poněvadž má každou jejich chybu za výsledek viny společnosti.

Román „Gorski car" ocenila bez výjimky veškerá kritika jako nejlepší a nejdokonalejší román, jaký máme v srbské literatuře. A je to prvý román, vzatý ze života selského. *Sv. Ranković*, autor jeho, asi od čtyř, pěti let vyšvihnul se mezi nejlepší naše prosaiky. Jako L. Lazarević a Veselinović, i on je ve svých povídkách z lidového života realistou. A zase jako oni líčí se zálibou jen světlejší a ideálnější momenty, které jsou všeobecně hlavním znakem patriarchálního rodinného vychování. Takovým jest v povídce. Avšak v tomto románě dal se jiným směrem. I román tento jest naskrze realistický, ale tentokrát obrátil svou pozornost na jedno společenské zlo: hajductví, nebo lépe řečeno loupežnictví v srbských horách, které se podnes ještě okrašluje jménem hajductví. V tomto románě s takovou znalostí našich poměrů a psychologickou zručností vylíčil tento, pro román velmi těžký sujet, tak že se neprohřešil proti skutečné ni esthetické pravdě. Gorski car jest věrným zrcadlem tohoto zla, a domnívám se, že by dobrý překlad tohoto díla do češtiny posloužil ku poznání naší belletrie.

V novelle pokračuje tohoto roku *Stevan Sremac* ve svých velmi značných úspěších, které počínají rokem 1895.

Význam tohoto novellisty nestojí v nijakém spojení s vypravovatelským směrem Lazarevićovým, Veselinovićovým a Rankovićovým.

Kdežto tito s psychologickou věrností líčí soukromý život našich sedláků, jehož nejhlavnějším těžiskem jest rodinný krb a domácí poměry, — Sremac s humorem a ostrou satirou líčí náš lid ve veřejném, politickém životě. Do dnešního dne v srbské literatuře — přes to, že se od času do času objevoval nějaký talent s dobrým humorem a satirickou strunou — ještě žádný spisovatel nevynesl na povrch veřejné společenské poměry s tak hlubokou znalostí a silnou satirou, jak to učinil Sremac ve své novelle: „Limunacija na selu“ a „Karijera praktikanta Vukadina“. V první líčí polovičaté vzdělání našich vesnických učitelů, kteří přicházejí na vesnici, zanedbávají svoje učitelské povolání a jdou šířit do lidu politické zásady moderního rázu. V druhé povídce kreslí také velmi častý typ v životě našeho úřednictva, totiž sběhlého studenta, který se ničemu nenaučil, nic neskončil, ale protekcí se dostal za praktikanta do státní služby, a maje již postavení, spekulací snaží se postupovati v kariéře.

Duchaplná satira, která se velmi často tak hluboko zařezává, že až krev teče, hluboká znalost těchto našich karikatur veřejného života, jichž jest velmi mnoho ve všech našich politických stranách, způsobuje, že tento srbský Juvenal rychle dospívá na nejvýznačnější místo v naší literatuře. Jméno Stevana Sremce, vyslovené ve společnosti, vyvolává veselou náladu a smích, neboť není intelligentního Srba, jenž by si tu nevzpomněl na některou z jeho komických figur.

Tohoto roku vyšel před čtenářstvo s větší novellou „Pop Ćira i pop Spira“; v ní není sice onoho žahadla, které často proniká až do žluči, ale za to satira a věrné líčení osob, typů a přírody vyniká v této povídce s touž bujností a svěžestí, jako v dřívějších. Sujet je vzat ze života Srbů v Banátu. Hlavními osobami jsou dva přátelé, popi, žijící v malé srbské vsi. Rovněž jejich ženy a dcery jsou nejlepšími přítelkyněmi. Ale do vsi přichází mladý učitel, skončený bohoslovec, jejž chce každá „popadija“ získati pro svou dceru. To se ovšem stane příčinou ochladnutí přátelských styků obou rodin a sporu obou popů. Tento prostý sujet dává autoru nejen příležitost k rozvinutí svého srdečného humoru a břitké satiry, ale i k výborným líčením selské idylličnosti a života v malé banátské dědince, provedeným s velkou plastičností a věrností. Vřele doporučuji tuto povídku nejoblíbenějšího srbského povídkáře k překladu do češtiny.

Minulého roku pokusil se na poli povídky s velmi dobrým úspěchem i náš lyrický básník *Dragomir Brsak*. V „Brankově kolu“ vytiskl asi deset krátkých črt pod názvem „Iz komisije“.

Brzak se úplně liší od obou posledních povídkářů, Rankoviće i Sremce. Vystupuje ve svých črtách stále sám vlastní osobou, píše velmi oživeně, lehce, protkává své črty svěžími popisy přírody, neposuzuje lidí, nerozbírá povah ani úkazů společenských, jen je popisuje jako lidi, kteří jsou takovými, že takovými musejí býti, a

mezi něž jde, ne aby je poučil nebo prozkoumal, nýbrž aby s nimi příjemně ztrávil chvíle, na které mezi ně přišel. Črty jeho nevyšly dosud o sobě, ale třeba je hledati (jak již řečeno) v „Brankově kolu“ za r. 1897—8.

Pro úplnost jmenuji ještě zejména *Darije Popoviće*, jenž vydal povídku „Duchovnik“, kterouž kritika přijala velmi sympaticky.

Všichni uvedení novellisté jsou z království Srbského, a tak i v té příčině jest nám království duševní matkou.

V Hercegovině vydal mladý spisovatel *Svetozar Ćorović* sbírku črt „Iz moje domovine“ a povídku „Razoreno gnijezdo“. V těchto pracích projevuje se dojista velmi pěkný, pozoruhodný talent, ale jest patrno, že ještě kvasí, že rozvoj lze u něho teprve očekávati, až se ustálí.

Na poli poesie ani minulého roku, podobně jako po několik posledních let, nevyšla ani jediná původní sbírka básní! Ale ve všech sešitech srbských literárních časopisů objevují se četné verše lyrických básníků. Jest mezi nimi dosti pěkných zjevů, ale — pokud můžeme dosud souditi — žádný rozhodný, vynikající talent, jenž by převyšoval obyčejnou úroveň. Naše básnictví nenašlo dosud náhrady zvěčnělého Vojislava, jenž je podnes miláčkem mládeže i ostatního čtenářstva — a vzorem mnohým mladým básníkům.[1]) DRAGUTIN ILIJĆ.

Slovenská.

Roku 1898 vyšly tiskem na Slovensku tyto práce:

I. *Belletrie:* 1. II. svazek Letopisu „Živeny“, sborníku zábavně-poučného v Turč. Sv. Martině. Nákladem „Živeny“, spolku slov. žen. Cena 50 kr. — „Slovenské piesne“ v spišském dialektu, sebral Štěpán Mišík, farář. Jako příloha „Časopisu museálnej slov. spoločnosti“. Nákladem téhož. Turč. Sv. Martin.

2. Divadlo: Původní práce: „Za živa v nebi“ a „Strýdža zpod Hája“, od Fr. Urbánka. Nové vydání: „Láska zdolá všetko“ od Shakespeara. Druhá a třetí práce jako 8. a 1. sešit „Divadelného ochotníka“, první jako 2. sešit Divadelné knižnice“ (Otisk ze „Slovenských Pohľadův“).

3. Zábavne-poučné čtení:

a) Poučného čítania sešit 15.—19. Nákladem a redakcí Dra. Dušana Makovického, v Lipt.-Ružomberku.

b) Veselé knižnice sešit 4.—8. Redakcí Pauloviče, nákladem A. Horovitze v Trnavě.

---

[1]) Zejména kolem mostarské „Zory“ kupí se družina mladých poetů, slibných talentů, kteří vesměs uznávají Vojislava J. Ilijće za svého mistra a tvoří jeho školu. *Red.*

c) „Rozprávky pre deti“, nákladem K. Salvy v Lipt.-Ružomberku.

II. *Dějepis*: „Dejiny evanj. cirkve dobronivskej“ u Salvy tamtéž.

III. *Náboženské spisy*:

a) „Spolek Sv. Vojtěcha“ (katolický) vydal: „Čítanie a evanjelia na všetky nedele“. Nové vydání.

b) „Evanj. cirk. knihkupectvo na Čabě“:

„Lutherov veľký katechismus“ (poprvé v jazyku československém) překladem Lešky, ev. faráře.

„Symbolické knihy cirkve evanj. aug. vyznání“, překladem téhož.

IV. *Kalendáře:*

V Turč. Sv. Martině: „Slovenský obrázkový kalendár“. Nákladem knihtiskárny.

V Trnavě: „Pútnik svätovojtešský“. Nákl. spolku.

V Skalici: Nová domová pokladnica“, redakcí Dra. Blahy, redaktora „Hlasu“. Nákladem Teslíka a Neumana v Uh. Skalici.

V Lipt. Ružomberku: „Domový kalendár“ a „Tranovský, domový kalendár pro evanjeliky“. Nákl. a redakcí Salvy, redaktora „Slovenských Listů“.

V Pešti: Maďarské a židovské firmy Méhnera, K. Rózsa, Steinbrennera a Horánszkého vydaly celkem 14 rozličných kalendářů. („Obrázkový, rodinný, nový, malý, velký, lurdský, křesťanský, košútbovský atd. kalendář“.)

V Báňské Bystřici: „Vlastenecký kalendár“ vydala firma Macholdova. Kalendář tento poprvé začal vydávati Fejérpataky, známý slovenský vlastenec.

Tedy celkem *20 kalendářů.*

V. Kromě toho vycházelo r. 1898 slovensky *25 časopisů*; z těch 8 politických, 4 zábavné poučné, 2 odborné, 8 náboženských (6 katolických, 2 evangelické) a 3 hospodářské časopisy.

K těmto suchým, ale výmluvným datům podotýkám: co snad existuje slovenská samostatná literatura, neměla ještě tak neúrodného roku jako byl 1898. Když všecko sečteme, počet samostatných publikací slovenských i *s kalendáři* činí dohromady — *39 čísel.* Pro obecenstvo národa třímillionového je to jako kapka vody do moře.

Příčin této klesající produktivnosti slovenské literatury je několik. Předně není dostatek pracovníkův, a to takových, kteří by uměli a chtěli psáti; dále to, že na Slovensku, i když se knížka vydá, neumějí ji prodati, pročež nakladateli stále hrozí hmotná ztráta z vydání slovenské knihy, tedy řekli bychom: nedostatečné obchodní vzdělání; potom malá vnitřní cena plodů slovenských; a posléze lhostejnost slovenské intelligence k vlastní litera-

tuře. Že je tomu opravdu tak, důkazem toho je činnost slovenského „Knihkupeckého a nakladatelského spolku“, jenž má přes 6000 zl. kapitálu sebraného a většinou ve spořitelně uloženého. Spolek ten, jehož účelem je vydávati slovenské knihy a brošurky pro lid, roku 1898 nevydal ani jedinké knihy, ani brošury, ani nic podobného. Když akcionáři spokojují se dividendou úroků spořitelnou vyplácených, nelze ovšem pomýšleti na rozkvět slovenské literatury, ale spíše lze očekávati její úpadek.

Slovenský lid maje mizerné školy (v nich nevyučuje se věci, ale maďarským slovíčkům), nucen je čerpati všecko své vzdělání z kalendářův a časopisů slovenských. Je zřejmo, kterak nedostatečná je i tato potrava duševní při nedostatku odborně vzdělaných lidí na Slovensku, a kterak vše to vede k duševnímu úpadku slovenského živlu, nemajícího téměř žádných vzdělávacích prostředků.

Jsou ještě dva nakladatelské spolky slovenské: sv.-vojtěšský, katolický v Trnavě se základním jměním asi 60.000 zl., a evangelický v Čabě. První vydal „Čítanie a evanjelia na sviatky a nedele“, tedy knihu spíše obřadnou, kněžím potřebnou, druhý katechismus a symbolické knihy evangelické. Že toho je málo a nikterak nedostačuje, vidí každý, kdo zná zálibu slovenského lidu v náboženském čtení.

Soukromí nakladatelé celkem za r. 1898 vydali také velice málo.

A tak slovenská literatura za r. 1898 poskytuje nám obraz velmi smutný. Vzchopí-li se slovenská intelligence, aby zachránila svou literaturu, kdysi tak slibně se rozvíjevší? DR. V. ŠROBÁR.

Rozhledy a zprávy.

(*Jubileum A. S. Puškina — Memorandum bukovinských Rusínů. — A. Toroňskij. — I. T. Hoľovackij. — Nový knižní spolek ukrajinský. — I. Kunšič.*)

Připadající v květnu stoleté jubileum narození *A. S. Puškina* vyvolává neustále značný rozruch v ruské společnosti. Jednotlivci i korporace předstihují se v projektech, a dnes již možno říci s určitostí, že oslava předního pěvce ruského nabude velkolepých rozměrů. Časopisy doznávají, že je to v Rusku první příklad tak všeobecného a širokého uznání národního genia. Nejrozšířenějším způsobem oslavy Puškinovy budou patrně slavnostní shromáždění v universitách, přednášky o Puškinovi a deklamace jeho prací v gymnasiích a národních školách, podělování žactva jeho spisy atd. Městská zastupitelstva hodlají dle obyklého u nás zvyku pojmenovati hlavní ulice jeho jménem. Dle programu, vypracovaného zvláštní komisí petrohradské akademie, officielní oslava Puškinova zahájena bude zádušními službami v Petrohradě a v Moskvě. Akademie sama bude míti zvláštní slavnostní zasedání a uspořádá Puškinovu výstavu. Na státních divadlech budou se hráti dramatické práce básníkovy a opery, komponované na jeho fabule. Vynikajícímu malíři V. M. Vasněcovu bylo svěřeno jedno dílo Puškinovo, aby je illustroval. Carovi podána žádost, aby na počest básníkovu byla ražena medaille, aby při akademii zřízeno bylo k jeho poctě zvláštní od-

dělení krásné slovesnosti, aby vláda vzala na sebe péči o hrob Puškinův a vykoupila ves Michajlovskou, kde hodlá pskovská šlechta zříditi útulek pro sestárlé spisovatele. „Literární fond" petrohradský, spolek na způsob našeho „Svatoboru" nebo „Máje", hodlá uspořádati své vlastní představení na scéně některého státního divadla a vedle toho projektuje řadu národních slavností. Moskevská společnost přátel ruské slovesnosti uspořádá výstavu a slavnostní akademii. Kijevská universita vydá literární sborník k oslavě Puškinově a uspořádá rovněž výstavu. Městské zastupitelstvo moskevské zřídí vedle domu, kde básník se narodil, lidovou čítárnu, a zastupitelstvo petrohradské mimo jiné věnuje ročně 2900 rublů na Puškinská stipendia. Místo souboje básníkova bude obrazeno a město hodlá vystavěti na něm kaplí nebo pomník.

Ze všeho však nejdůležitějším jest, že akademie vydá k jubileu první díl klassického vydání spisů Puškinových, ke kterému podnikla první krok již před dvanácti roky. Kníže A. I. Urusov chystá „puškinský slovník" za spolupracovnictví 35 literátů. Dílo to může se státi slovníkem uměleckého literárního jazyka ruského. Týž kníže nalezl knihovnu básníkovu na statku jeho vnuka A. A. Puškina, šlechtického maršálka v brounickém újezdě moskevské gubernie. Knihovna byla uložena v bednách a nyní má se státi základem Puškinova musea. Slovem, přípravy k jubileu Puškinovu dějí se všude — od „finských chladných skal do plamenné Kolchidy". Všecky ostatní otázky denní ustupují při tom do pozadí.

„Novoje Vremja" vystoupilo s návrhem, postaviti v Petrohradě Puškinovi nový, důstojnější pomník, poněvadž dosavadní neodpovídá svému účelu a nalézá se na odlehlém místě. Jde ovšem o pomník, postavený ze všeobecných sbírek, jako jest Puškinův pomník v Moskvě. Třeba že proti návrhu „Nového Vremene" zdvihla se značná opposice, duma petrohradská věnovala na pomník 25.000 rublů a redakce rozšířeného denníku zahájila rovněž soukromou subskripci k tomuto účelu.

Za hlavními městy ruskými nehodlá zůstati také Oděssa. K návrhu majetníka „Oděsského listku" A. A. Navrockého zahájena zde agitace ku zřízení útulny pro sestárlé spisovatele, spojené s národní školou, posluchárnou a lidovou čítárnou. Staří literáti byli by zde učiteli a lektory. Město věnovalo již místo pro stavbu nového ústavu a kromě toho udělilo mu stálou roční subvenci. Na soukromých darech sešlo se již na 20.000 rublů, tak že založení ústavu jest zabezpečeno. Tímto způsobem vzniká v Rusku zvláštní kult Puškinův, podobný kultu národních básníků u národů západních.

Šk.

Bukovinsko-rusínští poslanci Jer. Pihulak a Nyk. ryt. Vasylko podali prostřednictvím biskupů radoveckého a dalmatského, jenž byl přítomen v Bukovině u příležitosti intronisace nového biskupa pro Radovec — memorial na pravoslavnou metrop. synodu v Černovcích v záležitosti pravoslavné církve na Bukovině. Domáhají se v něm na základě usnesení národního shromáždění Rusínů bukovinských r. 1898 zastavení rumunisace rusínské pravoslavné církve, která by nezbytně musila vésti k porumunštění rusínské části Bukoviny. Bukovinská pravoslavná diecése dle soupisu z r. 1890 má 450.773 obyvatelů, z nichž je 250.000 Rusínů. Farností rusínských je 134, rumunských 93, smíšených 35, kdežto v konsistoři nezasedá ani jediný Rusín. Vyučovací řečí na theologii je rumunština, následkem toho Rusíni stále řídčeji vénují se stavu duchovnímu; loni dokonce nevstoupil do semináře již žádný rusínský posluchač. Pak ovšem rusínské fary obsazují se Rumuny, neznalými jazyka lidu. Pro tyto poměry osada Ravanče přestoupila k haličské unii a farníci zase jiné osady nechali v unitském chrámu v Černovcích sloužiti mši, aby zbaveni byli svého, řeči jejich neznalého faráře. Memorandum tudíž žádá za národnostní rozdělení bukovinské konsistoře metropolitní, i aby metropolita černovecký a biskup radovecký byli střídavě voleni i z duchovenstva rusínského.

Aleksej Toroňskij, zasloužilý vlastenec haličsko-ruský, zemřel 14. února t. r. ve Lvově. Narodil se r. 1838 v Zavadce u Dukli v Haliči z otce kněze. Bohosloví studoval ve Vídni, spolu navštěvuje přednášky o slovanských jazycích prof. Miklosiče. Vysvěcen r. 1862 vyučoval z prvu na německém gymnasiu ve Lvově rusínštině a později náboženství. Roku 1865 přešel jako katecheta na polské gymnasium do Drohobyče, kde vytrval 25 let, účastniv se občanského i rusínsko-národního života. Později stal se professorem náboženství na rusín. akadem. gymnasiu ve Lvově, členem zemské školní rady haličské, i čestným kanovníkem kapitoly v Přemyšli. Ve Lvově bral zemřelý živou účast ve spolkovém životě rusínském; k jeho popudu založeno „Tovar. sv. Petra a Pavla". Jistý čas předsedal též „Ruskému tovar. pedagogičnému" a po smrti univ. prof Om. Ohonovského (t. j. do konce r. 1896) vedl správu „Prosvity". Jako bývalý spolužák zemř. kard. Sembratoviče míval na něho vliv ve prospěch národně-rusínských záležitostí. Literárně vystoupil prvně v Didyckého „Zoři" (alba na r. 1860) národopisnou studií o Lemcích, a do „Hałyčanyna", vydávaného týmž autorem, napsal několik novel. Roku 1867 vydal rusínskou čítanku pro nižší a později také pro vyšší gymnasia, sestavené vesměs z maloruských spisovatelů nynějšího století. Jeho feuilletony přinášelo občas „Diło", jiné práce obsahu náboženského pak církevní listy „Ruśkyj Sion" a „Dušpastyr", jehož byl delší čas redaktorem.

Ivan Teodorovič Hołovackij, dlouholetý překladatel říšského zákonníka do rusínštiny, jeden z buditelů z r. 1848, zemřel předešlý měsíc ve Vídni. Byl bratrem Jakuba Hołovackého, prvého professora rusínské řeči a literatury na lvovské universitě. Narodil se r. 1814 v Čepelích na Złočovsku z otce kněze. Na veřejnost vystoupil r. 1846, vydav ve Vídni Вѣнокъ русинамъ на обжинки z prací Jak. Hołovackého, M. Šaškevyče, Ant. Dobrjanského, Ihn. Danyłovyče. Druhá část Вѣнка objevila se r. 1847. Ještě před jeho vydáním Iv. Teod. Hołovackij napsal báseň za příležitosti příjezdu do Vídně cara Mikoláše I. V letech 1850—51 vydával ve Vídni Вѣстникъ, повременное письмо посвященное политическому и правительственному образованію Русиновъ австрійской державы, jak z uvedeného patrno, věnovaný politickému statovědeckému vzdělání Rusínů rakouských. Roku 1852 vydal ve Vídni třetí část Исторіи церковной новаго завѣта A. Baludjanského a r. 1860 napsal a vydal Русскую книгу для чтенія. V letech sedmdesátých byl jmenován oficiálním překladatelem říšských zákonů, v kteréž hodnosti setrval do r. 1895, kdy ji po něm přejal Dr. Ol. Kulačkovskij kromě toho byl lektorem velikoruštiny na vídeňské universitě. Za posledních 30 let zesnulý stranil se vší národní činnosti a děti své vychoval německy.

V Petrohradě konal nedávno schůzi spolek, který si obral za účel vydávati pro lid ukrajinský knihy v řeči jemu dostupné, tedy maloruské. Svými publikacemi spolek chce se domáhati nábožensko-mravního rozvoje a polepšení hospodářského blahobytu národa. Spolku uděleno již právo k vydávání knížek obsahu nábožensko-mravního, hospodářského a literárního, arci musí býti dříve schváleny censurou. Do komitétu spolku mimo jiné zvolen též spisov. D. L. Mordovec. *Ř.*

Ve Vídni zemřel 16. února vysoce talentovaný mladý slavista Phil. C. *Ivan Kunšič* (* 1874), jehož práce přinesly „Věstník slov. starožitností", „Izvestja muzejskega društva" v Lublani, „Ottův Slovník naučný", „Ljubljanski Zvon", „Edinost", „Slovenski List" a j. Krátce před smrtí přijala Lublaňská Matice do tisku větší dílo jeho: „Literární styky slovinsko-české", obsahující vedle jiného i dosud netištěnou korrespondenci Prešerna, Kopitara, Metelky a j. s Hankou, Šafaříkem atd. Materiál k dílu tomu sebral v knihovnách pražských, krakovských a lvovských. Želíme hluboce ztráty tak nadějného, pilného pracovníka tím více, že byla nenadálá. *Ch.*

FRANTIŠEK KVAPIL:

U hrobu Julia Slowackého.

Vzpomínka.

Jul. Słowacki.

Březnové slunce vrhalo na Paříž deště žhavého jasu. Všude již bylo plno zeleni. Na boulevardu de Clichy halily se štíhlé pseudoplatany v matnou, sivě zelenavou třáseň širokých listů, odkud z visutých květných hroznů snášela se chvílemi na chodník prška drobounkého květu. Kaštany hýřily záplavou růžových kytek. Vzduch byl pln vůně, a jako bys v něm cítil chvíti se mízu nového života. Ah ano, vždyť už bylo zde jaro. Po neobyčejně tuhé, sněživé zimě rozpučelo, rozkvetlo vše náhle, jako zázrakem.

A přec zmocňovala se mne při tom divná melancholie. V „Librairie de Luxembourg“ Vladislava Mickiewicze uviděl jsem před několika dny krásné dílo Małeckého: „Juliusz Słowacki, jego życie i dzieła.“ Již dávno přál jsem si je čísti, za malou hrstku franků stalo se mým majetkem. A v skutku nedal jsem je z ruky, dokud jsem neobrátil poslední stránku.

Słowackého jsem zbožňoval. Už jako gymnasista přečetl jsem všecky jeho básně. Mickiewicz, to jest mohutný obelisk žulový, nechť kolem zuří divoké bouře, nepohne se, odolá všem vichrům, klidný, vznešený, majestátní. Ale Słowacki! Spanilá fata morgana čarokrásných barev, ovívaná tajemnou hudbou dalekých sfér. Při tom duch ohnivý, nespokojený, revolucionářský. Mickiewicz budoval a věřil, Słowacki věřil též, ale často i zoufal a zmítal se v pochybnostech. Mickiewicz, ač romantismem odchovaný, byl klassik s žárem Aischylova Promethea v hrudi: ve Słowackém však již chvěla se, zápasila a trpěla duše člověka moderního. Mickiewicz stal se věštcem minulosti a přítomnosti svého národa, ve Słowackém zrodila se budoucnost, — z jeho básnického odkazu vyvěrá všecka další poesie polská do Asnyka i do Tetmajera. A Małecki tak výmluvně, tak věrně vykreslil jeho portret, jako básníka i jako člověka.

Zrovna vášnivě jsem zatoužil po tom, abych spatřil místo, kde pěvec „Kordjana“ a „Balladyny“ snil klidný, věčný svůj sen.

* * *

Montmartre strmí tři sta stop nad hladinou Seiny. Neobyčejná, nezapomenutelná je odtud vyhlídka na Paříž. Šíré, nekonečné moře domů, nad něž jako obři z báječných dob zdvihají svá čela Pantheon, Ste Clotilde, dóm invalidů, Notre Dame, Tour d' Eiffel, Arc de l'Etoile. Není ani třeba vystoupiti na rozhlednu — Tour de Solférino — aby obsáhl zrak nesmírný ten obzor budov od Vincennes až k Bois de Boulogne, a v přímé čáře na jih až k Montsouris a k Montrouge. V obrovském tom chaosu i takové komplexy, jako Louvre a Tuillerie, ztrácejí se oku jako nepatrné, sotva že znatelné body.

Když spojenci pozdější sv. alliance dobyli r. 1814 Paříže, vyjel si Bülow se svými dragony na toto návrší a ukazoval jim krásy věčného města. R. 1871 hřměla odtud děla proti Prušákům, a nedlouho potom proti — kommuně. Když odehrávají se pro Francii světodějné události, vždy na Montmartru hovoří děla. Věru, spíš hledati původ toho jména od Mons Martis nežli od Mons Martyrum, ačkoli dle zbožné legendy sv. Diviš právě zde byl umučen. A na místě, kde běs války při každé příležitosti rozpoutává se nejdivočeji, založen stánek věčného míru, Cimetière Montmartre.

Na tomto hřbitově pochován byl Słowacki dne 5. dubna r. 1849.

Básník sám si tu místo vyhledával. Byloť v posledních letech života zvláštní jeho zálibou, procházeti se samoten po hřbitovech. Nejčastěji býval na Père Lachaise a na Montmartru. Za hvězdných nocí navštěvoval útulky mrtvých, hledaje klidu a oddechu, po nichž marně toužil celý svůj život. Ale nebyl to již Słowacki, který pod věncem alpských ledovců prosnil nad modrým jezerem ženevským nejkrásnější dny své mladosti, ani ten, jenž v máji r. 1836 bloudil se Zygmuntem Krasińským opuštěnými ulicemi Říma, aneb ve ville Mills, plné růží a cypřišů, usedal za soumraku na zříceninách paláce císařů a blouznil o nesmrtelnosti.

Ani to nebyl Słowacki, jenž s vrcholku pyramid obdivoval se velkolepé nádheře zapadajícího slunce na poušti a v klášteře na horách Libanonských zpovídal se stařičkému knězi ze všech hříchů svého života, co zatím v duši jeho klíčila myšlénka „Otce morem zemřelých v El-Arishi". A tím méně byl to geniální pěvec „Beniowského", v němž k lazurům své poesie přimíchal i „pozemské žlučí" a rázem střásl se sebe všecky pomluvy, závist a zlobu zavilých antagonistů, neváhaje s oprávněnou hrdostí zvolati k samému Adamu Mickiewiczovi: „Buď zdráv! A tak se žehnají ne nepřátelé, leč dva — na sluncích svých protivných — bozi!"

Słowacki tehdejší, to byl autor „Kněze Marka" a „Snu stříbrného Salomey". Mystická nauka Towiańského obestřela jeho ducha sítí chorobných theorií, a jestliže ho úplně neudolala, přec zničila zdravý jeho názor na život lidský. Nepodlehl ovšem bez zápasu. Ale když konečně i vyrval se z kruhu učedníků Mistrových, byla

již křídla jeho podlomena. Ovšem zůstala mu obrovská fantasie dřívější — jeho „Král Duch", toť velkolepé vidění Apokalypsy — ale jest jako tato stejně zmatený, nejasný, záhadný.

Ano, Słowacki smířil se i nadobro s Mickiewiczem. V dalších kanzonách „Beniowského" má pro něj a jeho díla pouze slova nejvyššího uznání. Nicméně sám cítil se opuštěn, byl jako cizí, ojedinělý v středu všech krajanů-vyhnanců, v středu celého toho obrovského ruchu Paříže.

Cítil, že krok za krokem šlo za ním v celém životě sklamání, že rozdávaje světu plnou hrstí poklady své duše, zůstal po všem křečovitém úsilí, aby došel ozvěny v ňadrech lidských, oním starým, slepým, ubohým pěvcem z ostrova Chiosu, který zpíval na pustém břehu moře, maje za to, že hučící vlny jsou davy hrnoucího se k němu lidu. Ale když skončil, neuslyšel žádného lidského hlasu, žádného povzdechu — i odhodil harfu daleko od sebe a odešel smutný, nevěda, že nejkrásnější jeho zpěv neutonul v srdcích lidí, ale ve hloubi Egejského moře.

Avšak ani pro tu chvíli nesplnilo se, co tak toužebně sobě přál v krásné předmluvě k „Lille Wenedě", když připomínaje osudu synů Derwidových praví k Zyg. Krasińskému: „Zda nemyslíš, Irydione, že tvoře onen mythus jednoty a přátelství, neklamal jsem se sladkou nadějí, že někdy i nás tak ve svých vzpomínkách lidé svážou a postaví na jedné hranici . . . ty mne tehda mrtvého držeti budeš na své hrudi a říkati mi ve sluch slova naděje a z mrtvých vstání, neboť za žití jsem je slyšel jedině od tebe!"

Rozešli se, básník „Předsvitu" a básník „Autorovi tří žalmů", a v životě již nenalezly duše jejich souzvuku společného. Teprv po letech, nyní, slučuje zas oba v jeden svazek potomstvo a v jeho vzpomínkách zůstanou na věky.

Avšak nejtrpčí sklamání potkalo Słowackého v lásce, samolibého Narcise, po jehož přízni marně vzdychaly Kora i Eglantina, pro nějž Aniela předčasně zasnula pod bílým mramorem v Santa Croce nad Arnem, v kouzelném městě červené lilie. Věren zůstával lásce své mladosti, Ludvice Śniadecké, která ho nemilovala, a tu na konci života zamiloval se ještě nešťastněji do dávné milenky Krasińského Johanky Bobrové, opěvané v „Nebožské komédii" i v „Letní noci", manželky Theodora Bobra Piotrowického, matky dospívajících dcer . . .

Láska ta byla pro něho mukou, nedošla nikdy ohlasu a toliko novou trýzní otrávila jeho život. Dobře ji vykreslil ve své „Nové Dejaniře", jako sup Prometheův vyjídala mu srdce, a splnilo se, čím na výstrahu mu hrozil Krasiński: „Pamatuj, že ti to pravím, půjdeš-li cestou vášně, že srdce tvé bude protknuto, v čem dosud protknuto nebylo, a síla ducha tvého zmenší se o peruť jednu."

Pozdě seznal Słowacki pravdu těchto slov. Až když se od

Bobrové odvrátil, unaven na smrt, ale nikdy nezapomínaje, shledal, že pravdou byla i další předpověď Krasińského: „V přátelství budeš šťasten.“

* * *

Žil v Paříži toho času Josef Reitzenheim, syn vysokého úředníka z Haliče, který nemoha s otcem svým srovnati se v názorech politických, zdržoval se tu v dobrovolném vyhnanství.

Vypravovala se o nich tklivá anekdota. V době listopadového povstání starý Reitzenheim, vzor rakouského byrokrata, nemilosrdně stíhal rodiny, jejichž synové uprchli za hranice, aby se súčastnili boje za samostatnost Polska. Pojednou zmizel vlastní jeho syn. Dle došlých zpráv nebylo žádné pochybnosti o tom, že vstoupil do čet povstalců. Od těch dob, když se Reitzenheim při výslechu ptal, kde se zdržuje syn toho neb onoho, dáváno mu za odpověď: „Kde jest můj syn, nevím, ale syn pana guberniálního rady Reitzenheima jest v řadách polského vojska.“

Josef Reitzenheim po nezdaru povstání vrátil se domů, avšak pro stálé spory s otcem odjel konečně do Anglie. Tam se oženil s mladičkou dívkou Ludvikou Grahamovou, kterou sice čekalo velké dědictví, ale prozatím dle otcovy závěti dostávalo se jí pouze roční renty 250 liber šterlinků. Novomanželé byli nuceni velmi se uskrovňovati, jinak žili spokojeně a domácnost jejich dýchala teplem rodinného štěstí. Když se přestěhovali do Paříže, býval u nich Słowacki často hostem. Bydlili v Batignollech a Słowacki zůstával nedaleko, v rue de Ponthieu.

Reitzenheim patřil mezi nečetné přátely básníkovy a lnul k němu co nejupřímněji. Když Słowacki vystoupil z klubu vyznavačů ideí Towiańského, doručil odůvodnění kroku toho Reitzenheimovi, aby je odevzdal zástupcům nepřítomného Mistra. Reitzenheim byl rovněž jediný z lidí, kterému Słowacki přečetl tragédii „Jan Kazimierz“, nejdokonalejší svůj výtvor básnický, v němž postavy historické i kolorit doby zachyceny byly s nedostižnou věrností a sdruženy jsouce s velkolepou koncepcí celku tvořily arcidílo. Bohužel zbyl z tragédie té jenom nepatrný fragment — kam poděl se ostatní rukopis, nikdo neví.

V jednom ze svých listů k matce nazývá Słowacki choť Reitzenheimovu „paní čarovné krásy, zcela mladičkou, která jako za pokání jakés bojuje s bídou, sama dítky vychovává a přiznává se, že v srdci teskní po bohatství — že se jí zdá, že by ji peníze učinily šťastnou, a že jen s těžkostí jí přichází, podrobiti se vůli Boží.“ Také si poznamenal ve svém deníku, že mu vypravovala svůj sen, jako by se octla kdes ve starožitném zámku, kde jí ukazovali skříň plnou starých peněz a říkali, že jí to náleží“ ... Ale jinak byla povahy jemné a mírné jako „bílá holubice“, a snad také trochu sentimentální. Słowacki pak netoužil již po ničem více, nežli aby

zřel „úsměv na rtech ženy a dobrotu, prostotu a spokojenost v jejím srdci".

Společnost paní Reitzenheimové byla pro jeho rozervaného ducha skutečnou úlevou. Ideální a zároveň citupIná dovedla mladá Angličanka porozuměti jeho steskům, tužbám, a měla vždy pro něj laskavé slovo pohotově. Dráždivý a nespokojený, s nervy horečně napjatými, měl básník potřebí takové lahodné, klidné duše ženy, i není divu, že návštěvy u Reitzenheimů bývaly vždy delší a častější. Když pak Reitzenheim v červenci r. 1848. meškal ve Lvově a v době předem určené se nevracel, aniž by on sám, aneb kdo z jeho příbuzných choti jeho sdělil toho příčinu, tak že se ani nevědělo, kde meškâ a co se s ním děje, Słowacki staral se o ni jako bratr.

Psal důtklivě své matce, aby hleděla se o jejím choti dověděti bližších zpráv a doptávala se o něm přímo u jeho rodičů, neboť „ubohá Angličanka souží se. A nejstarší dceruška až usychá ze stesku po otci".

A přec nebyla to láska, co poutalo k sobě tyto dvě ušlechtilé duše. Bylo to jen čisté, ryzí, upřímné přátelství, harmonický soulad dvou krásných povah, jež na vzájem dovedly se pochopiti. Jasnou hladinu přátelství toho nezkalil žádný zlozvuk, a rovněž rmutná vlna vášně nikdy se jí nedotkla. Słowacki byl příliš hrdý a příliš šlechetný, nežli aby chtěl příteli odlouditi lásku choti jeho. Tato pak milovala svého manžela celým srdcem a vášnivě měla ráda své děti. Ne, ani stínu nebylo, ani jediného všedního prášku na tomto krásném poměru, který vlídným svým jasem ozařoval poslední léta života básníkova. A jestli kdy v dobách těch usmálo se na něj slunce radosti, bylo to z pěkných očí paní Reitzenheimové.

Nicméně nebyla při něm v jeho posledních, těžkých okamžicích. Koncem r. 1848. opustil Reitzenheim Paříž po druhé. Před tím ještě byl u Słowackého, aby mu dal s bohem. „V rozmluvě," napsal o tom později, „která trvala několik hodin a byla poslední mezi námi, litoval (Słowacki) těžce, že uveřejněna byla ta báseň." Míní tu vzpomenutou již báseň „Autorovi tří žalmů", která jen nediskretností přátel Juliových dostala se na veřejnost a Krasińskému hluboce i bolestně se dotkla.

Zdraví Słowackého bylo již tehda úplně podkopáno. Když před půl rokem setkal se ve Vratislavi naposled s matkou, tato zrovna se ho zalekla. Marně hleděl se též zotaviti mořskými lázněmi v Ostende. Vrátil se do Paříže, jako by dohoříval. Zřídka vycházel, ale přec i tehda zašel si na chvíli k Reitzenheimům, ano i paní Bobrovou navštívil.

Vánoce r. 1848, poslední, jichž se dožil, strávil však samojediný v pustém, těsném obydlí svém v pátém poschodí. A když nastaly pro něj trudné dni posledních zápasů, jen několik přátel ho navštěvovalo — Cyprian Norwid, malíř Charles Pettiniaud

a Zygmunt Felix Feliński, později arcibiskup varšavský. Tento meškal krátce před tím v Mnichově, ale uslyšev o vážném onemocnění Słowackého, rychle přikvapil do Paříže a již se od básníka nevzdálil.

Chorobou Słowackého byly souchotiny, k nimž přidružilo se nyní časté chrlení krve. Seslaben, sotva ještě živ, básník nicméně pracoval, přepisuje a chystaje k tisku druhý zpěv „Krále Ducha". Když únava ho zmáhala, diktoval Felińskému. Dne 4. dubna došel ho list od matky, když právě chystal se přijmouti poslední svátosti. Přečetl mu jej Feliński, načež básník pravil: „Řekni mé matce, že jsem jí ničeho nenapsal, neboť těch věcí nelze psáti; ale jsem šťasten, že teď, jako na rozloučenou, obdržel jsem její list, a s myšlenkou na ni umírám . . ."

Skonal za několik hodin na to v náručí Felińského.

* * *

Šel jsem tou cestou, kterou dne 5. dubna 1849. z kostela sv. Filipa de Roule ubíral se průvod s mrtvým tělem genialního pěvce na Cimetière Montmartre. Byl to průvod nečetný, jen několik bližších přátel a známých Słowackého — Mickiewicz mezi nimi nebyl. Rakev, černě natřenou a jenom z měkkého dřeva, s bílým křížem na víku, složili do hrobu mlčky. Nebylo řeči pohřební, ani zpěvu, ani hlaholu zvonů. Jenom ozvěna hrud na víko rakve dopadajících mísila se v poslední žehnání kněze: „Requiescat in pace!"

Mimoděk sevřelo se mi srdce, když jsem vstupoval do vrat hřbitova. Snad i tenkrát bylo takové slunečné, krásné jitro, ptáci poletovali vzduchem, na hřbitově kvetly keře a zelenaly se lípy. Jaro smálo se vstříc básníku, který už jako děcko přál si život nešťastný, ale po smrti nesmrtelnost.

Naplnilo se to přání. Słowacki žije v srdcích lidských a bude žíti vždy, pokud z nich nevymizí smysl pro krásu a poesii.

Ale té ironie! Když jsem se ptal hlídače hřbitovního, který si dává pyšné jméno „conservateur", kde jest hrob Słowackého, upřel na mne udiveně zrak a po chvíli váhavě řekl: „Je ne le connais pas." Teprve když jsem dodal, že to jest „un poëte polonais", rozbřesklo se mu poněkud, i vykládal, jak daleko mám jíti po Avenue principale, a kde potom mám se dáti v pravo, abych do Allée des Polonais se dostal. Dík této důkladné informaci záhy jsem našel řečenou alej, avšak marně jsem v ní hledal náhrobku Słowackého.

Upoutaly mne však dva okázalé pomníky společných hrobů polských, od nichž alej nepochybně má jméno. Jeden z nich jest vkusná kaple řecká s korinthským sloupořadím, kde na každém sloupu vyryto po jméně odpočívajících tu polských vlastenců. Uprostřed sloupení stojí prostý gothický kříž, na vrcholku střechy rozpíná peruti polský bílý orel.

Druhý náhrobek má formu vysokého katafalku, na jehož vrcholu leží sarkofag, spočívající na dělech, puškách, praporcích, přilbách a štítech. Sarkofag i podstavec jsou do slova pokryty množstvím polských jmen, která výlučně těm náležejí, kdož válčili za vlast se zbraní v ruce. Oba pomníky zbudoval maršálek Stępowski. Na jednom čteme nápis zoufalé bolesti: „Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor!“ Na druhém: „Exules Poloni memoriae suorum.“

Takých společných hrobů polských jest na Cimetière Montmartre deset a odpočívají v nich i mužové takového významu, jako Joachim Lelewel.

Prošel jsem Allée des Polonais dvakrát, avšak na ponejprv nijak jsem se nemýlil. Informace, jež mi dal „conservateur“ hřbitova, byly naprosto nesprávné.

Nezbylo leč spolehnouti se na sebe sama. Minul jsem pomník Měčislava Kamieńského s krásnou bronzovou sochou umírajícího vojína, nejpěknější snad na celém hřbitově, a bloudě mezi náhrobky spatřil jsem rovy Théophila Gautiera, H. Murgera, Horace Verneta, Gérarda, Ary Scheffera, Aglaé Didierové, Paula Delaroche, Méryho, přítele V. Huga Frédérica Lemaitra, Halévyho, konečně též skrovný, neúhledný pomníček pěvce „Romancera“ a „Knihy písní“.

Prostá deska z šedého mramoru, nahoře obloukovitě zakončená, dole věnec do kamene vytesaný, u vrcholku železný křížek s věnečkem immortel. Uprostřed nápis: „Henri Heine“ a níže: „Madame H. Heine“.

Šťastná hvězda přivedla mne ke hrobu největšího lyrika německého, neboť odbočiv od něho do Avenue des Carrières, stanul jsem za malou chvilku u cíle své pouti. Zde tedy, v půvabném tom zákoutí hřbitovním, odpočívá ve stínu zelenající se mohutné lípy druhý král - pěvec polské poesie. Zde, v těchto „dvou metrech země“, za jejichž zakoupení „na věčné časy“ tak vděčni se cítíme Felińskému a Pettiniaudovi, zasnul bludný ten poutník srdce křišťálového, z něhož paprsky sálají věčnou krásou až do časů našich.

S širokého, kamenného podstavce zvedá se skalistý pahorek, na jehož vrcholku ční do výše kříž hladce a bez všelikých ozdob rovněž z kamene vytesaný. Pod křížem jest několik knih, jež do pola zakrývá věnec z lauru. Na tomto leží harfa, za kterouž ve skalní skulině sedí sova. O harfu po pravé straně opírá se okrouhlý medaillon s krásným profilem hlavy Słowackého v basreliefu. Je to výtečná práce sochaře Oleszczyńského. Po skalisku vine se břečťan. Opodál, poněkud níže, do polou rozvinutá rolla pergamenu, a na ní značně již zašlé nápisy děl Juliových: „Mazepa“, „Beniowski“, „Xiądz Marek“, „Anhelli“, „Kordjan“, „Lilla Weneda“ — ostatek nebylo mi možno rozluštiti.

Na kameni ku předu ze skaliska vyčnívajícím nápis:

JULES SŁOWACKI.
Né le 23 Août 1809.
Décédé le 3 Avril 1849.

Francouzský nápis na hrobě básníka, jenž byl největším „mistrem slova" polského verše!

Pomník tento jest již po řadě druhý, jenž postaven na hrobě Słowackého; zbudoval jej Reitzenheim za peněžitého přispění matky básníkovy. Náhrobek první zhotoven byl dle nákresu Pettiniauda, avšak brzy sešel, takže pořízení jiného, nákladnějšího, stalo se nutností.

Stál jsem u hrobu Alfreda de Musset na Père Lachaise, o mnoho let později u mramorové desky, jež skrývá popel Shelleyův na protestantském hřbitově v Římě, ale nikde tak mne to nenutilo, abych poklekl, jako zde u tohoto rovu básníka-vyhnance. Častokrát bloudil v životě i chyboval, ale srdce jeho zůstalo vždy čisté a touha jeho nesla se k nejvyššímu, co život lidský může poskytnouti vznešeného. Dospěl až k samému vrcholku ideálu, avšak nedostoupil ho. Ne za živa, teprve po smrti schýlila se sláva k jeho unavené skráni. Teprve po smrti! A číše radosti, kterou život podává každému, sotva že se dotkl retem . . .

Žádných květin nebylo na pomníku, ba ani suchého lístku.

* * *

Dlouho u hrobu prodlel jsem v zamyšlení. Mimoděk se mi zdálo, jako by stín „paní čarovné krásy", mladé Angličanky, přeletěl kolem mne. Byla světlem a útěchou posledních dnů básníkových, jakž na ni u rovu jeho nevzpomenouti? Však mohl o ní Słowacki říci slovy Anhelliho:

„Miloval jsem ji v čistotě srdce svého; proto slzy mne polévají, když myslím na ni . . . Neboť ejhle, byl jsem u ní jako domácí pták, jenž bojí se; a nevzal jsem ani políbku od její koralových úst, ač byla na blízku — jak holub, pravím, sedící na rameni dívčině . . ."

Ellenai!

Ale kolem zářilo slunce. Kvetl šeřík i hloh, obsypaný cele vonnými růžicemi. Po stezce honily se s hlučným jásotem dvě děti, chlapec a holčička, upírajíce na mne zvědavé, usmívavé oči. V koruně lípy švitořili ptáci.

A hluboko pode mnou hučelo, vířilo, skvělo se nádherné, nekonečné město.

LADISLAV QUIS:

Dva slovanští básníci samoukové.

Mezi ostatními Slovany požíváme my Čechové ne právě závidné pověsti národa, který zachoval ze všech kmenů nejméně původní slovanské ryzosti, který naopak nejvíce prosycen jest vlivy kultury západní, zejména německé; ba nalezli se již i lidé, kteří tvrdili, a jiní, kteří věřili, že Češi jsou po slovansku mluvící Němci.

Toto tvrzení stalo se během času, zvláště u bratří Rusů, jaksi axiomatem; ba uvěřili jsme mu i sami, a to přes to, že jsme je cítili jako výtku, a to výtku tím bolestněji se nás dotýkající, poněvadž nám činěna byla pro věc, jíž jsme konečně byli nevinni. Posléze ti, kdož byli snad nejcitlivější, počali se ptáti, je-li ono tvrzení nezvratné, je-li vůbec pravdivé. A pátrajíce, dospěli nejprve přesvědčení, že výrok ten neplatí v tom rozsahu, jak býval činěn a chápán, neboť shledali, že venkovský lid, toto jádro a ovšem i většina národa, zůstal netknut a ryzí. To potvrzeno pak nejnověji národopisným bádáním i výstavou.

Mohla by tedy výtka ta platit jen o lidu městském, o vrstvách vzdělanců, o šlechtě.

Poněvadž šlechty české vůbec není, třeba se obírati jen dělnictvem, měšťáctvem — neb lépe třídou střední a zde zvláště vzdělanci.

A tu ovšem dlužno připustiti, že na první pohled mohé cizotou zaráží; avšak zaráželo před dvacíti, třicíti a více lety ještě více; ba před r. 1848, ano i v letech padesátých bylo cizinci těžko rozeznati na př. českého měšťana od německého, a to ne snad jen v Praze, ale i v mnohých městech venkovských; vždyť oba mluvili zhusta stejnou řečí — německou.

Ale čím dál více objevuje se, že vše to byl jen pouhý zevnější nátěr; ten nyní opadává, oprýskává a zvolna ale bezpečně zcela se ztratí; však již nyní objevují se pod ním neporušené, netknuté základní rysy povahy slovanské.

Tu třeba ovšem bystrého a dlouholetého pozorovatele ad hoc, a takových k nám naši bratří slovanští pohříchu neposílají.

Avšak jest zde ještě jiná možnost, přesvědčiti se, kolik u nás vězí slovanského jádra; tu možnost podává naše literatura. Ale i ta jest zejména na Rusi většině vzdělanců španělskou vesnicí a tak nezbývá, než abychom práci tu vykonali sami.

V celku svém také literatura naše při povrchním pozorování musí činiti na jiné Slovany dojem písemnictví, prosáklého do posledního písmene západní kulturou; výjimky jako Čelakovský, Erben a Havlíček zdají se jen potvrzovati pravidlo.

Ale náhled tento jest klamný, neboť jest povrchní. Třeba k úplnému pochopení věci míti na mysli, že jsme si teprve před stoletím musili založiti novou svou literaturu, a že — po mezeře téměř dvou věků, v nichž jiní národové daleko nás předhonili — nezbývalo, když tu nebylo jiných základů, než osvojiti si nejprve cizí a to od nejbližších sousedů, Němců. Pak přišel Byron, přišly přímé vlivy francouzské; to vše napodobováno, přizpůsobováno, a není tedy divu, že jsme se tak dlouho, ba až dosud, nedopracovali svého. To bylo tím těžší, že jsme do nedávna vůbec ani neměli svého rázovitého života společenského a že teprve nyní dospěli jsme k tomu, utvořiti si aspoň jakž takž svou střední třídu. Když tu však nebylo života, odkud měla belletrie čerpati své náměty? Musela se tedy obmeziti jen a jen na látky ze života lidu selského a nižších vrstev městských, jakož i na látky historické. A že tu již dovedla býti svou, dokazuje — abych uvedl aspoň nejznámější příklad — „Babička“ Boženy Němcové.

Všaktě — a není tomu ještě tak příliš dávno — i literatura velkého a volného národa Ruského nebyla nikterak domácí, nikterak slovanská, ale aspoň právě tak jako naše prosáknuta živly cizími, německými i francouzskými, zkrátka západnickými. Teprve Gogol značí rozhodný obrat, teprve od něho stává se ruské písemnictví národním. A že také my spějeme k takovému obratu, a že k němu též dospějeme, až dosáhneme potřebného k tomu stupně vývoje, toho zárukou jest právě tento vývoj sám, který přes všecky úkazy, zdánlivě opaku svědčící — jako jest nejnověji česká moderna a dekadence — vede nás a tím i literaturu k odhazování všeho cizího, co se ho na nás během věků usadilo. Vývoj ten jest při naší geografické poloze a při našich stále tísnivých poměrech jenom nenáhlý, ale jest jistý.

Však účelem této stati není věc tuto dokazovati; chtěl jsem na to jen příležitostně upozorniti, zde vytknul jsem si meze užší. Chci ukázati, že v lidu českém je totéž slovanské jádro jako na př. v lidu ruském, že jsou u obou úzce spřízněné, ba téměř stejné názory na život a svět. K tomu obral jsem si ojedinělý úkaz v písemnictví obou těchto národů.

Chci tu promluviti o dvou samoucích, o dvou mužích vyšlých z lidu, kteří žili a psali oba v době nevalně od sebe vzdálené, aniž by byl jeden věděl o druhém, kteří oba vyslovovali své názory bezprostředněji, než básníci vrstev vzdělanějších, nejsouce tolik jako tito dotknuti působením vyvinující se kultury.

A chci ukázati na velice nápadné, ba téměř zarážející shody mezi oběma; ovšem byl jeden z nich skutečný básník, druhý pak jen prostý, byť i velmi nadaný veršovec. Ale to zde a v otázce této jest zcela vedlejší.

Nuže tedy k věci:

Alexěj Vasiljevič Kolcov narodil se r. 1809 a zemřel r. 1842; František Chládek, narozen r. 1829, zemřel r. 1861.

Onen byl synem obchodníka v ovcích, tento synem chudého tkalce, který vedle toho provozoval rolnictví. Oba narodili se a vyrostli na venkově, užili jen nejnutnějšího a nejskrovnějšího vzdělání a oddali se pak zaměstnání svých otců. Oba vzdělali se čtením, jen že Kolcov měl více prostředků a příležitosti ku sebevzdělání, že měl druhy, kteří jej povzbuzovali a vedli, a že konečně vešel i ve styky se spisovateli, ba i s kritikem Bělinským. Toho u Chládka nebylo; zůstal po celý svůj život neznám a nepovšimnut, a teprve na sklonku svého strastného života, téměř již na smrtelném loži, došel jakési pozornosti. Kolcov skládal své první básně na volné stepi, Chládek na pastvinách své vísky. Posléze, bych pominul jiné shody, zemřeli oba předčasně, téměř v stejném věku; dosáhltě Kolcov 33, Chládek 32 let svého mládí. Myslím, že oba skosila i stejná nemoc, souchotiny. A proto, ačkoliv, jak již řečeno, Chládek neznal Kolcova ani jeho básní (jichž překlad — a to jen některých — u nás uveřejnil Josef Kolář v Musejníku teprve r. 1861, tedy v roku Chládkova úmrtí, kdy tento básně své již byl napsal), dala by se částečně vysvětliti zarážející shoda ve tvorbě obou stejným ústředím. Ale přec jen částečně; shoda ta má patrně hlubší kořeny; je to kmenová příbuznost.

Kdyby se shodovaly jen látky, dalo by se snad mnohé vysvětliti ústředím, ale zde jest i shoda ve formě a ta ovšem nedá se takto vyložiti.

Sebrané básně obou poetů vyšly až po jejich smrti. Kolcova vydal Bělinský, Chládka na podnět literárního odboru Umělecké Besedy básník Otokar Mokrý. (V Praze u A. Reinwarta 1864.) Opíraje se o tyto sbírky, poukáži k dolíčení svých tvrzení jen na některé nejnápadnější shody.

Kolcov i Chládek má „Píseň oráčovu“ i „Sekáče“; oba věnovali po básni polní úrodě; onen nazval píseň svou „Úrodu“, tento „Píseň na Hředle“.[1]) V návalu strastí vytryskla pak oběma z nitra téměř stejná modlitba; Kolcov nazval ji „Poslední zápas“, Chládek prostě tím, čím jest, modlitbou.

Přihlédneme-li blíže k jednotlivým zde vytknutým básním, tu ovšem — nehledě k jich básnické ceně, která u Kolcova jest nepoměrně vyšší — jeví se, jak přirozeno, rozdíly. Tak v „O r á č o v ě p í s n i“ u Kolcova oráč jest všecek jen při svém díle a vidí již v duchu vzrůst obilí i jeho sklizeň a končí své rozjímání krátkou modlitbou za úrodu. Jinak oráč Chládkův. Ten sice z počátku také jest jen hospodář libující si ve svém díle; ale již v třetí sloce uvábí ho milá, dívající se naň od kamen a posílající mu hubičky. Tu zapomíná již na své dílo a myslí jen na to, jak se s ní pokochá po návratu z práce. Nekončí svou píseň také modlitbou, ale žertem, třeba že by při tom si umiňoval s děvčetem svým putovat na Svatou Horu. Báseň Kolcova má cele ráz vážný, Chládkova jest

[1]) Hředle sluje Chládkova rodná ves.

bodrá, veselá. Přes to mají obě stejně vážný základní tón, opěvujíce práci polní a její radosti.

Ku přirovnání stůjtež zde jen začátky obou básní: Kolcov počíná:

Ну, тащися сивка,
пашней десятной;
выбѣлимъ желѣзо
о сырую землю. [1])

A Chládek:

Nu, loudejte se
s těmi kolečky,
ať to zořeme,
moje volečky!
Brázdu za brázdou,
líchu po líše,
jako když student
krásopis píše.
Nobý!

Kolcov v „Úrodě" a Chládek v „Písni na Hředle" opěvují, ovšem každý po svém způsobu — onen vážně, tento vesele — koloběh života na vsi; Kolcov jej sleduje jen od osevu do skončených žní, Chládek líčí život celého roku. Oba činí to se stejnou láskou a se stejným nadšením; ale ovšem Kolcov s vyšším vzletem a mnohem hlubším, básničtějším pojímáním věcí. Kolcov počíná svou báseň Послѣдняя борьба jak následuje:

Надо мною буря выла,
громъ по небу грохоталъ,
слабый умъ судьба страшила,
холодъ въ душу проникалъ.
Но не палъ я отъ страданія . . .[2])

Chládkova „Modlitba" pak má tento začátek:

Pane! již se strasti valí,
zdaž pomůže milost Tvá?
Nechť se obzor více kalí —
duše má přec nezoufá.

---

[1]) Nu, jen táhni, sivko,
rolí děsjatinou,
vybílíme ocel
o tu syrou zemi . . .

[2]) Nad mou hlavou bouře vyla,
po nebi hlas hromu řval,
sudba rozum poděsila,
chlad mou duši pronikal.
Nekles' však jsem u strádání . . .

Ovšem, toho hrdého, mužného vzdoru, který vyznívá z písně ruského básníka, ani toho mohutného konce v básni Chládkově nenalézáme; v té místo hrdosti a vzdoru proti osudu jen pokora, a tak končí Kolcov:

У меня въ душѣ есть сила,
у меня есть въ сердцѣ кровъ,
подъ крестомъ — моя могила,
на крестѣ — моя любовъ![3])

Naproti tomu Chládek:

Slyš mne, Pane! v této chvíli,
plné strasti, úkory,
v oběť srdce své Ti nesu,
srdce — schránku pokory.

A přece, přes tyto takřka diametrální rozdíly povahy individuelní, jaká tu podoba v základním citu, té dětinné důvěře v Boha, v prozřetelnost, jaká tu podoba nálady!

Podobná nálada vyskytuje se ještě v Chládkově básni „Hučí vody, šumí stráně".

Nápadnější jest ještě shoda v rozměrech verše u obou básníků. Tak u Kolcova básně „Junák" (Удалецъ), „Nešum, žitečko" (Не шуми ты, рожь), „Úroda" (Урожай), „Mladá žnečka" (Молодая жница), „Sekáč" (Косарь), „Sedlákovy rozpaky" (Раздумье селянина), „Les" (Лѣсъ), píseň „Ach, proč provdali" (Ахъ, зачѣмъ меня) a ještě mnohé jiné mají rozměr — ∪ — ∪ ∪. Týmž rozměrem napsal Chládek svou „Píseň oráčovu", která z jeho básní nejvíce se blíží písni lidové. (Stejný rozměr má na př. též lidová ballada česká „Ženich umrlec", Erben „Písně a říkadla" str. 528, počínající: „Poslyšte, panny — a vy mládenci, — co jest se stalo — v městě Kamenci . . ."; pak žertovná píseň: „Rozhněvala se — Káča na Kubu, — uvařila mu — kaši z otrubů" a j.). Avšak nejnápadnější shoda, protože shoda zároveň i co do látky, nálady i rozměru jeví se mezi citovanou již básní Kolcova „Poslední zápas" a Chládkovou „Modlitbou"; zde shodují se nejen rozměr (— ∪ — ∪ — ∪ — ∪) ale i stavba strof a uspořádání rýmu.

Bělinský praví, že význam Kolcova spočívá v umělé písni národní, t. j. v písních, jež formou i obsahem jsou národní písní.

---

[3]) V duši cítím síly zdroje,
krev pak ve svém srdci vřít;
pod křížem jest hrobka moje,
na kříži mou lásku zřít!

Ale právě v tom spočívá i význam Chládkův, neboť i jemu se povedlo druhdy zapěti píseň lidovou právě tak bezprostředně, jak si ji lid skládá.

Stopoval jsem u obou básníků jen to, v čem jest mezi nimi shoda, a mohl jsem shodných těchto bodů vytknouti ještě více. Růzností — a tyto jsou ještě četnější — jsem se ovšem nedotýkal, a ohražuji se výslovně proti tomu, že bych byl snad chtěl klásti na roveň jejich význam literárně historický a umělecký. Ten jest u Chládka i v našich skrovných poměrech velice nepatrný, kdežto Kolcov náleží poesii světové.

Mým úkolem bylo jen poukázati k tomu, že díla těchto dvou lidových poetů, kteří žili a působili na tak různých místech, u dvou slovanských národů, oddělených od sebe povždy nejen širými zeměmi, horami a řekami, ale i hranicemi politickými, věrou, řečí a vývojem, že u těchto poetů, kteří navzájem práce své ani neznali, ba o sobě ani nevěděli, podivuhodným způsobem objevuje se na mnohých místech úplně shodná, ba stejná prvotní, spodní vrstva, která může býti společná toliko národům vyrostlým z jediného kořene. Je to především láska k rolnictví, k rodné půdě i k přírodě vůbec, a stejné ponětí tohoto způsobu života jakož i jeho důležitosti. Dále je to síla oddanosti v neštěstí a utrpení, důvěřující dětinně ve vyšší prozřetelnost. Konečně mírnost a krotkost, která však není slabostí, ale skutečnou více méně uvědomělou silou.

A vycházeje z tohoto názoru, jsem plně přesvědčen, že přes veškeré nánosy a cizí naplaveniny pozdějších dob, které pod nimi spočívající základní sloj nezměnily, toto prvotní jádro dojde tak jako u Rusů, kteří trpěli mnohem méně cizími vlivy, také u nás Čechů čím dál větší platnosti, a že přijde i u nás velký poeta, velký umělec, který mu dá též plného výrazu v naší literatuře, v našem umění.

ADOLF ČERNÝ:

Z písní Vojislava J. Ilijće.

Podáváme několik ukázek poesie záhy zesnulého básníka srbského († 1894), o jehož významu učiněna byla zmínka v přehledu srbské literatury, uveřejněném v posledním sešitě tohoto listu. (Viz str. 346 a 352.)

Anděl míru.

Hluboká noc vládne, sen zamk' oči touze,
s věže stářím zšedlé půlnoc bije dlouze.

A tou pozdní dobou s liljí v bílé dlani
s rajských niv se snáší anděl v usmívání.

Všecko dále dřímá, nikdo neprocitá —
nevidí ho člověk, ni zvěř spánkem zpitá.

Haluz jen jej tuší a se tiše shýbá,
tuší jej jen vavřín a se rozkolíbá.

A on, anděl míru, stíny noci plaší,
v starém pustém chrámu před oltář se snáší.

Skřížil ruce bílé na blažené hrudi —
čeká, až se nebem ranní zoře vzbudí.

Zůstav mne ...

Zůstav mne, mé zůstav srdce, touhou svatou rozechvělé,
v také touze já se modlím za druha i nepřítele.

Moje duše rozchvívá še láskou ke všem, odpuštěním,
srdce mé se opojuje nejkrásnějším, blahým sněním.

Osvobozen je duch lidský, pouta svrhl v prudkém vzmachu,
není pro něj více strastí, předsudky kdes leží v prachu.

Harmonicky a pokojně, jak šum lesů, plný něhy,
v příští noci temno plyne život mezi svými břehy.

Lásky chrám a ryzích citů věže své pne k nebi výše,
a v něm každodenní obřad panenstvím jen čistým dýše.

Bezmezné jak tiché moře, nezvlněné vanem bóry,
rajská láska zaplavila dávná údolí a hory.

Starý eden se zas vrátil k blahu lidských pokolení —
zakázaného jen stromu v novém ráji více není.

Zůstav mne, mé zůstav srdce, touhou svatou rozechvělé,
v také touze já se modlím za druha i nepřítele:

však až ze sna probudím se bolestí, jež střebe stále,
jenom strašně zasměji se — a zas budu smuten dále ...

Hvězda.

Noc je vlahá, milá,
měsíc šeří bled,
v tichém roztoužení
tone širý svět.

A tou nocí tichou
září promyk hvězd — —
jedna chvějná spadla
ve tmu se svých cest.

Čí to byla hvězda?
Bůh jediný čet'!
Pokojný je, klidný
celý širý svět.

T*

Pod nohou listí ševelilo žluté,
u mého boku, duše, stála tys,
tak tichá, mírná — a já cítil, kruté
že bolesti nám v tváři tuhnul rys.

Jak zlověstící příznak smrti vskutku
se bledost po tvém čele rozlila —
v té chvíli přihnala se vlna smutku
na hruď mou bídnou, by ji rozbila

To přišla tucha, těžší nad vše jiné,
že rozchodu jde neželaný čas —
jak dým, jak mlha radost že nám mine,
že nebe navždy rozloučit chce nás ...

A přišlo, co mé srdce bolem ryje —
já marně tebe volám z hrobu zpět;
jen ve tvář vítr podzimní mne bije,
a jinak přírody kol mlčí ret.

A život dál jde cestou vyšlapanou —
co jemu bolesti mé chvíle je,
co jemu slzy, po tváři jež kanou,
co zničené tvou smrtí naděje! ...

Dopisy.

Z Moskvy. (*Otázka svolání obecného církevního sněmu. — Všeslovanská Matice. — Puškinské slavnosti. — Uchvácení marxismem. — Výčitka p. Solověva. — Studentské nepokoje.*)

Když „S. Peterbugskija Vědomosti" a „Russkij trud" ústy svých spolupracovníků, známého znalce církevní historie N. N. Durnova a bohoslova A. A. Kirějeva, člena petrohradského Dobročinného spolku, promluvili o nevyhnutelnosti svolání obecného církevního koncilu — byly oba tyto listy postiženy censurní pokutou. Články přišly nevhod vrchnímu prokurátoru Svatého Synodu, Pobědonoscevu, neboť vyličovaly celou závislost naší ruské pravoslavné církve na tomto činovníku, jenž má v rukou takovou moc, jaké nemá žádný ministr, nemluvě již o ruských metropolitech. Poměry ruské jsou vskutku velmi neblahé. Naši duchovní obracejí se ponenáhlu v činovníky duchovního oboru působnosti, pastýřství srdcí a duší mění se v bezduché odbývání povinností v podobě bohoslužeb a vykonávání jiných duchovních funkcí. Sektářství za těch okolností mocně vzůstá každým rokem; misionářství zplaňuje a obrací se takřka v násilí nad jinověrci. Všecky naděje na sjednocení pravoslavných s rozkolníky a staroobřadníky (starověrci) skoro se střítily . . . Návrat ruské církve k jejímu bývalému kanonickému zřízení jeví se nevyhnutelným, má-li býti v lidu zachována víra, ale toho, jak patrno, nechtějí naši „činovníci duchovního oboru působnosti . . ." Avšak, jak dobře řekl moskevský metropolita Vladimír, „ve vzduchu nyní poletují popudy ke svolání obecného církevního sněmu", a dříve či později musí býti učiněno zadost potřebě času. Veškery naděje skutečně pravoslavných lidí, jimž leží na srdci blaho jejich církve, upínají se k ruskému caru. Na dědici práv Konstantina Paleologa a držiteli největší pravoslavné říše — na ruském hosudaru jest, aby svolal obecný církevní sněm. Budeme čekati a doufáme, že tento sněm bude svolán a Rusko ještě jednou poslouží blahu všeho pravoslavného světa slovanského, pro nějž tento sněm, který vrátí Rusku starobylou, skutečně pravoslavnou podobu církevního zřízení, bude míti nemalý význam. Dodáváme, že by se na tomto sněmě mohla urovnati stará řecko-bulharská církevní rozepře, že by mohl posloužiti k církevnímu sjednocení všeho pravoslavného světa slovanského atd . . . To však jsou otázky budoucnosti, a to, jak se zdá, ještě ne blízké budoucnosti — třeba bude čekati, až vzroste hnutí ve prospěch svolání obecného sněmu církevního na takový stupeň, že censura nebude více moci zamykati ústa pravdivému slovu v potřebách naší církve a odstranění chorobných výrůstků na jejím těle v podobě světské vlády, řídící duchovní svět.

Zmínil jsem se již v jednom dopise o projektované Všeslovanské Matici. Myšlénka tato setkala se s největším souhlasem,

i — nebude-li na překážku nedostatek peněžitých prostředků — může se Všeslovanská Matice brzo státi skutkem. V její budově (nebo budovách) měla by býti zřízena všeslovanská knihovna, všeslovanské museum s oddělením krásných umění, oddělením průmyslovým i archaeologicko-ethnografickým, dále by v ní měly býti místnosti ke slavnostním a jiným shromážděním, koncertům atd. Bylo by dobře založiti při Matici i slovanské gymnasium. V Petrohradě sestoupila se komise, kteráž vejde ve styk s ostatními Slovany, s trvajícími již Maticemi, slovem bude zkoumati, jsou-li morální podmínky k uskutečnění díla. Až bude vyjasněna tato otázka, teprve potom lze přikročiti k praktickému uskutečnění Matice. Záleží tedy vše na tom, jaký ohlas vzbudí myšlénka Všeslovanské Matice mezi ostatními Slovany. Bylo by si přáti, aby idea pp. Bogišiče a Bogoljubova nezanikla! —

O přípravách k Puškinským slavnostem přinesli jste již dosti podrobnou zprávu. V přípravách těchto vládne ve všech vrstvách společnosti úplná jednomyslnost — a jednomyslnost jest u nás na Rusi tak řídkým zjevem, že již pro něj radujeme se z Puškinských slavností. Obecným přesvědčením jest, že slavnost Puškinská musí být velkolepá, abychom se nemusili styděti před západní Evropou. Ovšem, doba jest nyní těžká, v některých krajinách Ruska panuje hlad, nevyhnutelna co nejširší pomocná akce . . . Avšak, Rusko jest přec bohaté — a ruský člověk dovede peníze rozhazovati na zbytečnosti. Budiž; oslavujíc století ode dne narození Puškinova, Rusko nezapomene ani hladovících a pomůže jim v bídě právě k uctění památky téhož velikého básníka . . .! Tenkrát bude na Rusi skutečný svátek . . .

Charakteristickým zjevem jest nadšení mládeže pro novomarxism. Toto hnutí vzniklo v Petrohradě, a později, ač slabší měrou, přilnula k němu i Moskva. Původcové hnutí, pp. Tugan-Baranovskij a Struve, nevydali sice dosud vážných vědeckých prací o marxismu, ale dovedou mluviti ohnivě, čímž strhují mládež. Ke hnutí přidává se i mnoho žen, zejména kursistek. Disputace marxistů vábí vždy veliké množství posluchačů a mají neobyčejně náruživý ráz. Tato náruživost jest mládeži poněkud nebezpečna. Velmi dobře jest ovšem, že se zajímá o otázky národohospodářské a sociální zejména v nynější, pro Rusko v národohospodářském směru tak těžké době — ale nevím, můžeme-li očekávati spásu od kapitalistického systému novomarxistů. Každým způsobem jest marxism u nás novotou, i třeba jest se k němu chovati opatrně — čehož pochříchu není u mládeže, unesené vábivými obrazy a novostí marxistského učení.

Z literárního světa nemohu zaznamenati nic zvláštního — leda přednášku dosti u nás v Rusku známého filosofa Vladimra Solověva o Lermontovu. V ní Solověv vystoupil jako jakýsi „literární Herostrat“, jak jej trefně charakterisoval jeden náš denník. Pan Solověv pokusil se ve své přednášce strhnouti Lermontova s jeho

výše — nebo, jak rusky říkáme, „razvěnčat“ Lermontova. Před několika lety pokusil se „razvěnčat“ Puškina, což se mu nepovedlo — ale vážený filosof se tím nespokojil a „razvěnčal“ Lermontova. To by ještě nebylo veliké neštěstí — málo-liž pošetilostí se u nás mluví na veřejných kathedrách! Horší jest, že se panu Sołověvu tleskalo — a to je smutný zjev. Z něho jest patrno, jak málo nynější pokolení, a zejména naše mládež, váží si velikánů domácí literatury, jak málo je zná a miluje. Kritik filosof vysloví veřejně div ne prokletí nad květem ruské poesie — a získá si za to potlesk davu. Co jest jim Lermontov? Oni hledají a milují toliko původnost, pouze novost názorů, třeba nechutných, jen když se kryjí krásnými frázemi ... Jen pro originálnost a novost zrodil se u nás nestvůrný ruský marxism, pro novost vítají člověka, jenž pohazuje blátem drahá Rusku jména, pro novost napodobují dekadenty. Málo potěšitelného slibuje tato honba za novostí, toto nerozlišování, k d o mluví a o č e m mluví. Sołověv se svými prudkými řečmi o Lermontovu není osamělým zjevem: takých nových proroků jest u nás mnoho — a oni strhují mládež, naši budoucnost. Zde jest nad čím se zamysliti!

Počátkem února, nedlouho před slavností výročí petrohradské university, 20. (u nás 8.) února počalo hnutí ve studentstvě. Několik dní před aktem vyvěsil rektor vyhlášku, v níž vyzýval studenty, aby se chovali skromně, i aby 20. února nepořádali žádných demonstrací. Tato vyhláška (vydaná, jak se praví, na pokyn ministra vnitřních záležitostí) pobouřila studenty, kteří ji strhli a zničili. V slavnostní den každý již věděl, že studenti jsou odhodláni k demonstrativnímu pochodu hlavní třídou petrohradskou, Něvským prospektem. Policie byla pohotově, a když po slavnostním aktu chtěli studenti houfně přejíti přes Něvu na Něvskij prospekt, nepustila jich. Došlo ke srážkám s policisty, kteří bili studenty nahajkami. (Praví se, že leží mnoho studentů v nemocnicích — tak svědomitě konali naši policajti svůj úkol!) To ovšem pobouřilo studenty, kteří přestali choditi do přednášek a houfem si stěžovali náčelníku policie na jednání policejních zřízenců. K nim přidružili se studenti jiných petrohradských vyšších škol — i zkrácen učebný běh, poněvadž do přednášek nikdo nechodil.

Dle jiné verse byla vyhláška rektorova pouhou záminkou, ve skutečnosti chtěli se studenti domoci některých reform v soustavě universitního života, jako: korporativného čestného soudu studentského, práva svolávání veřejných schůzí studentských atd.

Takové byly studentské nepokoje. Noviny ovšem se o nich ani slovem nezmínily, poněvadž by byla censura vše potlačila. Povídá se o nich ovšem mnoho, hlavně ve studentstvu. Praví se, že rektor universitní p. Sergějevič podal žádost za pensionování. Sbor professorský se prý usnesl přimluviti se, aby bylo zavedeno vyšetřování o počínání policie proti studentům a vinníci aby byli potrestáni. Ministerská rada prý se přimluví u cara za prosbu stu-

dentů, aby bylo odvoláno vypovězení řady (přes 100) studentů z Petrohradu. Prý i professorský sbor podal caru petici.

V „Pravitelstvennom Věstnikě" nebylo dosud žádného objasnění studentských nepokojů; teprve 4. března objevila se v něm zpráva, že jenerálu Vannovskému uloženo vyšetření příčin a okolností nepokojů a referovati o nich caru. Charakteristické jest, že nejznámější v Rusku denník „Novoje Vremja" vystoupil s článkem, v němž úplně obviňoval pouze studentstvo. Článek ovšem prý byl inspirován „s hora"![1]) LETOPISEC.

Z Petrohradu. (*Slavnosti Puškinské v Rusku. — Hlad. — Nepokoje studentské. — Nové arcidílo Lva N. Tolstého.*)

Není snad většího města v Rusku, které by již nyní nekonalo přípravy k důstojnému uctění památky velkého básníka národního; všude sestupují se komitéty k uspořádání populárných přednášek o Puškinu v den jubilejní, divadelních představení a koncertův či akademií, jejichž program bude sestávati pouze z výtvorů věštcových. A přece — sen největšího básníka ruského, že přijde čas, kdy sláva jeho »пройдетъ по всей Руси великой« (projde celým velikým Ruskem) ještě tak hned se neuskuteční. Slavnosti májové (dle ruského kalendáře), ačkoli mají míti široký, obecný charakter — ve skutečnosti budou duševním svátkem poměrně nevelikého počtu lidí, vědomých sobě významu Puškina nebo aspoň znajících jeho plody. Ale národu v širokém významu slova — jest básník úplně neznám; dosud v našich vsích najdete jako ozdoby vesnických obydlí kromě obrazů svatých nanejvýš obrazy, představující jenerála Blüchera nebo „hloupého mylorda" — ale Puškin, Gogol, Bělinskij, Turgeněv a jiní »народные печальники« ničím ještě nejsou rozumu a srdci ruského lidu. Ne nadarmo stěžuje si jeden z nejlepších denníků ruských, С. Петербургскія Вѣдомости, že, kdežto západ již dal Puškinovi místo ve svém Pantheonu, jakožto básníku celým světem

[1]) Zatím, než mohl tento dopis býti vytištěn, záležitost studentských nepokojů se dále rozvinula. Nepokoje rozšířily se na všecky ruské university a jiné vyšší školy, nevyjímaje ani universitu a techniku varšavskou, poněvadž všichni studenti ruských universit a vyšších škol — Rusové, Nerusové — prohlásili solidaritu s petrohradskými druhy. „Pravitelstvennyj Věstnik" v polovici dubna vydal zprávu o nepokojích studentských v Petrohradě, Moskvě, Kijevě, Oděse, Varšavě, Tomsku, Rize, Jurjevě, Charkově i Kazani. Dle vládního „Věstníku" další nepokoje rozdmýchali hlavně studenti kijevští — a vládní vyšetřování uvádí tyto nepokoje studentské, jež mají svůj vznik v Petrohradě, ve spojení s listopadovými a prosincovými projevy studentů kijevských proti slavnosti Muravěvově ve Vilně a pro slavnost Mickiewiczovu ve Varšavě. Tím vynasnažilo se vládní vyšetřování vtisknouti ryze studentským nepokojům charakter politický, jehož neměly. Jak je patrno, vlády všude, na celém světě, kde se jim to hodí, vytloukají z jakýchkoli událostí politický kapitál pro své záměry! Že byly podnětem nepokojů zájmy ryze studentské, toho důkazem jest, že nepokoje zachvátily všecky ruské university (a jiné vyšší školy) bez výjimky. (Přir. dopis z Petrohradu, jenž došel, když byly tyto řádky již vysázeny.) *Red.*

uznanému, kdežto jméno jeho známo jest millionům a millionům Francouzů, Němců, Angličanů a jiných národů — u nás, »на Руси великой«, „mezi 135 milliony obyvatelstva sotva se napočte 20—25 millionů těch, kteří umějí čísti a psáti, a ti z dobré polovice při nedostatku obecných škol naučili se sami pouze jakž takž napsati svůj podpis a přeslabikovati nápis nad krámem . . . Kdo upřímně a srdečně chce uctiti památku Puškina", píše redaktor knížě Uchtomskij, „ať přispěje svou hřivnou k rozřešení záležitosti celého národa, totiž k rozšíření osvěty na celém prostranství veliké Rusi, aby se nadšené proroctví básníkovo uskutečnilo co nejdříve v drahé jeho vlasti". Za tím účelem navrhuje kníže Uchtomskij založení spolku Puškinského, jehož účelem by bylo šíření osvěty (»Пушкинское общество распространенія просвѣщенія«), „jenž by sám i pomocí místních odborů všelikým způsobem šířil vzdělání v lidu, zakládaje školy, pořádaje rozhovory, kursy, přednášky, zakládaje knihovny, vydávaje a rozšiřuje populární knížky atd. . . ." Toto vyzvání bylo vřele přijato — sotva několika listy podobného směru; za to většina tisku konservativního mlčí o něm zarputile ze strachu, aby vzdělání lidu nepodkopalo vládních základů svaté Rusi, i aby duševně probuzený lid nezatoužil po větších právech, nežli jest právo bezvýjimečné pokory před vládou vyšších i nižších úředníkův policejních a zfanatisovaných popův, aby nepožádal lehčí smrti, nežli jest smrt hladem v letech neúrody . . .

À propos hladu. Ten jest v místech, postižených neúrodou, daleko větší, nežli se obecně myslelo — situace objevuje se přímo zoufalou. Tak na př. čteme v denníku „Сынъ Отечества", že v okrese Menzelinském v gubernii Ufimské dle posledních zpráv místní „zásobovací rady" (Продовольственнаго совѣщанія) „počet selských koní z nedostatku píce ztenčil se víc než o polovici. V prvních dnech března všech bezkonných usedlostí v okrese bylo kolem 20.000! Úbytek dobytka neustále vzrůstá — a nezastaví se, dokud se nedočkáme zelené pastvy. Vedle jiných neštěstí trpí lid citelně i nedostatkem paliva, i jest nuceno bráti dříví k opalu ze svých vlastních stavení!" Dr. Popov oznamuje z gubernie Tomské, že „v 15 vsích o 10.000 obyvatelů není chleba, obuvi, oděvu — a žádných pramenů výdělku. Již po několik týdnů řádí tyfus z hladu. Procento nemocných kurdějemi (цынга) v posledním čase velmi vzrostlo." Podobné zprávy téměř denně docházejí listům z gubernie Simbirské a z přilehlých okresů. Obětavost veřejnosti jest veliká, se všech stran sypou se do redakcí denních listů příspěvky pro oběti bídy, které třeba po kolik dní chleba nespatří — ale to jsou v přirovnání k velikosti neštěstí prostředky jen mikroskopické! Vláda pak nemůže těm ubožákům mnoho pomoci, neboť má na starosti mnoho jiných, daleko důležitějších kulturních otázek, jako opatření armády novou uniformou, stavby pravoslavných cerkví v Japonsku, Korei, Číně, v polských, litevských

a pobaltských guberniích, stavění pomníků, jako byl Muravěvův ve Vilně — a to vše ovšem pohlcuje milliony...

Je-li řeč o vládě, nemohu zamlčeti krutého stanoviska, jaké zaujala k mládeži universitní, budoucí intelligenci ruské. Snad žádná vláda ve vzdělaném světě nechová se k šlechetným tužbám intelligentní mládeže tak macešsky, jako vláda ruská. Každý projev snah studenstva vyšších škol po získání aspoň sté části práv, jakých požívají studenti ostatních universit a vyšších škol evropských — potlačován jest naší vládou způsobem vskutku barbarským. Původem nedávných nepokojů studentských ve všech universitách ruských (v Petrohradě, Moskvě, Kijevě, Varšavě, Oděse, Kazani, Charkově i Tomsku), při nichž studující mládež podala důkazy vzácné solidarity — byla vyhláška, kterou vydal rektor university petrohradské Sergějevič přede dnem universitního svátku [1]), a v níž vyzýval studenty, aby se toho dne nescházeli na ulicích houfně, nechtějí-li, aby je stihly policejní tresty, vyměřené nikoli senátem universitním, nýbrž úřady veřejnými. Studenti protestovali v universitě proti tomuto výnosu rektorovu — načež povolána byla před budovu universitní policie, která počala studenty rozháněti nahajkami. Jest pochopitelno, že studenti byli tím pobouřeni — a v krátce dali svému pobouření výraz po celém Rusku, přestavše choditi na přednášky, a to nejen studenti universitní, nýbrž i jiných vyšších škol. Když dal ministr osvěty ujištění, že celá záležitost bude vyšetřena zvláštní, carem jmenovanou komisí, mládež se upokojila, očekávajíc, že vinnou bude uznána příliš horlivá policie. Ale sotva že se ukázalo, že obětmi událostí v budově universitní stali se především studenti, kteří byli biti nahajkami, a že jich jest přes 100 vypovězeno z Petrohradu — mládež přestala znova choditi na přednášky — i musily být všecky university z nedostatku posluchačů pozavírány. Nyní, po vyloučení více než 1000 studentův z různých vyšších učilišť, vláda ve svém orgánu (Правительственный Вѣстникъ) klamně vykládá příčiny nepokojů a snaží se ukázati, že prý hlavním jich původem byla manifestace „studentů Poláků a židů", uspořádaná koncem předešlého roku v universitě kijevské, na níž zdvižen protest proti vládní slavnosti Muravěvské ve Vilně. Nepotřebují čtenáře „Slovanského přehledu" informovati o celém farizejství tohoto vládního výkladu; vždyť víte ze starší zprávy, [2]) že listopadovou manifestaci studentů kijevských uspořádali především Malorusové a Rusové směru slavjanofilského. Vláda však se nerozpakovala dáti studentským nepokojům v celém Rusku takové falešné osvětlení, přitáhnout za vlasy lokální kijevské rozruchy listopadové a přivésti je v souvislost s obecnými, všeruskými rozruchy studentskými z ledna, jen aby mohla říci, že se ruská studující mládež

[1]) Den 8. ledna ruského, t. j. den sv. Tatany, jakožto den založení moskevské university, oslavují všichni, jsouci i bývalí studenti ruští a považují jej za svátek studentský.

[2]) Viz číslo lednové „Slov. přehledu", str. 203. *Red.*

stala obětí „polsko-židovské intriky". Pochybuji však, že se vládě tentokrát podaří zamazati někomu oči. Imposantní hnutí studentské, to zde vidíme a cítíme všichni, bylo solidárním zvoláním nejen po právech studentských — ale bylo zvoláním jedné, a to důležité části ruské společnosti po obecně lidských právech! ... To dobře cítila i vláda — a proto tak krutě potrestala mladé nespokojence. Potrestala je na výstrahu všem, kteří by chtěli ve své vlasti volněji dýchati ...

Avšak dosti o naší vládě — chci raději promluviti o její antithese, o velkém apoštolu pravdy, světla a lásky k bližnímu — hraběti Lvu Tolstém. První kapitoly jeho nového románu „Воскресенье" (Vzkříšení), jejž tiskne „Niva", dychtivě přečetla již celá intelligentní Rus; měřítkem zájmu, jaký ve veřejnosti vzbudilo toto nové arcidílo největšího Rusa, může býti fakt, že číslo „Nivy" s počátkem románu rozešlo se v 500.000 výtisků. Obsah „Vzkříšení" dávno již jest znám v kruzích literárních. V něm Tolstoj umělec popularisuje Tolstého myslitele. Chudá dívčina, sirota z lidu, hyne na dráze životní nejobyčejnějším způsobem. Stává se obětí osamělosti a nedostatku ochrany. Charakteristické jest, že u Tolstého lidé intelligentní, ale hnaní zlými instinkty, stávají se původci její záhuby. Svůdcem Kateřiny Maslové jest bývalý student, pozdější důstojník Nechjudov, bratranec slečen, u nichž dívčina bydlela jako schovanka; později před svým konečným úpadkem setkává se ještě s jedním intelligentním člověkem, jenž se baví jejími vděky — „starým literátem". Konečně Maslová zapadá do domu prostopášnosti — a v první kapitole románu nacházíme ji ve vězení, kde očekává soudu za vážný zločin, jak se později objevuje, za otrávení bohatého kupce. Přichází den soudu; mezi porotci nacházíme i jejího svůdce, knížete Nechljudova. Ten zaujal již dosti vynikající místo ve společnosti a jest snoubencem kněžny Korčaginé. Přelíčení počíná. Obžalovanou hájí advokát, soudem ustanovený. Je to člověk obyčejný, nevelkého nadání, těžkopádný — ale vždyť i případ Maslové náleží k obyčejným. Mluví krátce a bezbarevně. Předseda uděluje poslední slovo obžalované. Ta mluví s počátku ostýchavě a zajíkavě; ale ostýchavost mizí tou měrou, jak se jí ve vzpomínkách vybavují obrazy toho, co přetrpěla. Vypravuje o své minulosti důsledně, se zápalem a s takým řečnickým enthusiasmem upřímného a hlubokého citu, že konečně posluchače uchvacuje. Vypravuje krok za krokem o svém dětství, o první mladosti i o pozdějších maceších úsměvech osudu. Ústy jejími vylévá se potok celého jejího životního neštěstí. Vypravuje, jak jí bylo těžko, jak se na ní všichni u „slečen" pásli, jak se poprvé setkala s „ním", jak ji svedl svými sliby a přísahami — jak se pak octla na ulici sama, cítíc se matkou, jak a kde hledala poctěnou práci, jak strašně těžko musela si vydělávati na chleba, jak stala se konečně matkou a octla se v položení bezvýchodném, předvídajíc smrt hladem ... I požila sama jedu a dala i dítěti.

Dítě umřelo, ona však se uzdravila ... Slova tato působí hrozně na jejího svůdce. Cítí, jak proti jeho vůli cosi se v něm obrozuje náhle a do základu. Budí se v něm svědomí, které jej očišťuje. Jediným vzmachem boří celou svoji kariéru, navždy opouští společnost, žení se s obžalovanou a provází ji do jejího vyhnanství, kam byla odsouzena k těžké práci a kde počíná se obapolné duši jejich „vzkříšení".

Toť má býti obsahem díla. Ideová jeho stránka jest neobyčejně prostá a jasná. Vyslovena jest několika texty písma svatého. Ty epigrafy — toť slova Kristova, jenž kázal odpustiti zbloudilému bratru ne do sedmikrát, ale do sedmdesáti sedmikrát — jenž mluvil o břevnu v oku vlastním a mrvě v oku bratrově — o veřejné hříšnici, po níž může hoditi kamenem pouze ten, kdo sám je bez hříchu ...

Tisk této povídky jest událostí nejen v ruské, ale vůbec v světové literatuře. Napsal ji netoliko genialní umělec — ale arcidílo toto jest pomyšleno i velkým duchem a procítěno nejšlechetnějším srdcem.

Kéž by bylo mnoho takových srdcí na svaté Rusi — a kéž by měla konečný vliv na ty, kteří vládnou millionům, a vykouzlila v nich více světla, lásky a spravedlnosti ... s.

Z okolí Kalisze. (*Nedostatek železné dráhy. — Poměry komunikační v král. Polském. — Hospodářský stav jeho.*)

„Kde leží Kalisz?" — otáže se asi nejeden čtenář, přečet nadpis. Někdo si pomyslí, že to snad jest nově vzniklé město na preriích Farwestu, jiný, že to jest nějaká osada, zapadlá v dalekých tundrách sibiřských. Ani jedno, ani druhé. Kalisz jest obyčejné gubernské město, položené v nejzápadnější části ruského Polska. Přes toto své sblížení se západem a přes svoji lidnatost (neboť má přes 20.000 obyv.) má Kalisz přece jistou vlastnost, společnou s krajinami sibiřskými, položenými na nejdálnějším pobřeží severního ledového moře. Touto vlastností jest — úplný nedostatek železné dráhy. Ve svém zeměpisném položení, v blízkosti Vratislavě a Berlína, na sklonku XIX. věku, kdy lokomotivy probíhají pustinami africkými i lesy asijskými, jest naše město opravdovou kuriositou. A netoliko Kalisz, leč celá gubernie, jejímž jest hlavním městem, nemá ani jediného kilometru železné dráhy. A není o malá gubernie; dle měření Strelbického obsahuje kolem 200 čtver. mil, na nichž žije přes 800.000 obyvatelů. Celý ten kraj, všecko to obyvatelstvo pozbaveno jest úplně železnic, těchto žil moderního života, bez nichž civilisovaný člověk si život ani představiti nedovede. Představte si jen, prosím, celý kraj pražský, budějovický a dobrou polovici píseckého — bez lokomotiv, bez jediného lokte železničních kolejí! Byl by to těžký život, není-liž pravda?

V příčině komunikace náleží království Polské k nejzanedbanějším částem říše ruské a zajisté k nejzanedbanějším v Evropě.

Vláda sama nechce nových železnic stavěti — a soukromým společnostem nedává dovolení. V letošním říšském rozpočtu určeno jest na stavbu železnic (kromě Sibiře) 24,777.782 rublů, z čehož však na království Polské nepřipadá ani kopějka. Ještě na pravém břehu Visly za příčinou četných pevností (Brest, Ivangorod a j.) jest železniční spojení poněkud lepší; ale na levé straně Visly, kde právě byla ode dávna kultura něco vyšší, nebyla od nastolení Alexandra III., čili od r. 1881, udělena ani jediná nová koncesse ku stavbě železnice. Kratická předměstská železnička z Varšavy do Grójce nemůže zde přec býti počítána. Linie varšavsko-vídeňská s odbočkami do Alexandrova a Łodzi i do Ivangorodu-Dąbrowy, toť vše, co jest na levém břehu Visly. Mají-li ostatní gubernie polské málo železnic, nemá jich kališská vůbec. Do nejbližší železniční stanice, Łodzi, jest z Kalisze 109 verst, tedy bez mála tak daleko, jako z Podmokel do Prahy. Tuto cestu, kterou vy přejedete rychlíkem za 2 hod. 15 m., jest nám konati v poštovním voze, v němž se po velmi špatných cestách klátíme 15 hodin, a to ještě v létě; v zimě, kdy jsou cesty ještě horší, jedeme často přes 20 hodin. Denníky a časopisy, vycházející ve Varšavě po poledni, docházejí do Kališe teprve za 48 hodin.

Není divu, že při tak žalostném stavu komunikací, vlastně při úplném jich nedostatku, nemůže se průmysl rozvíjeti, ač jinak jsou zde k tomu nejlepší podmínky. Dle úřední statistiky vynášela r. 1895 průmyslová produkce celé gubernie kališské 12,094.060 rublů, z čehož na Kalisz připadalo pouze 1,256.000 rublů. Nejedno vaše město velikosti Kalisze a snad co do počtu obyvatelstva menší jistě má bohatší průmysl, než celá gubernie kališská. Skutečně neveselý jest hospodářský obraz nejen našich končin, ale převážné části ruského Polska. Větší majetníci pozemků stále upadají; na jejich místo nastupuje nevzdělaný lid selský, jenž hospodaří jako jeho dědové a živoří na příliš malých kouscích země, než aby mohl utvořiti životnou, silnou třídu selskou. V našem podnebí, při podmínkách naší půdy a při nedostatku měst jest 6—8 jiter novopolských [1]) jako typ selské usedlosti příliš mnoho, aby rolník umřel hlady, ale příliš málo, aby mohl žíti normálním, samostatným životem hospodářským. A přece po tom malém kousku země, nedostatečném k vyživení mravně i hospodářsky zdravé rodiny selské, vzdychají celé tisíce bezzemků, vesnických dělníků, jimž na vsi žíti jest těžko — a do města nemají proč chodit! Neboť jak vypadají naše města a městečka! Polovici a často i větší část obyvatelstva tvoří židovský proletariát; z této chudoby vyplývá na povrch jako oasy několik nebo několikanácte zámožnějších jejich spoluvyznavačů, někdy i bohatých, ale až do nemožnosti skoupých, od nichž ani řemeslník, ani intelligent, ba ani židovský proletář obyčejně nic vydělati nemohou. Druhou, nejčastěji menší polovici

[1]) Jitro („morg") novopolské = 2 jitrům magdeburským.

tvoří křesťané; ti se v nejmenších městečkách klopotí rolnictvím v ještě horších poměrech, než sedláci, neboť mají mnohem menší kousky půdy; v poněkud větších místech provozují řemesla, jako je provozovali jejich pradědové, píší v úředních kancelářích jako malí úředníci a diurnisti, časem si některý založí malý krámek, a ostatně Bůh sám ráčí vědět, jak a z čeho jsou živi ti ubožáci. Proto není divu, že sotva skřivánek v poli zazpívá a na lukách první tráva se zazelená, celé houfy od nás vycházejí na polní dílo do Němec. V provincii saské, v Hanoversku, Braniborích, všady setkáváme se s našimi lidmi při práci polní, zejména při pěstování řepy cukrové. Vycházejí ze vsí i městeček, malorolní i bezrolní, hoši i děvčata, ze všech gubernií při hranici pruské: kališské, varšavské, płocké, łomžyńské. Z jediné gubernie kališské vychází ročně při nejmenším 60.000 lidí! Vracejí se teprve pozdě na podzim. Tyto houfné, každoročné pouti našeho lidu nikterak nejsou výsledkem lehkomyslnosti. Lid náš lpí na rodné hrudě, k Němcům nevábí jej zvláštní náklonnost, v cizině často setkává se s nepříjemnostmi — ale m u s í opouštěti domov, neboť žíti třeba — a doma hospodářský úpadek a nedostatek průmyslu stěžuje nalezení práce. Často se v ruských, ba mnohdy i v zahraničních polských listech setkáváme s výroky o zámožnosti království Polského. Je to hospodářský předsudek, jedna z oněch konvenčních lží, které přecházejí z úst do úst, opakovány jsouce bez kritiky, bez přesvědčení, zakládají-li se na pravdě. Blahobyt jest ve Varšavě, která má výjimečně šťastné položení obchodně zeměpisné, blahobyt jest i v Łodzi, kde se skutečně nahromadilo množství továren, ale německých, blahobyt konečně najdeme i v malém cípu země na jihozápadě (Częstochowa, Dąbrowa, Sosnowice), kde se nachází uhlí a železná ruda. Celá zámožnost naší země zcentralisovala se v úzkém pruhu země při dráze varšavsko vídeňské, jako na ukázku cizincům, přijíždějícím z Vídně nebo Vratislavě do Varšavy. Stačí však uchýliti se jen několik mil od tohoto pruhu — a setkáte se s takovými obrazy bídy a nouze, s jejichž ponurými barvami mohlo by leda Irsko závoditi. Tak jest. Se zármutkem musíme to doznati. Jsme země chudá, velmi chudá. O některých příčinách naší bídy promluvíme jindy. NIKLOT.

Z Korutan. (*Pokrok korutanských Slovinců v posledních 10 letech. — „Mír“ a „spolek sv. Mohora“.*)

Jest obecné přesvědčení, hlásané dokonce i ve slovinských časopisech, že korutanští Slovinci jsou již ztraceni, že neujdou osudu polabských Slovanů, že v několika desítiletích uschne tato ještě zelená větev slovanská. Lublaňský „Slovenec“ na př. r. 1890 v č. 260. napsal: „Zdá se nám, jako bychom slyšeli hlas tonoucích nešťastníků, kteří volají o pomoc stále řídčeji a slaběji. Třeba je proto pospíšiti rozhodně a všemi silami na pomoc opuštěné a deptané slovinské raji v Korutansku.“ Ba jsou i v Korutansku slo-

vinští vlastenci, kteří zoufají a si stýskají: „Tolik let se již namáháme a bojujeme — a ničeho nedosahujeme. Píšeme a poučujeme, shromažďujeme se k důležitým schůzím i k zábavám, sestavujeme žádosti a rekursy, ale vše nadarmo.“ Jest sice pravda, že postavení Slovinců v Korutanech je smutné, takřka zoufalé — ale také nelze zapírati, že buditelská a zachraňovací činnost vlastenců slovinských nezůstává zcela bez úspěchů. Úspěchy jejich jsou sice veliké — avšak jinak není možno. Časem dosáhnou korutanští Slovinci více, budou-li pokračovati vytrvale na cestě posavadní, ovšem trnité a kamenité. Vždyť mají přísloví: „Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača“. Přirovnáme-li nynější stav korutanských Slovinců ke stavu před 20 lety, uvidíme značný rozdíl. Tenkráte byli Slovinci v Korutansku podobni rybám na suchu. Malý počet těch, kteří četli knihy spolku sv. Mohora, měl ještě trochu duševní potravy; o pokroku lidského ducha, o politických stranách a jejich snahách však ani tito ničeho nevěděli, tím méně ti, kdož ničeho nečtli. Opovrhovaný korutanský rolník vzdělával svá pole, zabýval se chovem dobytka, užívaje neuvědoměle svého zkaženého nářečí, jež stále chudlo, poněvadž dobrá slovinská slova vždy více upadala v zapomenutí, tak že nářečí korutanské vždy více se vzdalovalo od spisovné slovinštiny. Ve školách se učilo pouze němčině, ale s výsledky velmi špatnými. Málokdo četl, poněvadž německy nerozuměl a slovinsky čísti neuměl, ježto se ve škole tomu neučil. Tak byl lid beze všeho poučení, zvláště o politických věcech. Když však počal vycházeti v Celovci čtrnáctidenník „Mir“, poměry se zlepšily. S počátku se lid divil, nevěře, že by mohl vycházeti slovinský časopis, ale konečně si zvykl; časem si lámal hlavu nad některým slovinským výrazem, kterého dříve nikdy neslyšel, avšak to nevadilo. Počet čtenářů „Miru“ se množil a z mnohých stali se dobří slovinští vlastenci; na místo dřívějšího malého hloučku vlastenců nastoupila nyní celá slovinská strana, jež působí nemálo mrzutosti našim německým nacionálům. Nyní si již naši Slovinci zvykli spisovnému slovinskému jazyku, tak že čtou již i jiné, mimokorutanské slovinské listy, jako jsou: „Kmetovalec“, „Domoljub“, „Domovina“, „Slovenski gospodar“ atd.

Před desíti lety vycházel celovecký „Mir“ jen dvakráte měsíčně v malém formátě, tak že jej Němci pohrdavě zvali „das windische Käseblatt“. Od roku 1892 vychází třikrát měsíčně ve zvětšeném formátě. V těchto desíti letech (5. března 1890) založen byl též spolek „Katoliško-politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem“, jenž má veliký význam pro korutanské Slovince. Jest sice pravda, že i před založením tohoto spolku jednotliví vlastenci mnoho činili ve svém okolí pro národní věc, avšak nebylo pravé organisace; v některé obci se učinilo mnoho, a v desíti nic. Od založení tohoto spolku jest však jinak. Výbor jeho má celou organisaci v rukou; kde je třeba pomoci, pomáhá, kde je třeba poučení, poučuje a budí. Dů-

věrníci spolku ze všech krajů referují výboru o každém hnutí nepřátel, jak se mají věci v té neb oné obci, zvláště v době voleb do zemského sněmu anebo do říšské rady. Vůbec ve všech potřebách je tento spolek korutanským Slovincům věrným přítelem, rádcem i pomocníkem.

Veliký význam mají pro Slovince též slovinské záložny (posojilnice), jež vykonaly již mnoho dobrého. Svými záložnami učinili korutanští Slovinci velký krok k hospodářskému osamostatnění. Dokud byl Slovinec nucen vypůjčovati si v německých záložnách, byl odvislým; známe slovinské přísloví „čegar prejo prela, tega kruh jela", bylo by lze též přeměniti takto: „Komu jsi dlužen, toho musíš poslouchati — v době voleb". Roku 1888 byly pouze čtyři slovinské záložny (v Št. Jakobu, Bekštajnu, Slov. Pliberku a Spodním Dravogradu), nyní jich jest již devatenáct (viz „Letopis slovenskih posojilnic" za r. 1897). — Letos učinili Slovinci v Korutansku krok ku předu na národohospodářském poli i v jiném směru: založili si dne 13. února rolnickou zádruhu pro Sinčoves a okolí („Prva kmečka zadruga za Sinčoves in okolico"). Zádruha staví již u nádraží v Sinčovsi (Kühnsdorf) svůj obilní sklad, tak že již po letošních žních zahájí svou činnost. Ku poučování rolníků vymohli si v posledních letech slovinského kočovného učitele. Zásluhu o to má „Katoliško-politično in gospodarsko društvo", jehož výbor se v té záležitosti obrátil s žádostí na c. k. zemědělskou společnost v Celovci; než ta o tom nechěla slyšeti, poněvadž jí jde více o německou politiku, nežli o zemědělství. Nezbývalo tedy, než obrátiti se přímo na tehdejšího ministra orby a průmyslu hr. Falkenhayna, jenž c. k. zemědělské společnosti v Celovci výnosem ze dne 9. srpna 1893 slíbil 700 zl. roční podpory pro nového učitele na celovecké hospodářské škole, ale s podmínkou, že musí tento učitel býti úplně mocen slovinského jazyka, aby mohl poučovati slovinské rolníky ve všech oborech zemědělství.

Co bylo vroucím přáním všech korutanských Slovinců, aby totiž na říšské radě měli svého zástupce, splnilo se jim r. 1897; jejich říšským poslancem jest celovecký kanovník Lambert Einspieler. — V posledních desíti letech vymohli si též dvě úplně slovinské školy, pětitřídní v Št. Jakobu a dvoutřídní v Jezersku. Školu hospodyňskou a národní školu ve Velikovci vystavěl jim před dvěma lety školský spolek sv. Cyrilla a Methoděje. — Prvé slovinské jednání u soudu v Rožeku loňského roku, slovinské vyvolávání a názvy železničních stanic na trati Bělák-Ponteba jsou sice „drobty", ale přece jsou pokrokem, jelikož ani takových „drobtů" dříve nebylo. — Vše to svědčí o novém vzduchu, jenž v posledním desítiletí provívá Korutany a budí naději, že není dosud vše ztraceno . . .

Zásluhu o to vše mají hlavně časopis „Mir" a knihy spolku sv. Mohora. — „Mir" vychází již 18 let v Celovci (od r. 1882) a byl založen velikým buditelem a vůdcem korutanských Slovinců, P. Ondřejem Einspielerem, katechetou na celovecké reálce. Zesnulý

O. Einspieler ve své horlivosti a péči o korutanské Slovince založil více listů, ale všechny zanikly nebo se přeměnily v jiné; jediný „Mir" se duchem a směrem nezměnil. Ještě na smrtelné posteli staral se Einspieler o svůj list. Dal mu název „Mir" proto, jak sám napsal, že pravý „mír" v Korutansku jen tehdy zavládne, dá-li se „vsakemu svoje" (tato slova čteme podnes jako heslo v čele listu). Takový „mír" však, jaký se korutanským Slovincům nabízí, není pravým mírem. Dle názorů Němců by totiž mír v zemi nastal, kdyby se Slovinci dobrovolně poddali německé většině, kdyby se sami zřekli svých práv, vzdali se svého mateřského jazyka a vzdělávali se v jazyce cizím, německém. — „Mir" vychází nyní třikrát měsíčně. Přináší vždy jeden nebo dva úvodní články, načež následují „dopisi prijateljov", politický přehled a „novičar", přinášející nejnovější drobné zprávy ze všech slovinských krajů i z ostatního světa. Zábavná část pod čarou (tak zvaný „Podlistek") přinesla kromě jiného i nejeden dobrý překlad z češtiny (zejména drobné črty V. Kosmáka). Loni a předloni vycházela též zábavně poučná příloha „Domači prijatelj", která však letos z různých příčin nevychází. Snahou vydavatelstva jest, aby „Mir" vycházel každého týdne, čehož by zajisté bylo velice potřeba, neboť listů nepřátelských vychází mnoho, a „Mir" má s nimi těžký zápas.

Nemenší zásluhu o probuzení korutanských Slovinců mají též knihy spolku sv. Mohora, nejednou již ve Slovanském Přehledě jmenovaného. Před desíti lety měl tento spolek v Korutansku 3608 členů — loni jich bylo již 5803, což může býti do jisté míry měřítkem vzrůstu slovinského uvědomění v Korutanech, jak loňský „Koledar družtva sv. Mohora" správně napsal. FR. SVEČÁN.

Literatura, věda, umění.

Přehled literatur slovanských za r. 1898.

Ukrajinsko-rusínská.

III.

(Přehled ukrajinsko-rusínské literatury za rok 1898. — Stav osvěty v různých krajích Ukrajiny-Rusi. — Kdo čte ukrajinsko-rusínské knihy. — Ukrajinsko-rusínský tisk. — Spisovatelé. — Důležitější zjevy ukrajinsko-rusínské literatury v minulém roce.)

V předešlých svých listech hleděl jsem podati čtenářům „Slovanského přehledu" obraz historického rozvoje ukrajinsko-rusínské literatury za sto let. Nyní pokusím se podati jakýs příčný její řez, přehled literární produkce za jeden rok, totiž rok 1898. Takový

přehled může dáti to, čeho nedávají dějiny literatury: názor o mnohostranných nebo jednostranných literárních zájmech u některého národa, o větší nebo menší intensivnosti jeho duševního (tedy i literárního) života.

Minulý rok ukrajinsko-rusínské literatury nikterak nevynikal. Nepřinesl ani nových vynikajících nadaných spisovatelův, ani vynikajících spisův. Z ukrajinských spisovatelův, kteří v tom roce umřeli, také žádný nebyl zjevem epochálním: Š č o h o l i v (v Charkově) dávno se přežil a K o z ł o v s k y j (v Haliči) sotva počínal žíti, zanechal po sobě malou sbírku lyrických básní a nedočkal se ani toho, aby je spatřil vytištěny. Proto rok 1898 může nám dáti dosti typický obraz literárního ruchu ukrajinsko-rusínského národa. Bylo sice v tom roce cosi zvláštního: oslavy výročí Chmelničiny, obrození literatury, zrušení roboty — ale ty slavnosti, ač přispěly k povzbuzení ducha Rusínův, zejména v Haliči, přece na literární produkci dosud vlivu neměly; účinek jich objeví se snad později.

Kdo chce rozuměti stavu a duchu literární produkce rusínské, musí míti na zřeteli, že produkce ta jest u nich stížena poměry velice nepřirozenými. Ač Rusínův jest asi třicet milionův (3 mil. v Haliči a v Bukovině, půl mil. v Uhrách a asi 27 mil. v Rusku), mohou toliko v Haliči a Bukovině užívati svého jazyka v úřadech, soudech, školách a tisku, a i tu jim stojí v cestě ještě překážky a omezení. V Rusku ukrajinský (maloruský) jazyk jest vyloučen ze škol, od university až do obecné školy, z církevních kázání, úřadův; ukrajinským jazykem není tam dovoleno vydávati žádných časopisův, nelze tisknouti populárních, vědeckých knih ani překladův; dvě, tři populární brožurky, psané ukrajinským jazykem, jež objevily se v posledních letech v Rusku, spatřily svět pouze díky zcela neobyčejnému úsilí a protekci, byly hned v několika dnech rozprodány a nových vydání censura již nedovolila, tak že staly se rychle bibliografickou vzácností. Jak došlo v Uhrách k analogickému úpadku rusínského života duševního, znají čtenáři z článku Hnatukova. A to znamená, že vlastně národní život žijí a ukrajinsko-rusínskou literaturu pěstují toliko tři miliony Rusínův haličských a bukovinských. To znamená, že to, co nazýváme ukrajinsko-rusínskou literaturou, lze pokládati za l i t e r a t u r u j e n j e d n é d e s e t i n y u k r a j i n s k é h o n á r o d a — b a a n i n e d e s e t i n y. Pravda, v haličských časopisech a nakladatelstvích vydávají své práce spisovatelé z ruské Ukrajiny, ale to jest útěcha velmi smutná. Jednak proto, že každý spisovatel bývá nejlépe pochopován svým nejbližším okolím, z jehož duševního života čerpá sílu a chuť k další práci, a toho právě ukrajinským spisovatelům v Rusku se nedostává. Jsou nuceni žíti a pracovati buď osaměle nebo v kroužcích velmi úzkých, a to má velice škodlivý vliv na veškerý rozvoj jejich tvořivosti. Dále: populárních knížek Ukrajinc v Haliči vůbec netisknou. Tyto knížky musejí býti přizpůsobeny

okolnostem a poměrům, v nichž lid žije, a poměry ty v Rusku a v Haliči daleko nejsou stejny. To znamená, že nejdůležitější část duševní produkce na ruské Ukrajině zredukována jest na minimum, z toho minima censura zakazuje devět desetin, a jediná desetina, kterou propustí, jest obyčejně jen slaboučká belletrie, z níž lid má neveliký prospěch. Mimo to však tu, jako vůbec všude, censurní útisk neškodí jen hlavně tím, že nepouští na denní světlo spisy již napsané (neboť ty dříve nebo později přece se dostanou do rukou veřejnosti — alespoň za hranicemi ruské říše), ale i tím, že od množství děl se upouští, dříve než byla napsána, že to, co nazývá se literárním ruchem, obyčejně vadne a hyne. To lze viděti i na dnešní velkoruské literatuře Ukrajinská literatura však jest na tom desetkráte hůře, jednak působením úředního oběžníku (cirkuláru) z r. 1876, jednak proto, že na Ukrajinu nepouštějí se byť i nejnevinnější ukrajinské knihy, tištěné za hranicemi ruské říše, a propustí-li se i něco, tedy v nejmenším počtu exemplářův. Jakmile nějaké knihy neb brožury, vydané v Haliči, objedná se na Ukrajinu 100 neb 200 exemplářů, lze s jistotou očekávati, že censura je od hranice všechny vrátí, ač pouštěla tytéž spisy, dokud posíláno bylo po 10—20 exemplářích. Tím způsobem Ukrajina, ač má účast dosti značnou v literární produkci halické, má velice málo účasti na její spotřebě.

A jak vypadá ta produkce a spotřeba literární v rusínské Haliči a Bukovině?

Především: pro koho píší a vydávají se tu knihy a časopisy? O rusínskou knihu a časopis zajímají se tu dvě vrstvy: prostý lid po vesnicích a městečkách a intelligence. Prostý lid z větší části neumí ani psáti ani čísti, ač v posledních letech velmi horlivě domáhá se osvěty. Uvážíme-li, že v rusínské části Haliče máme asi 1000 organisací pro šíření osvěty s více nebo méně výlučným charakterem rusínským (čítárny, národní spolky, rolnické kroužky), a porovnáme-li s tím počet členů našich spolků pro šíření osvěty a počet exemplářův, v němž rozšiřují se populární spisy námi vydané, můžeme říci, že lidových konsumentů pro rusínskou literaturu v Haliči a Bukovině lze napočísti na 50—80 tisíc, a že spotřebují měsíčně asi 40.000, čili ročně asi půl miliónu exemplářův rusínských brožur a časopisův. Rusínskou intelligencí jsou: duchovní, úředníci, učitelé, soukromí úředníci, důstojníci, vojáci atd. Počet jich (s rodinami) lze odhadnouti na 30 tisíc, z čehož konsumentů rusínských knih nebude více než 5000, ale takových, kteří by se zajímali o rozvoj rusínské literatury, předpláceli se na časopisy a kupovali knihy, není asi více než 3000. Nutno však dodati, že i tato nepatrná hrstka intelligence rozdělena jest na dvě strany, různící se zásadním názorem o národnosti: mámeť dosti značnou část intelligence, jež neuznává jsoucnosti ukrajinsko-rusínské národnosti, neuznává ukrajinsko-rusínské literatury, nečte ukrajinsko-rusínských knih, nebo ukájí své duševní potřeby spisy polskými

a německými, nebo zakrývá svými všeruskými názory celkový svůj duševní nihilismus.

Takové jsou příčiny, pro něž rusínsko-ukrajinská literatura stojí v Haliči dosud průměrně na úrovni brožur, nebo utíká se pod křídla časopisův. Obšírné, mnohodílné spisy, vážné práce vědecké, ať původní, ať přeložené, nemohou u nás počítati na takový odbyt, aby se někomu vyplatilo je tisknouti. Takové podniky jako Levického „Bibliografie", „Monumenta" Stauropigie, „Zapysky", „Žereła" a „Pamjatky", jež vydává „Naukove tovarystvo imeny Ševčenka", jsou umožněny toliko pomocí zvláštních podpůrných fondův a nejsou vypočteny na to, aby vyplatily se prodejem. Rozprodání (a to v nevelkém počtu exemplářů, průměrně 500—1000 během 1—2 let) může se u nás nadíti jen taková kniha, která není dražší než za 1 zl., obsahu belletristického, publicistického nebo populárně-vědeckého. A to již jest pokrok: ještě před 10 lety kromě brožur populárních netiskly se u nás knihy ve větším počtu nežli v 500 ex.; a tu ještě větší část nákladu ležela dlouhá léta ve skladech. Nyní však, buď jak buď, máme příklady, že kniha vydaná v nákladu 1000 ex. v 3—4 letech vyjde v druhém vydání a podruhé se rozprodá.

Řekl jsem již, že hlavním střediskem, kde se pěstuje literatura, kde uveřejňují se důležitější publicistické práce, díla belletristická, původní i přeložená — jsou časopisy, jmenovitě denní, skuteční Molochové, hltající velké množství veškeré látky. Několik údajův o rozvoji rusínského časopisectva v Haliči za deset let — od r. 1887 do r. 1896 — může sloužiti jako illustrace mých slov. Počet rusínských časopisův za tu dobu vzrostl z 15 na 24. Jen počet politických časopisův od r. 1890 do r. 1895 vzrostl z 10 na 18. Kdežto do r. 1890 výška nákladu rusínských časopisův za čtvrt roku byla průměrně 5422 ex., r. 1893 vzrostla na 10.946 ex., r. 1894 na 11.215 ex. a r. 1895 na 11.696 ex. Kdežto počet veškerých časopisů, vytištěných r. 1890, dosahoval sotva 628.092 výtisků, r. 1893 činil 2,092.100, potom klesl trochu r. 1894 na 2,020.410 a r. 1895 na 1,982.880. [1]) Připomínám, že do toho nejsou vpočteny literární a literárně-vědecké časopisy toho druhu, jako byla svého času „Zorja", „Žytě i Słovo", aniž časopisy bukovinské, tak že tato čísla nedávají úplného obrazu ani publicistické produkce rakouských Rusínův.

Roku 1898 nastaly některé změny. V nově založeném na konci r. 1897 „Literaturno-naukovém Vistnyku" (vychází v měsíčních sešitech po 12 arších) dostalo se ukrajinsko-rusínské literatuře orgánu nejen objemného, ale s programem tak širokým, že může dáti místo a povzbuzení k rozvoji literární i vědecké práce v nejrůznějších směrech. „Literaturno-naukovy Vistnyk" uveřejňuje původní práce belletristické i překlady z cizích součas-

[1]) Viz: Rutowski, Rocznik statystyki Galicyi, díl V.

ných literatur, neváže se na žádnou školu, žádné formulky, přihlíže jen toliko k literární ceně spisův. Kromě toho tisknou se v něm práce vědecké, původní i přeložené, ze současných dějin, esthetiky, studie o společenských otázkách a současných spisovatelích, domácích i cizích, kritické rozbory nejnovější belletrie, kronika současného života v Haliči i na Ukrajině, bibliografie atd. Celkem bylo uveřejněno v prvém ročníku „Vistnyku" 50 vypravování, více než 70 básní, tři práce dramatické (mezi nimi překlad slavných Hauptmannových „Tkalcův"), podáno bylo 11 studií o činnosti rusínských a cizích spisovatelův, 16 kritických rozborů různých novinek rusínské literatury atd. V práci „Literaturno-naukového Vistnyka" mělo účast 41 ukrajinsko-rusínských spisovatelův a spisovatelek, kromě toho podány byly překlady z 27 spisovatelův a spisovatelek cizích. Že i slovanské literatury tu nebyly zanedbány, jest patrno z toho, že uveřejněny byly překlady z ruských spisovatelův: Čechova, Manina-Sibirjaka, Nadsona, z polských: Orzeszkové a Dąbrowského, z českých: Machara, ze srbských: Jovoviće.

Druhá změna, kterou přinesl rok 1898, jest zřízení vydavatelského družstva (Vydavnyča spiłka), která má pozvednouti produkci knih psaných ukrajinsko-rusínským jazykem.

Toto družstvo začalo svou činnost teprve nyní r. 1899, proto také nebudu o něm mluviti. Podotknu pouze, že poptávka po knize, nejen belletristické ale i vědecké, v haličské Rusi je čím dál větší; takové knihy jako Drapera „Dějiny zápasu mezi církví a vědou", vydané r. 1898 ve výborném překladu M. Pavlika, rozkoupili jen sedláci během několika měsíců několik set exemplářův, ač kniha ta jest drahá, a ač klerikálové proti ní agitovali.

Z knižní produkce r. 1898 není mnoho, co zaslouží, aby bylo uvedeno. Nákladem „Akademičné Hromady" vydána byla sbírka mých básní „Mij Izmaragd", almanach na památku 25letého trvání spolku „Sič", a almanach „Pryvit Dru. Franku" — to jsou důležitější knihy vydané v Haliči. V Černovicích vyšla pěkná kniha, popis cesty kolem světa vojenského lékaře Dra. Jaroslava Okuněvského (bratra známého poslance), a sbírka vypravování Bohdana Čenkoho. Na Ukrajině vyšlo drama *Staryckého* „Bohdan Chmelnyckyj", sbírka básní *Hryhorenka* „Naši lude na seli". To jest vše, co důležitějšího vyšlo r. 1898 kromě časopisectva.

Z předních spisovatelův ukrajinsko-rusínských r. 1898 umřel jediný — Ščoholiv. P. Myrnyj, autor několika velmi hezkých povídek, umlkl. Konyškyj pracoval velmi málo v belletrii, za to vydal ukrajinským i velkoruským jazykem obšírný životopis Ševčenkův. *D. Mordovec* uveřejnil ve Vistnyku historickou povídku „Dvi doli", jejíž hrdinou jest Juraš Chmelnyckyj, syn Bohdana Chmelnyckého. Také nadaný románopisec Ivan Levickyj (Nečuj) ničeho nevydal v tom roku; jeho obšírný historický román „Ivan Vyčovškyj" jest již ukončen a připravuje

se do tisku. *M. Staryckyj* mimo uvedené drama napsal r. 1898 ještě jedno historické drama „Obloha Buši“ (Obležení Buše) a kromě toho velkou historickou povídku „Pered bureju“ (Před bouří), jež vydána byla nyní po velkorusku. Z mladších ukrajinských spisovatelův *Hrinčenko (Čajčenko)* vytiskl r. 1898 v „Literaturno-naukovém Vistnyku“ historické drama z dob chmelničiny „Za batka“, *Karpenko-Karyj* uveřejnil tamtéž veselohru „Čumaky“. Nevydal ničeho v tom roce ještě jeden nadaný ukrajinský povídkář, M. Kocubinśkyj. *M. Škoľyčenko* dal obšírnou povídku „Na lesi“, a nadaná básnířka *Leśa Ukrajinka* několik překrásných básní. Mezi rakousko-rusínskými spisovateli dobyla si vážného místa *Olha Kobylańska*, jež vydala v minulém roce v „Lit.-nauk. Vistnyku“ pěkné vypravování „Valse melancolique“ a obrázek „Na polach“. Druhá zasloužilá spisovatelka *Natalia Kobryńska* podala obrázek „Duša“. Historik prof. *M. Hruševskyj* uveřejnil dvě historické povídky: „Jasnovelmožnyj svat“, (z dob Chmelnického) a „Nerobočyj Hryćko Kryvyj“. Pozornost na sebe také obrátily překrásné obrázky *V. Stefanyka* a vypravování „Mužyćka smert“ *O. Martovyče.*

Na konec sluší zmíniti se též o rusínském tisku v Americe, kde ve Spojených státech a v Kanadě žije nyní asi 300 tisíc Rusínův. Emigrace počala se již dávno, více než před 20 lety. Asi od 10 let stěhovali se za rolníky do ciziny také duchovní, a při církvi povstaly v Americe rusínské školy, založena byla tiskárna, vychází časopis. Volańskyj vydával dříve „Ameriku“, nyní od několika let vychází jednou týdně „Svoboda“. Kromě látky informační tiskne tento časopis také belletristické práce, uveřejňuje co jest důležitějšího v haličském a ukrajinském tisku. Z místních amerických mass dosud ještě nikdo tak nevynikl, aby mohl býti zařaděn do literatury: toliko *Nestor Dmytrov* jeví se ve svém vypravování dobrým pozorovatelem života. Dr. IVAN FRANKO.

Lužickosrbská.

Vlastní můj referát bude velice stručný. Samostatně nevyšlo nového ani v belletrii, ani na poli naučné nebo lidové literatury vlastně nic, kromě druhého dílu knihy „Mythiske bytośće łužiskich Serbow“ od podepsaného referenta, tedy ne od lužického Srba, a J. Gólčova příležitostného, loyalního spisku „Kral Albert“, vydaného k sedmdesátým narozeninám a k 25letému panovnickému jubileu saského krále. Pro zajímavost uvádím, že lužický knihtiskař a redaktor Srbských Novin, Marko Smoleř, vydal první 2 obrázkové knížečky pro útlou mládež, „Wobrazki za pěkne dźěći“ a „Šešerjačk a druhe rawski“. Kromě toho vyšla jen druhá vydání dvou dolnolužických

náboženských knih pro lid, totiž: „J. Fr. Starkowe módlitwy za šykne dny a casy“ a „To posołstwo“ (dle německého od nebožtíka faráře Panka). Toť celá knižní žeň za minulý rok.

Jinak vyšly jen obvyklé kalendáře „Předźenak“ (matiční), „Krajan“ (vydávaný katolickým „Towarstwem swj. Cyrilla a Methoda“), „Bibliski pućnik“ (vydávaný nákladem „Serbskeho lutherskeho knihowneho towarstwa“) a dolnolužická „Pratyja“ (péčí kandidáta ev. theologie Bog. Šwjele).

Časopisů vycházelo 7 hornolužických: vědecký půlletník „Časopis Maćicy serbskeje“ (redakcí Dra. Arnošta Muky), belletristický měsíčník „Łužica“ (redakcí P. Mikławše Andrického a téhož Dra. Muky), politický týdenník „Serbske nowiny“ (vydávaný Markem Smolerem), náboženský týdenník „Katholski posoł“, podobný evangelický týdenník „Pomhaj Bóh“, evangelický náboženský měsíčník „Missionski posoł“ a hospodářský list „Serbski hospodař“ — a 1 dolnolužický: Bramborski casnik (týdenník).

Stav lužické belletrie v minulém roce obráží se tedy jedině v „Łužici“. Z ní je patrno, že nyní má hornolužická literatura dva básníky, *Jakuba Ćišinského* a *Jana Waltaŕa*, dolnolužická pak *Mato Kósyka;* co v „Łužici“ tiskne *Jan Radyserb* (Wjela), není vlastně poesie, a příležitostné verše staršího básníka, *K. A Fiedleŕa*, také nepatří literatuře. Mladý, nový básnický zjev neobjevil se ani jediný, o nějakém moderním hnutí v poesii ani zdání. Překlad uveřejněn byl v lonské „Łužici“ jeden, a to Ujejského „Chorál“ (od podepsaného referenta).

Jakub Ćišinski byl minulého roku velmi plodný, téměř v každém čísle „Łužice“ setkáváme se s ukázkami jeho poesie, z nichž jest patrno, že nám básník chystá dvě nové knihy veršů: knihu lyriky „Ze žiwjenja“ a sbírku „Ballad“. První z nich očekáváme každým dnem.

Ostatní obsah „Łužice“, kromě básní, vlastně — není belletristický. Je tu jediná, ale nedokončená povídka z lidu a pro lid, „Hanka“, jejíž autor není jmenován. I to jest význačné pro lužickou belletrii, která dosud vlastně nevytvořila domácí povídky a novelly. V básnictví může se lužická literatura vykázati dvěma význačnými básnickými postavami, Zejlerem a Ćišinským, do jisté míry i Kósykem — ale v povídce a novelle nebylo v ní dosud ani jediného opravdového talentu. Ovšem jest lužická krásná literatura velmi mladá, nejmladší ze všech slovanských, počínáť teprve Zejlerem, je to také literatura nárůdku ani ne dvoustotisícového — ale přece v ní naprostý nedostatek novellistického talentu zaráží.

Poměry lužické literatury jsou ovšem docela výjimečné. Předně je to vlastně dvojí literatura, hornolužická a dolnolužická — kromě toho tisknou se hornolužické knihy trojím pravopisem: latinkou pro intelligenci a švabachem pro lid, jen že tu zase zvláštním pravopisem pro lid evangelický a zvláštním pro katolíky. Z toho

vyplývá roztříštěnost čtoucího obecenstva. Jiná, velice důležitá okolnost jest nedostatek intelligence; lužický národ celý vlastně tvoří jedině lid — i jest zapotřebí přihlížeti v literatuře především a hlavně k potřebám lidu. A konečně nesmírnou překážkou samostatného rozvoje literatury jest německé školní vychování a vzdělání; lužičtí studující, pokud mají tolik uvědomění, stále zápasí s gramatikou a pravopisem své mateřštiny, jíž se beze všeho vedení těžce přiučují, tak že správně srbsky píšících intelligentů jest vlastně žalostně málo. I hmotné okolnosti překážejí utěšenějšímu rozvoji lužické literatury; ani Matice, ani obě konfessijní vydavatelská družstva nemají dostatečných fondů na vydávání knih — a jiných nakladatelů vlastně není.

Ale i za těchto velice nepříznivých okolností mohlo by se více pracovati, než se pracuje. Řekl jsem to již předloni ve schůzi belletristického odboru Matice Srbské — ale hlas můj byl jen vyslechnut a pak vytištěn v Časopise Maćicy Serbskeje; jiných následků neměl. Navrhoval jsem k osvěžení váznoucí současné produkce básnické *vydávání starších autorů*; takových souborných vydání citelně postrádáme. Každý nemá tolik lásky k věci, ani tolik času, ba z pravidla ani ne tolik příležitosti, aby si z prací, rozptýlených po starších ročnících různých časopisů lužických, vypreparoval básnické postavy starších autorů. Jediný Zejler dočkal se souborného vydání a stojí tedy jasně před námi. Ale jména jiných starších poetů, Jacsławka, Ćésle, Herty (jediné básnířky srbské), Pětrowiče (Fiedlera) atd. jsou nynějšímu pokolení skutečně jen — pouhým zvukem. Povzbuzoval jsem dále k *činnosti překladatelské*, kterou jsem v posledním desítiletí obstarával vlastně sám, z čehož vyplynula zase jednostrannost, poněvadž jsem, jak přirozeno, překládal jen ukázky z české poesie. Ale v „Łužici“ není ani památky po nějakém vlivu tohoto mého povzbuzení. Teprve v poslední době zvěděl jsem cestou soukromou, že Ćišinski chystá knihu básnických překladů. To by bylo něco — ale je zapotřebí činnosti *systematické*. Že i v povídce třeba jest sáhnouti k překladům, jest na bíle dni.

Mohlo by se namítnouti, je-li tak málo lužické intelligence, že není ani zapotřebí galvanisovat váznoucí pohyb krásné literatury, jen když se věnuje náležitá pozornost literatuře pro lid. Ale, jak patrno jen z přehledu loni vydaných knížek, ani literatura populární *není* náležitě opatřována. Matice kromě kalendáře nevydala pro lid ničeho — jako to bylo v posledních letech skoro pravidlem. Ovšem, Matice má skrovné prostředky, jejichž značnou část pohlcuje vydávání důležitého vědeckého „Časopisu“, ale nevěřím, že by nemohla kromě něho a kalendáře vydati ročně aspoň jednu knížku pro lid. Šlo to před desíti, třiceti, ba padesáti lety, proč ne nyní? Finančních překážek tu tedy není — hlavní a jedinou překážkou jest nedostatek pracovníků! Nejlepším důkazem jest fond Tyburovský, zřízený při Matici před lety na vydávání poučných popu-

lárních spisů, zejména o Slovanstvě — z něhož však nebyla dosud vydána jediná knížka! A lid žádá si nové četby! —

Jsou to vlastně výtky, co tu povídám — ale výtky, plynoucí z lásky k podivuhodnému lidu lužickosrbskému, jenž si zachoval svébytnost národní v poměrech nejtěžších.

Žeň zajisté jest mnohá — ale dělníků málo...
Kéž se najdou v novém pokolení! AD. ČERNÝ.

Bulharská.

Nebylo by správným tvrzení, že se poesii bulharské nevalně daří; ale naopak zase bylo by přehnané, kdyby se řeklo, že naše básnictví dodělalo se vlastních směrů alespoň na tolik, že by se v nich zračily jasné koncepce života domácího a prováděly názory sociální a aesthetické k jeho mravnímu ocenění a zlepšení. Každý téměř spisovatel, jenž se u nás pokoušel v básnické tvorbě, dovedl nanejvýše prokázati svůj vkus, od vkusu je však ještě daleko k uměleckému směru. A vskutku, na celém životě bulharském za nynější doby jest pozorovati, jak se ve chvilkových odstavcích řídí v k u s e m jednotlivých osob, požívajících náhodou veřejného vlivu, vkusem, jenž začasté se zvrací v libovůli. Pozoruhodno, že v bulharské literatuře není význačně zastoupen vlastně žádný ze směrů literatur evropských; nemáme ani romantiků, ani realistů, naturalistů, aniž zástupců nejmodernějších proudů. Bulharský básník se ovšem vzdělává na cizích literaturách, ale na půdě domácí není viděti, že by kdo — ať překlady či původními pracemi — zasazoval se o soustavné zavádění jistého směru, vytvořeného v umění národů jiných. Snad má ten zjev i jiné příčiny, povahy hmotné; sluší však míti na paměti, že širší obecenstvo bulharské vůbec nejeví zájmu pro výtvory, cizí jeho vlastnímu chápání a formám jeho vlastního života; tím dána jest již předem povaha belletristických plodů v rouše domácím. Majíce na mysli tyto poměry v bulharské literatuře, snadno si z nich učiníme pojem, jak asi co do látky a směru bude vypadati básnictví naše v nejbližší budoucnosti, až se i ruch literární zmůže i život veřejný ze své neurčitosti vyprostí. Nynější bulharská povídka i báseň — ačkoli pouhý projev výše uměleckého vzdělání a vkusu svého původce — při hmotných poměrech literatury a při smýšlení našeho obecenstva nejspíše stane se základem podobného směru, jaký dnes v Rusku sluje „národním“, ač přispěje-li i vzdělání naše ke zvýšení citu a smyslu pro krásu a pravdu uměleckou. —

U nás bylo již potřebou, dostávati každoročně nové dílo od předního básníka bulharského *Ivana Vasova*. Rok 1898. nic nám od něho nepřinesl. Vazov stal se ministrem osvěty, ne sice ve prospěch svého úřadu, ale jistě v neprospěch literatury a svého

spisovatelského jména. Místo jeho knihy objevily se na knihkupeckém trhu básnické spisy *Ivana Andrejčina* i *Penča Slavejkova*, k nimž ještě dodati sluší knihu *Nikoly Načova*. Toť jsou autoři jediných bulharských knih, které minulého roku obrátily k sobě pozornost. Jiná jména, stará i nová, vyskytla se pod jednotlivými kusy a pokusy v časopisech „Mysl", „Bigarska sbirka", „Prag" a „Bigarski Pregled"; z nich zaznamenáváme Stojana *Michajlovského*, známého u nás zasmušilého satyrika a pessimistu, Kirila *Christova*, pěvce své neukojené, ale nikdy nezoufající lásky, *Cerkovského*, nového naivního vyznavače krásy přírodní a lidské, a S. *Popova*, sotva začínajícího tlumočníka soužení a bolů, jež vzrušují idylický život bulharského lidu.

Andrejčin vydal dva spisy: sbírku legend a kreseb „P r v n í k r o k" a sbírku básní „L á s k a a ú t r a p y", — vesměs práce, otiskované před tím jednotlivě v časopisech a drobných brošurkách. Sebevědomý autor prohlašuje v první své knize, že se liší od svých soudruhů „směrem zvláštním". A ten vrcholí dle našeho soudu v kresbách, kde se cit autorův vzpírá proti nerovnostem ve společnosti lidské, kde prstem a s výčitkou ukazuje na bídu lidu, na porobenství vůle, zakupování ctnosti a podmínčnost přesvědčení. Každá kresba má zřejmý kořen mezi námi, v našem kruhu, v bulharské společnosti; někdy však její satyrický a bezohledný šleh vychází jedině z osobního a malicherného rozhorlení básníkova. Pohnutky legend leží v názoru o lásce zcela svobodné, kteráž není básníku ničím jiným, než „sladkou útrapou". Toť jest základním tónem i veršované sbírky Andrejčinovy. Láska nás víže k předmětům zamilovaným, pak nás mučí a ničí svou marností a nestálostí. Než tyto básníkovy názory nejsou ani dost zpracovány, ani v sobě důsledny. Všecko záleží na okamžité náladě, pocházející z předpojatého časem pohlížení na jisté formy společenského života.

Co do formy zevní, hloubky citu a uměleckého zpracování látky mnohem výše stojí Penčo *Slavejkov*, nejmladší syn známého v bulharské literatuře učitele, publicisty, filologa a básníka Petka Slavejkova († 1895.). Penčo vydal již roku 1896. sbírku básní epických, ke kterým loni přidal druhý svazek „B l o u z n ě n í". Látka těchto básní, většinou čerpaná z našich dějin a národních podání i obyčejů, jest zcela jiného druhu než látka, kterou si béře Andrejčin; leč i tu nacházíme tentýž soucit s lidem utlačovaným, s jeho bídou, tentýž nedopovězený bol z lásky, třebas cizí, a také satyrické šlehy na nešvary veřejného života u nás. Jakkoliv jest Slavejkov nadán básnickým zrakem, vidícím do hloubky a dálky, přece i v jeho výtvorech nelze určiti, v čem nalézá umělec neduh času, kde zří pramen neštěstí občana a člověka Bulhara, aby pak poukázal k ideám, jichž kult vedl by ke spáse a vyhojení.

Náš stát bulharský, který se od poslední války stal jaksi všeobecným poručníkem obecenstva, řídí záležitosti společenské

vždycky pod známkou „národní“, patriotickou, pokud je řídí správně, dospívá pouze k jistým úspěchům v poměru k cizině. Avšak že pro tyto úspěchy nejčastěji dopouští se křiklavých nespravedlností na újmu blahobytu chudých svých poddaných, na újmu společenského míru a mravní úcty k pojmům o vlasti a občanské ctnosti, toho si stát posud nikterak nevšiml a všímati nechce. Povinností literatury bylo, poukázati na to, upozorniti na vraždu štěstí a duše lidské, páchanou ve jménu „národním“, a varovati stát před nebezpečím pro něj samý. Než to jest úkol, k němuž nynější naše básnická literatura ještě nedospěla. Naopak, i ona myslí, že látkou národní, naříkáním nad osudem národa pomůže národu z jeho hmotné a mravní bídy. Tím si můžeme vysvětliti i povahu povídky *Načova* „Vzbouření ci“, čerpané z doby před 30 lety, když bulharský občan povstával proti vládě turecké, aby svému trpkému osudu ulevil a domohl se osobní svobody. V tom nepochopení svého času a potřeb národních spočívá uchylování se samého Vazova nejčastěji k látkám „národním“ doby minulé, i divné přesvědčení jeho básníka Kardašova v druhém dílu „Kreseb a obrázků“ (1896), že není ve skutečném bulharském životě látky, hodné básnického zpracování.

DR. A. BALAN.

*

J. FLORINSKIJ, Лекціи по славянскому языкознанію. Часть вторая. С.-Петербургъ-Кіевъ 1898. Str. XVI + 703.

Dílo, které oznamujeme, jest 2. částí velkého spisu, jehož I. oddíl vyšel r. 1895, a který se snaží podati přehled slovanské jazykovědy v tom rozsahu, v jakém ji přednášejí na ruských universitách professoři slavistiky (славяновѣдѣнія), t. j. bez rozboru jazyka staroslovanského a ruského, pro něž jsou ustanoveni zvláštní odborníci. Postupuje se v něm tak, že každý jazyk probírán je zvláště, bez přiblížení ke konstruovanému jazyku praslovanskému a ostatním jazykům indoevropským, a že se vykládá vždy nejprve všeobecně o území jazykovém, osudech jazyka, studiu jeho a grafice, po případě i o nářečích, a pak se probírá zevrubně hláskosloví a tvarosloví jazyka spisovného se zřetelem k minulosti i nářečím, a na konec se podávají karakteristiky a ukázky nářečí. Pokud se týče rozvrhu díla, věnována jest část I. kromě otázek rázu všeobecného popisu jazyka bulharského, srbochorvatského a slovinského, část 2. rozpravám o jazyce českém, slovenském, polském, kašubském, srbolužickém a polabském.

Spis byl přijat kritikou příznivě. Právem lze jej pokládati — jak pro obsah věcný, který neznamená sice pokroku ve sbírání materiálu a řešení specialních otázek, ale je svědomitým souborem toho, co v slov. jazykozpytě posud vykonáno, tak pro pečlivé a časem až minuciosní seznamy odborné literatury knižné i časopisecké — za dobrou rukověť všem, kdo se chtí vědecky obírati slovanskou mluvnicí. Nejvíce námitek — a myslíme, že právem — vzbudila Florinského klassifikace jazyků slovanských, podle níž na jedné straně maloruština není než nářečím ruským, a oba spisovné jazyky lužickosrbské nejsou než nářečími jediného srbského (luž.) jazyka, na druhé však slovenština a kašubština položeny ne za nářečí, nýbrž za jazyky. (Sr. Arch. f. slav. Phil. XX, str. 351 sl., Listy fil. XXV, 203 sl., 215 sl.) Otázka, jak třídíti řeči, náleží k nejobtížnějším v jazykozpytě, a nelze přímo dělati výtek učenci, má-li názory jiné než ta ona autorita, ale tolik

lze jistě žádati, aby klassifikace, které se spisovatel drží, byla důsledná — a toho právě u Florinského není.

Lužickosrbská část díla, které — kromě v List. fil. XXV, 208 sl. passim — nikde posud nebyla věnována zevrubnější pozornost, a která nás zajímala tím víc, pracována je jako části ostatní, a to tak, že oba jazyky popisovány zároveň. Popis je zevrubný a celkem správný. Hlavními vzory a prameny byly mu v části úvodní statistika a mappa Mukova, Pypinova Historie lit. slovanských, Bogusławského-Hórnikova Historija serbskeho naroda a Mukova historicko-srovnavací mluvnice, v oddílu pak vlastním táž velká grammatika. Pramene tohoto následováno i tam, kde, jak se nám zdá, bylo by bývalo dobře se uchýliti, na př. při nauce o přechodu *e* v *o* (zde bude nutno mnoho dokladův odečísti, poněvadž padají na vrub analogie, a pravidlo vypadne pak asi tak, jak naznačeno v List. fil. XXV, str. 214), při nauce o jerech (myslíme, že přes četné úchylky, způsobené patrně analogií, i pro luž.-srb. lze se domýšleti téhož zákona o zastupování jerů plnými hláskami, jaký vládl a vládne v jaz. českém) a při jiných drobnějších výkladech, do nichž zde nelze se pouštěti; a naopak zase pohřešujeme u Florinského některé drobnosti, jež u Muky jsou, tak na př. zmínku o dialektech vymřelých a vymírajících, z nichž zejména žarovský a gubinský jsou zajímavy jako dialekty tvořící přechod k polštině a j. Přes to jest v části luž.-srbské podle toho, co z Muky vybráno a jak poměrně pečlivě proti české části vytištěno, patrně viděti, že autor spisovný jazyk luž.-srb. ovládá slušně a také s literární produkcí srbskou na všech polích jest obeznámen.

Doporučujeme Florinského zejména našim studentům slavistiky a nepřejeme si, než aby kniha byla rozmnožena zejména pro Nerusy dílem o jazyce ruském, a aby brzy mohlo vyjíti druhé, opravené vydání.

K. SMETÁNKA.

Dr. ALEKS. L. MITROVIĆ. Са Влтаве на Нишаву. I. Прештампано из Српског Гласа. Задар. 1898. (Str. 169.)

Úhledná a pěkně psaná brošurka Dra. Alexandra Mitroviće, redaktora časopisu Српски Глас v Zadru, jest ovocem jeho cesty do Prahy na slavnost Palackého v červnu r. 1898. Účelem jejím jest vylíčiti po žurnalisticku a populárním způsobem nejen dojmy, jež si spisovatel odnesl z pražských slavností, nýbrž i seznámiti srbské čtenářstvo s hlavními rysy slavné české minulosti, s úpadkem i vzkříšením českého národa.

Knížka má šest kapitol. V prvé (До Златног Прага) vypisuje autor cestu do Prahy a dojmy s ní spojené. Píše o Rjece, o poměrech chorvatských atd. V kapitole druhé (Златни Прар) věnuje pozornost historickému přehledu i nové statistice našeho hlavního města. Data veškera jsou arci velice stručná. Obšírněji psána jest kapitola třetí: Борба за слободу, v níž spisovatel píše o Husovi a náboženském hnutí českého národa, o válkách husitských, o Jiřím Poděbradském a o českém povstání r. 1618. Kapitola čtvrtá (Народни препородилац) zabývá se činností Františka Palackého, jakožto křisitele českého národa a jeho minulosti. V kapitole páté (Народна захвалност) popisuje autor celou slavnost Palackého, pořádanou v červnu 1898, líčí své osobní styky s jednotlivými účastníky jejími, zmiňuje se o činnosti jich, vypisuje své osobní dojmy atd. V poslední stručné kapitolce (Поздрав Прары) píše o některých pamětihodnostech Prahy. — Články v brošuře této uveřejněné jsou otiskem autorových statí ze Srpského Glasu. Na pokračování se těšíme a přáli bychom si, aby podobnými knížkami oživován byl zájem pro myšlenku slovanskou.

DR. KAREL KADLEC.

*

Pohostinské hry paní Marie Gavrilovny Saviny a císařské ruské společnosti. Byly to čtyři krásné a nezapomenutelné večery, které nám připravili ruští umělci v Národním divadle. Pravím beze všech politických nebo slavjanofilských arrière-pensées, beze všech rusofilských sympatií: paní Savina a její znamenití soudruzi mne okouzlili a cele si mne podmanili. Umění paní Saviny není pouhou virtuositou herečky dokonale a lehce ovládající slovo i gesta, je pravdivé, má barvu a hnutí života, je nervosní, rozechvělé, a v momentech vášně a tragiky dostupuje do takové výše, do jaké je může povznésti jen talent prvního řádu. Paní Savina není ani mladá, ani krásná, její hlas nezní též hned na první ráz příliš sympaticky. Ale přes to působí její umění vítězně, její hra má kouzlo svrchované elegance dámy i procítěné ženskosti, její hlas má čarovné, nezapomenutelné tóny. Savina byla prostě krásná a svůdná v milostných scenách jako Margareta Gautierova v Dámě s kameliemi i jako Taťana Rěpina. Bylo cosi nervosně svůdného v té její kočkovité, svíjivé, náhle škubavé a zase zvolna vlnivé nonchalanci pohybů, ale též lecos strojeného, líčeného, chladně vypočítavého. Savina je zcela moderní umělkyně. Její herecký verismus dostupuje vrcholu v scenách umírání, kde mrazivý děs a úzkostnou hrůzu vyvolává v obecenstvu, zvláště když jako Taťana Rěpina umírá jedem. To již není tragický výjev na jevišti, to je prostě scéna z kliniky. Savina mistrovsky ovládá techniku hereckou. Dovede držením těla, posuňkem a hlasem i neobyčejně subtilní mimikou obličeje vystihnouti nejjemnější záchvěvy citové. S paní Savinou přibyla do Prahy společnost císařského divadla ruského. Skvělý tento ensemble vyniká nejen několika výtečnými talenty, ale především souhrou. Tak bezvadně, hladce, živě a přirozeně sehrané scény ze společnosti, kde tlum lidí se smísí a hlasy se křižují, lze uzříti jen v „Comédie française". Není to snad jen zásluhou bystrého a znalého režisera. Zde se jeví síla umělecké solidarity a vyšší kultury, kterou ruští umělci vynikají, a která je vede k tomu, aby každý dle sil svých co nejvíce přispěl k doplnění obrazu jeviště, k docílení největší illuse. Mezi kollegy paní Saviny zaujal naše sympatie ano i náš obdiv nejvíce p. Gorev, zejména jako starý major v „Paní majorce" a jako Duval otec v „Dámě s kameliemi". Pan Gorev je umělec ryzí jakosti, pravdivý a prostý, bez násilných prostředků, bez velkých slov a posuňků přesvědčuje i uchvacuje. A též mezi dalšími ruskými herci poznali jsme vzácné talenty, skvělé zjevy herecké, jako je sl. Moravskaja, p. Apolonskij a p. Ševčenko.

Marie Gavrilovna Savina.

H.

Poslední měsíce vynesly několik *dramatických novinek*, polských, slovinských i chorvatských. Především vyšly z konkursu Paderewského čtyři kusy; první cenu dostala 5iktová dramatická báseň Lucjana Rydla „Zaczarowane koło", druhou 5iktové drama Józefata Nowińského „Gołąbka biała", třetí cenu čtyřaktovka Jana Augusta Kisielewského „Karykatury" a čtvrtou rovněž čtyřaktová hra Boglana Jaxa Ronikiera „Zgaszeni". Hrány byly dosud „Karykatury" a „Zacza-

rowane koło". Dle úsudků polské kritiky jest „Zaczarowane koło" drama více knihové než divadelní, má krásné jednotlivé scény, skvělou dikci, ale vadí mu roztříštěnost děje, nedostatek dramatického napjetí a zejména také reminiscence z „Potopeného zvonu", „Balladyny", ba i z „Mazepy". „Karykatury" Kisielewského a drama „W sieci" téhož mladého autora velmi chválí referentka varšavské „Pravdy". Autora nazývá neobyčejným talentem; „Karykaturám" činí sice podstatné výtky, ale praví, že přes všecky vady zaujme velice vynikající místo v polské literatuře dramatické; „W sieci" stojí prý umělecky o celé nebe výše, tak že prý „netoliko v polské, ale ani v současné evropské literatuře nebylo dosud dramatického díla toho druhu." Referentka vidí v něm zárodek budoucího, zcela samostatného a svérázného dramatu polského. — Na lublaňském divadle sehráno s úspěchem historické pětiaktové drama Antona Medveda „Za pravdo in srce", jehož děj čerpán jest z časů selských bouří r. 1573. — V záhřebském divadle byla 12. dubna premiera dvou dramat mladého spisovatele Sergjana Tuciće, jehož „Truli dom" loni vzbudil pozornost v Záhřebě i v Lublani. Honba za divadelním efektem prostředky nejbezohlednějšího naturalismu a na úkor psychologické pravděpodobnosti jest dle hlasů chorvatské kritiky hlavní slabinou nových dramat Tucićových, z nichž jedno, „Povratak", jest jednoaktové, druhé, „Svršetak", tříaktové.

*

V roztomilém pavilloně na náměstí Zrinského v Záhřebě otevřena byla letos koncem zimy *první chorvatská umělecká výstava*. Ačkoliv nebyli tu zastoupeni všichni výtvarníci chorvatští, přece podávala výstava zajímavý obraz nynějšího chorvatského malířství a sochařství. Celkový dojem byl velmi příznivý a potěšitelný; bylo tam i několik věcí rozhodně výborných, jež by se cti obstály na každé výstavě. Dojem byl tím radostnější, že jsme se tu vesměs cítili v družině mladých umělců, kteří znamenají nejen přítomnost chorvatského umění, ale i jeho budoucnost. Jména jako Čikoš, Ivekovič (malíři), Frangeš, Valdec (sochaři) a j. za ni ručí. S mladšími svorně vystavoval starší (ač nikoli starý) mistr Bukovac. Při návštěvě výstavy mimovolně vznikalo v nás přání, abychom ji — aspoň z části — mohli viděti i v Praze. Místo nynějších mlhovitých představ anebo dokonce prázdného zvuku několika jmen zbyl by nám tu do jisté míry určitý obraz současného umění chorvatského. I mladé umění polské a ruské měli bychom si na čas v Praze vystaviti, ba jest dokonce již i ruské umění, o němž nemáme ani zdání. Přispělo by to k rozšíření našeho obzoru vůbec a k prohloubení našich představ o Slovanstvě zvlášť.

Rozhledy a zprávy.

(*V. Bilozerskij. — Biblioteka vydavnyčoji spilky. — Nový rukopis Kotlarevského „Eneidy". — Spilka dla hospodarstva i torhovli. — Národní dům ruský v Kołomyji. — Tolstého „Vzkříšení". — P. J. Nakrochin. — Pypinova „Istorija russkoj literatury". — Stať „Ruské školy" o českém školství. — V. V. Čujko. — V. O. Michněvič. — A. F. Byčkov. — L. J. Polivanov. — Studentské nepokoje a žurnalistika. — Z Lužice: Hlowna zhromadźizna Maćicy Serbskeje. Jarní schůze studentstva. Svazky lidových spolků. — Výročí smrti Chopinovy a Słowackého. — H. Lisicki. — A. Lewicki. — Prohlídky a satýkání ve Varšavě. — Slavisches Echo. — Brošurka o Bosně. — Slasti slovenských redaktorů.*)

Vasyl Bilozerskij, jeden z předních Ukrajinců, svak Pant. Kuliše, zemřel v m. únoru v Motronivce u Borané v Černigovské gubernii, u věku 72 let. Po skončení universitních studií v Kijevě byl zároveň s jinými členy Kyrilomethodějského bratstva uvězněn a internován službou do

Petrozavodska v gub. Olonecké. Později povolen mu návrat do Petrohradu. Právě tehdy na sklonku let 50tých probouzel se mezi Ukrajinci čilejší národně politický ruch, jehož středem stal se Petrohrad, zejména od r. 1861, co pod redakcí V. Bilozerského počala vycházeti „Osnova", zaniknuvši však již ani ne po dvou letech. Posléze zesnulý stal se ve Varšavě ředitelem „Učeditelnago komiteta" a když služby té se vzdal, uchýlil se do svého rodiště. Již v 60tých letech vzplanul mezi Rusíny v Haliči vášnivý boj o fonetický pravopis „kuliášivku", jejímž původcem byl spisovatel Pant. Kuliš. Když se mu doneslo, že má ve Lvově vycházeti rusínský časopis v duchu polonofilském, tištěný jeho pravopisem, prohlásil J. Hołovackému, že své práce bude nadále tisknouti jen pravopisem etymologickým. Hołovackij pospíšil s uveřejněním listu v „Slově", což mělo za následek, že přívrženci etymologie triumfovali. Kuliš teprve později, poznav mystifikaci, zmíněný svůj list odvolal ve lvovské „Pravdě" (r. 1867). Za to vrhl se na Kuliše ve svém „Bojanu" jeho redaktor Stebelskij, v kteroužto polemiku o pravopis zasáhl též V. Bilozerskij, poslav redakci „Pravdy" Отвѣтъ Бояну-Стебельскому на »Письмо до Кулиша". Tato odpověď, otištěná o sobě s pseudonymem „Rusyn", popudila na Kuliše tábor etymologistů; zejména vyjiždel si na něho časopis „Strachopud". Jemu odpověděl Bilozerskij v „Pravdě" na r. 1867 satyrickým dialogem Громадський судъ надъ Страхопудомъ. Vedle těchto dvou polemik uveřejnil v „Pravdě" na r. 1868 nepodepsaný životopis P. Kuliše, dovedený však jen do jeho varšavského ředitelování. Druhý životopis v témž časopise, označený pseudonymem „Mykola Vołovid", napsal o posledním kobzaru: Остап Вересай, сокиринський кобзар а додатком к нему Листъ Остапа Вересая до приятеля на чужину. Konečně dlužno se ještě zmíniti, že bibliotece Národního Domu ve Lvově Bilozerskij věnoval Ševčenkův prvopis básně „Ivan Hus", dedikované básníkem našemu Šafaříkovi. Bilozerským opět Ukrajině odešel jeden z jejích nejlepších synů a vroucí vlastenec.

Rusínská Spilka vydavnyča ve Lvově, jež obrala si za účel vydávati spisy z oboru literatury, vědy a politiky ve vlastním nákladě a pečovati o jejich rozprodej, zahájila právě svoji činnost Bibliotekou vydavnyčoji spilky, ve které mají býti uveřejňovány originály i překlady z belletrie, jakož i takové vědecké studie, o nichž se dá soudit, že budou zajímati širší kruhy intelligence. Jednotlivý svazek této sbírky obejme 5—15 tisk. archů v ceně 6—8 kr. za arch. V prvém svazku vyšly povídky Stefana Kovaleva (Pjatky). Na řadě jsou Anthologie z rusín. básníkův, Frankovy Boryslavské povídky, téhož básně, Kobylanské povídky a j. Spolek řídí spisovatelé Vjac. Budzynovskyj a dr. Ochrymovyč.

Kijevský denník Жизнь и Искутство oznamuje nález rukopisu Kotlarevského „Eneidy" s letop. 1779. Obsahuje pouze prvé tři písně Eneidy, ale jsou úplnější než posud známé, nevyjímaje ani vydání Parpurovo. Rukopis je bez censurních škrtův a oprav a tím nabývá zajímavosti. Nyní jej studuje P. J. Žyteckij v Kijevě, jenž připravuje obšírnější monografii o ukrajinské literatuře XVIII. v., kterou zakončí Kotlarevským.

Přičiněním vynikajícího národohospodáře rusínského Dr. Teof. Kormoše, tou dobou advokáta v Přemyšli, ustavila se v tomto městě Spilka dla hospodarstva i torhovli. Navazuje se k podobným rusínským družstvům, jichž úkolem je hospodářská organisace, v tomto případu ovšem jen pokud jde o povznesení selského hospodářství a obchodu s jeho produkty u svých členů a polepšení jejich dobrobytu. K dosažení těchto cílů bude spolek v populárních přednáškách na hospodářských schůzích nabádati své členy k pokročilému hospodaření, bude svolávati valné hromady a konati schůze poradní, vydávati odborné časopisy, knihy a brošury, sprostředkovati dovoz strojených hnojiv, hospod. strojů, semen a t. p. Dále zajímati se bude obchodem a v něm prostředkovati, zakládati filiálky, agentury, skladiště zboží, sýpky a domáhati se dodávek zvláště vojenských. Ko-

[illegible]

[illegible] *Ř.*

V *Rusku* literární událostí prvního řádu jest nový román hr. *L. N. Tolstého* „Vzkříšení“, který již svým počátkem upoutal všeobecný zájem. Možno říci bez nadsázky, že žádné literární dílo nevzbudilo dosud podobného mezinárodního napjetí, neboť práce Tolstého ihned překládá se do jazyků všech jen poněkud civilisovaných národů. Angličtí a američtí dopisovatelé odesílají svým redakcím text románu telegraficky, tak že dle vtipného obratu jistého feuilletonisty román Tolstého „přiměl i elektrický drát, zanesený vždy výhradně faktickým, suchým, prosaickým a časovým materiálem, zanikajícím beze stopy téhož dne, jenž jej vyvolal k životu — přiměl i tohoto prostředníka pilně sdělovati na ohromnou vzdálenost, přes oceán, plod tvůrčí mysli, umělecký obraz zničeného života nikomu neznámé ruské dívky.“ Právo prvního otisku románu získal vydavatel „Nivy“ za 12000 rublů, které Tolstoj věnoval na přesídlení kavkazských duchoborců do Kanady. Některé časopisy ruské jaly se otiskovati román hned za „Nivou“, ale majitel pan Marx prohlásil proti tomu protest. Tolstoj sám uveřejnil v této záležitosti otevřený list, žádaje vydavatele, aby s otiskováním posečkali, čímž ovšem nechce odvolati svolení, jež dal již dříve k volnému otiskování všech svých prací. Zajímavo jest, že redaktor moskevského „Ruského Slova“ vyčítá veřejně majiteli „Nivy“ usurpátorství a nabízí nových 12.000 rublů spisovateli, aby mohl současně s „Nivou“ otiskovati román, při čemž právo toto chce ponechati všem ostatním časopisům, jak v hlavních městech, tak na venkově.

Jinou důležitou událostí jest objevení nového talentu — *P. J. Nekrochina.* Uveřejňoval dosud drobné povídky v různých časopisech, ale snahy jeho nedošly povšimnutí. Nyní vydal soubor povídek s názvem Идиліи въ прозѣ (Idylly v próse) a vzbudil nelíčený obdiv. Kritika s podivuhodnou jednomyslností uznala jej za pozoruhodný talent, za umělce v pravém smyslu slova. Chválí při něm hlavně uměleckou míru, schopnost

v několika slovech mistrně zachytiti kontury a barvy předmětu, sdělovati nejjemnější pocity a nálady. Povídky jeho jsou prosté a jednoduché, bez všech effektů a neočekávaných obratů, jakým jest sám život průměrného intelligentního člověka, řemeslníka nebo mistra. Ale při tom jest pravým esthetikem, umějícím smiřovati čtenáře s nejtrudnějším okolím, aniž by je přibarvoval na růžovo a urážel city a zákony krásy. Od současných spisovatelů ruských výhodně liší se jemným, prostosrdečným, láskyplným humorem, bylinkou na současné nivě literární velmi vzácnou. „Tento čistý ruský humor podává čtenáři obrazy ve zvláštní perspektivě, kde mračné dálky, rokle a propasti vystupují před divákem v lehké mlze, mírnící každou příkrost obrysů a dodávající všemu zvláštní krásy“ (В. Грибоевскій, Книжки Недѣли sv. 4.).

Zasloužený zájem budí rovněž velkolepé dílo *A. N. Pypina* Исторія русской литературы. Vynikající myslitel a učenec, přítel našeho národa a kdysi též spolupracovník „Časopisu Českého Musea“, vydal dosud 3 svazky této obrovské publikace, obsahující dějiny ruské literatury do konce XVIII. století. Po svém chvalitebném zvyku spisovatel neobmezuje se pouze na čistě literární dějiny, ale podává cennou charakteristiku stavu kultury v jednotlivých obdobích, čímž práce jeho nabývá důležitosti i pro historika vůbec. Bylo by záhodno seznámiti též naši veřejnost s tímto neobyčejně důležitým a věcným dílem, jehož 4. svazek vylíčí dějiny literatury ruské v tomto století. Vážený spisovatel s nevšední ochotou dal autorisaci ku překladu do češtiny pisateli těchto řádků, projeviv zároveň ochotu upraviti a po případě zkrátiti neb doplniti jednotlivé části pro potřebu českého obecenstva. Dosud však se nenašel nakladatel, jenž by se odhodlal vydati toto pozoruhodné dílo.

Z časopiseckých prací zasluhuje povšimnutí stať *M. Ljaliny* v měsíčníku „Русская школа“ (Высшее женское образованіе въ Чехіи и Сербіи въ связи съ образованіемъ общимъ). Spisovatelka na základě zkušeností, nabytých z cesty r. 1895 po Čechách a Srbsku, podává jasný a věcný přehled našeho ženského školství, zmiňujíc se obšírněji o gymnasiu „Minervy“ a „Ženském výrobním spolku“.

Konečně třeba zaznamenati několik důležitějších úmrtí. V Petrohradě zemřel známý kritik *V. V. Čujko*. Z jeho studií, pokud se pamatujeme, přinesly „Literární listy“ delší stať „Ruský román a jeho význam“ a Jelínkův „Slovanský sborník“ studii „Ruské umění a jeho zdroje“. Čujko náležel k nečetné řadě ideálních pracovníků, snášeje klidně veškeré ústrky a útrapy všedního života. Největší a nejzásluhnější jsou jeho rozbory prací Shakespearových.

Tamže rozžehnal se s tímto světem zasloužilý literát *V. O. Michněvič*, neunavný feuilletonista a pozorovatel současného i minulého života ruského. Sebrané feuilletony jeho vyšly v několika svazcích. Svého času těšila se veliké oblibě jeho kniha Наши знакомые, podávající případnou a vtipnou charakteristiku vynikajících ruských mužů a žen.

Nejnověji dochází zpráva o smrti ředitele veřejné knihovny petrohradské a člena petrohradské akademie, skutečného státního rady *A. F. Byčkova*, autora četných literárně historických a bibliografických spisů.

V Moskvě zemřel na slovo vzatý paedagog *L. I. Polivanov*, zakladatel vzorného gymnasia, jež odchovalo mnoho vynikajících mužů ruských. V literatuře pojistil si čestnou památku několika odbornými spisy a výborným vydáním spisů Puškinových, monografií o Žukovském a vzorným rozborem básní svého přítele Polonského, kterýžto úkol svěřen mu byl akademií. *Šk.*

Ke zprávám o studentských nepokojích v Rusku dodáváme ještě, že ruský list „Биржевыя Вѣдомости“ byl na dva měsíce zastaven

nečně chce pečovati o rozvoj vesnického malokupectva (známých selských kramnic) a zřizovati pro ně skladiště potřebných tovarův. Spolek má ručení obmezené a jeden podíl stojí 5 zl. Ve výboru zasedají Zacharjasevyč, farář z Vyšatic, Mykyta, rolník z Korovniku, a Lipeckij, vedoucí přemyšlskou filialku Narod. Torhovle.

O stavbě rusín. Národ. Domu v Kołomyji a jejím uspíšení rozepsala se poslední dobou většina časopisů rusínských. V městech na haličské Rusi s převahou obyvatelstva polského a židovského „Narodnyj Dom" má soustřediti rozptýlený živel rusínský, skytnouti přístřeší všem místním spolkům a umožniti venkovskému, téměř napořád chudému studentstvu, a studentstvu vůbec levně, po případě i bezplatně celé zaopatření v tak zv. burse. Krom toho má v něm býti sál pro schůze a divadlo. Ježto v Kołomyji prospívá od let rusínské gymnasium, je bursa v Nár. Domě projektována pro 200 studujících z přilehlých okresů. Myšlénka, zbudovati v Kołomyji Nár. Dům, datuje se z r. 1874. K prvním, kdo ji počali realisovati, náležejí kněží Koblynskij, Levickij a Łepkij, sudí Rešetylovyč, prof. Hruškevyč, řed. Kulčickij a A. Błonskij. Z počátku pomýšleno na budovu přízemní. Záhy zakoupeno výhodné staveniště v ulici Ševčenkově, kde r. 1880 konána první národopisná výstava rusínská, a zahájeny sbírky. Štědře přispívalo místní dramat. tovarystvo, které důchod ze svých zábavných večírků a divadelních představení obracelo ve prospěch stavby. O další prostředky přičinili se nejvíce stařičký kněz Koblanskij z Myšyna, jenž takřka veškeré své důchody obrací k tomuto účelu, dále Dr. Dembickij, městská rada v Kołomyji a erár, darovavši material ze zrušeného pivovaru v Pečenižíně; ostatek pak věnovali jednotlivci, obce a instituce. Dlužno ještě vzpomenouti majitele a redaktora „Russké Rady" p. Mich. Biłousa v Kołomyji, jenž ve svém listě s uznání hodnou vytrvalostí nabádá k dalším sbírkám a referuje o postupu celé stavby. A tak snad již v době nedaleké stane v Kołomyji krásná budova v samém středu města, velevýznamná a nezbytná pro větší část krajiny Pokutské. *Ř.*

V *Rusku* literární událostí prvního řádu jest nový román hr. *L. N. Tolstého* „Vzkříšení", který již svým počátkem upoutal všeobecný zájem. Možno říci bez nadsázky, že žádné literární dílo nevzbudilo dosud podobného, mezinárodního napjetí, neboť práce Tolstého ihned překládá se do jazyků všech jen poněkud civilisovaných národů. Angličtí a američtí dopisovatelé sdělují svým redakcím text románu telegraficky, tak že dle vtipného obratu jistého feuilletonisty román Tolstého „přiměl i elektrický drát, zanesený vždy výhradně faktickým, suchým, prosaickým a časovým materiálem, zanikajícím beze stopy téhož dne, jenž jej vyvolal k životu — přiměl i tohoto prostředníka poslušně sdělovati na ohromnou vzdálenost, přes oceán, plod tvůrčí mysli, umělecký obraz zničeného života nikomu neznámé ruské dívky." Právo prvního otisku románu získal vydavatel „Nivy" za 12 000 rublů, které Tolstoj věnoval na přesídlení kavkazských duchoborců do Kanady. Některé časopisy ruské jaly se otiskovati román hned za „Nivou", ale majitel pan Marx prohlásil proti tomu protest. Tolstoj sám uveřejnil v této záležitosti otevřený list, žádaje vydavatele, aby s otiskováním posečkali, čímž ovšem nechce odvolati svolení, jež dal již dříve k volnému otiskování všech svých prací. Zajímavo jest, že redaktor moskevského „Ruského Slova" vyčítá veřejně majiteli „Nivy" usurpátorství a nabízí nových 12.000 rublů spisovateli, aby mohl současně s „Nivou" otiskovati román, při čemž právo toto chce ponechati všem ostatním časopisům, jak v hlavních městech, tak na venkově.

Jinou důležitou událostí jest objevení nového talentu — *P. J. Nakrochina*. Uveřejňoval dosud drobné povídky v různých časopisech, ale snahy jeho nedošly povšimnutí. Nyní vydal soubor povídek s názvem Идилии въ прозѣ (Idylly v próse) a vzbudil nelíčený obdiv. Kritika s podivuhodnou jednomyslností uznala jej za pozoruhodný talent, za umělce v pravém smyslu slova. Chválí při něm hlavně uměleckou míru, schopnost

v několika slovech mistrně zachytiti kontury a barvy předmětu, sdělovati nejjemnější pocity a nálady. Povídky jeho jsou prosté a jednoduché, bez všech effektů a neočekávaných obratů, jakým jest sám život průměrného intelligentního člověka, řemeslníka nebo mistra. Ale při tom jest pravým esthetikem, umějícím smiřovati čtenáře s nejtrudnějším okolím, aniž by je přibarvoval na růžovo a urážel city a zákony krásy. Od současných spisovatelů ruských výhodně liší se jemným, prostosrdečným, láskyplným humorem, bylinkou na současné nivě literární velmi vzácnou. „Tento čistý ruský humor podává čtenáři obrazy ve zvláštní perspektivě, kde mračné dálky, rokle a propasti vystupují před divákem v lehké mlze, mírnící každou příkrost obrysů a dodávající všemu zvláštní krásy“ (В. Гриѳовскій, Книжки Недѣли sv. 4.).

Zasloužený zájem budí rovněž velkolepé dílo *A. N. Pypina* Исторія русской литературы. Vynikající myslitel a učenec, přítel našeho národa a kdysi též spolupracovník „Časopisu Českého Musea“, vydal dosud 3 svazky této obrovské publikace, obsahující dějiny ruské literatury do konce XVIII. století. Po svém chvalitebném zvyku spisovatel neobmezuje se pouze na čistě literární dějiny, ale podává cennou charakteristiku stavu kultury v jednotlivých obdobích, čímž práce jeho nabývá důležitosti i pro historika vůbec. Bylo by záhodno seznámiti též naši veřejnost s tímto neobyčejně důležitým a věcným dílem, jehož 4. svazek vylíčí dějiny literatury ruské v tomto století. Vážený spisovatel s nevšední ochotou dal autorisaci ku překladu do češtiny pisateli těchto řádků, projeviv zároveň ochotu upraviti a po případě zkrátiti neb doplniti jednotlivé části pro potřebu českého obecenstva. Dosud však se nenašel nakladatel, jenž by se odhodlal vydati toto pozoruhodné dílo.

Z časopiseckých prací zasluhuje povšimnutí stať *M. Ljaliny* v měsíčníku „Русская школа“ (Высшее женское образованіе въ Чехіи и Сербіи въ связи съ образованіемъ общимъ). Spisovatelka na základě zkušeností, nabytých z cesty r. 1895 po Čechách a Srbsku, podává jasný a věcný přehled našeho ženského školství, zmiňujíc se obšírněji o gymnasiu „Minervy“ a „Ženském výrobním spolku“.

Konečně třeba zaznamenati několik důležitějších úmrtí. V Petrohradě zemřel známý kritik *V. V. Čujko*. Z jeho studií, pokud se pamatujeme, přinesly „Literární listy“ delší stať „Ruský román a jeho význam“ a Jelínkův „Slovanský sborník“ studii „Ruské umění a jeho zdroje“. Čujko náležel k nečetné řadě ideálních pracovníků, snášeje klidně veškeré úskalí a útrapy všedního života. Největší a nejzásluhnější jsou jeho rozbory prací Shakespearových.

Tamže rozžehnal se s tímto světem zasloužilý literát *V. O. Michněvič*, neunavný feuilletonista a pozorovatel současného i minulého života ruského. Sebrané feuilletony jeho vyšly v několika svazcích. Svého času těšila se veliké oblibě jeho kniha Наши знакомые, podávající případnou a vtipnou charakteristiku vynikajících ruských mužů a žen.

Nejnověji dochází zpráva o smrti ředitele veřejné knihovny petrohradské a člena petrohradské akademie, skutečného státního rady *A. F. Byčkova*, autora četných literárně historických a bibliografických spisů.

V Moskvě zemřel na slovo vzatý paedagog *L. I. Polivanov*, zakladatel vzorného gymnasia, jež odchovalo mnoho vynikajících mužů ruských. V literatuře pojistil si čestnou památku několika odbornými spisy a výborným vydáním spisů Puškinových, monografií o Žukovském a vzorným rozborem básní svého přítele Polonského, kterýžto úkol svěřen mu byl akademií. *Šk.*

Ke zprávám o studentských nepokojích v Rusku dodáváme ještě, že ruský list „Биржевыя Вѣдомости“ byl na dva měsíce zastaven

pro článek, jímž se vyslovil, že by se mělo se studenty zacházeti mírně. — „Новое Время", které vytisklo článek, obviňující studenty (přír. moskevský dopis), vyvolalo tím proti sobě nevoli širokých kruhů ruské intelligence, která počala list houfně vraceti. I časopisecké hlasy se proti němu ozvaly. Redaktor listu (Suvorin) stěžoval si u vlády, která na to zakázala novinám psáti o nepokojích a uveřejňovati prohlášení jednotlivců, že nebudou odebírati listů, jež psaly proti studentům. Za ten čin byl redaktor Nového Vremene vyloučen ze spolku petrohradských žurnalistů.

V Lužici byla povelikonoční středa, jako každoročně, dnem skládání účtů z národní práce. Byla výroční schůze Matice Srbské, všech jejích odborů, jarní schůze studentstva a schůze přípravného komitétu svazku srbských spolků. „Hłowna zhromadźizna Maćicy Serbskeje" měla tentokrát mimoděk slavnostní ráz, což dokumentoval již četný počet členů, kteří přichvátali do Budyšína ze všech končin obojí Lužice. Dovršená stavba jedné části nového Matičního domu, k níž přede 2 lety u příležitosti 50letého jubilea Matice Srbské položen slavnostně základní kámen. V hotové části domu umístěna jest již matiční knihovna a připraveny jsou místnosti pro národopisné musem, také tiskárna Smoleřova tam již přestěhována. Jiné místnosti matiční budou se nacházeti v druhé, dosud nepočaté části domu. Nový dům matiční činí dojem velice pěkný — místní obyvatelé národnosti německé s podivením se před ním zastavují, slabikujíce na něm nápis „Bohu k česći, Serbam k wužitku" a nemohou pochopiti, k čemu taková nevídaná v Budyšíně budova pro srbské sedláky! Nový dům stál skoro 140.000 marek, z čehož největší část musila býti opatřena půjčkami a jen malá část mohla býti zaplacena ze sbírek. Je zapotřebí usilovného sbírání, aby mohl býti dluh splacen a dům dostavěn. Po odečtení úroků z vypůjčených peněz, vydání na opravu atd. přináší Matici nový i starý dům celkem 3402 marky čistého užitku. Matice sama měla od lonských velkonoc 448601 marek příjmů a 447479 mk. vydání; celkem má nyní svého jmění 3845·15 marek. Zajímavá jsou čísla matičního skladu knih; v uplynulém správním roce bylo z něho vydáno celkem 7786 výtisků matičních publikací, a to 980 výtisků školních knížek, 55 výtisků starších spisů pro lid, zábavných i poučných, 5981 výtisků kalendáře „Předženak", 663 sešitů „Časopisu Maćicy Serbskeje", 95 výtisků společenských zpěvníků („Towaršny spěwnik" a „Dwajatřicyći narodnych hłosow za štyrihłósny mužski khor), 6 výtisků Kocorových skladeb a 1 výtisk Pfulova „Slovníka". Matiční odbory jsou čtyři: národopisný, jazykozpytný, historicko-archaeologický, belletristický a hudební. Národopisný odbor vydal lonského roku program své práce (sestavený Drem. Mukou) a připravuje velkou Wjelovu sbírku přísloví; jazykozpytný (na návrh redaktora t. l.) vydá podrobný „Brus jazyka lužicko-srbského", jehož je pro studentstvo a pro veškerou intelligenci nevyhnutelně zapotřebí; hudební odbor vydal pro srbské pěvecké spolky novou sbírku čtverozpěvů, upravenou Drem. J. Pilkem. Ve schůzích odborů přednášeli: Dr. Arn. Muka „Doplňky k srbskému jazykozpytu", „O místních jménech, povstalých z názvů řek", Alfons Parczewski (známý přítel Lužičanů mezi Poláky) „O statistice Srbů v cizině", „O Margaretě z Giersleben, zvané Srbskou Gretou", a M. Handrik „O předhistorických hradištích v Lužici". Zajímavý a velice karakteristický byl projev staršího vlastence (evangelíka), jenž ve schůzi jazykozpytného odboru při rozhovoru o vadách spisovné srbštiny a potřebných opravách žádal, aby se v pravopise a jazyce Písma svatého měnilo jen co možná málo!! A pravopis lužického překladu Písma pro evangelíky dosud jest německý, řeč pak dosud jest plna nesprávností gramatických a obyzdných germanismů! — Samostatný dolnolužický odbor Matice (Dołnoserbski wotrěd Maśice Serbskeje) měl lonského roku 70 členů a vydal dvě náboženské knihy ku potřebě lidu (nová vydání starších knih). — Celkem podala schůze svědectví o čilejším životě v Matici: zprávy o domě Matičním a schůze odborů hlavně to dokazovaly. V jedné věci však jsme byli zcela neuspokojeni: lonského roku nevydána zase ani jediná knížka

pro lid (nehledíme-li k dolnolužickému odboru, který jest úplně samostatný), jako to jest již od smrti Hórnikovy takřka pravidlem. V té věci musí se státi náprava; lid volá po nové četbě — i nesmí déle býti zůstavován o hladě duševním. Ovšem, prostředky Matice jsou velice nepatrné a náklad na Časopis je z valné části vyčerpává — nevěříme však, že by i v skrovných poměrech Matice nebylo možno aspoň 2—3 knížečky do roka vydati. Náklad bude jen zdánlivě překračovati síly Matice, ponévadž se bude v příštích letech z prodeje knížek vraceti. — Jarní schůze studentstva byla tentokrát poměrně slabě navštívena. Usneseno vydati k letošní jubilejní (25.) hlavní „skhadžowance“ srbského studentstva „Almanach“, jako byl vydán k desáté „skhadžowance“. Očekáváme, že v něm bude věnována náležitá pozornost historii lužického studentstva a jeho činnosti v posledním pětadvacetiletí; kromě toho byly by zajímavy i vzpomínky bývalých studentů, kteří měli účast při „skhadžowankách“ a nyní již zaujímají vynikající postavení v národním životě. — Konečně usneseno na zvláštní schůzi, aby se spojily lužické lidové spolky ve svazky dle odborů, tedy aby založen byl svazek založen, svazek spolků zábavných — a utužen trvající již svazek hospodářských spolků.[1]) —

V *Polsku* oslavovali památku dvou genialních umělců, Słowackého a Chopina — básníků slova a tónů — u příležitosti padesátého výročí jich smrti. Vzdálenějšího pozorovatele dojímalo, jak poměrně chudě vypadla oslava památky tak skvělého básnického ducha, jako byl autor „Beniowského“. Po všeobecném rozvlnění oslav památky jeho předního druha v nejskvělejším trojhvězdí polské poesie, Adama Mickiewicze, bylo to tím nápadnější... Kurjer Codzienny dává svým odběratelům jako bezplatnou přílohu jeho sebrané spisy. Leopold Méyet vydal ve Lvově 2 svazky „Listów Słowackiego“; třetí vyjde co nevidět.

Dne 12. února zemřel historik Henryk Lisicki (nar. r. 1839 v Žulicích v gub. Lubelské). V letech šedesátých, kdy byl členem redakce „Czasu“ a „Przeglądu polského“, psal povídky, později věnoval se historii rozděleného Polska. Hlavní jeho prací jest čtyřsvazkové dílo „Aleksander Wielopolski“ (Krakov, 1878—79), jež náleží k nezbytným pramenům dějin polských po rozdělení. V „Kwartalniku hystorycznem“, „Przeglądu powszechném“ a „Przeglądu polském“ uveřejnil řadu článků, odnášejících se k té době polských dějin.

Dne 25. dubna zemřel v Krakově univ. professor a člen Akademie Anatol Lewicki, známý historik, u věku 59 let. Nejdůležitější jeho prací jest dílo „O powstaniu Świdrygiełły“, krom toho vydal „Index actorum saeculi XV.“ Pro školy vydal dějiny polské, jež před nedávnem vydal rozšířené pro širší kruhy pod názvem „Zarys historji polskiej.“

Intelligentní kruhy varšavské pobouřeny byly novým bezohledným a neodůvodněným krokem vládním proti třem vynikajícím osobnostem varšavského světa literárního. V noci na 15. března vykonali žandarmi z nenadání — prý na rozkaz z Petrohradu a bez vědomí samého Imeretinského, což mají některé listy polské za nemožné — domovní prohlídky u Fr. Nowodworského, redaktora „Kurjera Warszawského“, nejrozšířenějšího denníku polského, u St. Libického, redaktora „Kurjera Codziennego“, a u historika T. Korzona, o jehož znamenitém díle „Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta“ jsme nedávno referovali. Prohlídka u oblíbeného historika, staršího již pána, trvala od 2 hodin v noci do 7. hodiny ranní — a nenalezeno ani nejmenšího! První poplašné zprávy mluvily o zatčení všech tří populárních osobností; nyní jest známo, že zatčen jest pouze redaktor Nowodworski, ba i vážně churavý nakladatel „Kurjera Warszawského“, listu naprosto umírněného! Kromě toho zatčen v Petrohradě i bývalý redaktor „Kur. Warsz.“, Olszewski. Zatčení stalo

[1]) Přir., co řečeno o lužických spolcích na str. 235.

se proto, že byl u red. Nowodworského nalezen opis jakéhosi tajného dokumentu vládního. A proto redaktor zatčen a držán dosud v nejpřísnější vazbě ve varšavské citadelle! Náš „nečinovnický“ rozum to nechápe; vždyť co různých věcí dochází do redakcí politických listů bez přičinění redakcí samých, ba proti jejich vůli! — Rozkaz k prohlídkám a zatýkání vydán z Petrohradu na popud komise, jíž svěřeno vyšetřování studentských nepokojů a v níž zasedá vedle exministra generála Vannovského také pověstný Apuchtin; oba jsou nepřáteli Poláků — i Imeretinského. Přičiněním komise zakročeno tak bezohledně proti mužům, kteří — jako celá intelligence varšavská — n e s c h v a l o v a l i účastenství polských studentů v nepokojích! Výsledek policejních prohlídek ukázal, že rozkaz k nim dán byl zbytečně a bez příčiny. Zbytečně a bez příčiny pobouřena byla veřejnost varšavská a vůbec polská — a že bude pobouřena, mohla vláda věděti, vždyť rozkaz její týkal se osobností vynikajících, známých v celé Varšavě a v celém Polsku. Celá událost jest nadmíru příznačná pro nynější stav poměru rusko polského, jest dalším důkazem toho, že vládě petrohradské nikterak nejde o vyrovnání sporu, naopak že se chápe každé příležitosti k jeho prohloubení. Smutné to jest — ale pravdivé. —

Redaktor listu „Slovanski Svet“, Fran Podgornik, počal ve Vídni vydávati německý list „S l a v i s c h e s E c h o“, jehož hlavním účelem jest informování ciziny o poměrech Slovanů zejména rakouských (jimž by se měl dle našeho mínění v ý h r a d n ě věnovati). Vychází třikrát za měsíc a stojí ročně v Rakousku 5 zl. (Adresa: Vídeň, IX. Eisengasse, 13.) Dle prvního čísla můžeme list důtklivé doporučiti zejména našim kavárnám.

Tři mladočeští poslanci vydali b r o š u r k u o B o s n ě, v níž se rozplývají pochvalou vládních zřízení v této zemi. Ve „Slovanském přehledě“ povolaný znalec okkupovaných zemí krátce, ale jasně se o poměrech bosensko-hercegovských vyslovil (str. 162). Páni poslanci viděli poměry v jiném světle. Ale co na př. říkají sarajevské censuře, jíž se musejí předkládati všecky listy (ať politické či nepolitické), vycházející v Sarajevě i v Mostaru, než se vytisknou? List, jenž vychází mimo Sarajevo v sobotu, posílá se do Sarajeva ve středu; z censury se často šťastně vrátí — na neděli v noci! V čelo otisku, jenž byl censuře poslán, přilepen jest nyní pro ozdobu tištěný lístek, vyplněný psanými číslicemi: „Imprimatur од стране ... до стране ... из уземком брисаних рийечи на стр.... У Сарајеву ...“ Imprimatur od strany ... do strany ... s výjimkou vyškrtnutých věcí na str.... V Sarajevu ...) Jak líbezně je redakce překvapena, když najde červeně přeškrtnuty celé články! Kolik látky má tu redaktor k přemýšlení, když najde na př. ve slovech „náš oblíbený spisovatel“ nebo „náš národ“ přeškrtnuto „n á š“, nebo když vidí červený kříž přes věcný posudek špatné srbské grammatiky, vydané vládou pro školy, v němž se vytýkají četné chyby této knihy! „Proč to se nesmí tisknout?“ táže se v duchu udivený redaktor — a nenachází odpovědi. Měl by se obrátit s dotazem ke třem pánům poslancům, kteří přišli do Bosny od severu ... ze svobodymilovných Čech ...

Dva zajímavé p ř í s p ě v k y k s l a s t e m s l o v e n s k ý c h r e d a k t o r ů „Nár. Noviny“ měly proces pro citát ze Slovanského Přehledu (z článku prof. Baudouina de Courtenay). — Výbor maďarské „Karpatské společnosti“ (jejímuž museu v Popradě daroval Dr. Holub sbírku přírodnin) denuncoval u vlády red. K. Salvu, že svým nákladem vydal K. Drožův spis „Tatry“ (Ružomberk 1897, cena 1 zl. 50 kr.), jenž jest prostě průvodcem po Tatrách! Spis ten prý činí propagandu panslavistickou a vystupuje proti národu maďarskému, i žádá výbor „Karpatské společnosti“, aby vláda zavedla proto trestní vyšetřování proti nakladateli! Jednou rukou tedy přijímá bohatý dar českého cestovatele — a druhou ukazuje denunciačně na jiného cestovatele českého, resp. jeho slovenského nakladatele. To přec je čistě maďarské! — Nedočkáme se také, že tři poslanci mladočeští zajedou si na Slovensko a pak nám napíší pochvalnou brošurku o kulturní činnosti vlády mezi ubohými Slováky? ...

J. MACHAL

Aleksandr Sergějevič Puškin.

(1799—1837.)

Aleksandr Sergějevič Puškin.

Literatura ruská, budící nyní všeobecný obdiv, byla ještě na počátku XIX. st. prostým echem literárních směrův a proudů dominujících v západní Evropě. A trvalo to dosti dlouho, než setřásla se sebe jho cizí, zbavila se vlivů zahraničních, stala se svou vlastní a povznesla se na takovou výši, že se stala směrodatnou i pro literatury jiné.

Z počátku básníci ruští přejímali také jen hotové theorie a umělecké formule z ciziny a napodobili je; nadanější z nich snažili se toliko, aby do těchto cizích forem vlili něco domácího ducha a oživili je látkami z domácího prostředí. Výjimky od tohoto pravidla jsou velmi vzácné a neměly zatím trvalého vlivu.

Pseudoklassicismus francouzský nejdéle literaturu ruskou ovládal; básníci ruští od Kantemira až do Karamzina, ano ještě dále, ualézali se v jeho vleku. Ač vyskytlo se tu několik skutečně schopných básníků, přece plody poesie ruské z této doby mají všecky význačné nedostatky tohoto uměle vypěstovaného směru: nepřirozenost, strojenost, rhetorickou fraseologii a bombast. Největší vadou jest, že poesie domácí není tu ještě volným projevem ideí a tužeb vzniklých ve společnosti ruské, nýbrž slouží jen prospěchům reformy a tendencím vlády. Trvá to dosti dlouho, nežli vlastní život ruské společnosti stává se předmětem bedlivější pozornosti poetů domácích, a jednotlivé, na mnoze palčivé stránky jeho docházejí pravého pojetí a porozumění. Aristokratický pseudoklassicismus byl ovšem znárodnění domácí poesie rozhodně na odpor a překážku, a teprve když se jeho těsná pouta uvolnila, postupoval vývoj poesie ruské rychleji a utěšeněji v před.

Karamzin uvedl sice nový živel v literaturu ruskou, ale bylo to zase kvítko z cizí půdy na Rus zaváté. Sentimentalismus, kterým básnické jeho plody se vyznačují, převzat z daleké Anglie, kdež vznikl v XVIII. st. z opposice proti strojenosti a chladnosti citu v pseudoklassicismu. Cizí toto kvítko se sice na Rusi ujalo,

způsobilo zde onde i obdiv, ale místy se také degenerovalo a zvrhlo, neboť horoucí snaha po citlivosti a odpor proti střízlivé rozumnosti sváděl mnohé stoupence tohoto směru k přesládlé sentimentálnosti, fádní citlivosti a směšné plačtivosti. Nicméně to byl už skrovný počátek větší pozornosti k prostému, všednímu životu lidí obyčejných i k okolní skutečnosti, čímž lžiklassicismus hrdě opovrhoval, trpě sceny ze skutečného života leda ve fraškách nebo básních žertovných.

Ještě více sblížil poesii se skutečným životem r o m a n t i s m u s. Ovšem romantismus ruský nebyl zase přirozeným výsledkem literárního a uměleckého rozvoje domácího, nýbrž dostal se tam z ciziny a jest pestrou složeninou rozmanitých živlů romantismu francouzského, německého a anglického. Přece však už první zástupci romantismu na Rusi povznesli značně poesii ruskou; Žukovskij vdechl v ni živou duši a vřelý cit, a Batuškov obohatil ji nad to lahodou a dokonalostí formy.

Romantismus nepozoroval ještě života ve všech jeho projevech, nýbrž jen v takových, které zvláště pontaly fantasii a působily effekt, ale ruská povaha dovedla se brzy zbaviti této jednostrannosti, prvky realistické, které již v plodech některých přívrženců pseudoklassicismu silně probleskovaly, stále víc a více rostly, a romantismus, přibližuje se takto k skutečnosti, připravoval znenáhla půdu čistému realismu.

Na půdě romantismu vyrostl také básník, jenž první sebevědomě podnikl smělý zápas s ideály a typy vytvořenými cizinou, jenž se snažil silou svého talentu reagovati na ně, rváti se s nimi a tvořit ideály a typy čistě ruské. A tímto vyvoleným básníkem byl A. S. P u š k i n.

Kritikové ruští nemohli se dlouho shodnouti v úsudcích o Puškinovi. Brzy význam a místo jeho ve vývoji literatury ruské nadsazovali, brzy zase podceňovali. Ale v tom byli a jsou přece všichni za jedno, že Puškin byl první národní básník ruský, jímž se počíná nová perioda v literatuře ruské, totiž perioda samostatnosti a svéráznosti. On osvobodil poesii ruskou od napodobení vzorův a typů cizích, a vypěstoval na půdě ruské poetickou květnici tuzemskou a domácí, která svou přirozenou vůní a lahodou překonala dosavadní květiny cizokrajné v půdu ruskou uměle zasazené.

Znamenitý kritik ruský V. G. B ě l i n s k i j, jenž mnohdy dosti ostře význam Puškinův posuzoval, nazývá ho přece vždy „prvním národním poetou ruským, jímž se počíná nová perioda ruské literatury . . . To není už známost Ruska s Evropou, nýbrž Evropy s Ruskem.“ A jiný nadšený obdivovatel poesie Puškinovy, N. S t r a c h o v, dokládá: „V něm po prvé rozlišila se a jasně vyznačila naše ruská fysiognomie, pravá míra všech našich společenských, mravních a uměleckých sympathií, plný typ ruské duše... Proto Puškin jest tvůrcem ruské poesie a literatury, že v něm

naše typické osobnosti netoliko se vypovídaly, nýbrž i došly výrazu, to jest, oblékly se v nejvyšší poesii, vyrovnaly se všemu velikému, co on znal a nač se ozýval svou velikou duší. Poesie Puškinova jest výrazem ideálné ruské povahy, změřivší se s ideály jiných národů.“

*

Puškin nestal se sice přes noc slavným jako veliký Byron, nenabyl rázem toho významu, jaký se mu obecně přikládá, přece však poetický jeho rozvoj byl dosti rychlý, což jest vždy známkou vynikajícího genia uměleckého.

První jeho pokusy básnické byly psány francouzsky, neboť francouzský jazyk podle mody tehdejší byl převládající v domě otcovském. Po prvních pokusech francouzských následovaly hned ruské. Vliv předchůdců Puškinových jest v nich patrný. Byli to jednak ruští básníci sami, jednak i jejich cizokrajné vzory, jimiž jeho Musa z počátku se napájela. Z domácích básníků působili naň nejvíce romantikové Žukovskij a Batuškov. Od Žukovského naučil se jemnosti a vroucnosti citu a převzal jeho umělou formu básnickou. Batuškov působil naň zase svou jemnou určitostí a plastikou obrazů, řídkou v té době reálností ve vyjadřování citů, zobrazených beze vší strojenosti a sentimentálnosti. Puškin sám jmenuje sebe žákem Žukovského a nástupcem Batuškova; ale zároveň s nimi měli naň vliv i básníci starší: Lomonosov, Deržavin, Cheraskov, Petrov, strýc jeho V. Puškin a j. Vedle básníků domácích znatelné jsou v jeho prvotinách poetických i stopy básníků cizích, zejména francouzských (Voltaira a Parny).

Ale již některé básně jeho z dob studií lycejských ukazují, jak učenník začíná překonávati své mistry a povznáší se nad ně silou svého talentu. První jeho delší báseň „Ruslan a Ljudmila“ (z r. 1820) vzbudila u čtenářů všeobecný obdiv a u kritiky všeobecný úžas. Bylo tu všecko nové, dosud neslýchané: lahodná dikce, zvučný a lehký verš, působivý žert, pohádkový, živý ráz, střídající se s vážnými obrazy. Autor její dal zřejmě na jevo, že není ani následníkem prkenných vzorů pseudoklassických, ani nehoví fantastické a pochmurné romantice směru Žukovského, nýbrž že směřuje k samostatnosti a svéráznosti: a touto novotou uchvacoval vrstevníky. Odjížděje r. 1820 z Petrohradu, kde byl oddán světským radovánkám a pil plnými rty z číše rozkoše, na jih Ruska, mohl právem o sobě opakovati verše, které napsal již roku 1818:

„Velikim byti želaju,
Ljublju Rossii čestь,
Ja mnogo oběščaju,
Ispolnju li — Bog věstь!“

Pobyt na jihu Rusi byl pro Puškina blahodárným jak v ohledu tělesném tak i duševním. Grandiosní obraz Kavkazu, který později

nadchl také Lermontova a Tolstého, rozehrál všecky struny citlivé jeho duše; unesen byl a dojat i velkolepými jeho zjevy přírodními, i hrubou a přirozenou stránkou života obyvatelů tamních. Ne méně uchvátila ho čarokrásná příroda Krimu, a nezůstaly naň bez vlivu také památky starořeckého umění místy po Krimu rozptýlené, takže dřívější nálada smyslná a nevázaná přizpůsobila se umělecké plastice starého klassicismu. Důležitý v této době byl i pro Puškina vliv velikého básníka anglického Byrona, jímž byl z počátku téměř posedlý.

V celé řadě básnických svých skladeb zobrazil všecky tyto dojmy, kterých na jihu doznal. Vedle kratších skladeb lyrických jsou to zejména delší básně lyricko-epické jako Kavkazskij plěnnik, Bratьja razbojniki, Bachčisarajskij fontan a Cygany, kterými překvapoval a rozechvíval čtoucí obecenstvo i kritiku, takovým zjevům dosud nezvyklou.

V prvních dvou skladbách nejeví se ještě talent jeho v úplné své zralosti, jest to sice skvostná poesie, dýšící lahodou zvukovou a dojímající svou realností v líčení, ale není v ní ještě pravé a čisté uměleckosti. Výše se již povznesl v Bachčisarajském fontanu, v němž nejeví se již jako učenník, nýbrž jako samostatný mistr, ale pravého posvěcení uměleckého dosáhl teprve svými Cygany. „V Cikánech on už umělec, hluboko nahlížející v život a mocně vládnoucí svým talentem," poznamenává Bělinskij. Báseň tato ukazuje také, že vybavoval se již z kouzelného vlivu Byronova, který naň dříve tak mocně působil, a svým názorem životním sbližoval se s nazíráním ruského lidu. Že na půdě čisté národnosti bezpečně stanul a Byronských typův a idealův úplně se zřekl, k tomu přispěl nemálo též nucený pobyt jeho na venku v Michajlovsku, kamž 9. srpna 1824 přibyl.

Tam sblížil se s životem prostého lidu, poznal jeho názory, zásady a osobitosti, chodil mezi lid, sbíral národní písně, zaznamenával si jeho skazky, jež později uměl s obdivu hodnou živostí mistrně vypravovati, na př. Skazka o carě Saltaně, Skazka o kupcě Kuzьmě Ostolopě i rabotnikě ego Baldě, Skazka o mertvoj carevně i semi bogatyrjach. A jak píseň lidová naň působila, možno poznati z překrásných jeho básní: Gusar, Utoplennik, Běsy, Zimnij večer a jiné.

Kromě styku s prostými lidmi ruskými a kromě prostonárodní poesie působila naň i prostá příroda ruská, jejíž zjevy se vtiskly trvale v jeho mysl. Těmito dojmy zmohutněly v něm národní prvky ruské, poslední zbytky byronismu vymizely z duše jeho, a básník náš stal se ve své podstatě úplně ruským člověkem. Skepticismus zasetý v jeho nitro vlivy cizími se vypařil, a víra ve smyslu prostonárodním posílila jeho duši. Pilná četba historie ruské od Karamzina a studie ruských letopisů, jimž v zátiší venkovském s nevšední

horlivostí se oddával, k sesílení jeho citu národního ještě více přispívaly.

Nejlépe toto duševní obrození Puškinovo projevuje se v básnických jeho skladbách, z nichž aspoň významnější uvedeme. Vedle dramatické básně Boris Godunov, k níž vážil látku z dějin vlasteneckých, pozoru hodna jest z této doby kratší povídka ve verších Graf Nulin. Zajímava jest v dvojím ohledu: předně jako první pokus Puškinův prostě zobraziti obyčejnou ruskou skutečnost, za druhé jako satira na přemrštěnou francouzomanii ruskou. V povídce té všecko dýše ruskou přírodou a leskne se čistými barvami ruského života venkovského.

Epická báseň Poltava má sice jako celek mnohé nedostatky, přece však vane z ní po obsahu i formě duch ruský, a jednotlivosti jsou čarokrásné, takže jen veliký básník a umělec mohl je vytvořiti. Že Puškin se zbavil již úplně vlivu Byronova, ukazuje mimo jiné samostatná charakteristika Mazepy, kterýž vykreslen věrně historicky, kdežto Mazepa Byronův jest výtvor čistě fantastický.

Ale nejskvělejším dítkem Musy Puškinovy jest veršovaný román Evgenij Oněgin, jejž Puškin začal psáti již r. 1823 a skončil r. 1830. Básníkova osobnost obráží se v něm plně, jasně a živě. „Zde celý život, celá duše, celá láska jeho; zde jeho cítění, nazírání a jeho ideály," praví Bělinskij. Obrážejí se v něm dojmy z rozmanitých epoch života básníkova. V prvních dvou zpěvích spatřovati možno stopy idejí, jež ho naplňovaly v době pobytu na jihu; vliv Byrona, zvláště jeho Child-Harolda a Don Juana, jest tu zřetelný. V třetím, čtvrtém a pátém zpěvu jsou zase mnohé sceny, které připomínají život Puškinův na venkově. Popisuje život Oněginův na venkově, básník na mnohých místech podává obraz svého vlastního života, svých dojmů z doby pobytu v Michajlovsku. Tatana a Olga kresleny jsou dle Anny a Evpraksie, starších dcer Praskovy Aleksandrovny Osipové v Trigorsku, kamž Puškin rád z Michajlovska dojížděl. Rodina Osipových byla mu vůbec vzorem při líčení rodiny Larinových. Šestý a sedmý zpěv souhlasí s pobytem jeho z části v Michajlovsku, z části v Moskvě r. 1826 a 1827. Osmý zpěv napsán je zase hlavně za dojmů velkoměstského života Petrohradského.

Vedle aesthetické dokonalosti, která se všeobecně uznává, má tato báseň také veliký význam historický a společenský. „V ní Puškin nejeví se toliko básníkem, nýbrž i představitelem sebepoznání společenského po prvé se probudivšího: zásluha to nesmírná" (Bělinskij). Jednotlivé osobnosti v Oněginu jsou živé typy ruské intelligentní společnosti z let dvacátých, s realistickou věrností nakreslené. Platí to stejně o Oněginu a Tatině jako o Lenském a Olze. S nepokrytou pravdou zobrazil tu básník světlé i stinné stránky života ruské společnosti v této epoše, její názory, city

a snahy. Ač se nepokusil ještě o řešení určitého problemu života ruského, přece dotkl se v něm několika palčivých otázek společenských a povzbuzoval k studování života skutečného.

K přednostem románu Puškinova patří také věrné zobrazení ruského venkova a domácí přírody v rozmanitých dobách ročních. Popisy zimy, podzimu a jara jsou sice stručné, ale vystihují plně jednotlivé tyto doby na ruském venkově. Oprávněna jsou zajisté slova Bělinského: „Oněgina možno nazvati encyklopaedií ruského života a národním výtvorem ve vyšším stupni.“

A o významu tohoto arcidíla Puškinova v dějinách ruské literatury pronáší týž kritik tento památný soud: „Ale v Eugeniji Oněginovi ideály ještě více postoupily místo skutečnosti, neb aspoň to i ono tak se spojilo v něco nového, středního mezi tím a oním, že báseň tuto třeba po právu míti za plod, který položil základ poesii naší doby. Tu již naturálnost nejeví se jako satira ani jako komičnost, nýbrž jako věrné zobrazení skutečnosti se vším jejím dobrem a zlem, se všemi rozpory životními; k dvěma neb třem osobám vybásněným neb poněkud idealisovaným druží se lidé obyčejní, ale ne na posměch jako zrůdy, jako výjimky od obecného pravidla, nýbrž jako osobnosti skládající většinu obecenstva.“

Z ostatních výpravných básní Puškinových uměleckou dokonalostí vyznačují se Mědnyj Vsadnik, skvělá básnická apotheosa Petra Velikého, Galub, proniknutý humanitním a ryze křesťanským smýšlením básníkovým, a Egipetskija noči, podávající obraz římského světa na sklonku jeho života. V nich se jeví básník zcela svůj, z nich vyzařuje úplně rozvitý a čistě vybraněný jeho talent.

Poetická hodnota činnosti Puškinovy projevila se také v tom, že nebyl vázán těsnými hranicemi jen jednoho druhu poetického, nýbrž se stejným uměním vzdělával jak epiku tak i lyriku; ano byl by se stal zajisté i dokonalým dramatikem, kdyby náhlá smrt nebyla mu ukrátila nit života v nejlepším věku. Dramatické jeho pokusy jako Boris Godunov, Skupoj rycarь, Rusalka, Mocart i Salьeri, Kamennyj gostь a j. vyznamenávají se netoliko dokonalostí formální, nýbrž i hloubkou myšlenek.

Zvláštní zmínky zasluhují ještě drobné povídky v próze, jako Pověsti Bělkina, Kapitanskaja dočka, Dubrovskij, Arap Petra Velikago, Lětopis sela Gorochina a j. Ostroumný Bělinskij oceňoval je toliko s aesthetického stanoviska a nepostřehl jejich významu národního. Teprve Ap. Grigorьev a stoupenec jeho N. Strachov objasnili náležité místo a význam jejich v literatuře ruské.

Ap. Grigorьev případně vykládá, že básnická činnost Puškinova představuje duševní zápas s rozličnými ideály a typy, vytvo-

řenými na půdě cizí, vzniklými z jiného organismu národního než jest ruský. Puškin byl na Rusi první, jenž se nespokojil reky vytvořenými pseudoklassicismem, romantismem a zvláště byronismem (Don Juan, Child-Harold), nýbrž hledal typ, který by odpovídal ideálu ruskému. A našel ho. Oproti herojským, titanským a zveličeným typům cizonárodním určil jakožto ideál ruského národa typ prostý, mírný a pokorný. A takové typy čistě ruské Puškin zobrazuje ve svých povídkách, a to slohem zcela prostým a jednoduchým, takže kdo nechápal této jeho proměny, viděl v tom úpadek stilu a poetické tvořivosti vůbec.

Bělkin Puškinův jest po mínění Ap. Grigorьeva prostý zdravý smysl a zdravý cit, krotký a smírný — ozývající se právem proti zneužívání široké ruské schopnosti chápati a cítiti. Jest to týž Bělkin, který v povídkách Turgeněvových naříká si na to, že patří do počtu lidí „zbytečných", jenž u Pisemského téměř se posmívá typům bleskným a vášnivým, a projevuje se dále u Dostojevského, Ostrovského, Tolstého a j. „Všecky prosté, humoristicky nezveličené, tragicky neidealisované vztahy literatury k okolní skutečnosti a k životu ruskému — vedou v přímé čáře svůj původ od životního názoru Ivana Petroviče Bělkina," dokládá Grigorьev.

Podobné typy, krotké a prosté, tvoří centrum i v ostatních jeho povídkách; odtud jejich veliký význam v dějinách ruské literatury. „Ruský umělecký realism," praví N. Strachov, „začal se Puškinem. Ruský realism není následkem úpadku ideálu u našich umělců, jako to bývá v jiných literaturách, naopak následkem usilovného hledání čistě ruského ideálu. Veškeré snažení k naturálnosti, k nejpřesnější pravdě, všecko to zobrazování osob malých, slabých, chorých, úmyslné odchýlení se od dřívějšího a nepodařeného tvoření herojských osob, potrestání a ponížení různých typů, osobících si heroism, všecka tato úsilí, všecka tato těžká práce má cílem a nadějí — uzřít jednou ruský ideál v celé jeho pravdě a v neklamné velikosti."

(Dokončení.)

JAROMÍR BORECKÝ:

Ze slovinské poesie.

Anton Aškerc.

(1856.)

Do básnické anthologie „Slovanského Přehledu“ zařaďujeme ukázky poesie předního nyní slovinského básníka, kněze A. Aškerce (archiváře města Lublaně), jehož charakteristiku podal v našem listě Dr. F. Vidic v přehledu slovinské literatury za r. 1898 (str. 344). Ukázky, jež podáváme, vybrány jsou vesměs ze druhé jeho sbírky, „Lirske in epske poezije“ (1896).

Moje Musa.

Moje Musa rozhýčkaná,
bledolící není slečna;
Černohorka, Sparťanka je,
děva zdravá, plná ohně.

Moje Musa neusedá
v luny svitu v polosnění,
ona jasné dny má ráda,
ráda paprsk slunce vroucí.

Moje Musa nezná pláče
nad světovým bolem hořkým,
naopak jen volá k práci,
kteráž jedině nás spasí!

V levé pochodeň a v pravé
handžár zdvihá moje Musa;
rozsvětluje temno kleté
a s tyrany bojuje.

(Různé motivy.)

Já.

Strach přede mnou že je ti, strach?
Božího umu nositeli,
přírody smělý krotiteli!
ó člověče, ty chvíš se plach!
Za poloboha týčíš sebe —
zda někdo mocnější je tebe?
Hleď, veleume, v tvář mi sem:
já, přírodní moc, já to jsem.
Člověče velký, kdo pak ty's?
Mně ještě pánem nejsi — viz!

Ty mně jsi to, co červ, ne víc,
ty mně jsi malé, prázdné — nic!
A s ničím oním kdykoli
si zahraju, jen libo-li.
Když chci, já rukou tajemnou
zatřesu zemí pod tebou,
a puknou její kosti, skály,
jež dřív se pevně obmykaly;
a vrstvy zemské kolíbají
a třesou se a prohýbají
jak mořská roveň vlnivá,
kdy bouř ji šlehá hněvivá . . .
A co si stavíš „země car"
na nepevnotě — což mi! — Zmar.
Ta města tvoje, paláce,
po nichž se vědám vyučuje,
umění světa oslavuje,
mně dětské hračky — k pohádce
Když chci, jen jeden oka hyb,
a rozruším vše v prach a syp.
Srvu kostely ti hrdě vznosné,
pagody staré, slouponosné,
i džamije ti strhnu v prach
i synagogy v jeden mach.
Já sderu tvoje oltáře,
s nich světce, model pazáře;
ty sám pak z domů ssutých v spěši
mi žebrák běháš bez přístřeší . . .

Ó, nerouhej se „otce" jménem,
ó, nerouhej se — Bohem mně!
Ne, otec není bez srdce,
trest bez vin děcku nedá věnem.
Ne! dobrý otec nežene
v noc z domů děti zděšené,
nebudí ze sladkého spánku
a nevypudí z jejich stánku
ven polonahé v mráz a tmu!
Z měkkého lůžka na dlažbu
omladnic slabých nevyhání,
jimž robě v klín se třesouc sklání.
Zželí se otci nemocného,
svat jemu ston jest bolný jeho;
přes práh, kdy děcko umírá,
je vleka, táhna netýrá . . .
Ó, nerouhej se Bohem mně!
Ne „otec" — já jsem bez srdce,
moc vesmíru, moc všerůdná,
a tobě síla osudná . . .

Ty se mne bojíš? Ty se chvíš!?
Mne nenávidíš? Nevražiš?
Proč? Nedělej mi křivdy více!
Kdo jsem? Blíž pohleď do mé líce
Teď Brahma jsem, tvůj stvořitel,
ti moudrou rukou tvořím cel
svět plný žití, dchnoucí vnadu,
svět plný rozumu a ladu.

A teď jsem Siva, jenž ten svět
převracím v chaos divý zpět.
A nejsem Brahma ani Siva,
jen přírodní moc já jsem živá!
A světů tobě netvořím,
ni poznovu jich nebořím —
jen pohybuji se bez stání,
od věků věčně bez meškání . . .
Nevím, co život je a smrt,
já hněv jsem zvrť i záštím zhrď,
však tolikéž já neznám lásky;
nevím, co dobrota ni zlost,
nevím, co hřích, co posvátnost,
jen znám — zákona svého svazky
železné; věčný, vzorný je,
tvrd, přísný, nerozborný je!
Kdo jsem? Jen probadávej mne,
poznávej, prozkoumávej mne —
zábava krásná, zduševnělá —
v dno nepoznáš mě nikdy zcela!
Ty otrok můj? Já roba tvá?
Boj věčný mezi náma plá.
V čí prospěch, kdy boj dokončí se,
jenž novou silou denně rdí se?
Kdo jsem? Kdo rozřeší spor ten?
Jsem veškernost, ty — atom jen.

(Různé motivy.)

Soudruh na cestě.

Maglaj.

Ó hovoř, jenom hovoř,
soudruhu nový můj!
Nevíš jak zní mi libě
překrásný hovor tvůj.

Jak směle turban pestrý
ti sedí na hlavě!
Malebné roucho sluší
ti přímo poutavě.

Což nohy graciosně
jsi zkřížil v lepý znak!
Jen čibuk ještě v ústa,
a budem kouřit . . . tak!

Že horlivý jsi muslim,
čtu ze tváře ti hned;
tvůj Jerusalem — Mekka,
vzor tvůj je Muhammed.

Jen hovoř, oj, jen hovoř
přemilý jazyk svůj!
Jak moje Mekka tvoje,
jak můj je turban tvůj!

Tvůj jazyk můj je jazyk,
slyš, příteli, můj hlas!
Dva slovanští jsme bratři,
ej, jedna krev je v nás!

(Z poutníkova deníku.)

Dělníkova dcera.

Krásna jsem, říkají — „krásna jak růže"!
píseň tu sladkou mi mužů dí zrak;
den jak den slyším ji, kde se jen zjevím,
zdali mám uvěřit, že tomu tak?

Což pak ty pravíš, ó zrcadlo? Nelžeš?
Krásna-li bledá je tahle má líc?
Krásna ta ústa, jež k polibkům vábí?
Bujnějších nižádná že nemá kštic?

Krásny-li takové velké jsou oči,
černé jak temná bez měsíce noc?
Takové, jako mé — na mužské srdce
opravdu čarovnou že mají moc?

Krásna?... Snad na tom přec bude kus pravdy
Ó, kdyby otec můj bohatý byl,
ženil by, snoubil se bohatec se mnou,
byla bych vládkyní statků a vill...

Dělník je otec můj, dělnice matka!
Prací si dobývám sama svůj chleb...
Ó, proč jste, Sudičky, zrození při mém
věna mi nevsuly v kolébky tep?

Věna?! — Oh, vždyť je tu na lících nosím!
Dívce ho chudé až příliš los dal...
Krása ne chudačce bezpečným věnem;
sama se bojím, že bude mi v žal...

(Ze spěvníku neznámého chudáka.)

Afanasij Sjemjónovič.

„Hej, vy bojaři a kmeti a knížata!
Kdo z vás žalobu má ještě nějakou?
Ať sem vystoupí z tlupy zcela bez strachu,
vždyť dnes proto sedí mezi vámi car,
aby rozsoudil vám po právu při sám,
aby ztrestal zločin, avšak chránil cnost!“

Za Moskvou, tam v Slobodě Alexandrovské
na trhu mezi lidem hlasatel vyvolává.
A car Ivan Vasiljevič tiše sedí
na prestolu, čekaje žalobců ještě.
Hle, car na hlavě korunu blyštící se má,
kolem hrdla řetěz vine se mu zlatý;
kříž, jenž připjat na něm, pravoslavný, zlatý,
pod bradou na prsou jemu svítí se.
Plášť mu odívá tělo celý hedvábný, těžký,
a na střevících jiskří se diamanty . . .

O prestol se opírá levicí car,
a v pravici mi těžké žezlo drží,
okované železným okončníkem.
Kolem cara stojí opričníci.

Nikdo k carovi dnes nepředstoupí již?
Přece! Z množství vystoupí statečný mládec;
jako jedle je rovný a vysoký je,
Afanasij Sjemjónovič, lepý kozák.
Ten před cara srdnatě postaví se,
pokloniv se mu po pás, zahovoří:

„Hosudare ty náš, Ivane Vasiljeviči!
Měl jsem růžici krásnou ve vísce já
za Moskvou bělokamennou daleko tam;
lepší ještě nikde jsem neviděl kolemkol,
chodil jsem k ní den každý devět verst chůze,
chodil hledět v oči jsem nebeské jí
a přinášel darů drahocenných jí,
sarafán k zásnubu jí krásný nakoupil jsem.
I jest přišel Tatar a — nevěstu mi vzal!
Růží kvetoucích, vonných plný jest jeho sad,
nejlepších žen tam ve hradu jeho žije . . .
A jedinou růžici přece on mi vzal,
oh, ukrad' nevěstu mi ten bezsrdcí!
Tam teď vadne na cizím květ můj bílý,
tam teď hyne mi milá, toužíc po mně,
a já pláči a hynu v beznaději po ní . . .
Hosudare ty náš, Ivane Vasiljeviči!
Co si zasloužil, jaký trest Tatařín?“

„„Smrt!““ vykřikne car Ivan Vasiljevič.
A mrak připluje mu na čelo černý,

zpod něho zablýská se blesk na blesk,
a vyšlehají střely zlověstící . . .
„„Smrt Tataru! Tak nakazuji car já!
Oh, opričníci vy, lenoši vy!
Tamo po Moskvě denně touláte se
a nečinně na rozích obmeškáváte se;
a darmo-li vy jíte můj bílý chléb?
a popíjíte víno zámořské darmo?
Nuž jen lovit, lovit rychle Tatara všichni,
ulovíce ho, tož ho oběsíte!““

Před cara ihned opričníků již roj
řítí se a hádá se a strká,
kdo z nich tu první by Tatara chytil . . .
Ale kozák Afanasij Sjemjónovič
ještě před carem stojí, — stojí, hovoří:
„Oh, junák jsi, care Ivane Vasiljeviči!
Nevel loviti Tatařína tam!
Neb ten Tatar — ty jsi, Ivan Vasiljevič,
ty jsi utrhl růži milenku mi,
ty's mi Natašu nevěstu ukrad'!“

VOLODYMYR HNAŤUK:

Rusíni v Uhrách.

II.

Volodymyr Hnaťuk.

Popsavše poměry, jaké byly a jsou na uherské Rusi, všimněme si ještě předáků uhersko-rusínských, kteří měli vliv na utvoření se takového života, jaký tam nyní panuje. Především si všimněme tamějších spisovatelů, kteří píšou — a někteří z nich dokonce hojně — neohlížejíce se na ostatní Rus, na rusínsko-ukrajinskou literaturu, ani netoužíce s ní se seznámiti. To jest fakt velmi karakteristický v nynější době, kdy všichni Rusíni-Ukrajinci snaží se o literární soustředění co největší. Jest karakteristickým i s jiné stránky: uhersko-rusínští spisovatelé snaží se zavésti do literárního jazyka jazyk ruský, jako to činí moskalofilé v Haliči a Bukovině. Ale kdežto haličtí moskalofilé čtou ruské spisovatele a snaží se jich následovati, — nečiní uherští Rusíni ani toho ani onoho. V dřívějších dobách bylo ještě lze mezi nimi spatřiti nějaké ruské knihy; avšak nyní jich tam nikdo nenajde, neboť čísti ruskou knihu znamená tolik jako spáchati zločin proti státu. A přece moskalofilský směr v literatuře mezi uhersko-rusínskými spisovateli nikterak nemizí, nýbrž stále se šíří, pokud ovšem v tamějších poměrech se může šířiti.

Uherští Rusíni mají dosti starou literární tradici. V knihovnách v Munkáči, Ungváru a Prešově zachoval se značný počet rukopisných i tištěných památek, které byly jejich samostatnými plody. Mnoho jejich rukopisných památek ještě očekává uveřejnění; mezi nimi jsou některé velmi zajímavé nejen pro svůj obsah, nýbrž i pro jazyk, kterým jsou sepsány. Možno, že po svém uveřejnění osvětlí se dosti prozkoumané dřívější věky, zvláště 17. a 18. stol. v celé rusínsko-ukrajinské literatuře.

O literární tradici dřívějších století až do maďarské revoluce r. 1848. nebudu mluviti; připomenu pouze, že do polovice 18. stol. psali uherští Rusíni rusínsky; od té doby začali již psáti latinsky a v našem století maďarsky. Někteří z těchto spisovatelů získali si dokonce vážného jména v dějinách maďarské literatury. O spisovatelích a činitelích, kteří vystoupili v době revoluce, již zde

promluvím, neboť oni bezprostředně souvisejí s nynějším stavem uherských Rusínů. V jejich čele stojí Dobrjanśkyj; po něm pak jde řada více nebo méně činných a vlivných spisovatelů. Těchto vzpomenu jen zcela krátce.

Adolf Dobrjanśkyj, nar. r. 1803. a žijící dosud v Insbrucku, byl vedle Duchnovyče pro uherské Rusíny první jiskrou, která je v době maďarské revoluce probudila k životu. Jsa neobyčejně nadán a vysoce vzdělán, byl téměř stvořen za vůdce, okolo kterého se všichni menší musili skupiti. Když pak ještě k tomu získal si zásluh o rakouskou vládu za revoluce, kdy byl vojenským komisařem při vzdání se Görgeye a obrátil na sebe pozornost vyšších kruhů (po té byl jmenován nadžupanem rusínských komitátů, povyšován pak do různých vysokých úřadů až za vlády Bachovy jmenován ministrem pro Uhry) — tu oči těch, kteří se aspoň poněkud cítili býti Rusíny, obrátily se k němu. Nikým nebyv zvolen, stal se přirozeným vůdcem uherských Rusínů. Veškero rusínské hnutí v letech padesátých a šedesátých soustřeďovalo se kolem něho, všechny úspěchy, kterých dosáhli Rusíni, byly jeho dílem. Snažil se sice vésti celé hnutí ve směru moskalofilském, avšak to by nebylo mnoho škodilo, kdyby nebyli Maďaři umlčeli Dobrjanśkého a kdyby on byl stál v čele hnutí toho aspoň do let osmdesátých. Do té doby byla by se mohla rusínská národní myšlenka upevniti a Rusíni byli by se rozdělili na dva tábory: čistě národní a moskalofilský, jako v Haliči. Ale stalo se jinak. Dobrjanśkyj byl přinucen odstoupiti z veřejného života a po jeho pádu také upadalo vše, co on učinil. Rusíni se rozdělili na maďarony a moskalofily; oni, majíce za sebou vládu a biskupy, rozvinuli co nejživější činnost, aby zničili Rusíny; tito, majíce výstražný příklad na Dobrjanśkém, schovali se do myších děr a sestárnuvše, stali se tak lhostejnými, že se nezajímali o nic, než o svou osobu. Tak nastala na uherské Rusi duševní stagnace, která potrvala celé čtvrstoletí (1870—1895) a — ironie osudu! — bezprostředním jejím podnětem byl týž Dobrjanśkyj, jenž kdysi probudil Rusíny k životu! Nyní jest si přáti od něho, aby zachoval aspoň své, zajisté bohaté a zajímavé paměti.

Alexander Duchnovyč (1803.—1865.), jeden z nejbystřejších, nejenergičtějších a nejčinnějších mužů na uherské Rusi, náležel také k jejím prvním buditelům. Ačkoliv žil na samém konci uherské Rusi, v Prešově, přece nejen sám se cítil Rusínem, nýbrž i probouzel cítění národní mezi Rusíny celé prešovské, ano i munkáčské eparchie. Žádná práce národní nejen se neobešla bez něho, nýbrž téměř každé byl on iniciatorem. Neminulo ani jednoho roku — od r. 1847., kdy vyšel jeho „Bukvar“ pro děti, až do smrti — aby nebyl vydal nějaké knihy pro lid nebo pro školy. A nutno věděti, že tyto knížky byly obsahu velmi různorodého, že vzdělávaly lid v různých směrech. Jazyk v nich nebyl sice čistě národní, ale to nebylo vinou autorovou, nýbrž vinou tehdejších poměrů, za nichž

nikterak nebylo lze důkladně se mu naučiti u člověka, jenž, žije v městě, neměl vždy příležitosti, aby se bezprostředně stýkal s lidem. A kdyby byl Duchnovyč býval žil ještě as deset let a poznal tehdejší hnutí haličských Rusínů, zcela jistě byl by se snažil zavésti do literatury jazyk lidový. Na to poukazuje mezi jiným i okolnost, že když Rakovskyj poněkud více přizpůsobil jazyk „Hramatyky" Duchnovyčovy jazyku ruskému, došlo mezi oběma muži k velmi vážným neshodám. Duchnovyč jest opravdu mužem, — a snad jediným — jímž se mohou uherští Rusíni chlubiti.

Ivan Rakovskyj, druh Ad. Dobrjanského a jeho přičiněním redaktor ruského vydání „Zemskoho pravytelstvennoho vistnyka dla korolevstva Uhorščyny", člověk to nestálý, měl velký morální vliv na uherské Rusíny v letech padesátých a šedesátých. Byl člověkem, jemuž lze právem dáti epitheton „chytryj Maloros". Se subvencí spolku sv. Štěpána, šířícího katolickou propagandu v Uhrách, vydával „Cerkovnu Hazetu" (1856.—1858.), v níž otiskoval šmahem články kyjevského „Voskresnavo Čtěnija" a petrohradského „Christianskavo čtěnija". Po nějaké době vyšla věc na povrch, spolek odňal mu subvenci, a Rakovskyj vydával list ještě nějaký čas na vlastní útraty; když však ztratil místo překladatele zákonů, odstěhoval se na vesnickou faru a skládal učebnice pro gymnasia. Napsal také „ruskou" gramatiku pro Maďary. Rakovskyj byl úplně sebevědomým moskalofilem a přičinil se svou činností značně o duševní zanedbanost uherských Rusínů.

Vołodymyr Terłećkyj, emigrant z Ruska, polský povstanec, lékař, a později mnich, zakladatel po nějakou dobu v Paříži existovavšího řecko-katolického semináře, a konečné pravoslavný archimandrita, člověk to velmi nestálý, žil také několik let v Uhrách, v munkáčském klášteře. Bylo to v době, kdy Dobrjanskyj stál na vrcholu své slávy, a tu dovedl Terłećkyj svým vzděláním a chováním neobyčejně působiti na ty, kteří se s ním seznámili. Jeho slovo znamenalo mnoho. Jemu asi také musí se přičítati navázání bližších literárních styků uherských Rusínů s haličskými, což mělo velký význam, neboť když styky ty přestaly, tu zaujala uherskou Rus úplná maďarisace. O Terłećkém promlouvám jen pro onu vzpomenutou zásluhu, neboť on v Uhrách vlastně nic nepsal.

A. Kralyćkyj náležel k osvícenějším mužům mezi uherskými Rusíny. Byl to člověk sečtělý, psal dosti a třeba nezanechal po sobě znamenitá díla, přece budou se počítati k nejlepším, jaké povstaly na uherské Rusi. Čtou se velmi lehce — vlastnost to, s jakou se dosti zřídka v uhersko-rusínské literatuře setkáváme. Velmi zajímavy jsou jeho stati publicistické, uveřejňované v různých časopisech v Uhrách a Halići. Kralyćkyj udržoval po nějakou dobu korespondenci s Drahomanovem; už tento jediný fakt svědčí proň velmi mnoho. Po něm zůstala korespondence, kterou však, bohužel, — jak jsem byl ujišťován, — munkáčtí mnichové zničili.

Alexander Pavlovyč, farář, náleží k mužům, kteří prožili nejkrásnější doby v životě rusínského národa v Uhrách, prožili nejsmutnější doby stagnace (1870.—1895.) a dočkali se opět živějšího ruchu, jaký se nyní na uherské Rusi projevuje. Narodil se r. 1819., vstoupil na literární pole velmi brzo a zúčastnil se všech uhersko-rusínských literárních podniků. Pokud vím, psal a píše výhradně jen básně. Mnoho jest jich napsáno v jazyku, velmi blízkém mluvě lidové, čímž staly se na uherské Rusi velmi populárními. Umělecká cena těchto básní jest po mém soudu zcela nepatrná. Verše Pavlovyčovy činí dojem, jakoby chtěly ukázati, že autor jejich považuje všecko, co je rýmováno, za poesii. Připomínají velmi naše veršotepce 18. stol. Nyní jest Pavlovyč úplně zdětinštělým starcem; přes to však ještě píše a jeho práce se uveřejňují časem v nynějších uhersko-rusínských časopisech.

Ivan Sylvaj (Uriil Meteor) jest beze sporu nejplodnější ze všech uhersko-rusínských spisovatelů. Jeho pracemi jsou zasypány časopisy, „Svitem" počínaje, a všechny kalendáře. Z té příčiny zajisté pokládá Ev. Szabó jej a Fencyka za spisovatele „nejlepší a básníky v pravém smyslu slova." S hledávám v něm také nějakou dávku talentu, ale soudím, že úplně sešel s dráhy. Básní jeho jest sice velmi mnoho, ale není v nich poesie. Povídky jeho jsou neobyčejně nudny, jeho sloh jest velmi špatný. Když jsem před dvěma roky navštívil Sylvaje, chystal se přepisovati své plody na jazyk ruský, jemuž se nyní naučil. Má naději, že je vydá ještě v sebraném vydání. Rovněž pokoušel se tehdy sestaviti slovník, v němž by básníci mohli najíti rychle veliké, jim potřebné rýmy! Již z toho lze si učiniti pojem, jakým básníkem je Sylvaj a jak rozumí úkolu poesie. Ale jinak náleží mu rozhodně uznání za jeho skutečně mravenčí pracovitost, zvláště když mu nejen nepřináší nijakých hmotných prospěchů, nýbrž ještě za ni doznává různých chikan. Plným právem lze ho nazvati mužem ideje a obětavosti. Kdo ví, nebyl-li by se v jiných poměrech společenských stal ze Sylvaje spisovatel lepšího jména. To jest právě největší naše neštěstí, že společenské poměry, v nichž žijeme, svádějí nám s cesty nejlepší lidi.

Kyryło Ssabó, koncem let šedesátých redaktor „Svita", vydal „Gramatiku pismennago russkago jazyka", jíž se užívalo po dlouhou dobu v gymnasiích jako učebnice pro vyučování rusínskému (!) jazyku. Není divu, že pokolení, která se jí vychovala, úplně se pomaďarštila, neboť při učení se z takové gramatiky nebylo jiskry, která by byla mohla zahřáti studenty, která by vnukla jim lásku k vlastnímu národu, zvláště když sám učitel nerozuměl tomu, co měl vykládati. A takových učitelů tam bylo mnoho. V Uhrách totiž učiteli (professory) rusínského jazyka bývají obyčejně nově vysvěcení kněží, dokud nedostanou dobré fary. Jest jasno, že ani nevědí, jak a čemu mají učiti, ani k tomu nemají chuti — pokládajíť dočasnou suplenturu pouze za zdroj důchodu, ze kterého mohou po

nějakou dobu žíti — ani nejsou k takovému vyučování připraveni a neumějí sami více než jejich žáci. Avšak toho si v Uhrách nikdo nevšímá; rusínština má tam sloužiti spíše k znechucení učení a za terč posměchu, nežli za seriosní předmět vyučovací. — Mimo „Gramatiku“ vydal ještě Szabó „Sbornik“, cosi jako anthologii, zvl. ruských spisovatelů, a dvě povídky pro lid. Žije nyní v Košicích, jsa professorem na real. gymnasiu a nebera žádného podílu na veřejném životě.

Olexander Mytrak živě dopisovával do Svita a jiných pozdějších časopisů. Roku 1881 vydal rusko-maďarský slovník a sestavil ještě slovník maďarsko-ruský, který už asi nespatří světlo světa, protože autor nemůže proň najíti nakladatele. Pokud lze souditi dle vydaného slovníku, jest to práce velmi primitivní a zcela mechanická. Ruská slova v něm jsou vypsána ze slovníku Schmidtova a přeložena do maďarštiny. Uhersko rusínských lidových slov dostalo se tam jen velmi málo. Ev. Szabó ve své „Christomatii“ nazývá Mytraka „velmi talentovaným spisovatelem“, avšak já jsem se o tom nikde nemohl přesvědčiti. Nyní tráví Mytrak svůj věk ve vzpomínkách na minulé doby a naděje se, že přijde nějaký nový Mojžíš a vyvede uherské Rusíny z maďarské poroby. Sám však nepřikládá rukou ku práci, aby v národu samém vzbudil sílu a s její pomocí působil ku svržení maďarské supremace.

Eugen Fencyk, nynější redaktor „Łystka“, napsal také několik učebnic školních a dopisoval do „Švita“ a „Karpata“. Szabó praví o něm: „Vładymir (pseudonym Fencykův) napsal mnoho básní skutečně uměleckých a psal ve všech uhersko-rusínských časopisech své doby.“ Jest sice pravda, že verše Fencykovy jsou uhlazenější, než Sylvajovy, ale k poesii i ony mají daleko. Význačnou jest u nich leda jen dosti správná r u š t i n a, jaké druzí uhersko-rusínští spisovatelé neznají. V „Łystku“ uveřejňuje Fencyk hlavně ze svého péra kázání; za to v „Dodatku“ k Łystku uveřejňoval po delší dobu krátké povídky z lidového života, některé i zcela dobré a v jazyku blízkém mluvě lidové. Co do jazyka se přidržuje zásady, že pro mužíky lze časem užívati „naričija“ (totiž lidového jazyka), ale intelligence musí míti svoji panskou, literární řeč, jíž má býti ruština. Hlásí se k přesvědčení, že je „v sojediněniji siła“, a proto každou snahu jednotlivých kmenů slovanských po národnostní samostatnosti pokládá za zhoubnou; jest přesvědčen, že jest nevyhnutelně třeba, aby se všichni bez výjimky slili v jeden, a to ruský národ.

Eumen Szabó, nyní farář v Sevluši, byl po několik let professorem rusínského jazyka na ungvarském gymnasiu. Největší jeho zásluhou jest vydání „Christomatije cerkovno-słavjanskich i uhro-russkich litěraturnych pamjatnikov s pribavlenijem uhro-russkich narodnych skazok na podlinnych narěčijach“. Je to kniha

skutečně živá, a podává těm, kteří nejsou obeznámeni s životem uherských Rusínů, aspoň nějaký obraz toho, co se mezi nimi dělo psalo, myslilo. Na první pohled však překvapuje maďarský patriotism autorův. Píše, jakoby nevěděl, že i mimo hranice Uher žijí Rusíni ode dávna, že mají vlastní, ne právě nepatrnou literaturu, že mají své spisovatele, z nichž někteří získali si zvučného jména i mimo svůj národ. Nevzpomíná jich ani slovem. A přece haličtí Rusíni zajisté měli značný vliv na uherské, zvláště v 18. a první polovíci 19. století. Stále více nalézá se důkazů, že styky těchto s oněmi byly i velmi blízké; do konce čtyřicátých let tohoto století chodili uherští Rusíni do škol v Haliči, a haličtí v Uhrách; uhersko-rusínští bohoslovci byli vysvěcováni v Haliči; biskupové až do maďarské konstituce velmi často se stýkali; bohoslovci ve vídeňském semináři znali se osobně a vzájemně na sebe působili; nemluvím ani o sedlácích, kteří ani dosud nepřetrhali svazků mezi sebou. A tyto styky že by nebyly zanechaly stop na uherské Rusi? A čím by se daly vysvětliti četné dopisy uher. Rusínů v haličsko-rusínských časopisech od r. 1860 do 1885? Zdaž může toho všeho nevzpomenouti ten, kdo chce podati třeba nejkratší nárys historie literatury uherských Rusínů, jak to učinil Szabó? Z toho tedy jest viděti, že jest Szabóova „Christomatie" tendenční, a že ji tak úmyslně sepsal, aby se zavděčil Maďarům. Tato „Christomatie" jest povolena za učebnici v těch gymnasiích, odkud nebyla ještě rusínština vypuzena naprosto. Zdali dostanou z ní žáci byť jen přibližně věrný pojem o svém národě? Zdali jim něco v ní dodá chuti, aby věnovali své síly národní věci? Zdaž se jí nebudou vychovávati právě tak indolentní pokolení, jako se vychovávala dosud gramatikou Kyr. Szabóa a jinými podobnými učebnicemi? — To jest po mém mínění hlavní chyba „Christomatie". O jiných nemluvím, neboť není zde místo k tomu, abych je probíral. Připomenu pouze, že jest i jazyk v ní čistě „uhro-russkij", totiž makaronština[1]). Jest však přece cennější, než dvacet jiných uhersko-rusínských knih. Mimo „Christomatii" vydal Szabó ještě „Gramatiku", která je také předepsána na gymnasiích; je také sepsána makaronštinou a nemá velké ceny. Eum. Szabó náležel k hlavním vzkřisitelům „Spolku sv. Vasyla" a k zakladatelům jeho orgánu „Nauky", jejímž byl také z počátku redaktorem.

Julij Čučka, mladý ještě člověk, byl redaktorem kalendáře „Obščestva sv. Vasylija" a rediguje nyní „Nauku", v níž uveřejňuje stati obsahu hlavně patriotického. Tyto jeho články jsou snad nejlepší ze všeho, co se uveřejňuje v „Nauce".

Michajło Vrabel vydal r. 1890 sbírku básní pod názvem „Russkij Solovej". Vedle národních písní, zapsaných mezi bačvan-

[1]) „Makaronštinou" nebo „jazyčijem" zove se v Haliči jazyk, kterým píší rusínští moskalofilé a který jest slátaninou hlavně rusínského, ruského a církevně-slovanského i j. jazyků.

skými Rusíny v jejich poslovenštěném dialektu, umístil v knížce také mnoho básní různých uhersko-rusínských „poetů", ale všechny jsou bez literární ceny. Mimo to upravil několik populárních knížek, jež má vydati „Obščestvo sv. Vasylija" v Ungváru; nyní pak jest redaktorem pešťského rusínského listu „Nedila", kde se od té doby, co se ujal jejího vedení, objevují stati zajímavější, i jazyk se ustálil aspoň potud, že není takovou míchaninou, jako za dřívějšího redaktora, Vodičky. Jazyk ten není sice ještě národní, ale přec opírá se o jazyk lidový a jest srozumitelný prostému lidu; lze se proto nadíti, že se na „Nedili" naučí uhersko-rusínský sedlák čísti a zvykne si na čtení tak, že když později přijde mu do ruky list lepší, nebude se k němu chovati lhostejně nýbrž bude hleděti, aby jej podporoval, aby se z něho naučil něčemu novému, a to již bude velkou zásluhou „Nedili" i jejího redaktora.

Juryj Žatkovyč jest jedním z nejinteligentnějších kněží na uherské Rusi. Přesvědčením a sympatiemi kloní se k rusínsko-ukrajinské literatuře a jazyku, avšak sám nepíše rusínsky, poněvadž literární jazyk rusínský úplně neovládá. Jest hlavně překladatelem do maďarštiny. Dosud přeložil velkou část prací Ivana Franka a něco z Feďkovyče, Voučka a jiných. Avšak dosud nemohl najíti nakladatele pro své překlady. Z oboru historického píše maďarsky také články původní. V Haliči vydal Žatkovyč větší národopisnou studii „Etnografičnі zamitky z uhorskoji Rusy", a krátkou stať v „Pryvitu" vydaném k jubileu I. Franka — pod názvem: „Uhorśki Rusyny a juvylejnyj rik 1898". Žatkovyč mohl by zcela snadno zaujmouti první místo mezi uhersko-rusínskými spisovateli a zavésti obrat k lepšímu, kdyby nebylo těžké nemoci, která ho od několika let připoutala na lůžko. Za takových okolností nutno se spíše podivovati, že neodložil péra a činí aspoň tolik, seč jest. Kdyby se nyní našlo na uherské Rusi dvacet takových pilných a pracovitých lidí, jako Žatkovyč, nebylo by lze za jeden lidský věk uherské Rusi ani poznati, jak by se změnily její národnostní poměry. Dosavadní okolnosti však ještě na něco takového neukazují.

László Čopej, nyní gymnasijní profesor v Budapešti, snad první z uherských Rusínů v ě d o m ě zavedl jazyk lidový do literatury, vydav r. 1883 „Ruśko-maďarśkyj slovar" s předmluvou, v níž přiznává, že jsou uherští Rusíni částí rusínsko-ukrajinského národa. Vedle slovníku zredigoval ještě několik učebnic pro obecné školy v jazyku lidovém, avšak pravopisem tu fonetickým, pak etymologickým a zase fonetickým. Nevím, co působilo u Čopeje na tyto změny. Proč nyní ničeho nepíše, nebo aspoň nevydává, není ani mně aniž komu z uherských Rusínů známo, protože Čopej nechce s nikým udržovati styky. Avšak přes to vše krok Čopejův byl velmi vážný, a ačkoliv dosud mezi uherskými Rusíny nenašel přívrženců mimo Jadora, přece lze se nadíti, že není již dalekou doba, kdy nynější neutěšené poměry obrátí se k lepšímu.

Pod pseudonymem *Jador* vyšlo v „Nedili“ několik básní a jedna novelka. Básně jsou napodobením S. Rudanského, a to dosti slabým; novela jeho však prozrazuje značný talent beletristický, ačkoliv jest na ní viděti ruku ještě neobratnou. Obojí pak vyznačují se zvláště svým jazykem, který, třeba dosti byl pozměněn redakcí, přece značně jest blízký rusínskému jazyku literárnímu. Od Jadora pochází také několik překladů z maďarštiny a několik statí publicistických, které byly uveřejněny v Haliči v různých časopisech pod jiným pseudonymem. Všechny tyto stati pozoruhodně liší se od všeho, co dosud vycházelo z uherské Rusi, a dávají právo k velikým nadějím v autora. Zdali je splní — ukáže budoucnost. Rozhodně však jest na dobré cestě, pokládaje lidový jazyk za jedině vhodný k šíření osvěty mezi lidem a nepohrdaje styky s Rusíny mimouherskými a s rusínsko-ukrajinskou literaturou.

Z ostatních spisovatelů, jichž na uherské Rusi bylo a jest i nyní s dostatek, ačkoliv práce jejich nemají velké ceny, — vzpomenu některých, aspoň trochu důležitějších. V první řadě zasluhuje tu zmínky dlouholetý redaktor „Karpata“ Homyčkov, dále Ivan Dulyškovyč, autor třídílné knihy „Istoričeskije čerty Ugro-Russkich“, napsané sice s velkou pílí, ale bez důkladných odborných vědomostí; Iłočkyj, sběratel národních písní, Andrij Popovyč, autor několika knížek obsahu náboženského, Andrij Baludanškyj, autor „Církevní historie“ a „Církevního práva“, Mustyjanovyč, autor „Kázání“, Janovyč, Roškovyč, Kotradov, Chanat, Polivka, Jasenčak, Azarij Mondok atd. Velikou chybou uhersko-rusínského písemnictví jest, že v něm pracují výhradně kněží a ďáci — učitelé, kteří obracejí všechnu svou snahu na stránku náboženskou a zanechávají ladem všechny ostatní. Pokud tam nevystoupí několik světských spisovatelů na pole literární, nezmění se dosavadní stav literatury tamější.

Ačkoliv tisk rusínský v Uhrách jest poměrně dosti obskurní, nelze ho pominouti při popisování uherských Rusínů. Připomenouce „Zemskij pravitělstvennyj vistnyk dla korolevstva Uhorščyny“, jenž měl za úkol, seznamovati Rusíny s novými zákony, musíme všimnouti si časopisu, který sice vycházel ve Vídni, ale byl orgánem haličských i uherských Rusínů. Byl to „Vistnyk dla Rusynov avstrijskoj deržavy“, jenž počal vycházeti r. 1850. Všechny nejlepší tehdejší uhersko-rusínské síly seskupily se okolo něho, jako Duchnovyč, Noď, Homyčkov a jiní, a zasypávali časopis svými dopisy, které jsou nyní pro nás velmi zajímavy, neboť jen z nich se můžeme informovati o tehdejším životě uherských Rusínů. R. 1856 počala v Pešti vycházeti pod redakcí Rakovského „Cerkovna gazeta“, a vycházela do konce r. 1858. Rakovskyj vyplňoval ji téměř výhradně otisky z ruských časopisů, i najde se v ní proto jen málo co zají-

mavého. Po devět let po té neměli uherští Rusíni žádného orgánu; konečně r. 1867 povstaly dva nové časopisy: „Učytel, pedagogičeskij i narodoprosviščajuščij žurnal", časopis více odborný, jenž vycházel půldruha roku, — a „Świt", list politický, okolo něhož, jako kdysi kolem vídeňského „Vistnyka", se opět seskupili všichni rozumní Rusíni. Roku 1871 přestal Świt vycházeti, hlavně přičiněním biskupa, mařarona Pankovyče; na místo něho založil Pankovyč „Novyj Świt", jenž vycházel do konce r. 1872, ale v němž bralo účast již jen několik lidí. Po úpadku „Świta" počali vydávati moskalofilé, nazvavší se národní stranou, humoristický lístek „Sova", v němž nemilosrdně činili si výsměch z Pankovyče a jeho mařaronských přívrženců. Ale vlivem Pankovyčovým byla rozehnána redakce „Sovy", skládající se z gymnasijních profesorů, a docíleno toho, že v Pešti žádná tiskárna nechtěla list dále tisknouti. Následkem toho brzy přestala „Sova" vycházeti. Koncem let šedesátých založena byla za podpory mařarské vlády „Gazeta dla narodnych učitelej", jež byla z počátku vydávána v obvyklé na uherské Rusi jazykové míchanině, ale později vycházela v čistě národní mluvě. Dlouho se však neudržela — zaniknuvši téhož roku. Originálním jakýmsi prodloužením „Świta" byl „Karpat", jenž vycházel pod redakcí Homyčkova jako týdenník od r. 1873 do r. 1886, t. j. až do smrti redaktorovy. Jak vypadal, lze posouditi z toho, že Eumen Szabó, který všelijaká „izdanija" uherských Rusínů rád chválí, praví o tomto listě: V „Karpatě" našly se z péra A. Homyčkova sem tam nějaké zajímavé stati, ale jinak nebylo v něm mnoho, co by stálo za povšimnutí. — Po úpadku „Karpata" začal vydávati roku 1886 E. Fencyk „Łystok", jenž dosud vychází jako čtrnáctidenník. Jest většinou vyplněn kázáními a přetisky z ruských duchovenských časopisů. R. 1891 počal vydávati Fencyk měsíční „Dodatok k Łystku", kde uveřejnil řadu velmi hezkých populárních statí v jazyce, blízkém lidovému. Od nějakého času však ztratil „Dodatok" svou zajímavost, když v něm počal redaktor vydávati bibli mluvou neobyčejně těžkou. R. 1897 jalo se poněkud oživené „Obščestvo sv. Vasylija" vydávati pro lid dvakrát měsíčně populární list „Nauku". Bohužel, její redaktoři, neobeznámení s redigováním populárního časopisu, uveřejňují v něm takové stati (na př. vysvětlování bohoslužeb, nudná a dlouhá vypravování Sylvajova, „dějiny" starověkých národů, atd.), že bude-li časopis i na dále takto redigován, musí zaniknouti. — Mnohem lepší po této stránce jest „Nedila", vycházející od počátku r. 1898 za cenu velice nízkou (týdně 16-stránkový sešit s ilustracemi, za roční předplatné zl. 1·50). Subvenována jest ministerstvem orby, a ačkoliv se jí dá velmi mnoho vyčítati, přece lze se nadíti, že mnoho učiní, přivykne-li sedláky ke čtení. — Také v Americe vychází list vydávaný uherskými Rusíny — „Amerykansko-ruśkij vistnyk". Vychází i několik mařarských časopisů pro inteligenci, vy-

dávaných rusínskými kněžími. Mezi nimi vyznačuje se zvláště „Kelet“ (Východ), jenž přináší občas dosti objektivní články o Rusínech.

Shrneme-li vše, spatříme, že mezi uherskými Rusíny počíná daleko živější ruch, než jaký byl dosud. Čtyři časopisy v rusínském jazyku — byť i ne čistém — a jeden „Dodatek“, to znamená již mnoho; a dle mého názoru tento ruch dospěje v brzku k plnému národnímu sebevědomí a stane se počátkem takového obrození, jaké nastalo na Ukrajině vystoupením Kotlarevského, v Haliči Šaškevyče a na Bukovině Feďkovyče.

Na konec dodám ještě, že povzneslo se v poslední době také literární „Obščestvo sv. Vasylija“ v Ungváru, založené ještě Dobrjanským, Rakovským a j. Vedle „Nauky“ vydává také každoročně kalendář a připravilo k vydání několik jiných knížek pro lid. Od nedávna pak počalo sbírati peníze na zakoupení vlastní tiskárny; ačkoliv jsou uherští Rusíni velice chudi, přece v čase poměrně krátkém sebrali na ni přes 1000 zl. Majíc svou tiskárnu, mohlo by „Obščestvo sv. Vasylija“ rozvinouti velmi prospěšnou činnost na prospěch osvěty lidu, ale první podmínkou toho jest, aby zanechalo dosavadní úzkoprsosti, strannictví a uzavřenosti v sebe. Míti před sebou tolik vzorů, (nemluvím ani o haličsko-rusínském spolku „Prosvitě“, nýbrž i o spolcích srbských, slovenských, polských, atd.) a nejíti za nimi, nestarati se o poznání jich, nýbrž všechno dělati „samostijno“, třeba nesprávně, to by nebyla cesta správná a spolek by se jí neměl přidržovati. Naopak je třeba, aby sešel s dosavadní cesty — dokud jest čas!

Mnoho Rusínů-Ukrajinců máchnulo již rukou nad uherskými Rusíny, považujíce je za úplně ztracené. Ani já nepřikládám velké váhy nynější inteligenci, ale jsem pevně přesvědčen, maje víru v lid, že nezanikl-li dosud, nezanikne ani na příště. A až nadejdou změny v sociálně-ekonomických poměrech, vytvoří se nové směry v Uhrách, pak i on se povznese k nové budoucnosti.

Příspěvek k dějinám polskočeské vzájemnosti.

Rok oslavy 50leté činnosti spisovatelské J. I. Kraszewského (1879) byl i rokem navázání sympathií mezi Čechy a Poláky. Pisatel těchto řádků živě si připomíná upřímné nadšení, s jakým representanti polského společenstva vítali o slavnosti krakovské delegáty české, Tonnera a Čelakovského, a zástupce studentstva českého A. Čihalíka (tehdejšího předsedu „Akademického spolku“), Vysloužila a Mikulku. A sešlo se v obrovském prostoru Sukiennic krakovských mnoho tisíc ctitelů oslavencových, přibylých netoliko z polských zemí, ale i odevšad, kde řízením osudu povstaly větší

neb menší kolonie polské, jako z měst Anglie, Francie, Němec, Ruska, Sjednocených Států, ba i z Austrálie. Když se objevili lidé různého věku v českých čamarách, nemělo konce nadšené volání: „Niech żyją pobratymcy nasi! Niech żyje szlachetny naród czeski!“ Žádná deputace nebyla uvítána s takovým nadšením, jako deputace česká. A nebylo divu — byloť účastenství Čechů v oné národní slavnosti polské pro nás úplným překvapením. Politické příčiny dosti dlouho vzdalovaly od sebe dva sobě nejbližší bratrské národy — na straně polské přispěla k nechuti zejména Bachova politika, jenž dle hesla „divide et impera“ chtěl haličské Poláky poněmčovati úředníky českými smutné paměti; nyní víme, jaká to byla většinou individua, vládou obratně vybíraná — ale tehdy tvořili si Poláci dle nich pojem o celém národě českém. Kromě toho z různých politických článků novinářských soudili Poláci, že ve sporu rusko-polském nezachovávají Čechové dosti objektivnosti, ačkoli k jiným Slovanům vždy jsou tak spravedlivi. Proto příchod a slova přibylých Čechů ze starší i mladší generace naplnily srdce shromážděných hlubokou vděčností k tomuto národu tak nám blízkému a tak málo, bohužel, známému. Všecky listy polské bez rozdílu směru v Haliči, v království i v Poznaňsku, uvítaly radostně příchod Čechů, vidouce v něm záruku příštích lepších styků mezi oběma národy.

Zvláště studentstvo polské, shromážděné tehdy v Krakově z různých universit, ohnivě se bratřilo se zástupci české mládeže. Ohlasem tohoto sbratření mládeže polsko-české v Krakově bylo založení studentského „Kroužku českého“ (Kółko czeskie) ve Varšavě, uskutečněné na podnět delegáta studentů varšavských na krakovskou slavnost. Účelem spolku — založeného ovšem bez povolení universitní správy — bylo poznání jazyka a ducha českého. Předsedou kroužku zvolen právník Leon Papieski a sekretářem rovněž právník, Zenon Przesmycki. Na žádost výboru „Kroužku“ slíbil prof. Perwolf, jenž tehdy na fakultě filologické vykládal starožitnosti slovanské, že bude v universitě přednášeti o češtině, ovšem bude-li to dovoleno universitní správou. Povolení v krátce bylo získáno; právníci třetího a čtvrtého roku, kteří poslouchali historii slovanského práva a z nichž řada byli členy „Kroužku“, odůvodnili totiž svoji žádost tím, že potřebují studovati staré prameny práva českého v originále. Po odbytých různých formálnostech přednášel prof. Perwolf poprvé dne 6. listopadu 1880 před několika sty posluchači z různých fakult, kteří professora vítali i po skončené přednášce provázeli dlouhým potleskem. Bohužel, netrvaly přednášky ony dlouho, neboť správa universitní dověděvši se, že hodin jazyka českého účastní se i posluchači jiných fakult a že prof. Perwolf vykládá pomocí polštiny — tyto přednášky za krátko zastavila. Prof. Perwolf ovšem i potom ochotně udílel rady v příčině studia češtiny členům „Kroužku“, kteří jej navštěvovali v jeho obydlí.

Mladí přátelé řeči a literatury české předpláceli několik časopisů českých, objednávali si české literární novinky a ve svých týdenních schůzích sdělovali spolu dojmy o současném duševním a literárním ruchu českém. Některé z těchto týdenních referátů byly tištěny ve varšavských listech, v nichž členové kroužku pravidelně informovali veřejnost polskou o ruchu českém. Činili tak zejména: Michał Korowaj-Metelicki (zesnulý před několika lety, nadaný básník) v „Prawdě"; Juljan Wichrowski a Mieczysław Bierzyński (předčasně zesnulý novellista, jenž psal pod pseudonymem Czerneda) v „Nowinach", redigovaných tehdy Boleslavem Prusem, Stanisław Van der Noot Kijeński (nyní vynikající advokát a do lonska redaktor „Kurjera Niedzielnego") v „Kurjerze Porannym"; Antoni Rembieliński (rovněž advokát varšavský) v „Słowie", redigovaném tehdáž Henrykem Sienkiewiczem; Leon Papieski v „Echu" a „Prawdě" (psával také v l. 1880 a 1881 dopisy z Varšavy do „Akademických listů").

Velmi činnými členy „Kroužku" byli také Franciszek Nowodworski (nynější redaktor „Kurjera Warszawskiego"), Henryk Konitz (jeden z našich nejvážnějších ekonomistův a vynikající advokát); Ludomir Grendeszyński (nyní spolupracovník „Atenea" a „Kraje"); Paweł Byczkowski (jenž vydal r. 1884 praktický úvod do jazyka českého); Stanisław Kempner (redaktor „Gazety handlowej"), Korotyński (nyní spolupracovník „Kurjera Warszawskiego"); Józef Radwan, Roman Wierzchlejski, Łaganowski i Brześciański (nyní redaktoři krajinských listů, vycházejících v Kališi, Žodzi, Płocku a Radomiu).

Nejlépe ze všech však poznal jazyk český a nejvíce ze všech pracoval Zenon Przesmycki, vynikající básník a kritik současný, známý pod pseudonymem Miriam. On první seznámil polské čtenářstvo s poesií Jaroslava Vrchlického, přeloživ výborně jeho celou sbírku „Duch a svět" a několik dramat.[1])

Po roce začali si členové „Kroužku" všímati i života a literatury jiných Slovanů, hlavně Lužických Srbů, Chorvatů a Slovinců. Schůze „Kroužku českého" poctívali svou přítomností i vynikající pracovníci slovanští, kteří na čas pobývali ve Varšavě, jako Edvard Jelínek, Jan Arnošt Smoleř a jiní. Za pobytu Smoleřova ve Varšavě r. 1882 uveřejnil Leon Papieski v „Prawdě" článek „O odrodzeniu się narodowości serbo-łużyckiej w ostatnich latach 50ciu."

Když téhož roku Papieski opustil Varšavu, stal se předsedou „Kroužku" patriarcha české kolonie ve Varšavě, majetník jednoho z největších tamějších hôtelů, zvěčnělý Lhoták. Avšak po jeho smrti a po výjezdu Przesmyckého za hranice přestal „Kroužek" trvati; nicméně bývalí jeho členové, pokud pracovali pérem, šířili

[1]) Przesmycki píše nyní v Paříži velké dílo o polském myslíteli Hoene Wrońském.

polskými listy v naší veřejnosti známost záležitostí slovanských se znalostí věci a vždy s upřímnými sympathiemi zejména k národu českému, zaznamenávajíce všecky zjevy duševního jeho života. Směle můžeme tvrditi, že od založení „Kroužku“ díky bývalým jeho členům nepromlčen v polském tisku ni jediný vynikající zjev českého života společenského a duševního ruchu.

ČECHOFIL.

Dopisy.

Z Moskvy. *(Hlad. — Pomník Puškinův a „Novoje Vremja“. — Sjezd ruských spisovatelů. — Z ruského umění. — Vasněcov a jeho „Bohatýři“.)*

Hlad, úředně nazvaný „neúrodou“, počátkem jara značně se rozšířil. Car znova daroval hladovícím 1,500.000 rublů (celkem již 3 milliony). Spolek „Červeného kříže“, působící hlavně v guberniích, postižených hladem, vyčerpal již takřka svoje prostředky v boji s ním, co se mezi hladovícími rozšířily nakažlivé nemoci. Dopisy z postižených gubernií kreslí nejzoufalejší obrazy. Praví se, že v Samborské gubernii vypukly již „hladové vzpoury“, ačkoli v tisku se o tom neobjevila ani zprávička. Sbírky pro hladovící jdou pohříchu velmi ztěžka ku předu; tisk, který by v té příčině mnoho mohl učiniti, nesmí mluviti o hladě zcela otevřeně; ministerstvo vnitřních záležitostí zachovává mlčení, snaží se jaksi celou věc ututlati anebo aspoň zmenšiti její význam. Je to skutečně podivný stav: vyšší administrace neuznává hladu, „Pravitelьstvennyj Věstnik“ (Vládní věstník), jenž by měl o věci odhaliti plnou pravdu, zajímá se o zubaté ptáky, ale o hladě mlčí — a s druhé strany car dává svým hladovícím poddaným 3 mil. rublů, „Červený kříž“ posílá lékařský odbor za odborem do zastižených krajů, kuratorium „domů pracovitosti“ poukazuje 100 000 rublů podpory hladovícím, a carevna, protektorka tohoto kuratoria, daruje k témuž účelu 50.000 rublů . . . Ministerstvo, které neučinilo v čas příslušných pomocných kroků a dalo hladu vzrůsti do hrozných rozměrů, patrně bojí se nyní doznati celou pravdu a proto úporně mlčí. Administrace sic učinila některé kroky na oslabení následků neúrody (v podobě půjček zásob a koní atd.), ale tato pomoc daleko nedostačuje, rovněž jako jest nedostatečna pomoc lékařská, jíž je zapotřebí zejména nyní, kdy se objevil tyf z hladu, kurděje atd. Bylo by zapotřebí celé armády lékařů, ale nedostává se jich; dobrovolníků hlásí se velmi málo; mnozí nevěří, že by hlad byl tak strašně rozšířen, nevěří odborným listům — a ve „Vládním Věstníku“ objevila se dosud jen krátká zpráva o činnosti „Červeného kříže“ v hladovících guberniích. Cizina jest o pravém stavu věcí

mnohem lépe zpravena, než my; svědectvím toho může býti zahájení sbírek při anglo-americkém kostele v Petrohradě a zásilka korábů s obilím z Ameriky.

Hlad v Rusku trochu přitlumuje přípravy k oslavám Puškinským. Denník »Новое Время«, silný svým kmotrovstvím a svými styky ve vyšších kruzích administrativních, málo mluví o hladě, ale mnoho se namluvil a namluví o pomníku Puškinově, a to ještě o pomníku všeruském, na nějž sbírky sám byl zahájil. Dosud sešlo se všeho všudy sotva 24.000 rublů, ale hluku a reklamy pro sebe nadělalo „Novoje Vremja" hodně. Provincie, ba i sama Moskva, nezná dobře, co jest „Novoje Vremja", a nepřemýšlí o tom, má-li tento list mravní právo netoliko vyzývati ke sbírkám na pomník Puškinův, ale vůbec se dotýkati tohoto jména, všem Rusům posvátného. Je to list bez zásad, kam vítr, tam plášť, list s nepěknou minulostí i budoucností (o čemž nový důkaz podaly články jeho o studentských rozruších [1]), list, který již mnoho dobrého a světlého poházel blátem a poplval . . . A tomu že příslušelo právo zahájiti všeruské sbírky na pomník velikého básníka? Mnoho místa by zaujalo, kdybychom zde měli vykládati, čím vlastně jest tento list, jejž Ščedrin nazval „pomyjemi". — Když jest již řeč o pomníku Puškinově, nemohu zamlčeti, že Rusko vlastně ještě nedorostlo na takové pomníky. Analfabetovi — a takových jsou u nás desítky milionů — bronzová socha nepoví ničeho. U nás nevědí ještě, kdo byl Puškin. Nejednou jsem vyslechl rozhovory prostých lidí u pomníku Puškinova v Moskvě. Málo kdo z nich ví, kdo jest Puškin, většina vykládá si pomník dle svého rozumu: jedni praví, že to jest „štatskij generalъ", druzí tvrdí, že to jest jeden z politických provinilců („političeskichъ prestupnikovъ"), vystavený zde na výstrahu jiným, třetí prostodušně se přiznává, že neví, kdo to jest. Ale to vše jest přirozeno při nepatrném počtu lidí „gramotných" v Rusku Památka velikého básníka měla by se jinak uctíti, nežli němou spěžovou postavou na některém náměstí petrohradském; měl by se širé Rusi otevříti přístup k výtvorům Puškinovým, bylo by třeba naučit ji čísti a rozšířiti po všech jejích končinách světlo vzdělání, po němž ona již dávno žízní. Založení celé sítě Puškinských škol — to by byl pomník, důstojný velikého básníka. Pro toho, kdo Puškina četl, není zapotřebí spěžové postavy: silný obraz básníkův hluboko se vryje v duši toho, kdo četl díla pýchy a slávy Ruska. A tento obraz velikého básníka, jejž povždy budou nositi ve svých duších milliony ruského lidu, bude nejlepším pomníkem Puškinovým. Avšak to nechce chápati »Новое Время« — i neostýchá se vystupovati úsměšně p r o t i návrhu „Petrohradských Vědomostí", učiněnému ve smyslu právě vyslovené naší úvahy![2]) ... Takový jest náš nejbohatší a — přihlíží-li se k talentovanosti jeho

[1]) Přir. Slov. Přehl. str. 376 a 402.
[2]) Viz dopis z Petrohradu v min. čísle Slov. Přehl., str. 376.

spolupracovníkův — nejlepší ruský denník! S žalem a s uzarděním mimovolného studu ve tváři zaznamenáváme tento fakt, pociťujíce jeho charakterističnost pro Rusko, ruskou společnost a ruský tisk.

O přípravách k Puškinským slavnostem nebudu tentokrát podrobně psáti, jen připomenu záměr „spolku ruských spisovatelů", jenž chce letos na podzim svolati do Petrohradu „prvý všeruský sjezd ruských spisovatelů na památku Puškinovu". Na program tohoto sjezdu mají býti položeny různé otázky, blízko se dotýkající literátův, jako o potřebách veřejného tisku, o literární ethice atd. V oblasti literární práce v Rusku skutečně se nahromadilo nemálo otázek, potřebujících rozřešení nebo aspoň uvážení a objasnění. Ale ačkoli jest idea sjezdu sympathická, pochybujeme, že by došla splnění. Chyba je v tom, že iniciativa vychází od „sojuza russkich pisatelej", složeného skoro ze samých židů anebo aspoň řízeného židovskou většinou. Mnozí vážení a skutečně ruští spisovatelé ne bez příčiny drží se z daleka od tohoto spolku. Charakteristický je také fakt, že známý ruský literát, slavjanofil S. Th. Šarapov, nebyl přijat za člena spolku, ale že v témž zasedání stal se členem žid Brilliant, jehož literární práce naprosto nikomu v Rusku známy nejsou. A takovýto spolek svolává sjezd ruských spisovatelů, a to ještě k uctění památky velikého básníka. Bude to vlastně židovský sjezd, neboť židů jest dosti ve spolku i v ruském tisku vůbec, do něhož nevnesli ničeho — kromě mravní hniloby, zkaženosti ruského jazyka a prodejnosti. A tito lidé budou se radit o ruském tisku, dokonce o ethice literární — a zneužívati jména Puškinova. Oni jsou spokojeni, oni jsou síla — a my Rusové rozptýleni, u nás není ani sil, aniž schopnosti k zápasu. Židé postupně uchvacují vše, co vidí jejich oči, podmaňují si Rusko.

Ať se čtenář nedomnívá, že tendenčně a uměle vybírám fakta a zjevy, že se dívám na věci příliš pessimisticky. Nikoli — já se toliko neklamu nadějemi, nehledím růžovými okuláry, neskrývám pravdy. Ne mnoho světlého a radostného vidíš nyní kolem sebe — ne mnoho světlého a radostného lze líčiti. Temné stránky života jaksi zvlášť reliefně nyní vystupují do popředí, poutají k sobě pozornost a nutí, aby se o nich hovořilo.

V krásném umění — kromě nového románu hraběte Lva Tolstého — neobjevilo se u nás nic nového. Řada výstav obrazů v Petrohradě i u nás v Moskvě, Puškinské večery v divadlech, čtení a přednášky o Puškinovi — toť vše. V malířství objevil se i u nás proud symbolistický a impressionistický, jenž ve svých krajních výstřelcích je spíše podivínstvím než uměním; orgánem jeho jest »Міръ искусства«. K nejmladšímu tomuto proudu přilnul ze starších známý malíř realista V. D. Polěnov. Z mladších nikdo zvlášť pozoruhodně nevynikl. Když jsem se však již dotknul malířství, nemohu přejíti mlčením V. M. Vasněcova, jenž zaujímá zcela zvláštní místo mezi ruskými malíři. V posledním čase

uspořádal v Petrohradě výstavu svých nových obrazů, která vzbuzuje neobyčejnou pozornost. Obrazy Vasněcova — toť celé zjevení pro mladé umělce, celá škola, originální, svérázná, čistě ruská škola. Vasněcov dovedl ve svých obrazech vzkřísiti dávnou epickou Rus. Zvlášť mnoho se mluvilo o jeho „Bohatýrech". Je to obraz nesmírně prostý: na temeni chlumu, jako na stráži, stojí tři bohatýři, Ilja Muromec, Dobryňa Nikitič i Aleša Popovič. Zastavili se a pozorně pohlížejí v údolí, hotovi odraziti útok nepřátelský. Toť vše — ale obraz mluví, v něm zosobněna jest celá dávná Rus, tři její stavy: selský (Ilja), dvořanský (Dobryňa) a duchovní (Aleša). Obraz jest vykonán zvláštní manýrou, lehce drsnou, ale jaksi divně blízkou srdci ruského člověka. Na štěstí byl obraz získán pro Treťjakovskou gallerii, a Moskva se jím vším právem pyšní.[3])

LETOPISEC.

Ze Srědce. (*Jubileum hospodářského tisku bulharského. — Naše jubilea.*)

Počátek roku 1899. označen byl skrovnou jubilejní slavností: oslaveno uplynutí 25 let od založení prvního listu hospodářského v jazyce bulharském

Od r. 1885. pořádáno u nás několik podobných slavností; ale zdá se mně, že málo která z nich si vymezila napřed, čím byl svého času skutek oslavovaný, jaký byl další dosah jeho následků a jakými prostředky se měla projeviti slavnostní upomínka na něj, jak se měla vzdáti trvalá úcta jeho idei a původcům.

Za panování tureckého nebylo lze mysliti na slavnosti v Bulharsku, neboť scházely pro to veškeré podmínky: národ sám sotva nabýval vědomí o své přítomné jsoucnosti, vykonané skutky ve prospěch národa byly vesměs v paměti příliš čerstvé, a mysl Bulharů byla stále upjata k jedinému cíli veškeré činnosti veřejné — k dosažení svobody politické; konečně i správa turecká nerada viděla a připouštěla hromadné projevy vlasteneckého nadšení. Tisíciletá památka úmrtí slovanského apoštola Cyrila poskytovala roku 1869. i Bulharům příležitost, aby ji oslavili, a to tím spíše, že ve jménu obou bratří již od roku 1856. zápasili proti snahám řecké odnárodňovací kultury. Ale právě vylíčené okolnosti byly příčinou, že tato příležitost minula u Bulharů skorem bez ohlasu; jen skrovná „Vzpomínka" od Petka Slavejkova svědčila, že nebylo na tisíciletou památku Cyrilovu úplně zapomenuto. Osvobození Bulharska přispělo ku změně těchto poměrů. Předně sám skutek, že cíle veškerých snah národních bylo aspoň v části bulharské vlasti dosaženo, vedl k uznání činnosti dřívějších pracovníků; za druhé pak zakončení jedné doby národního života a nastoupení druhé, založené na příznivějších podmínkách svobodného rozvoje, podávalo hojnější látku k ocenění podstaty příběhů minulosti a k uznání

[3]) Srov., co o Vasněcovu napsáno ve 4. č. Slov. Přehl. na str. 212.

zásluh jednotlivých činitelů. I vidíme, že v posledních letech množí se u Bulharů vzpomínky na skutky, ze kterých vzešly jim prospěch a sláva, nechť jsou to skutky celého národa, nebo jistých jeho kruhů či jednotlivců.

První slavnostní vzpomínkou v svobodném Bulharsku byla oslava tisícileté památky úmrtí Methodějova, konaná 6. dubna 1885. Tehda trvaly ještě rozdvojeně bulharské knížectví a tak řečená Východní Rumelie. V obou těchto částech bulharské vlasti byla oslava zahájena církevními slavnostmi, přes něž se však dále vlastně nepřišlo. Pravého výrazu měla slavnost dojíti v slavnostních programech obou hlavních měst bulharských, Sofii a Plovdivě; tu se měly obě vlády a celá inteligence zasaditi o to, aby se zameškané svého času uctění památky Cyrilovy nyní nahradilo a oslava obou bratří soluňských se vtělila v skutky, jež by i v budoucnosti hlásaly, komu jsou vlastně Bulhaři povděčni, že byli za starých dob učiteli jiných Slovanů, že za doby nové vyvázli z blouznění „hellénistických" a měli právo se nadíti pomoci Ruska. Ale programy sofijský a plovdivský neobsahovaly nic tomu přiměřeného. Sofijský program předčil jižního svého druha leda tím, že svolával Bulharskou literární společnost do slavnostní schůze v národním shromáždění a že nařizoval, aby se ve dvoře každé školy v celém knížectví nasázely „Cyrilo-Methodějské stromky". Důstojnější byl zcela neočekávaný návrh knížete Alexandra na zřízení bulharské university „Cyrilo-Methodějské"; k jeho uskutečnění však nedošlo.

Několik měsíců po slavnosti Methodově přeneseny do Sofie kosti Jiřího Rakovského, jenž r. 1867. skonal v Bukurešti. Rakovský byl v letech šedesátých řídícím členem Bulharské emigrace, která všemi způsoby se zasazovala o dobytí rovnoprávnosti Bulharů s Turky. Rakovský byl ohnivým kazatelem nejsmělejších theorií vlasteneckých, jež hlásal v rozpravách vědeckých, v dílech básnických i v článcích politických. Bylo tedy zcela slušno, že v květnu 1885. převezeny jeho ostatky do osvobozené vlasti. Kníže Alexandr, metropolita sofijský Kliment, vládní hodnostáři a valná část obyvatelstva vyšli vstříc kostem Rakovského, jež byly pak uloženy prozatím v kathedrálním kostele „svatého Krále". Městská rada vypsala tehdáž cenu 1000 franků za nejlepší životopis Rakovského. Ale vypsaná cena dávno již zmizela v účtech města a že kosti Rakovského spočívají v Sofii, o tom snad vědí dnes jenom akta městského archivu. Nebýt jistého mladého sochaře v Italii, jenž z úcty k zásluhám znamenitého svého rodáka vytvořil v bílém mramoru poprsí Rakovského a za levnou cenu je nabídl městské radě pro zasedací síň — nebylo by po květnové slavnosti r. 1885. ani památky a otcové hlavního města by na ni úplně zapomněli.

Když bylo sjednocené knížectví bulharské pod správou tří regentů, stala se zmínka v časopisectvu bulharském, že 11. ledna 1887. se naplňuje 25 let od smrti bratří Miladinovů, od nichž máme nejlepší až posud sbírku národních písní. Mladší

bratr Konstantin, student vysokých škol moskevských, meškaje v Záhřebě za příčinou tisku sebraných písní, dověděl se, že starší bratr jeho Dimitr jest na základě řeckých intrik uvězněn v Cařihradě. Konstantin se obrátil s prosbou k biskupu Strossmayerovi, jehožto nákladem vyšla v Záhřebě r. 1861. zmíněná sbírka, aby se ujal osudu Dimitrova prostřednictvím rakouského vyslance u Vysoké Porty. Zatím přikvapil i sám do Cařihradu, ale turecká policie, v čas informovaná o příbytí Konstantinově, měla rozkaz uvězniti i druhého bratra. Na žádost Strossmayerovu rakouský vyslanec dosáhl u Porty rozhodnutí, že má Dimitr Miladinov býti propuštěn. Žalářní kobka byla otevřena, ale ani Dimitr, ani Konstantin již nedýchali. Obecné mínění pevně má za to, že bratřím bylo podáno jedu; i okamžik smrti milovaných vězňův líčí ústní podání. Zásluha Miladinovců spočívá v jejich plodné činnosti vlastenecké v Makedonii a ve vzpomenuté sbírce písní národních. Zmínka o nastávajícím 25letí ode dne jejich smrti dala čilému ministru vyučování Ivančovu podnět k uspořádání slavnosti, poučné hlavně pro školní mládež a prospěšné i bulharské literatuře; bylať tu příležitost k opatření nového vydání rozprodané sbírky bratří Miladinovců a ke zpracování různých pojednání o bulharské poesii národní vůbec. Ministr Ivančov získal u regentů povolení nákladu na uskutečnění svého plánu. Obřadná část slavnosti byla odbyta v celém Bulharsku za přispění správ školních, a v Sofii započaty přípravy k vyplnění části literární. Avšak pád ministerstva, jehož členem byl Ivančov, zmařil vše, co potud vykonáno, a druhé vydání sbírky Miladinovské uspořádala nějaký rok na to stereotypně ruka zcela nepovolaná.

Roku 1844. založen první časopis bulharský „Любословие". Redaktorem tohoto poučně literárního časopisu byl Konstantin Fotinov ze Samokova, učitel na řeckém ústavu v Smyrně. Autor pilné práce „Bulharský tisk periodický", Jordan Ivanov, učinil v listech bulharských návrh na oslavu 50letí bulharského časopisectva roku 1894. Usnešeno pořídíti velikou slavnost v první polovici června, a do programu vepsány tři důležité body: 1. odhalení památní desky na domě v Samokově, v němž se Fotinov narodil, 2. vydání jubilejního sborníku Fotinovského, v němž hlavně vytištěna měla býti obsáhlá rozprava o dějinách bulharského časopisectva, a 3. svolání sjezdu bulharských žurnalistů do Sofie, jenž by porokoval o zlepšení morálních a hmotných poměrů bulharského tisku periodického. Na vydání jubilejní přispěla vláda obnosem 4000 franků. Program slavnosti byl ovšem zdařile sestaven a také zdařile proveden, až na bod třetí. Vpisujíce ten bod do programu, cítili bulharští žurnalisté veškeré vady, snižující hodnotu jejich tisku veřejného, a projevili vřelé přání, aby se formulovaly jisté prostředky k jeho nápravě. Po tři dny horlili řečníci proti známým „neřestem" v časopisectvu a přijali konečně několik rozhodnutí — aby si jich hned po sjezdu nikterak nevšímali. Sjezd

viděl původ neduhu tam, kde ho vlastně nebylo; v bulharském žurnalistovi by se měl změniti člověk, aby se napravily vady bulharských listů veřejných.

Těsně před poslední válkou rusko-tureckou, když zprvu Srbové hercegovští, po nich Bulhaři a pak Srbové v nynějším království se pokoušeli o svržení jha tureckého, o ztenčení moci osmanské na Balkáně, vzešel Bulharům pěvec, jenž formou i myšlénkami předčil tehdejší na slovo vzaté básníky Ljubena Karavelova a Christa Botova. Nový básník dovedl užiti k tklivé elegii, k nadšené písni a důstojně patriotické ódě každého motivu, čerpaného ze smutného stavu bulharského otroka a ze všeobecné touhy jižního Slovanstva po svržení jha tureckého. Tento básník také se dožil vyplnění životní touhy národa, a sleduje jeho osudy v dobách svobodného vývoje, zobrazil je v celé řadě nových básnických výtvorů. Jeho jméno svědčí dnes o velikém pokroku, učiněném v krásné literatuře bulharské. První literární příspěvek, podepsaný jeho jménem, objevil se v září r. 1870. v rumunském městě Braile; v září r. 1895. tedy dovršoval 25 let své činnosti literární. Národ dal výraz své vděčnosti velkolepou slavností jubilejní. Všude byly chystány rozmanité oslavy 25leté básnické činnosti Ivana Vazova. Na venku drahně škol národních pojmenováno jeho jménem, v hlavním městě sbírány příspěvky na literární fond Vazova. Sofia uctila básníka s neobyčejným jásotem; Vazov dostal dokonce odznaky bulharského poëtae laureati. Lepším uctěním básníka, nežli udělením „trety z plechu", ovšem byl založený literární fond, jenž odevzdán ku spravování historicko-filologické fakultě Vyšší Školy, a z něhož již letos byly vypsány ceny na nejlepší práce z oboru bulharské poesie.

Správně mají Bulhaři své osvobození z církevní závislosti řecké (r. 1872. zřízením národního exarchátu) za hlavní podmínku, bez níž by bylo marné osvobození politické. Ode dne, co uznalo Turecko bulharského exarcha v Cařihradě za hlavu pravoslavné církve bulharské, platili Bulhaři již jako skutečný národ v říši, neboť před tím byli pokládáni pouze za křesťany a stotožňováni s Řeky. I nyní, když jest národ bulharský rozštěpen pode dvěma rozdílnými panovníky, jest exarch bulharský pojítkem, jež obě části slučuje a udržuje v celosti. Zřízení tohoto ústavu, pro dějiny bulharské tak důležitého, bylo dílem celého národa; a proto se musil národ rozpomenouti v únoru roku 1897. na všechny své útrapy pod duchovním jařmem Řeků, na dlouholeté zápasy proti nim a konečně na skvělé vítězství. Mělo tehdy býti oslaveno 25leté trvání bulharského exarchátu. Církev v Sofii uspořádala slavnostní mši, obecenstvo se jí súčastnilo — a to bylo vše, co mělo označiti důležitost události z února 1872.

Mnohem chvalněji se sprostil své úlohy výbor mladých literátů, zvolený k uspořádání slavnosti v únoru 1898. na památku jáhna Vasila Levského, ideálního apoštola bulharského po-

vstání, jenž byl před 25 lety ve Srědci popraven. Z nařízení ministerstva osvěty byl památného dne předčítán žákům ve školách životopis Levského; v Sofii konána slavnost u pomníku oslavencova, kde v nadšených řečech líčen život a nezlomná vůle Levského, zrádně vydaného Turkům, kteří pět let marně po něm pátrali, ačkoliv se pohyboval mezi nimi a nejednou jim pomáhal pátrati! Slavnostní výbor vydal zvláštní knížku »Сборниче Василъ Левски« s příspěvky životopisnými a básnickými; ve dvou měsících byla rozebrána a vyšlo druhé vydání.

Pomíjím několik méně významných slavností a zastavím se u nejnovější, která mi zavdala podnět ku přehledu všech podobných slavností, dosud v Bulharsku konaných.

Slavnost 25letí od založení prvního listu hospodářského v jazyce bulharském byla konána dne 3. ledna t. r. Hospodářská jednota bulharská v Sofii, vydávající svůj časopis »Орало«, vyzvala bulharské obecenstvo, aby prokázalo svou úctu oněm snahám v národě, na kterých záleží veškerý blahobyt rolnického státu bulharského, ježto pak ty snahy počal hlásati tiskem Dimitr Chranov, redaktor prvního bulharského časopisu hospodářského „Ступанъ“, stal se on předmětem oslavy. Dimitr Chranov, pocházející ze zahradnického městečka Leskovce v Bulharsku, studoval na rolnické škole v Križevcích v Chorvatsku a stav se r. 1873. učitelem na obecné škole ve Vidinu, založil zmíněný rolnický časopis, jenž přestal vycházeti, když r. 1875. vypuklo bulharské povstání. Na počest Chranova byl pořízen dne 3. ledna banket v „Slovanské besedě“, na němž bylo prohlášeno, že bývalý ministr obchodu a rolnictví, Iv. Ev. Gešov, věnuje 1000 franků jako základ fondu na ceny dobrým spisům hospodářským.

Dr. A. BALAN.

Z Krajiny. (*Naše družstva. — Německé peněžní ústavy. — Vlastí dělnici. — Průmyslové a odborné školství. — Středověk. — † Dragotin Kette.*)

V posledním čase obdařeni jsme byli celou literaturou o hospodářských družstvech a spolcích. Mezi našimi domácími stranami (liberální a klerikální) vzňal se o ně tuhý boj, neboť klerikálové tu a tam zneužívali hospodářské organisace i k politickým účelům a chtěli tím způsobem zničiti přívržence protivné strany. Se stanoviska národohospodářského lze myšlenku sdružování jen schvalovati, jiná věc jest, zavleče-li se na jeviště politické. Směrodatní činitelé naši by lépe učinili, kdyby místo neplodných rozmíšek raději uvažovali o myšlence, kterou vyslovil dr. Kar. Pečnik, lékař v Egyptě. On radí, aby se sestoupilo veliké jihoslovanské exportní družstvo, které by slovinského, po případě chorvatského výrobce spojovalo přímo s konsumentem v krajinách východních i jinde. Takto by domácímu výrobci zajistilo aspoň větší část výdělku, který nyní plyne do kapes židovských a vlaských překupníků. Toto velké

družstvo mělo by se založiti v Terstu, jehož znamenitou obchodní důležitost cizí překupníci dávno poznali. Sem do Terstu hlavně směřuje všechen obchod slovinský, pokud jej máme — zde pak mizí již do rukou cizích. O to však se v Krajině nikdo nestará; zde posuzujeme štěstí i neštěstí národa jen s nízkého stanoviska strannického. Tak na př. vydalo se heslo, aby přívrženci strany liberální nepodporovali „Naši Stráž", na jejíž důležitost jsem upozornil v čís. 4., jen proto, že při nových volbách zvolen byl klerikální předseda místo liberálního. V maličkostech jsme velicí!

Za to pracují Němci a „nemškutarji" tím usilovněji. „Krainische Industrie-Gesellschaft", která má na Slovinsku řadu hutí a hamrů a všude zároveň podporuje německou kulturu, měla na př. loni čistého výtěžku 374.111 zl. A není tomu dlouho, co trvá. Kde máme my Slovinci něco podobného? — „Krainische Sparcasse" počíná si jako „Česká" spořitelna. R. 1896 měla vkladů 32,953.871 zl., reservní fond činil 3,252.203 zl., zvláštní reservní fond 777.495 zl. „Dobročinným" účelům věnovala 178.442 zl. Ačkoliv jsou zde uloženy milliony slovinských peněz, nedostanou slovinští vkladatelé z těch „dobrodiní" skoro ničeho, vše se vydá ve prospěch Němců a germanisace. Jak ubohá je proti tomu „Ljubljanska mestna hranilnica", největší ze slovinských spořitelen! R. 1896 měla vkladů 4,373.425 zl., reservního fondu 54.144 zl., zvláštního reservního fondu 16.629 zl. Dobročinným účelům nevěnovala ničeho. „Krainische Sparcassa" založila nyní ještě spolek „Krainischer Kunstgewerbeverein". Svět se bude domnívati, že jsou to skutečně německé výrobky, které to družstvo bude rozesílati. A my Slovinci všeho toho nevidíme, neboť nejsme praktičtí.

Nižším pracujícím vrstvám slovinským podrývají výdělek cizí, vlaští dělníci. V jaké míře, snadno posoudíme, víme-li, že italská vláda v březnu po deset dní vypravovala zvláštní vlaky, dovážející několikráte denně zubožené severoitalské dělníky na rakouskou půdu — za výdělkem. Přicházejí z jara jako ptáci a na podzim odjíždějí s dobrým ustřádaným výdělkem. Slovincům tím více škodí, čím více se po zemětřesení stavělo a staví.

Zajímavá jsou též data o průmyslových a odborných školách, která dokazují, jak se o nás starají vyšší kruhy. Ze tří kategorií těchto škol (zemské průmyslové, odborné a řemeslné školy) nám popřáli jen škol odborných. V Goricku máme krajkářské školy v Bolci (se 37 žačkami), v Čeporanu (s 51 ž.), v Krajině školy téhož druhu v Dolní Oslici (s 63 ž.), v Idrii (s 30 ž.), v Lublani (se 73 ž.). Pro sochařský a kamenický obor jsou školy v Kočevu (se 20 žáky), v Lublani (s 82 ž.) a v Žaze (Žaga, 8 žáků), v slovinském Korutansku je v Borovljách škola puškařská (27 ž.). —

V poslední době měli jsme v Lublani recidivu středověku. Mladý básník Ivan Cankar, stud. moderních jazyků ve Vídni, bez odporu jeden z nejnadanějších členů naší mladší družiny básnické, vydal sbírku básní „Erotika". Lublaňský biskup skoupil

celý náklad (vyjma rychle rozprodaných 300 výtisků) a dal jej spáliti na hranici. Sbírce se vyčítalo, že je místy příliš smyslná. Komentáře není třeba. Ale také není snad třeba dodávati, že oněch 300 výtisků nyní koluje z ruky do ruky . . .

Dne 26. dubna umřel v Lublani snad ještě nadanější básník Dragotin Kette v mladistvém věku 23 let. Když po velikém utrpení skončil gymnasium — vydržoval se po celý ten čas sám, a to velice bídně — musil k vojsku. Zde dostal souchotiny. Ještě na smrtelném loži byl v takovém nedostatku, že se na něho v časopisech sbíralo. Za to ale měl velkolepý — pohřeb! Na hřbitově mluvil spisovatel Engelbert Gangl tak, že vše plakalo. Sbírka jeho básní vyjde ještě letos. Čistý výnos její odkázal zesnulý, který byl sirotkem, podpůrnému spolku slovinských akademiků. Zvláště v sonetech byl mistrem. Doufám, že „Slov. Přehled" brzy přinese ukázky jeho poesie. Tak bude jej lze nejlépe oceniti.

ANT. DERMOTA.

Z Korutan. (*Slovinské školství v Korutanech. — Školy utrakvistické.*)

„Šola pa, če prava ni, je boljše, da je ni."

A. M. Slomšek r. 1850.

Největší křivda se děje korutanským Slovincům tím, že jim vláda nedává škol, jakých si přejí (dosud podali o ně přes 200 petic) a jaké jim dle zákona náležejí; školy, jakých se jim dostává, naprosto nevyhovují potřebám slovinských dětí — o čemž nejlépe svědčí výsledky. Slovinské děti chodí 6—8 let do školy a často nedovedou ani svého jména slovinsky podepsati. Poněvadž celé vyučování děje se v cizím, žákům nesrozumitelném německém jazyce, chodí slovinské děti osm let do školy a vycházejí neumějíce ni německy, ni slovinsky. To jest: slovinsky mluví (ovšem jen v dialektu), ale čísti a psáti umějí jen málo anebo docela nic; německy by sic dovedly čísti a psáti, ale poněvadž nerozumějí, co čtou, nedovedou napsati, co si myslí.

Po nařízení ministerstva vyučování z r. 1890 změněna stará osnova vyučování na obecných školách v Korutansku, k níž přidána jako doplněk osnova vyučování slovinštiny na tak zvaných utrakvistických národních školách. Tento doplněk jest celý výsledek dlouholetého boje korutanských Slovinců za slovinské školy. Dosáhli konečně toho, že v nové osnově jest aspoň zmínka o slovinském jazyku, kdežto v dřívější osnově ani té nebylo.

Obecné školy v Korutansku jsou dvojí: německé a tak zvané utrakvistické; pouze jednotřídní škola na Jezerském a pětitřídní v Št. Jakobu v Rožné dolině jsou úplně slovinské. Za prvou musili Slovinci prositi a bojovati plných 10 let, za druhou 13 let. Slovinské obyvatelstvo, jehož se čítá 130.000 duší, má tedy jen dvě obecné školy s vyučovací řečí slovinskou. O nějaké měšťanské, odborné anebo střední slovinské škole nemůže býti u nás řeči.

V krajích, kde Slovinci bydlí kompaktně, jsou školy dvoujazyčné. Ve školním okresu št. mohorském jest 6 dvoujazyčných škol, v celoveckém 22, v bělácém 26, velikoveckém 38. Dohromady jsou tedy v Korutanech 92 dvoujazyčné školy. Německých jest přes 300. Mezi těmito německými školami jest však 18 takových, které jsou naplněny hlavně anebo aspoň z velké části jen slovinskými dítkami. Jsou to:

Ve školním okresu celoveckém:

1.)	4třídní	v Borovljách	s	344	žáky	(36%	Slovinců)
2.)	2 „	v Gozdiču	s	219	„	(90 „	„)
3.)	1 „	v Kristovi Gori	se	101	„	(75 „	„)
4.)	2 „	v Krivi Vrbi	se	121	„	(40 „	„)
5.)	2 „	v Št. Martinu	se	122	„	(88 „	„)
6.)	1 „	v Podljubelju	s	97	„	(97 „	„)
7.)	2 „	v Canjčách	se	161	„	(33 „	„)
8.)	2 „	v Porečích	se	171	„	(80 „	„)
9.)	1 „	v Timenici	s	96	„	(96 „	„)
10.)	2 „	ve Vetrinji	s	225	„	(58 „	„)
11.)	1 „	ve Žrelcu	se	109	„	(75 „	„)

Ve školním okresu bělácém:

12.)	4třídní	v Podkloštru	s	293	„	(40 „	„)
13.)	3 „	ve Vratech	s	245	„	(86 „	„)

Ve školním okresu velikoveckém:

14.)	3třídní	v Železné Kapli	se	180	„	(91 „	„)
15.)	1 „	v Pustrici	s	85	„	(75 „	„)
16.)	5 „	ve Velikovci	s	480	„	(33 „	„)

Ve školním okresu št. vidském:

17.)	2třídní	v Št. Janži na Mostiču	s	189	„	(30 „	„)
18.)	1 „	v Št. Lipšu	s	62	„	(40 „	„)

Na těchto školách vyučují se slovinské dítky hned s počátku pouze německy.

Pohleďme nyní na utrakvistické školy! — Slyší-li rozumný člověk o dvojjazyčných školách, jež jsou určeny slovinským dětem, myslí si zajisté, že jsou zařízeny tak, že se v prvých letech vyučují děti pouze v mateřské řeči a teprve potom, když se již naučily čísti a psáti ve svém mateřském jazyce, začnou se v několika hodinách týdně učiti též cizímu, to jest německému jazyku; všem předmětům pak že se vyučuje ze slovinských knih. Tak tomu však není. Dle výnosu zemské školní rady (ze dne 2./II. 1891 č. 1623) „mají se děti v 1. a 2. školním roce z ‚Abecedníka' od K. Prešerna seznamovati se slovinským a pak ‚znenáhla' s německým jazykem. Od třetího školního roku pak se vyučování děje úplně německy a z německých knih." V tomto výnosu se praví dále:

„Počínaje třetím školním rokem vyučuje se slovinštině ve všech odděleních 3 hodiny týdně ... Hodiny slovinského jazyka budtež výjimkou položeny na konec dopoledního vyučování.“ — V prvých dvou letech mají tedy slovinské dítky pochytiti tolik němčiny, aby v třetím školním roce rozuměly zcela německému vyučování, jež udělují skoro bez výjimky učitelé pouzí Němci. Pochybujeme, že může toho dosíci učitel, byť byl i nejznamenitějším paedagogem, se šesti- a sedmiletými dítkami, které snad nikdy německého slova neslyšely — a to pomocí Prešernova „Abecedníka“! (Prešernův „Abecedník“ jest slabikář, v němž se na str. 1.—46. nachází „Dobivanje glasov in vaje v branji“, na str. 47.—102. „Deutsche Schrift und Druckbuchstaben“ a na str. 105.—156. jest 16 slovinsko-německých, 13 slovinských a 25 německých kratičkých článků.)

A na takovéto školy platí si rodiče slovinských dítek třetinu ke školnímu fondu! Slovinské dítky přicházejí v nich zkrátka, poněvadž se v nich nenaučí tolik, jako děti německé — k tomu se od nich v těchto školách více žádá, nežli od německých žáků. Již v 1. a 2. školním roce požaduje učebná osnova od slovinských dítek, aby se naučily ve slovinském a německém jazyce téže látce, které se německé dítky přirozeně učí jen ve své mateřštině. Od 3. školního roku pak mají slovinské dítky při německém, jim jen zpola srozumitelném vyučovacím jazyce, právě tak prospívati a právě tolik se naučiti, jako děti německé, jež se učí ve své mateřštině. Mimo to mají se ještě ze slovinského jazyka právě tolik naučiti, jako z němčiny, ač jest německému jazyku ve všech odděleních vykázáno *12* h o d i n týdně, kdežto slovinštině jen *3* h o d i n y. A tyto hodiny, jak z výnosu nahoře uvedeného vysvitá, jsou vždy položeny na konec vyučování, když jsou již děti i učitel unaveni. Jest přirozeno, že učitelům i žákům jsou tyto tři hodiny slovinštiny na obtíž a že se jim vyhýbají, kde mohou; učitelé proti nim docela slovinské rodiče štvou, a tak toto slovinské vyučování jest většinou jen na papíře.

Jediné, čemu se na školách Slovincům určených učí v jejich mateřském jazyce, jest náboženství („krščanski nauk“), ač i toto vyučování za biskupa Fundera chtěli již poněmčiti. Než biskup, ač byl kovaný Němec a Slovincům mnoho nepřál, nedal se k tomu přece přemluviti.

Toť malý obrázek škol, určených pro korutanské Slovince. Nejsou ničím jiným, nežli poněmčovacími ústavy. A tyto zbědované školské poměry objeví se nám ve světle ještě horším, považíme-li, jaké jest vzdělání a smýšlení učitelů, kteří na těchto školách působí!

FR. SVEČÁN.

Rozhledy a zprávy.

(Jubileum J. Trnského. — Ilija J. Vukićević. — S. Ranković. — R. Roganović. — Z Lužice: Valná hromada „Towařstwa swj. Cyrilla a Methodija“. — Tovarystvo im. Kotlarevskoho. — Haličsko-rusínské museum ve Lvově. — Nový úvěrní spolek rusínský. — Perše ruśko-literaturno-dramatične obščestvo. — Rumunisatoři v Bukovině. — Proces „Národních Novin“. — Článek W. Karovského k otázce rusko-polské.)

Chorvati oslavili dne 1. května osmdesáté narozeniny nejstaršího člena básnické družiny chorvatské, Ivana šl. Trnského (nar. 1819 v Rači v okrese bjelovarském). Jeho „Kriesnice“, které vyšly poprvé v karloveckém „Glasonoši“, vzbudily svého času sensaci; vyšly sebrané ve třech knihách v l. 1863, 1865 a 1881. Překládal také z Puškina, Schillera, Goetha, Shakespearea a j. Některé jeho vlastenecké písně úplně znárodněly, jako „Ljubimo te naša diko“ (opěvající banu J. Jelačića), „Nek se hrusti šaka mala“, „Udri naši“, „Oj talasi, oj“.

Srbskou literaturu stihly dvě těžké ztráty. Dne 5. března zemřel v Bělehradě povídkář Ilija I. Vukićević v 33. roce svého mladého života. Realistické pronikání života a bodrý, produševnělý humor jej charakterisovaly. Svému původnímu vzoru, L. K. Lazarevićovi, blíží se nejvíce v povídce „Dva rastanka“. Vyšla v knižní formě spolu s povídkami: „Sve sam znaš“, „Pod bagrenom“, „Je-li živ“ a „Podsvojče“. Kromě toho roztroušena jest celá řada jeho povídek po různých časopisech srbských; za nejlepší se pokládají „Rođestvo tvoje“ a „Na straži“.

Dne 18. téhož měsíce zemřel rovněž v Bělehradě nemnoho starší povídkář Svetolik Ranković, o jehož významu psáno bylo v našem listě v přehledu srbské literatury za r. 1898.[1]) Svetolik Ranković narodil se v Moštanici 7. pros. 1863. Studoval v Bělehradě bohosloví a pak v Kijevě na duchovní akademii bohosloví a filosofii, byl pak professorem v Kragujevci, Niši a posléze v Bělehradě. Literárně vystoupil r. 1892 v „Otadžbině“ črtou „Podzimní listí“ a od té doby rychle stoupal četnými svými pracemi v Delu, Iskře, Brankově kolu atd. (Strašna noć, Potera, Propast, Zvanična ispravka, Bogomoljac, Prva tuga, Zvonar, Nestalnost ljudska atd.) Vrcholem jeho činnosti byl román „Gorski car“, jenž byl největší literární událostí v Srbsku loňského roku.

Na Cetyni zemřel 13. dubna populární básník Radoje Roganović (nar. 1851). Byl to pěvec hlavně vlasteneckých básní epických, jako jsou „Popstvo vladike Danila“ a „Milena, knjaginja Crnogorska“, psal však i dramata podobného obsahu, jako „Carev Laz“ a „Boj na Trnjine“.

V Lužici konala se 23. května v Sernjanech valná hromada „Towařstwa swj. Cyrilla a Methodija“, spolku na vydávání spisů pro katolické Srby. Příjmů měl spolek (založený r. 1863 Michalem Hórnikem) 1858·98 marek, vydání 1772·16 marek; jmění má 1600 marek. Členů stále pravidelně přibývá; kdežto r. 1882 měl spolek pouze 564 členy, měl loni již 832. Vydání se ovšem víc než zdvojnásobilo za tu dobu; za papír a tisk byly r. 1882 vydány 632 marky, loni pak 1426 marek. Spolek vydává svůj časopis „Katholski posoł“, kterýž byl svého času Hórnikem založen jako měsíčník, nyní však se již změnil v týdenník. Redaktorem jeho jest již po 17 let P. Jakub Skala, nyní kanovník scholastik budyšínské kapitoly. Kromě toho vydává „towařstwo“ kalendář „Krajan“. Na postavení pomníku Michalu Hórnikovi přispěl spolek 500 mk. Ke konci schůze přednesl redaktor „Łužice“ P. Mikławš Andricki návrh „Swobodneho Zjednoćeństwa katholskich wučerjow (= učitelů) serbskeje Łužicy“, aby se v „Katolickém posle“ upustilo od podřečí a užívalo čisté řeči spisovné, a

[1]) Str. 850. Ve stati té omylem jmenován Svetislav.

pravopis aby se víc ještě přiblížil analogickému, jehož užívá na př. „Časopis Maćicy Serbskeje“. Je to velmi sympathický návrh, učiněný v duchu snah Hórnikových: Hórnik totiž, založiv „Katolického posla“, počal jej tisknouti zlepšeným pravopisem — čímž chtěl učiniti krok k úplnému sjednocení v pravopise všech Srbů. Pohříchu evangeličtí Srbové nenásledovali jeho příkladu, a tak zůstaly na dále dva lidové pravopisy, evangelický a katolický. O sjednocení obou přičiňoval se zvěčnělý vůdce lužických Srbů po celý svůj život. Potěšili jsme se tedy, když jsme čtli o učiněném návrhu, jehož uskutečnění by palčivou otázku společného pravopisu a jednotné řeči spisovné valně pošinulo ku předu. Bohužel hned v zápětí byli jsme sklamáni: návrh byl totiž po velmi pohnuté debatě — zamítnut. Je to velká škoda: valná hromada tím ukázala, že se nedovedla povznésti nad strannické stanovisko — a to stanovisko zcela neodůvodněné. Pravopis „Katolického posla“ jest přec tak blízek společnému pravopisu, že by se dala změna beze všech obtíží provésti; proto, že by se tisklo „ć“ místo „cʒ“, „č“ místo „cž“, „š“ místo „ſch“ a některé jiné maličkosti — proto by přec odběratelé, resp. členové spolku neodpadávali. Zvláštnosti katolického dialektu také nejsou tak veliké, aby náhlé odložení jich mělo ohroziti oblibu časopisu u čtenářstva (na př. „dobrohо“ místo „dobreho“, „zamoženjo“ místo „zamoženje“ atd.). Dosud viděli jsme, že jednotě pravopisné jest na závadu neporozumění a umíněnost na straně evangelíků — od nynějška bude platit výrok, že sjednocení pravopisnému se stejným neporozuměním a stejnou strannickou umíněností staví se na odpor obě strany. Ještě jednou opakujeme, že upřímně želíme toho, co se v Sernjanech stalo, či vlastně nestalo: přijetím návrhu učitelské jednoty byla by valná hromada katolického spolku prokázala smysl pro pokrok a byla by tím jistě vyvolala větší ústupnost na straně druhé. Potěšitelno jest jedině to, že se vůbec takový hlas ozval; jest nám to důkazem, že otázka sjednocení pravopisného neusnula nadobro, jak se v posledních letech zdálo. Doufáme, že při nejbližší příležitosti ozve se hlas, toužící po provedení žádoucí jednoty, znova — a že potom snad nevyzní na plano! *Č.*

Tovarystvo im. Ivana Kotljarevskoho pro zbudování *rusínského* divadla ve Lvově ustavilo se v tomto městě lonského roku; sbírky na stavbu nového divadla národního scházejí se sice již od delší doby, ale veškerá tato činnost nebyla náležitě zorganisována. Proto založeno jmenované družstvo. Zakladateli jeho jsou převahou studující vysokých škol a autorem stanov Vol. Lavrivskij. Prvé zasedání ustavujícího komitétu konalo se v září 1898, k valné hromadě došlo až v prosinci téhož roku: na ní zvolen za předsedu univ. prof. M. Hruševskij a po jeho odstoupení jeho dosavadní zástupce Ol. Hrabovskij. Nový výbor snažil se navázati družné styky s Komitetem dla zbyraňa składok na budovu teatru, s Prosvitou a Ruskou Besidou, t. j. s oněmi spolky a ústavy lvovskými, jež zajímají se o stavbu budovy divadelní. Tovarystvo má 174 členy a nověji rozšířilo své stanovy, aby mohlo převzíti artistické řízení divadla, vydávati dramatickou bibliotéku a j. Roční členský příspěvek zvýšen na zl. 1·50, dále usneseno ukládati ze spolkových příjmů 70% na stavbu divadla a 30% obraceti na běžné výdaje spolkové. Nyní je předsedou Tovarystva prof Il. Ohonovskij. První péčí nového výboru je dosažení přiměřeného stavebního místa od lvovské rady městské, krom toho ustavil se zvláštní komitét k pořádání divadelních představení, koncertů a p. zábav ve prospěch stavby projektovaného divadla.

Haličskorusínské museum ve Lvově při tamní Stauropihiji, zvané též museem Stauropihijským, učiněno letos přístupným širšímu obecenstvu. Sbírky jeho jsou převahou archaeologické a archivní. Obsahují 1112 listin, nejstarší z r. 1352, 353 staré rukopisy a slovanské tisky, zvláště církevní, sahající původem až do XII. stol., dále 436 ikon a chrámových paramentů ze XIV. věku a ze století pozdějších. Správu musea vede známý archaeolog Is. Šaranevyč, prof. rakouských dějin na lvovské universitě.

Haličské místodržitelstvi povolilo Rusínům nový úvěrní spolek se sídlem v Tarnopoli. Podíly jsou 10zlat. a ručení dosahuje jejich trojnásobné výše. Tím je pro Podolí vyřízena opět jedna z akutních otázek, máme-li na zřeteli podobné peněžní spolky židovské, které prospívají na úkor dobrobytu selského lidu. Již r. 1896 napočteny téměř jen ve východní Haliči 244 řečené spolky židovské, operující na sedláku rusínském a při úvěru bank, za něž ručení přejal týž sedlák. Roku 1897 založeno jich nově 76 a neméně tolik asi roku loňského. Veškeré tyto společky lichvaří pod rouškou liberálního zákona z r. 1873, šíří demoralisaci a hospodářský úpadek, kompromitují zásadu svépomoci a ke všemu se ještě vymykají kontrole. Vypůjčí-li si hospodář v takové židovské záložničce 400 zl. na čtyři roční splátky po 100 zl., vyplatí se na hotově toliko 313 zl. 97 kr. Srazí se mu hned 86 zl. pod titulem 9% úroku, zápisné 2 zl., na kancelářské a tiskové potřeby záložny 2 zl. 50 kr., na její administraci 5 zl. 53 kr. a 10 zl. jako první splátka na členský podíl, jehož druhou polovinu dlužník zavazuje se doplatiti na konci roku, a s kterým přejímá zároveň několikanásobné ručení. Osnovateli nového rusínského spolku jsou E. Curkovskij, farář z Nastasova, dr. St. Čykaljuk a dr. Sev. Danyłovyč, advokáti z Tarnopole.

Roku 1880 v haličské Kołomyji osnované Perše rusko-literaturno-dramatične obščestvo učinilo si cílem šířiti známost rusínského umění dramatického a materielně podporovati rusínské národní instituce, zejména opatřovati příspěvky na stavbu Národního domu v Kołomyji. Obščestvo po čas svého trvání vydržovalo málem že ne stálé divadlo v Kołomyji a častými představeními probouzelo a osvěžovalo společenský život na Pokutí, na druhé straně pak z výtěžku divadelních her za přispění několika jiných rusínských spolků kołomyjských zakoupilo stavební místo pro Národní dům, na jehož stavbu pravidelně přispívá. Nynější výbor založil při svém spolku „První provincionální knihovnu na Haličské Rusi". Jednou z příčin velmi pomalého kulturního pokroku Haličské Rusi jest bez odporu nedostatek knihoven a vůbec knih, tak že intelligence čte buď málo, nebo literatury cizí. Za takových poměrů zbytečno ukazovati na výhody a prospěch veřejné knihovny. A právě kołomyjskému „Obščestvu" podařilo se získati již asi tisíc svazků, a knihovnu od 1. května otevříti zatím na zkoušku svým členům. Předsedou omlazeného obščestva stal se Jul. Nasalskij, professor na tamějším rusínském gymnasiu a vydavatel „Biblioteky dla molodeży".

Rumunisátoři v pravoslavné konsistoři v Černovcích odpírají rusínskému lidu Bukoviny již i malý katechismus v řeči mateřské a bohoslovcům tamějšího semináře zakázali učiti se ruštině. Za to táž konsistoř vydává svá „Poslanija" pro Rusíny v zkomolené rusínštině, jaké mnohdy ani duchovní nerozumí, tak že jistý rumunský pop po svém dosazení na rusínskou farnost octl se na rozpacích, které řeči by se měl přiučiti, zda konsistorní řeči známých „Poslanij", nebo jakou mluví lid. Bukovinští Rusíni domáhají se nyní pravoslavných učebnic a ježto nedávno byli jmenováni členy konsistoře dva Rusíni, kojí se nadějí, že jejich oprávněné žádosti bude vyhověno. *Ř.*

Proces slovenských „Národních Novin" pro článek, reprodukovaný ze Slovanského Přehledu, není dosud ukončen. Dne 12. června bude státi v té příčině před soudem v Pešti jako obžalovaný red. Josef Škultéty.

„Przegląd Polski" v dubnovém sešitě vytiskl článek Władysława Karowského „Etyka polityczna w Rosyi", jenž je tak významný pro nynější stav otázky *rusko-polské*, že neváháme podati z něho obšírnější výtah. Spisovatel, jenž skrývá se pod pseudonymem W. Karowski, je tak vážená a nestranná osobnost v polském světě vědeckém, že hlas jeho v této palčivé otázce slovanské má význam nevšední. Celý článek pak je psán tak důstojně a věcně, že náleží k nejseriosnějším hlasům, jež se v té věci daly slyšeti, a že není myslitelno, aby nevzbudil

živý ohlas u všech, jimž záleží na rozřešení této nesmírně důležité slovanské otázky.

Článek rozdělen jest na čtyři hlavy, nadepsané: 1. Katkov a jeho životopisec, 2. Katkov a Ivan Aksakov, 3. Politika Alexandra III. a 4. Boris Čičerin.

V prvním oddíle obírá se autor spisem Grigorije Lvova „Michel Katkoff et son époque" (Paříž 1897) a rozvíjí při tom také svůj pohled na tohoto hlasatele „bezohledného ničení všelikých projevů života a ducha polského." Tak povstává zajímavý, ostrý relief Katkova. Vidíme jej, jak ve své nenávisti k Polsce staví se proti nejvyšším osobnostem petrohradským, přívržencům liberálních reforem cara Alexandra II., kteří i po výbuchu povstání byli pro vyřízení věcí polských v duchu laskavosti. Byli to petrohradský jenerální gubernátor kn. Suvorov, ministr osvěty Golovnin a ministr vnitřních záležitostí Valujev (ač tento poslední byl liberálním jen v míře velmi skrovné). Podnětem k výpadu byla Katkovu známá brošura „Que fera t'on de la Pologne", jejíž autor, baron Fircks, skrývající se pod pseudonymem Schedo-Ferotti, platil všeobecně za hlasatele názorů Golovninových. Katkov zahájil ostrou polemiku, v níž zejména napadal Golovnina, jenž zas odpovídal novináři opatřeními administračními — pokutami a výstrahami (jak známo, po třetí výstraze následuje v Rusku zastavení listu). Zdálo by se, že to bylo víc než odvážné se strany Katkova — ale nebylo mu k tomu zapotřebí mnoho hrdinství, když měl tak mocné ochránce, jako kancléře Gorčakova a ministra války Miljutina. Přes to měl list Katkova Московскія Вѣдомости počátkem r. 1866 již dvě výstrahy. Tu 4. dubna téhož roku učinil bývalý student Karakozov attentát na život carův, jenž zdánlivě potvrdil hlásání Moskevských Vědomostí, že liberalism stojí v bezprostředním spojení s převratnými snahami — i nastal reakční převrat v carové politice. Golovnin propuštěn, Katkov získal úplnou svobodu jednání — a od té chvíle stále vzrůstá jeho vliv na vládu i veřejnost ruskou. Nezničila ho, ba ani jím neotřásla přechodní liberální vláda Lorise Melikova, aniž netajená nepřízeň tehdejšího ministra osvěty Saburova, jenž se snažil vzkřísiti tradice Golovnina — zenithu svého pak dostoupil vliv Katkova za panování Alexandra III. Tehdáž spolu s Dimitrem Tolstým a Pobědonoscevem stál on u kormidla Ruska a řídil je až do své smrti — „a zlověstný čar jeho jména vzrůstá i po jeho smrti, roste stále až do našich dní, názory jeho stávají se evangeliem netoliko vlády a třídy úřednické, ale celé takřka Rusi, jméno Katkova proniká všecky projevy jejího života, stává se jejím srdcem, jejím svědomím; někdy rodí se v tom svědomí jakési výčitky a pochybnosti, jakési vzpomínky dávných časů, kdy se snilo o všeobecné pravdě a spravedlnosti — ale vše to jest jaksi bezmocné a hyne v zárodku . . . Působí sice ještě několik veteránů starého, šlechetného liberalismu v literatuře, ale těch nikdo neposlouchá, mladí pak nepovstávají . . . Dnešní doba v Rusku je tedy dobou Katkova, a jejím počátkem — poslední léta jeho života a první léta panování Alexandra III. — Katkova," praví autor dále, „lze směle postaviti vedle Bismarcka. Ovšem ne co do významu. Bismarck stvořil jednolité císařství německé, Katkov pouze inspiroval cara Alexandra III. a jeho ministry v duchu bezohledné jedinovlády v guberniích ruských, bezohledné jedinovlády a rusifikace na hranicích říše, čili bezohledné samovlády úřednické tu i tam. Ale co se týče vlivu na vládu, na společnost a veřejné mínění, jakož i co se týče směru toho vlivu — tu oba, Bismarck i Katkov, jsou si rovni." Hlavním rysem Katkovova přesvědčení jest jeho nenávist k Polsce, což sám velebitel jeho Lvov doznává slovy: „Celá literatura negační a nihilistická, všichni kritikové a romanopisci, kteří tak otřásli myslemi ruskými, přešli kolem Katkova nepovšimnuti, neboť jej zaujímala jediná myšlenka: Polonism, toť nepřítel!" Vše, co se v Rusku nesrovnávalo s jeho názory a snahami, (praví k tomu Karovski) bylo výsledkem ducha polského, bylo dílem polské intriky. Polskou intrikou byl každý projev liberalismu v tisku, polskou

intrikou byl celý nihilism. Dílo počaté v duchu nenávisti přivedlo svého tvůrce k úpadku duševnímu i mravnímu. O prvním svědčí výbuchy jeho polonofobie, o druhém stálé a vědomé dráždění nejnižších instinktů davů. Sám velebitel Katkova, G. Lvov, píše o posledních letech jeho činnosti: „Idea jedinovlády opojila a zaujala celou mysl Katkova. Roku 1862 byl on ještě pod vlivem názorů Blackstona, Gneista a Bluntschliho, živě také jej tehdáž zajímaly směry literatury a umění, i nebylo mu nic cizího v duševním životě jeho vlasti. Nyní se vše změnilo. Katkov stojí před námi přeměněn. Rozum jeho ztratil volnost, talent klesá. Ideje jsou mihovité a hynou v množství jeho nenávisti; návaly neuprosné zloby opakují se stále častěji"... „S uměním a poesií se rozešel, literatury nechce znáti, celým tiskem kromě vlastního listu pohrdá. Zná toliko jedinou povinnost, která v něm nabývá vrchu nade vším: povinnost věrnosti caru; uznává jedinou filosofii — filosofii nevolnictví".. „Zaslepení jeho jest ohromné a neodpustitelné u člověka, který tak skvěle začal svou dráhu" . . . „Polonismu zadal smrtelnou ránu, zničil vliv Hercena, i zdálo se mu, že vše bude spaseno, jen ať car rozšíří obor činnosti III. oddělení (t. j. tajné policie) a zvýší počet žandarmův, a běh věcí vrátí se do pravé dráhy." Na takové cesty přišel člověk, jenž v mládí svém byl druhem a přítelem nejšlechetnějších lidí, jaké Mikulášova Rus vydala: Hercena a Bakunina, Bělinského a Granovského, Chomjakova i Kirějevských, člověk, jenž počal svou činnost jako tribun idejí liberálních!

V druhém oddíle pozoruje autor vliv Katkova na vůdce slavjanofilů, Ivana Aksakova. Začíná scénou na jednom z banketů při odhalení pomníku Puškinova v Moskvě. Tehdáž, když r. 1880 po řadě nihilistických attentátů povolán byl k vedení vlády Loris Melikov a nastal liberální obrat v mysli carově i ve vládní politice, po odstoupení „Moskevskými Vědomostmi" podporovaného, ale všeobecně nenáviděného ministra osvěty Tolstého — tehdáž zdálo se, že sám Katkov začínal pochybovati o spasitelnosti svých idejí a že zatoužil po smíru s protivníky. Na jmenovaném banketě pronesl řeč, v níž vyslovil naději ne-li smíru, tož aspoň dočasného klidu zbraní mezi válčícími stranami, založeného na dobré vůli vzájemného porozumění, které nastane, budeme-li milovati dobro netoliko v sobě, ale i v jiných, a nenáviděti zlo nejen v cizích, ale i ve vlastních duších. Po tomto přípitku objal se s Aksakovem a blížil se s číší svou i k Turgeněvovi, nejvážnějšímu z přítomných zástupců „západníkův" (t. j. liberálův), ale ten ostentativně se odvrátil. Od té chvíle vznenáviděl Katkov Turgeněva. „Ale stokrát zhoubnějším než onen rozchod s Turgeněvem bylo ve svých následcích pro Rusko i pro nás objetí s Aksakovem," praví autor. V knize Katkova „Rok 1863" čteme: „Obviňují nás z ukrutenství, ale my spíše hřešíme jen přílišnou shovívavostí, náchylností k ústupkům, měkkostí." Slova ta byla napsána v době orgií Muravěvských! Katkovu bylo ukrutnosti ještě málo! „A tyto nářky nad slabostí vlády, to celé učení, směřující k vyhlazení národa polského s tváří země, přijal Aksakov a povznesl po onom objetí s Katkovem na výši náboženského dogmatu. Ale kdežto Katkov jako člověk praktický měl na mysli pouze prospěch říše, mluvil mystik Aksakov ve jménu božím a božského poslání národa ruského." On hlásal vyhubení bezbranného národa nejen „s evangeliem v ruce a jménem Kristovým na rtech, nýbrž ve jménu evangelia a Krista". A byl to přec jinak „člověk bezúhonné správnosti a upřímnosti, v přesvědčeních nezávislý, vůči vládě neoblomný a proto censurou nejednou pronásledovaný a umlčovaný!"

„Nenávist proti Polsku u Aksakova šla z hlubokého přesvědčení, že zničení národa polského, jako představitele shnilého latinismu, jest mravní povinností, příkazem náboženství, které Kristus dal lidem a ruští slavjanofilé vyložili a k užitku národa ruského obrátili. Podstatou učení slavjanofilského byla víra v messianické poslání Ruska, založené na tom, že Rusko vyznává pravoslaví čili nauku Kristovu v její původní, ryzí podobě a že vytvořilo

v minulosti dokonalou formu života společenského ve společném vládnutí zemí, jež se tam do dneška zachovalo v obcích vesnických, i dokonalou formu vlády, spočívající na laskavém svazku samovládného cara s národem, vyslovujícím svůj soud o věcech prostřednictvím ‚zemských soborů'. Zemské sobory tím prý byly lepší než všecky podoby západoevropského konstitutucionalismu, že neznaly a neuznávaly žádných rukojmí a tak nepřipouštěly možnosti jakékoli falše v poměru panovníka k národu. Tvůrcové tohoto učení, bratří Kirějevští, Chomjakov a Konstantin Aksakov (starší bratr Ivanův) byli theoretikové, ostatně za panování Mikuláše I. neměli možnosti přetřásati běžné záležitosti; kdykoli však naskytla se jim příležitost nastoupiti do praktického života, vždy ukazovali rozumnou a shodnou s křesťanskými jejich zásadami toleranci, v otázce slovanské pak snili o svobodném rozvoji jednotlivých kmenů pod ochranou Ruska. Slabou jejich stránkou bylo, že příliš bezohledně idealisovali dějové základy, na nichž se Rusko vyvíjelo, a příliš slabě a zdrženlivě poukazovali na nedokonalost jich ve skutečnosti. Tím dávali nebezpečnou zbraň do rukou nástupců, neschopných povznésti se na výši jejich ducha. Proto také rozklad slavjanofilstva nadešel brzo — a právě Ivan Aksakov to byl, jenž na konec zvrátil šlechetné zásady svých mistrů (třeba nesnesly rozumové kritiky), učiniv z nich nástroj k urputnému hlásání nenávisti a nevyhnutelnosti bezohledného potírání všeho, co v Rusku není ruské a pravoslavné. Podjal se toho a provedl to s tak znamenitým výsledkem, o jakém sám nesnil, a to právě po onom zlověstném sbratření s Katkovem r. 1880. Orgánem té ničitelské propagandy stal se list „Rus", jejž vydával od r. 1881 až do své smrti r. 1886." Následuje bližší rozbor činnosti I. Aksakova, jehož tu pohříchu z nedostatku místa nemůžeme reprodukovati.

„Dobrá víra při pokrytectví, ničemnost při touze po ideálu," končí spisovatel svou kapitolu — „jaká to nestvůrná, neuvěřitelná protiva v duši člověka! A přece takovým byl Aksakov. Podobných mu nenacházíme, aspoň v našem věku, nikde na světě Proto máme jej za typ čistě ruský, za výtvor dějů ruských. Nechceme tím ubližovati národu ruskému — Lev Tolstoj je také typem čistě ruským, výtvorem dějovým. V každé společnosti jsou zlí i dobří, potvorní a spanilí. Aksakov zemřel r. 1886, Katkov 1887. Těla jejich dávno se rozpadla, ale z rozkladu jich povstaly miasmy a otrávily vzduch ruský. A v tom otráveném povětří vychováno bylo celé pokolení, není tudíž divu, že v něm ztrácelo zdraví a síly mravní Za života měli Katkov i Aksakov mocné protivníky, po smrti stali se božstvími veřejnosti. Ovšem, Lev Tolstoj stále stojí na stráži důstojnosti ducha, jsou i jiní — ale mladých v tom hloučku nevidíme — a protesty jich proti bezpráví jsou stále řidší a slabší."

Ve třetí kapitole líčí autor blíže následky učení Katkova i Aksakova na politiku Alexandra III. a na celou ruskou společnost, načež ve čtvrté, „aby z péra jeho nevycházela jen hořkost a bolest", kreslí podobiznu B o r i s a Č i č e r i n a, jenž jest potvrzením pravdy, že „v zdravé společnosti velké zlo musí jako reakci vyvolati velké dobro".

„Právě dnes," píše autor, „ve chvíli posledních triumfů vládního šovinismu povstal proti němu protest nejhlubší a jeden z nejšlechetnějších, jaké dosud společnost ruská vydala" Je to 556 stran silný III. svazek „K u r s u s t á t n í n a u k y", věnovaný výlučně politice. Autorem jeho jest Boris Čičerin, hluboký a povšechně známý právník, jehož hlavní díla jsou: Областныя учрежденія Россіи въ XVII. вѣкѣ (1856); Опыты по исторіи русскаго права (1858); Очерки Англіи и Франціи (1858); Нѣсколько современныхъ вопросовъ (1861); Исторія политическихъ ученій; Собственность и государство (1882); Мистицизмъ въ наукѣ; Положительная философія и единство науки; Основанія логики и метафизики; Курсъ государственной науки. Čičerin byl kdysi professorem státního práva na université moskevské, později stal se starostou města Moskvy a v tom úřadě při korunovaci Alexandra III. na banketě purkmistrů všech

měst ruských připil „jednotě všech sil ‚zemských‘,*) směřujících k dobru vlasti“ a projevil naději, že vláda povolá ty síly ke společné práci. „Bez účasti společenstva,“ pravil ve své řeči dále, „všecky reformy předešlého panování (totiž panování Alexandra III.) ztrácejí smysl.“ Slovům těmto bylo rozuměno jako výrazu sympathie pro myšlenku svolání obecného sněmu „zemského“, jíž se společně s Loris Melikovem v posledních dnech svého života zavražděný car obíral — a to bylo příčinou, že odvážlivý řečník upadl v nemilost.

Jak poctivého a spravedlivého přesvědčení jest autor „Kursu vědy státní“, ukazuje na př. toto místo: „Může to býti pro nejeden národ výhodná věc utiskovati jiné, ale před mravním soudem stojí zájmy utlačovatelů na rovni se zájmy zlodějů a loupežníků.“ (Str. 31.) Při té výši mravního názoru není nic divného, že i na věci polské pohlíží okem spravedlivým — aniž by při tom byl zvláštním polonofilem. On je toliko spravedlivý na všecky strany. Nemilosrdně vytýká historické chyby Polska, které praví býti vlastní příčinou jeho úpadku — ale rovněž otevřeně dává průchod svému přesvědčení, že „politická úloha Polska není ještě skončena: národ, který žil životem historickým, k tomu hojně obdařen přírodou a pln neoblomné lásky k vlasti, nezmizí s tváři země; upadnuv pod údery zevnitřní síly, zachoval si svou duševní samostatnost, i přijde čas, kdy se s ním bude počítati.“ A jak apoštolsky ryzí jest následující výrok: „Z příčiny otázky polské zabíjí naši slovanskou politiku vnitřní rozpor, jenž v ní tkví. Když vláda ruská šla osvobozovat Bulharů ode jha tureckého a veřejnost ruská rozněcovala se myšlenkou o válce za utištěné bratry, nikdo u nás neopostřehl onoho falešného postavení, v němž se nachází stát, který jednou rukou zdvihá prapor svobody a druhou doma tentýž prvek potlačuje; tíž lidé, kteří ronili slzy nad Bulhary, nechtěli slyšet o Polácích.“ ... „Jde-li ruku v ruce s útiskem,“ praví Čičerin na jiném místě, „bezmezná samochvála, pokrytecky při tom vystavující křesťanskou pokoru jako svou nejvyšší ctnost, pak takovéto vlastenectví náleží k nejodpornějším a nejohyzdnějším zjevům společenského života. Rusko zvlášť by toho mělo býti pamětlivo.“ Vycházeje z těchto zásad, žádá od panujícího národa, aby ctil u národa poddaného „privjazannost ko vsemu rodnomu“, tedy především i k jeho víře a jazyku, i činí politice ruské v té příčině trpké výčitky: „Z té příčiny všeliká vládní nařízení, směřující proti katolicismu, mohou jenom zvětšiti zlo, budíce rozhořčení a nenávist k utiskovatelům. Zabraňují-li unitům, násilně navráceným k pravoslaví, přijímati svátosti v kostelech katolických, týrají-li je za to celá léta ve vězeních, vysílají-li se do vyhnanství kněží, kteří v souhlase se svým křesťanským povoláním usnadnili jim splnění povinností náboženských, boří-li se kostely, v nichž se lid shromažďoval k uctívání svých posvátností, obmezují-li se katolíci v právu nabývání pozemků a stěžuje li se dětem jejich přístup do škol, zvětšují-li konečně ještě tíži krutých nařízení vládních administrační orgány — tu není možno, aby taková politika nebudila vážných obav do budoucnosti ... Místo posilování svazků zasívá sémě hlubokého rozhořčení, vyvolává v ujařmeném národě nechuť a zlobu, které tím hlouběji zakořeňují se v jeho duši, čím vznešenější a šlechetnější jsou znevažované v něm city ... Vyučování v cizím jazyku připomíná jinokmenovcům na každém kroku hanbu jejich ponížení; nekonečná bořkost opanovává jejich srdce, vláda pak, místo aby plnila svoje vznešené povolání, provádí pak ve skutečnosti jen právo holé síly, deptající všecky opravdu lidské city.“ Tyto a podobné své úvahy shrnuje Čičerin v tento krásný výrok: „Jako obecné pravidlo sluší uznati, že chce-li panující národ připoutati k sobě národy podmaněné, musí jim netoliko prokazovati úplnou spravedlnost, ale musí se mravně povznésti nad ně, popřávaje jim nových, neznámých jim dotud dobrodiní; potom teprve

*) Totiž společenských, od výrazu „zemstvo“, značícího, jak známo, autonomistickou instituci v Rusku, odpovídající asi našim okresním výborům.

sřeknou se rádi svých zvláštností a sjednotí se s ním ve vyšší jednotě duševní."

Čičerin nevěří v možnost poručtění Poláků, zejména ne dnešními prostředky. Vytýká sic Polákům, že nedovedli oceniti dobré vůle Alexandra I., že povstali r. 1831 i r. 1863, ale uznává, že „ona lehkomyslná povstání, svědčící o nedostatku smyslu politického, byla výronem citu lásky k vlasti, jenž zasluhuje spíš úcty než pohany... Povstání ta proto nemohou býti ospravedlněním nynější rusifikační politiky... Po utišení každého povstání má následovati nikoli politika pomsty, ale politika navrácení pokoje a spravedlnosti; bez toho panování národa nad národem zvrhá se v násilí, zhoubné i utiskovatelům, poněvadž zevnitřní despotism nepopíratelně vede k despotismu vnitřnímu"

A nyní obrací se proti byrokracii, která jest vlastním strůjcem obojí despocie. „Jejím zájmem jest neobmezená vláda v oboru administrace; cíle toho dosahuje, berouc společenstvu možnost samostatného působení a skrývajíc před panovníkem pravý stav věci; tím způsobem přechází všecko v ruce byrokracie, ba i vůle panovníkova stává se na ní závislou při všem zdání samovlády; tenkrát nastává dole vláda neobmezené samovůle úřednické, nahoře vládne oficiálně lež... A tento úřední klam stává se dominujícím zjevem života společenského, proniká vše a všecko otravuje... V životě státním tvoří se dva protivné světy: skutečný a ten, který jest na papíře."

Ukázky ze spisu Čičerinova uzavíráme tímto místem: „Národy panující pamatujtež, že jim jest dána moc ne proto, aby utiskovali, ale aby činili zadost oprávněným požadavkům národů podřízených; zapomenutí této povinnosti dříve či později bude míti za následek trest. Historie má svoji Nemesis..."

Vše to zní nám jako hudba andělská — žel, že Čičerin jest pouze ojedinělým tónem a že do plné harmonie jest daleko, daleko. Ale hlas jeho tu jest — a jest vážným protestem proti tomu, co pobuřuje cit každého spravedlivého pozorovatele a co mohou schvalovati jen ti, kdož mají na tom zájem, totiž ruská byrokracie. Jsou pohříchu i slovanské listy, které v nepochopitelném poblouzení schvalují v Rusku vše to, proti čemu doma vystupují: tedy despotismus, centralismus do krajnosti, vnucování státního jazyka čili odnárodňování atd. atd.

Končíme úvahou W. Karowského, kterou připojuje k posledně citovaným krásným slovům Čičerinovým: „Takový asketism vlastenecký v naší době mezinárodního rozvášnění mohl by se zdáti nedostatkem vlastenectví. On však jest výronem nejhlubší a nejrozumnější lásky k vlasti, neboť jest spojen netolikó s touhou po pravdě a spravedlnosti, s živým citem mravního ideálu, který má býti vůdcem snažení jednotlivců i celých národů ve všech směrech života — ale jest spojen i s přesvědčením, že vyplnění toho ideálu, jež jest povinností Rusi jako každého jiného národa, jest zároveň jejím nejbližším zájmem, podmínkou jejího dobrobytu a síly... Rusko jest příliš ohromné a silné, než aby se mělo co obávati nepřátel zevnitřních nebo vnitřních, žádná nehoda nevyvrátí ho ze základů, naopak v něm spíše probudí dřímající síly a zásoby: však nezdar války krymské dal vznik spásným reformám Alexandra II., jakož i duševnímu ruchu, plnému života a víry v sebe, jenž ony reformy provázel. Slovem — *Rusko jediné mezi státy evropskými jest v tom šťastném položení, že mravnost politická není pro něj pouze nějakým předmětem přepychu, ale naopak jeho nejživotnějším zájmem.* Konajíc spravedlnost podřízeným národům, činíc zadost jejich oprávněným žádostem, šíříc štěstí všude kolem sebe, nezničí ni své síly, ni svého významu, jak mu chtějí namluviti vyvrhelové jeho ducha ze školy Katkova i Aksakova — ale vzroste v sílu mravní, přivábí k sobě národy Evropy, morálně přinutí ostatní státy, aby nastoupily cesty pravdy boží, které jim ukázalo, obdá se září ideálu křesťanského, o němž pro ně (Rusko) snili nejlepší jeho synové!" —

Bohužel neviděti, že by si toho bylo nynější Rusko vědomo — poněvadž hlasy, podobné výrokům Čičerinovým, jsou tak nesmírně řídké a zanikají jako hlas volajícího na poušti. Ale zoufati netřeba; věřme s Čičerinem, že „v dnešní reakční době dozrává sice lepší budoucnosti, tvoří se zárodky nových potřeb a názorů, které musí dovésti k dokončení budovy společenské!“ *Č.*

Literatura, věda, umění.

Покретачи источнога питања и панславизам са српскога гледишта. Од Драгутина Илијћа. У Новом Саду. 1898. Str. 101

Brošurka tato jest jednou z oněch četných brošur, jež v posledních letech byly vydány o východní otázce. Skládá se ze tří kapitol, z nichž prvé dvě věnovány jsou „hybným silám“ východní otázky, třetí pak „panslavismu se srbského hlediska“.

Stručný obsah knížky jest asi tento: Východní otázka jest tak stará jako samo obyvatelstvo historické Evropy. Přes to však jest fysiognomie této otázky ve starém věku jiná než ve věku středním a novém. Ve starověku byly hybnou silou východní otázky motivy rázu výbojného, politického a obchodního. Ve středověku přibývá k motivům platným ze středověku ještě náboženská myšlenka.

Od XIV. do XVI. stol. prodělala východní otázka dvě periody. V první periodě od XIV. stol. do počátku XV. stol. západní státy i s papežem nečinně hleděly na obranu Řeků a pravoslavných Slovanů před Turky. Doufaly, že po pádu řeckoslovanských samostatných států bude Balkán snadněji otevřen katolické propagandě. Katolický západ Evropy byl nábožensky tak nesnášelivý, že tupě hleděl na tragédii křesťanstva, jež se odehrávala na východě Evropy ve prospěch islamu. Od pádu Cařihradu mění se východní politika západoevropských států. Státy tyto vystupují již činně proti Turecku; ovšem pod rouškou humanismu a křesťanství skrývají se separatistické snahy egoismu. Neprošel ani celý 41 rok od pádu Cařihradu a v západní Evropě počalo se jednati o společnou výpravu proti islamu. Iniciativa vyšla od Karla VIII., krále francouzského, který r. 1494 koupil od Ondřeje Paleologa nárok na někdejší říši Romaiů (Byzanckou). Plány Karla VIII., aby zřízena byla liga antiotomanská, zhaceny však byly egoistickou politikou papeže Alexandra VI., který se dorozuměl se sultánem a uzavřel s italskými knížaty ligu protikřesťanskou. Podobné plány jako Karla VIII. opakovaly se zejména ve stol. XVI. Benátská republika, papež, Španělsko, Sicilie a jiné katolické státy činily pokusy, aby se zmocnily zemí balkánských a vypudily z Evropy Turky, avšak u všech těchto států byly motivem egoismus a závist. Závist byla kamenem úrazu, o nějž se všechny podniky proti Turecku ztroskotaly. Bylat v XVI. stol. moc Turecka neobyčejná. Příčinou toho byla jeho vnitřní spořádanost a znamenitá organisace. Autor přesvědčivě dokazuje, že nesprávný jest názor, jako by Turci byli bývali nějakou nespořádanou hordou. Že asijská plemena, která krví i jazykem byla příbuzna, působila jako organisovaná síla s promyšleným plánem a historickou tradicí nejen ve XIV. věku, nýbrž i mnohem dříve, toho důkazem jsou dle autora peníze ražené od seldžuckých emirů v XI. stol., na nichž se nalézá nápis „pán Romanije (Byzancka) a Východu“. — V XVI. stol. mísí se do východní otázky idea panslavismu, cit příbuzenstva a náboženské jednoty mezi balkánskými Slovany a Rusy. Východní otázka počala se vyvíjeti znenáhla jako otázka ryze slovanská. Pád Cařihradu vyvolal mezi balkánskými Slovany a Řeky novou ideu, která v politickém a náboženském ohledu středisko slovansko-

byzancké kultury přenesla z Cařihradu do Moskvy. Tužby národa došly výrazu i na dvoře panovnickém. Roku 1469 oženil se Ivan III. se Zoji, vnučkou posledního Paleologa, a stal se takto representantem nároků na byzancký trůn. Od XVI. stol. snaží se též západní Evropa, aby pro východní otázku získala Rusko. Toto však obklopeno jsouc na dvou stranách nepřáteli (Poláky a Tatary) nemůže činně zasáhnouti do východní otázky.

V třetí kapitole, věnované panslavismu se srbského hlediska, dochází autor k důsledku theoreticky sice překrásnému, avšak prakticky bohužel nedostižnému. Jakožto nejpřirozenější dědicové východní otázky mají Slované společný politický zájem, aby východní otázku isolovali od vlivu států západních, a založiti mají politickou federaci slovanských národů pod vedením Ruska, a to federaci takovou, která by hověla odstředivým (decentralisačním) potřebám jednotlivých slovanských národů, i těch nejmenších, která by tudíž stála na stanovisku co možno nejvyvinutější samosprávy. Tak daleko arci jednota mezi Slovany jíti nemůže, aby se jednotliví slovanští národové vzdali svého jazyka a přijali jeden společný jazyk slovanský, ať již ten či onen. Dotčená federace zahrnovala by dle Ilijće všechna slovanská plemena aneb aspoň většinu jich, zvláště plemena samostatná, jako jsou Rusové, Bulhaři, Černohorci a Srbové. Časem doplnil by se svazek tento plemeny, která by se teprv osvobodila.

„Овакав савез није утопија“, myslí si autor o svém plánu — avšak nikdo nemůže s ním souhlasiti, kdo na věci hledí střízlivě. Přes to podává spisek jeho dosti nových dat pro východní slovanskou otázku, a z tohoto důvodu jej slavistům doporučujeme. DR. KAREL KADLEC.

Die ungarische Verfassung. Geschichtlich dargestellt von Dr. S. RADÓ ROTHFELD. Berlin. Puttkammer & Mühlbrecht 1898. Str. 212.

Dílo patří k oněm strannickým spisům původu maďarského, které usilují dokázati celému světu, že uherský stát jest sídlem pravé ústavnosti a svobody, a že jest ovládán zásadou spravedlnosti ke všem národům v něm obývajícím. Myšlenky ve spise obsažené šíří autor pod rouškou vědeckosti, aby knize své tím spíše dodal vážnosti. Kdo však podrobněji v obsah díla toho nahlédne, vidí, že nedostává se autorovi nejen náležitých vědomostí, nýbrž především žádoucí objektivnosti, ba že kniha od počátku do konce oplývá neobyčejnou strannickostí. Spisovatel plane pro velké ústavní svobody a pro emancipační ideje, ale jen pokud se to týče Maďarů, národa panujícího. Kde však by na základě jeho všeobecných zásad dostati se měl kousek práva také ostatním národům státu uherského, jež přece tvoří více než polovici veškerého obyvatelstva, tu najednou pozbývají platnosti, poněvadž se netýkají Maďarů, a poněvadž by tím „národní stát“ — totiž maďarský — trpěl. Strannickost patrna jest zejména v kapitole Die Nationalitäten, v níž autor všem národnostem uherského státu upírá veškerá práva politická a jen Maďarům je přisuzuje. Dle něho „jsou oni Slováci, kteří nyní v severních Uhrách jsou usazení, dle novějšího bádání pozdějšími přistěhovalci, kteří se teprve v době husitských válek sem obrátili“. (Str. 118.) Jen němečtí osadníci nalézají u něho trochu milosti, avšak ani ti ne mnoho. Jeť národní universita sedmihradských Němců jen institucí pro kulturní a vzdělavací účely. Rumuni, kteří se ve XIII. stol. usadili na svahu Karpat, jsou dle autora jen „ein unwirtliches Hirtenvolk“. Ani Srbové nemají nároků na nějaká politická práva. Přistěhování Srbů pod Arsenijem Černojevićem za Leopolda I. bylo prý pokládáno jen za provisorium. „Národní stát nemůže (prý) každé národnosti (jedem Volksthum) svého území poskytnouti nejvyššího rozvoje individuality; to jest vyloučeno. Pěstování vlastní kultury a duševního vzdělání má býti zůstaveno jen společenské činnosti, působnosti školy a rodiny. Rovněž tak odporuje (prý) to úkolům moderního státu, chce-li se jednota a rychlá státní správa rušiti veřejným právem každého jednotlivého jazyka. Jednotný státní jazyk jest podmínkou (die Voraussetzung) pravidelné činnosti státní správy (der normalen Functionierung der Verwaltung).“ (Str. 132 p. v.)

Zkrátka autor hlásá nám známou již obstrukčnickou theorii o národech vyvolených, politických na jedné straně a národech služebných na straně druhé. V „národním státě“, aneb chcete-li jiný výraz, v „moderním státě“ jest pro rozličné služebné národy místo jen potud, pokud se krčí někde v koutě za větrem. Na jeviště veřejného života služebné národy vystupovati nesmějí; rušilať by se tím státní jednota a rychlá státní správa.

Jak cynicky autor píše, o tom svědčí zejména tyto dvě věty: „Žádná moc na světě není s to, aby v nynější Evropě způsobila situaci, v níž by kmen početně slabší (ein numerisch schwächerer Stamm) konstituoval svou národní zvláštnost (sein Volksthum) v suverénním státním útvaru.“ (Str. 131 p. v.) „Jazykového sporu v Uhrách není.“ (Str. 184.) Maďaři troufají si tedy rozhlašovati, že nejsou „kmenem početně slabším“, a že v Uhrách jazykového sporu není!

Nadpisy jednotlivých kapitol jsou: Die Árpáden. Die Glanzzeit des ständischen Königtums. Die Habsburger. Die pragmat. Sanction. Die achtundvierziger Gesetze. Versuch der Centralisation. Der Dualismus. Krone und Parlament Kroatien und Fiume. Die Nationalitäten. Die Entwicklung seit 1867. Anhang. DR. KAREL KADLEC.

Dwajatřicyći narodnych hłosow za štyrihłósny mužski khor. Wudał hudźbny wotrjad Maćicy Serbskeje. W Budyšinje 1899. Maćičnych spisow čisło 101. Str. 57 v 8°.

Přítomnou sbírku čtverozpěvů uspořádal z usnesení hudebního odboru Matice Srbské Dr. JURIJ PILK, známý skladatel lužický, jehož zpracování národních písní lužických vzbudila ve výstavních lužických koncertech drážďanských r. 1886 zaslouženou pozornost. Harmonisace Pilkova vynikala výborným vystižením národního ducha písní a znamenitou zvukovou malbou jich obsahu. Tytéž přednosti mají i jeho čtverozpěvy, z největší části harmonisace lidových písní lužickosrbských ze sbírek Smolerovy, Kubovy a Černého, i jedné dosud netištěné melodie lidové; k nim přidáno jest několik harmonisací jinoslovanských písní. Sbírka má především důležitost pro lužické spolky — ale doporučujeme ji vřele i našim zábavným spolkům k oživení programů jejich zábav. *Č.*

*

Od P. J. Maskoffa (pseudonym známé spisovatelky) hráli ve Lvově jednoaktové drama námětu socialního „W Dąbrowie górniczej“, které však silou nikterak se neblíží dramatu „Tamten“ téhož autora. — Roman Jastrzębiec Żelazowski byl definitivně přijat do svazku státních divadel ve Varšavě. — Ředitelem divadla krakovského stal se známý herec a spisovatel J. Kotorbiński. — Dramatická báseň Lucjana Rydla „Zaczarowane koło“ vychází v revui „Bibljoteka Warszawska“. —

*

Ke zprávě o první chorvatské umělecké výstavě (viz str. 398) dováváme ještě některé udaje. Na výstavě, pořádané „Društvem hrvatskich umjetnika“ od 15. prosince 1898 do 10. března 1899, nacházelo se celkem 158 čísel od 18 umělců: Art. Alexandra, Rob. Auera, Leopoldiny Auer-Schmidtové, Iv. Bauera, Vl. Bukovce, Klementa Crnčiće, Bely Čikoše, Pavly Dvořákové-Špun-Strižićové, Rob. Frangeše, Otona Ivekoviće, Ferd. Kovačeviće, Vikt. Kovačeviće, Anny baronky Löwenthal-Maročićové de Madonna del Monte, Fr. Pavačiće, Z. šl. Preradoviće, S. Raškaje, Jelky Struppi a Rudolfa Valdece. Z 92 prodejných čísel prodalo se 16, z nichž většinu zakoupilo „Družstvo pro umění“; Čikošovu „Pietu“ a Ivekovićovu „Predstražu na kordonu“ (zakoupené za 1200 zl.) darovalo družstvo Jihoslovanské akademii pro Strossmajerovu galerii. Povzbuzeno pěkným, hmotným i morálním úspěchem první výstavy, má „Društvo hrvatskich umjetnika“ v úmyslu uspořádati v letošním zimním období (ještě před obesláním výstavy pařížské) soubornou jihoslovanskou výstavu uměleckou. *Č.*

F. TÁBORSKÝ:

Z lyriky A. S. Puškina.

Pomník.

Exegi monumentum.

Já pomník zřídil si ne rukou zbudovaný;
pěšina k němu nezaroste lidová;
on nepodajnou vzpjal se hlavou k nebes báni
výš sloupu Alexandrova.

Ne! Zcela neumru! V mé zanechané lýře
má duše prach můj přežije a nesetlí —
i budu oslavován, dokud ve všemmíře
živ bude básník jediný.

Zvěst o mně proletí vším Ruskem, hovor živý,
a každý jazyk v něm mé jméno bude znát:
i hrdý Slávů vnuk a Fin i Tunguz divý
i Kalmyk v stepi u svých stád.

A dlouho budu milý národu já svému,
že city dobré jen jsem lýrou budíval,
že v krutý věk svůj svobodu jsem slavil jemu
a milost k padlým vyzýval.

Rozkazu Božímu, ó, Muzo, koř se v prachu:
urážky neboj se a věnce nežádej,
buď lhostejna i ke chvále i klevet tlachu
a se hlupcem se nehádej!

21. srpna 1836.

Obrození.

Umělec barbar štětcem chladným
geniův obraz zastírá
a rouhavou svou kresbu nad ním
už beze vkusu roztírá.

Však cizí barvy zmizí věkem,
jak vetchá spadnou šupina;
geniův výtvor s plným vděkem
se v dřevní kráse vypíná.

Tak poblouzení náhlá mizí
též z utrápené duše mé,
a vcházejí v ní zjevy ryzí
mladosti čisté, nevinné.

1819.

Talisman.

Tam, kde moře věčně tříská
do pustého úskalí,
tepleji kde měsíc blýská
v sladkou chvíli noční mhly;
v harémech kde rozkošnící
prožívá dni musulman:
čarodějka líbající
vtiskla mi ten talisman.

Líbajíc pak hovořila:
»Opatruj můj talisman!
Tajůplná je v něm síla,
on je tobě z lásky dán.
Od nemoci, smrti bílé,
v bouř a hrozný uragan
hlavy tvojí, hlavy milé,
nespasí můj talisman.

Nedá statků pohádkových,
jimiž Východ zříš se stkvít,
ani vojů prorokových
nedá tobě pokořit;
ani na hruď přítelovu
ze truchlivých cizích stran
k rodnému tě v sever krovu
nevzdálí můj talisman . . .

Ale jestli oči lstivé
kouzlem tebe zjímají,
aneb ústa v noci divé
bez lásky tě zlíbají —
druhu můj, od provinění,
od srdečných nových ran,
od zrady a zapomnění
spasí tě můj talisman!«

1827.

V album.

Co po jménu je tobě mém?
To umře jak šum vlny žalný,
jenž stříknul směle o břeh dalný,
— zvuk noční v lese hlubokém.

To na památním lístku tvém
sled mrtvý zanechá a lichý,
jak na náhrobku nápis tichý
neznámým vrytý jazykem.

Co s ním? Už zapomněno je,
když nových citů vzplály šlehy,
už nedá ono duši tvé
vzpomínek čistých, plných něhy.

Však smutná-li tě hodina
kdys sklíčí, vyslov je v tu chvíli,
rci: Jest, kdo na mne vzpomíná,
jest v světě srdce, já kde žiji!

* * *

Měl jsem vás rád; má láska, možná sice,
snad neuhasla zcela v duši mé;
však nechať neruší vám klidu více;
já nechci rmoutit vás už ničím zde.
Měl jsem vás rád, říc nelze, beznadějně,
ostychem, žárlením jsa na smrt jat;
měl jsem vás rád, tak upřímně, tak něžně,
jak Bůh nechť dá, by druhý měl vás rád.

1839.

Zas jsem navštívil ten koutek země...

. . . . . Zas jsem navštívil
ten koutek země, kde jsem prožil kdys
jak poustevník dvě léta jakby chvilku
Už deset prošlo let z těch dob, a mnoho
se proměnilo pro mne v životě,
i sám, poslušen řádu veškerenstva,
já pozměnil se též; však tady mne,
co minulo, zas živě obejímá —
a zdá se, včera ještě toulal jsem
se v těchto hájích.

Hle, tuť zpustlý domek,
kde žil jsem kdysi s chudou chůvou svou.
Už není stařenky, už za stěnou tam
těch těžkých jejích nezaslýchám kroků,
ni ranního jejího dohlížení . . .
A večer, vichřice když burácela,
pohádek jejích, jež jsem v paměť vštípil
si z malých let, však nikdy nenudících . . .
Hle, chlum tam lesnatý, nad nímž jsem často
sedával bez hnutí a hledíval
k jezeru, vzpomínaje zádumčivě
na jiné břehy, na jiné tam vlny . . .
Uprostřed zlatých niv a smavých pastvin
v šíř ono, modrajíc se, rozlévá se.
Po jeho neznámých a tichých vodách
se plaví rybář, táhna za sebou

chudičký nevod. Po srázných kol březích
jsou vísky rozesety; dále od nich
se krčí mlýn, jenž s námahou jen křídla
otáčí za větru . . .

Tam na hranici
mých statků dědovských, v tom místě,
kde do výše se náhle zvedá cesta,
rozrytá dešti, sosny stojí tři:
z nich jedna trochu stranou, dvě pak druhé
druh k družce blízko. Tady, mimo ně když
jsem koňmo projížděl za světla lunné noci,
hukotem známým šumot korun jich
mě pozdravoval vždycky. Po té cestě
jsem nyní opět jel a před sebou jsem
je opět uviděl; jsou stále tytéž,
týž stále šumot jejich známý sluchu,
však kolem kořenů jich ustaralých,
kde kdysi bývalo vše pusto, holo,
teď mladý hájík rozrostl se v šíř;
kol kolem rod jich zelený se tísní
v jich stínu, jako děti. Opodál
však stojí samoten jich chmurný soudruh,
jak starý mládenec, a kol něho
jak dřív vše pusto.

Vítej, pokolení
neznámé, mladé! Zdrávo buď! Ne já
už uvidím mohutný pozdní vzrůst tvůj,
až bujně přerosteš ty moje známé
a starou hlavu jejich zasloníš
pohledům mimojdoucích. Nechť můj vnuk
však uslyší váš šumot pozdravný,
když z besedy se navraceje družné,
pln veselých a líbých myšlenek,
on projde mimo vás tu v temnu nočním
a na mne vzpomene si . . .

V různá léta
pod vaše stíny, Michajlovské háje,
jsem jevíval se. Když jste poprvé
mě uviděly, tehdy veselým
já jinochem byl. Bezstarostně, chtivě
jsem právě přistupoval k životu.
A léta uprchla — a vy teď ve mně
poutníka přijaly jste znaveného.
Byl mlád jsem ještě, sudba však
mě bojem nerovným už vysílila;
já rozhořčen byl. Všecek zmalátnělý
jsem často na mládí své myslíval,
jak bezplodným jsem tápáním je zmařil,
na přísnost zasloužených výčitek všech
a na přátelství, splativší urážkou
mně za žár duše důvěřivé, něžné —
a hořké vřely v srdci mojem city . . .

26. září 1835.

Když velké vítězství se dokonávalo . . .

Když velké vítězství se dokonávalo,
a v mukách na kříži už Božství zmíralo,
u stromu života, tož u spasného dřeva,
Maria hříšnice a nejsvětější Děva,
dvě ženy stály tu,
v nezměrnou obě pohrouženy truchlotu.

Však nyní u podnoží kříže svatého,
jakoby u schodiště vládce městského,
my — místo svatých žen — vídáme makavě
dva strašné strážce s puškou, čáko na hlavě.
Nač ochranná ta stráž je? Povězte mi přeci!
Či kříž ten státním jměním jest a státní věcí,
a ze zlodějů, myší strach vám úží dech?
Či mníte přidat úcty Caru carů všech?
Či mocnou přízní svou snad chcete blažit Pána,
koruna z ostrých trnů jemuž byla dána,
tož Krista, který poslušně dal tělo své
na pospas bičům, hřebům, kopí rotě zlé?
Či bojíte se, že by luza poskvrnila
snad Toho, čí smrt Adamův rod vykoupila,
a pánům zevlounům by nemoh' v obtíž být,
sem dovoleno není pouštět prostý lid?

6. června 1836.

Modlitba.

Otcové poustevníci a ženy bezúhonné,
by srdcem vzlétali v nebeské kraje oné,
by v bouřích pozemských je mocně sílili,
toť množství modliteb si božských složili;
však ani jediná z nich tak mne nedojímá,
jak ta, již říkává kněz rtoma chvějícíma
v ty smutku plné dni, když velký nastal půst
ta všechněch častěji se prodírá mi z úst
a sílu divnou vlévá padlé mysli slabé:
„Ó, Pane dnů mých! Dej, duch zahálky ať chabé
a panovačnosti, té zmíje ukryté,
a tlachavosti ať je dalek duše mé;
však dej mi zříti mé, ó, Bože, prohřešení,
by od mne bratr můj nevcházel v odsouzení,
a ducha pokory a trpělivosti
mně v srdci probudiž a lásky, cudnosti!“

22. července 1836.

Když za městem já zádumčiv se toulávám...

Když za městem já zádumčiv se toulávám
a na veřejný hřbitov zajdu sám a sám —
ty mříže, sloupky, zdobné náhrobky a věnce,
pod nimiž mrtví hnijou carské residence,
jakž takž stěsnáni v blátě, ve hlíně,
jak hosté hladní při žebrácké hostině;
ta mausolea kupců, mrtvých činovníků
(nevkusné výrobky lacinych řemesníků),
nad nimi nápisy i v proze, ve rýmech
o dobrodiních, o službě a o činech;
po starém roháči pláč vdovy rozněžněné,
se sloupů urny od zlodějů odkroucené;
tam hroby kluzké, které ještě zívají
a k ránu k sobě nájemníky čekají —
tak smutné myšlenky to všecko vzbouzí ve mně,
že zmalátnělost zlá se ve mně rodí temně,
jen plivnout a jen pryč.

Než kterak milo mně
v čas podzimní a u večerní tišině
ve vísce navštívit náš hřbitov rodný, milý,
kde v tichu slavnostním se mrtví uložili:
tam hrobům nezdobeným volný prostor jest!
K nim zloděj v temnou noc si nehledává cest;
kol starých kamenů, jež kryty žlutým mechem,
jen vesničan se béře s modlitbou a vzdechem;
tam místo prázdných urn a drobných pyramid,
beznosých geniů a trosek od Charit
dub stojí široký jen nad vážnými hroby
a šumí, chvěje se...

14. srpna 1886.

J. MÁCHAL:

Aleksandr Sergějevič Puškin.

(Dokončení.)

Puškin sám byl si svého velikého významu v dějinách poesie ruské úplně vědom a v jedné ze svých posledních básní „Pamjatnik“ (z r. 1836) věšteckým hlasem určil svou příští slávu:

„Nětl vesь ja ne umru: duša v zavětnoj lirě
Moj prach pereživet i tlěnьja uběžit —
I slaven budu ja, dokolь v po lunnom mirě
Živ budet chotь odin piit.

Sluch obo mně projdet po vsej Rusi velikoj,
I nazovet menja vsjak sušćij v nej jazyk:
I gordyj vnuk Slavjan, i Fin, i nyně dikoj
Tunguz, i drug stepej Kalmyk.

I dolgo budu těm narodu ja ljubezen,
Čto čuvstva dobryja ja liroj probuždal,
Čto prelestьju živoj stichov ja byl polezen,
I milostь k padšim prizyval.“

(Přir. překl. Táborského.)

Puškin byl skutečně první ruský básník-umělec, vládnoucí vzácným geniem tvůrčím. Poesie byla, jak sám doznal, jeho vášní a utlumovala všecky ostatní dojmy života. Soulad mezi obsahem a formou, určitost a přesnost obrazů básnických, barvitý a svérázný stil, lahodná a zvučná dikce a hudební verš jsou přednostmi jeho skladeb básnických.

On byl zároveň básníkem skutečnosti, a to skutečnosti ruské. Ruská příroda, ruský člověk byly nejoblíbenější předměty jeho poesie. Vybíraje předměty z rodné přírody a rodného života, neobmezoval se jen tím neb oním oddílem: „Vše bylo předmětem jeho poesie“, praví Gogol, „a nic zvláště a výlučně; v přírodě viditelné od Kavkazu a Krimu až do bídné vesničky s balalajkou a tancem trepakem; ve světě přírody lidské — od heroického činu a vysokého pomyslu až do nejmenšího vzdechu slabosti. Na vše se ozýval jako zvučné echo, k němuž se sám přirovnával.“

Proto vším právem sluje také prvním básníkem národním. Slovem národní nerozumí se ovšem jen to, že volil k svým skladbám látky z domácí přírody, z domácího života, z dějin vlasteneckých a z tradice prostonárodní, neboť volba látky sama o sobě nemá ještě plného významu, nýbrž on jest proto národním básníkem, že v plodech jeho se obrážejí přirozené a skutečně typické vlastnosti ruského národa; platí to jmenovitě o skladbách, jež pocházejí z poslední periody jeho básnické činnosti. „V něm,“ dokládá Gogol, „ruská příroda, ruská duše, ruský jazyk, ruský

charakter obrazil se v takové čistotě, v takové očištěné krásе, s jakou se obráží krajinka na vypouklém povrchu optického skla.“

Namítá se sama sebou otázka, jak tento veliký básník ruský byl uvítán a pochopen u nás, jak se šířila u čtenářů českých známost jeho poesie, a pokud tato působila v literaturu českou.

*

První, jenž u nás literární činnost Puškinovu bedlivě sledoval, byl veliký náš slavista F. L. Čelakovský. Všímaje si pilně literárního ruchu na Rusi, dovídal se z ruských publikací o nových jeho plodech, které si pak hleděl opatřiti. Překvapoval ho především, pokud z příležitých zmínek v listech jeho souditi možno, hmotný úspěch prací Puškinových, neboť něco podobného bylo v Čechách neslýcháno. V listě z 23. února 1825 projevil toto zbožné přání: „Bože! kdyby tak u nás s jazykem bylo, jako v Anglii, Francouzsku, Německu anebo aspoň jako již v Rusích.“ Plný údivu oznamuje pak Kamarýtovi, že podle zpráv novinářských Puškin dostal za svou báseň Ruslan a Ljudmila, skládající se ze 600 veršů, 3000 rublů. „Jenom polovic tak, ba jen čtvrt — víš, co bych dělal? — V takový život bych se uvázal, jak si jej jeden německý spisovatel (tuším Hölty) žádal . . . To bych byl pánem!! Pánem bez panství přeblaženým. Bohužel! že na to nelze pomysliti — z českého inkoustu ještě by ani kočičku nevyživil.“

Rozumí se, že tuto báseň Puškinovu hleděl si opatřiti; na počátku r. 1826 půjčil ji Kamarýtovi, žádaje ho, aby mu ji zase hned po přečtení poslal a oznámil mu svůj úsudek o ní. Jak o ní Kamarýt soudil, nevíme, neboť odpověď jeho na ten list se nezachovala. Ale patrně se mu líbila, takže žádal přítele svého, aby mu ji objednal. Teprve r. 1832 mohl mu ji Čelakovský nabídnouti v novějším předělaném a úhledném vydání (z r. 1828), ale cena její byla náramná, 6 tolarů. Kamarýt se ani té ceny nelekal, ač vyznal, že bude nejdražší knihou jeho knihovny.

S jakou dychtivostí Čelakovský po všech nových básních Puškinových, o kterých se dověděl, toužil, můžeme aspoň tušiti z listu jeho 30. srpna 1825, v němž píše: „Dobře jsi napsal, že Rusové až radost pokračují; ondyno tu byli dva doktorové z Petrohradu, kteří nám potěšitedlné zprávy vypravovali, zvláště o mladém Puškinovi, který zvláštní pozornost svým nejnovějším básnickým dílem „Bakčisarajský fontan“ na sebe obrací. 500 exemplářů bylo v jednom roce rozebráno, a za každou stanci obdržel, tuším, 40 rublů (tak to stálo v novinách). Kdyby jen možná bylo již to zde míti!“ Brzy po té (25. září 1825) dočetl se také již zprávy o novém románu Eugenij Oněgin, jehož první zpěv Puškin r. 1825 vydal.

Čelakovský dověděv se z novin, že Puškin byl v neštastné vzbouření děkabristů (r. 1825) zapleten, psal žaluplně Kamarýtovi (15. února 1826): „Z Rus trochu lítosti. V tom zpropadeném

spiknutí též znamenití spisovatelé, Puškin a Muravěv Apostol. Jak první nejlepší v básni tak druhý v proze. Nepochybně oboum hlava dolů skočí.“ Obava jeho se nesplnila, neboť Puškin, ač s děkabristy sympatisoval, — věnovalť jim později (r. 1827) báseň „Na Sibiř“, která byla zapovězena, — spiknutí osobně se nesúčastnil a proto stíhán nebyl. Naopak když slíbil, že se nebude účastniti politických záležitostí, a zřekl se všeho účastenství v tajných spolcích, obdržel od cara dovolení bydliti v Moskvě a potom v Petrohradě. Ovšem vyžádal si car Nikolaj, aby Puškin nové své práce přímo jemu k censuře předkládal. Není pochyby, že tu Puškin jednal proti svému přesvědčení, a pouta, která slibem svým na sebe vložil, stala se mu znenáhla nesnesitelná.

O pobytu Puškinově v Petrohradě slyšel Čelakovský 14. srpna r. 1828 od jistého státního sekretáře ruského, který jel Prahou, tuto málo potěšitelnou zprávu: „O Puškinovi pravil, že žije v Petrově, dav výhost všem úřadům, jediného spisování se přidrže, k želení však, že nastoupil dráhu v spisování à la Wieland, což prý mu ovšem hojnější peníz, jestli ale hojnou slávu také ponese, pochybnost.“ Čelakovský podává tu ovšem úsudek cizí a sám se asi přesvědčil o jejím tendenčním zabarvení.

Překlady z Puškina, které v letech třicátých vydal, ukazují, že se mu líbily nejvíce skladby jeho v duchu prostonárodním. V Čes. Včele (1835) podávaje pak zprávu o nejnovější literatuře ruské (dle listu N. J. Greče k L. N. Tolstému), otiskl o Puškinovi pro čtenáře Včely tento úsudek Grečův: „Puškin, tento Proteus v naší slovesnosti, svéhlavý, plný rozmaru, jako sama poesie, hrál za těchto posledních let samé předhravky a kaprizy. My očekávali od něho uvertury, očekávali něco většího, vážnějšího, ale darmo; avšak i tu jako sultán Mustafa, jejž nejvíce těšívalo lazení hudebních nástrojův, opětovali jsme i my: I to pěkné! i to milé! Na Puškina více než na kohokoliv jiného vztahuje se, co výše jsem řekl o sudbě našich básníkův. O něm po čase platnost míti budou ona slova: Přišel na svět, a svět ho nepoznal.“

Náhlá a neočekávaná smrt Puškinova zarmoutila také hluboce jeho ctitele v Čechách. Smutnou tuto událost oznámil Pogodin 21. února 1837 Šafaříkovi, jenž úryvek z jeho listu otiskl v ČČM. (1837, 235): „I smutnou zprávu Vám sděliti musím: Puškin, náš slavný Puškin, zahynul! Ztráta to nenahraditelná pro literaturu ruskou. On první náš národní básník. My všickni tímto neštěstím ještě pořád jako omráčeni jsme. Byl zastřelen, vloživ se za čest ženy, na souboji od Hollandčana Dantesa atd.“

Lud. Štúr zapěl nad svěží mohylou básníkovou dojemnou elegii „Žel nad Puškinem“ (Květy 1837, příl. č. XI.), v níž mimo jiné praví:

„Málo se Váhu rodák na popěvkách sem doraziviších
sic v Puškýnu bavil, nadchnuly než mu ducha . . .
Ač zahynul Puškýn, velikou přece Slávii vežd

obletovat bude duch, co v jeho loutně žije.
On si na nejvyšší Slovanů hor týmě zasedne:
Rozlehlé doliny chval zdrojem věčně budou."

Nad brzkým skonem geniálního básníka lkáno bylo i v nekrolozích, v nichž se vyličoval zároveň veliký jeho význam poetický. V. Sv. Štulc napsal o něm hlavně podle pramenů ruských, Greče a Alex. Bestuževa, článek do Květů (1837, příl. č. V.), v němž jej velebí jako „předního pěvce nové básnické romantické školy ruské, kterážto duchem anglického lorda Byrona nadšena, hanebná pouta následovnictví francouzských tak řečených klassiků svrhši ku přírodě přiblížiti se usiluje." A. Hansgirg uveřejnil pak v ČČM. 1837 (str. 460) delší pojednání o Puškinovi dle N. Polevého, v němž oplakávaný básník oceněn byl jako člověk a básník. Těmito články širší obecenstvo české poučeno bylo o důležitém významu zemřelého básníka ruského.

K ctitelům Puškinovým patřil u nás mimo jiné též Jos. Jungmann, jenž z knih, jež Pogodin r. 1839 poslal do Prahy Šafaříkovi na výměnu, vybral si především „Puškyna". Později r. 1842 žádal bratra A. Marka, aby mu v Rusku opatřil Puškinových spisů nedostávající se mu svazky čtvrtý a další, neboť chtěl ho poznati celého. Rovněž přítel jeho Ant. Marek rád se jím bavil; jak J. V. Frič ve svých Pamětech o Markovi zaznamenal, „nebylo básníka nebo vůbec vynikajícího spisovatele polského, ruského nebo jihoslovanského, jehožto plodů by neznal a nečetl v originále."

Horlivý překladatel jeho básní, V. Č. Bendl, napsal první samostatný článek o Puškinovi (ČČM. 1854, 215). Imponoval mu hlavně jako byronista, ač prý se nepovznáší k takové výši jako Byron a nenoří se tak hluboko až ke dnu života lidského, avšak dokonalostí formy a jednoduchostí mnohdy i převyšuje básníka anglického. Drobné črty biografické a literárně historické připojil též k překladu „Bachčisarajského Fontána" (Lada Nióla na r. 1855) a k „Výboru básní A. Puškina" (v Písku 1859). Hodlal ještě napsati důkladný životopis Puškinův a kritický rozbor jeho spisů, ale předsevzetí svého neprovedl.

Bendlův článek byl hlavním zdrojem pro biografii Puškinovu, kterou napsal J. E. Sojka (Naši mužové 1862, str. 452); přidány tu však některé výklady historické, do jichž rámce životopis básníkův se hodí, a přiostřen zvláště politický ráz spisovatelské jeho činnosti. Pro nejširší vrstvy našeho lidu uveřejněna byla biografie Puškinova s podobiznou v oblíbeném tehdy kalendáři „Posel z Prahy" na r. 1866; tak se jméno Puškinovo dostalo i do venkovských chýší našich.

Ze souvislých biografií jeho sluší ještě jmenovati článek F. Provazníka v Slov. Nauč. a J. J. Tužimského ve Květech (1880, II. 93). Stručnou charakteristiku spisů jeho načrtnul Em. Fait (Program měst. střed. školy v Praze 1886). Jinak po-

jednáno bylo zatím pouze o jednotlivých zajímavých momentech ze života básníkova. Nejvíce poutal spisovatele naše poměr jeho k spanilé Natalii Nikolajevně Gončarové, kterou pojal za manželku, nazývaje ji svou „černou madonnou", a založil si spokojenou domácnost. Tímto předmětem zabývají se články: P u š k i n o v a „č e r n á m a d o n n a" (Lumír 1873, 95), Z d o m á c n o s t i A. S. P u š k i n a od Jar. Hrubého (Almanach čes. omladiny 1879), P u š k i n o v a N a t á š a od F. Kvapila (Ženy a milenky slov. básníků 1893). Natáša se stala nejen zdrojem manželského jeho blaha, nýbrž i nepřímým původem jeho náhlého skonu. P o s l e d n í c h v í l e P u š k i n o v y vylíčil dle listu Žukovského A. D u r d í k (Lumír 1874, 196) a později také J. Z. V e s e l ý (Koleda 1880, č. 17—18).

Padesátá ročnice úmrtí jeho (r. 1887) byla nejen na Rusi, nýbrž i u nás podnětem k sepsání celé řady literárních statí. Nejvážnější z nich pocházejí z péra P a v l a D u r d í k a, který sestavil podrobnější a důkladnější biografii Paškinovu (Zlatá Praha 1887, č. 12 a d.), a pojednal dle nejnovějších pramenů o souboji a smrti jeho (Květy 1887, II. 473). Vedle něho R. P o k o r n ý, R o m. P o d h o r s k ý, K. Š t ě p á n e k, J a r. H r u b ý a j. ve feuilletonech a referátech vzpomínali velikého básníka ruského nebo seznamovali obecenstvo české se slavnostními manifestacemi, které se dály toho roku na Rusi ku poctě památky Puškinovy.

Také letos, kdy Rusové oslavují nadšeně svého předního básníka, vzdává i náš národ zasloužený hold velikému pěvci slovanskému. Četné články časopisecké, původní neb přeložené, přednášky o Puškinovi v literárních spolcích a přímá účast zástupců českého národa při jubilejní slavnosti v Petrohradě zřejmě to dosvědčují.

*

Z těchto drobných a toliko úryvkovitých dat literárně historických přece jest již patrno, že Puškin byl u nás záhy dobře znám, a činnost jeho náležitě oceněna. Potvrzují to i p ř e k l a d y básnických jeho děl do češtiny. Z Puškina bylo u nás překládáno poměrně velmi mnoho, ale nesoustavně. Některé básně jeho byly přeloženy třikrát až čtyřikrát, jiné dosud nejsou přeloženy.*) S vývojem a pokrokem básnické dikce české stoupala poměrně také cena překladův, ač i některé překlady starší byly již podařené.

První známý překlad pochází od J. S. T o m í č k a; jest to prosaický převod znamenité básně Puškinovy „Cikáni" (Čechoslav 1830, V. 18). Tomíček zbaviv skladbu Puškinovu básnického roucha, setřel s ní také podstatnou část poetického pelu. Později (Květy 1835, č. 9) seznámil ještě obecenstvo naše s dramatem „Boris

*) Překlady do češtiny sestavil pečlivě V. A. F r a n c e v „A. S. Puškin v českoj literatuře" (Sbornik Otd. rus. jaz. i sloves. Imp. Akadem. Nauk t. LXVI. S. Peterb. 1898). Viz Slov. Přehled str. 161.

Godunov", ale podal toliko stručný obsah jeho s přiloženými ukázkami ve verších. Jak sám poznamenal, „výňatky z této básně, s krátkými z dějepisu doplňky, mají účel, jasněji myšlénku, která z toho děje vysvítá, představiti před oči."

Mnohem šťastnější se svými ukázkami byl F. L. Čelakovský, který sáhl k drobnějším skladbám jeho. R. 1833 přeložil básně „Delibaš", „Dva havrani" a „Zimní večer"; r. 1837 ballady „Husar" a „Utopenec". Většina těchto básní patří k nejskvělejším výtvorům Musy Puškinovy a svědčí o jemném vkusu překladatelově.

Dále K. Kuzmany přeložil lyrickou báseň „Na usnutí" a balladu „Vyvržená" (Květy 1839); K. Sabina zčeštil bojovnou píseň „Válka" (t. 1840). Překlad oblíbené povídky „Piková dáma" pořídil po prvé Kalasanc Orelský (t. 1844); J. P. Koubek, který prý již r. 1837 chystal překlad „Brance Kavkazského", přeložil „Zimní večer" (Květy 1844) a „Pomlouvačům národa ruského" (Sebr. sp. 1857).

Záhy zesnulý spisovatel B. Líman zamýšlel prý celého Puškina v české roucho převésti, ale tiskem vyšla toliko povídka „Pohřebník" a ballada „Vyvržená" (Čes. Včela 1844 a 1845), tato v překladě mnohem dokonalejším než byla vydána Kuzmaným. K. Stefan vydal r. 1847 překlad povídky „Kapitánova dcera", a přeložil později ještě „Echo" a „Vůz života" (Lumír 1855); od Havlíčka jest bezpochyby překlad „Pomlouvačům národa ruského" (Nár. Noviny 1849), od *P. M.* „Chumelice" (Lumír 1851) a od H. Jirečka úryvek „Ruslana a Ljudmily" (Vesna 1851).

Největší zásluhu o převedení básní Puškinových do literatury české získal si teprve V. Č. Bendl (pseudon. Č. Stránický). Jak sám vyznává, poznal znamenitého pěvce ruského nejprve z některých ballad Čelakovským přeložených, později pak v přednáškách Hankových obeznámil se s původními spisy jeho, zláště s Eugenem Oněginem; byl poesií jeho tak nadšen, že si umínil přední jeho skladby přeložiti do češtiny. Nejdříve to zkusil s drobnými básněmi jako: „Tři zřídla", „Černý závoj", „Dvě vrány", „Vojínův koník" (Lumír 1854), „Kavkaz", „Pohádka o rybákovi a rybce" (Zlaté klasy 1854), hned po té následovaly delší básně výpravné „Kavkazský pleník" (ČČM. 1854), „Bachčisarajský fontán" (Lada Nióla 1855), „Poltava" (Lumír 1855 a ČČM. 1856), „Bratří loupežníci", „Cikáni" a „Hrabě Nulín" (Lumír 1856 a 1857). K vyzvání ctitelů Puškinových, jichž bylo v Čechách vždycky dosti, odhodlal se pořiditi výbor z jeho spisův a vydati jej zvláště. První svazek, vytištěný r. 1859 v Písku, obsahuje delší básně rozpravné, dříve v časopisech uveřejněné větším dílem v nové úpravě, a drama „Boris Godunov", jemuž velikou cenu básnickou přikládal. Druhý svazek (1860) vyplněn jest perlou poesie Puškinovy „Eugenem Oněginem", jemuž při překládání podle vlastního přiznání zvláštní věnoval péči. Podal ho obecenstvu českému dle vydání z r. 1838. Překlad jeho jest ovšem volný,

a nedbáno při něm ani rozměru originálu. Nicméně se dosti plynně čte, a širší veřejnost česká dlouho se jím bavila. Pro svazek třetí chystal ballady, romance, básně lyrické a národní, ale k vydání jeho nedošlo z příčin nedosti známých.

Po Bendlovi vydávány byly zase jen ojedinělé ukázky. Překladatelů jest dlouhá řada; patří k nim hlavně tito: K. Věnecký (Slečna selským děvčetem), L. Čelakovský (Ančar, Běsi, Kvítek), Jos. Auštecký (Dubrovský), V. Štulc (Rozsévač), F. Doucha (Poslední květy, Kvítek, Zimní dráha), J. Roth (Husar), A. Durdík (Šlechtična vesničanka), V. Vinický (Kirdžali), Jos. Dürich (Španělská romance, Černý šál), F. Mach (Šlechtična selka, Výstřel, Mouřenín Petra Velikého, Vodník), Jos. Mikš (Grobovčík), F. Prokeš (Démon, Bouře, Moři), F. Chalupa (Běsi, Píseň děvušek, Příchod jeseně, Zimní večer, Zima, Vesna již tu, Zimní dráha), R. Pokorný (Prorok, Poetovi, Památník, Muza, Mrak, Její oči, Jezdec, Anděl, Kavkaz a j.), Št. Beran (Kapitánova dcera), J. Kolář (libretto Ruslan a Ludmila), Ed. Bohdanecký (Slečna selka), J. Jedlička (Do památníku, Stesk, Talisman, Tři zřídla, Černý šál, Hance), Jos. Konèrza (Dubrovský), V. Mrštík (Pikový dáma, Výstřel, Obstaravatel pohřbů), J. Kratochvíl (Dubrovský), J. Prokop (Slečna, Silvio) atd.

Nový a moderním požadavkům vyhovující překlad arcidíla Puškinova „Evžen Oněgin“ obstaral V. A. Jung; po několika ukázkách (Ruch 1882, Zlatá Praha 1890) vydán byl úplně r. 1892 (Sbor. svět. poesie č. 14). Překlad je zdařilý a vystihuje ruský originál.

Ráz a tón originálu více než překlady starší zachovávají též překlady E. Krásnohorské. V první skupině „Výbor menších básní“ (Sbor. svět. poesie č. 27) podala charakteristické ukázky z lyriky Puškinovy. Překladatelka volila z četných jeho básní lyrických jen takové ukázky, které dle jejího mínění jsou ozdobou tvorby Puškinovy a z nichž mnohé hloubkou myšlenek, horoucností vzletu a nádherou básnického roucha se řadí k nejspanilejším zjevům poesie vůbec. „Výběr v této sbírce obsažený podává z celého množství drobných básní Alexandra Puškina část číselně jen velice skrovnou, obsahem však významnou a uměleckou formou nejcennější. Snažila jsem se skupiti poetické vrcholky nejvýše vyčnívající z nerovné půdy tří svazků naplněných verši hodnoty velmi nestejné a obsahu různého, do nichž Puškin od let svých lycejských až do konce svého žití ponejvíce vkládal osobní své dojmy.“ V druhé skupině „Některé básně rozpravné“ (Sborník svět. poesie č. 36) přeloženy jsou básně: Kavkazský jatec, Bachčisarajský fontán, Cikáni a Měděný jezdec.

Z přehledu toho vidíme nejlépe, že plody Puškinovy byly horlivě do češtiny uváděny. Nicméně by bylo žádoucí, aby povolaná ruka překladatelova doplnila mezery, jež dosud zbývají, neboť moderní čtenář sotva asi najde zalíbení v starších překladech „Rus-

lana a Ljudmily", „Hraběte Nulina", „Poltavy" a j. Kromě toho mnohé básně Puškinovy nebyly vůbec ještě do češtiny přeloženy.

*

Působení poesie Puškinovy na básníky české nebylo, jak se mi zdá, nijak zvláštní a pronikavé. Jak bylo shora podotčeno, imponoval Puškin spisovatelům našim hlavně jako romantik-byronista. Proto možno také jen u některých byronistů českých určiti lehké stopy jeho působení; větší vliv měli na ně, jak známo, romantikové polští.

K. H. Mácha podobá se sice Puškinovi mnoho rázem svého uměleckého tvoření a svým talentem tíhnoucím k realismu, ale zřetelných vlivů tu není, leda nepatrné stopy v „Cikánech". Také Hálkův „Goar" v osnovné myšlénce styká se sice s „Cikány" Puškinovými, ale provedení jest docela jiné.

Nejzřejměji jeví se vliv Puškinův u G. Pflegra Moravského. Pfleger seznámil se s Puškinem nejdříve prostřednictvím překladů Bendlových, potom ho četl v překladu německém, neboť originály ruské byly mu poměrně příliš drahé. Puškinův Oněgin vnukl mu myšlénku k sepsání veršovaného románu „Pan Vyšínský." Vypravuje o tom sám ve svých zápiscích: „Tu jednoho večera četl jsem opět Puškina, a sice Oněgina. Myšlenka jako blesk projela mi hlavu, zdržel jsem ji několik okamžiků v duchu — a byl jsem rozhodnut. Realnost a to ideálná realnost, líčiti věci a děje a city a myšlenky tak, jak jsou, jen v jakémsi vznešenějším rouše: to bylo mé okamžité usnešení, mé přání. Nějakou báseň napsati v genru Childe Harolda, o tom jsem již dříve přemýšlel . . . Pustil jsem českého Childe z mysli; za to však vedrav se rázem v obor jiných, tož snad poetických předmětův uzavřel jsem, že napíšu něco zajímavého. Beze všeho plánu napsal jsem onoho večera — první dvě sloky Vyšínského."

Vliv Puškinova Oněgina jest zejména v první části básně Pflegrovy zcela znatelný. Rek básně jeho, Vladimír, shoduje se v podstatných znacích s Oněginem tak jako přítel jeho Jaroslav s Lenským. Také časové a místní narážky jakož i kritika současných poměrů literárních a společenských provedena je podle vzoru básně Puškinovy. Lidka, do níž se Vladimír zamiloval, připomíná v mnohém ohledu Tatanu. Vedle toho působil ovšem na skladbu Pflegrovu „Don Juan" Byronův a v druhé části básně ještě mocněji Mickiewiczův „Pan Tadeusz". Ale závěr připomíná zase značně Puškinova „Kavkazského jatce".

Tolik mi zatím známo o působení Puškinově v básníky naše; snad podrobnějším zkoumáním podaří se zjistiti ještě vlivy jiné.

J. HUDEC:

Zmaj-Jovan Jovanović.

Vzpomínka k jubileu 50leté činnosti literární.

Zmaj-Jovan Jovanović.

V životě každého národa jsou jisté doby, léta jako zřídlo nových snah, proudů a svérázných myšlenek. Tak i Srb rád pohlíží na léta 1847 a 1848 jako na mezníky lepšího, opravdového života pro písemnictví srbské, na dobu, kdy Mušického klassicismus a Militinovičův romantismus umdlévaly již v boji a zatlačovány byly přirozenou poesií, zdobenou prostým rouchem jazyka národního. Do doby této připadá i první literární vystoupení Jovanovićovo.

Zmaj-Jovan Jovanović, nejplodnější básník srbský a třetí z velikého trojhvězdí umělé poesie srbské (Radičević vladyka Petr Njegoš a Jovanović), narodil se 24. listopadu (dle pravoslavného kalendáře) r. 1833 v Novém Sadě v Uhrách. O dětství svém promlouvá dle vypravování A. Hadžiće v předmluvě k souborném vydání děl [1]) jeho. — K rodičům Zmajovým — otec byl starostou novosadským a spřízněn s královskou rodinou Obrenovičů [2]) — docházela teta Mika, jež uměla mnoho starých junáckých písní a učila jim malého chápavého Zmaje. Odříkávání písní těch vznítilo v něm záhy chuť po veršování. Jako nejstarší z bratří určen byl dle tehdejšího zvyku na studie, pro něž připravovala jej matka „lepším“ vychováním; leč hochovi se nelíbilo a věren zůstal jednoduchosti ostatních školních dětí, s nimiž si hrával. Tato význačnost povahy, chápati prostý lid a rozuměti mu zůstala Jovanovićovi již jako charakteristická přednost i jako velikému básníku i člověku.

Hlavní školy vychodil v rodišti a vstoupil tam i do gymnasia, které skončil v Prešpurku. Potom dal se zapsati na práva v Pešti, v Praze a ve Vídni. Zatím zemřeli mu rodiče a na Jovanovićedoléhala pojednou starost vydělávati si denní chléb. Když obnovila se autonomie uherských municipií a národu srbskému v Uhrách dopřáno, voliti si samostatné úředníky, Jovanović přijal r. 1861 místo podtajemnické při magistrátě Novosadském. Ale jednotvárný

[1]) Певанија Змај-Јована Јовановића, Nový Sad 1882, stran 612 velkého čtverce.

[2]) Sestra otcova Djona provdala se za spahiju Kostu Konstantinoviće Germanského, jehož syn Alexander oženil se s Annou Obrenovićovou, sestrou knížete Miloše.

život úřednický nebyl pro vřelého básnického ducha Jovanovićova přiměřeným zaměstnáním. Ani rok v něm nesetrvav na vždy se s ním rozžehnal. Věnoval se literatuře. Rok 1861 byl ještě i jinak důležitým v životě Jovanovićově; pojalť za choť Jevrosinu Růžici Ličaninovu, dívku nevšední krásy i vzácných vlastností duševních. Byl to sňatek dvou spřízněných duší, jenž nadchl Jovanoviće k nejněžnějším a nejkrásnějším písním, z nichž většina jich jsou perlami srbské lyriky. Písně ty vyšly pod názvem Djulići (růže).

V době té, jsa spolupracovníkem humoristického listu Komarac a založiv zábavně-poučný časopis Javor, Jovanović začal nejvíce literárně pracovati. Za rok však zastavil již časopis svůj, aby zamezil soutěž se Srpskim dnevnikem. Jovanovićovi bylo tudíž opět ohlížeti se po nějakém praktickém zaměstnání. Roku 1863 zvolen byl za dozorce ústavu Tökölyova v Pešti, jejž spravovala Matice srbská. Jovanović stal se opět úředníkem, ale samostatnějším a volnějším, a nad to ve středu oduševnělé mladé intelligence srbské, v jejímž čele stanul. Tu založil r. 1864 humoristicko-satyrický časopis Zmaj (drak), jenž tak se rozšířil po všech krajích srbských, že i zakladatel a vydavatel nazýván byl Zmajem, kteryžto přídavek ku jménu svému Jovanović i sám přijal.

Aby však domohl se neodvislého živobytí, Jovanović již u věku pokročilém jal se studovati lékařství, po němž i dříve toužil. Po vytrvalé píli sedmileté nabyl r. 1870 diplomu doktorského a poděkoval se z úřadu svého v Pešti. Lékařskou praxi vykonával v různých městech srbských. V Pančevě zasažen byl těžkým neštěstím — zemřela mu tam r. 1872 písněmi proslavená choť a když potom pozbyl i jediného dítka Smiljky, neměl zármutek jeho mezí.

Leč národ srbský nahradil mu z části, čeho krátkým rodinným štěstím pozbyl. R. 1874 oslavena byla v Novém Sadě 25letá literární činnost jeho, a Jovanović vyznamenáván byl odevšad takovým způsobem, jako nižádný srbský básník před ním. Kníže Černohorský Nikola udělil mu Danilův řád za neodvislost Černé Hory. Významným byl přípis, jímž vyznamenání toto doprovázel. Zní stručně: „Pane! Vaše básně, které všechny jako celek jsou nejlepší básní krásna, pravdy, charakteru a vlastenectví, získaly si dávno jako vaše gusle a osobnost mé veliké úcty. Proto když jste se dožil řídké slavnosti ve svém básnickém životě, slavnosti, která jest důstojná Vás a národu našemu čestná, zaradoval jsem se, že i mně poskytnuta příležitost zvláštní úctu Vám projeviti. Události Podgorické zaujaly zatím pozornost mou, leč přicházím přece. Přijměte tento rytířský kříž řádu knížete Danila za neodvislost Černé Hory a noste jej s podobnou pýchou, s jakou láskou a úctou k Vaší literární práci Vám jej dávám. Budiž Vám dopřáno dlouhého života i abyste jako slavní básníci italského národa šťastně opěval sjednocenost národu srbského.“

R. 1879 Jovanović odebral se do Bělehradu jako dramaturg národního divadla s tou podmínkou, že zároveň může prováděti lékařskou praxi svou. Vida však, že nahromaděním práce v povinnostech svých by váznul, opustil Srbsko a přestěhoval se do Vídně. Chtěl také ještě do Prahy a na Rus poznat hlavní města slovanská, ale pro pokročilý věk se již k tomu neodvážil. Srbové v království těžce však nesli, že Jovanovićovi souzeno snad bude zůstati v cizině; i proto povolali jej nazpět do Bělehradu, kdež ustanoven lékařem městským. V posledních letech, aby Jovanović s klidnou myslí užívati mohl stáří, vláda srbská zabezpečila mu ještě stálý roční důchod čestným darem za literární zásluhy.

*

Jovanović poprvé vystoupil na veřejnost s písní svou r. 1849, nedlouho potom, když boj za srbský jazyk byl již rozhodnut, a Branko Radičević, zakladatel umělé poesie, vydal první svazek básní. Srbský Letopis, Sedmica a chorv. Neven přinášely jeho prvotiny lyrické.

Veliká část významu Jovanovićova záleží také v překladatelské činnosti. Téměř polovice jeho prací jsou překlady: z maďarštiny, ruštiny, němčiny, francíny, angličiny. Vedle veliké epopeje Aranyovy „Toldije" jsou to zejména větší práce: Rytíř Jovan od Petőfiho, Východní poklad (sbírka básní různých východních autorů) dle Bodenstedta, Písně Mirzy Schaffyho dle téhož, Demon od Lermontova, úryvky z Poltavy od Puškina, Toldiova staroba a Dobytí hradu Muráně od Aranya, Enoch Arden od Tennysona. Veškeré překlady Jovanovićovy mají na sobě ráz umělecké ruky a jsou hotovým přebásněním originálů. Značnou činnost Jovanović jevil také v zakládání a redigování časopisů. Kromě řečených listů Zmaje a Javoru, kterýž později obnoven byl, založil ještě Žižu (jiskru), Starmali (šotka) a pro mládež Neven. R. 1864 vydal Djuliće a 1871 sbírku Všechny dosavadní básně. Psal také povídky prosou (Vidosava Brankovićova) a v dramatice se pokoušel (veselohra jeho Šaran — Kapr — dávala se častěji na jevištích srbských).

Z pokladů lidové písně čerpal pro své Snohvatice. Kromě řečené sbírky Pevanija péčí národa v Novém Sadě 1882 vydané máme od Jovanoviće ještě dva svazky dalších básní jeho pod názvem Druga pevanija v posledních letech vyšlé. Jako učenec překládal a psal také odborné články hygienické. Z oboru lučby jest autorem spisu Kuchyňská chemie.

Jovanović jako lyrik, básník citu nebyl dosud u Srbů překonán; zrovna tak jeho zdravý, elegantní vtip a humor a duchaplná satira nenašly dosud rovných. Nejvíce proslul řadami písní Djulići (růže) a Djulići uveoci (růže uvadlé). Písně ty — román, hluboké lásky básníkovy k choti Růžené a potom vylíčený

nevýslovný žal nad ztrátou drahých mu bytostí — nejsou výtvorem přesyceného rozdráždění, neidealisují, ale vytryskly ze zdravé, životem prohloubené duše básníkovy, stejnou silou jak v radost tak i v hoře odevzdané. Čtouce je unášeni jsme jako do nějakých neznámých světů čisté rozkoše a nepocítěného štěstí, požíváme úplného uspokojení a bojíme se je snésti. — Leč duše naše zachvívá se náhle pro ztrátu toho všeho, v tiché bolesti toužíme již po čemsi uplynulém, po slunných krásných dnech, které se již nenavrátí. Rozesmutnělou, otřesenou duší pochopujeme básníka — a sebe.

O básních Jovanovićových lze říci právem, že hledí si především opravdovosti, krása vyniká pak sama sebou. Charakterisujíce píseň Jovanovićovu uvádíme, jak ji pojímá v Písni o písni:

— — — — — — — — — —
Gde je bola, gde je jada — pesma blaži;
gde se klone, gde se nada — pesma snaži;
gde su ljudi dobre ćudi — pesma s'ori;
što nemožeš drukče reći — pesma sbori;
gde utehe nema druge — pesma stiže;
a gde sumuja sve obara — pesma diže.
— — — — — — — — — —
Pesma mora biti sveta, biti čista,
baš k'o zvezda u visini što se blista.
Mora biti bogodana, plemenita,
mora biti obasjana, istinita,
mora teći iz dubine srca zdrava — —
taka pesma sve osvaja, pokorava.
Taku pesmu gaji, neguj, dok te traje!
Neskvrni je lažnom dušom — svetinja je!

Jako humorista a satirik Jovanović vtipem a jemným výsměvem nestaví na pranýř zvrácenou společnost srbskou, nýbrž snaží se rozumně napravovati a léčiti.

V tvoření Jovanovićově možno poznati rozvoj jeho i jako básníka i jako člověka. Po básních radost a žal popisujících, po kresbách společnosti lidské obrátil veškeru lásku svou k mládeži srbské, k naději národa. Jako člověk pochopil důležitost zdravého národního vychování jejího. „Písněmi dětskými“ snažil se vyplniti mezeru v mladých srdcích, jíž nevyplňuje ani nynější škola ani výchova domácí. Předváděl jimi na oči vzory, jež národy krášlí a bez nichž zkázu berou, rozjasňuje útlé duše případným žertem a vtipem, poučuje a připravuje mládež na to, co ji čeká v příští práci a budoucnosti. Zakládaje list pro mládež Neven, pozdravuje ji:

Pozdravljam vas, srpska deco, toplim željama,
rasejane po dalekim raznim zemljama.
— — — — — — — —
od vas narod mnogo čeka, mnogi teški rad,
ja sam željan negovati onaj sveti nad.

Omilit vam umno polje, čovečanski raj,
omilit vam na tom polju bratski zagrljaj.

A mládež ta je vděčna a od srdce ráda má Čika-Jovu (strýce Jovu), jak Jovanoviće nazývá; není snad písně dětské, aby ji neuměla z paměti. Kéž jen vryjí se jí písně ty hluboko v paměť, aby jich život nemohl vyhladiti a vychovaly mládež srbskou tak, jak básník touží:

Dnešek by neb zítřek přines'
silný zdravý plod,
by se z něho zaradoval
všechen srbský rod!

LUDVÍK KUBA

Texty písní srbochorvatských pod vlivem nápěvů.

Není divu, že první sběratelé písní národních — ať slovanských či neslovanských — byli pracovníci literární a že sbírali jen texty, není divu, že sběratelé nápěvů přišli později, tak že po dnešní dobu je v literatuře nepoměr mezi sbírkami textovými a hudebními: prvých je více než druhých. Zavinilo to více příčin. Jednak text lze snáze zapisovati než nápěv, jednak je textů vůbec více než nápěvů; hlavní však příčinou dle mého náhledu byla okolnost, že na slova kladena větší váha, nežli na nápěv, že obsah poetický pokládán za věc hlavní, a nápěv, hudební roucho, za věc vedlejší, podřízenou.

A to je zcela ve shodě s přesvědčením lidu. Píseň značí svému lidu především básnický výtvor, opatřený sice vždycky hudebním rouchem, avšak dle něho neoceňovaný, leda teprv ve druhé řadě.

Toto stanovisko přísně zaujímá vůči své písni lid slovanský a zejména jihoslovanský. Lid dalmatský, bosenský, hercegovský a černohorský zná jen jeden pojem, pjevanje, nezpívá nežli z vnitřních popudů, a pak je nápěv neodmyslitelnou součástí výkonu. Nikomu z lidu nikdy nenapadne, aby buď jen slova odříkával nebo jen nápěv pohvizdoval. Jinak je, zapisujeme-li písně, žádáme-li na lidu, aby nám zpíval. Nechce, není zvyklý zpívati na objednání, a pakli svolí, svolil po dlouhém zdráhání. A tu konečně nám píseň podává na nejpohodlnější pro sebe způsob: odříkává pouze. Podává výkon neúplný, nedokonalý, poněvadž vznikl za nepřirozených podmínek. A zajímavo je nyní, jaký má lid ná-

hled o tomto polotvoru. „Řekl jsem ti, abys p ě l," vytýkám odříkávači. Ale jeho rodáci se ho zastávají: „Vždyť p j e v a !" volají na mne z jednoho hrdla. Tomu se má rozuměti: text — toť píseň, a slyšitelné předvedení textu — toť „pjevanje". Nezbylo mi, než dlouho a pomocí demonstrací ukázati, co chci, při čemž jsem našel způsob, jakým se dá lidu slovesně povědíti rozdíl písně mluvené a zpívané: „Ti hoćeš g l a s o m da pjevam! — Ty chceš, abychom ti h l a s e m pěli!" zvolali, když se jim posléze v hlavě rozbřesklo, a teprv nyní Černohorec, jehož jsem zpytoval, připojil melodii. Tedy g l a s o m p j e v a t i nazve lid zpívání hudební. A stejnou nesnáz jsem měl, když po zachycení melodie jsem chtěl psáti jen slova. Zase bylo dlouhého výkladu třeba, že se mi má text pouze odříkávati.

Hudební roucho písně je tedy lidu příliš málo důležitým, protože je věcí nesamostatnou, samostatně naprosto neužívanou, a lid je tedy neumí ostře odlišovati od slova, představy, básnické myšlénky.

V hudebním světě vzdělaném panují náhledy zcela opačné, nebo aspoň do nedávna převládaly. Nejznamenitější skladatelé skládají nejen písně, ale celé opery na texty slabé a špatné, a obecenstvo je spokojeno, neboť těžiště přeneseno do hudby a každý se dává unášeti pouhými tony, hudební skladbou. Teprve perioda Wagnerova způsobila v tom smyslu převrat a reforma jeho žádá, aby slovu přiřknuta byla váha, jaká mu přísluší a hudba aby byla poetickému obsahu zcela podřízenou pomocnicí.

Kdo by myslil, že reforma Wagnerova byla pokrokem, klamal by se. Byla to jen pouhá reakce, restituování starého práva, o něž slovo přišlo úžasným rozvojem hudby umělé, jež se však zachovalo u písně lidové, a sice nejvíce tam, kde píseň je starobylejší, původnější a zachovalejší.

Poloostrov Balkánský, jejž mohamedanismus chránil před vlivem západní kultury aniž jej svým vlivem stačil naskrze proniknouti, může se v prvé řadě takými zpěvy honositi, neboť tu nacházíme hudební starobylosti v nejryzejší zachovalosti dosud na rtech národa — a jde-li o modní etiketu a heslo hlučné, může se Balkán směle prohlásiti za nejzarytějšího Wagneriana, vlastně za jeho předchůdce. Nedospěl sice vývoj hudby balkánských národů tak daleko, aby dovedl nápěv naskrze tlumočiti náladu textu, aby výrazem melodie bylo napomáháno básnickému dojmu, ale neděje se též naopak, nevypíná se hudební stránka nad básnickou, nýbrž zachovává vůči textu přiměřené stanovisko podřízeného uměleckého pomocníka.

S l o v o p ř e d e v š í m — je tu heslem, a ono je zřejmo nejen z písně samy, ale i ze zájmu, s jakým lid sleduje obsah zpívané písně. A ta okolnost, že evropské modní popěvky a velice melodické písně italského ducha z Dalmacie přicházející nenacházejí u domácího lidu pražádné půdy, ač naň všestranně dorážejí,

je dalším dokladem, že lid dává přednost svým obsažným zpěvům prajednoduchých a prostých nápěvů před líbeznými melodiemi s hluchými a nejapnými texty.

A tu na prvém místě stojí typ guslara. Jednoduchý pětistopý (desetislabičný) verš s caesurou mezi 4. a 5. slabikou doprovázen je klidným, zdánlivě stejným pořád nápěvem, jenž nečiní nároků na krásno dle našeho hudebního vkusu; ale posluchači stejně neúnavně poslouchají nekonečný ten tok veršů, jako zase neúnavně zpívá horlivý guslar svoji dlouhou epopeji. Melodická formule, jednoduchá a s nepatrnými změnami stále se vracející, postačuje hudebním požadavkům prostého posluchačstva, neboť všem jde v prvé řadě o to, co píseň vypravuje. Hudba má pouze o jeden stupínek zvýšiti podium, na něž vypravování bylo zdviženo částečně již veršem, má sesíliti slavnostní ráz, jehož píseň nabyla vázanou řečí, a v této způsobě sváteční tak se desetislabičný verš jihoslovanský do lidu vžil, že nikdo ani nedovede — kdo je náhodou čtenářem — čísti zpěvy ty, pokud jsou tištěny, aby je v manýře guslarské n e z p í v a l. Často se nám naskytne příležitost, že na dalmatské parolodi nebo v krámku bosenského městečka najdeme hlavu trgovce (obchodníka) nakloněnou nad knížkou, z níž tiše prozpěvuje verše epické jako kněz žalmy u oltáře.

*

Ale při tom všem, že je n á p ě v pro lid srbocharvátský na pohled bez významu, není poměr jeho k t e x t u tak zcela jednoduchý a — trpný, aby byla melodie pouhým otrokem textu. Naopak je veliká část písní, jejichž texty doznávají velikého vlivu se strany nápěvu. Jsou to písně skoro vesměs obsahu lyrického a písně taneční a žertovné.

Abych ukázal hned, oč jde, uvedu příklady, u nichž prosím, aby byl pozorován text v původní jednoduchosti a text zpívaný, nalézající se pod nápěvem. Uhlídáme tu značné rozdíly ne sice co do podstaty myšlénkového obsahu, ale co do metrického rozdělení a veršové stavby. Vizme, abychom přistoupili ihned k věci, následující, co do formy zcela prostou a typickou píseň:

Kiša pade dolje na livade,
tamo mi je dika kod volova,
dika nema ništa od halina,
samo jednu bugar-kabanicu,
i pod njome svilenu torbicu,
u torbici frula salivena,
už nju svira, u srce me dira:
Dušo draga, otvori mi vrata,
jali vrata, jali stakli prozor,
jal' proturi tvoju desnu ruku,
desnu ruku u alburundžuku,
da ti vidim tvoje bjelo lice,
bjelo lice, čakmak obrvice,
da ti kažem, što sam san usnio!

Zpívaná zní tato píseň takto:

Čís. 1.

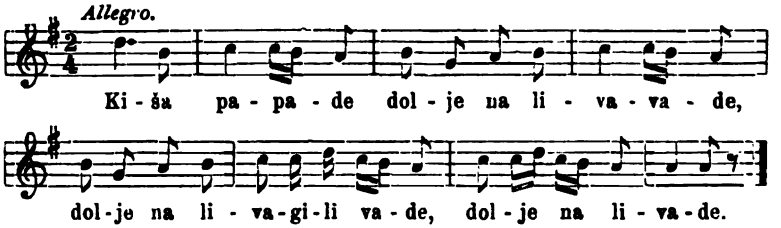

Srovnejme s textem pod notami napsaným původní znění:

Kiša pade dolje na livade,

a musíme si přizuati, že bychom nikdy nedovedli položiti text tento pod nápěv bez zvláštního poučení. A ještě jeden příklad zde stůj:

Čís. 2.

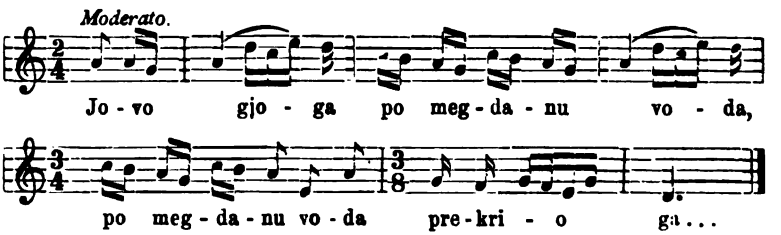

Původní text zní takto:

Jovo gjoga po megdanu voda,
prekrio ga ...

Aby o tomto druhém příkladu nebylo žádných pochyb, dodám, že text, jenž se při druhém provedení nápěvu zpívá (čili zkrátka: druhá sloha), zní takto:

prekrio ga zelenom dolamom,
zelenom dolamom
s obje strane,

což v původním stručném znění zní takto:

prekrio ga zelenom dolamom
s obje strane ....

Protože slova „prekrio ga“ a „s obje strane“ jsou počátky dalšího vždy verše (třetí verš v celosti zní: s obje strane do zelene trave), vypadá stručné znění písně v prvých verších takto:

Jovo gjoga po megdanu voda,
prekrio ga zelenom dolamom
s obje strane do zelene trave ...

I tady nevěděl by si nikdo rady, kdo by dostal za úlohu tento text, jejž by v nějaké literární snad sbírce nalezl, vložiti pod příslušný nápěv. Vidíme v obou případech, že se texty, původně zcela jednoduché co do formy, velice komplikují pod nápěvem. Obě písně mají texty velice jednoduše složené. Desetislabičné verše s caesurou po 4. slabice následují za sebou — jak to u devíti desetin písní jihoslovanských vůbec nalézáme. Ale jakmile se mají verše zpívati, parcelují se na jednotlivé části a ty se pak přehazují, prokládají, opakují způsobem nejrozmanitějším, až z toho povstává zmatek. Dáti text pod nápěv je našinci naprosto nemožno, když si přesně to nepoznamenal dle pění lidu.

Ale zmatek tento je pouze na pohled. Je účelem právě těchto řádků ukázati, že v tomto různém kladení textu pod nápěv je sice veliká rozmanitost, ale nikoliv nepořádek; naopak najdeme tu jistá pravidla, jež v celku si pracují do rukou za jistým účelem, tvoříce opravdovou soustavu.

*

Je známo, že lidová píseň všech národů má jeden společný nápěv pro všecky slohy písně. Ten nápěv se tolikráte opakuje, kolik je sloh.

Jak se tato záležitost má u písní jihoslovanských?

Již při prvních dvou uvedených písních jsme viděli, že u textů po slohách ani potuchy. A tak tomu jest u devíti desetin, ne-li více, písní jihoslovanských, že pojem s l o h y (strofy) je neznám a že píseň se skládá pouze z řady stejných veršů.

Zde tedy nápěvy jsou komponovány toliko p r o j e d n o t l i v é v e r š e a opakují se tolikráte, kolik je veršů.

Následek toho je dvojí: jednak jsou nápěvy písní jihoslovanských velice krátky, jednak — jsou-li nápěvy delší — musí býti text umělými prostředky rozšířen, a to tak, aby ho bylo sice více, ale aby myšlenkový obsah jeho nebyl pozměněn. Vydupe se, abych tak řekl, z verše pouhého celá sloha, někdy dosti složitá, již ovšem co do myšlenkového obsahu, jenž zůstal týž, lze pokládati za pouhý literní — nákyp.

Toto umělé rozšiřování verše ve zdánlivé slohy za tím účelem, aby nápěv mohl býti delší a zajímavější, děje se dvěma druhy prostředků: I. vkládáním slabik, slov a textů mimořádných a II. různého druhu opakováním.

I. V k l á d á n í.

Vkládati se mohou 1. pouhé s l a b i k y. To se děje, pokud mi známo, jen do prostřed slova, jak to vidíme u písně č. 1.

Původní text písně zní:

Kiša pade dolje na livade;
tamo mi je dika kod volova,
dika nema ništa od halina,
samo jednu bugar-kabanicu atd.

Text pod nápěvem vypadá takto:

Kiša pa-pade dolje na liva-vade,
dolje na liva-g i l i-vade,
dolje na livade.

Tamo mi-mije dika kod volo-lova,
dika kod volo-g o l o-lova,
dika kod volova.

Dika ne-nema ništa od hali-lina,
ništa od hali-g i l i-lina,
ništa od halina atd.

Vkládají se zde slabiky g i l i, g o l o a pod. se zřetelem na okolní samohlásky, aby se dosáhlo zvukového souladu.

Dále se vkládají 2. s l o v a. Z těch zvláštní stanovisko zaujímají c i t o s l o v c e: aj, ej, oj, avaj atd., které možno vkládati *a*) před verš, *b*) do verše i *c*) za verš, jak to následující tři písně ukazují:

Čís. 3.

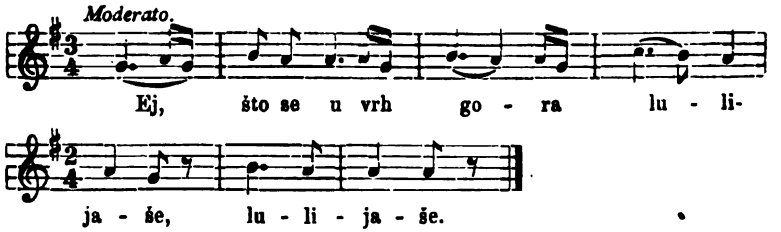

Původní znění verše jest:

Što se u vrh gora lulijaše.

Citoslovce „ej“ se pak před každý verš klade.

Příklad následující ukazuje vkládání citoslovce „ej“ do prostřed verše.

Čís. 4.

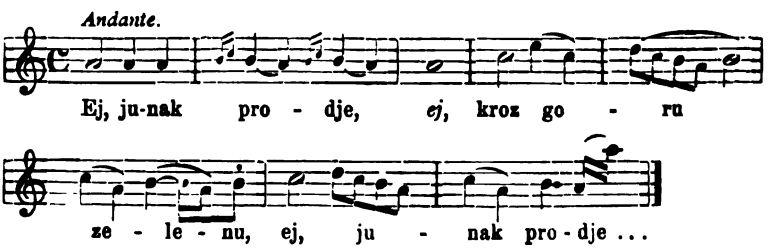

Původní znění verše:

Junak prodje kroz goru zelenu.

Citoslovce „ej“ nehledě k tomu, že je dvakráte položeno před počátek verše (před jeho první znění i před opakování), vloženo je mezi 4. a 5. slabiku, t. j. do caesury.

Caesura hraje tu vůbec značnou roli. Všimněme si, že nápěv končí prvými 4 slabikami, t. j. verš se opakuje až po caesuru.

Myslíme-li si verš caesurou rozdělený na dvě části *a* a *b*, můžeme si napsati formulku pro zpívaný text, jež v tomto případě bude vypadati takto:

Ej, *a*, ej, *b*, ej, .*a*

Méně zvyklé je kladení citoslovcí na konec veršů, nicméně i to vidíme v následujícím příkladě č. 5.

Čís. 5.

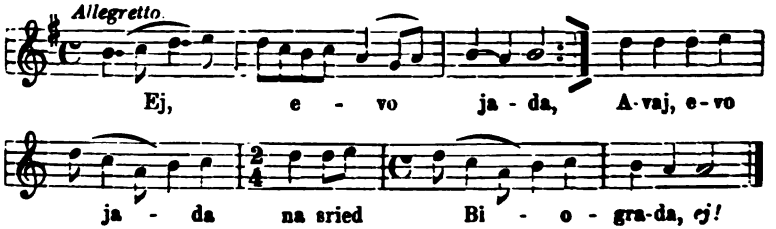

Původní znění verše:

Evo jada na sried Biograda.

Kromě připojeného na konci „ej“ vidíme uprostřed písně vložené citoslovce „avaj“.

Caesury opět využitkováno při opakování, což dá se naznačiti takovouto formulkou:

Ej, *a*, avaj, *a*, *b*, ej.

Kdežto citoslovce dají se vkládati před verš, do verše i za verš, kladou se ostatní slova buď jen *a*) do verše nebo *b*) za verš.

Vkládaná slova jsou většinou turecká: aman (milost! prosím!), džanum (duše), ben efendum (pane), ale také slovanská, jako to vidíme u písně následující, č. 6, kde se vkládají slůvka *jagoda* a *jagodice*, dle potřeby zdobně rozšířené v pětislabičné *jar-jagodice*.

Čís. 6.

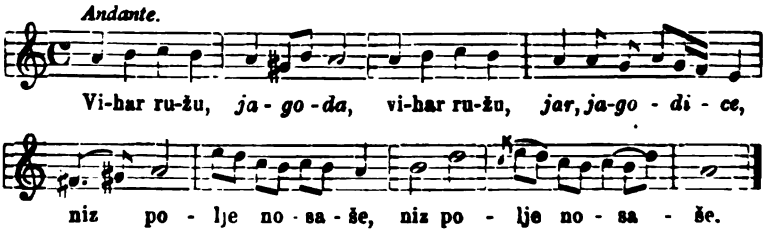

Původní znění verše:

Vihar ružu niz polje nosaše.

Formulka dle dřívějšího způsobu vyrobená bude vypadati takto:

a, jagoda, *a*, jar-jagodice, *b*, *b*.

Vložku „komšo (sousede) dušo“ má následující píseň č. 7.

Čís. 7.

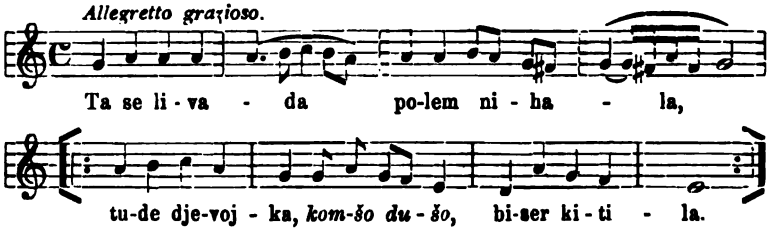

Původní znění textu jest:

Ta se livada polem nihala,
tude djevojka biser kitila.

Konečně vkládá se za 3. více slov, a to jsou *a*) oslovení, *b*) věty a *c*) celé slohy.

Pod *a*) spadají následující dva příklady, z nichž prvý, č. 8, vkládá „*dangubo moja*“ (můj zahaleči“) a „*dojdi doveče*“ (přijdi u večer).

Čís. 8.

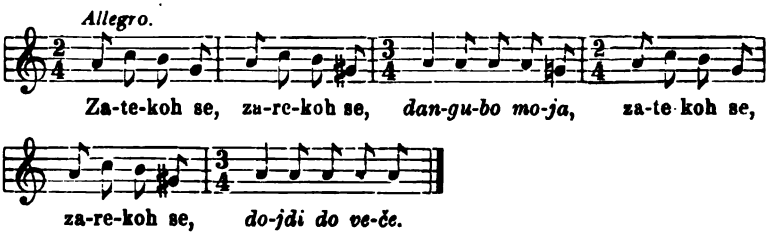

Původní znění textu jest:

Zatekoh se, zarekoh se.

Příklad vkládání celé věty nám podává následující píseň č. 9.

Čís. 9.

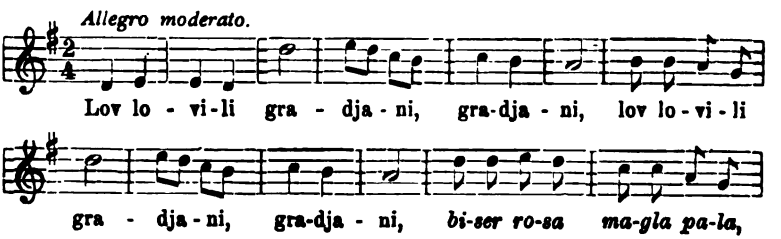

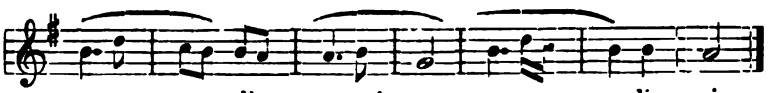

Původní znění textu jest:

Lov lovili gradjani.

Vložkou jest: „biser rosa magla pala“ (perla rosa mlha padla).

Rozdělíme-li si verš ve dvě polovice *a* a *b* (lov lovili | gradjani), bude vypadati formulka pro zpívaný text písně takto:

a, b, b, a, b, b,
biser rosa magla pala,
b, b.

nebo zkráceně:

2 (a 2 b), biser rosa magla pala, 2 b.

Konečně vkládají se celé slohy, jako toho máme příklad na č. 10.

Čís. 10.

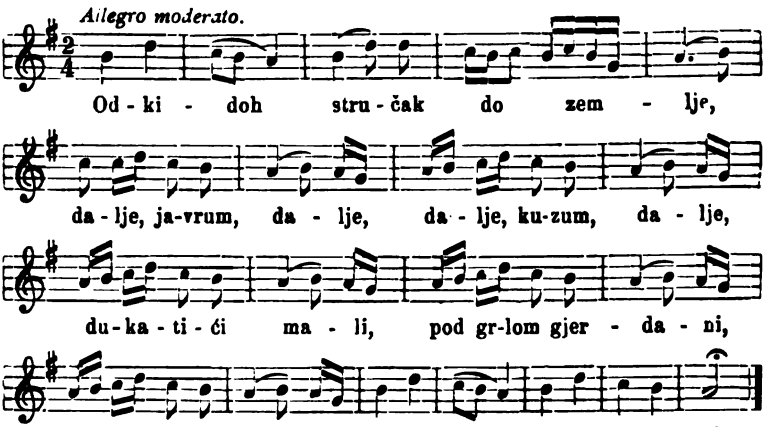

Původní znění verše jest:

Odkidoh stručak do zemlje.

Vložka jest následující:

Dalje, javrum[1]), dalje,
dalje, kuzum[2]), dalje,
dukatići mali,
pod grlom gjerdani[3])
pod dojkama pali.

[1]) Dítě. [2]) Jehňátko. [3]) Korale a perle na šňůrách navlečené.

Tyto opakující se vložky, pozůstávající z oslovení, vět a sloh, jsou vlastně r e f r é n y, pro něž lid jihoslovanský má svůj název „pripjev". Ovšem nejsou to refrény obvyklého u nás způsobu, aby se mohly bezstarostně a beze změny připojovati ku slohám, nýbrž nutno býti pozorným na to, že v refrénu přicházejí — sloha po sloze — nové věci, přijaté z pravidla do refrénu z nové slohy. Tak na příklad refrén této písně skládá se z uvedeného pětiverší a z připojeného nového (následujícího) verše.

Případy tyto vyskytují se zejména u písní plesových a žertovných.

Že se tyto veliké vložky větné nevkládají do verše, nýbrž jenom za něj nebo po něm, je zcela přirozeno.

Tím odbyli jsme v krátkosti první z prostředků, jímž se verše rozšiřují. Bylo to vnášení nových elementů do textů, které se však smyslu písně nijak nedotýkaly aniž v jaké organické souvislosti s ním byly.

Druhý prostředek je ještě nevinnější. Je to pouhé o p a k o v á n í.

Je však ku podivu, jaká rozmanitost tu panuje. Nejen že se opakují celé verše, jejich části, jednotlivá slova a jednotlivé slabiky, ale opakují se také sestavy vzniklé již opakováním. Máme zde tedy opakování složité. A opakovati lze mnohonásobně, někdy i čtyřikráte.

Z toho plyne, že budeme rozeznávati především opakování j e d n o d u c h é a opakování s l o ž i t é.

1. Opakování jednoduché může se týkati nejprve celého verše, A) opakování ú p l n é. A verš může se opakovati nejprve *a*) v c e l k u, jako se to děje u č. 11.

Čís. 11.

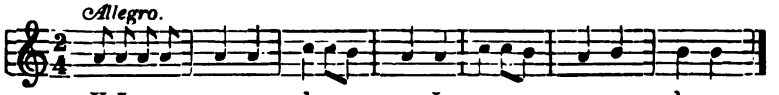

Původní znění textu:

U Ivana gospodara.

Opakování úplné však může se též díti *b*) p o č á s t e c h, jako toho dokladem je píseň č. 12.

Čís. 12.

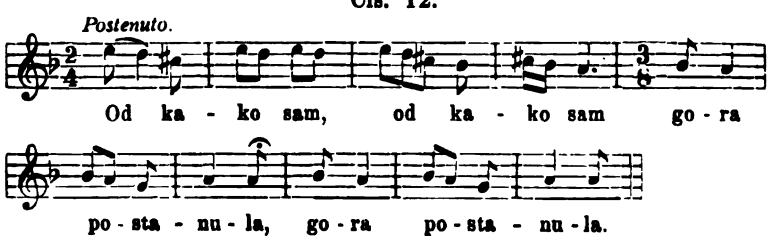

Původní text:

Od kako sam gora postanula.

Rozdělíme-li verš ten dle caesury na dvě části *a*, *b* (od kako sam | gora postanula), dostaneme pro zpívaný text formulku: a, a, b, b, čili zkráceně: 2 *a*, 2 *b*.

Zde opakovaly se části verše *α*) p o s t u p n ě.

Ale u jiných písní opakují se tyto části *β*) z v r á c e n ě, dle formulky: *a b*, *b a*, jako u písně č. 13.

Čís. 13.

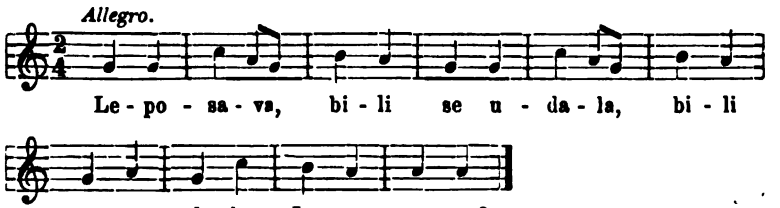

Původní znění:

Leposava, bi li se udala?

Znění zpívané:

Leposava, bi li se udala,
bi li se udala, Leposava?

Přistupujeme k opakování *B*) č á s t e č n é m u, kde se opakují pouze jednotlivé části verše, jako to vidíme u č. 14.

Čís. 14.

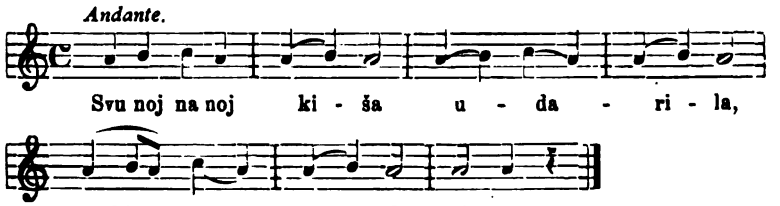

Původní znění:

Svu noj na noj | kiša udarila.

Opakováno dle formulky

a, b, b, čili zkráceně: a 2 b.

Částečné opakování však zase je velice rozmanité. Může se týkati *a*) s l o v a *b*) s l a b i k, totiž buďto může šetřiti hranic jednotlivých slov, anebo může bezohledně děliti i sama slova.

Prvější skupinu rozděliti nutno opět ve tři.

α) Opakování toto může býti bezprostřední, jako u č. 14.

β) Opakování toto může se díti opožděně, jako to vidíme u č. 4., jejíž formulka (bez citoslovců) zní a, b, a.

γ) Opakování toto může se díti předčasně, což je zvláště zajímavý příklad, jejž jsem uvedl již pod č. 2. První čtyři slabiky každého verše se opakují, ale dříve, nežli dojde na dotyčný verš řada; zapějí se totiž ještě při verši předchozím. Je to, jako by záloha se dávala na verš příští. Má to své podivné důsledky. Představme si to jasně. Při zpívání prvého verše zakončí melodie prvními 4 slabikami verše druhého. Pak zpívá se od počátku druhý verš (tak že prvé jeho 4 slabiky jsou zpívány dvakrát) a zase připojí se prvé 4 slabiky verše třetího. To děje se dále, tak že prvé 4 slabiky každého verše byly dvakráte zpívány, jenom neu verše prvého. Prvý důsledek toho tedy je, že prvým 4 slabikám verše prvého se stane bezpráví. A druhý důsledek, že při zpívání verše posledního se melodii nedostane v textu 4 slabik (důsledně by se mělo zakončiti 4 počátečními slabikami verše prvého!). Zpěvák musí tedy zkomoliti (zkrátiti) melodii o nedostávající se 4 slabiky.

Tyto případy předčasného opakování nejsou ovšem příliš husté, ale nejsou ani vzácné a nejsou dále žádná zvláštnost Jihoslovanů; našel jsem podobné příklady na svých cestách i u Bělorusů.

Tím odbyli jsme částečné opakování, jež nešetří sice celistvosti verše, ale šetří aspoň celistvosti slov. Přistupujeme k poslednímu, nejradikálnějšímu způsobu, jež nezdráhá se slova trhati ve slabiky. I toto opakování není však jednoho způsobu.

α) Může se opakovati více než jedno slovo.

Čís. 15.

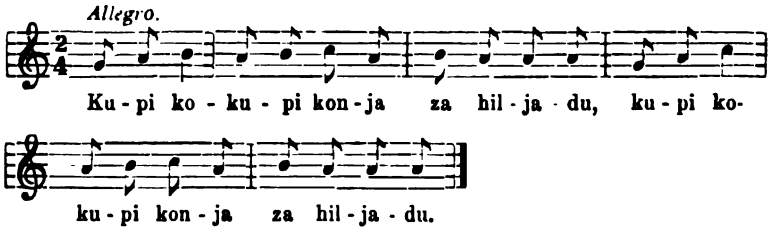

Původní znění textu:

Kupi konja za hiljadu.

Znění zpívané:

Kupi ko —
Kupi konja za hiljadu.

β) Může se opakovati jenom slabika, jako to viděti u č. 1., kde se slovo přerušuje a slabika opakuje:

Kiča pa-*pa*de dolje na liva-*va*de.

Tím vyčerpali jsme opakování jednoduché a je na řadě druhá hlavní skupina, opakování s l o ž i t é.

Toto povstává kombinováním dosud uvedených druhů. Právě uvedené č. 15. je samo příkladem složitého opakování, ovšem v nejprimitivnější způsobě. Celek se prostě ještě jednou zpívá.

To již je složitější příklad uveden pod č. 9., jehož zpívaný text má formulku

2 [a 2 b]
biser rosa magla pala
2 b.

Zajímavý příklad nalézáme v následující písni č. 16.

Čís. 16.

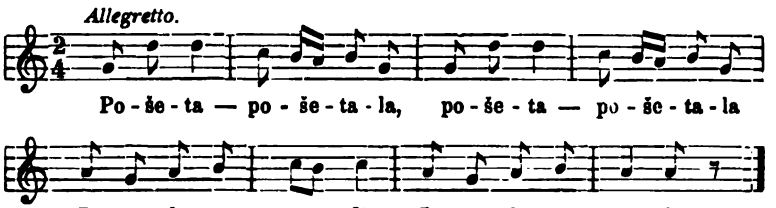

Původní znění:

Pošetala | Jagoda na vodi.

Zpívané znění:

[:Pošeta — pošetala:]
[:Jagoda na vodi:]

Kdybychom se pokusili dle dřívějšího způsobu opakování toto formulkou naznačiti, musili bychom nejen verš rozděliti ve dvě části caesurou rozštěpené *a* a *b*, ale musili bychom dále část *a* rozděliti na čtvrtiny, t. j. na slabiky, načež bychom teprve mohli napsati následující formulku:

$$2\left[\frac{3\,a}{4} + a\right] + 2\,b.$$

V některých případech se složité opakování stává zároveň mnohonásobným, jako na př. v písni č. 17.

Čís. 17.

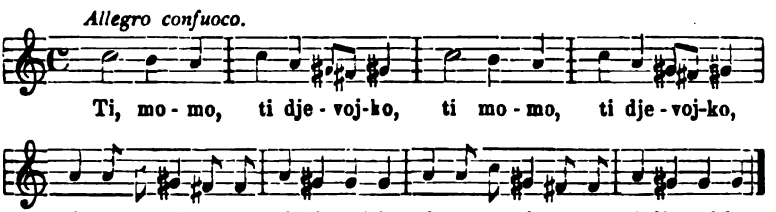

Původní znění je prajednoduché:

Ti momo, ti djevojko.

A zpívané vypadá takto:

[:Ti momo, ti djevojko:]
[:Ti momo, ti momo, ti djevojko.:]

Formulka, rozdělíme-li si verš na *a* a *b* tímto způsobem: ti momo | ti djevojko, bude takováto:

$$2\,ab + 2\,[2a + b].$$

To značí, že na př. část *a* se celkem opakovala šestkráte, než se melodie jednou skončila!

*

Jaký je účel tohoto umělého rozšiřování zpívaných textů, jsme už řekli: poskytnouti příležitost nápěvu, aby se nemusil omeziti na pouhý verš (zastupující strofu), nýbrž aby mohl linii své melodie svobodněji rozvésti a rozčleniti.

Je to asi původní a hlavní účel. Ale můžeme postřehnouti některé zjevy, jež svědčí, že tu byl brán zřetel na jeden ještě vedlejší cíl.

Opakování 10slabičného verše a poměrně přece jen krátkých nápěvů má při o b š í r n o s t i, kterou jihoslovanské texty většinou vynikají, za následek rozdrobenost, nesoustředěnost, jednotvárnost a spojenou s tím nudu.

Jde tedy o to, nalézti živly, jež by píseň jednotily a scelovaly, jež by řadou veršů jako korálová nit se táhly a ji spojovaly.

Řada h u d e b n í c h elementů, jež této snaze slouží, nebude na tomto místě ovšem projednávána, ale za to všimneme si s tohoto stanoviska t e x t u.

Nápěv tomuto scelování písní přinesl oběti, jež mají hluboké proň následky (následky, řekněme ihned, blahodárné), kdežto text zůstává vlastně ve své podstatě neporušený a jako ve případech dřívějších tak i nyní pouze při vlastním zpívání svojí hřivnou snahu po sjednocení písně podporuje.

Scelování může míti dvojí cíl: A) jednocení celé písně, B) jednocení sloh.

Při A) nejvydatnějším prostředkem je *a*) p ř e d j í m k a v t e x t u, čili jak jsme to už nazvali „předčasné“ opakování, jež nám se jeví při č. 2. Radikálnější cesty ani nelze si mysliti.

Nového se nám v tomto případě nic neukazuje, leda že vidíme, že nutno na zjev už projednaný s jiného ještě stanoviska pohlížeti, nežli s kterého jsme se na tento zvláštní způsob „opakování v opačném způsobu“ dříve byli dívali.

Druhý prostředek *b*) jsou p ř í p ě v y a v l o ž k y („aman“, „jagodice“ atd.), jež všemi strofami jako nit se táhnou a nejen sloky zdobí a nápěvu dávají příležitost se rozvinouti, ale i píseň snoubí v jeden jednolitý celek.

I takové případy jsou už nám známy a probrali jsme je, posuzujíce je se stanoviska ovšem jiného (č. 6., 7., 8., 9., 10.).

B) Scelování sloh v zaokrouhlené celky rovněž nám nepředvede nových zjevů, nýbrž naučíme se jen na látku již poznanou jiným směrem pohlížeti, uhlídáme ji ve zcela jiné perspektivě. To, co jsme dříve pokládali za pouhé opakování, ukáže se nám býti vydatným prostředkem, aby sloha (vlastně uměle ve slohu vykynutý verš) nabyla zaokrouhlenosti.

1. Počáteční slova verše — prvé 4 slabiky — opakují se na konec, jako z obavy, aby posluchač při volném zpěvu je byl nezapomněl (č. 4.).

2. Opakuje se celý verš, avšak po částech s z v r á c e n ě (č. 13.) dle formulky a b | b a, tak že každá sloha podobá se uválené kuličce.

*

Těm, kdo se zabývají studiem písní lidových po stránce textové, se bude zdáti předmět této stati věcí lichou, nedůležitou. Ti však, kdo si chtí píseň skutečně zazpívati, nazvou poměr srbochorvatských textů k nápěvům otázkou skutečně palčivou, neboť bez podrobné instrukce nelze text pod noty podložiti. A instrukce ta je skoro v každém případě jiná.

Mně samému jsou vlastně obě tato stanoviska dosti lhostejna, a zajímá mne zjev tento jen jako ukázka z duševní dílny lidu, ukázka, která zde daleko není ještě všecka vyčerpána. Mnohem více ještě látky dalo by se snésti a budova zajímavé této soustavy by se zajisté značně zmohla. Zde bylo naším účelem jen zběžně na ni poukázati.

Dopisy.

Z Moskvy. (*Slavnosti Puškinovy. — Čeho se jim nedostávalo. — Lev Tolstoj o hladu. — Vysílání trestanců do Sibiře na těžké práce. — Reskript S. A. Račinskému. — Ještě o studentských nepokojích.*)

V uplynulém měsíci květnu (ruského kalendáře) soustředil se ruský život kolem Puškinových slavností. Nebudu jich zde podrobně popisovati, neboť ani místa by nám nestačilo, ani by popis takový nebyl příliš zajímavým. Podám tedy toliko všeobecnou charakteristiku slavností a zmíním se o momentech nejvýznamnějších. Slavnosti ty skládaly se většinou z panichid, schůzí a přednášek věnovaných památce Puškinově, výstav, svěcení pomníkův básníkových a rozdávání jeho spisův. Hlavními místy oslavy byly ovšem Petrohrad, Moskva a Svatohorský klášter, v němž jest básník pohřben.

V Petrohradě byl před 26. květnem (ruským) zřízen výbor pro vystavění Puškinova pomníku z veřejných sbírek. Předsedou výboru byl jmenován velkokníže Konstantin Konstantinovič, carův ujec, muž to neobyčejně vzdělaný, velký ctitel umění, který je také sám básníkem. V den stoletého výročí narození Puškinova ustanovil car zřízení druhého, Puškinova oddělení ruského jazyka a slovesnosti při akademii věd a založení Puškinova fondu. Nové to oddělení splyne v jeden celek s dosavadním oddělením ruského jazyka a slovesnosti při Carské ruské akademii, jejíž členem byl Puškin. Do oddělení toho bude voliti akademický sbor spisovatele-umělce i badatele ruské literatury (všech celkem 6), car bude volbu potvrzovati. Puškinův fond, na nějž určuje se 15 tisíc rublů ročně, bude vydávati práce Puškinova oddělení, slovník ruského jazyka a díla ruských spisovatelův. Bude tedy míti Rusko ústav podobný francouzské „akademii nesmrtelných". Zřízením tohoto pro literaturu ruskou prospěšného ústavu byla památka velkého ruského spisovatele skutečně dobře uctěna. Dne 26. května slouženo bylo množství panichid za Puškina a Akademie měla slavnostní schůzi. Bohužel však měla tato slavnost, jako vůbec veškeré slavnosti petrohradské, ráz velmi chladný a úřední. Nemálo viny spadá také na nepříznivé počasí, o němž praví jeden ruský básník: »Тамъ, подъ дождемъ, у зябнущихъ людей и чувства всѣ, и мысли отсырѣли«. Mimo to konaly se petrohradské slavnosti uvnitř, v domech, nikoliv na ulicích neb na nějakém prostranství, kde by bylo místa pro tisíce účastníkův. V místnostech „Tavričeskago dvorca" (Tauridského paláce) pořádaly slavnost spojené výbory petrohradských spisovatelův, umělcův a hudebních spolků; byly tu provedeny hudební kusy na podměty puškinské, četly se Puškinovy básně, pěla slavnostní kantata a uspořádán byl průvod puškinských typův. Vysoké vstupné učinilo tuto slavnost pro mnohé nepřístupnou. Také mnohé ústavy a školy oslavovaly Puškina, mimo jiné rozdáváním jeho spisův a pamětních mincí mezi žactvo. Alexandrovský vojenský ústav (Александровскій лицей), jehož vychovancem byl také Puškin, pořádal jeho oslavu dne 28. května; založeny byly nadace jména Puškinova pro básníkovy potomky a pamětní mince pro chovance prvních dvou ročníků za nejlepší roční práce; dále byl založen Puškinův spolek, který vytknul si za úkol seznamovati lid s díly Puškinovými a rozšiřovati je. Po slavnostech byl v zahradě ústavu posvěcen básníku pomník, načež byla slavnostní schůze nového spolku. V petrohradské radnici uspořádána byla dne 30. května dosti skrovná slavnost pro žactvo městských škol a večer byl tamtéž raut, na němž složeny byly u sochy Puškinovy, stojící v sále, věnce od Čechův a Rusínův. V Carském Sele, kde dostalo se básníku prvopočátečného vzdělání, byl položen základní kámen k jeho pomníku.

Slavnosti v Moskvě byly daleko srdečnější i velkolepější a soustředily se kolem Puškinova pomníku na tverském boulevardu,

čímž lišily se od petrohradských, konaných v různých místech města. Ráno dne 26. května shromáždily se do budovy městské jízdárny, jež může pojmouti na 10 tisíc lidí, deputace různých ústavů na panichidu. Odtud šel pak průvod více než tří tisíc lidí k nádherně ozdobenému pomníku Puškinovu, k jehož podnoží bylo po řeči o Puškinovi složeno více než 60 věnců, většinou stříbrných. Byly to věnce od vnuků básníkových, od moskevské šlechty, časopisů, vědeckých a literárních spolků. Téhož dne měla universita slavnostní zasedání, věnované Puškinovi. Při slavnosti v Moskvě bylo účastno velké množství lidu kolem pomníku, v ulicích, jimiž šel průvod, ba i na střechách domův. Dne 27. května byla v šlechtickém kasině schůze „Spolku milovníkův ruské slovesnosti“ (Общество любителей россійской словесности), pak 28. a 30. druhá třetí. Po slavnostech byla zahájena Puškinova výstava[1]) a mimo to uspořádán byl pro lid literární a hudební večírek. Celkem se slavnosti velice zdařily a jak již řečeno, byly daleko slavnější nežli petrohradské. Ačkoliv Moskva hodně již sežidovštěla, ač z ní, prvostoličného města, přesídlil se car do Petrohradu, ač v ní nekypí dnes ústřední říšská činnost státní — průběh Puškinovy slavnosti potvrdil opět, že přes to vše jest Moskva dosud srdcem Rusi.

Panichidy u hrobu básníkova ve Svatohorském klášteře (ve pskovské gubernii) dne 26. května účastnil se lid velmi četně. Mnohé deputace položily na hrob Puškinův věnce, večer pak bylo v divadle zvlášť k tomu postaveném lidové představení. Kromě deputací a žurnalistů shromáždilo se k této slavnosti mnoho obyvatelstva, selského lidu, který jevil živý zájem o básníkovu oslavu. Slavnost byla v Svatohorském klášteře nejsrdečnější a nejlidovější, kdežto v městech hrála hlavní úlohu intelligence a lid byl zatlačen do pozadí.

Také v mnohých jiných městech bylo výročí narozenin Puškinových oslavováno: v Oděse skládány byly u pomníku věnce; v Charkově položen byl základní kámen nové, Puškinovy školy pro 900 žákův; v Simferopolu byla také založena škola na památku Puškinovu, v Chabarovsku uspořádána byla sbírka na zřízení Puškinovy školy.

Mnohá města a zemstva zřídila v ten den knihovny, školy a vůbec instituce osvětové. Úplnému zdaru slavnosti překáželo v mnohých místech nepříznivé počasí, jinde zase bída a hospodářský úpadek. Přišelť velký svátek ruského básnictví v těžkou dobu, co nemohlo nezasmušiti jeho tvářnosti.

Na památku Puškinovu učiněno ve slavnostních dnech sice mnoho pro všeobecnou osvětu, ale škoda, že nebyl dán základ velkému Puškinskému spolku pro šíření osvěty zakládáním škol atd., jak jej na dlouho před slavností navrhovaly С. Петербургскія Вѣ-

[1]) Také v Petrohradě a v jiných městech byly podobné výstavy pořádány.

домости. Pravdivá byla slova známého vychovatele V. P. Ostrovského, pronesená při moskevských slavnostech, že lid nepořádal dosud ještě Puškinovy oslavy, on že ji teprve bude pořádati ... Ale kdy to bude ...? Budou-li zakládány školy v tak nepatrném počtu jako nyní, bude zapotřebí 217 let, než v Rusku budou všichni lidé uměti čísti. To znamená, že teprve za dvě století bude ruský lid s to, aby poznal a oslavoval svého velkého básníka a učitele!

Potěšujícím zjevem byl bez odporu příjezd četných hostí ze západní Evropy a především ze zemí slovanských. Ten družný ozvuk našeho svátku svědčil opětně o životnosti myšlenky vzájemnosti slovanské. Škoda, že návštěva slovanských hostí neplatila Moskvě, která je rodinným krbem ruského národního života a slovanofilství; Petrohrad, žije více rozumem nežli srdcem.

Puškinovy slavnosti odvrátily na čas pozornost od hladu, který ještě nikterak nevymizel. Počasí dosud bylo úrodě málo příznivo, a na podzim nastane asi nový zápas s hladem. Známý dosti žurnalista Safonov navštívil hraběte Lva Tolstého a hovořil s ním o příčinách bídy, kterou lid jmenovitě v létě trpěl. „Velký stařec" pravil mu: „Neúroda není letošního roku o nic strašnější nežli v letech minulých, a trpí-li selský lid nyní hroznou bídu, sluší jinde hledati příčinu. Jest zapotřebí všimnouti si toho, jaký byl v minulých letech stav hospodářských poměrů mužíkových. Vždyť nynější neštěstí jest přímým následkem a logickým důsledkem poměrů let minulých. Mužíkovo hospodářství jest v úplném úpadku, mužík jest uštván a ubit dluhy, vězí v nich po uši ... Klesají mu ruce. Vizte ústroj, který vyčerpával své síly po celou řadu let. Jaký div, že člověk konečně klesne? A časopisy by měly místo hraní na nervech obyvatelstva podejmouti se pátrání po příčinách toho, co se děje. Příčina jest v tom, že selské hospodářství jest úplně na mizině, že jeho blahobyt jest zcela podkopán. Není to úkolem státu ani společnosti, aby živily mužíka, který přec sám živí stát a společnost. Postavte jen mužíka opět na nohy, nechte ho, ať si oddechne, ať se vzpamatuje, aby mohl uchopiti se pravidelné práce. Mužík není od přírody lenivým; on nám vše potom vrátí. Co pak se týče okamžité pomoci, ta jest žádoucí, ba nutna, avšak dle povahy věci není nikterak zapotřebí, aby jenerálové krmili mužíka. Nejúspěšnějším ze všeho jest zřizování veřejných jídelen ..." Bylo by zbytečno připomínati, jak správným je tento názor Lva Tolstého o hladu, a právě s tohoto stanoviska slušelo by se o otázce hladu uvažovati. Avšak vláda (totiž nikoliv car, nýbrž, pravím to výslovně, vláda a vyšší úřednictvo) zajímá se velmi málo o tuto otázku a urputně drží se politiky utajování hladu, o čemž jsem mluvil již v minulém svém listě. Tato okolnost, že vláda hlad utajuje, zatím co sám car ho přiznává, jest tak charakteristickou pro ruskou byrokracii a zároveň tak průhlednou, že nepotřebuje žádných vysvětlivek.

Den carových narozenin (18. května) stal se letos památným

velmi důležitým nejvyšším nařízením, jímž se ustanovuje komise, která má uvažovati o otázce vysílání trestanců do Sibiře, jež bylo zavedeno v XVII. století, ale v době nynější ztratilo již svůj význam. V nynější době, kdy stavba sibiřské dráhy blíží se ke konci, a celá tato bohatá země se oživuje, jest jí kolonisace vyvrženci společnosti na velikou újmu. Odsouzenci a vyhnanci nyní častěji a častěji ubíhají, a hladové jich bandy olupují klidné osadníky. Trestný ráz vysílání do Sibiře, který v minulých dobách byl odstrašujícím prostředkem, nyní zcela zmizel a nutnost změn v tomto směru jest již od několika desetiletí uznávána; veškerá ruská veřejnost jest pro odstranění tohoto způsobu trestu. Carským rozkazem, o němž se zmiňujeme, dostalo se Rusku skutečného daru od mladého cara. Tisk s jásotem přivítal tento velkodušný čin panovníkův. Car súčastní se sám osobně jednání komise a veškerá její usnesení budou předkládána přímo jemu, aniž by musila dříve procházeti různými úřady, v čemž spočívá naděje, že otázka o vysílání trestanců bude brzo projednána.

Také jiný čin carův způsobil neobyčejně milý dojem, totiž reskript, jímž vyslovil svou vděčnost známému paedagogu S. A. Račinskému. Reskripty dávány bývají obyčejně jen vysokým hodnostářům říše, a proto udělení jeho soukromé osobě jest velkou vzácností. Tohoto neobyčejného carského vyznamenání dostalo se také muži neobyčejnému: S. A. Račinskij, letitý již stařec, byl kdysi professorem botaniky na moskevské universitě. V 40. roce svého věku r. 1875 odebral se do rodné vsi Tarěva (v bělském újezdě smolenské gubernie) a jal se sloužiti lidu, uče sám děti ve škole. Lze směle říci, že stvořil typ pravé lidové školy, spojené nerozlučně s církví, školy opravdově křesťanské a veskrze národní, vyhovující duševním potřebám ruského lidu. „Chození k lidu“ bylo svého času na Rusi velmi v módě, a mládež byla pro ně velmi nadšena. Avšak hnutí to, samo sebou sympatické, změnilo se brzo a z větší části v maškarádu; „národníci“ oblékali se v selský šat, mluvili lidovým nářečím a pokoušeli se vštěpovati lidu myšlenky přímo revoluční. Byli mezi nimi ovšem také lidé, kteří šli k lidu s opravdovou láskou, se snahou, aby mu prospěli; S. A. Račinskij patřil k těmto lidem. Měl před sebou skvělou kariéru učence, budoucnost mu slibovala slávu a poctu, on však všeho toho se zřekl, nevida v tom svého povolání a nechtěje se znásilňovati. Šel k lidu a mnoho proň vykonal. Svým přesvědčením byl slovanofilem, hluboko věřícím a nábožným, vřele milujícím Rus a národ ruský; sloužil lidu tak, že by si bylo přáti, aby mu každý tak sloužil. Nemáme na Rusi mnoho takových „dobrých rozsévačů“, jakým jest S. A. Račinskij, kteří nežádají si za odměnu řádů a vyznamenání.

Studentské nepokoje se konečně skončily. Finalem jich bylo uveřejnění zprávy vyšetřovací komise P. S. Vannovského a vývodů, jež ze zprávy té učinil car. Car především vyslovil svou nespokojenost nad tím, že nepokoje mohly vzniknouti a trvati po tři měsíce.

Dále vyjasnilo se, že ve vnitřním zřízení a ústrojí našich vysokých škol jest společná příčina, jež měla za následek vznik a rozvoj nepokojův. Mezi těmi příčinami jmenována jest neshoda mezi professory a studentstvem, lhostejnost některých professorů k pravidelnému rozvoji posluchačův atd. Výsledkem toho všeho bylo projevení carovy nelibosti školním úřadům a professorům vyšších škol za to, že neuměli si zjednati vážnosti a působiti mravním vlivem na své chovance; úřadům policejním, že užily nevhodných a nemístných způsobů ku potlačení nepokojů dne 8. února v Petrohradě. Dále obrací se car k studentům a vyzývá je, aby podrobili se ustanoveným řádům a vyslovuje přesvědčení, že rodiče vysvětlí mládeži, aby nedala se unášeti škodlivou lehkovážností. Toto oficielní prohlášení způsobilo přirozeně velkou sensaci. Kdo zná sílu naší byrokracie, nenadál se, že by se jí dostalo pokárání a že by vinným shledán mohl býti ještě někdo jiný kromě studentů. Na štěstí ukázalo se, že car hleděl na věc hlouběji a obrátil se dle zásluhy proti úřednictvu, i uložil ministerstvu, aby užilo napomenutí, a bude-li toho zapotřebí, i přísnosti, aby školní úřady a professorové vyšších škol plnili svou povinnost. Že dostává se úřadům někdy takové výtky, není na Rusi tajemstvím — leda úředním; avšak podobné výtky nebyly nikdy uveřejňovány, jak se nyní stalo.

LETOPISEC.

Z Krakova. *(Oslava památky Puškinovy. — Z divadla.)*

Přítomná doba jest pro národy slovanské časem epochových vzpomínek. Váš Palacký je zahájil. My po Mickiewiczi kochali jsme se nanovo v Słowackém u příležitosti padesátého výročí jeho smrti, v posledních dnech pak jsme ve dvou shromážděních uctili památku jednoho z největších mistrů slova v celém Slovanstvě, Al. S. Puškina. Poměry, v nichž žije náš národ, jsou vám na tolik známy, abyste pochopili, s jakými obtížemi setkávalo se zorganisování oslavy památky ruského básníka. Ve Varšavě, kde officialní nátlak hraje tak rozhodující úlohu, nemohlo býti o iniciativě toho druhu v polských kruzích ovšem ani řeči. Za to v Krakově, kde nemohl hroziti žádný tlak, mohli jsme si dovoliti z vlastního popudu uctění velkého umělce, přítele Mickiewiczova — a odvděčiti se tím způsobem šlechetnému kruhu ruských učenců a spisovatelů, kteří, oslaviv še mickiewiczovské jubileum v několika městech ruských, výrazně tím označili své stanovisko k nám, hlásajíce zásady pravdy a spravedlnosti.

Ovšem těžko bylo nadíti se v té věci jednomyslné shody představitelů naší intelligence, z té příčiny také nemůže nikoho překvapovati reserva jistých stran. Ale nehledě k tomu, můžeme s opravdovým uspokojením zaznamenati, že jubilejního banketu

v sále hôtelu saského súčastnila se slušná řada vynikajících učenců, spisovatelů i umělců, a že pronesené řeči vyznamenávaly se nejen ušlechtilým rázem a pěknou formou, nýbrž obsahovaly i mnoho nevšedních, velmi potřebných a otevřených myšlenek. Nebyla to nikterak demonstrace politická, což mezi jinými důrazně vyjádřil prof. Kazimír Morawski ve svém velmi krásném přípitku: „Sešli se tu sluhové Mus a vědy, aby se po trudech života na chvíli vznesli v krajiny krásna a dobra ... Nemíníme tu plnit velkých poslání, aniž vykonávat smiřovací („ugodowej") politiky — ta není v rukou Poláků, a nejméně již Poláků rakouských; Poláci v království pak žádné politiky vůbec, a tedy ani „ugodové", vésti nemohou ... Smiřovací politika s naší strany musí se obmezovati na to, aby veřejnost naše vystříhala se chyb a poblouzení, abychom se snažili důkladně poznati Rusko, vytýkali, co jest v něm scestného, a ctili, co šlechetného. Odvrhnouti sluší hrdopýšství a hloupost, uzavírající se přede vším, co v Rusku touží a snaží se k dobrému. To jest naše povinnost lidská, polská i slovanská. A plníce ji, mějme naději, že stane se nám tak, jako hrdinovi trojanskému, jejž uzdravil teprve lék, připravený ze rzi oštěpu, který jej zranil. Ať rez pokryje ostří, aby ten, jenž ranil, připravil úlevu a lék ..."

Není zajisté zapotřebí připomínati, že každý z pěti řečníků obral si jinou látku. Tak professor dějin umění, známý esthetik Dr. Marjan Sokołowski, odůvodňoval velmi jemně příčiny krakovské slavnosti. Důrazně vytýkal každým dnem určitější a všeobecnější snahu všech kmenů slovanských na konci tohoto století po sblížení na poli kulturním a civilisačním. „Shromáždění naše," pravil, „jest důkazem, že také my pociťujeme historický moment, že — věrni své národnosti a všemu tomu, co během dějů positivního a vznešeného vydala ... — pochopujeme zároveň, že jako národ jsme národem slovanským, a že nám nemůže býti cizím žádný výsledek civilisační na poli vyšších a ideálních snažení ostatních národů slovanských."

Jaksi dalším rozvinutím této myšlenky byla řeč Dra. J. Rozwadowského, professora slavistiky na universitě Jagiellonské, jenž vyslovil mínění, že myšlenka vzájemnosti slovanské nevyplývá ani tak z přesvědčení jednotlivců, jako spíše z křivd, útisku a pohrdání, jichž železné objetí nás zevnitř spojuje. Dle slov řečníkových bylo by již na čase od theoretických povzbuzování přistoupiti k uskutečňování těch aspirací. Veden tou myšlenkou navrhl Dr. Rozwadowski, aby se v Krakově založil spolek, jehož účelem (s vyloučením veškeré politiky) by bylo 1. usnadniti členům praktické ovládnutí slovanských jazyků, aby se mohli seznamovati s duševním životem ostatních kmenů slovanských; 2. pořádati přednášky a rozhovory; 3. usnadňovati vzájemné styky mezi zástupci slovanské vědy, literatury i umění.

Poslanec Petr Górski, počav citátem, v němž Mickiewicz přirovnává sebe a Puškina ke dvěma spříbuzněným vrcholům alp-

ským, povzbuzoval k tomu, aby i obyčejní lidé šli ve stopách geniův na cestě dobra a spravedlnosti — i připil oněm synům polské a ruské společnosti, kteří tyto zásady šíří ve svých literaturách.

Nejdůslednějším a největším šiřitelem těchto idejí jest Lev Tolstoj, bylo tedy zcela pochopitelno nadšení, s nímž přijat byl přípitek prof. M. Zdziechowského na počest genialního starce.

Vůbec byl úkol prof. Zdziechowského při této slavnosti nejtěžší. Předně jako původci krakovské oslavy bylo mu překonati nemálo obtíží. Kromě toho vzal na se přednášku o Puškinovi, která měla předcházeti banketu. Nepochybovali jsme, že od váženého našeho historika literatury uslyšíme jemnou, důkladnou a všestrannou charakteristiku osobnosti i děl básníkových, že uslyšíme znova zajímavou historii styků dvou velkých přátel, jejichž dráhy časem se rozešly, ačkoliv lhostejnost nikdy mezi nimi nezavládla; ale velmi charakteristickým překvapením byly v znamenité přednášce osobní reminiscence přednašečovy z rozmluv a dopisů několika nejznamenitějších hlav západu. Fogazzaro na př. tvrdí, že „Byron přivádí v nadšení mládež — kdežto tvůrčí myšlenky Mickiewiczovy pronikají do hlubin dospělejších duchů", že miloval ho i velebil v třicátém roku života tak, jako Byrona v dvacátém — „et je vous assure que c'est beaucoup dire". Podobným ctitelem, zvláště třetí části „Dziadů", jest znamenitý kritik a básník Gabriel Sarrazin, ačkoli je zná pouze z překladu prózou. Dle prof. Zdziechowského mohou Puškina tak horoucně velebiti toliko ti, kdož znají jeho básně v originále, poněvadž Puškin jest nevyrovnatelným mistrem slova a hudebnosti verše. Není tak hlubokým jako Adam, zůstává vždy pěvcem přírody, umění a lásky.

Shromáždění rozešli se pod vzrušujícím dojmem posledních slov prof. Morawského, uvádějícího slova kněze Petra z „Dziadů" (o nejsurovějším biřici): „On jediný se obrátí, a Bůh mu odpustí..."

„Zda to vidění, či naděje, či přelud?" tázal se řečník a končil přáním, abychom vidění to spatřili kdys na vlastní oči. —

Z dramatických konkursů (o jichž prospěšnosti naučili jsme se snad až příliš pochybovati) vyšlo několik zajímavých novinek. Z konkursů vyšli lidé mladí, ba velmi mladí, jako na př. p. Kisielewski, třiadvacetiletý autor dvou kusů, „W sieci" a „Karykatur", vyznamenaných ve Lvově a ve Varšavě a dokumentujících nepochybně velký talent dramatický.[1])

„Zaczarowane koło" nadaného mladého básníka, p. Luc. Rydla,[2]) jest skutečně obratně napsaná a místy poetická pohádka, v níž členové poroty hledali jakýsi hlubší smysl, kdežto obecenstvo jen z nepatrné části shoduje se s jejich úsudkem.

Za to nevyznamenané kusy malíře p. Stanislava Wyspiań-

[1]) Viz „Slovanského přehledu" seš. 8, str. 397.
[2]) Též.

ského zajímají vždy více naše kritiky jakožto originální a často velmi silné výbuchy divné fantasie básnické. „Warszawianka“ i „Lelewel“ přenášejí nás do bohatýrské doby povstání r. 1830. Ale povstání je toliko pozadím, na němž vystupují vzrušujícím způsobem psychologické momenty a kolise.

Ustupující ředitel, p. Tadeusz Pawlikowski, jenž při svém nevšedním vzdělání esthetickém dovedl v 6 letech povznésti naše divadlo na výši první scény polské, zůstavuje pěkné dědictví svému nástupci, p. Josefu Kotarbińskému, jednomu z nejlepších našich tragikův a z nejvzdělanějších kritiků literárních.[2])

SVĚDEK.

Literatura, věda, umění.

Přehled literatur slovanských za rok 1898.

Chorvatská.

(Mladé Chorvatsko.[1])

Nové proudy v umění, které se u nás objevují ode dvou, tří let něco živěji a které pronikly loni prudčeji a vyvolaly ostrou polemiku, nejsou sice nazývány „Mladým Chorvatskem“, ale tento název by je mnohem lépe charakterisoval, nežli názvy secessionismu, dekadence nebo moderny. Nový umělecký proud v Chorvatsku není ještě organisován ani vykrystalisován, ba není ještě ani čistě umělecké povahy. Poněvadž loňský rok (a počátek letošního) vyznačují literární boje mezi starší a nejmladší generací, věnujeme jim v přítomném náčrtku pozornost.

Vytýká se mladým, že jsou pouhými napodobiteli ciziny. (Kuhač dokonce praví, že nové proudy k nám zanesly spekulativní cizí živly na zkázu Chorvatska.) Ale mladý proud u nás po mém zdání vyvinul se netoliko působením cizích vlivů, ale i přirozeně z našich poměrů. Mladý ten proud, původně sociální povahy, byl reakcí proti reakcionářství, poutajícímu umění v okovy úzkostlivých, patrioticko-moralistních frasí. Byl také reakcí po mrtvé tišině, jež v Chorvatsku dosti dlouho panovala.

Ke konci sedmdesátých let a na počátku osmdesátých objevil se také proud nový, rozvinující prapor realismu a naturalismu

---

[2]) Viz poslední sešit „Slovanského přehledu“, str. 452.

[1]) Poněvadž jsme slibeného obrazu chorvatské literatury ani do posledního čísla neobdrželi, podáváme článek, který jsme zatím s jiné strany dostali, ač není obrazem úplným, maje na zřeteli pouze část literárních snah chorvatských. *Red.*

proti idealisticko-romantickému směru, zastoupenému tehdejším „Viencem", ale vinou tehdejších politických poměrů nezanechal hlubších stop.

Po tomto hnutí dosti dlouho trvala stagnace. Jako byla strana Starčevićova, která je způsobila, sklamána r. 1885 v politice, tak se i literární novotářství ztišilo. Avšak realismus dostal se do chorvatské literatury přec, třeba jinými dvířky; hlavou jeho byl Xaver Šandor *Gjalski*. Beze všeho hluku, znenáhla vplížil se tendenční realism ruského směru (zvláště Turgeněvského) do „Vience", jenž se tak stal jeho hlavním šiřitelem. Paříž se Zolou byla postrachem — slovanská Rus byla vítána. Gjalski vytvořil chorvatský sociální a psychologický moderní román v pravém smyslu slova.

Počal psáti r. 1884 a byl již na počátku let devadesátých uznán za prvního chorvatského vypravovatele realisticko-psychologického směru. Měl vedle ruské literatury, jež jest u nás nejpopulárnější a nejoblíbenější,[2]) největší vliv na rozvoj novější chorvatské literatury a čtenářstva. Gjalski dnes má vliv na „mladé" a sympatisuje s novým hnutím, které není ani sociálně tendenční ani realistické. V Gjalském stále bojují dva principy, mezi nimiž kolísá. Sám se nazývá realistou a žádá v uměleckém díle tendenci, která neruší umělecké ceny díla, ale sám je ve své duši docela raffinovaný moderní duch, plný oné moderní romantiky nervů, pln snů, mystiky a fatalismu, je i člověk požitků; „srdce a půvab" jsou jeho oblíbená slova a žena je mu gracií, jež mu oboji podává. V jeho duši je věčný boj mezi tendencí sociální, mezi pouty, které ho víží k milované jeho rodné hroudě i k národu — a mezi vysokým, svobodným vzletem, subjektivními požitky a všelidskými problémy. Dodnes nedokončil se v něm ten boj a pochybuji, že se kdy skončí. On je pravé dítě přechodní doby v chorvatské literatuře a v chorvatském životě; neklidný duch, spojující dvě doby, dvě generace. Z toho lze seznati, proč on, realista, stal se přímluvčím mladých. Gjalski žádá v souhlase s mladými úplnou svobodu tvoření, bojuje proti uměleckým školám, proti plánému f r a s o v i t é m u vlastenčení, raduje se z každého projevu života, je přímluvčím západní kultury, i je pochopitelno, že i mladí nazývají jej svým.

V polovici devadesátých let počaly se objevovati nové mladé talenty — a v té době vydal Gjalski politicko-sociální román „U noći" a po něm velký román „Radimilović"; je to obžaloba našich bědných literárních poměrů, v kterých hyne veliký talent lhostejností a filisterstvím obecenstva. Něco později vydal Gjalski své „Male pripovjesti", v nichž se jasně jeví jeho fatalism, platonism, spiritická mystika a raffinovaný epikureism.

[2]) Všechna hlavní díla jsou přeložena, o literatuře ruské napsáno množství článků i dvě obsáhlé knihy.

Kranjčević (největší žijící básník chorvatský) psal básně a pohádky velkých koncepcí a biblické grandiosnosti, v nichž projednává všelidské zábady. V té době psal také *Kosarac* povídky, v nichž se ukazuje, kterak i on, sociolog a ekonom země a lidské společnosti, stává se větším a větším psychologem a ekonomem duše. Vůbec v té době politické a sociální stagnace, v době popularisace ruského realismu, v době úplné nekritičnosti — se novější chorv. literatura ku podivu prohloubila a zevropštěla. Ale kritika ani obecenstvo nepochopilo vážnosti a novosti tohoto nastávajícího období. Boje nebylo ještě žádného.

Teprve r. 1895 po známých studentských demonstracích za pobytu krále v Záhřebě a po krutém ztrestání těch, kdož spálili uherský prapor, veřejné mínění začalo se probouzeti. Nepozorováno širším obecenstvem začalo se buditi žactvo středních i vyšších škol. Žáci středních škol vydávali lithografovaný list „Nada“ (r. 1896—97), jenž měl za úkol soustřediti všecku studující mládež chorvatskou i slovinskou a organisovati ji pro vzájemné vzdělávání. Roku 1897 počali místo „Nady“ tiskem vydávati měsíčník „Nova Nada“, jenž však koncem minulého roku zanikl.

Uvěznění demonstranti sblížili se v žaláři a většina relegovaných ze záhřebské university odešla do Prahy, kdež začala vydávati počátkem r. 1897 měsíčník „Hrvatska Misao“, list politicko-sociálních tendencí; začal kritikou všech domácích poměrů, hlásal charakternost, radikálnost a stoje na stanovisku lidovém volal nejen po shodě, ale po j e d n o t ě Srbů a Chorvatů.

„Hrvatska Misao“ může se pokládati za počátek veřejného odporu mladších živlů v literatuře. Vyšly v ní dva charakteristické články: jeden od Ivanova („Hrvatske književne prilike“), druhý od Šariće („Hrvatska književnost“). Ivanov žádá svobodu umělce a tepe chorvatské literární poměry (kolportáž, kritiku, obecenstvo atd.). Hlásá v hlavních rysech totéž, co Gjalski napsal v „Radimilovići“.

Šarić stojí na stanovisku utilitaristickém; žádá sílu individuality, otevřenost, charakternost, tendenci a studium nižších tříd, slovem — žádá socialisování a demokratisování literatury i literátů.

Již druhého roku rozdělily se tyto dva směry (jak je docela přirozeno), zastoupené v jednom listě, tak že nyní třeba jest v nové literatuře rozeznávati dva směry. Jeden z nich, tak zvané „Mladé Chorvatsko“, hlásá „l'art pour l'art“, svobodu uměleckého tvoření a kosmopolitický, více méně aristokratický a čistě subjektivní impressionism.

Zásady druhého směru vyslovil již Šarić. Tendenčních spisovatelů bylo u nás i dříve dosti, ale netvořili zvláštní skupiny. Mezi nimi vynikali hloubkou a širokým rozhledem Tordinac, Novak, Tucić a j., nejvíce však sociálně tendenční spisovatel *Kosarac*. Jeho první díla jsou vlastně sociální kritiky. Od prostého poukazování na společenské zlo a volání po nápravě záhy došel ke studiu psycho-

logických příčin těchto společenských poměrů, seznal všechnu komplikovanost svých problémů, (lenost a nemorálnost národa v Slavonii, liknavost a odcizenost intelligence, korrupci mravní i politickou) a stával se z oekonoma a sociologa psychologem, ze spisovatele po výtce venkovských slavonských poměrů spisovatelem naší a evropské intelligence vůbec. Jeho theorie objevily se mu nepatrnými a zbyl mu jen soucit s lidským bolem — a slzou tohoto soucitu našel pro lidské hříchy odpuštění. Kozarac je umělec a psycholog velkých tragických konfliktů, jak se to ukázalo již v novelle „Mira Kodolićeva" a v nejnovější jeho práci „Oprava". —

Orgány mladých, tendenčně sociálních živlů („Hrv. Misao", „N. Doba", „Nár. Misao", „Nezavisnost") neskupily kolem sebe literáty tohoto směru, neboť si téměř literatury nevšímaly: jen sem tam nějaká kritika ukázala jejich stanovisko. „Mladé Chorvatsko" se s nimi bojovně neutkalo, ale srazilo se s živly staršími.

Dříve však, nežli budeme psáti o tomto boji, všimneme si rozvoje mladého dramatu.

V červnu r. 1897 dávalo se jednoaktové drama od Ivanova (Dežmana) „Svršetak", kteréž, byť nemělo úspěchu, otevřelo okno novému vzduchu v našem divadle. Publikum bylo zaraženo, kritika též; kus po prvním provozování uložen do archivu. Po něm objevily se jiné mladší práce, z nichž zejména Španić-Weberovy „Slike" měly úspěch. Nový duch v divadle značil také přechod od pathosu a theatrální deklamace herců k realismu a verismu ve hře. Příchodem Zacconiho r. 1897 i dvojnásobným jeho vystoupením počat jest obrat u herců, obecenstva i spisovatelů. Obecenstvo počalo se zajímati o virtuosnost verismu, kritika byla mu tlumočníkem a spisovatelé počali sníti o Zacconiovských dramatech a postavách. Jednu podobnou postavu podal nám Kumičić v Nelmovi, hrdině „Poslových". Z mladých vynikly toliko dva talenty více na povrch. Roku 1898 sehráno *Tucićovo* naturalistické drama o 1 aktu, „Povratak", a dobylo spisovateli popularity; po něm dosáhl „Truli dom" téhož spisovatele velikého úspěchu. O Tucićovi počalo se mnoho psáti; „Truli dom" byl hrán po venkově, v Bělehradě, ve Splitu, Sarajevě i v Lublani a všude bylo uznáváno, že je Tucić skutečný dramatický talent, ač z mnohých stran činěny výtky jeho přílišnému naturalismu. Jiný mladý dramatik, který vystoupil před obecenstvem asi tutéž dobu jako Tucić, je mladý *Nechajev* (pseudonym), od něhož dávaly se dvě dramata „Prelom" a „Svetica". Obě propadla, ani jedno nedočkalo se reprisy, ale přece mají význam jako pokus psychologické, intimní, čistě moderní malby dramatické. Publikum jim nerozumělo a kritika shledala, že zpracování je násilně sestrojeno. Tucić dosáhl úspěchu svým effektním naturalismem — Nechajev propadl, nedoveda ještě ovládnouti svoji moderní látku. —

Vraťme se nyní k literárním bojům. Starší listy se mladým proudům uzavíraly; „Vienac" připouštěl téměř samou ruskou lite-

raturu, „Prosvjeta“ pak neměla nikdy určité literární barvy, byla dobrým rodinným žurnálem. Sarajevská „Nada“ byla ještě nejliberálnější a v kritice nejsvědomitější. Kromě toho počal v Zadru vycházeti „Lovor“, ale ani ten neskupil okolo sebe mladých sil, aniž vnesl co nového v literární život. Roku 1897 počal Dr. Tresić vydávati ve Splitu čtrnáctidenní revue „Novi Viek“,[3]) která chtěla zachrániti Chorvatsko v politice od „Slavosrbstva“ (Hrvatska Misao atd.), v literatuře pak od t. zv. kosmopolitismu i každé novosti vůbec; těmto zásadám zůstal „Novi Viek“ věren podnes.

Koncem r. 1897 rozeslali Chorvaté, studující ve Vídni, provolání, ohlašující založení nového listu „Mladost“, proti němuž „Novi Viek“ předem již zaujal odmítavé stanovisko. Počátkem ledna vyšlo 1. číslo. V programu hovoří se dosti mlhavě a nejasně o moderním slabém pokolení, o mladících se stařeckou tváří, o nové mystice a nových legendách atd. atd. Teprve později v polemikách s „Novým Věkem“ ujasnilo se stanovisko zakladatelů listu, jehož vyšlo jen šest velmi elegantně vypravených čísel. Byly tam studie o Vereščaginu, Böcklinu, o ženské otázce, o „nejmladších“ proudech v chorvatské, české a maďarské literatuře, v beletristické části pak příspěvky symbolistické a dekadentní. Hlavní sensaci měl vzbuditi šestý sešit, věnovaný Gjalskému i malíři Bukovaci, ale — byl tiskařem zabaven pro příliš kavalírské hospodaření vydavatelů. Z pádu listu těšil se zejména „Novi Viek“. Ač vycházela jen krátký čas, zůstavila „Mladost“ přece stopy, zahájila uvědomělé hnutí „mladého Chorvatska“, jak je označil Artur Grado v causerii o dekadentním Chorvatsku a moderních směrech. Positivního mladé literární Chorvatsko však dosud nevykonalo nic.

Za to máme několik spisovatelů, kteří byli moderními již před vystoupením naší „Moderny“, ale nehlásali to o sobě do světa. Uvádíme z básníků Kranjčeviće, Begoviće, Nazora a Nikoliće, z prosaiků Leskovara a Borotu.

Koncem let osmdesátých objevil se nejlepší nyní básník chorvatský *Silvije Strachimir Kranjčević*, jehož vybrané básně (Izabrane pjesme) vydala r. 1898 „Matica Hrvatska“. Kranjčević je náladový pessimista. Věří jen ve velikou lásku Kristovu, jíž nepochopili ani lidé — aniž církev. Kranjčević uvedl v naši poesii velikost biblického stylu, suggestivní hudby slov, výši všelidských ideí a smělost koncepce; jest ovládán věčným Faustovským problémem, pravá moderní, neklidná duše.[4])

Lyrik *Begović*, pěvec lásky, psal loni pod pseudonymem, aby se vyhnul persekuci. Jest v něm cosi Heinovského a v poslední době něco erotického pantheismu Steccetiho. Jemu úplně protivným směrem se ubírá Mihovil *Nikolić*, jenž loni vydal sbírku svých básní. Nikolić jest něžný básník tichých citů, snivé duše. Jen

[3]) Nyní vychází v Záhřebě.
[4]) Ukázky jeho poesie přineseme v II. ročníku. *Red.*

někdy zalétá do říše přemítání. V novější době píše příliš mnoho na škodu svého talentu.

Nazor zpracovává biblické starozákonní sujety a svým stylem blíží se slohu Písně písní. Loňského roku nevydal však ničeho.

Janko Leskovar počal psát r. 1891 do „Vience"; napsal sice dosud jen šest povídek, ale náleží již k nejoriginálnějším chorvatským autorům. Došel od fatalismu k mystice — ovládá jej snaha po dosažení ethického ideálu, snaží se odpykati všechny minulé činy, jež mu nedávají štěstí ni pokoje. Jeho hrdinové ubíjejí mysl svou minulostí, jsou povahy slabé, dekadentní. Tragika osudu jeho hrdin vyplývá z jejich ideálních požadavků, které ničí jejich štěstí, působí jim bolest, činí je bytostmi passivními a vzdalují je od života. Loni vydala Matica Hrvatska jeho povídku „Sjene ljubavi".

Borota, psycholog rázu Bourgetova, může býti počítán k velmi dobrým spisovatelům mladé generace — (ač není dosti individuální). Loňského roku nevydal ničeho. —

V posledních dvou letech oddělili se mnozí chorvatští sochaři a malíři od „Hrvatskoga društva za umjetnost i umjetni obrt", jehož předsedou jest Kršnjavi (chef správy vyučování — která jest v Chorvatsku autonomní — a professor dějin umění na universitě) a sjednotili se v „Društvu Hrvatskih umjetnika" (předseda malíř Bukovac). Dotýkám se té věci proto, že od té doby chorvatské umění výtvarné jest s literaturou v užším styku. Loňského roku sestoupilo se „Društvo hrvatskih književnika" a udržuje nejužší styky s družstvem chorvatských umělců.

Vzpomenutá „Mladost" manifestovala tento svazek, věnovavši poslední číslo největšímu modernímu našemu malíři Bukovaci a spisovateli Gjalskému. Již od tehdy povstaly konservativní kruhy proti „nahotinám", a loňského roku vydal známý musicolog F. S. Kuhač brošuru pod názvem „Anarkija u hrvatskoj književnosti i umjetnosti. Poslanica umjetničkim secesionistima i književnim dekadentima", v níž prudce vytýkal umělcům nemorálnost, kažení mládeže, kosmopolitism, anarchism atd. Některé listy odsoudily tuto brošuru, a poslanec Dr. Frank vydal spisek „U obranu hrvat. umjetnika", který však jinak nemá v tomto boji literárního významu. Brzo na to vyšel od mladého kritika Iva Pilara spisek „Secesija", v němž autor vysvětluje a odůvodňuje zasažení moderních „psychologicko-subjektivistických" proudů do umění a literatury chorvatské základním rysem slovanské povahy: spiritualismem a citovostí. Spis ten mnoho se četl a stal se vyznáním modernistů, i ještě dnes všechny polemiky s modernou nejsou vlastně nic jiného než kritika jednotlivých odstavců Pilarovy „Secesse".

Boj veden byl a je podnes veden prudce s obou stran. Proti mladým vystoupili Dr. Tresić-Pavičić, redaktor klerikálního listu Dr. Korenić, prof. esthetiky Dr. Marković, prof. Kršnjavi, opětně Kuhač atd. Stanovisko a cíle mladých nejnověji označil kritik Ivanov (Dežman) v prvém sešitě „Hrvatskoga salona". V témž díle

promluvil k mladým Gjalski, klada jim na srdce, aby hájili svobody umění, individualnosti a pokrokovosti, aby nezůstávali za Evropou.

Později opět tlumočil v polemice s Markovičem některé odstavce této epištoly a objasnil své stanovisko k Moderně a modernistům. Rozlišuje „Modernu" od moderního; prvé mu je nejnovější umělecká nálada a druhé mu je vše, což pokrokového stvořil nový věk. On chce, bychom byli moderními a s chorvatskou Modernou sympatisuje proto, že bojuje za svobodu tvoření a proti úzkoprsosti.

Moderní hnutí není u nás jako na západě bojem proti naturalismu, není pouze bojem za nové směry — jest to zápas za osamostatnění umění, za opravení našich uměleckých poměrů a v literatuře za produševnění.

Je to zápas dosud většinou theoretický, jevící se více polemikami než opravdovými pracemi literárními.

„Vienac" zachovával v něm s počátku mlčení, potom počal přijímati práce mladých; loňské velkonoční číslo bylo illustracemi i obsahem veskrze secessionistické, i později přinášel v rubrice „Mezi světlem i tmou" menší práce mladých a vydal Pilarovu „Secessi". Teprve nynější redaktor otevřeně dle svého přesvědčení vystoupil proti mladým a odepřel místa jejich pracím. Přesvědčení své o nových proudech shrnul v tato slova: „Co modernisté podali jako charakteristické pro Modernu, pokud je dobré — není nové, pokud nové — není dobré."

Modernisté u nás nevytvořili podnes v literatuře díla větší ceny; jejich práce nesou ráz dekadence: Jsou to drobnější věcičky intimní, nervosně rozechvěné, často affektované. Zastoupeny jsou téměř všechny západní směry: Ivanov jest symbolista, Vidrić (básník) hellenista, Domjanić (básník) Maeterlinkovec, Xerez de la Maraha (Begović) erotický pantheista, Livadić a Nehajev dekadenti atd. —

Dnes jest zřejmo, že se naše všechno umění odvrací víc a více od veřejných časových otázek, nechce řešiti denních, žhavých problémů hlavně chorvatského ovzduší — umělci skrývají se v sebe, naslouchajíce intimním úderům duše, vždy víc a více poddávajíce se sensacím. Nejeví se to jen u mladých modernistů, ale i u největších spisovatelů t. zv. realistické periody (Gjalski, Kozarac atd.). Veškero umění stává se passivnějším, psychičtějším. Tento zjev lze vysvětliti naším hospodářským, politickým i sociálním životem bez života, bez svobody, životem, v němž jest nemožností osobní podnět a rozpjetí charakteru. Naše poměry jsou vyjímečné — nesou v sobě všechny příčiny degenerace a dekadence.

M. MARIANOVIĆ.

*

Věstník slovanských starožitností. Vydává Dr. LUBOR NIEDERLE. Svaz. II. Praha 1899. Nákl. vlast. V komissi u Bursíka a Kohouta. Str. 144 a 15. Cena 1 zl. 60 kr.

Vyšel druhý svazek záslužného podniku prof. Niederle, jehož prvou část oznámili jsme již v 1. č. Slov. Přehledu. V novém svazku posouzeny

neb aspoň oznámeny jsou 353 práce 264 spisovatelů. Ze spisů, také námi ohlášených, posouzeny jsou zde práce Šubertova o jménech Rujana, Wittow, Arkona a Mukova o místních jménech t. zv. Nové marky. O práci Šubertově nacházíme tu dva posudky: A. J. Sobolevskij souhlasí s výkladem jmen Rujana a Wittow, o jméně Arkona pak praví, že se nepodařilo dokázati jeho slovanský původ; A. Brückner nesouhlasí krom toho ani s výkladem jména Rujana ze slovanského kořene „ru". Při práci Mukově uznává Brückner vhodnost mnohých výkladů, ale při řadě jiných vytýká vykladateli, že nepřihlížel dosti k polštině a tím se od správného výkladu vzdálil. I z ostatních posudků zajímá nás velmi mnoho; dotkneme se aspoň některých. Především je to prof Zubatého posudek J. Karłowiczova spisku „Gwara kaszubska". Hlas prof. Zubatého ve sporné otázce, je-li kašubština pouhým nářečím polštiny či samostatným jazykem, vyznívá v tato slova: „Známe polabštinu, minulost kašubštiny i polských dialektů příliš málo abychom směli říci, je-li kašubština v bližším příbuzenství s polabštinou či s polštinou. Kromě toho beztoho polabština sama tak byla jistě blízka polštině, že spor, který se vede o kašubštinu, dobře by se mohl rozšířiti i na polabštinu samu. Ale spory podobné zdají se mi více než zbytečnými. Je přirozeno dle zeměpisné polohy, že kašubština má znaky pojící ji s polabštinou na rozdíl od polštiny, a při národním neštěstí, které Polabany i Kašuby stihlo a ony jakožto slovanský národ shladilo s povrchu zemského, jest docela přirozeno, že přimknutím Kašubů k Polákům, které bývalo politicky i církevně již dávno velmi těsné, charakteristické rozdíly kašubštiny od polštiny mizejí. Jako podle všeho na př. některé trosky bývalých Prusů splynuly jazykem s Litvany, ač rozdíl mezi pruštinou a litevštinou byl mnohonásobně větší. Stačí-li známé rozdíly mezi kašubštinou a polštinou, aby kašubština byla prohlášena za více než pouhý dialekt polský, je ze značné části věcí subjektivního zdání: příslušnost k určité národnosti není věcí pouhého jazyka, a národní život Kašubů v době historické je tak žalostný, že o něm vlastně nelze mluviti." Dále upozorňuje se ve Věstníku na čl. prof. F. Pastrnka v lonských Listech filologických, v němž „opakuje a shrnuje důvody proti umělému odtrhování slovenštiny od češtiny, jak je nověji prof. T. Florinskij provádí, stavě slovenštinu za jazyk samostatný a Slováky samy nejen za větev samostatnou ale přímo i za nejčistší potomky starých Slovanů." (Přir. posudek spisu prof. Florinského v posledním č. Sl. Přehl. na str. 395.) Z ostatních posudků jmenujeme ještě referát spisu prof. Olafa Brocka „Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn" (Kristiania 1897.) — Doporučujeme znova vřele tento podnik, pro badatele slov. starožitností veledůležitý. *Č.*

Cztery dramaciki na tle dziejów czesko-morawskich. Ułożył JÓZEF CHOCISZEWSKI. Odbitka z „Sceny ludowej". Gniezno 1899. Nákladem vlastním. Str. 40.

Zajímavá a nadmíru sympathická knížečka. Pan Chociszewski vykonal jí svým způsobem novou službu ideji, které věrně a příčinlivě slouží již dlouhou řadu let a která jej před lety (1891) vedla k vydávání jednoho z předchůdců našeho listu, čtrnáctidenníku Przegląd Słowiański, „posvěceného vzájemnosti slovanské a jmenovitě záležitostem polským, českým a ruským." Pan Chociszewski jest jedním z nejupřímnějších nadšenců pro ideu vzájemnosti slovanské — a učinil si hlavně úkolem popularisování její, šíření její v lidu. Důkazem toho jest i přítomná knížka, obsahující čtyři drobné, pro lid psané obrázky dramatické s názvy: Ostatnie napomnienie Świątopłuka, Dzielne Morawianki, Božena, Sąd Spitygniewa, k nimž autor napsal kratičkou předmluvu o vzájemnosti polsko-české. Z celé knížky vane cosi jako z našich dávných dob buditelských. Jsme za ni spisovateli vděčni — vykoná pěkný úkol v lidu polském a bude jistě náležeti k nejzajímavějším dokumentům vzájemnosti česko-polské. *Č.*

Ukazatel

k 1. ročníku Slovanského Přehledu.

A.

Aehrenfeld, viz Klosopólski.
Ajvazovskij 37.
Andrejčin I. 394.
Andricki M. 442.
Akademie polská 33.
— jihoslov 39.
Aksakov I. S. 83, 446.
— Konst. 447.
Alexandr II. 56, 445, 449.
— III. 90, 445 447.
Amfiteatrov 118, 237.
Anučin D. N. 136.
Aprilov V. 150.
Arkona 59, 500.
Arsenjev K. K. 119.
Asnyk A. 26, 98, 334.
Aškerc A. 344. 412.
Auerbach B. 210.
Auštecký J. 465.

B.

Badeni J. 241.
Balan A. 89, 152, 276, 395, 437.
Balzer O. 114.
Barancevič K. S. 204.
Barbora sv. 179.
Barčić E. 39.
Baškirov A. V. 100.
Baudouin de Courtenay Jan 2, 61, 170, 209, 243, 404.
— Romualda 263.
Begović 499.
Bełza S. 162.
Bendl V. Č. 462, 464.
Beran Š. 465.
bez (tkanina) 182.
Bělinskij V. 10, 47, 79, 406.
bibliografie rusín. 209.
Bibljoteka polska (Paříž) 33.
Bilakiewicz 96, 99.
Bilozerskij V. 398.
Bobrykin P. D. 159, 237, 330.
Bogišić 200.
Bogoljubov A. A. 200.
bogomilci 178.
Bohdanecký E. 465.
Borecký J. 309, 412.
bosančica 181.
Bosna (a Hercegovina) 162 177, 267, 319, 349, 404.
Bošnjaštvo 177.
božić 268
Brandes J. 158, 198.
Bréal M. 289.
Bruchnalski W. 161.
Bruzdowicz 260.
Brzak D. 351.
Brzozowski K. 250.
Bučar I. 346.
Bukovac V. 398, 498.
Byčkov A. F. 401.
byrokracie 238, 449, 488, 490.
Byronism 466.

C.

Cankar I. 342, 345, 438.
Cankov D. 87, 88.
censura v Bosně 404.
— v Rusku 140, 138, 202, 245, 300, 401.
Cerkovski 394.
Cyž M. 23.

Č, Ć.

Čaadajev P. J. 81.
Časopisectvo:
— bulharské 50, 87, 274, 394, 435, 437;
— české 62;
— chorvatsko-srbské 38, 39, 50, 51, 193, 278, 279, 349, 352, 468, 469;
— lužicko-srbské 23, 391;
— maloruské (rusínské) 49, 52, 383, 390, 425;
— polské 30, 31, 33, 50, 51, 61, 98, 99, 140, 197, 204, 333;
— ruské 36, 37, 47, 96, 133, 144, 201, 204, 211, 236, 431, 445, 449;
— slovenské 207, 253;
— slovinské 111, 281, 284, 291, 340, 342, 346, 383, 404.
Čechov A. N. 325.

Čelakovský F. L. 460, 464.
Černý A. (Č.) 28, 60, 61, 62, 63, 65, 100, 102, 113, 204, 205, 206, 251, 257, 261, 291, 305, 307, 371, 393, 443, 450, 451, 500.
Čertkov V. 47, 201.
Červenák 23.
Čičerin B. 447.
Čistakov M. B. 81.
Čišinski J. 261, 391
čítárny 90.
Čopej L. 424.
Čorović S. 352.
Čučka J. 423.
Čujko V. V. 401.

D.

Dantović 182.
Daszyńska Z. 99, 197, 263.
Daxner Š. 75.
demonstrace Kilińského ve Varš. 265.
Dermota A. 92, 189, 285, 439.
Detela 343.
dialektologie 306, 500.
Dimitrij Samozvanec 32.
dissidenti 303.
divadlo:
— chorvatské 398;
— loutkové 291;
— maloruské (rusínské) 133, 293, 443;
— polské 32, 63, 140, 164, 198, 212, 260, 397, 492;
— ruské 37, 102, 164, 201, 331, 397;
— slovenské 352;
— slovinské 212, 346, 398.
— srbské 469.
Dmytrov N. 390.
Dobrjanskyj A. 217, 419.
Dolenc K. 342.
Domaška M. 22, 23.
Domejko I. 19
Domjanić 499.
Doroševič V. 36, 185, 229, 333.
Dostojevskij 57, 84.
Doucha F. 465.
Dovbalevskyj M. 296.
Dragomanov M. 86, 108.
drama, viz divadlo.
Drinov M. 89.
Družba sv. Mohorja 40, 112, 385.
družstva, v. spolky.
Dubrovník, dubrovnická lit. 276.
Duchińska S. 150.
Duchnovyč A. 419.
duchoborci 204.
dům Matice lužické 25, 206, 234, 402;
— nár. rusínský v Černovcích 292; v Kołomyji 400.
Durdík A. 463, 465.
Durdík P. 463.
Důrich J. 465.
dyple (nástr. hud.) 72.
Dygasiński A. 338.
Džanšijev G. 56.

E.

Eliáš sv. 179.
emigrace polská 32.
exarchát bulh. 87, 436.
Eterus, viz Godlewska.

F.

Fait E. 462.
Falcński F. 334.
Feldman W. 340.
Fencyk E. 422.
Fet 84, 102, 117.
Fiedler K. A. 391.
Finsko 96.
Finšgar 345.
Florinskij T. D. 136, 137, 395, 500.
Fotinov K. 435.
Forman S. 164.
Francev V. A. 161, 463.
Frank Dr. 498.
Franko I. 52, 86, 103, 116, 159, 293, 302, 390.
Funtek 346.

G.

Gabršček 112, 291.
Gangl E. 212, 345.
Gasztowtt W. 61, 209, 289.
Gavril paša 196.
Gebauer J. 186, 306.
Georgiev E. 152.
germanisace:
— Slovinců 40, 93, 155, 247, 289, 283, 438, 439.
— Poláků poznaň. 48, 145, 285
Gjalski X. Š. 494, 499
Gjurgjev dan 179, 272.
Gnědić P. 307.
Godlewska L. 158, 339
Gogol 82, 459.
Gončarova Natalia N. 468.
Gorkij 328.
Górski P. 491.
Govékar F. 340.
Grabowski Bron. 29.
Greč N. J. 461.
Grigorjev A. 410.
Gruszecki A. 339.
Gundulić 276.
guslar 69, 473.
gusle 69.

H.

Hadžić 182.
Hajdamáci 163.
hakatisté 3, 32, 49.
Hálek V. 466
Hansgirg A. 462.
Havlíček K. 464.
Hercegovina, viz Bosna.
Hercen A. I. 82.
Hilbert J. 32.
Hirschberg A. 32.
hlad v Rusku 97, 199, 239, 376, 430, 488.
Hnatiuk V. 216, 418.
Hoffmanova Klementina z Tańskich 31.
Holovackij I. T. 356.
Hora F. A. 62, 158.
Hórnik M. 22, 442.
hranice národopisné: Slovinců 41, 42.
Hribar A. 345.
Hribar I. 91.
Hrinčenko 390.
Hrubý J. 463.
Hruševskyj M. 390.
Hryhorenko 389.
Hrynevečkyj I. 301.
hudba jihoslov. 68.

Hudec J. 467.
Hulak-Artemovskij 56.
Hurban Jos. 4.
Hurban Svetozár (Vajanský) 23, 76.
Hviezdoslav 290.

Ch.

Chalupa F. 465.
Chełmoński 257.
Chládek F. 366.
Chlebowski B. 48.
Chmelenský J. K. 311.
Chmielowski P. 16, 31, 161, 310, 340.
Chociszewski J. 500.
Chojecki E. 150.
Chopin 403.
Chranov D. 437.
Christov K. 394.

I.

Ignatović J. 350.
Ilijć Drag. 352, 450.
Ilijć Jov. 349.
Ilijć Vojisl. J. 346, 352, 371.
Illyrové 172.
Imeretinskij 26—29, 90, 138.
Instytucja Czci i chleba 33, 148.
islam (mohamedanism), vliv jeho na Jihoslov. 177, 319, 472.
Ivanov 308, 498, 499.
Ivašuk M. 164.

J.

Jador 425.
Jakub J. 59.
Jan, janské ohně 272.
Jankovski Cz. 335, 336.
Janowski S. 260.
Jański B. 17.
Jasieńczyk M. 338.
Jasiewicz J 34.
Jasinskij A N. 136.
jazyčije 423.
jazyk: maloruský, velkoruský, starocírkevní 54, kašubský 500.
Jedlička J. 465.
Jelínek E. 48, 90, 160, 429.
Jenč K. A. 22.
Jesenská R. 167.
Jireček H. 464.
Jireček K. 89.
Jiří sv. 179, 272.
Jovanović Jovan-Zmaj 467.
Jung V. A. 465.
Jungmann J. 462.
Jurčić 341.

K.

Kadlec K. (*K. K.*) 59, 60, 114, 116, 184, 257, 396, 451, 452.
Kalendáře 391, 353, 222, 192.
Kalisz 380
Kamarýt 460.
Kapetanović 182.
Kapnist 158.
Karabegović 182.
Karavelov L. 88.
Karłowicz J. 61.
Karowski W. 444.
Karpenko - Karyj 299, 390.
Kasprowicz J. 164, 213, 335, 336
Kašubové 500.
Katkov 445.
Kersnik 341.
Kette D. 345, 439.
Kijeński S. 428
Kiliński, demonstrace varš. 265.
Kisielewski J. A. 397, 492.
klassicismus 467.
Kłosopólski Mósak K. A. 22.
kmet 247.
kmetluk 182.
Kmeť A. 206.
kmotrovství 180, 319.
knihovny 33, 90, 444.
Kobryńska N. 390.
Kobylańska O 390.
Kolář J. 311, 465.
Kolcov A. V. 82, 365.
koleda 271.
Kollár Jan 23, 85.
Kolo liter.-artyst. 31.
Komarov 99, 134, 238.
Koneczny F. 241.
Konérza J. 465.
Konisskij 135, 389.
Konopnicka M. 141, 307, 334.
Konstantin Konstantinović 486.
Korenić 498.
Korzeniowski J. 31.
Korzon T. 302, 403.
Kossak J. 291.
Kostomarov 107.
Kósyk M. 391.
Koszyc W. 340.
Košutić R. 257.
Kotarbiński J. 48, 198, 452, 493.
Kotlarevskij I. T. 52, 101, 130, 201, 205, 297, 399, 443.
Koubek J. P. 464.
Kovačov J. 191.
Kozačynśkyj E. 296.
Kozarac 495.
Kozłowski S. G. 140.
Kozłowski W. M. 243.
Kraľyćkyj A. 420.
Kranjčević S. S. 495.
Krasiński Z. 358, 359.
Krásnohorská E. 465.
Kratochvíl J. 465.
Krček F. 161.
Krechowiecki A. 340.
Kristović G. 195.
Kropyvnyćkyj M. 299.
Kršnjavi 498.
Kryński A. A. 61, 256, 257.
Kuba L. 68, 471.
Kućank J. 22.
Kubač Fr. 102. 493, 498.
Kuliš 107, 108.
Kunšić I. 356.
Kuzmany K. 464.
Kvapil F. 113, 213, 357, 463.
Kvitka H. 56, 106, 297.

L.

Lammenais 18.
Lange A. 32, 50, 335.
Lažečnikov 79, 80.
Lecannet 17.
Leciejewski J. 32.
Lego Jan 110.
Lemaitre J. 288.
Lenc F. (*F. L.*) 44, 95, 183.
Lendoušek J. 41.
Lermina J. 289.
Lermontov 117, 374.
Łętowski J. 98.

Letopis: kijevský, novgorodský, suzdalský 55;
— volyňský 54, 55, 103.
Lewandowski S. R. 257.
Lewicki A. 403.
Levickij I. E. 209, 389.
Levitan J. 212.
Levski V. 436.
Libicki S. 403.
lid: hospodářské položení 251, 252, 292, 380, 438, 488 (viz též: hlad);
— vzdělání 51, 140, 158, 199, 377, 431, 488.
— lidové knihovny 90.
— — hnutí 145, 146, 241.
Lisicki H. 16, 17, 403.
Lisiewicz 64.
literatura:
— bulharská 193, 393;
— dramatická, viz divadlo;
— chorvatská 192, 276, 442, 493;
— lužická 390, 402, 443;
— maloruská (rusínsko-ukrajinská) 52, 103, 293, 385, 399;
— polská 139, 197, 242, 333;
— pro lid 51, 140;
— ruská 324, 401;
— slovenská 352;
— slovinská 110, 184, 340;
— srbská 182, 346, 467.
Lín.an B. 464.
Livadić 499.
Ljalina M. 401.
Loschi G. 208.
Lutosławski W. 242.
Lužičané (obecně) 161.
Lvov G. 445.

M.

Maciejowski I., viz Sewer.
maďarisace (viz také Slováci, Rusíni) 451.
Mach F. 465.
Mácha K. H. 466.
Máchal J. 306, 405, 459.
Majkov A. N. 84, 102, 117.
makaronština 423.
Makovej O. 100.
Malczewski J. 258.
Małecki 357.
Marek A. 462.
Marianović M. 499.
Márica 342.
Marković 498.
Martovyč O. 390.
marxism v Rusku (novomarxism) 330, 374.
Maskoff P. J. 452.
Maternová P. 307.
Matice:
— chorvatská 192, 278;
— lužickosrbská 23, 25, 392, 402;
— slovenská 76, 206, 249;
— srbská 348;
— všeslovanská 200, 373.
Mazury 145, 146.
Mažuranić I. 277.
Medved A. 345, 398.
Mehoffer 259.
memorandum rusínské 100, 355;
— slovenské 73.
memorial Imeretinského 27.
Mencinger 343.
Mickiewicz Adam 16, 32, 50, 61, 64, 142, 160, 165, 192, 209, 250, 251, 289, 291, 309, 357, 359, 492;
— pomník ve Varšavě 26, 47, 138, 157, 202, 244, 251;
— slavnosti 31, 149, 157, 199, 212, 237, 238, 288.
Mickiewicz Wł. 16, 21, 357.
Michajlovski I. 394.
Michelet J. 18.
Michněvič V. O. 401.
Miklosič 306.
Miké J. 465.
Mikuláš I. 9, 17, 21, 461.
Miledinov D. a K. 434.
Miličević I. 182.
Miljutin D. A. 58, 96.
Militinuvić 467.
Miriam 218, 429.
Mirza Šafvet 183.
Mišík Š. 208, 352.
Mitrović A. L. 396.
moderna chorv. 493.
mohamedáni v Bosně 177, 319.
Mohor, viz družba.
Mokrý O. 251.
Moniuszko 164.
Montalembert 17.
Morawski K. 491.
Mordovec D. 389.
Mosig von Aehrenfeld, viz Kłosopólski.
Moyses Š. 76—78.
Mrštík V. 465.
Muka A. 60. 61, 402, 499.
Muravév M. 138, 142, 203.
Murko M. 306.
Murnik R. 342.
museum lužické 233;
— polské v Rapperswylu 48;
— rusínské 443;
— slovenské 206, 248.
Mušicki 467.
mužik 488 (viz též: lid, hospod. polož.).
Mužík A. E. 312.
Myrnyj P. 107, 389.
Mytrak O. 422.

N.

Načov N. 395.
Naděždin 81.
Nachimov 200
Nakrochin P. J. 400.
Napierski S. 164.
nástroje hud. 69, 72.
Naumenko V. P. 202.
Nehajev 499.
Nehring W. 161.
Někrasov 46, 82, 83, 102, 118.
Niederle L. 62, 136, 203, 499.
Niedźwiedzki W. 61.
Niemojewski A. 212.
Nikola kníže 468.
Nikolaj, viz Mikuláš.
Njegoš Petr 467.
Nowina Serbska 23.
novinářství, viz časopisectvo.
Nowiny Serbske 25.
Nowiński J. 397.
Nowodworski F. 403, 429.
Nowoselskij N. A. 134.

O.

Obchod bulharský 164.
Obrenovičové 467.
obyčeje 179, 180, 268, 319.
Oděsa 34.
Orelský K. 464.
Orzeszkowa E. 59, 98, 337.
Osman-Aziz 182.
Ostrovskij A. N. 331, 332.
Ošaben J. 342.
Ozarkevyč I. 298.

P.

Pajkova P. 343.
Palacký F. 127, 136.
Panajev I. I. 82.
Pankevyč J. 164.
Pankiewicz 259.
panslavismus 243 (1), 450.
Papieski L. 428, 429.
Parczewski A. 402
Pastrnek F. 306, 500.
Pawlikowski 198, 242, 340, 493.
Pavlovyč A. 421.
Petruševyč S. 298.
Pětuchov E. V. 161.
Pflegr-Moravský G. 466.
Pihuljak J. 164.
Pilar I. 102, 498.
Pilat R. 160.
Pilk J. 452.
Pisarev D. I. 101.
píseň jihoslovanská 68, 471.
— lužickosrbská 452.
— slovenská 208, 352.
Podgornik F. 404.
Podhale, Podhalané 164.
Podhorský R. 463.
Podkoviński 259.
Podrávský P. M. 186, 248.
Pogodin 461.
pohřeb 320.
Pokorný R. 463, 465.
Pelěnov V D. 432.
politika (strany atd.): Halič 240, Chorvatsko 189, 278.
Polivanov L. I. 401.
Polonskij J. P. 117.
Polsko: úpadek (rozdělení) 302, 448.
Popov S. 394.
Popović D. 352.
Potočnjak F. 39.
právo (právnictví): polské 114;
— ruské 58, 113;
— slovanské 60;
pravoslaví 133, 373, 447.
Prelesnik 345.
Prokeš F. 465.
Prokop J. 465.
Provazník F. 462.
Prus B. 98, 241, 334.
Prusík F. X. 136.
Przesmycki Z. 248, 429.
Przybyszewski S. 98, 198, 242, 260, 333.
pseudoklassicismus 405.
Puškarev 164.
Puškin A. S. 84, 101, 117, 161, 405, 453, 459;
— slavnosti 159, 200, 237, 238, 354, 374, 376, 430. 485, 490.
Pypin A. N. 84, 401.

Q.

Quis L. 365.

R.

Račinskij S. A. 489.
Radčenko K. F. 137.
Radičević B. 467, 469.
Radó-Rothfeld 451.
Radyserb J. 391.
Rakiewiczova A. 212.
Rakovski J. 434.
Rakovskyj I. 420.
Ranković S. 346, 350, 442.
Rapperswyl 48.
realismus 341, 493.
Redžepašić-Bašagić 183.
Reitzenheim J. 360.
Resiané (Rezjané) 44, 170(1), 208, 223.
Reymont W. 338.
Robida 345.
Roganović R. 442.
romantismus 106, 306, 343, 406, 467.
Ronikier B. J. 397.
Roth J. 465.
Rozwadowski J. 60, 491.
Rujana 59.
Rusíni v Bukovině 291, 355, 444;
— v Uhrách 216, 386, 418.
Rusko: byrokracie 238, 449, 488. 490.
Rydel L. 336, 397, 492.

Ř.

Řehoř F. (Řř.) 49, 86, 101, 116, 130, 163, 164, 206, 209, 292, 356, 400.

S.

Sabina K. 464.
Samokvasov D. J. 113.
Sarrazin G. 289.
Sáva sv. 272.
Savina M. G. 397.
sektáři 98, 204, 373.
Sembratović S. 49.
seminář lužický v Praze 24.
Serbowka 24.
Sewer (Maciejowski) 63, 98, 340.
shoda, viz spor.
Sibiř, vysílání provinilců 489.
Sič 85, 163.
Sienkiewicz A. 149.
Sienkiewicz H. 37, 48, 51, 98, 336.
Sieroszewski W. 339.
sjezdy: archeologický v Kijevě 135;
— socialistů haličských 241;
— spisovatelů ruských 432.
Skala J. 442.
skhadžowanki serb.stud. mlod. 24, 403.
Slavejkov P. 394.
Slavjanofilé 446.
Slezsko Horní 145.
Slomšek 110, 282, 439.
Slováci 2, 73, 125, 170, 206, 248, 290, 404, 444.
Słowacki J. 250, 357, 403.
Slovařić V. 102.
Slované: původ 208.
slovenština 500.

Slovinci: statistika, viz tam.
— v Italii 44, 153, 170[1]), 223.
Slovo o pluku Igorovu 54, 55, 103.
slunce, ctění 271.
Smetánka E. 306, 397.
Smoleř J. E. 429.
Sobieski 158.
socialisté v Haliči 241.
Societas slavica Budissinensis 22.
Sojka J. E. 462.
Sokołowski M. 491.
Solovjev M. 55.
Solovjev V. 374.
Sorabija 24.
Spahić Mehmed efendi 179.
Spasowicz V. D. 137, 291.
Společnosť Museálna slovenská 206, 248.
spolky a družstva:
— bulharské 87;
— chorvatské 192, 498;
— lužickosrbské 22 až 25, 235, 403, 442;
— maloruské (rusínské) 52, 53, 85, 101, 160, 163, 164, 205, 252, 292, 356, 389, 398, 427, 443, 444;
— polské 31, 34, 149, 240;
— ruské 137, 201;
— slovenské 206, 248, 354;
— slovinské 40, 112, 187, 281, 383, 385, 437;
— srbské 348, 349;
spor (po případě shoda):
— chorvatsko-srbský 38—40, 177, 206;
— rusínsko-polský 100;
— rusko-polský 25 až 29, 36, 89—91, 237, 238, 244—246, 251, 265, 403, 444—450.
— velkorusko-maloruský 100, 109, 300.
Sremac S. 346, 350.
Stanislav August 302.
Stankevič N. V. 81, 82, 240.
Starčević A. 278, 279.
starověrci 98, 373.
Staszyc 303, 304.
statistika (národopisná, náboženská, školská, hospodářská atd.):
— Chorvatů 172, 192, 284;
— Poláků 48, 99, 100, 175;
— Rusínů (Malorusů) 99, 100, 172, 386, 388, 390;
— Slováků 129, 170;
— Slovinců 40, 43, 44, 93—95, 172, 226, 246, 284, 440;
— Srbů 50, 172, 181, 267.
Stefan K. 464.
Stefanyk V. 390.
Stepovič A. J. 137.
Stojanov V. D. 87—89.
Strachov N. 406, 410.
Strokowa J. 288.
Strossmayer 39, 162.
Stroynowski 260.
studentstvo: chorvatsko-srbské 38, 92;
— lužické 22—25, 403;
— rusínské (maloruské) 85, 101, 163;
— ruské 203, 375, 378, 401, 489.
— slovinské 91.
Styka J. 116.
Sulejmanpašić 182.
Sumbatov 331.
Svantovít 60.
svatba 272, 319.
svátky 179, 273.
Svečán F. 385, 441.
Světlá K. 90.
Sylvaj I. 421.
Szabó E. 422.
Szabó K. 421.
Szaniawski Klem. Junosza 327.
Szukiewicz 32.

Š, Ś.

Šafařík P. J. 23, 461.
Šarić 495.
Šaškevyč M. 107, 130.
Ščeglov 164.
Ševčenko T. H. 107, 108, 135, 163, 167.
Šilović 278.
Škarvan A. 205.
škola batignolská 32.
školství: bulharské 150;
— polské v Haliči 99, 199; v Paříži 32, 148; v Poznaňsku 147, 285; v Rusku 26, 27—29;
— rusínské (maloruské) 99, 218, 221;
— ruské 58, 98, 102, 200, 239, 291, 488;
— slovinské 153, 181, 188, 228, 282, 283, 439.
Školyčenko M. 390.
šlechta bosenská 181; polská 145, 303; tverská 57.
Śniadecki O. 158, 238[2]).
Španić-Weber 496.
Šrobár V. 354.
Štěpánek K. (*Št.*) 10 47, 204, 252, 355, 463.
Štulc V. 311, 462, 465.
Štúr L. 4, 23, 461.
Šubert F. A. 32, 59, 499.
Świętochowski A.
Švjela B. 24, 234.

T.

Táborský F. 117, 240, 453.
Tarnowski S. 48, 161.
Tavčar I. 348.
Terleckij T. 164.
Terleckij V. 420.
Těrnér 251.
Tešnař 22.
Tetmajer K. 65, 112, 335.
Tetmajer W. 259.
Tobiľevyč I. 249.
Tolstoj Lev N. 12. 46, 192, 204, 229, 240, 260, 324, 378, 400, 488.
Tolstoj L. L. 324.
Tomić J. 350.
Tomíček J. S. 463.
Torońskij A. 356.
Toužimský J. J. 462.
Towařstwo Pomocy 24, serbske prědař-ke 23, słowjanske (Lipsko) 23, swj. Cyrilla a Methodija 442.

Towiański, towianism, towiańčíci 50, 358.
Tresić-Pavičić 102, 497, 498.
Tretiak J. 48, 160.
Treťjakov P. M. 239.
Trinko I. 223.
Trnski I. 442.
Truš I. 164.
Třeštík J. 177, 267.
Tucić 496.
Turgeněv I. S. 79, 82, 84, 102, 192, 240

Ť.

Ťutčev F. I. 102.

U.

ugodovci 29, 245.
Uchtomskij 377.
Ukrajina 103.
Ukrajinka Leśa 390
umění: chorvatské 398, 452, 497, 498;
— polské 64, 116, 193, 257, 307;
— rusínské 164;
— ruské 87, 211, 307, 437;
— slovinské 206.
unité v Rusku 49.

V.

Waltař J. 391.
Van der Noot Kijeński 428.
vánoce 268.
Varin dan 179.
Vasněcov V. 212, 308, 354, 432.
Vazov I. 393, 436.
velkonoce 272.
Vendové 171.
Vénecký K. 465.
Veselinović J. 346, 347.
Veselý J. Z. 463.
Weyssenhof J. 340.
Vidic F 346.
Vidrić 499.
Wierzbicki J. S. 336.
Wierzbowski T. 251.
Vinický V. 465.
virši 56, 296.
Wiszar A. 25, 29, 91, 141.
Wittow 59, 500.
voda, svěcení 272.
Vojislav, viz Ilijć V. J.
Wojnowski K 147.
volby v Haliči 240, v Poznaňsku 145 až 147.
Vovčok M. 107.
Vrabel M. 423.
Vrchlický J. 141, 166, 2.4, 260.
Vukićević I. I. 442.
východní otázka 450.
výjimečný stav v Haliči 29.
Wyspiański S. 193, 258, 492.
Vyšenskyj I. 294.
vzájemnost chorvatsko-srbská 38—40, 192 až 193, 495; polsko-česká 427; slovanská 288.

Z.

Zádruha 60, 191, 272.
Zajączkowski L. 31.
Zamojski J. 303, 304.
Zapová Honorata z Wiśniowskich 31.
Zdziechowski M. 212, 492.
Zejleť H. 391.
Zeyer J. 32.
Zigel T. O. 136.
Zmaj, viz Jovan Jovanović.
Zubatý 500.
Zupančič O. 345.
Zwěstk 24.
Zych 339.

Ž.

Žatkovyč J. 424.
Želazowski J. 452.
žena (ženské vzdělání, ženská otázka atd.) 97, 108, 158, 199, 252, 346.
Żeromski S. 339.
Žukovskij 117, 407.